S T I T U T I ____ O

I. C. VISSARION

SCRIERI ALESE

Ediție îngrijită de
VIORICA FLOREA
Antologie, studiu introductiv
tabel cronologic, note de
VICTOR CRĂCIUN

EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI — 1983

STUDIU INTRODUCTIV

Prin vara anului 1895, un flăcăiandru scund şi slab, căruia nu-i dădeai şaisprezece ani, atîţia cîţi avea de fapt, bătea timid la uşa lui Barbu Delavrancea, după ce — cum mărturiseşte — citise, pe nerăsuflate, nuvela ***Hagi Tudose :***

„— Am venit... am venit... la dumneavoastră... să vă citesc... ceva !...

A început să zîmbească, s-a uitat la mine mult şi mi-a spus :

— Intră încoace.

A început inima să-mi bată, de credeam că va ieşi prin coaste. Aşadar, pornisem pe drumul oamenilor mari ajurigeam in cabinetul directorului !...

Şi din camera plină de lumină, am intrat în alta, şi acolo, ia masă, rn-a pus să-i citesc. Ce citeam ?... ***Copiii din flori,*** un roman scris de mine !

A răbdat o foaie. La a doua mi-a luat caietul din mînă si a-nceput să-mi vorbească...

— îţi trebuie carte... carte multă. Trebuie să citeşti mereu.

— Mereu citesc.

— Să citeşti... Şi să nu scrii orăşeneşte. scrie în graiul satului tău. Aici e o altă lume... şi nu scrie romane ! Auzi, romane !... scrie lucruri mici..."

Flăcăiandrul cu abia cinci clase primare, ajuns la uşa lui Delavrancea şi apoi la alţi mari scriitori români de la interferenţa celor două veacuri, căutînd un sprijin morai şi material pentru realizarea sa literară, se numea Ion C. Vissarion. Se născuse la 2 februarie 1879, aşa cum rezultă din Buletinul de naştere, eliberat de Primăria comunei Costeşti, plasa Bolintin, judeţul Dîmboviţa, la 4 februarie, document în eare se precizează însă că naşterea a avut loc „alaltăieri". Aceeaşi dată

figurează şi în Certificatul de dispensă, şi In ***Livretul soldatului dispensat,*** lăsat acasă, întrucît trebuia să-şi ajute bunicii ca unic nepot. Aşadar, este necesar să se corecteze toate celelalte date care figurează pe buletinele de identitate eliberate în decursul vremii precum şi în „Fişa individuală" completată pentru Uniunea Scriitorilor, la 28 mai 1949, în care, de la act la act sînt înscrişi anii 1880, 1881, 1882 sau 1883, ultimul fiind preluat şi de Mihai Gafiţa în ***Prefaţa*** la ***Scrierile alese,*** din 1959.

Primele amintiri sînt legate de mama sa, Ilinca, fiica unui Sotir care se trăgea la rîndul său dintr-un logofăt Dumitru, om cu oarecare stare, dar potrivnic căsătoriei fiului său cu Le-mca „fata săracului. Nică Firică-*'. Despre tatăl său deţinem foarte puţine informaţii. Se numea Constantin Visarion, era grec de origine şi făcea negustorie în Muntenia, poposind în această calitate şi în Costeştii din Vale, locul de obîrşie al familiei scriitorului.

Copilul se născuse doar la trei zile după ce mama sa împlinise vîrsta de 15'ani, Părăsită de Constantin Visarion, ea este determinată de părinţi să se mărite cu măcelarul Nicolae Ionescu, din Titu, dar nici această căsătorie n^a durat prea mult şi viitorul scriitor s-a socotit întreaga viaţă „copil din fieri", popularizîndu-şi ca atare, cu ostentaţie, această „situaţie civilă".

A învăţat şcoala primară intre 1886—-1890, în condiţiile descrise de I. L. Câragiale, revizor şcolar în părţile Tîrgoviştei. „Din clasele primare — avea să-şi aducă aminte mult mai tîrziu Vissarion — am ieşit îngrozit de şcoală. Pentru mine dascălii... au trecut drept nişte chinuitori ai_ bieţilor copii/'[1]

Copilului nu i-a devenit dragă şcoala,: dar i-a plăcut bucoavna cărţii, iar drumurile, după moartea subită a mamei, pe la un Tache cizmarul, din Bucureşti — un altfel de moş Chiorpee —, ori pe la grefierul Panţu din Titu, care-l folosea la copiatul diverselor acte de tribunal, îi duc într-o bună zi la un anume judecător "Bucşan, intelectual pasionat de filozofie şi literatură, care, fiind miop, îl pune pe încă necoptul flăcăiandru să-i citească m fiecare noapte. „După cum nu poţi trece prin apă fără să ie uzi, tot aşa nici eu... nu se putea să nu-mi rămîie în cap cele cetite"[2]. Lecturile sale încep cu ***Alexandru Macedon, Napoleon, Călăul din Paris, Dramele Parisului, Vieţile oamenilor iluştri.*** Cele aflate de la jălbaşii de pe sălile tribunalului, mulţi din ei chiar consătenii săi, oameni nevoiaşi şi nedreptăţiţi, împreună cu cele citite il fac un „mic revoluţionar", autor al unei jalbe în trei exemplare trimisă Parlamentului, Senatului şi Ministerului de Interne : „ceream împărţirea moşiilor, cîte o puşcă de fiecare om, cîte două tunuri de fiecare sat şi cîte un liceu în fiecare comună"*. Rezultatul a fost o aprigă anchetă organizată „împotriva complotiştilor" şi darea afară a incriminatului nu numai din funcţia de copist la judecătorie, dar şi de la omul care-i oferea lecturile şi discuţiile nocturne asupra problemelor literare şi de viaţă.

Dar cum încă din şcoala primară „înnodase" versurile:

Frunzulică verde
N-are cin mă vede
Cînd fac nebunii
Cu ăilalţi copii...

se decide să comită — nici mai mult nici mai puţin ! — un roman, acel ***Copii din flori*** cu care se va prezenta la Delavrancea, avînd drept model o poveste melodramatică intitulată ***Cele două mame,*** publicată într-o colecţie de popularizare.

Răsplata lui Delavranicea, o monedă de cinci lei, a fost însoţită de îndemnul de a învăţa şi a scrie despre viaţa satului.

Nu la fel se întîmplă la întîlnirea cu Al. Vlahuţă, căruia îi citeşte o ***Elegie :***

Cînd în pămîntul rece voi putrezi şi eu,
Iar toamna o ninge frunze pe mormîntul meu;
Cînd ciorile cu toate mă vor jeli pe crăci,
Iar la capul meu vor creşte mănătărci...

Rîsul nestăvilit al lui Vlahuţă îl pune pe fugă, oprindu-se doar în trenul care-l va duce acasă. Dar cutezanţa creşte şi tînărul Vissarion tipăreşte (cu banii agonisiţi muncind din greu ca orice ţăran din Costeşti) prima broşură, ***Draci şi strigoi,*** în 1899, conţinînd cîteva legende şi credinţe populare culese din satul natal şi prelucrate livresc.

1 ***Lumea cealaltă,*** Bucureşti, 1929, p. 25.
[2] ***Idem,*** p. 30.

[1] ***Lumea cealaltă,*** p. 31—32.

Debutul trece neobservat, ceea ce îl îndîrjeşte şi nerenunţînd la condiţia sa de ţăran, de pe urma căreia îşi eîştiga, în fond, existenţa, îmbrăţişează simultan patima studiului autodidact şi aceea a literaturii spre care simţea o neostoită atracţie. Ziua lucrează la cîmp, seara poposeşte la şezători, învaţă doine şi balade şi băsneşte alături de bătrînii satului. Noaptea, mai mult la lumina lunii decît a opaiţului, buchiseşte cărţi cu formule şi calcule încîlcite, pe care se străduieşte să le dezlege şi să le folosească în viaţă. Nu are posibilitatea să umble la şcoli înalte. Cel oropsit şi bătut de mic, cel nevoit mereu să fugă de la un stăpîn la altul, ca un alt Gorki, sau Panait Istrati, trăieşte intens o viaţă zbuciumată, plină de întimplări, din care dragostea pentru bine, dreptate şi adevăr avea să fie mal întotdeauna învingătoare.

între 25 şi 28 mantie 1907 răscoalele ţărăaeşti din Muntenia şi Oltenia ajung la apogeu. Alarmate, partidele politice îşi dau mina în şedinţa Parlamentului din 26 martie, hotărînd înăbuşirea răscoalelor în sînge. Două zile mai tîrziu, începe uriaşa campanie de pedepsire a ţăranilor, care s-a soldat cu miile de ucişi, schingiuiţi şi arestaţi. Printre cei dintîi ridicaţi se află şi I. C. Vissarion. Era la 29 martie şi, într-o mărturie din epocă este relatat astfel momentul : „Mi-aduc aminte ca astăzi. Era pe la ora 11 ziua. O zi ce mijea a primăvară. Jos, zăpadă şi noroi. Un zvon... Eram în tîrgul Titu... «Au prins, au prins pe Iancu ! Trece armata cu el... Auziţi, au să-l împuşte». Ies şi eu să văd pe celebrul Iancu!... Dinspre apus, o trupă de armată călăreaţă. Un căpitan, Munteanu, de la regimentul 4 Roşiori, un locotenent oacheş şi patruzeci de călăreţi despărţiţi în două... La mijloc, un ţăran tînăr... cu mîinile legate la spate c-o frînghie şi îmbrăcat c-o dulamă verde... Sfida armata, sfida toate privirile duşmănoase ale negustorilor, şi trecea cu paşi rari prin bălţile de noroi.

— L-aţi prins? Huuo... Huo!... mai fă revoluţie!... Ce credeai ?... îi strigau negustorii titeni. Ăsta, domnule, a cerut tunuri şi puşti, a vrut să facă revoluţie J"[1]

Motivul arestării ? Incitare la răscoală. Dar, la percheziţia făcută, în casa lui Iancu Vissarion se găsesc cantităţi de fulmicoton şi nitroglicerină precum şi „zece kilograme" (!) de manuscrise dedicate problemei ţărăneşti. Toate acestea agravează

[1] Stan Perşinaru : *Poşta redacţiei,* în „Steluţa", an. I, nr. 5, 1 septembrie 1932, p. 18.

situaţia ţăranului răzvrătit care avea să recunoască mai apoi : „cum am scăpat neîmpuşcat este o poveste lungă şi grozavă "[1] Ajuns în închisoarea din Tîrgovişte este eliberat cu greu în urma stăruinţelor prietenilor de la Bucureşti, în special ale lui I. G. Duca.

Numele lui I. C. Vissarion este, astfel, trecut în cartea de aur a Răscoalei din 1907.

Cercetînd, astăzi, ansamblul preocupărilor sale în cei dintîi ani ai acestui secol, constatăm ce activitate uriaşă a depus Vissarion pe tărîm social-politic, publicistic şi literar, credincios idealului său de luptă pentru dreptate socială, adevăr şi o viaţă mai bună.

|. 1902—1903, la 23—24 de ani, contribuie la organizarea socială o locuitorilor din satul natal, închegînd în Costeştii din Vale o bancă sătească şi o cooperativă. La 6 octombrie 1906 participă la primul Congres al Cooperativelor săteşti, ţinînd, aşa «cum consemnează ziarul „Dimineaţa", un discurs „electrizant" despre starea grea a ţăranilor săraci. Colaborează, din acelaşi an, cu articole fulminante, la'„Gazeta ţăranilor", foaie sătească editată de Al. Valescu din Muşeteştii-Argeş. Articolele sale dure, directe, împotriva împilării, din care nu lipseşte umorul gros, ţărănesc, vorbesc singure, prin titluri ca : ***Jubileaua, Oameni de dajdie şi de muncă, Ne strîng de gît legile,*** şi folosesc termeni categorici : revoltă, revoluţie, răscoală. Vissarion publică în acelaşi timp mici poeme de factură populară împotriva ciocoilor şi a slugilor lor :

Bat-o dumnezeu s-o bată,
Ciocoimea-nfumurată
Că dacă are moşie
Vrea lumea roabă să-i fie.

Revolta lui Vissarion nu se opreşte însă aici, scriitorul **răiSculat** îndemeînd **la** strîngerea rîndurilor ţăranilor, la unire în lupta împotriva „claselor de sus" :

Noi cu toţi ce suferim
Trebuie să ne unim.

[1] Cf. ***Lumea cealaltă,*** p. 43.

Că dacă nu ne-om uni
Neamul ni-l vom prăpădi!

Să ne unim, frățiori,
Să scăpăm de-asupriton !

I. C. Vissarion este totodată cel dintîi scriitor care evocă Răscoala din 1907, îndată ce presa anunțase izbucnirea mișcărilor țărănești la Flămînzi.

Scriitorul însuși va consemna, în presa vremii : ,.Am scris în 1907 un roman al răscoalei, o piesă de teatru și alte scrieri ce eu le cred de valoare, dar fiindcă sînt literatura țărănimii apăsate, nu se oferă nimeni să le publice". Mai târziu avea să scrie drama ***Lupii,*** apărută în 1915, celelalte lucrări rămînînd în manuscris, unele pierzîndu-se integral sau parțial. Cu toate stângăciile neexperimentatului pe atunci scriitor, lucrările sale sînt deosebit de grăitoare pentru înfățișarea literară a epocii, îmbogățind tematic evocarea răscoalelor din 1907 cu fiorul unic aparținînd scriitorului-țăran participant direct și condamnat la moarte pentru incitare împotriva ordinei sociale.

înainte de drama ***Lupii,*** în momentele acelea febrile, cînd acțiunile răsculaților erau încă vii, I. C. Vissarion alcătuiește pe baza întâmplărilor reale piesa în trei acte ***Copilul întunericului,*** păstrată integral. Scrierea este evident autobiografică, personajul principal, Ion Trupeariu, fiind scriitorul însuși. Drama oglindește încercarea neputincioasă a copilului, de a schimba, pe cale legală, ceva din ordinea statornicită a satului. La apropierea alegerilor, vechiul primar, Ion Mitru, se vrea din nou ales, ceea ce determină nemulțumirile categorice ale țăranilor : „De cînd mănîneă satul omul ăsta, îi e destul... I-a sărăcit pe toți ; dar el e boier în opinci și în nădragi"... Pentru a fi reales, Ion Mitru face să curgă gîrlă băutura din pivnițele cîreiumarului (prilej pentru dramaturg de a biciui alcoolismul), fiind sprijinit de preot, dascăl, notar și celelalte fețe „mai arătoase" ale satului. Vissarion realizează, scenic, o frescă a eîreiumii, nu în ton semănătorist, ci cu o vigoare realistă care anunță capitolul respectiv din ***Ion*** al lui Liviu Rebreanu. Lupta electorală se accentuează și Vissarion știe să dozeze faptele, chiar dacă personajele nu sînt suficient conturate iar replica este naivă. Nici îmbierile cu băutură, nici promisiunile de împrumuturi la bancă și nici alte tertipuri n-u-i pot convinge pe săteni să-1 realeagă pe vechiul primar, înțeles cu arendașul, vizitat la rîndu-i de prefect în chiar .ziua alegerilor. Dar sătenii cinstiți nu pot învinge. Fostul primar 11 discreditează pe Ion Trupeanu, învinuindu~l de. hoție, după ce 'oamenii lui avuseseră grijă să-i strecoare acestuia :-n casă cîteva jamboane de porc. Faptul este autentic și Vissarion îl povestește cu alt prilej în mărturiile autobiografice. Finalul nu putea să fie decît arestarea lui Trupeanu, ceea ce i se întâmplase lui Vissarion însuși și, în acest chip, reușita bogătașilor. Țăranii însă fierb, și piesa se încheie cu revolta, deocamdată neputincioasă, dar care mocnește și așteaptă momentul prielnic să izbucnească.

în mai multe rînduri, între cărțile anunțate „în lucru" pe coperțile volumelor tipărite, figurează romanul ***Răsculații,*** o replică literară la evenimentele din 1907 și prima evocare de amploare a răscoalelor țărănești. Nu avem certitudinea că Vissarion *și-a terminat romanul deși între manuscrisele 'păstrate, pe o copertă de caiet, scriitorul notează : ***„Răsculații,*** roman, voi. IV — ***25*** capitole" ceea ce ar dovedi că fuseseră scrise aproximativ 500 de jumătăți de coli de hîrtie. Filele păstrate sînt capitole distincte despre viața țăranului român de la începutul acestui secol, un Ioc important deținînd momentul ***Represiunea*** — cum se intitulează un capitol. Personajul principal este Fulger, de fapt tot Vissarion, și se descrie participarea lui directă la răscoală, arestarea și condamnarea la moarte.

Consecvent crezului său artistic și anume că literatura trebuie să cuprindă ***viața adevărată,*** folosind procedeul cifrelor ca document de epocă, la fel ca și I. L. Caragiale în ***1907 din primăvară pînă-n toamnă,*** tonul scriitorului este vehement, pamfletar, înăsprit de năduful țăranului asuprit de secole. Scriitorul demonstrează „din fir în păr" că în acele condiții economice țăranul român nu putea trăi omenește, calculele sale vizînd un an de muncă din viața unei familii .sărace. Un asemenea țăran se îndatorează cu aproximativ 108 lei în vreme ce cîștigul său este de 51 de lei, rămînînd dator 57 de lei anual. Pe numeroase pagini ^se calculează cu chibzuință nevoile și datoriile țăranului : „Așadar, muncind 9 luni, a dobindit 180 de târne de porumb și mai e să dea 57 lei. Din 180 de târne el trebuie să-și ia cojoc și celelalte, 80 de tîrne ale lui, după prețurile ce sînt întotdeauna toamna, reprezintă o sumă de 180 lei. Socotește singur și vezi că ar trebui să-1 vîndă tot ca să se-mbrace pe sine, nevastă, pe copii

şi bătrîni. Dar nu e numai nevoia hainelor, mai e altceva : sarea, gazul, lemnele, porcul de Crăciun, păsările... pentru şapte guri trebuie mămăligă aproape 7 kg pe zi... Apoi vine dajdia, porumbul de milă, dobînda băncii, datoriile ! Şi toţi îi cer, şi toate i se cer. Şi el n-are... Te vei încredinţa singur cum de trebuinţele acestor oameni n-a ţinut nimeni socoteala; cum hrana lor le-a fost smulsă de la gură ; cum ei mor de foame şi cum astfel, clasa ce-i obligă la o astfel de viaţă săracă face o crimă contra unui întreg neam. Nu voi să fiu socotit mincăcios, ci strig oricui : socotiţi, sătuilor, de vedeţi, se pot sătura flămînzii, acei robi, cu ceea ce le lăsaţi voi ? Faceţi valoarea alimentelor, cîntăriţi şi de mă găsiţi mincinos, spînzuraţi-mă, dar de vă găsiţi vinovaţi, îndreptaţi lucrul, ori de nu, spînzuraţi-vă ! Nu voi să trec de turburător al unei J3une ordine, ci de distrugător al unei rele ordine."

Descriptiv în prima parte a romanului, Vissarion devine pătrunzător analitic, narînd momente din desfăşurarea răscoalei şi ajpoi din reprimarea ei sîngeroasă. Scriitorul este cutremurat în faţa priveliştei represiunii, dar distrugerea în masă a unui sat, descrisă într-un capitol, prilejuieşte cuvinte de ură la adresa „celor cîteva mii" care năpăstuiesc.

Manuscrisul a circulat în epocă şi a fost cunoscut în cercurile socialiste, iar revista „România muncitoare" din 1910 publicînd amplul fragment ***Epilogul Răscoalei*** preciza : „Autorul este unul din acei puţini care, la un moment dat, ş-a aflat în mijlocul marii răzvrătiri şi a putut să observe de aproape tot mersul ei şi toată purtarea autorităţilor".

I. C. Vissarion a dat cel dintîi roman despre sîngerosul 1907, roman scris de un ţăran, de pe poziţiile ţărănimii sărace aflată într-un adevărat război cu asupritorii. Păcat că scrierea nu a apărut în 1910, atunci cînd a fost scrisă. Mai târziu, Vissarion a fost nemulţumit de prima variantă, refăcînd-o sub titlul ***Cartea omului neînţeles*** pregătită pentru a fi publicată şi datată 1935[1]. Dealtfel, în 1933, cînd refăcea acest roman, Vissarion prezice, în revista sa „Steluţa" : „Şi dacă m-apuc iarăşi să judec stările noastre sociale, şi să lupt pentru a le putea schimba în mai bine... nu înseamnă că am uitat lanţurile, pumnii şi suferinţele d-âtunci, din 1907 şi că mi-ar trebui o nouă reeditire a lor

Manuscrisul romanului se află în posesia noastră.

să-mi aduc aminte. Nu am uitat nimic."[1] In cîteva ***Explicări*** care ţin locul unui cuvînt înainte este definită specia care are menirea de a evoca „timpii" şi de a face cunoscute „multe înţelesuri d-ale vieţii", pentru că după el romanul „este o copie fidelă a unei vieţi văzută în cele două componente ale ei : trup şi suflet". Deci romanul „nu e ceva ***fantastic"*** sau închipuit, „este viaţa ce a fost şi este trăită de oameni ; este vieţuirea urmărită în foarte încărcata ei ***evoluţiune sau desăvîrşire,*** este prezentarea cîtorva oameni ce înţeleg rosturile vieţii şi a multor altora care nu le înţeleg decît prea puţin".

Cartea omului neînţeles este romanul creşterii şi formării caracterului lui Vissarion, şi, ca în întreaga sa literatură, întâmplările sînt luate din viaţa reală a satului său. Boierul vîrstnic Ghiţă Merişteanu siluieşte pe copila Ileana, fată de mocan, dorindu-şi-o „cucoană", iubind-o cu patimă şi urîndu-şi propria soţie pe care o socoteşte necinstită. Nevoia de regenerare a spiţei boiereşti prin încrucişarea cu sînge curat, sănătos, ţărănesc, apare şi în cartea lui Vissarion ca şi în ***Ciuleandra*** lui Rebreanu, sau în unele povestiri sadoveniene ori în scrierile Hortensiei Papadat-Bengescu.

Compoziţional, întregul roman este un amplu dialog al lui Ion Vernea cu lumea înconjurătoare, o muşcătoare confruntare a personajului cu boierii şi oficialităţile zilei. Ion Vernea, alias Vissarion, care trăia în cultul lui Napoleon, şi dorea din inimă „împărţirea moşiilor", cel ce face zmeie de foc pentru captarea energiei, nu se lasă înjosit de teoreticienii României „eminamente agricole" : „Ei, domnilor... care e ţara aceea... care să fie fără inimă şi să socotească pe locuitorii ei — pe toţi locuitorii ei — numai nişte robi pentru muncă, numai nişte oameni pentru toţi ? Visez laboratoare pentru toţi copiii ţării ! Visez biblioteci pe de rînd ! Teoria neputinţei nu-mi place şi nu cred în ea. Thomas Edison, numai cu două clase primare, a făcut singur mai multe descoperiri decît o sută de profesori universitari la un loc !"

Ion Vernea, ca şi cei mai mulţi dintre consătenii săi, nu are altă bogăţie decît munca : „Puterea e capitalul propriu al omului... Munca este cel mai înalt simţ de nobleţe sufletească ! Munca din libertate, a doua condiţie ce trebuie s-o simtă omul

[1] I. C. Vissarion : ***Nepotriviri de vremuri,*** în „Steluţa", an. I, nr. 4, 1 august 1932, p. 9.

nobil !" De aceea el „sapă, seceră, ară... coseşte... E doar ţăran de-ai noştri !..." cum îl caracterizează cineva. Scriitorul ţăran îş£ transcrie aici cu năduf concluziile la care ajunsese într-o viaţa de chin : „Noi, săracii, nu trăim pentru noi, ci trăim pentrut bogaţi. Noi nu cunoaştem fericirea <de a trăi, ci numai chinul! de a fi vii... Am vrea să zdrobim cătuşele ce ne ţin în robie. Ara vrea să ne ridicăm odată la demnitatea de oameni. Să ne hrănim cu bucate care să ne dea energia trebuitoare unei bune sănătăţii trupeşti." în faţa probelor evidente pe care le aduce Ion Vernea, i se spune, ca o ameninţare : „P^şti bun ele împuşcat !" Sau, în-alt loc: „Te-am înţeles... vrei să dărîmi lumea î... să răstorn! totul". Şi, într-adevăr, Vissarion ţinteşte mult mai sus, la întregul sistem de organizare al statului burghez : „Ah ! Ah !... perceptorul, popa, magistratul, avocatul, jandarmul şi - poliţistul, ce invenţii minunate pentru a întreţine pe mulţime în foamete şi; pe cîţiva în îndestulare !..."

în faţa acestor necazuri, iscoditorul Vissarion găseşte unele soluţii propunînd ideea ***solidarităţii oamenilor.*** în acest sens încearcă să realizeze în satul său asociaţii cooperatiste, ca o prima formă de manifestare organizată a acestei solidarităţi, dar, în curînd, constată că cei mai avuţi din sat şi boierii folosesc organizarea cooperativei şi a băncii săteşti în propriile lor scopuri.. Reconstituind cîţiva ani din viaţă lui Vissarion, romanul este departe de a avea numai o valoare documentară ; în el pulsează, viaţa satului Costeştii din Valea din ţinutul Argeşului, viaţai unor oameni care mocnesc şi care aveau să izbucnească la 1907..

Şi alte manuscrise rămase de la Vissarion au legătură directă: cu evenimentele din 1907, sînt o oglindă a acestora. Impresionează paginile autobiografice : ***Congresul băncilor populare. Ce-a văzut doftorul Vintuză prin sate*** sau ***Jurnalul doftorului Vintuză, Ţăranul – temelia neamului românesc, Clasa celor care nu muncesc*** şi altele toate oferind descrieri exacte ale satului muntenesc din primul deceniu al acestui secol, creşterea urii împotriva asupritorilor, revolta şi paşii spre răscoală, apoi dramaticele încleştări de clasă şi epilogul sîngeros care s-a soldat cu 11 000 de morţi. Acestea fac din I. C. Vissarion cel dintîi evocator al Răscoalei, singurul scriitor participant direct la evenimente şi în acelaşi timp creatorul cu cea mai întinsă activitate literară înscrisă în tematica lui 1907. Pe drept cuvînt, pentru aceste motive, Tudor Arghezi îl caracteriza astfel la Conferinţa pe ţară a scriitorilor, din 1965 :

„Mă gîndesc în momentul de faţă la talentatul ţăran- scriitor Vissarion, dispărut parcă pe vecie cu valoarea lui indiscutabilă. El e autorul unei admirabile cărţi, ***Privighetoarea neagră,*** pe care cititorul de literatură frumoasa ar căuta-o zadarnic în librării. Să nu uităm că Vissarion a fost şi un om de ştiinţă. Matematicile, fizica şi chimia făceau parte din preocupările lui constante şi pe neştiute le practica, asistat de un cal şi un cîine, în bordeiul din Costeşti-Vale. Să nu uităm nici atitudinea lui politică şi socială, căci Vissarion a fost unul din premergătorii răscoalelor ţărăneşti din 1907.*

După răscoală, ajuns la anii maturităţii, scriitorul îşi desfăşoară munca zilnică, la cîmp, întreţinîndu-şi astfel familia, împărtindu-şi timpul liber în continuare între literatură şi născociri ştiinţifice. Avea adevărate însuşiri de om de ştiinţă, dar lipsa studiilor şi a mijloacelor materiale pentru a experimenta şi definitiva ceea ce bănuia intuitiv nu l-au făcut un „inventator" — deşi îşi brevetase oficial mai multe inovaţii. La începutul secolului înălţa zmeie de dimensiuni uriaşe, căutînd posibilitatea de captare a diferitelor forme de energie din natură. în 1912 proiectează un interesant aeroplan, considerat în istoria aviaţiei româneşti, datorită folosirii ingenioase a elicelor, drept unul din primele elicoptere.

încereînd să-şi înfăptuiască practic proiectele sale în ţară, dar negăsind înţelegere şi sprijin material, Vissarion se adresează în ultimă instanţă lui Edison, cu care intră în legătură prin corespondenţă. Proiectele inventatorului ţăran român nu făceau însă parte din cercul de preocupări al marelui fizician. Aceeaşi deziluzie o încearcă apoi cu firma Ford, căreia îi propune fabricarea primei semănători automate, neştiind că această unealtă agricolă, care îl obseda de peste zece ani, intrase în America în producţie de serie.

Lipsindu-i deci posibilitatea realizării practice a acestor invenţii (şi a altora, despre care aflăm din brevetele pe care le poseda), Vissarion le-a înfăptuit în plăsmuirile sale literare.

Dacă nu ar fi venit în contact, în chip autodidact, cu cărţile, nu ar fi pătruns între creatorii epocii avînd ambiţia publicării „năzbîtiilor" scrise şi nu ar fi fost încurajat de critica literară şi de prieteni, I. C. Vissarion ar fi rămas un băsmuitor popular,

plin de farmec la şezătorile de seară, şugubăţ, nelipsit de haz,, scornitor al unor întîmplări din lumea satului, care ar fi fost preluate din gură în gură şi transmise mai departe. Dar scriitorul, care a trăit tot timpul în satul natal — caz unic în literatura noastră — păstrîndu-şi felul de viaţă ca al bunilor şi străbunilor săi din partea mamei, nu s-a putut desprinde nu numai de felul de trai, de obiceiurile şi concepţiile ţăranilor, dar nici de modalitatea specific folclorică de a face literatură. Lecturile lui, destul de numeroase pentru un autodidact, nu au abătut în linii esenţiale mijloacele sale de exprimare artistică de la făgaşul lor popular. Deşi volumul de debut, tipărit la 20 de ani, ***Draci şi strigoi,*** nu este edificator pentru valoarea scrierilor la care Vissarion va ajunge după 1910, aici se află exprimată artistic calea pe care scriitorul o va urma. Căci, deşi a încercat să scrie schiţe, nuvele, romane, piese de teatru, Vissarion a rămas în fond un ***povestitor,*** iar specia pe care a onorat-o„ cu consecvenţă este ***povestirea.*** Este, de fapt, specia de bază a prozei populare româneşti.

Ca la orice povestitor, aria tematică este deosebit de întinsă. A dat mai întîi la iveală naraţiuni fantastice, transcriind legende despre draci, strigoi, căpcăuni, care circulau în lumea spirituală a satului său, specifice mitologiei populare, practicilor magice şi obiceiurilor tradiţionale ale zonei etno-folctorice Argeş-Dîimboviţa. Apoi, cînd realităţile vieţii ţăranului i s-au descoperit în întregul lor ascuţiş social, a scris articole incendiare împotriva exploatării. Realităţile sociale au devenit problema numărul unu a scrisului său şi Vissarion a dat cele dintîi versuri, romane şi piese de teatru despre tragicele evenimente din anul celor 110C0 de inimi însîngerate. După răscoală, tematica sa depăşeşte lumea satului propriu-zis, şi, după ce dă o zguduitoare povestire despre inchiziţia patronată de jandarmii rurali în ***Mîrlanii*** (1912), se ocupă, în spiritul ideilor socialiste cu care venise în contact între 1907—1912 şi pe care le acceptase cu încredere şi veneraţie, de viaţa muncitorilor capitalei. ***Fără pline*** (1912) este un mic roman al solidarităţii muncitoreşti, o lecţie a biruinţei celor mulţi, care prin conştiinţă şi unitate pot deveni puternici. Prea puţin cunoscută, povestirea este antologică pentru literatura română inspirată din viaţa clasei muncitoare întrucît prin problematică face trecerea de la sentimentalismul promovat în proza de la ***Contemporanul*** spre schiţele interbelice ale lui Alexandru Sahia.

Din preajma celui dintîi război mondial, Vissarion îşi limitează sfera de investigaţie în lumea satului, cea pe care o cunoaşte exemplar. Ea îi oferă deopotrivă sursa de inspiraţie pentru cele două direcţii ale scrisului său pe care singur şi le delimitează : ***ceea ce a fost şi este*** şi ***ceea ce va fi în viitor.*** în spiritul acestei înerengări, cu nesemnificative excepţii, tematic, majoritatea cărţilor care îi apar îşi culeg subiectele din viaţa cotidiană a satului sau sînt plăsmuiri ale oamenilor din acest mediu care visează o viaţă mai bună şi mai dreaptă, înfăptuind-o în basme.

Satul în care trăieşte Vissarion este zbuciumat de probleme fundamentale ale existeneţi : se răscoală, este îngenuncheat, trece prin tragedia ocupaţiei germane din timpul primului război mondial. Totul este ***reprezentat*** fie in povestire, fie în pagini de memorialistică. întîmplările sînt de semnificaţii mai mari sau mai mici, aşa cum le oferă viaţa : o iubire neîmpărtăşită duce la moartea unei fete; doi ţărani se judecă din pricina unui căţel ; un tînăr îşi ucide iubita şi este spînzurat de stăpînire ; certuri de la nimic iau proporţii de procese civile care durează ani în şir. Iată, în linii mari, modelul povestirilor sale cuprinse în volumele ***Nevestele lui moş Dorogan (1913), Fiorica şi alte nuvele, Privighetoarea neagră*** (1916), ***Măria de altădată*** (1920), ***Corvin*** (1928), ***învietorul de morţi*** (1935).

Deasupra tuturor faptelor aparent minore pe care scriitorul încearcă să le pună în prim-plan, o temă revine în mod constant în proza sa. Este vorba de critica aparatului birocratic de stat şi în primul rîndacelui judecătoresc (fără a fi pierdute din vedere chiar ranguri mai mari, de prefecţi şi miniştri). Ţăranii duc o luptă îndîrjită împotriva avocaţilor, judecătorilor, procurorilor şi a uneltelor lor de opresiune rurală, jandarmii, căutînd din răsputeri să-şi apere drepturile lor, cu riscul pierderii brumei de pămînt şi a vitelor pe care le mai au. Poate că în aceste naraţiuni — zeci la număr — şi-a manifestat cel mai mult Vissarion atitudinea sa hotărîtă împotriva nedreptăţilor săvîrşite de oligarhia epocii. In povestirile sale se perindă, din aceste motive, care atîrnă de problematica majoră tratată, o lume pestriţă, ilustrînd toate clasele sociale şi stratificările lor în primele patru decenii din acest secol. Dar faptele smulse din cotidian ar fi lipsite de interes literar şi ar rămîne în sfera documentelor omeneşti dacă nu am observa deîndată că la fel de important este

cum procedează autorul, particuiarizînd, de la caz la caz, întîmplări care au acelaşi sîmbure. Ca şi povestitorul popular, Vissarion nu-şi construieşte acţiunile, nu-şi dozează intriga, organizîndu-i filoanele spre Izbucnirea culminantă, nu caută, ca în schiţe, -poanta cea mai nimerită pentru a rotunji o idee. Scriitorul povesteşte, ***ca la o şezătoare,*** o anumită întîmplare care poate să placă, lăsind-o, de aceea, de multe ori neterminată. Ca în orice poveste, se pot împleti diverse întîmplări, dar de cele mai multe ori naraţiunea are un singur fir, pe care prozatorul îl urmăreşte cu constanţă, pînă cînd socoate că se termină interesul ascultătorilor sau cititorilor. ***Nevestele lui moş Dorogan*** sau ***O întîmplare veche*** sînt bucăţi reprezentative în această privinţă. Moş Dorogan îşi istoriseşte dragostele din tinereţe, pline de peripeţii, cu convingerea- că acestea şi-au avut farmecul lor, imposibil de egalat prin alte pasiuni. Povestirea se produce într-un cerc restrîns de ascultători, personajul evocînd momente demult trăite :

„Se vede, tată, că aşa e făcut omul, zise moş Dorogan privind gînditor şi rezemîndu-se într-un cot. Se gîndi mult şi urmă : D-aia s-o fi zis : -«ochii omului sînt rupţi din mare : de ce are, d-aia cere, de ce-i dai, d-aia ar mai vrea ; că inima multe cere şi ce chin cînd n-ai putere să îi faci după plăcere \»

Şi pironindu-şi privirea în zările albastre, prinse să povestească cu tîlc, cum poate eu nu voi izbuti".

Odată cu încheierea, se revine la planul iniţial, pretext al naraţiunii.

Motivul narării faptelor din ***O întîmplare veche*** este un deal pe care se află o cruce, de unde a rămas numele : „La Crucea Fetii" :

„Uite pe colo, pe sub muchea dealului era Crucea Fetii. Am pomenit şi eu crucea. Parcă o văz, aplecată să cadă, în mijlocul unor păducei, cu tulpina roasă de putreziciune. Era crucea Ileanii, fata Radii, văduva."

Urmează întîmplarea cu uciderea fetei şi spînzurarea feciorului care o omorît-o, apoi, asemeni unei ape care scapă din viitoare şi iese la calmul şesului, naraţiunea redevine liniştită, fiind lăsată, undeva, departe in timp, drama : „Aşa s-a săvîrşit Radu... Povestea lui şi a Ileanii a rămas, uite-o, pînă acum... Şi cine ştie cînd tarlalii ăştia nu i-or mai zice : «La Crucea Fetii»".

La Sadoveanu, povestirile se desfăşoară de cele mai multe ori la hanuri sau la locuri de popas, construindu-se un cadru adecvat, adesea misterios, prielnic viitoarei naraţiuni. Numai rar Vissarion îşi găseşte ca loc al narării faptelor hanul sau circiuma. Aşa se întîmplă cu bucata ***Un toi la bătrîneţă,*** „nebunia în dragoste" povestindu-şi-o moş Dumitru Enache în circiumă, unde se află dus pe gînduri, explicînd în acelaşi timp, cum de s-a pomenit, om bătrîn, să ajungă în „gura satului", şi de ce s-a apucat de băut ! Adesea, cadrul acţiunii nu este pregătit de scriitor cu minuţie, fiind ales la întîmplare : „Mi-a venit gust să vă spui despre Ileana mea... mai staţi jos băieţi, că. uite şi iarbă şi umbră"... ***(Ileana)*** sau „Zi : Doamne fereşte de năpastă î — îi taie vorba lui nea Constantin, nenea Marin al pădurarului.

—• Asta cam aşa e, ziseră şi alţii.

— Păi să vă spui eu ce-am păţit, cînd făcură ăia omorul din circiuma lui Visam.." ***(Izlaz ieftin)*** în acest caz, încheierea este ca un răsuflu adînc, peste întîmplarea care putea să se sfîrşeaiscă cu învinuire de omor: „Şi iacă aşa", ca o concluzie. Vissarion găseşte mijloace destul de variate de a introduce o anumită povestire. Iată şi altele : „Neculae al lui Fănică e cîrciumar şi-mi spune cu glas amarîit, ce-a păţit şi ce pate el, de vreo trei ani, cu nişte ţuică şi vin de contrabandă" ***(Danţul dracului)*** — sau : „Pentru ce se judecă Marin Ogărel cu Ion Mărtăcel ?... Să vedeţi pentru ce" ***(Pentru un căţel)*** — sau „Fu mare bucurie pe oameni cînd Tîfnoi se-ntoarse de la Bucureşti, fără cai şi fără căruţă şi doar c-o pereche de opinci" ***(Pe jupuite).*** Aşadar, scriitorul găseşte pretexte de introducere a naraţiunii, dar nu dezvoltă adevărate pregătiri pentru a da o-cuibare mai potrivită întîmplărilor care urmează. De aceea,, bucăţile au un înalt grad de autenticitate, fiind transcrieri artistice ale unor întîmplări care au existat aievea şi pe care scriitorul le-a cunoscut. „Literaturizarea" este minimă.

Ca în povestirile populare, accentul cade pe acţiune, pe dialog şi pe limbaj. Acţiunea trebuie să fie strînsă, colorată, pitorească, uneori neaşteptată, pentru ca ascultătorul să nu se plictisească. Am folosit şi de data aceasta noţiunea de ***ascultător*** pentru a preciza că Vissarion ***se adresează ascultătorilor.*** El ***povesteşte oral,*** chiar dacă aşterne pe hîrtie. Stilul lui este direct comunicativ şi de aceea foarte convingător. Descrierea este rar folosită şi se rezumă la o caracteristică a înfăţişării cuiva, la vestminte, foarte puţin la cadrul acţiunii. în povesti-, rile lui Vissarion nu abundă descrieri de natură şi, în această

privință, asemănarea cu folclorul se impune din nou. Poporul cînd a zis „Foaie verde", „Codrule cu frunză deasă..." a sintetizat tot sentimentul naturii. Creatorul popular este economicos în folosirea descrierii naturii, codrul, rîul, izvorul, cerul, stelele, luna fiind prezente în versuri şi proză numai în măsura în care slujesc acțiunea. La fel se întîmplă şi în creația lui Vissarion. Personajele sale, sînt executate în sepia, ca în basme, sau au un contur de vitraliu, fără gama de nuanțe a portretelor. Nu atît înfățişarea personajelor este surprinsă, cît vestimentația lor. Ceea ce, iarăşi, aminteşte de basm. Nicăieri în basmele noastre nu avem portretul exact al lui Făt-Frumos sau al Ilenei Cosînzene. Despre aceste personaje se spune cu o metaforă neegalată : „la soare te puteai uita dar la dînşii ba", într-o sinteză foarte modernă, de antiportret. Strălucirea extraordinară alungă exactitatea conturului. Procedeul este folosit şi de Vissarion în basme, iar în povestiri, de cele mai raulte ori scriitorul trece cu grabă peste personajele care ar trebui portretizate. Şi atunci cînd încearcă să descrie sau să înfățişeze chipuri, o face cu destulă stîngăcie, rare fiind momentele cînd izbuteşte, ca in acest caz, aproape unic :

„Domnița era femeia pe care de cînd o văzuse întîi i se păruse că este cea mai aleasă dintre toate femeile întîlnite de el pînă atunci şi ca față şi ca suflet. înțelese acum că după paliditatea ce o cuprinsese şi pe ea, el nu i-a fost totdeauna indiferent. Obrajii ei cu-ncetul se colorară şi el o privi în ochi, acolo unde se priveşte sufletul. îi văzu apoi fruntea încinsă cu o diademă de pietre strălucitoare, aşezată pe deasupra unei marame albe de mătase şi străvezie ea o plasă de păianjen. Ii văzu gîtul alb şi cu începutul pieptului ieşind din gulerul prea puțin scobit al unei ii albe ca zăpada şi cusută şi ea cu flori roşii de mătăsică. Pieptul ei, solzit de sălbi galbene, mari, de aur, strălucea în soare. Un vîlnic cu cîmpul roşu, țesut în frumoase flori de fire de aur, făcea ca Domnița să fie cea mai frumoasă şi cea mai plăcută din toate. Părea într-adevăr o zînă din lumea basmelor" ***(Corvin).*** Dar chiar şi în acest caz, imaginea este mult mai romantică, compararea cu zîne din basme venind ca o ştergere a liniilor ferme. Reținem în schimb încercarea coloristică a scriitorului. Femeia este palidă, cu gîtul alb, cu marama albă şi iia tot albă, doar florile sînt cusute cu roşu şi galben,. De obicei scriitorul vede totul în alb-negru, toată gama sa de viziuni fiind nuanțe de lumini şi umbre.

Atunci cînd este impresionat de frumusețea personajelor feminine, colorația se îmbogățeşte dintr-o dată, ajungînd la o împletire de nuanțe. Un anume farmec descoperim într-un alt portret, al Floricăi, care este de fapt o altă imagine, rustică, a Domniței de mai înainte. Deşi mai lung, pasajul, îl redăm în întregime, pentru a observa tehnica sa coloristică, brută, puțin căutată si este evident că dacă ar fi mers pe această linie, nu ar fi izbutit, să zicem, în măsura uluitoare a lui Sadoveanu :

„Şedea la tulpina unui anin căzut şi putrezit de bătrînețe, cu o năframă pe genunchi, semănînd unei zîne din basme împietrită de vreun farmec. In rochia ei ***albă*** de mătase, cu picioarele goale în papucii cu pernițe, cu părul mare şi ***galben*** lăsat pe spate, cu privirea rătăcită spre stropii de cer albastru ce se vedeau printre frunzişul crăcilor pădurii, părea o statuie de ***argint.*** Soarele, ridicat la amiaza zilei, trimitea prin rariştea frunzişului suliți lungi de raze ***albe-gălbui,*** prin coprinsul cărora țînțăraşi şi musculițe străbăteau cînd de-o parte, cînd de alta, apărînd în făşia de lumină tremurătoare şi dispărînd în ***umbra de*** lîngă ea. Florica urmărea fâşiile de raze de unde intrau printre frunze şi pînă unde cădeau, pe suprafața uşor tremurătoare a apei Neajlovului. Ea vedea cum aerul umed juca în coprinsul razelor, cum o pulbere de mici musculițe năvălea să se încălzească şi cum suprafața apei, izbită de raze* se făcea ***strălucitoare,*** arunca făşii de raze, piezişe de jos în sus, ce se pierdeau printre atîtea trunchiuri de arbori. Suprafața apei rămasă în umbră părea ***neagră*** ca de abanos lustruit,, dar de o strălucire ***neagră*** şi tremurătoare ca şi clătinarea frunzelor izbite de vînt.

Florica privea dusă pe gînduri. în umbra umedă a pădurii de anini, în singurătatea aceea neturburată de nici un zgo-, mot, gîndea la un Făt-Frumos cu ochii ***negri*** ca noaptea, cu fața ***albă*** ca laptele, cu mustăți mici, îmbrăcat în haine scumpe şi sositor pe un cal ***negru,*** turbat de putere şi de tinerețe"- ***(Florica).***

Am subliniat adjectivele care arată particularitatea coloristică tocmai pentru a se observa mai bine predominanța de alb-negru, şi, pe ici, pe colo, folosirea noțiunilor galben şi albastru,, totul distribuit fără întrepătrunderea culorilor, ca într-un vitraliu popular. Şi, cu toate că naratorul se străduieşte să portretizeze viu, concret, palpabil, el rămîne destul de distant, văzînd totul de departe, cu o doză de neclaritate. Şi atunci cînd

•există, descrierile sale sînt vizuale şi nu auditive. Prea rar surprinde zgomotele, particularităţile auditive ale naturii, cum la fel de rar şi celelalte simţuri contribuie la înţelegerea lumii : .„Fagi înalţi şi drepţi, cu pielea netedă, cu folmotoace verzi de muşchi şi mari cît căciula, îşi ascundeau vîrfurile în sus, de se părea că nu mai au sfîrşit. Miros muced, dar plăcut, de frunze uscate şi aer înviorător, te făcea să simţi îndemnul ca să sui tot mai sus, mereu mai sus" ***(Corvin).***

Mai multă concreteţe au descrierile elementelor ştiinţifice, atunci cînd scriitorul vrea să-şi convingă cititorii de o realitate posibilă, care se va înfăptui cîndva. Dar şi acestea sînt incidentale şi valoarea lor artistică nu este deosebită. Comparativ ou scriitorii descriptivi din literatura noastră, Calistrat Hogaş, Emil Gîrleanu, Mihail Sadoveanu — I. C. Vissarion nu intră în competiţie. Scriitorul nu este un ***contemplativ,*** el nu are un simţ al naturii acut, pe care să simtă nevoia să-l comunice. Natura este înţeleasă ca o parte integrantă a existenţei omului şi de aceea, ca în folclor, ea este subsumată acţiunii. In această privinţă asemănarea cu Creangă se impune. Nici Creangă nu este un peisagist în deplinul înţeles al cuvîntului ; rar ne întîmpină în creaţia humuleşteanului descrierea naturii, fapt ce l-a determinat pe Tudor Vianu să conchidă : „Adevărul este însă că Ion Creangă nu este un descriptiv colorat, în felul lui Alecsandri. Peisagiul este ca şi inexistent în paginile lui."[1]

Neavînd o deosebită forţă descriptivă, Vissarion îşi sprijină acţiunile pe dialog. Dialogul său este remarcabil, ajungînd a exprima atît de bine gîndurile şi sentimentele încît se urcă la valorile celui mai de seamă reprezentant al acestui mijloc artistic din literatura noastră, la Caragiale. Naraţiunile lui Vissarion, spre deosebire de ale lui Creangă, se desfăşoară prin dialog. Nu povesteşte cineva, ca în cazul ***Amintirilor din copilărie,*** nu se povesteşte la persoana I sau a III-a. întîmplările se succed din confruntarea vorbită dintre personaje, ca în vorbirea populară, exactă şi naivă şi în aceiaşi timp, concretă şi întortocheată, exprimînd mişcarea ideilor, mutaţia gîndurilor ţăranilor, cu ascunzişurile, vicleniile şi hîtreniile necesare ieşirii din impas.

[1] T. Vianu, ***Arta prozatorilor români,*** I, Buc. E. L. 1966, p. 159.

Ca la Caragiale, dialogul caracterizează tipuri de personaje, atitudini, fiind un mijloc excelent pentru Vissarion de a da vioiciune povestirii, de a reliefa întîmplări interesante. Iată, rezultînd dintr-un dialog, tipologia molaticului nepăsător, a „vărului Ion", din povestirea cu acest titlu. Personajul se mişcă — spre a folosi anume un termen din cinematografie — cu încetinitorul, tacticos, parcă împotriva timpului, cu o lenevie copleşitoare.

„îmi luai haina şi plecai afară, dar tocmai sosi şi Ion.

— Ai găsit căruţă ?

— N-am găsit !

—- Şi stai ?

— Ba n-o să m-apuce să fluier ! îmi răspunse zîmbind.

îmi veni să rîd de vorba lui.

— Ai fost la Gheorghe Ciobanu ?

— E la plug.

— La Mihai Ion Soare ?

— Nu vrea.

— La Iedu ?

— La plug.

— La finu Niţă ?

— E un calic... nu m-am dus la el !

— Du-te Ioane, la el, spune-i că te-am trimis eu.

— N-o fi acasă...

— Du-te că este...

— Aseară nu era...

— Bine, omule, de-aseară şi pînă acum, crezi tu că n-o mai fi venit pe-acasă ?

— Păi ştiu eu ?

— Du-te şi vezi !

— O să mă duc... mai e timp...

Şi şezu pe pat, trase scaunul, căutînd cu ochii cuţitul.

— Lasă, mă Ioane, tutunul ! că nu e vremea lui acum...

— Ei aşi ! Ce pot eu să fac fără el ! ? !... De toate rabd, dar de tutun nu pot să rabd... Fiindcă nu-l fumezi zici aşa ; dar să-l fumezi !...

— Ioane, Ioane, du-te să nu plece omul undeva...

— Nu pleacă, d-o fi el acasă ; eu fără tutun nu fac nici pas !" ***(Văru Ion).***

Replicile vărului Ion sînt scurte, pe potriva lentoarei sale. Dacă la un moment dat răspunde: „E la plug", peste cîteva

replici, din comoditate, renunță şi la forma prescurtată a verbului, conchizînd : „La plug". Apoi, săturat parcă de atîtea cuvinte rostite, dă răspunsuri eliptice : „nu fac nici pas"...

Cu exactitate este surprins şi un alt personaj, de data aceasta din lumea urbană. Este un avocat care pledează pentru clientul său, Ogărel, recunoscînd în el un fel de Cațavencu în timpul „ixircițiului" funcţiei sale :

„Nici o lege nu dă voie cîinilor să latre la trecători, şi nici un regulament nu spune că femeile au dreptul să-i * asmuță ca să latre... Prin urmare, cilentui nostru a fost lătrat. Clientul nostru a fost desconsiderat ca om !... Asmuțit cu clinii ! Da ce e dumnealui ?... dobitoc ?... urs ?... porc... care a intrat în răzoare să le rîme ?... Pentru ce să-l asmuță ?... Deci, a fost insultat în onorul lui de om !... Faptul constituie o insultă gravă !... Asta ca prim motiv. Ca secundo motiv... Văzînd clientul nostru năvala turbată a cățelului, a socotit că e turbat!... A-nceput inima să-i bată !... Ce frică !... Ce groază !... Muşcat de cățel turbat! Dumnealui turbat ! Institutul doctorului Babeş de turbați !... ori lătrături de cățel în cap !...

Frica asta nu era în drept s-o sufere clientul meu. Deci trebuie pedepsit Ion Mărtăcel şi nevasta lui Ion Mărtăcel ; primul : pentru că are cățel, ce-l ţine slobod ; secundo : pentru că l-a asmuțit, pentru că i-a zis ce i-a zis, şi pentru că i-a făcut frică !...

Terţo motiv mai avem : clientul nostru a pierdut interesul cu acest proces... A păgubit şi el şi onorabila dumnealui soție...

— Onorabila ! sări a lui Mărtăcel...

— Taci, femeie... se răsti judecătorul.

— Auzi, domnule judecător, mă porecleşte dumnealui onorabilă !... sări a lui Ogărel !...

Judecătorul nu-şi putu să-şi ţie zîmbetul.

— Taci, femeie, că n-a zis de rău...

— Ba aşa le dă ea : tronc !... C-o cunosc de mult ! mai bombăni a lui Ogărel" ***(Pentru un cățel).***

întreaga povestire este o remarcabilă scenetă, iar caracterizarea personajelor se face treptat, prin dialog. Avocatul aduce, sforăitor, în apărarea clientului său, fapte banale, ridicole, de suprafață, neinteresat de adevăratele motive aflate în dezbatere. Dialogul lui Vissarion este în aceste cazuri satiric, şarjant, evidențiind nu numai comicul popular, hîtrenia cu

care sînt observate întîmplările ci şi tipologiile înseşi. Alteori, dialogul luminează caractere şi întîmplări dramatice, slujind tot atîit de bine temei propuse. Că Vissarion a fost un excelent mînuitor al dialogului o dovedesc mostrele de vorbire sintetică populară, eliptică, de comprimare specific ţărănească, întîlnite apoi la Zaharia Stancu sau Marin Preda :

„— Atunci unde e ăla ?,

— Păi eu ştiu ?

— Cum nu ştii ?

— Păi nu ştiu !...

— Mă, era ceva aici, la picioarele mele ?

— Era.

— Păi ce era ?

— Era ceva...

— Şi unde e ?

— S-o fi pierdut.

— De ce l-ai pierdut ?

— Păi dae-o fi căzut ?" ***(O boală cu nume poznaş).***

Aşadar, ceea ce dă autenticitate şi susţinere artistică povestirii lui Vissarion este cu precădere dialogul. Scriitorul îşi lasă personajele să converseze, le oferă, ca şi Caragiale, intrarea în scenă, crede că este suficient să le introducă în problema pe care şi-a propus să o trateze, intervine apoi economic în calitate de povestitor, punîndu-şi toate forţele în invenţia dialogică. Excepţie fac povestirile autobiografice, îndeosebi volumele ***Lumea cealaltă*** şi ***Vrăjitoarea.*** în aceste cazuri, ca şi Creangă, Vissarion povesteşte la persoana întîi, colorează aducerile-aminte care trec pe planul principal :

„Nu ştiu dacă alţii s-or fi simţind cuprinşi de dorul casei şi fac cum fac şi mă-ntorc îndărăt. Aşa m-am pomenit şi aşa ara rămas pînă acum."

Ceea ce dă farmec povestirii lui Creangă este muzicalitatea frazei, cadenţa uluitoare, de poezie în proză. S-a dat, în această privinţă, un exemplu clasic din ***Amintiri,*** desfăcîndu-se fraza în grupuri de silabe unitare, cu o succesiune metrică evidentă.

Tudor Vianu socotea procedeul aparţinînd „cadenţării orale". Intuind farmecul prozei versificate, şi Vissarion procedează uneori în acest chip, fără să se ridice însă la rafinamentul lui Creangă :

Sîngele fermentat al strugurelui
sorbit din sîngele bunului pămînt
ni l-a dat un.om mare,
ca el,
vinul
să azvîrle veselia unde e întristare ;
uitarea unde sînt multe griji,
nesimțire unde sînt dureri
şi speranțe unde sînt descurajări!

(Cor vin)

Pentru autorul lui *Harap Alb* ritmul era un mijloc de a marca ideile exprimate în povestire. Vissarion introduce replici versificate, incluzîndu-le grafic în proză. Creangă ritma pentru a da intensitate expresivă frazei. Vissarion ritmează şi rimează, fraza lui pare căutată, alcătuită în vers popular, peste care se aşază o bună doză de sonoritate voită, artificială.

„îndrăgostitul sărman bard... / Cînd gînduri şi doruri îl ard / el se aprinde şi arde, cu foc, / de-mparte lumină prin ori şi ce loc... / El este făclia ce-arzînd se topeşte ; / el este acela ce pentru alți oameni pe el se jertfeşte !...

în asemenea situații Creangă făcea *proză,* pe cînd Vissarion este convertit spre o poezie facilă, de care este salvat doar cînd compune în modalitatea proprie creatorilor populari.

Alteori rima sau asonanta specifică folclorului sînt înlăturate de încercări de versuri culte transcrise în proză. Inversările de cuvinte în frază sînt căutate, le lipseşte spontaneitatea şi oralitatea pare contrafăcută :

„Ştiu c-am fost în cer odată un cinstit locuitor, deşi mă vedeți p-aicea numai biet un muritor... Viața mea pămîntească de-o trăiesc cum n-am dorit, cine ştie ce osîndă mi s-a dat de ispăşit. Ăst pămînt plin cu de toate, şi cu bune şi cu rele, balamuc, iad, ori temniță cerească, unde cei nebuni prin ceruri vin doar să se piocăiască !... Iar aici răibdîmd de toate : foame, chinuri, bătăi, boale, îşi fac termenul osîndei şi se spăl de dandanale."

Cele mai multe exemple de acest fel se află în povestirea *Corvin,* bucată romantică, în care, se pune la modul terestru problema geniului. Personajul principal fiind un poet, îşi permite să rostească anume tirade în versuri. în povestirile inspi-

rate din viața cotidiană a satului, asemenea replici au un anume farmec fiind în tonul țăranului care-şi presară vorbirea cu un vers, cu un proverb, ori cu o zicală.

Uneori, cînd părăseşte cadența strictă, fraza împrumută tonul versetelor lui Alecu Russo :

„O, țară frumoasă, ce dezbinare între clase, ce lipsă de milă şi de grijă pentru cei mai mici din neamul nostru ! Cine-a ajuns să tundă podoaba munților noştri !"...

Eugen Lovinescu observase că „Vissarion e un operator cinematografic căzut în mijlocul satului, întrucît opera sa nu e de natura procesului verbal ci a filmului"[1]. Numai că ei este un operator născut, crescut şi nedetaşat de lumea satului, mai degrabă un scormonitor de întîmplări, de folosit, aşa cum am mai spus, la o şezătoare în care oamenii se cunosc şi aşteaptă nu descrieri ci fapte prezentate dialogic, cu umor în limbaj, pentru-a stîrni hazul participanților.

Lovinescu are însă perfectă dreptate cînd afirmă că Vissarion „este cel mai expresiv povestitor de astăzi, înzestrat cu o. rară putere verbală de a reproduce realitatea şi de a însufleți printr-un joc inimaginabil toate amâiruntele unei memorii inepuizabile"[2].

în 1920 apare romanul *Petre Pîrcălabul,* reluînd tematic o idee mai veche, aceea a „iubirii libere", tratată în *Nevestele lui moş Dorogan.* Acțiunea este plasată cu un secol în urmă, avînd la bază un fapt real, care făcuse vîlvă în epocă. „în anul 1839 — notează prozatorul în *Cîteva cuvinte* care preced romanul — pe timpul locotenentei Mitropolitane, un proces ciudat, al lui Petre Pîrcălabul, a zguduit înaltul Divan. Acest om trăia cu două neveste ; avea copii cu amîndouă... Acest fapt povestit mie de bunicu-meu Sotir, fiul lui Dumitru sin logofătu Gheorghe, unul din eroi, mi s-a părut ciudat şi vrednic de povestit."[3]

[1] E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane,* IV Ed. Ancora, 1928, p. 187.

[2] *Idem, p.* 188.

[3] *Petre Pîrcălabul,* Editura librăriei Pavel Suni, Bucureşti, 1921, p. 5.

Lăsînd la o parte faptul că în urma analizei înscrisurilor vremii, întregul proces al lui Petre Pîrcălabul ni se arată astăzi a fi un fals, determinat de o pîră ajunsă la înaltul Divan, importantă este teza general umană a autorului, şi anume apărarea libertăţii individuale a ţăranului. Pentru Vissarion era limpede că un asemenea proces nu putea fi intentat cuiva din tagma moşierilor sau ciocoilor, în rîndul cărora imoralitatea nu avea judecător. Povestită destul de pitoresc, scrierea nu poate fi socotită roman propriu-zis, ci o lungă naraţiune, fără coloratură de epocă, de parcă ar prezenta fapte întîmplate în Costeştii din Vale, cunoscute foarte limpede de scriitor în chiar vremea lui. I. C. Vissarion nu a avut vocaţia romanului, eu toată încăpăţînarea de a onora specia.

Cele dintîi articole ale lui I. C. Vissarion s-au născut din patima apărării intereselor ţăranilor oprimaţi. Titlurile lor sînt semnificative : ***Oameni de dajdie şi de muncă, Vînzarea cerealelor, Ne strîng de gît legile*** şi altele, publicate în „Gazeta ţăranilor" în chiar anul cu ***Jubileaua*** — cum îşi intitulează un articol vehement împotriva piramidei care guverna ţara, în frunte cu cel ce-şi sărbătorea întronarea (articolele apar începînd cu nr. 20 din 1906).

Nici un alt scriitor, în preajma şi în timpul răscoalei — poate cu excepţia lui I. L. Caragiale în ***1907 — Din primăvară, plnă-n toamnă*** — nu a izbutit să ofere o imagine matematic-exactă asupra situaţiei economice a ţăranilor ca acest publicist-ţăran din Costeştii din Vale. Sinteza stării materiale şi a doleanţelor ţărăneşti este făcută de Vissiarion într-un apel, ***Către ţărani,*** care s-a împărţit gratuit la începutul toamnei lui 1906..

„Cei mai mulţi ţărani nu au pămînt sau îl au într-o întindere prea mică ; învoielile agricole au ajuns înfricoşător de apăsătoare şi neomeneşti ; ţăranul e lipsit de drepturi politice,, el nu votează la fel cu ceilalţi locuitori ; nu are şcoli atît cît îi trebuie ; nu are învăţătură agricolă pentru a şti cum să se folosească mai bine de munca şi de pămîntul lui ; nu trăieşte ca lumea fiindcă nu are case cum se cade." Cererile sînt formulate, în continuare, în mod categoric : „împroprietărirea ţăranilor pe moşiile statului, ale aşezămintelor de binefacere, ale societăţilor financiare şi ale unor particulari", „votul universal, egal, direct şi secret" etc, etc.

Fără îndoială că atitudinea sa, manifestată şi în scris, a fost determinată şi de gestul arestării şi condamnării la moarte. După răscoală scrie piese de teatru şi un amplu roman, evocînd evenimentul. în acelaşi timp se împrieteneşte cu cîteva din personalităţile reprezentative ale culturii noastre din acest secol, T. Arghezi, Gala Galaction, N. D. Cocea.

Chiar la începutul lui 1911, în urma unei scrisori primite de la Theodor Iordăneseu, din partea revistei „România muncitoare", înfiinţată cu cîteva luni înainte, I. C. Vissarion se decide — şi din cauza iernii deosebit de grele, şi fiindcă nu avea nici o slujbă — să devină redactor la această publicaţie. Vreme de doi ani trăieşte la Bucureşti, singura perioadă mai lungă din viaţa sa cînd părăseşte satul natal, locuind la prieteni, activînd alături de M. Gh. Bujor şi I. C. Frimu şi scriind cîteva articole de pe poziţia ţărănimii, a mişcării socialiste, precum şi unele cu caracter literar. Colaborează în această vreme şi la o altă publicaţie, ştiinţific-materialistă, „Raţiunea", condusă tot de un gazetar socialist, C. I. Dicescu, aici în special cu articole ateiste, materialiste, de ştiinţă popularizată sau descriindu-şi propriile inovaţii, îndeosebi „Avionul Vissarion 1".

Influenţa cercului socialist va fi hotărîtoare pentru scrisul său, nuvela de atunci, ***Fără pline,*** fiind considerată chiar de autor ca rezultanta acestor preocupări.

în toiul muncilor însă, în fiecare vară, scriitorul se afla la ţară, alături de familia sa, pentru a contribui la agonisirea existenţei. în vara anului 1913 se decide să nu se reîntoarcă la Bucureşti, dar în urma lecturii ***Nevestelor lui moş Dorogan,*** N. D. Cocea îl invită, entuziasmat, să lucreze în redacţia publicaţiilor „Rampa" şi „Facla". „Ne vei da literatură şi din cînd în cînd articole... îţi trimit bani de drum. Vino cu tot materialul literar pe care îl ai. Vom sta de vorbă şi dacă ne înţelegem, voi face tot ce-mi va sta în putinţă ca să-ţi deschid drumul pe care talentul dfumitale ţi-1 asigură şi în care cred."[1]

Episodul întîlnirii cu N. D. Cocea, pitoresc, s-a soldat cu „îmbrăcarea" noului colaborator care venise „cu o claie răvăşită, mînecile şi pantalonii scurtaţi de cîteva degete — eu le suflecasem pe măsură ce se rodeau pe margini"[2]. La aceste

[1] Scrisoare inedită, din 30 septembrie 1913.

[2] I. Valerian : ***De vorbă cu I.*** C. ***Vissarion,*** „Viata literară", nr. 78, 1928, p. 2.

publicaţii lucrează alături de L. Rebreanu, T. Arghezi, Gala Galaction, M. Sorbul, Zaharia Bîrsan, Chiriu-Nanov, scriindu-şi foarte greu propriile articole. „Nu ştiu, d-le director; îmi iP&re că am lăsat capul cel bun acasă şi l-am adus pe cel prost aici" ; dar N. D. Cocea, considerîndu-l în continuare angajat, îl trimite acasă să scrie (unde elaborează, în loc de articole, volumul ***Privighetoarea neagră).***

Sporadic va colabora la revista lui V. Anestin, „Orion" şi îndeosebi cu bucăţi • literare, la „Universul" şi „Viaţa românească".

Apoi, In decursul vremii, la principalele reviste literare „Semănătorul", „Adevărul literar şi artistic", „Luceafărul", „Ilustraţiunea română", „Revista Fundaţiilor" îşi va tipări creaţiile literare, în schimb, pentru articole, eseuri, evocări, mărturisiri, memorialistică, se va folosi de numeroasele publicaţii, de mai mică' rezonanţă, fie din Capitală, cele mai multe insă ***din*** orăşele, tîrguşore de provincie sau comunele din Argeş, Dîmboviţa, Teleorman, VIasea : „Ţărănismul", „Graiul Dîmboviţei", „Gazeta noastră cooperativă", „Satul", „Timpul nou", „Urlătoarea", „Cronica", „Vremea nouă",« „Sentinela", „Ancheta". „Veselia" şi atîtea altele.

Publicistica lui Vissarion este îndeosebi memorialistica. Ou excepţia articolelor „în apărarea ţăranilor şi a problemei ţărăneşti", tot ce a publicat de această natură este subsumat prezentării propriei existenţe. Din cele şase volume memorialistice terminate, a tipărit doar trei : ***Sub călcîi,*** volumul I, ***Lumea cealaltă*** şi ***Vrăjitoarea,*** alte trei rămînînd în manuscris : ***Sub călcîi,*** volumul II, (o mare parte din capitole fiind totuşi publicate în presa vremii), ***Lumea celor care nu muncesc*** şi jurnalul ***Ce-a văzut doftorul Vintuză.***

Sub călcîi,[1] subintitulat „Note şi schiţe din * timpul nemţilor" cuprinde însemnări depăşind interesul simplului „jurnal la zi", datate între 12 septembrie 1916 şi 1 februarie 1917 şi este dedicat lui I. Gh. Duca. Sînt pagini zguduitoare despre ocuparea Munteniei de către nemţi, abuzurile şi atrocităţile săvîrşite îri special la sate, dar şi despre lichelismul,- slugărnicia, parvenitismul celor care se închiabureau cu acest prilej, El descrie, primul atac al zepelinelor germane asupra Bucureştilor la 12/25 septembrie 1916, munca la Serviciul supravegherii ştirilor, alături de M. Sadoveanu, O. Goga, Gala Galaction, L. Rebreanu, I. Minulescu, C. Ressu, E. Lovinescu, Ludovic Dauş, C. Medrea, J. Steriadi, N. Dărăscu, Corneliu Moldovanu şi numeroşi alţi oameni de cultură al epocii, drumul la Iaşi, revenirea, în plină ocupaţie, la Costeşti, unde este pentru a doua oară condamnat la moarte, de data asta de nemţi, scăpînd printr-o altă întîmplare, datorită tălmaciului care-l cunoştea din lectura cărţilor.

[1] Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1922.

Sub călcîi este şi un remarcabil document cultural, privind fenomenele întîmplate în Bucureştiul cotropit. Iată, spre exemplu, dramatica scrisoare a lui Gala Galaction din 15 februarie 1917 : „Pe-aici au murit şi literatura, şi revistele, şi literaţii, şi speranţa vreunei învieri mai apropiate ! Amicii noştri n-au nici-o perspectivă, nici-o nădejde, nici-o orientare!" Vizitîndu-l la Bucureşti, Vissarion constată că familia lui Galaction nu are nici măcar ce mînca ; „nu mănîncă decît cartofi. El nu ştie nici să cumpere hoţeşte, nici să mănînce hoţeşte. Cele patru fetiţe ale lui sînt slabe şi el le spune sentenţios : «Regimul vegetarian e cel mai bun regim... Omul nu îmbătrîneşte, nu pierde puterea, nu-şi strică stomacul, nu se otrăveşte.»"

Aşadar, pe memoralist îl preocupă două fenomene : jaful organizat al nemţilor, şi lipsa de scrupule a moşierilor şi slujbaşilor români puşi pe căpătuială. Nemţii nu respectă nici Dreptul internaţional şi nici Convenţia de la Haga, ci „fac războiul să fie distrugător cu totul, ca războaiele din vechime, cînd poporul învins era ucis cu totul". Primarul, viceprimarul, notarul, jandarmii, exploatează în numele unor ordine uneori adevărate, alteori fictive, devenind „îmbogăţiţi de război".

Scriitorul asistă neputincios : la 15 februarie se percepe „ouăritul", peste şase zile taxa pentru cîini, iar peste ale două zile plata pentru a-şi pune numărul de ordine pe casă; la 24 februarie se pune „lăgăritul", taxă pentru întreţinerea prizonierilor în lagăre, 21 februarie aduce altă dispoziţie, tăierea nucilor : „vor civilizaţii nemţi să facă mobile la Berlin".

Lumea cealaltă şi ***Vrăjitoarea*** conţin mărturisiri îndeosebi despre propria copilărie, despre pregătirea autodidactică, despre pricipalele întîmplări din propria viaţă pînă la împlinirea vîrstei de 30 de ani.

La toate acestea să adăugăm eseul ***Cărţi pe-nţeles şi trenuri şcoală,*** datînd din perioada în care, ca inspector şcolar, căuta

soluţii pentru îmbunătăţirea învăţămintului în lumea satelor, ***învăţăminte pentru ostaşi, o*** broşură de educaţie patriotică, istorică şi literară a tinerilor ţărani care efectuau stagiul militar, precum şi ***Energie mecanică din mediul în care ne găsim,*** singura publicată, la Tipografia şi editura Muscelul, din Bucureşti, în 1944 (pe copertă: 1943). Aceasta este o carte ştiinţifică în care se vădeşte cealaltă faţă a personalităţii lui Vissarion, spiritul său inventiv pus în slujba binefacerilor materiale ale omului. Aici sînt cuprinse observaţiile şi descoperirile proprii privind numeroase sisteme „culegătoare de energie mecanică din locul în care ne găsim, adică din apă, din vînt, din soare", volumul prezentând modele de motoare, cu calculele şi schemele respective.

Paginile memorialistice au culoare şi prospeţime, fascinează prin frusteţe, prin sondarea subconştientului (visul ocupă un loc hotărîtor în determinarea şocului adevărului) şi prin reţinerea sentimentalismului. Evocările despre I. L. Caragiale, Al. Vlahuţă, I. Gh. Duca sau Gala Galaction sînt portrete mişcate cu încetinitorul, redescoperiri care-l descoperă mai întîi pe scriitor. Ziaristica propriu-zisă reprezintă ţipătul direct al ţăranului, neclintit în dreptatea şi adevărul lui, în căutarea unui liman meritat, după secole de pătimire şi suferinţă. Ele nuanţează şi un anume concept al lui Vissarion, care, rămînînd ţăran toată viaţa, nu a putut figura nici de partea semănătoriştilor, nici de aceea a poporaniştilor. A reprezentat cel mai viguros crez direct al ţărănimii române, acela al izbînzii, spre cultură, spre ştiinţă, spre bunăstare, prin ea însăşi, fără mila şi ajutorinţa cuiva din afară. Aici, concepţia lui Vissarion se apropie cel mai mult de cea expusă de Iorga în suita sa de articole din „Neamul românesc" şi mai ales din „Sfaturi pe întuneric".

Articolele sale din preajma lui 1907 sînt adevărate strigăte întru trezirea la viaţă a conştiinţei celor răsculaţi la Bobîlna, sub Doja, Horia sau Avram Iancu ; cele ce au urmat încearcă să ofere noi soluţii pentru rezolvarea chestiunii ţărăneşti din România.

*

I. C. Vissarion a oscilat, întreaga viaţă, între activitatea ştiinţifică şi cea literară. Creator care dorea să îmbrăţişeze toata speciile literare, Vissarion îşi „imagina" nu numai povestirile

sale ci şi diferitele aparate complicate, formulele ştiinţifice, invenţiile, spiritul său plăsmuitor ducîndu-l în mod firesc la încercările pe care le-a făcut în aeronautica, în captarea energiei solare şi a celei acvatice, în realizarea şi brevetarea a numeroase invenţii. Atras continuu de miracolul filei de hîrtie, scormonitorul de talent nu putea rezista încercărilor ştiinţifice şi iarăşi se întorcea la literatură. Toată viaţa a pendulat, astfel, neizbutind să se încredinţeze definitiv unuia din aceste domenii, dragi deopotrivă.

Astfel, de fapt, povestitorul a fost atras de delicate probleme ştiinţifice, iar inventatorul, aflat în imposibilitatea de a realiza aparate de zburat, de captat energie din natură sau produse sintetice, a fost tentat să aştearnă pe hîrtie o lume extraordinară care să se folosească de plăsmuirile lui tehnice. Aşa s-a născut o parte deosebit de interesantă a literaturii lui I. C. Vissarion : basmele sale ştiinţifice.

Ion Creangă, Ioan Slavici, Petire Ispirescu şi atâţia scriitori proveniţi din lumea satului au pus la îndemîna cititorilor basme de cele mai multe ori prelucrate, dar păstrînd autenticitatea folclorului naţional, uneori şi cu elemente din folclorul balcanic sau indoeuropean.

Coloratura autentic românească este dată în aceste basme de structura sufletească a eroilor, de legătura lor cu natura, de obiceiurile, de calităţi morale deosebite, ca vitejia, demnitatea, bunătatea, dragostea pentru bine şi frumos. în ele facem de obicei cunoştinţă cu un Făt-Frumos, indiferent sub ce nume s-ar ascunde şi ce obîrşie ar avea, erou care, slujit de vitejie, inteligenţă şi iscusinţă învinge, fie singur, fie împreună cu tovarăşii săi, ajutat întotdeauna de elemente ale naturii, spiritele răului,, întruchipate de zmei, vrăjitoare şi căpcăuni. Alături de întîmplările care echivalează fapte din viaţa satului românesc, intervine miracolul, fantasticul, ceea ce mintea omenească a plăsmuit în decursul vremii, pentru a ilustra ideea de bine si de rău. Aşa procedează şi I. C. Vissarion în primul său basm de mar mare întindere, ***Ber Căciulă,*** apărut în volum în 1920 dar publicat mai înainte în periodice. ***Ber Căciulă*** e un Cenuşotca. Oropsit de fraţi mai mari şi pus permr nent la treabă, Ber Căciulă dovedeşte calităţi morale deosebite şi o ascuţime de minte impresionantă. Ca şi în cele mai obişnuite basme, ajutat de calul năzdrăvan, el reuşeşte să cîştige dragostea fiicei de împărat, iar

apoi, să învingă armatele duşmane, în vremea în care pretendenţii de viţă la mîna fetei îl credeau un „prostălău".

I. C. Vissarion trece însă curînd Ia tratarea unor altfel de subiecte. Pornind de la bazele folclorice tradiţionale româneşti, îndeosebi în surpriderea atmosferei şi situaţiilor, în lupta dintre bine şi rău, în folosirea zicătorilor şi proverbelor, pe care le corelează cu întîmplări reale din viaţa cotidiană, atît de bine cunoscută de scriitor, Vissarion adaugă elemente care devin, mai ales în finalul naraţiunii, primordiale, introducînd în acţiunea basmelor, în locul personajelor şi întâmplărilor supranaturale, fapte şi născociri din domeniul ştiinţei, credibile, în peisajul dezvoltării civilizaţiei din anii douăzeei-treizeci cînd a elaborat aceste basme, dar mai cu seamă aruncînd o perspectivă de arc voltaic prin intuiţia sa cu totul ieşită din comun asupra descoperirilor şi invenţiilor dinspre cumpăna mileniului doi cu al treilea mileniu. Din aceste motive, socotim ***Ber Căciulă,*** dar îndeosebi ***Ber Căciulă împărat, Zapis îm.părat, agerul Pămintului, Magia neagră*** şi neterminatul ***Ion Năzdrăvanul*** drept basme ştiinţifice alcătuite pe o bază folcloric-imaginativ-intuitivă specific românească.

Toate aceste basme încep aidoma basmelor obişnuite: „A fost odată un împărat tare credincios şi din pricina credinţei lui, era bun şi milos, blînd şi foarte înţelept..." în cazul basmului ***Agerul Pămintului,*** de unde am citat acest început, naraţiunea continuă prin existenţa a trei feciori, din care unul, din cauza răutăţii fraţilor, este nevoit să plece în lume. Fie că îl cheamă Ber Căciulă, fie că îi zice Floreal sau Zapis împărat, de aici înainte eroul se detaşează de elementele miraculoase din basmele propriu-zise. Ber Căciulă, ajuns împărat, îşi continuă faptele, fiind un caz unic de basm în care sînt povestite întîmplări ce urmează după nunta cu adevărat „ca în poveste" a acestui Făt-Frumos. Astfel, Ber Căciulă împărat îi dâ drumul calului năzdrăvan să se întoarcă în lumea lui, imaginind o ţară în ca**e oamenii ajung la deplina fericire, datorită ştiinţei. El întemeiază astfel o lume nouă, în cane maşinile lucrează în slujba omului, agonisind bunurile pămîntului, pregătind zborul spre alte planete, obţinînd sinteze chimice extraordinare, ba ciliar posibilitatea regenerării celulelor moarte.

Concepţia scriitorului care se voia şi om de ştiinţă este că „totul se poate în anumite condiţii". Fraza înlocuieşte celebra formulă mediană din basmele noastre, fiiud preluată ca un lait-

motiv, în basmele sale, Vissarion concepe o lume nouă. Dispărînd toate relele lumii vechi: imoralitatea, corupţia, birocraţia, inegalităţile sociale, lenevia, hoţia şi instaurîndu-se munca şi pacea, este firesc ca întreaga oligarhie să dispară, însuşi Ber Căciulă împărat devenind de fapt un îndrumător al savanţilor.

în basmul ştiinţific ***Agerul Pămîntului,*** Floreal, ajutat de personajul tradiţional, Agerul Pămîntului, reuşeşte prin isteţime şi vitejie să învingă ţara zmeilor, a căror putere nu constă în deţinerea forţelor supranaturale, ci în cele obţinute prin cuceririle ştiinţei. Ştiinţa este pusă aşadar în slujba omului, care a fost atît amar de vreme robit de zmei. Descătuşaţi, oamenii zidesc o ţară a fericirii, pe care însă locuitorii altor state încearcă «să o readucă la robie. Tehnica dezvoltată, aparatele propulsate prin unde, helicopterele, razele electromagnetice născocite de savanţii lui Floreal, alte descoperiri fizice şi chimice —- unele din ele la îndemîna omului de astăzi sau bănuite a se realiza în scurt timp — curmă intenţiile agresive ale invadatorilor, care sînt nevoiţi, în final, să trimită reprezentanţi nu numai „diplomatici" pentru a se pune de acord cu ştiinţa dezvoltată aici. Elemente asemănătoare se întîlnese şi în partea doua din basmul ***Zapis împărat.***

Deşi, cum observam, încep aidoma cu basmele clasice, aceste naraţiuni devin ***basme ştiinţifice,*** în care, în lupta dintre bine şi rău, răul este înlăturat prin marea contribuţie adusă de descoperirile şi invenţiile iscodite de mintea omului. Supranaturalul, atît de obişnuit în naraţiunile folclorice, lasă locul puterii binefăcătoare a ştiinţei.

Miracolul şi neaşteptatul nu mai provin din piedicile puse de elementele care reprezintă răul şi din ingeniozitatea cu care eroul îl învinge, ci din născocirile extraordinare ale minţii, capabilă să comunice la distanţe uluitoare, să producă maşini şi aparate pentru prosperitatea vieţii omului. Lumea basmelor clasice este o lume imaginară, insuficientă setei de cunoaştere a lui Vissarion, care propune o nouă realitate, aceea posibilă într-un viitor ce se apropie cu paşi uriaşi. Cînd îşi scria I. C. Vissarion basmele sale ştiinţifice, nici nu se bănuia bomba atomică sau cu neutroni, cu ravagiile pe care ar putea să le facă la o nedecisă încă Hiroshima, nici nava cosmică, naveta spaţială, modulul lunar, rachetele intercontinentale sau continentale — pentru a da doar cîteva exemple prea binecunoscute astăzi. Toate acestea apar

cu destulă exactitate vizionară în basmele lui Vissarion. Preocupat de cîştigurile şi biruinţele ştiinţei, Vissarion nu mai este un ***plăsmuitor*** ci un ***vizionar*** pe baze ştiinţifice, moderne. El vede cu ochii minţii minunatele invenţii ale secolului al XX-lea, le prevede însemnătatea şi rolul lor în societate. Nicăieri în basmele noastre populare nu se explică provenienţa palatelor de aur şi de cleştar. De obicei ele apar în chip miraculos dintr-un măr sau din nimic, la atingerea cu bagheta fermecată. Vissarion le inventează din preparate chimice, care nu mai reprezintă nici o noutate astăzi : sticla incasabilă pentru hublouri cosmice, plexiglasul, hrana sintetică etc, ***etc.*** Zmeii nu au aripi de pasăre cu care să zboare, ci aparate speciale pe care le folosesc cu ingeniozitate.

Ceea ce au comun aceste basme ştiinţifice cu creaţiile folclorice este ***umanismul*** eroilor, încrederea lor într-o lume a înţelepciunii şi păcii. Nu o dată scriitorul precizează că „fiecare om, fiecare popor are calităţi ale lui, ascunse valori de viaţă, ce-i dă dreptul să trăiască şi să-i fie \iaţa respectată de toţi ceilalţi". în faţa forţei de ucidere prin iradiaţii, la care Vissarion se referea cu teamă în anul 1939, unul din personajele sale spune : „Atacul aviaţiei voastre a fost înfrînt... E o încercare zadarnică războiul vostru. Aveţi în bombele voastre strînsă foarte multă putere... N-o mai • risipiţi în aer, ca să ne omorîţi pe noi... Nu vă îngăduim gustul acesta de ucigaşi. Treceţi mările îndărăt şi puneţi forţele din ghiulele să lucreze în motoare, iar motoarele să lucreze pămîntul, ca să producă alimente."

Cei mai de seamă eroi ai lui Vissarion, contopesc in fiinţa lor morala căutările şi gîndurile înalte ale 3ui Faust, cu bunătatea adine umană şi spiritul de dăruire ale lui Don Quijote şi cu demnitatea şi vitejia lui Făt-Frumos, Prislea cel Voinic sau Harap Alb. Dincolo de coordonatele realului, ei cred într-o lume posibilă a înţelegerii, cîrmuită de înţelepciune şj slujită de fenomene şi aparate ştiinţifice negîndite încă de cei mai avîntaţi inventatori pe vremea cînd Vissarion le plăsmuia in lucrările sale tehnice şi în basme : puterea radiaţiilor, alimentele sintetice, televiziunea, astronavele. Iată de ce, păstrînd desigur proporţiile, credem că nu greşim afirmînd că Vissarion este într-o mare măsură şi primul scriitor de anticipaţie din literatura română, deci, de fapt, un Jules Verne român. Mai exact, basmele sale se situează între plăsmuirea autohton-folclorică şi literatura de anticipaţie ştiinţifică, într-o mixtură ce le este proprie, făcîndu-le, astfel, unice.

în anul 1951 la 5 noiembrie scriitorul s-a săvirşit din viaţă, în aceeaşi localitate, Costeştii din Vale, unde se născuse şi unde a muncit şi şi-a realizat întreaga operă. Nu a apucat să trăiască emoţia primelor zboruri cosmice, pe care omul a început să le înfăptuiască, şi la care el a visat vreme de 50 de ani. A murit însă cu convingerea fermă în puterea extraordinară a ştiinţei, încredinţat că ceea ce a scris în basmele sale se va realiza eîndva — convingere pe care a insuflat-o prin eroii săi Ber Căciulă, Floreal, Agerul Pămîntului, Zapis, numeroşilor cititori cărora aceşti eroi le-au legănat visurile copilăriei, făcîndu-i să creadă într-o lume nouă, lume a adevărului şi dreptăţii, a cinstei şi dragostei, pe care, dorind-o, Vissarion a construit-o în basmele sale.

I. C. Vissarion este un povestitor de şezătoare. De aceea scriitorul convinge în măsura în care orice povestitor .impresionează prin autenticitatea faptelor comunicate. Oamenii şe recunosc în ele, pentru că întîmplările sînt ale lor. Sînt, dealtfel, culese din viaţa zilnică a satului său, cel mult a satelor vecine, si pitorescul provine nu din plăsmuire ci din îngroşarea întîmplării, ,mai ales din specularea spectaculozităţii şi din vorbire. La şezătoare, ca să trezeşti interesul, trebuie să vorbeşti despre lucruri cît de cît cunoscute, despre oameni ştiuţi. Şi trebuie să strecori vorbe de duh, unele usturătoare chiar, muşcătoare în ironia lor, pentru a stîrni rîsul. Din vreme în vreme „face" chiar versuri, ca să curgă mai cu „pricepere" istorisirea. Aşa se petrec lucrurile în mai toate povestirile lui Vissarion. Fără" causticitatea temperamentală a lui Caragiale, dar cu mulcomirea „de isnoavă", de băsmuire, a ţăranului, pe umărul căruia se âşază tradiţia unui folclor al înţelepciunii -— Anton Pann.

între numeroasele pagini inedite de jurnal, găsim dealtfel autoexplicarea acestui fel anume de a-şi alege anecdotica povestirii în tipica manieră a şezătorii populare :

„Literatura mea este de o valoare ca şi ştiinţifică; este autentică. Numele eroilor le mai schimb, dar realitatea faptelor nu ! Eroii mei sînt sau au fost, şi sînt unii care vor fi. E'oii mei au trăit aievea, trăiesc unii, iar alţii vor trăi. Pe fraţii mei, ţărani, i-am pus chiar cu numele lor din starea civilă, sau cu poreclele lor!... N-am putut să scriu nimic pînă n-am pătruns adîncimea unui fapt, taina unui suflet, virtutea sau viţiul său.

Că mai scriu cîteodată şi fantezii, nu mă prind ; fanteziile mele însă vor fi icoanele unor oameni şi ale unor fapte din viitor... Nu pot să creez eroi decît de acei cărora viitorul le va da suflet şi vieţuiri aievea..."[1]

Dealtfel, unul din primii critici ai lui Vissarion, Victor Anestin, observa în 1916 caracteristica bucăţilor din ***Nevestele lui moş Dorogan*** : „Vissarion e ţăran el însuşi, a trăit în mijlocul ţăranilor şi-i cunoaşte cu toate defectele şi calităţile lor... Vissarion are darul povestirii cum rar găseşti acest dar la scriitorii noştri tineri. Poate că ştie să povestească frumos tocmai pentru că nu a citit multe alte poveşti străine, a citit doar poveşti româneşti, dar materialul l-a luat chiar din jurul lui. A cunoscut, desigur, mai pe toţi ţăranii pe careţi descrie aşa de bine, i-a cunoscut cu toată naivitatea şi şiretenia lor, cu tot sentimentalismul şi brutalitatea lor. I-a cunoscut şi i-a descris apoi aşa de bine pentru că i-a^iiibit, le-a înţeles nevoile pentru că nevoile lor erau şi ale lui.x[2] y

Considerat de E. Lovinescu un „Creangă muntean", lui Vissarion îi lipseşte romantismul sadovenian, acea fermecătoare pîclă a amintirii şi nostalgiei. El este un consecvent consemnator al adevărului, proza lui căpătînd autenticitate, în acest sens plăsmuirea devenind minimă; fantasticul eliberat de livrescul căutat are prospeţimea naraţiunii caragialeşti.

în totalitate, nu şarja, ironia muşcătoare predomină, cît umorul ţărănesc, suculent, mai mult în expresie decît în situaţii, în această privinţă, limba joacă un rol hotărîtor. Limba este modalitatea fundamentală de a exprima întîmplările sub forma povestirii. Şi din punctul de vedere al folosirii limbii., I. C. Vissarion este neîndoios „un Creangă muntean". O întreagă zonă lingvistică specifică judeţelor Ilfov, Dîmboviţa, Teleorman, Argeş şi-a găsit în Vissarion scriitorul reprezentativ in literatura acestui început de secol. „Colecţia" pe care ne-o oferă nu este alcătuită de dragul pitorescului ci pentru a prezenta ţărani cu tradiţii lexicale şi întorsături specifice, dar şi cu forme de împrumut — influenţaţi desigur de călătoriile la Bucureşti — dibuind în folosirea cuvintelor mai noi ori descoperind forme „dubioase" în locul celor ştiute din moşi strămoşi. Aceasta este o

1 ***Reuniunea de*** joia, mărturie manuscrisă.
2 Victor Anestin, I. C. ***Vissarion,*** în „Universul nr. 11, 1916.

realitate lingvistică certă în zona Titu—Găeşti—Tîrgovişte, pe care scriitorul o caligrafiază ca atare şi ea face ca ***oralitatea*** creaţiei lui Vissarion să aibă un pitoresc unic.

Un interes aparte prezintă concepţia despre lume, viaţă şi ştiinţă a scriitorului. Vissarion a fost un om modern, adept al ideilor înnoitoare, unul din cei care, în chip evident, prin concepţiile sale şi-a depăşit epoca în care a trăit. Mai întîi, a crezut cu toată fiinţa sa în puterea binelui şi adevărului, în făurirea unei societăţi în care întreaga populaţie să se bucure egal de drepturi şi libertăţi şi să dispună de bogăţiile si forţele civilizaţiei. A exprimat-o limpede în multele pagini memorialistice dar şi în broşurile ştiinţifice. Această lume — creată ca model în ***Ber Căciulă împărat*** şi în ***Agerul Pămîntului*** — nu poate exista decît în condiţiile unei dezvoltări ştiinţifice fără precedent. Visase el însuşi să ajute omenirea cu aparate practice. Neavînd mijloacele, le-a descris, pe altele le-a inventat iar despre cele mai multe a scris, cu convingerea că se vor înfăptui. Multe din ideile sale sînt astăzi adevăruri intrate în uzul cotidian : sateliţi de telecomunicaţie, nave cu trepte de lansare, înlocuirea energiei de carburanţi, socotită limitată în timp, cu alte forme de energie, masele plastice, hrana sintetică etc, etc.

Prin toate aceste laturi ale personalităţii sale, Vissarion a fost unul dintre marii vizionari români, dintre aceia care vedeau aievea dezvoltarea binemeritată a ţării noastre, în timpii care vin şi în raportul de prietenie şi înţelegere cu toate popoarele,

Neabătut în crezurile sale, scriitorul putea să consemneze ca o sinteză a gîndirii şi cutezanţei neobosite, în chiar ultima lună a anului 1943, în plin război, în încheierea cărţii sale despre ***Energie mecanică din mediul în care ne găsim :*** „Voiesc ridicarea oamenilor şi pace şi-nfrăţire intre noi toţi. în cartea ***Ber Căciulă*** le-am spus să fie isteţi, şi să-şi respecte cuvîntul dat, chiar dacă omul este argat şi nu împărat... în ***Agerul Pămîntului*** am arătat că pentru ***a fi pace*** trebuie să renunţi şi la împărăţie. Arăt acum şi aici, posibilităţi de motoare ieftine, ca să împlinesc ***făgăduiăla dată*** în cărţile mai sus pomenite... Aş vrea însă ca toate aceste aparate, arătate aici si încă multe altele nearătate, să le construiesc în ***miniatură.*** Dar pentru aşa ceva trebuiesc şi bani, şi material, şi meşteri. Acum însă nu e vremea. Din clipă în clipă poate sosi distrugerea. Eu însă am cău-

tat și voi căuta să fac bine tuturor, fără speranța vreunei răsplăți. Trebuie să vie și o vreme mai bună."

Vissarion a fost un țăran de pe Argeș, ajuns la lumină prin munca sa neobosită. A gîndit în tradiția bunilor și străbunilor săi, aidoma unui Kesarion Breb modern, cu care se înrudește la nume, dacă nu cumva Sadoveanu a pornit chiar de la Vissarion pentru crearea personajului său, întrucît l-a cunoscut și l-a prețuit în chiar perioada în care scria *Creanga de aur.*

VICTOR CRĂCIUN

TABEL CRONOLOGIC

1879 2 februarie, se naşte, la Costeştii din Vale, plasa Bolintinul, judeţul Dîmboviţa, ***Iancu Constantin*** Visarion, din părinţii Ilinca (fiica lui Sotir al logofătului Dumitru şi al Leancăi) şi Constantin Visarion. Tatăl, grec de origine, făcea negustorie în Muntenia şi nu era căsătorit cu mama sa, fapt pentru care nici nu este trecut, la rubrica respectivă în Buletinul de naştere. (Mai tîrziu, cînd a început să publice şi-a grafiiat numele cu doi de ***s.)***

1883 Sînt înscrise în memorie primele amintiri, legate de mama sa, evocată astfel: „După socoteala ce-mi fac acum, trebuie să fi fost de trei ani şi jumătate. Mi-aduc aminte că mă aducea mama în braţe de la Titu. Era soare şi-mi era cald. La podul din Capul Plopului, era umbră şi răcoare. Acolo a stat cu mine jos să se odihnească. Mă aducea acasă la bunicu şi la bunica în Costeşti. Cum era faţa mamei n-o ştiu. Ştiu însă că nu era oacheşă — dar încolo nu mai ştiu nimic. O voce duioasă pe care n-am mai întîlnit-o pe lume d-atunci, mi-a rămas în suflet: vocea mamei ! Voce dulce ca a ei n-am mai auzit, cred" ***(Lumea cealaltă).***

1886—1891 Urmează şcoala primară, terminînd cinci clase. în legătură cu această perioadă va afirma : „Din clasele primare — singura cultură oficială ce minam apropiat-o — am ieşit îngrozit de şcoală. Pentru mine, dascălii, fie de la şcolile de stat, fie cei mari, de la cele de oraş, au trecut drept nişte chinuitori ai bieţilor copii. Pentru cărţile mele mînzălite cu fel de fel de desemne după vedere, mîncam nenumărate bătăi. Pentru întrebările mele, totdeauna socotite de

dascăl anapoda şi nenţelese, mîncam iarăşi multe suduieli ; iar cînd stăruisem şi dădusem eu alte răspunsuri, fusesem şi pentru asta bătut, Cel mai scîrbav şi cel mai nebun din toţi copiii tot eu mă arătam a fi în toate clasele. Aşa că eu fusesem primul la luptă şi la jocuri, primul la ceartă şi la bătaie, dar şi primul la răspunsuri" ***(Lumea cealaltă).***

1892—1895 Pierzîndu-şi mama şi neprimind nici o îngrijire de la tatăl său, locuieşte la Titu şi la Bucureşti, unde bunicul îl aduce să înveţe meseria de cizmar. Fuge însă, de fiecare dată, pentru a ajunge, în sfîrşit, la subprefectura şi la tribunalul din Titu unde devine copist. Are prilejul* în casa judecătorului din localitate, să cunoască unele opere din literatura română şi cea franceză, în special scrieri romantice, care-i insuflă idei de dreptate şi libertate.

— în vara lui 1895, copilul cu faţa ovală, sfrijită, supt de muncă şi de nopţile de nesomn, îndrăzneşte să bată la uşile lui Delavrancea şi Vlahuţă care-l sfătuiesc să înveţe, să citească mai mult şi să scrie despre viaţa satului pe care o cunoştea cel mai bine.

1896—1897 Este preocupat intens de probleme de matematică, fizică şi chimie; face experienţe căutînd noi forţe de energie în sprijinul omului; crede că a descoperit motorul perpetuu ; nu renunţă nici la literatură, avînd în manuscris mai multe lucrări care-şi aşteptau editorii.

1898 Se căsătoreşte cu Gheorghiţa Nicoleseu din Petreşti (n. 1885), rezultînd zece copii : Elena (n. 1903), Voltaire m. 1906), Garibaldi (n. 1908), Iulia (n. 1912), Benedict (n. 1914), Grlgore (n. 1916), Alexandrina (n. 1918), Florenţa (n. 1920), Cornelia (n. 1925), Octavian (n. 1929).

1899 Apare prima plachetă intitulată ***Draci şi strigoi — Legendele fantasmelor populare,*** cuprinzînd mici naraţiuni despre credinţele ţăranilor în iele, zburători, strigoi, pricolici etc.

1901 Funcţionează cîteva luni ca notar al comunei Costeştii din Vale, apoi ca agent fiscal.

1902 Datorită activităţii sale, ia naştere în satul natal Societatea economico-filantropică şi cooperativă „Agricultorul", menită să-i sprijine pe ţărani să-şi cumpere pămîntul de la boieri.

— îl cunoaşte pe I. L. Caragiale, pe care îl va evoca, în 1912, în revista „Raţiunea".

1903—1905 Fără a renunţa la muncile agricole — singurele care îi asigurau lui şi familiei existenţa — în timpul liber scrie, şi, totodată, începe să publice în special la ziarele şi revistele din Argeş, Teleorman şi Vîlcea, semnînd I. C. Vissarion, I. Visarioneanu, I. Constantinescu.

1906 Colaborează intens la „Gazeta ţăranilor".-

- La 6 septembrie participă în Sala Oppler din Bucureşti ia o întrunire a ţăranilor, ţinînd un răsunător discurs, îl cunoaşte pe I. Gh. Duca, de care îl va lega o strînsă prietenie.

1907 „Am luat parte sufletească la Revoluţie." Socotit unul din promotorii răscoalei, este arestat, transportat la Tîrgovişte şi condamnat la moarte, întrucît, pe lîngă rolul său agitatoric, prin versuri şi articole vehemente care chemau ţărănimea la luptă împotriva nedreptăţilor sociale, Vissarion „fabricase", în modestul „laborator" situat în casa bătrânească din Costeşti, fulmicoton şi nitroglicerină, cu care spera să-i sprijine pe răsculaţi. Scapă cu mare greutate la intervenţia lui I. Gh. Duca şi a prietenilor săi din Bucureşti.

între 20 septembrie 1907 şi aprilie 1908 este „agent sanitar de combatere de epidemii". Această experienţă de viaţă este consemnată în jurnalul ***Ce-a văzut doftorul Vintuză,*** păstrat în manuscris.

1908 Scrie romanul ***Răsculaţii,*** cea dintîi lucrare de amploare despre Răscoala din 1907, realizată de pe poziţia ţăranilor nedreptăţiţi, din care publică doar mici fragmente, cel

mai important, ***Epilogul Răscoalei,*** în „România muncitoare", nr. 27—31, 1910^

1909 Este scutit de armată printr-un ***Certificat de dispensă*** (din care rezultă că are înălțimea 1,64, părul castaniu, sprincenele castanii, ochii căprii, fruntea potrivită, nasul potrivit, gura mică şi este de profesie muncitor). Motivul dispensei : „Se află ca unic nepot la un moş invalid... rămînînd a fi chemat în timp de rezbel cu clasa căreia aparține".

— Spirit ieşit din comun prin capacitatea sa inventivă, dar negăsind sprijin moral şi material la nici o instituție specializată din acel timp, îşi ia îndrăzneala şi îi scrie lui Thomas A. Edison. Secretarul particular al marelui inventator îi răspunde că Edison se ocupă, în continuare, de problemele electricității, dar nu şi de captarea energiei, îndemnat, să intre în legătură cu dr. C. Istrati, acesta „Mi-a scris foarte respectuos patru scrisori, sootindu-mă, după scrisorile trimise, om serios cu care poți sta de vorbă. Cînd însă m-a văzut țărănoi jerpelit şi-a schimbat părerea si m-a dat în seama domnului Longineseu..." Acesta „a plecat la Paris şi... n-am făcut nimic" ***(Spovedanie scrîşnită).***

1910—1912 Colaborează la ^România muncitoare" şi la alte publicații democratice, ca „Rațiunea".

— îi apare nuvela ***Mîrlanii*** (1911), în Biblioteca „România muncitoare"/ prefațată de M. Gh. Bujor şi primită călduros de Iosif Nădejde care scria : „Cartea d-lui Vissarion ridică un colț al perdelei în dosul căreia se petrece această tragedie, înzestrată, şi cu frumoase însuşiri literare, valoarea ei socială este nemăsurată." („Facla", 27 mai 1913)

— în 1911 scrie piesa faustică ***Visul grozav,*** rămasă în manuscris.

— Tot în „Biblioteca «România muncitoare^" publică, în 1912, nuvela ***Fără pîine,*** una din cele dintîi scrieri din literatura noastră dedicată solidarității muncitoreşti.

— 10 ianuarie 1912 este data Brevetului „Aeroplan Vissarion nr. 1", oare-l înscrie printre primii inventatori români de helicoptere.

— îl cunoaşte pe Gala Galaction de care-l va lega o strînsă prietenie toată viața..

1913 Pentru scurt timp este din nou agent sanitar, apoi e concentrat, pe teritoriul Bulgariei, la un spital de holerici.

— Apare, în „Biblioteca literară «Germinai»", la Biroul de editură, expediție şi librărie „Cultura", din Bucureşti, povestirea ***Nevestele lui moş Dorogan.*** Un nou prieten, conjudețeanul I. Al. Brătescu-Voineşti, îi scrie entuziasmat: „Am citit şi ***Nevestele lui moş Dorogan*** şi mi-a plăcut foarte mult. E minunată... încă o dată, bravo ! Din toată inima pentru ***Nevestele lui moş Dorogan*** care în cea mai mare parte e admirabilă !"

Iar Gala Galaction :

„M-am născut şi am crescut între țărani. Vissarion, cu lumea lui de amintiri şi de experiență de la sate şi din ogoare, din pădure şi din luncă, din circiumă şi de la şezători, îmi readuce, ca nimeni altul dintre scriitorii noştri, *ubt ochi şi în inimă, lucruri de acum un sfert de veac. Acest nou povestitor al durerilor şi al traiului țărănimii creşte şi va creşte pe zi ce trece în luare-aminte a celor ce vorbesc şi citesc limba românească." („Viața românească", nr. 10—12, 1914)

— Prin intermediul lui Gala Galaction îl cunoaşte pe Tudor Arghezi — alt prieten al său pentru întreaga viață.

— La îndemnul lui Dik-Dicescu, un cunoscut militant socialist din epocă, N. D. Cocea citeşte ***Nevestele lui moş Dorogan*** şi exclamă : „Bravo ! Are talent! J5e angajează. Să-l aduci la mine." Astfel devine redactor la „Rampa" şi „Facla".

1914 Publică în special la „Flacăra" şi „Viața românească". La revista ieşeană este recomandat de Gala Galaction şi sprijinit de G. Ibrăileanu şi G. Topîrceanu, cu ambii purtînd o interesantă corespondență în acea perioadă.

— Realizează prima piesă de teatru despre viața țăranilor români din epoca premergătoare Răscoalei din 1907 : ***Copilul întunericului,*** cu evident caracter autobiografic. Lucrarea se păstrează în manuscris.

— La 1 martie este ales membru al Societății Scriitorilor Români.

1915 Apare piesa ***Lupii,*** cea dintîi creaţie dramatică în care este evocată Răscoala din 1907.

1916 Anul cu cel mai mare succes editorial. Publică trei volume de povestiri: ***Nevestele lui moş Dorogan*** (la bucata tipărită în broşură adăugîndu-se încă nouă povestiri), ***Florica şi alte nuvele*** şi ***Privighetoarea neagră. Nevestele lui moş Dorogan*** se deschide cu o scrisoare-prefaţă de I. Al. Brăteseu-Voineşti.

„în toate cîte Vissarion scrie — remarca C. G. Costa-Foru în cronica despre ***Nevestele lui moş Dorogan*** şi ***Privighetoarea neagră*** — găsim adevăruri şi preţioase documente omeneşti şi sociale, presărate cu dialoguri pline de viaţă şi de realitate... Cîte bucăţi, atîtea încintătoare giuvaeruri literare pe care acest tînăr şi productiv scriitor le-a adunat în cele două volume ieşite în luna aceasta de sub tipar" („Adevărul", 4 ianuarie 1916).

— Declanşarea primului război mondial îl găseşte angajat la Spitalul militar veterinar din Bucureşti, trecînd apoi, cu sprijinul lui I. Gh. Duca, la Cenzura militară, unde erau concentraţi numeroşi scriitori, compozitori şi artişti plastici de seamă ai timpului, pe care îi cunoaşte îndeaproape : E. Lovinescu, M. Sadoveanu, Al. Mavrodi, G. Ranetti, C. Moldovanu, Ludovic Dauş, Chiru-Nanov, V. Demetrius, N. Pora, Octavian Goga, Traian Lalescu, J. Steriadi, N. Dărăscu, C. Ressu, Nona Otescu, D. Cuclin, C. Medrea şi alţii. Este evacuat cu întregul serviciu la Iaşi, dar de acolo, peste cîteva zile, se reîntoarce în Muntenia ocupată de nemţi, pentru a avea grijă de familie.

1916-4918 Scrie paginile de jurnal ***Sub călcîi*** din care publică primul volum. Cel de al doilea se păstrează în manuscris.

1919 13 iunie. Printr-o scrisoare I. Negruzzi îi aduce la cunoştinţă că volumul ***Florica şi alte nuvele*** obţine Premiul „Adamachi" al Academiei, pe anul 1918. Deîndată, Nicolae lorga se grăbeşte să consemneze, aprobativ, evenimentul, în editorialul său din „Neamul românesc" (nr. 123, 1919) : „La Academie s-a auzit miercuri şi recunoaşterea deplină a unui foarte mare talent. E acela al d4ui Vissarion. Cartea, lăudată de d. Brătescu-Voineşti, ***Florica,*** e într-adevăr ce s-a scris mai bun în povestirea românească de mai mulţi ani încoace. O nouă înfăţişare populară, şi totuşi de o extremă fineţe, a naturii noastre şi a fiinţei morale a poporului românesc...

Şi scrisul însuşi al d-lui Vissarion, care aduce făgăduielile cele mai frumoase. încă de la apariţia cărticelei sale despre ***Draci şi stafii*** [!], e unul din glasurile nouă, care se înmulţesc, cînd avem atît** nevoie de ele."

— între 27 iulie şi 10 septembrie este mobilizat agent sanitar în lagărul de prizonieri de la Cotroceni.

— După această dată, pînă la 23 februarie 1920, este învăţător în satul natal.

1920 26 aprilie, devine membru al Asociaţiei Generale a Presei Române.

— în toamnă este, pentru scurt timp, inspector şcolar.

Apar, la editura Cartea românească, două volume : ***Ber Căciulă*** şi ***Măria de altădată.***

1921 Apare romanul ***Petre Pîrcălabul,*** reconstituind, fără selectarea întîmplărilor, un eveniment „de pomină" petrecut la 1839.

— Apare la editura Cartea românească, volumul cu caracter autobiografic, ***Vrăjitoarea.***

1922 A treia ediţie din ***Nevestele lui moş Dorogan*** precum şi jurnalul ***Sub călcîi — note şi schiţe din timpul nemţilor,*** dedicat lui I. Gh. Duca.

— Breveteazā alte invenţii între care: încălţămintea cu ventilaţie Vissarion, Văruitorul Vissarion, Bastonul-scaun Vissarion.

1923 Reeditează volumul de povestiri ***Ber Căciulă*** (cel mai intens cerut în librării).

1924 La 25 ianuarie este decorat pentru activitatea scriitoricească şi socială.

— Apar ***Cîntecele lui Iancu,*** plachetă de versuri, editată în regie proprie, şi care se deschide cu poezia devenită text de romanţă ***Măria neichii, Mărie.***

— In colecția „Pagini alese din scriitori români" (nr. 180), editura Cartea românească îi publică trei povestiri sub titlul ***Izlaz ieftin.***

1925—1927 Părăseşte pentru un timp munca de creaţie si se dedică unei invenții științifice, ***Motorul Steluța,*** descris mai tîrziu în revista sa „Steluța" (1932).

— Apare cea de a doua ediție din ***Florica şi alte nuvele,*** cu mențiunea pe copertă : „Operă premiată de Academia Română".

„Florica — scria în cronica sa Romulus Dianu — este una dintre acele cărţi care după lecturi dificile dă clipe odihnitoare, oferindu-ţi în acelaşi timp o proză curată, pagini frumoase, acțiune simplă, o limbă românească pitorească. Căci I. C. Vissarion nu e o falsă valoare şi nici un mit literar." („Adevărul", 23 februarie 1916)

1928 Apare interesantul său basm ştiinţifico-fantastic ***Ber Căciulă împărat.***

în „Universul literar" (XLIV, nr. 20), N. Davidescu îl recenzează elogios : „Scriitorul alege calea minunii științifice. Ber Căciulă este astfel o formidabilă uzină de invenții. Pînă la un punct ne aflăm pe linia clasică a lui Făt-Frumos. Vissarion a vrut să arate că spiritul omenesc aplecat la bine duce la fericirea totală a omenirii."

— Editura Cultura românească publică un nou volum de nuvele şi povestiri, ***Corvin.***

— Adună material şi începe lucrul la o scriere de amploare, ***Clasa celor care nu muncesc,*** rămasă, din păcate, neterminată.

— ill februarie. ***Viața literară,*** sub semnătura redactorului ei responsabil, I. Valerian, publică prima parte din ***Viața aventuroasă a unui povestitor român,*** care începe cu această descriere a lui I. C. Vissarion : „Cu părul în neglijente ondulări, cu mersul timid şi gînditor, d. I. C. Vissarion îşi poartă la oraş ochii iscoditori de veveriță, acumulînd instinctiv material pentru manuscrisele, care aşteaptă editorul, în lada de la Costeştii din Vale. Ocupîndu-se cu acelaşi interes de fenomenele științifice ca şi de operele literare, dacă ar fi studiat putea ajunge un savant după cum a ajuns original scriitor.

Este prototipul geniului popular. Opera cea mai interesantă a vieţii lui, pierdută în povestiri, nu a scris-o încă. Ar putea tot aşa de uşor să o aştearnă pe un chilim maestru, lucrat sau într-o doină fluierată din frunză.

Scriitorul a învins. Din ceilalți au rămas doar diletanţi» care şi azi mai întîrzie între flacoanele unui laborator de chimie şi instrumente de fizică.

Cine se apropie de d. I. C. Vissarion simte în adînc înfiorîndu-1 forțele latente ale poporului nostru, nepuse încă în valoare."

— în ***Critice, V,*** şi mai cuprinzător în ***Istoria literaturii române contemporane,*** IV, (Editura Ancora, 1929, p. 187—Î90j7^'LovInescu dă pentru prima dată perspectiva istonT"" co^literără a scriitorului : „Vissarion este cel mai expresiv povestitor de astăzi, înzestrat cu o rară putere verbală de a reproduce realit itea şi de a însufleţi printr-un joc inimitabil toate amănuntele unei memorii inepuizabile. Trei note respiră din ființa în acțiune a povestitorului : vioiciunea, şiretenia şi erotismul. Cum găsim aceste note şi în ţăranii filelor scrise, am putea recunoaşte în ele trăsăturile specifice ale ţăranului muntean în deosebire de umorul şi resemnarea filozofică a ţăranului moldovean.";^

1929 La editura Cultura românească publică ***Lumea cealaltă —~: Ce mai este după ce murim,*** volum în care corelează viaţa cotidiană cu lumea viselor.

— 17 septembrie. începe colaborarea la Radiodifuziune prin conferința ***Legea solidarității speciei.*** Urmează peste treizeci de participări la programe, mai ales la ***Ora satului.*** Vorbele de duh spuse la microfon urmau să formeze volumul ***Povestiri şi snoave*** care nu a mai apărut.

1930 Preocupat, în continuare, de invenții, îi trimite lui H. Ford proiectul unei semănători mecanice. Dar şi de la acesta, la 20 noiembrie, primeşte tot un răspuns negativ. Nu abdică de la încercările sale, deoarece : „Ţin la țara asta în care pentru prima oară soarele şi-a îngropat razele în ochii mei. Țin la frații ăştia țărani, cu care m-am jucat, m-am înjurat şi m-am bătut, şi a căror viață simplă dar grea am trăit-o

şi o trăiesc... Mi-e dragă faţa pămîntului de-aici, cu cîmpiile ei, cu pădurile şi munţii ei. N-aş putea să trăiesc în altă ţară ; aş muri de dorul locurilor de-aici" ***(Spovedanie scrîşnită).***

1931 Pregăteşte pentru tipar volumul ***întrunire politică,*** dar nu-şi găseşte editorul.

1932 1 mai. „Apare „Steluţa". ***Revistă literară, ştiinţifică şi sociologică.*** Director : I. C. Vissarion. Cu excepţia lui Gala Galaction, Al. T. Stamatiad, şi a cîtorva colaborări ale învăţătorilor din judeţele apropiate, revista este semnată aproape în întregime de Vissarion. Cu numărul dublu, 11—12, din martie-aprilie 1933 îşi încetează apariţia din lipsă de fonduri, aşa cum rezultă şi din următoarea însemnare de jurnal, a scriitorului, din 21 mai 1933 : „Revista mea «Steluţa», prin care voiam să spui ceea ce socotesc că e adevărat şi drept, mi-e oprită de tipograf ca n-am să-i răspund toată suma. Agonia ei e deci aproape de sfîrşit."

'l

Publică aici cîteva schiţe şi povestiri, versuri, mai multe documente omeneşti şi descrierea invenţiei sale, motorul denumit „Steluţa" pe care-l socoteşte „cel mai simplu dintre toate motoarele ce există pînă acum, fiindcă n-are biele, n-are pistoane, n-are axi curbi".

— 1 august. Scrie articolul ***Teroarea ceferiştilor,*** protest vehement împotriva „adevăratei barbarii" prin care sînt oprimaţi muncitorii. Protestul anticipă marea acţiune grevistă din 1933.

1933 începe să lucreze intens la romanul autobiografic ***Cartea omului neînţeles*** (terminat în 1935), lucrare păstrată în manuscris.

1934 18 decembrie. O însemnare edificatoare, sub semnul căreia a stat toată viaţa scriitorului : „Munca e cel mai înalt simţ de nobleţe. Ea îţi dă ***libertatea*** — a doua condiţie ce trebuie s-o aibă omul nobil."

Din aceeaşi pagină de jurnal rezultă că trebuia să realizeze volumul de amintiri ***Contimporanii,*** despre L. Rebreanu, Gala Galaction, Tudor Arghezi, Em. Bucuţa, E. Lovinescu, O. Goga, Al. Hodoş, I. Al. Brăteseu-Voineşti, M. Sevastos, V. Voiculescu şi alţii.

1935 Apare, la Editura Fundaţiei, volumul de povestiri ***învietorul de morţi,*** ilustrat de A. Jiquidi.

1936 Lucrează la romanul ***Cei treizeci de şmecheri,*** rămas neterminat.

1937 Scrie piesa ***Ghiţa Cătănuţă şi Păunaşul Codrilor,*** publicată în „Graiul Dîmboviţei". Lucrarea este revăzută şi intitulată apoi ***Ochii negri.***

1938 Realizează romanul fantastic ***Magia neagră,*** inedit.

1939 Publică, la Tipografia şi editura Muscelul din Bucureşti, basmul ştiinţific ***Agerul Pămîntului.*** Prefaţa este protestul vehement al scriitorului împotriva celui de al doilea război mondial care se apropia cu paşi repezi: „Gîndesc dar că potentaţii de azi, oamenii ce conduc popoare, fac '> mare greşeală dacă încep vreun război... în povestirea aceasta pui iarăşi o dorinţă generală, un ideal înalt al tuturor : ***pacea şi înfrăţirea între oameni, pacea obţinută prin îndestularea cu hrană şi cu de toate ale tuturor oamenilor".***

1941 30 martie primeşte următoarea înştiinţare din partea Marelui Stat major : „în conformitate cu hotărîrea Marelui Stat major de a se reorganiza pe alte baze Comitetul de redacţie a broşurilor educative ***Cuvinte pentru ostaşi şi şezători ostăşeşti,*** sîntem nevoiţi, cu regret, să vă facem cunoscut că activitatea dv. în aceste comitete încetează pe data de 1 aprilie 1941." I. C. Vissarion colaborase la elaborarea programelor ostăşeşti din anul 1936, iar renunţarea la activitatea sa a fost determinată de propaganda sa antirăzboinică, de propagarea educaţiei în spirit paşnic şi prin muncă, ceea ce nu corespundea cu vederile Marelui Stat major care pregătea intrarea României — doar peste cîteva luni — în război.

— G. Călinescu,. în ***Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*** scria: „I. C. Vissarion... se consideră însuşi drept un scriitor-ţăran, iuîndu-şi ca model pe Maxim Gorki. Este adevărat, nuvelele vorbesc mai ales de oameni de la sate. Dar cu o particularitate interesantă... Gasconismul dealtminteri este nota specifică a lui Vissarion."

1942 21 martie, i se interpretează de către elevii Liceului „Ienăchiţă Văcăreseu" din Tîrgovişte piesa ***învietorul de morţi,*** în scop de binefacere. Scriitorul participă, citind din opera sa.

1943 în tranşeele ostaşilor români de pe frontul de Răsărit, sovieticii fac să apară materiale propagandistice. între acestea, povestirea ***Cucurigu,*** a lui î. C. Vissarion, tipărită sub forma unei broşuri pitice. Era o invitaţie adresată ţăranilor în haină militară „Să se deştepte !" Broşura fusese editată la Moscova, la Editura în limbi străine.

— Apare, la Tipografia şi editura Muscelul din Bucureşti, volumul care reprezintă sinteza gîndirii inventatorului: ***Energie mecanică din mediul în care ne găsim*** (pe copertă, anul 1944). Se propun transformatoare care să capteze energia apelor şi vîntului în locul combustibilului clasic care nu va putea îndestula globul. Din păcate, lucrarea apare în condiţiile grele ale războiului şi se pierde în librării, fără a avea vreun ecou.

1944 Predă la tipar volumul de schiţe şi povestiri ***Nina,*** la aceeaşi Tipografie si editură Muscelul din Bucureşti. Condiţiile grele de după război fac să fie culeasă, paginată, dar se tipăresc doar cîteva coli.

3945 Pregăteşte un alt volum de nuvele pe care-1 intitulase ***Vameşul,*** după una din lucrările reprezentative apărute în „Revista Fundaţiilor". Nu găseşte editor.

1947 Alcătuieşte sumarul şi propune o nouă carte, intitulată fie ***Vameşul,*** fie ***Putinica cu minciuni.*** Dar şi de data aceasta totul rămîne la stadiul de proiect.

1949 Activează intens, în cadrul SRSC, în calitate de conferenţiar „agricultor şi cînd am şi inspiraţie — scriitor".
— 28 mai. La 80 de ani, într-o „Fişă individuală" completată pentru Uniunea Scriitorilor nota: „Ce manuscrise şi lucrări mai am ? Cinci volume cu nuvele... Aş vrea să scriu un roman: ***Libertatea omului prin ştiinţă.*** Aş lucra la el şi la ***Palatul plutitor prin aer*** care să-şi ia ***energia din mers*** prin slavă, din aerul prin care ar străbate. Să n-aibă nevoie de benzină ori alt carburant."

1950 28 mai: ultima naraţiune, un reportaj rămas în manuscris: ***Excursie la Doftana.***

1951 1 august — ultima însemnare: „Sînt încă viu. Boala însă n-a cedat nici un pic... Mă soarbe pămîntul! I-e foame şi vrea să -mă roază !... Dar tocmai pe mine mă vrea el acum ? .-Cînd trupul mi-e piele şi oase ! Ce să mănînce din mine >... îi spun că-i mai bine s-amîne mîneareâ... Nu face afacere! Nu are folos. Nu-mi mai sorbi corpul că te păcăleşti *!"*
— La 5 noiembrie se săvîrşeşte din viaţă, în satul natal, după o grea suferinţă. Peste cîteva zile este înmormîntat în cimitirul bisericii din Costeştii din Vale.
— 16 noiembrie. Sub semnătura lui G. Călinescu, Institutul de istorie literară şi folclor îşi propune cercetarea arhivei rămase de la I. C. Vissarion în vederea studierii vieţii şt activităţii scriitorului.

1954 în „Biblioteca şcolarului" a Editurii tineretului apare cea dintîi reeditare: ***Schiţe şi nuvele.***

1957 Cea de a doua ediţie a piesei ***Lupii,*** apărută la ESFLA, cu prilejul semicentenarului Răscoalei ţăranilor din 1907.

1959 Apar ***Scrieri alese,*** într-un tiraj de masă, în „Biblioteca pentru toţi".

1960 Este tălmăcit fragmentul ***Epilogul Răscoalei*** şi publicat în limba rusă.

1966 La cincisprezece ani de la moaite, Tudor Arghezi îi dedică o impresionantă ***Tabletă:*** „Vissarion a trăit între tîrnăcop.

lopată şi manuscrise, fără veleităţi, fără ambiţii nepotrivite cu condeiul şi nu s-a mişcat dintre ţărani. O singură dată a cerut şi el ceva r o sfoară de ţărînă pentru experienţele lui tehnice şi agricole. Trebuie adaos că Vissarion era şi un inginer înnăscut şi un ins de factură universală. El avea în proiectele lui, pierdute pe undeva prin mucegaiuri, zeci de maşini destinate să îndestuleze lumea de la sate... Care au fost lecturile lui, nu ştiu, însă erau variate şi fundamentale. El era medicul satelor dimprejur, şi în complexitatea personalităţii lui cunoaşte bine chimia şi tot ce s-a gindit pînă la metempsihoză. Mă surprindea uneori cu mărturisiri ciudate, visările din somn traducîndu-le în lucruri vii şi adevărate. Adeseori m-a uimit cu preştiinţele lui, trăind în două lumi şi două metode, plugar acasă şi fantast în gîmdire.

I. C. Vissarion e unul de-ai noştri, un român de mare calitate, care trebuie înviat din morţi, dimpreună cu caietele lui risipite."

1970 Sub titlul ***Ber Căciulă*** apar la Editura Ion Creangă, în remarcabile condiţii grafice, ilustrate de Marcela Cordescu, cele patru basme reprezentative : ***Ber Căciulă, Ber Căciulă împărat, Zapis împărat*** şi ***Ag°rul Pămîntului.***

1976 Apare la Editura Cartea românească volumul ***Vameşul,*** cu o tabletă de Tudor Arghezi, cuprinzînd numeroase pagini inedite.

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

I. C. Vissarion este unul dintre autorii care au scris mult, aproximativ 5000 de pagini tipărite în volume şi în presa vremii şi cam tot atîtea rămase în manuscrise (romane, piese de teatru, povestiri, pagini de jurnal, caiete întregi de însemnări), scrierile sale sînt, însă, puţin cunoscute. Volumele apărute au avut o circulaţie restrînsă şi, cu puţine excepţii, au rămas la prima ediţie. De la aceste prime ediţii a trecut mai mult de o jumătate de secol, timp în care scrierile lui Vissarion, rareori, prin cîteva reapariţii ***(Schite şi nuvele.*** Editura tineretului, 1954; ***Lupii,*** E.S.P.L.A., 1957, a doua ediţie a piesei, apărută cu prilejul semicentenarului răscoalei ţărăneşti din 1907 ; ***Scrieri alese,*** E.S.P.L.A., 1959 ; ***Ber Căciulă,*** Editura Ion Creangă, 1970 ; ***Vameşul,*** Cartea românească, 1976, volumul din urmă însumind şi pagini inedite), au putut lua contact cu cititorii. Retipărirea acestui povestitor atît de interesant şi original este, deci, mai mult decît o necesitate. Pe de altă parte, publicarea manuscriselor lui Vissarion ar întregi imaginea asupra povestitorului, ceea ce a realizat, într-o măsură, volumul ***Vameşul,*** menţionat mai Înainte.

Ediţia de faţă îşi propune, prin cele două volume, să împlinească ambele direcţii : reeditarea celor mai valoroase pagini din schiţele şi nuvelele lui Vissarion şi valorificarea ineditelor. Structura ei este ***tematică*** : voi. I cuprinde proză ***realistă*** — o selecţie de povestiri apărute în volume şi periodice, inspirate din realităţile imediate ale satului şi opnstituind, astfel, mărturii vii şi autentice ale epocii ; ***cel de al II-lea,*** proza ***fantastică,*** precum şi publicistică; şi-n acelaşi timp, ***cronologică,*** schiţele şi po-

vestirile urmînd ordinea apariţiei în volum, din această ordine rezultînd însăşi evoluţia scriitorului în timp.

în selecţia pentru primul volum am ţinut seamă atît de fondul acestor povestiri, de implicaţia lor socială, cît si de realizarea artistică, fiind, astfel, conceput pe criteriul includerii celor mai semnificative pagini din creaţia lui Vissarion şi avînd ca texte de bază următoarele volume : ***Mîrlanii*** (1911, cu o prefaţă de M. Gh. Bujor) ; ***Fără pîine*** (1912) ; ***Nevestele lui moş Dorogan*** (republicat în ***Nuvele şi schiţe,*** 1916) ; ***Florica şi alte nuvele*** (ediţia a doua ff.a.]) ; ***Privighetoarea neagră*** (1916) ; ***Măria de altădată*** (1920) ; ***Corvin*** (1928) ; ***învietorul de morţi*** (1935). Din periodice au fost preluate bucăţile ***Vameşul, Epilogul răscoalei,*** fragment din romanul ***Răsculaţii,*** scris în urma răscoalei din 1907, publicat parţial (ambele bucăţi apărute în ***Scrieri alese,*** 3959, prima şi în volumul cu acelaşi titlu, 1976), ***Ultraj*** („Satul", an. VII, nr. 74, ianuarie 1937, cupiură cu corecturile autorului) ; ***Cînd îşi vîră dracul coada*** („Satul", an. VII, nr. 75, februarie 1937, cupiură, de asemenea, cu corecturi ale autorului) ; ***Hîrtia dc 500 lei*** („Satul", an. II, nr. 18, mai 1932, cupiură revăzută şi adăugată de autor) ; ***Hoţi de cimitire*** („Satul", an. IV, nr. 47, octombrie 1934, cupiură revăzută şi adăugată de autor; ***Moş Gheorghe Scoruş*** („Satul", an. VI, nr. 72 noiembrie 1936, cupiură revăzută şi adăugată de autor), aceste povestiri completînd, sub raport tematic şi ca mijloace de expresie, povestirile din volume. Ultima bucată, ***Putinica cu minciuni*** — o reluare de motive, mai izbutită, a alteia, ***Putinica cu păcate*** („Satul", an. V, nr. 54, mai 1935), numai ca modalităţi artistice are caracter imaginar, fondul ei alăturîndu-se prozei de demascare a relelor şi nedreptăţilor sociale. ***(Ultraj şi Putinica cu minciuni*** apărute în volumul ***Vameşul).*** , .

Nuvele sînt precedate de un ***Cuvînt de introducere*** (prefaţa pregătită de Vissarion pentru un volum de proză ce trebuia să apară în 1946, volum care nu a mai apărut), un crez literar dezvăluind concepţia de creaţie a povestitorului asupra literaturii.

Studiul introductiv privitor la opera lui I. C. Vissarion, ***Tabelul cronologic, Notele*** şi ***Bibliografia*** contribuie la situarea personalităţii autorului în istoria noastră literară din prima jumătate â acestui secol.

Pentru ca cititorul să-şi facă o imagine asupra debutului luj I. C. Vissarion, am inclus la ***Note*** una din povestirile apărute în volumul de debut ***Draci şi strigoi — Din legendele fantasmelor populare,*** 1899, intitulată ***Căpcăunii,*** care nu se înscrie — aşa cum rezultă din titlurile enunţate — în tematica volumului.

Dacă pentru unii scriitori limba populară este un ***mijloc*** de îmbogăţire a limbii literare, pentru Vissarion, ea este un ***fapt de viaţă*** transpus în literatură odată cu personajele — în mare majoritate ţărani. Vissarion este, fără îndoială, din acest punct de vedere, un Creangă muntean. Această transpunere directă derivă din ***autenticitatea*** scrisului său, care ne obligă să ţinem seamă de ***individualitatea*** actului de vorbire, să respectăm întocmai pronunţia, vorbirea personajelor, inconsecvenţele fonetice sau gramaticale, dubletele, variantele, caracteristicile limbii zonei respective.

în cazul lui Vissarion, deci, respectarea limbii scriitorului înseamnă nu numai menţinerea fonetismelor, a aspectelor gramaticale şi lexicale din limba populară, dar şi a inconsecvenţelor. Oscilările între limba literară şi cea populară demonstrează însăşi evoluţia limbii scriitorului, efortul său de a îmbogăţi limba literară cu mijloacele considerate de el cele mai potrivite (în concordanţă, desigur, cu scrierile sale) ale limbii populare. De altfel, întreaga zonă lingvistică a Munteniei de centru, adică a judeţelor Ilfov, Dîmboviţa, Teleorman, Argeş, a pătruns în limba literară prin Vissarion, în mare parte.

Bogăţia şi varietatea fonetismelor, a aspectelor gramaticale nu ne-a împiedicat să urmărim o anume consecvenţă în redarea textelor, cum se va vedea mai departe.

Pe scurt, am aplicat normele ortografice şi ortoepice în vigoare procedînd la uniformizare în cazurile de simplă grafif* ***{cheamă, viaţa, dasupra, întocmai, pe de rînd*** în loc de ***chiamă vieaţă, d-asupra, în tocmai, pederînd*** — locuţiune adverbială des folosită de Vissarion), nu şi atunci cînd faptele de limbă implică un fonetism sau o particularitate gramaticală din limba populară, din graiuri. în cele ce urmează vom enunţa sistematic (ordinea faptelor de limbă fiind fonetică, gramaticală, lexicală) punctele de vedere ale transcrierii noastre :

— respectarea fonetismelor din limba populară şi din graiuri, adesea concomitente cu cele din limba literară, de unde. exis-

tenta a numeroase dublete : ***amesticat*** și ***amesteca, avucat*** și ***avocat, biolu*** (pentru ***bivolu), canțălarie*** și ***cancelarie, cîni*** și ***cline, coprins*** și ***cuprindeau, dăsâgă, descalicară, galbăn*** și ***galben, genuche, grijea, greșală, greșeală*** și ***grișală*** (vezi mai departe), ***iacăte, încoa*** și ***încoaci, înduplica, judicată, judicător*** dar și ***judecată*** și ***judecător, lambă, lapăd-o*** (cu pronunția dură a consoanei inițiale), dar ***lepezi, să lepede, livedea, mine*** și ***mîine, minele și mîinile, nădușală, nămiez(i) și nimezi*** (ambele proprii limbii populare), ***nemeri, oretenie, oule*** și ***ouăle, oț*** (pentru ***hoț), pimniță*** îşi ***pivniță, pine*** și ***piine, preserată, respectos, roș, sosea și șosea, steteau, streajă, strein*** și ***străin, șease, șeapte, șoarice, tabet, telencile, trimes*** și ***trimis, țigarea, ușă*** și ***uşe, să videm, vrenică*** (pentru ***vrednică), vrun*** (cu pronunție dură a lui ***r),*** alături de ***vreun*** ș.a. ; formele muntenești ale pronumelor demonstrative și posesive : ***ăst, ăl, ăi, alea, ai tei*** (și ***ai tăi);*** alte forme, populare, de pronume : ***ist, cellalt;*** formele verbale iotacizate : ***auz, să minț, să mă trimeață, să mă vază;*** pronunția dură a unor prepoziții ***(de, pe): dă, d-a dreptul, d-ale lui, d-altiel de, dasupra, d-atunci, d-ăi ((de ăi < de cei), pă, p-afară, p-aici, p-atunci,*** caracteristică graiului muntenesc ș.a.

Deși accidentale, dubletele : ***al, ai*** alături de ***ăl, ăi; pil*** alături de ***păi,*** le-am respectat așa cum apar ele în vorbirea personajelor. Am menținut de asemenea dublete ca ***acuș — acuși*** (acesta cel mai frecvent), ***greșală — greșeală*** (și ***grișală,*** în vorbirea unor personaje). S-ar părea că am fi putut opta pentru una din forme în cazul dubletelor de tipul ***vreun — vrun, aș — aşi*** (interjecție), ***de-atunci — d-atunci.*** însă una din forme apare în vorbirea personajelor-țărani : ***vrun, aşi, d-atunci,*** în timp ce cealaltă, în vorbirea altor personaje *: ***vreun, aș, de-atunci,*** astfel că am menținut și aceste dublete.

— cuvintele cu eliziunea proprie limbii populare, de tipul : ***acas\ afar\ cin\ 'nainte, niima', pîri',*** au fost redate fără apostrof.

— păstrarea substantivelor masculine articulate, fără -I final, caracteristice limbii populare, precum : ***coșu, cuțitu, judicăioru, locu, procesu, rumânu*** — numeroase în scrierile lui Vissarion — alături de formele cu articol final, ca în limba literară.

Am respectat forma fără 4 final și la substantivele din locuțiuni adverbiale : ***de-a curmezișu.***

— menținerea genitiv—dativului în ***-ei*** la substantive feminine care astăzi au genitiv-dativul în -ii : ***amintirei, pădurei, stradei, tinereței*** paralel cu genitiv-dativele în ***-ii*** din vorbirea populară : ***doniții, ferestrii, nevestii*** (grafiile ***căruți, neichi, nevesti poliții, Floari*** le-am corectat corespunzător : ***căruții, neichii, nevestii, polițiii, Floarii).***

— de asemenea, a pluralului feminin în ***-e*** acolo unde astăzi a devenit ***-i; mașinele, mîinele, stradele,*** și a pluralului în ***-i*** din vorbirea populară : ***beregățile, comunili, coțofeni, danganalili (dandanalele), stelili*** (unele dintre ele și cu transformarea anticolului hotărât ***-le*** în ***-li).***

— respectarea formei de genitiv-dativ a substantivelor feminine cu articolul antepus, de factură populară : ***lui Ileana*** (care apare o singură dată).

— preluarea formelor verbale existente în limba populară : ***mă condamnează,*** forme de perfect -simplu ca ***dedei*** și ***didei, dederăm*** și ***diderăm; îngade*** (pentru ***îngăduie), să-l injunghi*** ș.a.

Am corectat tacit unele discordanțe verbale și unele dezacorduri — păstrîndu-le, evident, pe cele justificate de limbajul personajelor, și, în mod excepțional, pe cele cu forță de expresivitate (ex. ***ceasuri rari)*** — amintind de limba veche.

— respectarea elementelor de lexic aparținînd limbii populare și graiurilor, unele dintre ele provenind din fondul vechi al limbii : ***arazna, a avilat*** („a murit"), ***bîștiuri, ciobirlău, eleată, crod, dafie, deștiul*** (degetul,) ***flecuștec, a se frichini, gionoatele, haitic*** (haită de lupi), ***închiondorat, lipie, năgăbuiul, nagoda, nasărîmbă, pățaul,*** (de) ***peiște, ramatul, a lătunzi*** (îi rătunzii nevestii *. „a concluziona", „a spune pe scurt, tăindu-i vorba cuiva") ***sopocăind, tamjă, taronie*** („tară", „slăbiciune"), ***taropana*** (de bani), ***stici*** ș.a. Valoarea lor expresivă este evidentă și în afară de context. Pe baze populare, desigur, se explică și un cuvînt ca ***împrelung*** (cavalul suna ***duios*** și ***imprelung),*** de o mare forță sugestivă.

— redarea neologismelor, a formelor neologice așa cum apar ele în vorbirea țăranilor (cf. și limbajul personajelor lui Caragiale) : ***antiprinor, avucat, deplome, desprețuitor, freaza*** (pentru

jreza), ifracție, ipocă, ispitei, istigator, percitor şi *percietoi\ pitrol, preşedinții* (alături de *preşedinte), procorolu, sincir.* ş.a.

în scrierile lui Vissarion există şi naivități de stil, care poartă pecetea începuturilor, a căutărilor, incontestabile sînt însă eforturile de meşteşug din care a rezultat o creație plină de originalitate — originalitate pe care am ținut s-o păstrăm şi' s-o transmitem prin retipărirea scrierilor sale în ediția de față.

VIORICA FLOREA

DIN VOLUME

CUVÎNT DE INTRODUCERE

Din punctele mele de vedere — evident alții au altele — literatura este expunere de adevăruri d-ale vieții, adevăruri vrednice de ținut minte, ca să poată fi Indemnătoare în unele împrejurări. Literatura poate să ne schimbe starea sufletească, să ne facă mai veseli, dacă sîntem prea aspri ; să ne facă mai duioşi dacă urîm mai mult. După cum muzica ne poate schimba gîndurile, tot aşa şi literatura ne smulge dintr-o stare apăsătoare şi ne transpune într-alta mai suportabilă. Şi osîndiții la moarte citesc literatură, ca să uite trecerea timpului şi apropierea lor de moartea hotărîtă.

Viața uneori ne zgilțîie atît de mult, că mulți înnebunesc şi mulți se sinucid. In cazuri de acestea, nimeni nu poate spune că viața e o fericire. Şi ce să facă bieții oameni ? Unii se-mbată, dacă au cu ce ; alții pleacă hai-hui, nu ştiu unde ; alții muncesc ; iar alții : citesc. Citeşte omul şi cînd e mulțumit şi cînd e nefericit. Citeşte ca să-şi dobîndească o altă stare sufletească, o altă dispoziție, o altă lume de gînduri şi de senzații. „Să-şi mai schimbe gîndurile !"

A citi este a sta de vorbă cu scriitorul cărții. Iți spune poate o poveste frumoasă, îți spune poate nişte gînduri care reprezintă observări şi judecăți d-ale lui, îți povesteşte poate pățanii d-ale lui, or d-ale altora ; e omul cu care stînd de vorbă nu ți se prea urăşte. Şi fiindcă omul e o ființă sociabilă, trebuie să stai de vorbă cu cineva şi de ce n-ai sta de vorbă şi cu un scriitor...

Dar omul-scriitor scrie cartea, de multe ori după cum îşi are firea sa. Este adică om sincer, va scrie o carte

plină de sinceritate ; este om fals, sau mincinos, şi cartea îi va fi tot un şir de minciuni. Mai mult sau mai puţin cartea sa va reprezenta firea sau caracterul său. Va pune mult din mediul înconjurător, din mediul lui, dar va pune mult şi de la el. într-un vas, chiar de argint fiind, fierbînd diferite substanţe, organice ori anorganice, va lăsa şi vasul ceva din el, în stare cel puţin coloidală. Fierbind. viaţa în sufletul unui om, scriitorul trebuie să amestece în ceea ce redă şi ceva din el... Este — cum s-ar putea zice — vas de argint ; coioizii lui vor distruge bacilii de oftică; este vas de arama, dacă ar fi neconstruit bine,, apoi dă ca amestec oxid de cupru, ori sulfat de cupru, substanţe otrăvitoare. După cum e sufletul scriitorului,, sau ol oricărui om, căci viaţa fierbe-n toţi, aşa vor fi şi. coioizii ce se amestecă în ceea ce redă.

Omul scriitor este de multe ori un ***inventator*** de ***idei»*** un inventator de situaţii, un inventator de caractere, un inventator de lumi închipuite. Are un scop mărturisit sau n-are, e înţeles ori nu e înţeles deloc. Scopul priveşte însă ceva din viitor. Vrea să dea poate proiecte ale unei societăţi omeneşti mai bună ca cea din timpul lui, ori mai rea, ca viaţa să fie distrusă.

Ca ***inventator*** de ***idei*** poate fi însă extrem de periculos, mai cu seamă cînd se amestecă sau descrie cum îşi închipuie el dezvoltarea societăţilor omeneşti. Relele ce se întîmplă în omenire, foarte multe sînt semănate de ***inventatorii de idei rele,*** de ***inventatorii de idei preaste,.*** de inventatorii duşmani ai oamenilor. Ideile se poat asemăna : unele cu seminţele plantelor otrăvitoare : cum ar fi mătrăguna, măselariţa, laurul etc. şi pot provoca paralizii sociale, nebunii sociale, moartea societăţilor. Nu e ***a*** figură de stil ceea ce spun, ci este un adevăr ce se poate observa în societăţile omeneşti unde se aplică, bunînţeles, pe spinarea popoarelor, ideile rele ale inventatorilor de idei rele.

Criticii, care-şi iau roiul să recomande cărţile scrise de ***scriitori,*** sînt şi ei tot ***un fel de scriitori*** şi articolele scrise de ei pot provoca iar mari rele în omenire. Unii dintre ei nu gîndesc temeinic, numai la suprafaţa celor ce sînt, celor ce se manifestă, adică gîndesc superficial, şi nu în volum sau în adîne, şi cad în lotul ***făcătorilor de rele*** al celor ce mînuiesc condeiul. Conştienţi sau inconştienţi, ***laudă cărţi rele şi ponegresc cărţile bune!*** Spun, cum s-ar zice tuturor — deşi în mod indirect — nu citiţi pe X, pe Y, ori Z etc, că i-am citit noi... Şi vă spunem vouă, cititori ai noştri, că ei scriu prost, că n-au talent, că sînt medioeri iremediabili !... Iar ***publicul,*** mai cu seamă cei care se socotesc cultivaţi, educaţi, ştiutori, fiindcă nu citeşte zilnic vreun jurnal-două, nu mai citeşte şi cartea scriitorului ponegrit, adică nu mai vrea să-şi „strice" ochii citind-o !

Criticii răi — unii sînt chiar conştienţi de răul ce-l samănă, ştiind că odată şi odată critica lor îşi va da relele sale roade —• laudă cărţile rele. Le laudă intenţionat. Spun, cum s-ar zice, tot în mod indirect : „Citiţi cărţile astea că le-am citit noi ! Sînt bune ! Sînt minunate... Scriitorii lor sînt dacă nu -«genii»- dar cu siguranţă talente mari !" ***Cititorul de jurnale*** — că tot el e şi cititorul de cărţi — se socoteşte edificat, îşi face părerea că ştie el ce „poamă" este scriitorul X, ori Y şi nu-1 mai citeşte! I-a spus „savantul" lui critic: L-a desluşit!... Dar vai, cît poate fi de înşelat iubitul ***cititor.*** Ar trebui să se întrebe cititorul dacă „savantul" critic este şi ***om cinstit,*** adică dacă este sincer, dacă este om care se socoteşte în slujba a ceea ce este frumos, ce este plăcut, adevărat... ***moral,*** dar mai cu seamă : ***adevărat!***

Cititorii răi sînt de obicei foarte îngimfaţi, foarte mîndri şi de „cultura" lor ce şi-o socotesc „enciclopedică" !... îi cunoşti şi după mers. Trec cu privirea pe deasupra capetelor, ca să ***vaza*** pe oameni de la căciulă în sus !

La noi — românii, sînt cam de obicei profesori de limba română sau franceză. Criticile prin care debutează încep cu lauda vreunui scriitor străin, ca să creadă cititorul de ziare că criticul e tare ştiutor, că literatura neamului lui e ceva inferior şi nu-i face nici o glorie dacă o vorbi şi despre ea. Cînd o vorbi el despre ea, vorbeşte de obicei rău, detestabil, ca să se vădească pe sine ca mare estet, cu nas subţire, delicat, simţitor pînă-n măduva oaselor : El ştie cum trebuie făcută arta scrisă : adică literatura ; dar pe care el, criticul-ştiutor, nu poate s-o facă, iar dacă totuşi s-apucă să facă şi literatură, publicul nu

T

o poate citi, nu-i place, nu vede în ea ***adîncul omenesc,*** cum îl vede în scrisele vreunui scriitor detestat de critic, ori nebăgat cu totul în seamă. Scriitorii, cam 99% fiind săraci — căci în săraci fierbe viaţa mai tare — văzînd cît atîrnă vînzarea cărţii lui de... bunăvoinţă a criticilor, cînd îi întîlnesc pe stradă, apoi îi salută ei întîi, îşi scot bieţii pălăria foarte respectoşi şi la despărţire, spun : „Ăsta-i criticul... Cutare ! . M-a-nţepat el şi pe mine odată, dar... cred c-o să fie de treabă, o să revie la sentimente mai bune..." Celălalt — criticul — spune : „E un pîrlit de ***poligraf mediocrii!"*** şi îşi urmează mai departe convorbirea întreruptă. „Scriitorul mi-a mişcat stînca lui de simţire".

Dacă l-ai întreba pe critic de temeiurile criticii lui, ar sfîrşi — după multe şi multe — să spuie că e ***critic impresionist.*** Şi atunci te-a-nfundat că aici nu e vorba de valoarea în sine, ci de părere. „Nu-i frumos ce-o fi frumos, ci-i frumos ce-mi place mie." „Nu e sfînt ce-o fi sfînt, ci e sfînt aceea ce cred eu că e sfînt." „Nu e adevăr ce-o fi adevăr, ci e adevăr aceea ce cred eu că e adevăr." „Nu e moral ce-o fi moral, ci e moral ce cred eu că e moral !" Astfel şi hoţul ***re*** fură, tîlharul ce jefuieşte, martorul care jură şi minte, criminalul care ucide se socotesc morali. Niciodată nu-şi strigă : bestie ! fiară ! păcătosule !... Spurci lumina soarelui cu prezenţa ta; spurci pămîntul cînd vei putrezi în el!...

Din faţa acestor soi de oameni te dai la o parte... ***Au cu ei pe toţi cei ca ei,*** au ***majoritate*** şi, din nenorocire, majoritatea a dobîndit obiceiul de a fi socotită că are şi dreptate, şi trebuie a i se supune toţi dezideratelor ei î Şi asta e tot un efect al criticilor proaste şi al literaturilor false. Majoritatea poate să aibă dreptate, poate în proporţie de 5°/₀, ori 10o/₀. Apoi criticii — unii din ei — chiar cînd nu fac critică impresionistă, fac critică ca să slujească vreunui partid politic, vreunui librar editor, or numai aşa, ca să oprească ridicarea vreunui scriitor şi citirea de către public a unor cărţi de valoare.

Dar trebuie să dispară criticii ?

Nu!... dar să fie cinstiţi, obiectivi, sinceri. Să nu slujească decît ***adevărului, frumosului, moi alei,*** iar nu unor editori, unor politicieni, unor bancheri, ori unei

coterii de necinstiţi şi cu scopuri ce nu şi le pot mărturisi fără a se umple de ocară. Apoi să nu vorbească de rău pe scriitor, dacă s-a înduşmănit cîndva cu el, dacă s-au judecat, ori s-au bătut chiar. Cele ce s-au întîmplat între ei, sînt chestiuni particulare ; critica e chestiune publică, e ceva de ordin general.

Criticul, de-ar fi frate cu scriitorul, va trebui să nu-1 laude dacă nu merită, să tacă, ca să nu facă irlimă rea la un frate, ori să treacă şi peste acest considerent şi să spuie adevărul, arătînd valoarea cărţii lui.

Dar cine-1 pune, nene, pe excelenţa-sa profesorul — vai de copiii ori nepoţii scriitorului — să se apuce de scris critici impresioniste ***Setea de afirmare !*** Va lăuda pe soţia ministrului, dacă aceştia i-a venit gustul să fie şi scriitoare. Va lăuda pe ministru, dacă acesta a ţinut un discurs bombastic. Poate să-i dea ceva din fondurile secrete, că nu în zadar stă pe sacul cu grăunţe. Va lăuda pe oricine ar putea să-i înlesnească o avansare, un post mai înaintat, vreun scaun la... Academie!... Poate ajunge şi profesor universitar şi fce miri cu ce !... Atunci se consideră urcat în ***Olimpul social.*** în Olimpul zeilor-oameni. Ce-o spune el — d-atunci încolo — se socoteşte absolut adevărat, deoarece „ştie toată lumea" că „nu secăturile ajung profesori universitari !"

Unii au ajuns profesori universitari cu poezii proaste, ori cu cîte un volum de critici, ori numai ceva publicaţii prin reviste.

în joc este, de foarte multe ori, interesul de a parveni, iar nu setea de a spune ***adevărul.***

La prăbuşirea ***adevărului*** — care a fost, este şi va fi sistemul osos al oricărei societăţi omeneşti : popor, neam, ori ţară — au lucrat şi criticii falşi şi scriitorii nesinceri. Vina este însă şi a cititorilor, că se apucă să joace mai mult cărţi decît să citească cărţi. Şi să citească cărţi recomandate, de oameni care îşi fac meseria de a recomanda cărţi şi care-şi zic critici. Pe cele pe care criticii nu le-au recomandat nu vor să le citească. în Franţa un Jules Verne, care e tradus aproape în toate limbile de pe pămînt, a fost neluat în seamă de criticii contemporani lui. Şi cîte idei înalte, sociale, morale, ştiinţifice nu sînt puse în cărţile lui. Deci criticii, mai cu seamă cei de la

noi, şi-au compromis arta, chiar cînd o fac; dacă fac, insă, meserie, sînt scuzabili.

•

Paginile unei cărţi — fie chiar carte ele literatură : nuvele, romane — trebuie să fie depozite de adevăruri. Arta scrisă — literatura — trebuie să aibă de scop redresarea sufletului omenesc. Vorbele „late" sau minciunile, cu care duşmanii oamenilor mistifică şi prostesc pe unii scriitori şi pe unii cititori că invenţia unei minciuni frumoase înseamnă creaţie de artă, trebuiesc înlăturate. Viaţa cercetată şi observată in adîncurile ei oferă senzaţional, oferă adevăruri Înalte şi veşnice, oferă frumuseţi care n-au moarte. Scriitorul să se uite adine în sufletul său, apoi cît va putea de adînc şi în sufletul altora, şi să scoată d-acolo la vedere sedimentele depuse de traiul zilelor trecute... Cititorul va fi ajutat astfel să pătrundă în adîncul propriu al sufletului lui şi va înţelege mai mult din el însuşi şi din alţii.

Scriitorul să aibă ca scop redresarea omului, desăvîrşirea morală a omului... Cartea să fie ca o fereastră deschisă spre cer, ca un microscop ce cercetează componentele vieţii, ca o lunetă cu care poţi face fotografii de analiză şi de astrofizica spirituală. Cititorul se va găsi pe sine însuşi în paginile scrise de scriitor ; se va încarna — cum am zice — în eroul descris în carte. Acest erou va trebui să fie ca spirtul sau ca parfumul mirositor, iar nu ca hidrogenul sulfurat sau ca amoniacul ce s-ar degaja din distiliarea dejecţiunilor. Arta să treacă şi pe lîngă 00 dar să nu lase pe cititor în atmosfera ei ! Artistul să fie un apostol iar nu o muscă care să-1 ducă unde e murdărie şi scîrbă.

Cuvinte ca *artă pentru artă* şi *ortă cu tendinţă* mai mult zpăcesc decît redresează judecata omului. Descripţia unui incest, oricît ar fi făcută de frumos, nu înseamnă artă pentru artă ci artă pentru a distruge moralitatea şi familia. O escrocherie savant pusă la cale şi executată în cabinetul scriitorului prin mijloace căutate de el nu înseamnă ştiinţă sau artă pentru artă ci o lecţie de cum se poate executa o escrocherie... Scriitorul nu trebuie să sugereze, prin scrierile lui, escrocherii, jafuri, crime, cu un cuvînt viţuri, fie mici, fie mari. Cînd statistica va fi socotită ştiinţă, fiindcă va fi alcătuită cu preciziune ştiinţifică, atunci se va vedea răul produs de oricare viţuri în parte, atunci se va vedea şi binele adus de un trai sau o vieţuire morală şi se vor extrage concluziuni ce vor fi folositoare omului care trebuie să fie om şi să trăiască între oameni.

Scriitorul să povestească fapte întîmplate, sau şi fapte care s-ar fi putut întîmpia, deci nişte idei care în dezvoltarea lor ar fi dus la săvîrşirea acelor fapte, dar să nu inventeze idei şi fapte care, prin execuţia lor, degradează sufletul omenesc.

Filmele de cinematograf în care se petrec acţiuni închipuite — cele mai multe nenaturale — falsifică sufletul omenesc, îl pregătesc pentru viaţa cea mai mizerabilă. Incesturi, escrocherii, furturi, crime în care eroii închipuiţi ai acestor filme nu păţesc nimic ci triumfă mereu, ca să se probeze că nu există ordine morală în lumea pămîntului, că morala se distramă. Dacă scriitorii de scenarii de cinematograf fac aşa, ***scriitorii*** să nu facă. Cinematografişfii pot cîştiga milioane de... monete ; scriitorii adevăraţi pot muri şi de foame, dar ei fac valoarea speciei om. Sînt de preferat ei!...

Vor trebui cisterne de cerneală şl sute de vagoane de hîrtie şi mii de scriitori sinceri care să vorbească despre adevărurile vieţii.

I. C. VISSARION

MIRLANII

(1911)

MIRLANII

I

— Asta o să fie om al dracului! şoptiră sătenii, cînd văzură trecînd spre postul jandarmeriei pe sergentul Drăgănescu.

Mergea agale, cu chipiul pe ochi, arunca priviri crunte în toate părţile, şi la salut nu răspundea decît cu o uşoară moţăiala din cap.

— L-aţi văzut cum se uita, taman ca lupul...

— Ba c-ai zice !... Ne stinge ăsta.

De gardă în ziua aceea la post se brodise a fi un dispensat. Fostul sergent Găinescu dete în primire condicele, salteaua, pătura şi perna, şi îşi luă ziua bună de la cel ce-l înlocuia.

Noul guvernator al comunei voi să bea apă. Nu vedea doniţa.

— Gardist! strigă el.

Gardistul tocmai lipsea ; fusese trimes în sat de vechiul guvernator să-i strîngâ ouă, şi nu venise încă.

— Gardist! răcni ei.

Caporalul Ignat, care-şi freca arma, alergă numaidecît.

— Ordonaţi, domnule şef.

— Ce, tu eşti de gardă ° se răsti el.

— Gardistul e trimes de d. Găinescu să facă rost de niţele ouă prin sat, îi trebuia de un plocon.

— Şe de ce n-a venit ?

— Ştiu eu?

— Să-l ţii şi mîne de gardă.

— Prea bine.

— Pe tine cum te cheamă ?

— Ignat.
— Bravo, pe la Crăciun o să-ţi facem ignatu.
— Poate eu altuia, zise caporalul zîmbind.
— Ce-ţi permiţi să rîzi. cu superiorii tăi ? îl întrebă el crunt.
— Mă iertaţi, domnule şef...
— Ei băiete, bagă de seamă. Tu ai fost soldat la front, eu am fost subofiţer. Că azi eşti jandarm caporal este că nu sînt soldaţi jandarmi. Eu azi sînt şef de post şi deci autoritate. Nu-ţi permit să rînjeşti fasolea cu mine, că te pedepsesc cît zici „mei". M-ai înţeles ?
— Am înţeles, să trăiţi, domnule şef.
— Tu aici eşti pus s-asculţi de ordinele mele. Aici tu eşti muierea şi eu sînt bărbatul, iar servitoarea e gardistul. M-ai înţeles ?
— Am înţeles, să trăiţi, domnule şef.
— Prin urmare, ai să te porţi întocmai ca la cazarmă. Să răspunzi stînd în picioare şi cu mîna la vizieră. Nu-ţi permit să fumezi înaintea mea sau să stai în poziţie nerespectoasă. M-ai înţeles ?
— Am înţeles, trăiţi, domnule şef.
— C-apoi te fac de nu termini armata nici în 5 ani. Tu acum ce faci ?
— Curăţ arma.
— Curăţ-o şi p-a mea îndată.
— îndată, domnule şef.
— Dar nu trei ceasuri.
— Nu, domnule şef.
— Mie mi-e sete, adu-mi apă.
— îndată, domnule şef.
Şi caporalul alergă într-un suflet, căută doniţa şi-i aduse.
— E caldă, timpitule...
— S-aduc alta.
— Marş, ce mai aştepţi ?
Caporalul plecă vorbindu-şi : „Pîrlitu ăsta e dat dracului, am dat de nenea cu el!"
Cît fu el la apă, veni şi gardistul.
— Tu ce vrei, mîrlane, îl întrebă noul guvernator.
— Sînt de gardă aici.
— Tu eşti gardistu, mîrlane ?

— Eu, domnule ***jandar.***
— Nu domnule jandar, mirlane, ci domnule şef, că eu am rămas. Ai adus ouă ?
— Am adus.
— Unde sînt ?
— în tindă, în paner.
— Adu-le aici.
Gardistul le aduse.
— Cîte sînt ?
— 240.
— Numai atît ?
— D-abia le-am găsit.
— Tu cîte ai oprit ?
— Nici unu.
— Să fii al dracului ?
— Zău dacă am oprit!
— Să fii al dracului că n-ai oprit ?
— Zău dacă am oprit!
— Mă î şi el zbieră de răsijnară geamurile. Eu nu rînjesc fasolea, mîrlane, eu te-ntreb...
— Să fiu al dracului, domnule, de-am oprit vrun ou.
— Apoi de ce nu ziceai din capul locului, mîrlane, să nu mai mă necăjeşti ?
— Apoi să mă dau dracului degeaba ?
— Să te dai şi să te ia, sînt destui proşti care să rămîie în locul tău. Ai făcut armata ?
— M-a iertat.
— Cum te-a iertat?
— Fiindcă e mama văduvă.
— Da ibovnic are ?
— N-are.
— Ştii tu ?
— Ştiu.
— Să fii al dracului ?
— Ei, vrei să mă dau dracului şi aci ?
— Apăi să te ia, să scape satul de tine. Ai mîncat mămăliga degeaba, şi degeaba ai crescut baritai mîrlanu, dacă n-ai făcut armată. Lasă coşu colo la capu patului, şi găseşte unul mic, să te duci după d. Găinescu cu 100 de ouă, dar să dea dracu să spui că ai adunat mai multe

decît o sută, că ai căzut în petrecere... te dau militar, spun că mă-ta e întreţinută de ibovnici. Ai înţeles ?

— Am înţeles.

— Marş acu după paner.

Gardistul plecă. Intră caporalul.

—' Poftiţi apă, domnule şef.

— Aşa te-nvaţă, băiete, nu căuta să prosteşti miliţia, că nu merge cu mine. in sat e curăţenie ?

— Este.

— Mă, nu aşa cum ştii tu. Să scoţi batista albă şi să ştergi cana; d-o ieşi murdară, e nefrecată, e rost de amendă. Noi nu sîntem puşi aici să tăiem cinilor frunză, ci să facem serviciu milităresc. Prin urmare, bătătura să fie curată ca bătătura regimentului. Oala, strachina, lingura, cana, cuţitu, doniţa, lampa, căldarea, tigaia — e puşca femeii. Ea trebuie să le frece să le facă luceafăr. Coşu casei să fie curat. Casa văruită, podina spălată, la vite rănit, în sfîrşit totul reglementar. Omul să fie curat ca soldatul. N-o fi, proces de contravenţie. Ai şters arma ?

— Acuşi.

— Şi mai stai?... Repede, că vreau să facem inspecţie... Pe diseară e rost de mîncare ?

— Cam nu prea.

— Vaca dracului, nu trebuie mîncare de diseară ?... Repede, lasă armele aşa, şi aide în inspecţie.

Peste cinci minute porniră în sat, unul după altul.

îl

— Tu de mult eşti venit în satul ista ? întrebă sergentul pe caporal.

— De o lună.

— Şi ai de gînd să stai mult ?

— Cît m-or ţine cei mari...

— Ei bine, să n-ai gînd să faci purici mulţi aici ; pîrjol şi-ntraltă parte.

— Aşa e.

— Ce aşa e, aşa trebuie să facem.

Săriră trei cîini şi începură să-i latre.

— Stăi ! Strigă aici.

Caporalul începu să strige :

— Femeie, omule, măi, fă!...

O fată ca de 15 ani ieşi cu sita de mălai in mînă.

— Vin aici.

Fata veni.

— Unde e tat-tău ?

— E la secere.

— Mă-ta ?

— Tot la secere.

— Cum îl cheamă pe tat-tău ?...

— Năstase.

— Şi mai cum ?

— Tudor.

El începu să noteze, apoi zise :

— De ce nu legaţi cîinii ?

— Apoi cine să ne păzească curtea şi casa ? întrebă fata.

—• Moaşi-ta pă gheaţă s-o păzească. Legea spune să ţie fiecare cinele legat şi-n curte, nu pe şosea. Ia hai să vedem, e curăţenie în curte ?

Fata începu să tremure şi-i păzi de cîni.

— Ce 'sînt ogrinjii ăştia ?

— A adus tata un snop de orz şi a dat la păsări, c-am isprăvit boabele.

— De unde a furat snopu ?

— Din orzu nostru.

— N-aveţi voi orz.

— Ba avem.

— Unde ?

— In tarlaua puţului.

— Notează domnule, să cercetăm. De ce n-ai strîns ogrinjii ?

— Aseară a adus snopul.

— Tu eşti măritată?

— Nu...

— Da băieţii îţi sînt dragi ?

— îi dau năbădăilor, ce am eu cu băieţii ?

— Ce spui, puică ! şi el se-ntinse şi o apucă de bărbie.

— Ei, ce zici tu, să pui pe tat-tău la amendă pentru cîni şi pentru băligar ?

— Nu domnişorule, că sîntem aşa de săraci !... Zău, săcerărn pe de rînd pentru porumb... Avem **13** prăjini de orz, şi o să-l treierăm ca să măcinăm din el... Şi sîntem datori la percitor, la circiumă, la bancă... şi de unde să mai dăm şi amenzile...

— Bine fa, iacătă iert pă tat-tău, dar diseară, cînd oi veni şi eu, ca flăcăii, pe la poartă, să nu mă laşi s-aştept... Să ieşi şi tu, să vorbim... Ai, ce zici ?

— Pe mine mama nu mă lasă la poartă...

— Zău ?... In sfîrşit, nu fac procesu azi, clar diseară viu. Mă-i lăsa caraghios, oi face şi eu ca un caraghios... Aide, caporale.

Amîndoi ieşiră pe poartă. Cînii îi luară iar în primire.

La a doua curte se opriră.

Fata îi privea din curtea ei.

— Măi mîrlane, mă !... N-auzi, mîrlane !

Un unchiaş ieşi dinspre şatră.

— Te-apucaseşi să ricîi băligarul tocmai acum ?

— Ba nu, domnule.

— Dar ce roboteai acolo cu furca în mîriă ?

— Nişte ogrinji, căzuse după şatră, ...o găină ouă pe înveliş şi dă paiele jos.

— Hîm!... Care va să zică îngrăşai porcu la Ignat... te-apucaseşi acuşi de vrednicie... Urmează-mă la şatră.

El plecă înainte, moşul după el, şi după moş, caporalul.

— Ce sînt ăştia, ogrinji ?

— Ogrinji...

— Ţi-i bag în fasolea aia rînjită... Nu e asta baligă ?... Baliga nu e băligar ?

— Ba este.

— Nu zice legea să n-ai băligar în curte, că face ifecţie, şi ifecţia face microbi, şi microbii face boală, şi boala te omoară ?

— Mai bine să murim să scăpăm, răspunse unchiaşul trist.

— Ce să mori, mîrlane ?... Da danganalili statului cine să le plătească, eu? Cine să plătească biru, prestaţia, şi

alelalte toate ? Tu, mîrlane, să trăieşti, şi să plăteşti toate... De ce n-ai rănit băligaru ?

— Sînt baligi d-ast-noapte.

— Şi trebuiau păstrate ?

— Ba nu, dar de...

— Cum te cheamă ?

— Pă mine ?

— Dar ce, pă tata?

— Neculae Prăjină...

— Fecior ai ?

— Am.

— Unde e ?

— Sînt toţi la secere.

— E însurat ?

— Este.

— Cum îl cheamă ?

— Ion Niculae...

[— Bine, pe el îl amendez pentru băligar... Dar tu bei tutun ?

— Nu beau.

— Dar aia nu e lulea ?

— Ba lulea...

— Apoi ia stăi să vedem, n-ai tutun de contravenţie ?...

— Da nu te mai lega şi de luleaua mea, domnule... zise moşul, strîngîndu-se la piept.

— Cum, mîrlane, aici eu sint procuroru î... Sînt auxiliar al parchetului, sînt forţa publică, sînt judecătorul şi izicutorul vostru. Desfă-te la piept...

Şi-l apucă cu forţă, îl zgudui şi-i băgă mîna în sîn. Scoase chiseaua şi găsi în ea un căpeţel de păpuşă.

— Ce e asta, mîrlane ?

— Nu vezi ?... păpuşă.

— Vinde stătu păpuşi, ori pachete şi ţigări ?

— Da ştiu eu ?

— Unde-l ai pe celalt ?

— Nu mai am.

— Să fii al dracului ?

— Să mă dau eu răilor, om bătrîn?

— Dacă eşti hoţ, de ce nu ?... Bei tutun de contravenţie, şi eu pentru a urmări contravenţiile sînt pus!...

Ştii tu cu cine vorbeşti?! Sînt procuroru, sînt judecătorii de instrucţie, sînt perceptoru, sînt forţa publică, sînt guvernatoru comunei! Ai înţeles ?

— Am înţeles, domnule.

— Unde ai tutun ? 4

— L-am isprăvit. j

— Minţi. |

— Nu minţ.]

— Cît ai avut ?

— Am găsit păpuşa asta.

— Măi al dracului, cum găsişi tu taman o păpuşă, şl eu nu găsesc deloc!... Ia adă luleaua.

— Lasă-mi domnişorule luleaua!... începu moşu să se roage...

— închide-ţi gura, mîrlane, şi-i smulse luleaua, si o izbi de ţeava carabinei de-o sparse.

— Auliu ! făcu unchiaşul. Mai bine să-nii fi dat o palmă decît să-mi fi spart luleaua... Ce să mă fac eu acuşi !...

— Uite-al dracului mîrlan cum se vaită, în loc să zică bodaproste, că nu i-am spart capu lui.

—- Da mai bine ai fi tras un glonţ în mine, că mi s-a acrit de timpurile astea, ca pe vremea lui Hangearliu...

— Ei şi ce crezi că e piedică mare să fac şi-aşa ? Pentru cine credeţi că mi s-a dat gloanţe şi carabină ? Pentru urşii care nu sînt p-aici ? Mi s-a dat pentru voi! Băgaţi de seamă, am gloanţe, şi ce lesne vine moartea chemată de glonţ !

-— Şi ia omorîţi-ne, domnule, c-o fi mai bine pă dincolo ; aici vedem noi că s-a dat dracului de tot.

— Să ştii că fiu-tău e ciat în judecată pentru băligar»

Moşu tăcu iar ei merseră la altă casă. O femeie slabă le ieşi înainte.

— Lasă liberă intrarea femeie, că vrem să facem inspecţie.

— Bărbatu-meu e bolnav, domnişorilor.

— Dar ce l-a găsit ? $

— Pelavra...

— Ce e aia ?

— Pîrleala... mai dăunăzi înnebunise, dar acum şi-a venit puţin mai în fire.

— Ai băligar ?

— N-am, că n-avem picior de vită.

— Coteţu e curat?

— Nici coteţ n-avem, trei găini şi un cocoş mîn într-o salcie.

— Coşu l-ai măturat ?

— E măturat, acuşi vara fac focu afară şi nu-l mai afum.

— Hai să-ţi văz vasele..

Femeia se dete în lături ‚i el privi bătătura plină de iarbă verde şi nebătătorită. La uşă văzu că e verigă, şi uşa era ca de coşar, iar casa pornită pe spate, scundă şi cu ferestrele mici şi acoperite cu hîrtie de jurnal.

Intră în tindă. Tinda mică şi spoită cu pămînt galben. După uşă o albie, şi în vatră ţestul. Pe o lăvicioară un ulcior fără mănuşă, ce avea baieră legată de gît.

— Din ce beţi apă ?

— Din ce beţi apă ?

— Nu vezi că e un hîrb împuţit ?

— N-avem doniţă»

— Strachina de ce nu e smălţuită ?

— E veche şi i s-a luat smalţu...

— Şi uite ce linguri ! ...Şi copiii?

—• Mi i-a luat d-zeu.

— Pe toti ?

— Pe toţi.

— Bine a făcut, că numai tu cu microbii i-ai ucis.

Intră în casă. în pătuiacu de lîngă sobă sta un om cu barba mare şi neagră, slab şi cu buzele plesnite şi ochii sperioşi.

—• Cum te cheamă, mă ?

— Tartacot ! răspunse omul.

— Bravo !... să-ţi crească urechile.

Omul nu zise nimic, iar femeia lui privea tristă.

— Ala, fa, doftorul, nu vine pe la voi să vază pereţii nevăruiţi şi să vă puie la amendă ?

— N-am văzut doftor de ani de zile... Cînd aveam găini, venea doftorul ăl mic şi-i dam ouă; dar doftorul ăl mare, nu l-am văzut, cum n-am văzut pe d-zeu.

— Vezi, băiete, se adresă el caporalului, din nespoială cum a ajuns ăla ce spune că-l cheamă Tartacot?

— Văz, trăiţi, domnule şef.
— Să văruieşti pereţii, fă !
— N-am var.
— Uite tîrfa, ce, o să-ţi cumpăr eu var?
Şi ieşi urmat de caporal, Caporalul zise : „N-are podişcă şi streajă la podişcă !..."
— Apoi bine fa, de ce n-ai podişcă ?
— Din ce s-o fac ?
— Uite-a dracului ! Tu nu vezi că toată lumea a făcut podişti la poartă, le-a făcut streji, le-a văruit, si tu să n-ai deloc ? Da în ce ţară crezi că trăieşti ?
— Da n-am nici garduri, nici poartă, şi ce-aş face cu podişcă ?
— Să nu mă întrebi ce-ai face !... Să faci ! Toţi au făcut ! Uită-te în lungul satului şi vezi ce bine le stă. Să faci podişcă şi streajă. Ai înţeles ?
— Am înţeles.
— C-apoi te închid la post, şi trei zile te ţiu...
— Bine ar fi, zise caporalul, şi noi avem nevoie de curăţenie... Pe jos trebuie spoit, pereţii văruiţi...
— Aşa e, bravo băiete ! Fă, muiere î
— Aud, domnule.
— Să vii la post, să spoieşti, dacă vrei să nu te dau în judecată.
— Cînd să viu ?
— Mîne, dar să nu uiţi, că al tău e dracu.
— Nu uit.
Porniră înainte. Văzură un puţ nevăruit şi cu capacul ridicat în sus. El începu să răcnească :
— Aoleo... vaşmaica, vascrisu, grijania, ceara şi lumi-narea voastră de mîrlani, ce e aici, măăăă?!... Anafura şi d-zeu, Paştili şi Cristosu... Ce e asta, mă mirlanilor ?... Puţ e ăsta, măăă ?! Măăă !... Luna şi stelilidin cer, pobri-gania şi cazarma în care ţine d-zeu sfinţii !... Curăţenie e asta, măăăă ?
Femeile o tuliră prin fundul grădinii. Copiii se băgară unii sub pat, alţii prin pod. Toţi care mai erau pe acasă încuiau uşile...
— N-auziţi, măăă ?...
Văzu o femeie fugind.

— Stai, acolo, stai pe loc... Pune carabina la ochi, mă... Stai !...
Femeia stătu tremurînd. El o prinse din fugă şi o luă de mînă.
— De ce fugeai ?...
Femeia tăcu şi tremura
— Vorbeşte !
Femeia se căzni, dar nu putu răspunde
— N-auzi, căţeaua dracului ?...
— Auz.
— De ce n-ai văruit putu ?
— Că...
— Ce că, n-ai auzit de holeră, de ciumă, ue cataroi ? De ce n-ai văruit ?
— N-a venit căruţa cu var prin sat... îi veni ei glas şi vorbi.
— Bine, să-mi spui pe toţi care luau apa din puţul ăsta. Cum îl cheamă pe bărbatu-tău ?
— Ştefan Marcu.
— Pe ăla cu casa ?
— Ion Istrate.
— Zi...
Femeia tăcu.
— Zi fă !...
— Ce să zic ?
— Spune vecinii !...
— Păi colo e frati-meu şi dincolo socru-meu...
— Uite-a dracului, acuşi prinse curaj să-şi apere şi rudele... Cum îi cheamă ?
— Ion Marcu.
— Şi mai ?
— Marcu Dumitru Golgozenie, frate-meu.
— Da ăla de colo ?
— Care ?
— Casa aia aproape dezvelită :
— Neculae Iane !...
— Da ăla ?
— Ion Tuculie.
— Care mai bea apă ?
— Ăştia beau.

— Bine, ăştia vor fi daţi judecăţii, pentru puţuri. Unde sînt ei ?
— La secere.
— Sînt daţi judecăţii, mîne trimet procesele. Casa ta e văruită ?
— Este.
— Bine, Ia patru zile sînt î:i casă să vedem.
Ieşiră iar în şosea.
— Toată lumea să-şi lege cînii. N-or fi rniine legaţi, vă fac proces că tulburaţi liniştea publică cu clinii voştri. Auziţi mă, mîrlanilor!?... Să legaţi cînii, că \3 fac proceste !...
Porniră spre circiumă. Tocmai atunci Lache Parpalache dete cu puşca într-o coţofană ce-i mînca ouie.
— Bă ?
— Ce-i bă? îi răspunse Lache, care fusese şi el jandarm.
— I-auzi... pobriganJa mă-si şi altaru lu tat-său, mă insultă în izirciţu funcţiunii I... Cum te cheamă, mă °
— Da ce vrei, mă ?
— Cum te cheamă°!
— Iaca nu vreau să spui! Ce, eu n-am fost ca tine ? Ce te zborşeşti aşa pe şosea?...
— ...Grijania mă-ti de hoţ...
— Ba a mă-ti...
— Proces, domnule !
— Proces, ce-i...
— Mă, pui carabina la ochi...
— Să nu mişti că te culc mai înainte eu ! zise Lache, gătind şi el puşca.
— Pentru ce tulburi liniştea publică ? Pentru ce dai cu puşca în sat ?
— Aşa voi!
— Ai tu permis să porţi armă ?
— Am, trebuie să am armă în casă...
— Să ucizi cu ea, să tîlhăreşti!...
— Da ce trebuie să fiu găină de jumulit In minele tale ?
— Vorbeşte respectos !
— Vorbeşte şi tu respectos...
— Să ştii c-am să te dau judecăţii...

— Dă-mă !
Drăgănescu plecă supărat şi cu capul în jo*
— Aici e circiuma, îi spuse caporalul...
— Bine, şi trecu înainte.

III

Pînă seara Drăgănescu fu supărat foc.
El începuse să scrie procesul de contravenţie al lui Lache, că a tras cu puşca în sat fără permisie, şi altul că l-a ultragiat.
Caporalul îl vesti :
— A venit un om.
— Ce vrea ? îl întrebă el supărat.
— Are o găină în sîn şi o admă de pîne.
— E din cei de azi ?
— Da.
— Bagă-l aici.
Ţăranul'veni şi zise:
— Sărut mîna, domnule şef.
— Bună seara. E, ce vrei ? -
— Uite, am venit să mă rog, că azi am plecat de dimineaţă la secere, şi a rămas nerînit la boi... Sînt Ion Niculae Prăjină... Am adus o găină şi o pîne...
— Mă ! De ce nu sînteţi oameni cumsecade ?!.. Tat-tău cu luleaua ca turcu şi cu tutun de contravenţie... Ce să-ţi fac, m-am necăjit...
— Iertaţi-ne, domnişorule, că of ! cîte sint pe capul nostru !...
— E friptă găina ?
— N-am ştiut, că d-nu Găinescu le cerea vii...
— Să o frigi altă dată... Lasă-le aci şi du-te, dar să nu te lauzi, că aşa, pe dincolo, că de...
— Vai de mine, tac ca peştele... Sărut mina, d-le şef, şi să trăieşti.
Ion ieşi pe uşă, după ce lăsă azima pe pat *şl* găina a dete în mina caporalului.
Veni altul.
— Sărut rrrîna.
— Ce vrei ?

— Uite, păcatele noastre, n-a venit cu var prin sat şi a rămas puţul aşa... Am adus o strachină de unt proaspăt şi vro cinci felii de brînză... Să îngăduiţi, pînă o veni căruţa...

— Mă, mîrlanilor, mă, voi mă amărîţi... Apoi eu n-am şef, care mă pedepseşte ?... Zice că ce păzesc eu în sat, oul femeilor?... De ce nu vă îngrijiţi puţul?... Se face nicrobi, şi nicrobi se face boală şi de boală muriţi mă şi cine să mai plătească danganalili statului, măăă !... Avem şi noi răspundere... Nu vedeţi, ordin să nu mai fie nimeni puturos, să nu mai şadă, să nu mai moară !... Ce să vă fac ?

— Iertaţi-ne, domnule şef... o să facem tot... dar n-avem... of, toţi cer de la noi şi noi n-avem de unde da la toţi...

— Ei haide, lasă alea aci şi du-te... Spune şi la mîrianii ceilalţi să nu se facă obraznici... Un puişor fript, lapte, ouă, pîne, de... să mă vedeţi şi să vă văz... Nu fac procesele ci le rup, dacă se poartă toţi ca tine... Eu sînt om bun, mă, crez vouă, dar ce, credeţi-mi şi voi mie... Nu vă lăudaţi, c-apoi ştiţi voi cine sînt ? Sînt totul, mă !... Uite, chiar pe primar am să-l dau în judecată ; chiar pe popă, chiar pe învăţător. Sînt lege eu, sînt procuror... Purtaţi-vă bine, ca şi eu să vă trec cu vederea contravenţiile voastre. Spune la toţi să fie oameni de înţeles. Ai înţeles ?

— Am înţeles, domnule şef.

— Acum du-te.

Ţăranul plecă.

— Acuşi e rost de mîncare, Ignat ?

— Este, să trăiţi, domnule şef.

— Fă jumări acuşi eu unt, frige niţică brînză, şi mîne să găteşti găina.

IV

Trecuseră cinci zile de la venirea noului şef. Femeile, bărbaţii, fetele, flăcăii, toţi vorbeau despre răutatea şefului ; toţi însă se grăbeau să aducă plocoane.

Era duminică, pe caporal îl trimisese în sat s-aducă un om, care fusese dat de gardă şi nu venise. El rămă-

sese singur în cancelaria postului şi se bărbierea la oglindă. După ce termină, îşi răsuci mustăţile, le unse cu comestic, se pomăda şi îşi zbîrli în sus părul capului. Apoi căută prin cufăr şi scoase o pereche de manşete şi un guler, toate de o albeaţă strălucitoare. Le puse la mîini, puse gulerul la gît şi începu să facă mutre in oglindă, de cum trebuie să privească pe ţărani, sau pe aşa-zişii mîrlani, cum îi plăcea lui să poreclească pe toţi. I se păru că e frumos, că are mutră de cel puţin general de brigadă. După ce isprăvi cu gătitul, chemă gardistul, care veni numaidecît.

— Ai lustruit cizmele, mîrlane ?

— Da, domnule şef.

— Adu-le aici.

Gardistul i le aduse îndată.

— Acuşi să te duci să iei o doniţă cu apă rece.

— îndată, domnule şef.

Gardistul plecă şi el rămase singur. Puse mîna stingă pe masă, se rezemă cu fruntea de ea, şi—l fură gîndurile amintirei. Se văzu băieţaş mergînd la şcoala satului, şi jucîndu-se în recreaţie de-a poarca cu alde Stan Cotonogu, care e argat la Dragomirescu, cu alde Neacşu Sulutruc, care e vătăşel la primărie, şi cu Marin Tudorache, care e simplu ţăran... Şi el, uite-l !.... Se văzu ieşit din şcoală şi trimis cu sila să pască vitele ; apoi se văzu pus la sapă, la secere şi la tăiat de coceni. îşi aminti de patru bice, ce i le trăsese logofătul moşiei pe spinare, din pricină că se cam codea la treabă. îşi aminti că purta nădragii lui tat-său şi o cămaşă peticită... Se văzu apoi scris la oaste... Ce frică îi era !... Cît ar fi dorit să rămîie şi porcar, numai să nu se ducă militar... Şi a venit timpul şi s-a dus la Piteşti... A lepădat mintenaşul, treanţa de cămaşă şi nădragii peticiţi, a intrat în baie şi din baie s-a îmbrăcat în hainele statului... „O, da, în baia de la Piteşti am lăsat tot jegul de după ceafă", murmură el aproape tare... Şi a început instrucţia, teoria... S-a făcut fruntaş, apoi caporal, şi s-a deşteptat ambiţia în el să fie sergent, şi s-a făcut şi subofiţer.;.-Soldaţii dezertau' de răutatea lui, unii se împuşcău, alţii se otrăveau, dar ce-i păsa lui, „să facă servici" vrea el... Şi a venit vremea să se libereze... Ce să facă, acasă ştia

ee-l aşteaptă... S-a eliberat. A venit trei zile acasă şi a văzut că ai lui erau în culesul porumbului la boier; că vremea era ploioasă, frig, noroi; ipistatul arţăgos... A înaintat actele jandarmeriei şi l-a cerut în şcoală... S-a dus, a învăţat cum se caută legea, cum se alcătuie un proces-verbal, cum să facă o cercetare, şi a fost trimis la sate cu carabina în spate, cu cartuşe de război în car-^ tuşieră, cu carnete de amenzi, cu revolver şi baionetă... A fost într-un sat: Răsvadu, acolo a învăţat cum trebuie să-şi înţeleagă slujba... A îngrozit pe toţi, s-a făcut în-grozitor. "Veneau plocoane, veneau gologani... Toţi gar-diştii îi erau ordonanţe cu schimbul, şi gardişti erau toţi locuitori de la 18 ani în sus pînă la 60 de ani... Tu-turor acestora le putea porunci să-i aducă apă, să-i facă focu, să-i taie lemne, să-i facă mîncare, să-i curețe muniţia, să-i lustruiască cizmele, cu un cuvînt să fie robi ai săi... ai lui, care era un biet învoitor... îşi privi manşetele strălucitoare, pantalonii de elastic, cizmele cu carîmbii ofiţereşti şi iar murmură : „Ce va să zică no-roc !... Da, da, ce aş fi făcut eu acasă, de ce m-aş fi apucat?... pămînt nu, bani nu, de nici unde... aş fi fost slugă, sau ar fi trebuit să plec la c%np după muncă..." El se scutură de gînduri şi zise : „Ce-mi pasă de ce aş fi fost... sînt azi otoritate, procuror, judecător, şef, gu-vern..." Se sculă de pe scaun, se privi în oglindă şi strigă

apoi tare :

— Gardist!

— Porunciţi.

— Ai adus apă ?

— Gata, domnule şef...

— Şi-i aduse o cană. El o bău. Veni caporalul cu cel care nu ieşise de gardă.

— Sărut mîna, domnule şef, zise ţăranul care intră urmat de caporal.

— Bine mă, mîrlane, de ce nu te supui îndatoririlor militare ; de ce n-ai ieşit de gardă ?

— Am fost la moară şi am întîrziat...

— Ce vreau eu să ştiu de moară, mă mîrlane?... Ordinul se izicută, nu se discută ; de ce n-ai venit?

— Am fost la moară, am venit despre ziuă.

— Nu vreau să ştiu ! De ce n-ai venit ?

— Am fost...

— Tot asta mi-o spui, măăă ! ? Stai drept.

Ţăranul stătu. Drăgănescu îi dete o palmă.

— Dom...

— Stai drept! şi-i mai trase una.

— Domnule...

— Stai drept! şi-i trase şi alta.

— Iertaţi-mă !

— Stai drept! Şi iar îi trase...

Obrajii ţăranului se înroşiră ca focul şi apoi începură a învineţi.

— De ţi-o mai place să nu te mai supui... Şi acum ai să faci 48 de ore de gardă. Marş afară, şi ai să stai aici pedepsit 48 ore. Ai înţeles ?

— Am înţeles.

— Marş acuşi !

Ţăranul ieşi afară înecîndu-se în plîns. El strigă apoi caporalului:

— Să mergem la circiumă... Ştii, cîrciumarul a avut obrăznicia să ceară bani pe ţuică... E ceasu 10 şi el tre-buie să deschidă la 11... De l-am găsi deschis acuşi, apoi am să ţi-1 frec.

Se încinseră, puseră carabinele în spate şi ieşind recomandă :

— Mîrlanu de gardă, să vezi să nu plece mîrlanu arestat.

Am înţeles.

Ei merseră spre circiumă pe furiş. Obloanele erau lăsate, uşa închisă, cînd văzu ieşind o fetiţă din năuntru. Drăgănescu îi ţinu drumul:

— Unde e sticla ?

— Uite-o, şi fata îi arătă o sticlă de-o oca.

— Ce-ai luat aci ?

— Ţuică.

— Cine mai era în circiumă ?

— Mai sînt patru oameni.

— Beau ?

— Beau.

— Pe tine cum te cheamă?

— Măria.

— Şi pă tat-tău ?
— Ion Dumitru.
Drăgănescu notă numele fetei şi merse înainte. La uşă se opri să asculte. Părea a nu fi nimeni, cînd observă că un oblon din dos era ridicat. împinse în uşă, uşa încuiată.
— Cine e ? întrebă din năuntru.
— Călător care vrea să bea. Aveţi ţuică aici ? răspunse el.
— Berechet, i se răspunse din năuntru, şi zăvorul fu tras şi i se deschise uşa.
Cîrciumarul rămase înlemnit cînd îl văzu.
— Dă-te la o parte să intru.
Cîrciumarul se dete. Cei patru băutori puseră căciulile jos şi se sculară în picioare.
— Tu, caporal, stai la uşe.
El scoase ceasornicul.
— Nu ştiam... îngînă cîrciumarul.
— Ee zece şi jumătate, d-le. D-ta ai contravcnit legii circiumelor, căci ai deschis prăvălia şi ai vîndut mai nainte de ora 11... în numele legii te amendez cu 500 lei. Dv. să vă spuneţi numele îndată î
— Ion Oprişan.
— Eu, Niculae Golea.
— Eu, Gheorghe Şontu.
— Şi eu, Tănase Oblon.
— Pentru ce aţi venit să beţi în zile oprite ?
— N-am ştiut.
— Vă găsesc în stare de beţie, în numele legii vă arestez pentru 24 ore. Ia-i, caporal!
— Domnule şef!... îndrăzniră ei.
— Nici o vorbă.
Apoi scoase hîrtie, se aşeză pe masă şi-ncepu să scrie procesul de contravenţie.
— Domnule şef, începu cîrciumarul, nu vă faceţi păcat, sînt un om cum dă d-zeu* iertaţi-mă, iertaţi-mă !...
— Domnule, te rog să taci. Eu îmi fac datoria. Cu mine n-ai să vorbeşti. Aici eu sînt auxiliar al parchetului, eu sînt judecător şi forţă publică — te rog şă faci linişte, c-apoi te declar arestat, şi te duc la post ca să-ţi închei procesu. Mulţumeşte-te că-1 închei aci. Scurt.

Cîrciumarul tăcu. El scrise, luă declaraţiunile celor patru băutori, îi puse să semneze şi apoi ordonă :
— Voi, înainte marş!
Atunci începură toţi să se roage, să întinză minele. Nevasta cîrciumarului veni şi ea şi începu :
— Dragă domnule, am greşit, iartă-ne !
Băutorii :
— Sărutăm mînuşiţele, domnişorule, nu ne face ocară... N-am ştiut, iartă-ne !...
Drăgănescu însă se pironise în picioare ; vedeai cum îi străluceşte în ochi calicia ; cum simţimîntul mărirei, fiind prea mare pentru sufletul lui de fost sărac şi umilit, îi pocise figura, îi strîmbase muşchii şi privirea ochilor, de nu l-ar mai fi cunoscut nici mă-sa... El sta neînduplecat şi gîndea la ce trebuia să facă...
— Domnişorule, fie-ţi milă... 500 de franci e o avere, e o muncă de un an... Nu-ţi face păcat... se ruga cîrciumarul.
—• Nu ne aresta... Domnişorule, ruşine nouă să stăm duminica închişi, fiindcă am băut, şi-apoi nu sîntem beţi... se rugau cei patru.
Drăgănescu se mîngîia, scoase baioneta, o puse la carabină şi strigă :
— Voi, înainte marş !
Caporalul făcu asemenea, şi cei patru ieşiră rugîndu-se. Ii duse la post. Aci iar rugăciuni. El păru că se mai îmblînzeşte :
— Ce să vă fac, lege avem... şi eu să îbdeplinesc legea sînt pus...
—- Dăm cîte doi lei de om, numai daţi-ne drumu...
— Nu se poate...
— Iertaţi-ne, n-avem mai mult...
— S-aude c-am călcat legea, mă, cine v-a pus, mîrlanii dracului, să beţi înainte de ora 11 ?
— Am greşit, domnişorule, iertati-ne, uite cîte doi lei...
Ei puseră banii pe masă...
— N-am ce vă face, mîrlanilor... S-aude, vă lăudaţi...
— Noi ? ! ferească dumnezeu, să fim ai dracului, n-om spune nici la spovedit...

— Ei bine, iacă vă iert... să nu ziceţi că sînt calic... Plecaţi...

— Sărutăm mînuşiţele, domnişorilor!... Of!...

Şi cei patru plecară liberi. Pe drum se întîlniră cu cîrciumarul.

— V-a dat drumul ?

— Ne-a dat.

— Pe cît ?

—• Ei, cheia săraca deschide lacătele pereţilor ăstora... Du-te şi roagă-te şi d-ta, dar tot cu chipul regelui faci treabă...

Cîrciumarul plecă înainte. Drăgănescu se pomeni cu el pe uşă :

— Bună ziua, domnule şef.

— Bună ziua, domnule.

— Voi să vorbesc ceva între patru ochi...

— Domnule, aici nu e local de hoţi şi de pungaşi, să vorbim secret...

Cîrciumarul o sfecli... totuşi se hotărî să dea şi caporalului ce i-o da, ca să nu se mai ferească de el.

— Vă rog, nu înaintaţi procesul.

— Peste putinţă !

— Uite o hîrtie de 20 de lei...

— Ce e, domnule? pentru 20 de lei să calc legea?... Ce crezi d-ta că eu glumesc ?... Eu sînt otoritate, domnule ; sînt auxiliar al parchetului, sînt judecător, sînt şef al garnizoanei, sînt perceptor, sînt forţa publică...

— Domnule şef, fie-vă milă, uite două hîrtii... şi lăsaţi-mă în pace.

— Peste putinţă, d-le!... Legea e aspră, dar trebuiej respectată... 40 de lei... ce înseamnă asta?... Nu, domnule !... Te rog, fii respectos !

— Domnule şef, iacătă 50 de lei...

•— Te rog, domnule, să isprăveşti vorba!

— Domnule şef, am o droaie de copii... nu mă sărăciţi...

— încetează, domnule...

— Iacă, domnule, 60 de lei...

Taci, domnule, din gură ; ce, eşti copil ?

— 70 de lei, domnule şef.

— Da-nţelege-mă, domnule!... J

— 80, dommuile şef... uite, dau şi d-lui caporal **10** lei.

— Dar ce, sînt orbeţ, domnule ! murmură caporalul.

— E lege, domnule. Se află că te-am iertat, d-ta te lauzi, spui nevestii, nevasta prietenei, prietena prietenului şi se întinde vorba ! Asta e lucru serios!... ce crezi d-ta... Şi d-aş primi, te pui să juri pe icoană că n-ai să spui...

— Jur d-le, dau cu toată inima...

— Bine, dar nu atît domnule, e de rîs, ce sîntem noi, funcţionăraşi cum dă d-zeu ? Sîntem autoritate, d-le!... Nu vezi, domnule, că pe primar l-am dat judecăţii pentru băligar; pe preot pentru murdărie la latrină ; pe învăţător, fiindcă n-a vrut să măture şoseaua în dreptul curţii lui ; şi pe delegatul sfatului sătesc, fiindcă nu şi-a măturat coşu ? Te joci, domnule, cu noi ?... Peste putinţă să primesc atît...

— Nu pot, domnule şef...

— Lasă, domnule, nu te supăra, vei da 500...

— Domnule şef, iacătă 100 de lei, să-mi iasă un ochi de mai am...

— Nu se poate, domnule... Şi-apoi ce dai caporalului ?

— Zece lei!

— Ce, sînt orbeţ !... zise iar caporalul.

— Aşa e, are dreptate şi el...

— Iaca să vie la han, şi-i mai dau zece...

— Dar e puţin...

— Să ne dea şi nouă cînd om trimete... zise caporalul...

— Vă dau domnilor, de ce nu... O! eu să am voie să vînz de dimineaţă, aş face treabă, că de nu, omul de dimineaţă ia ce ia şi pleacă la masă... după masă rar care mai vine...

— Ei haide, fie, dacă ne mai dai şi nouă... dar jură... şi ai voie să vinzi şi dimineaţa !

—• Jur, domnule, ce, glumesc ?...

Drăgănescu căută pe pereţi icoana şi nu o găsi...

— Domnule, o să juri pe sufletul d-tale că nu spui.

— Cum să zic?

— Zi aşa... de, trebuie să fiu sigur : jur pe sufletul meu, şi să fiu al dracului cu sufletul meu, d-oi spune cuiva că am dat bani jandarmului...

Cîrciumarul jură, Drăgănescu luă cele cinci hîrtii de cîte 20 de lei, luă şi caporalul două piese şi procesul fu. făcut bucăţele.

— Eu merg să-mi iau restu.

— Să mergi.

— Dă-ne şi o oca de ţuică... Sardele ai ?

— Am.

— Şi-o cutie de sardele...

— Prea bine.

Cîrciumarul plecă urmat de caporal, care se întoarse mai apoi cu ţuica şi cu sardelele.

— O, tu, apă mîntuitoare, strigă cîrciumarul cînd rămase singur... De n-ai fi tu, m-aş duce dracului. Nevastă, adu două căldări de apă să botezăm băuturile, sâ îngreunăm sarea, zahăru, săpunu, că ne-am dus pe copcă !...

V

Se secerase grîul şi se treierase. Ţăranii erau ocupaţi, cu facerea ogoarelor pe la boieri şi pe la ei.

Drăgănescu îngrozise satul şi acum guverna ca un pasă. Primarul plătise 40 de lei amendă ; învăţătorul 10„ şi preotul 5. Ţăranii, văzînd că cei mai fruntaşi fuseseră înfrînţi şi pedepsiţi prin simple procese ale noului şef, dobîndiră o frică grozavă de el. Nu putură popa, primarul şi învăţătorul să se lupte cu el, darmite ei, care nu ştiau slovă şi erau săraci !...

Asa gîndeau ei, şi aleseseră calea plocoanelor şi a unei 'umilinţi înjositoare. De gardă îl serveau ca pe d-zeu. Voile toate i le-ndeplineau. Fetele ieşeau seara la poartă, la paie şi oriunde ar fi zis. Pe flăcăi, ca să-i sperie, pe care-1 prindea seara pe linie îl obliga să bea cîte trei oca de apă, îi da 15 lovituri cu ***legea veche,*** un ciomag gros, şi-1 făcea scăpat. Pe alţii, mai de oameni cumsecade, îi da în judecată, şi erau amendaţi cu cîte 5 lei. Aşa că furcării, şezători, ori să se mai ducă seara vecin la vecin, nu se mai pomenea, căci erau arestaţi şi. cei veniţi şi gazda şi ţinuţi la arest o zi sau pînă „căleau.

popeşte". Flăcăii nu mai aveau de vorbă cu fetele decît ziua, iar noaptea avea de vorbă Drăgănescu.

Aproape de localul postului şedea o femeie văduvă cu fiică-sa, fată mare. Drăgănescu pusese ochii pe ea de la prima zi de inspecţie. Vara, ţăranii se culcă afară, care pe bătătură, care pe prispă, care în alte părţi. Despa şi cu mama ei se culcau pe prispa casei. Bătătura lor era neîmprejmuită.

într-o seară Drăgănescu chemă devreme la post, prin caporal, pe Despa. Cum tot satul, oricare ar ii fost, trebuia să se supuie la chemare, Despa veni şi zise ca toţi :

— Sărut mîna, domnule şef !

— Bună seara !

Ea rămase în picioare aşteptînd, plină de frică. Caporalul, la un semn, plecă afară şi se depărta de jandarmerie.

Drăgănescu tuşi, îşi răsuci mustăţile, ridică sus capul foarte încruntat şi-i zise :

— E bănuială... te-a reclamat cineva, că tu ai fi făcut un copil şi l-ai omorît!

— Vai de mine domnule şef ! se văita Despa. Cine şi-a mai alergat aşa de rău gura, să rîză de mine, fată săracă ?...

— Eu nu ştiu!... E vorba că trebuie să te cercetez!

— Da eu nu sînt nici înşelată, nu pă cuminte să fac copil, începu ea să plîngă.

— Taci! răcni el aspru. Aici nu te-am chemat să-mi bîzîi !... Aici te voi cerceta. Crezi că plîngînd o să scapi ?...

— Căutaţi-mă, domnişorule, că mă ştiu curată.

— Descinge-te ! îi porunci el.

Despa se descinse.

— Leapădă fusta !

Despa o lepădă tremurînd.

— Descheie-te la gît !

Ea se descheie. Drăgănescu se sculă în sus.

— Despoaie-te !

— Nu ! începu ea, şi se strînse la piept, privind sperioasă şi rugătoare.

— Ascultă ! Eu nu rînjesc fasolea ! Leapădă cămaşa, să-ţi văz ţîţele, să văd, au lapte ?
— Domnişorule!... mi-e ruşine... mi-e ruşine să mă dezbrac de tot!... Credi-mă !... Sînt curată !...
— Haide ! înţelege odată !
El îi puse mîna pe cămaşă, şi o despoie. Ea puse picior peste picior, se ghemui pe vine tremurînd, şi încerca să-şi ascundă goliciunea.
— Ce proastă eşti, îi zise el tot aspru. Pentru ce te ascunzi ?... Uite aici!
Şi scoase din buzunar nişte cărţi poştale ilustrate, şi-i arătă femei despoiate, tineri fotografiaţi prin bordeie în toate chipurile, şi-i explică :
— Astea sînt cucoane mari, care nu au deloc ruşine de trupul lor. Sînt camere separate prin Bucureşti, ***şambr separe*** în care se despoaie şi petrec ca Adam şi Eva în rai... Uite ce ţîţe are asta ! ? Ia uite ce şolduri... ce... Şi tu te fereşti ca o proastă !... Eşti o sălbatecă.
Despa le privea pe toate sperioasă.
— Scoală-te acum în picioare.
— Domnişorule... domnişorule!... mi-e ruşine, tare mi-e ruşine !...
— Uite fa, altele mai ceva ca tine s-au şi fotografiat!... Şi de gust, nu că trebuiau cercetate. Stai drept, c-apoi o întorc pe foaia cealaltă. Eu nu ştiu multe.
El o ridică în sus. Ea puse minele jos.
— Proastă ce eşti, noi cînd ne caută de militari, stăm cu minele sus, şi nimeni nu rîde. Sus minele!
— Domnişorule!...
— Sus !
— Mi-e ruşine !
— Sus !
Ea ridică minele.
— Aşa!... Stai să-ţi pipăi ţîţele.
El puse mîna pe ţîţe, şi începu să le frămmte.
— De ce sînt moi ţîţele tale ?
— Nu ştiu.
— Vezi că eşti înşelată !... Ţîţa de fată mare e tare ca gutuia şi e dulce ca o căpăţînă de zahăr... Ai ?... Cine te-a înşelat ?
— Nu ştiu.

— Cum nu ştii?... Asta nu se poate.
— Nu ştiu.
— Cu mine nu merg minciunile, trebuie să mi-î spui!...
— Eu stiu că nimeni nu m-a înşelat!
— Minţi!
— Zău domnişorule, dacă mint !
— De ce sînt dar ţîţele moi, ca cele de femeie suptă ?
— Trăiesc rău din nemîneare, muncesc mult... n-avem de nici unele... Unde să se mai prinză carne tare ca piatra?!...
— Minţi, tu eşti înşelată, tu ai născut şi ai ucis copilu, sînt martori pe care o să-i vezi şi tu.
— Nu ştiu nimic la sufletul meu, domnişorule, credi-mă !...
— Şezi pe pat, să te văd jos, cum e...
El se roşise şi tremura.
— Nu voi. asta n-o fac ! zise Despa.
— Proasto ! Ce e cu aia... Tu îmi placi, şi cum eu sînt flăcău, te iau de nevastă !
— Vai de mine !... începu ea să se vaite, înţelegînd pe de-a-ntregul planul lui. Nu-ţi rîde de mine, domnişorule !... Sînt fată săracă !...
— Taci ! Taci !...
Şi o cuprinse în braţe. Ea se zbătu cît putu.
•— Stai... Despo!... Ascultă !... Nu e nimic!... Nimic... să fiu al dracului cu mama... te iau!... îmi placi!... Mult!... Te apăr de orice!... De orice!... Nu vă dau judecăţii !... Te iau !... rămîi d-acum aci!...
— Nu !... O nu !...
— Stai !...
— Mi-e frică... Uf !... Nuu !... Mi-e frică !...

— îmbracă-te, şi te du acasă. Eu am să cer voie să mă însor. Pînă atunci trebuie să stai acasă la tine, că altfel mă dă judecăţii, că m-am însurat fără voie. Du-te... şi mîne am să viu pe la voi... Nemernicile care te-au pîrit, o să le amendez părinţii... Du-te, şi nu spune nimănui, să nu rîză de tine.

Ea se îmbracă plîngînd şi tremurînd, şi se duse acasă...

— La ce te-a chemat ? a-ntrebat-o mă-sa.

•— Să taci mamă, să taci... că-mi vine să mă spinzur ca cea de la Mărunţiş de craca cireşului !...

— Ţi-a făcut ceva ?

— Taci, taci... taci !... Cine ne crede pe noi !?

Tăcură amîndouă.

VI

„Ce e de făcut ?" se-ntrebau sătenii. „De fetele noastre se leagă, iar noi de ruşine trebuie să ne facem a nu auzi, a nu vedea, a nu pricepe. De femeile noastre se leagă... Şi e răguşit, e copt de boale lumeşti!... Găinele ni le mănîncă, laptele, ce bruma e, ni-1 mănîncă!... Cu amenzile ne stinge !..."

— Aşa e, spuse Onaţă, un fost jandarm şi el... Să vezi ce case mîndre şi-au făcut unii prin satele lor. Să vezi ce pămînturi şi-au cumpărat !... îmbrăcaţi pînă aci în zeghe şi cioareci, după ce ies din jandărmărie, se-mbracă nemţeşte, nevestile şi le-mbracă ea pe nişte cucoane, şi din minele unora mănuşile nu lipsesc, aproape nici noaptea. Orbotele se resfaţă pe de-a-ntregul gătelii lor. Pălăriile lor pline de flori, de lăptuci, cireşe, ridichi, şi alte multe zarzavaturi, ne fac să ne sfiim de ele, să stăm cu capetele goale în faţa lor şi să le linguşim cu : Coconită ! Coconită, te rog din suflet ! Şi ei fac lux, risipă, şi totuşi au, şi de unde au din 50—60 de lei pe lună !? Dacă ar fi drepţi, cum ar putea să facă lux ?... Chiria unuia cu familia, 10 lei pe lună. Lemne pe timp de iarnă. Haine lui şi nevestii. Mîncarea toată din pungă. Doi lei pe zi i-ar trebui numai pentru mîncare... Şi totuşi s-ajunge şi prisoseşte !...

— Rău, rău, rău de noi.

Tocmai atunci Iancu Lăutaru şi cu Matei Ţurloi treceau cu vioara şi cobza pe drum, şi văzînd oameni strînşi, se opriră şi ei.

— Ce vorbiţi, mă? întrebă Iancu Lăutaru.

— Iacă despre ale nevoii... Dar voi unde aţi plecat?

— Ne ducem la post, să cîntăm. Ne-a chemat domnu şef, că-i vin neamurile, şefii vecini...

— Adică să fie voie să cînte lăutarii în post ? întrebă Petrache.

— Şi de n-o fi... ce să facem.

— Să-1 reclamăm, că poate om scăpa de el, zise unul.

— Dar n-aţi auzit că-n lege zice că n-are voie nimeni sa facă lăcrăma, decît notaru ?...

— Aşa e ! ziseră toţi.

— Poftim, la notar, de-ţi dă mîna, şi spune-i, fă o jalbă contra... şefului, că te dă pe mîna lui, te face istigator, cap de răsculaţi, te leagă burduf, îţi umple ceafa de pumni şi spatele de ciomege, te ţine închis trei zile, şi te trimete la ăi mari, să te puie la dospeală, ca să te faci om de treabă !

— Greu, greu, greu de tot! zise altul.

— îi stăm în mînă. Duminecă ne-a chemat pe toţi la instrucţie, pe toţi de la 18 ani pînă la 46 de ani. Ne-a aliniat, ne-a pus în front de cîte patru, şi cum sîmbătă plouase, a-nceput să ne comande prin noroi : „Nainte marş!"... Am mers, ce dracu să facem. „Un doi!... Un, doi !..." Şi noroiu : treaşc-fleaşc, treaşc-fleaşc, treaşc-fleaşc !

„Bateţi talpa cu putere la pămînt, mă, bă se simtă militam în voi!" răcnea la noi. Şi sărea noroiu în sus. Dac-am văzut că asta e rîs, bătaie de joc, am început a ne vorbi să călcăm încet, dar el a comandat: „Pas alergător, repede !" Ne-am pus la fugă : treaşca-fleaşca, treaşca-fleaşca... ne-am făcut toate ţoalile de pe noi ca dracu... Eu, şi îsta, şi îsta, Marin Cotor, Dumitru Ciontea, Ion Chioru, şi alţii, am rupt rîndurile şi-am tulit-o.

— Şi aţi dat ca mine francu, fiindcă n-am fost ?

—* Am dat 50 de bani de om.

— Eu am adunat petricele luni toată ziua, fiindcă am lipsit de la instrucţie, şi tocmai după ce am dcit doi gologani spre seară, mi-a dat drumu.

— Eu am dat şase gologani şi cinci ouă.

— Pentru duminecă acu, ne-am vorbit să-i ducem de sîmbătă cîte patru gologani, ca să nu ne mai cheme la instrucţie. Ne-a ţinut dumineca trecută de dimineaţă pînă la unu.

Lăutarii plecară văitîndu-se :

— Noi o să le eîntăm toată noaptea, şi ca plată o să mîncăjm şi bătaie !

Şi aşa s-a-ntîmplat. Lăutarii se aflau dimineaţa răguşiţi, şi bătuţi că n-au ştiut toate cîntecele.

De aci, mai în toate serile lăutarii cîntau la post; Despa era adusă die faţă cu gardiştii, şi oamenii îşi aduceau de cu sîmbătă seara darea pentru a fi scutiţi de instrucţie.

într-o zi, bea în circiumă şi ciocnea singur două ciocane ce le avea în mînă, zîcînd „să trăieşti Drăgane", cînd poştaşul îi aduse o scrisoare. El văzu ştampila satului său, şi rupse plicul. Iată ce citi:

„Greci în lu august...

Mitică maică şi cumnate Mitică,

Tat-tău s-a dus la Piteşti cu nişte trifoi al ciocoiului de la noi. Noi sîntem bine şi sănătoşi, dar, maică, mare necaz am avut alaltăieri cu jandaru din satu nostru. Că a venit, maică, şi a găsit fundu doniţii plin de noroi, şi a zis, maică, că e murdalîc şi să ne dea, maică, în judecată. Şi dacă, maică, s-a rugat cumnată-ta de el, adică eu cumnate, el a început a o ciupi, şi s-o bage cu sila din tindă în casă, ca să-şi rîză nemernicu de ea, maica. ***Şi ea, maică, a ţipat şi l-a brîncit. Şi el, maică, i-a rupt cămaşa. Şi ea s-a agăţat de drugii ferestrii, şi a dat cu pumnu în geam s-o auză vecinii, şi i-a spus de tine ca eşti jandar ca si el, şi o să-l lăcrami la ăi mari... Şi atunci el a lăsai-o şi i-a spus: iţi fac procest de băligar, ca să nu te crează nimeni ce-ai spus, dac-oi spune, şi dacă n-oi spune, o să fac să te achite de procest, şi altă dată n-o să-ţi mai fac procest... Şi ne-a făcut procest, maică. Eu şi cumnată-ta ne-am impogodnit să-ţi scrim ţie şi să nu mai spunem nici lu frati-tău, nici lu tat-tău... Da cumnată-ta a scris lu frati-so de la Bucureşti, care e funcţionar p-acolo...***

Vezi tu, maică, ce păţim noi în satul nostru de la jandari? Uite ce, măicuţule, te povăţuiesc să nu faci şi tu

aşa, că mare calicie este, şi mari blesteme şi înjurături mîncăm noi după urma ta. Ca maică, tot rumâni d ai noştri sînt şi aici şi la Brăila şi unde te-oi duce, şi mare păcat faci, nu te mai pricopseşte nici d-zeu, d-ai rima şi cu nasu în baligă, cînd ţi-i bate joc de neamul tău de ***rumâni ca şi părinţii şi fraţii tăi. Că maică, dacă tu ăi fi bătînd colegii seara, că i-ai găsit adormiţi Ungă păru tilifonului, apoi să ştii că şi aici în satul tău, alt nemernic face tot aşa. Gîndeşte-te, măicuţule, că, dacă ai lepădat nădragii şi ai luat strîmtarii ăia, eşti tot rumân maică„ şi trebuie să crezi rumânilor; să nu faci maică ca liftili străine, ce-şi băteau joc de neamul nostru.***

Că dacă te-or blestema toţi, maică, e rău şi nu s-alege decît pi*afu de neamu tău; că o lume e maică care blesteamă, nu unu doi. Că clacă, maică, ţi-a dat stăpînirea puşcă în mînă, apoi nu ţi-o fi dat-o să omori rumânii cu ea — bagă de seamă şi nu face, măicuţule, cum fac pîrliţii veniţi în satul nostru. Că amendează şi băt şi dă in judicată şi aţin calea femeilor! Arată-te om de omenie, ficior de rumâni cumsecade, că numai pîrliţii- fac rele, numai calicii necistesc lumea. Să nu să zică, maică, că s-a suit scroafa în tufan, ori a prins mămăliga coajă, ori de bagi rîtanu în seamă ţi se suie în cap d-o palmă, ori dai nas lui Ivan el se suie pe divan şi faci ca ţiganu ce-a spînzurat pe tat-său. Bagă de seamă, sufleţelu maichii, că eşti rumân şi între rumâni. Dacă te-i fi pomenit mai mare fără ştirea lui d-zeu, nu-ţi face, maică, părinţii şi neamu de ocară. Nu te fuduli, nu te răzbuna pe rumânii în capul cărora eşti pus. Şi noi ce ne-nveţi tu să facem jandarului, să-l lăsăm, ori îi scrii tu vreo hirtie să fie de omenie ?... Ai maică, de, noi nu ştim ce mai e de făcut, că tare e rău, tare e calic, tare e hoţ, prăpădil-ar d-zeu şi Maica precista să-l prăpădească de calic... Spune-ne şi nouă în scrisoare.

Eu cumnata ta Măria şi maica ta Anica lu Dragând

— Proastili dracului! zise el. O să-i scriu un bilet...

Şi apucă ciocanele, le ciocni unul de altul şi zise: „Să trăieşti Drăgane 1"

— Mergem la ispaşă, d-le şef ? întrebă un ţăran.

— Merg, mîrlane, dar nu azi.
— Mine ?
— Nici mîne
— Poimîne ?
— Nici.
— Dar ?
— Cînd ăi călca popeşte, mîrlane !
— încă o litră de drojdie, domnule cîrciumar, strigă mîrlanul cu pricina.
— Ai hiii... nici pingeaua nu se plăteşte... zise el.
— Mai calc eu şi-ntr-altfel.
— Cum, să te văz.
— Să văz ispaşa...
— Mă, ce-oi lega eu e legat. Vrei tu să te bag în puşcărie pînă diseară ?...
Da de ce ?
— Uite aşa mi-a venit mie gust... Zic că te-am prins gata să spargi aici... ori în altă parte; ori ai distrus un hotar, ori... în sfîrşit, sînt stăpîn...
— Păi eu de ce mă rog, ce, nu văd eu cît de bun sînteți dumneavoastră ?...
'— Mă iei pe subțire... Ha-ha, al dracului mîrlan!... Noroc mă mîrlane, eşti dat dracului... Paştili mă-ti ! Hă ! Hă !... Mă!
— Porunciți ?
— Nevasta ți-e frumoasă ?
— E urîtă foc, a făcut, săraca, o droaie de copii...
— Hă, hă !... Mîrlanu dracului... am fete mă, nu hodoroage. I, hiiii... Drăgan ştie ce face!...
— Apăi nu ştiu eu... Dumneavoastră, om frumos...
— Nu e aşa ?
— Ca un Făt-Frumos din poveste...
— Şi puternic, mă mîrlane! I, hiiiii!... De nu eram om, eram ca tine mîrlan, un mîrlan şi atîta tot! Mă, i, hiiiiii, a fost glagore mă, a fost colărez în dovleac, cum zice tata !... Măi cîrciumar !
— Porunca, domnule şef!...
— Să speli ocalili, ciocanili ca pă luceafăr, că dai dă dracu cu mine... I, hiiiii ! eu sînt bun mă, da şi cînd mă fac al dracului, fiu-fiuu, nu-mi găseşti soție ! în drojdie ai pus apă.

— N-am pus.
— Mie îmi spui ?
— Da cui ?
— Dracului, că el te crede ; eu nu, feritodel ! Voi cîrciumarii vindeți puțurili, mă !...
— Să nu-mbete lumea, d-le şef, spuse mîrlanul cu ispaşa.
— Aşa e, al dracului, face bine legii, că nu îmbată lumea... Noroc mîrlane !...
Se-mbătase zdravăn. Abia l-a văzut pornit cîrciumarul de acolea. Patru țărani l-au ajutat să se ducă.

VII

într-o zi, tata Barbu, naşul tuturor porecliților din sat, căci el cum îi porecleşte aşa le rămîne numele, sta pe bedreagul de la poarta.
Doi țărani, Dinu şi Ciontănac, stau de vorbă.
— Ama tată Barbule, cum să botezăm pe Drăgănescu şi pe Ignat, unu Crăciun şi unu Ajun, ori p-unu Jigodie şi p-altu Rîie ?
Tata Barbu se gîndi şi zise :
— Nici Jigodie, nici Rîie, ci p-amîndoi să-i botezăm *Mîrlani!* Ei doi, inşi zic la toți oamenii : mîrlani, da toți oamenii nu sînt în stare sâ le zică lor mîrlani ?
— Aşa e.
— Să-i botezăm dar mîrlani, şi să se ştie şi să se pomenească : e-hee, pe vremea cînd erau tari şi mari mîrlanii în țară, erau ulucile văruite, femeile dezvelite; copiii băgați în draci, şi oamenii lăsați săraci. Cînd în curte la sărac, striga găina cîtcădac, de oua, de nu oua, *Mirlanii* ou cerea!.
— Sînt răi de parcă n-ar fi români, zise Ciontănac.
Sînt leşinați, spuse tata Barbu.
— Aşa e, răspunse şi Dinu al Creții. Dacă simbria ce le-o dă pe lună este mică, de unde să măi ia să trăiască în sat străin?... Iau şi ei din spinarea celor puşi sub stăpînirea lor !... D-astea fac boierii ; ei ştiu că mârlanilor nu li se ajunge simbria, dar ştiu că prin matrăpazlîcttrile

ce le fac, le rămîne să se şi pricopsească. Şi dacă ar face o întrebare aşa prin lungul şi latul ţării, cam ce stare au cei ce au fost'odată în pînea asta, sau care sînt, o să vadă adevărul adevărat, că numai cruci de biserici nu sînt.

— Nu fac ei întrebări, măăă ! vorbi tata Barbu. La noi cam prea multe merg anapoda, şi poate şi pe la alte neamuri tot aşa o fi mergînd. Eu nu mă-mpac cu amenda. Găseşte pe rumân cu tutun de păpuşă — pune-1 la amendă. Găseşte pe rumân cu băligar — pune-1 la amendă. Găseşte lac la puţ — amendă. A adormit de streajă — amendă. A-njurat — amendă. S-a bătut — amendă. A furat — amendă. N-a dat copilul la şcoală — amendă ! N-a venit la vaccinare — amendă ! A cules porumbu fără voie, că-i era foame mai nainte de a-i da voie — amendă ! S-a-mbătat — amendă ! Toate, toate amendă î Şi ce e amenda?... Să dea bani! Şi cui?... Statului! Şi cine-i mănîncă d-acolo?... Ai de sînt in pîne fel şi chipuri... Şi ce sînt banii? — pîne! Şi ce e pînea? — Viaţă!... Deci ne iau viaţa la orice greşeală, şi o împart ei între ei'!..;-Zic că românul e sărac, pîrlit pînă-n faţa pămîntului, pîrlit pe mîni, pe piept, pînă în suflet: că mănîncă mălai stricat; că doarme în case mici şi rele... dar viaţa io iau la orice greşeală !... Dacă te amendează, şi n-ai să dai bani pentru amendă, ce să faci ? Vinzi din mămăliga copiilor, din aia neagra ce se găseşte, vinzi din viaţa lor şi dintr-a ta. N-ai vinde, dar atunci vinde perceptorul, şi el vinde mai ieftin... Şi vinde azi că-ţi cere, vinde mine că-ţi cere, umpli cimitiru de copii şi satu se umple de bolnavi, de ofticoşi, de nebuni din pîrleală !... Şi mairnarii noştri n-au zor. Ei fac socoteala, că peste o sută de ani tot n-om mai fi noi, de ce nu ne-ar ajuta să murim mai repede ?.,.

— Taman aşa e, taică Barbule, ziseră toţi.

— Aşa este, urmă el. Amenda e o hoţie, cu ea ni se fură viaţa bucată cu bucată. Din viaţa noastră, a mulţimilor istovite în muncă şi ucise la rînd, ca şi pasările de curte, creşte viaţa lor, a acelor care nu muncesc, a acelor care zic că ne-ngrijese, să nu dăm pe foc !• a acelor ce ne pasc şi ne-njugă ca pe bivoliţe şi ară cu noi, şi munceşte cu noi şi ne mulg!... Viaţă desfătată şi plină

de fericire trăiesc cei ele sus, din vîrful acestor mulţimi 'supuse la amenzi, la pedepse, la chinuri, la munci si la foamete !... Şi nu erau destui cei care aveau dreptul să ne amendeze !... Mai pus-au şi pe aceştia ! Au dat cuţitul în mîna copiilor, sau a nebunilor!... Dar ce le pasă?... Ne-am înmulţit, sîntem mulţi şi prisosim ! De ce să facă economie şi nu risipă?... Să ne risipească viaţa cît vor, ei nu mai sînt în stare, şi au mai pus şi pe aceştia să ie ajute. Şi nu erau destule cinzeei, şaizeci de temniţî, si nu erau destui cei puşi să osîndească, mai pus-au si peaceştia!... Au făcut temniţi şi la secţii, şi în fiece comună ! Ce le trebuie popor cinstit ? Sînt atîţi nemernici care să-i necinstească ; atîţi hoţi ai cinstei, care să fure cinstea, averea şi viaţa celor ce fac mulţimile ! Intîi să-ţi fure cinstea, al doilea averea şi al treilea viaţa !... întracolo merg sau ne duc ai noştri ! Ne fac întîi popor necinstit, al doilea sărăcit'şi al treilea vor înfiinţa pedeapsa cu moarte, ca să ne ia viaţa orişicînd pe de-a-ntregul şi cu o lege criminală zisă dreaptă!... Uite încotro ne duc !... Drept nu mai e ce e drept, ci aceea ce spun ei că e drept. De milă nu se mai pomeneşte ! De dragoste de neam aşijderea !... Nu cunoaşte ce e piînsul, cine n-a plîns niciodată ! Trăind o viaţă răsfăţată, cum o să priceapă chinul unei vieţi zugrumată şi stinsă prin sărăcie ?... Puţin lucru o viaţă de ţăran!... O ramură ruptă din codru, *nu* sărăceşte pe proprietarul întregii păduri!... Aşa ne consideră pe noi, ca avere, ca proprietăţi, nu ca oameni liberi, stăpîn fiecare pe viaţa sa !... Vedeţi p-a cui mînă ne-au dat L..

Din argaţi şi din slugoi,
Din acei ce sînt gunoi ;
Din calici şi din golani,
Au ales soi de mîrlani,
I-au luat, i-au înţolit
Şi pe noi i-au asmuţit *l*
Cu cît sînt mai leşinaţi,
Cu atît sînt mai turbaţi...
Amendează, închid, bat,
D-ai fi ori nu vinovat...

D-o pieri cuiva cocoşu
Te arde cu fieru roşu...
Te ucide cit clipeşti,
Dacă ceva mai crîcneşti î

— Aşa e, tată Barbule!...

Toţi se strînseră grup dinaintea uncheaşului şi ascultau duşi pe gînduri.

— Al lui Năstase, fu pînă mai an argat la boii boiereşti, şi acum e mîrlan într-un sat depărtat. Ce o fi păţind sătenii cu el, numai ei şi d-zeu ştiu. Şi apoi nu e că-i adună numai din cei ce n-au avut a se lipi la casa lor de nimic, dar le şi pretinde... Venise într-o zi un mai mare d-ai lor, şi spunea că să amendeze, barem cît li se plăteşte lor de stat !... Percitoru îi spunea într-o zi: „Vezi că avem prevederi la ***bunget*** trei sute de lei din amenzile pronunţate de dv., cată de le împlineşte mai degrabă !" Din spinarea noastră cată să trăiască toată puzderia de feţi-logdfeţi, cu care ne nliluiesc boierii !... Am auzit şi de unul bun, numai de n-o fi poveste... Era mare şi tare într-o comună... îi plăcea să citească şi mai mereu era la şcoală, citea cărţile strînse acolo... Ei, ăsta, cică n-amenda, nu-njura, nu bătea pe nimeni. Purta bocînci roşii, nu cizme ofiţereşti, se avea bine cu învăţătoru, cu popa şi cu toţi, şi n-amenda deloc... Listă de amendaţi în cursul lunii nu trimetea deloc, pînă într-o zi 1-a vestit că vine la inspecţie, să vază ce slujbă face el fără amendă. Dac~a văzut şi el, a tăiat 15 recipise, pe numele a 15 inşi, amendaţi cu cîte doi gologani jumătate, a scos din punga lui banii şi i-a dat pereitorului!...

— Numai atît mă ? a-nceput a zbiera la el.

— Sătenii m-ascultă.

— îi mituieşti ! a răcnit la el.

— Cercetaţi !...

— Zece zile închisoare pentru moliciune în servici !..»

L-a luat şi satu nu 1-a mai văzut... A venit altu de dă cu cenuşă şi-n ochii mă-si î

— Pentru că de ăştia răii au trebuinţă boierii noştri, ca să ne stăpînească, zise Ciontănac. De-ar avea lifte străine, ar pune din acelea, dar fiindcă n-au, iau tot ce e mai speriat de sărăcie, le dă o simbrie cît să nu moară de foame şi le spun : faceţi cum vă poruncim. Le pune de-o parte pînea ce le-o dă ca chip simbrie, şi d-alta pe sătenii unde sînt trimişi. Ori fac după poruncă şi li se dă pînea, ori au milă de săteni, şi li se ia pînea. Cum sînt duşi departe de satul şi rudele lor, aleg totdeauna pînea în locul sătenilor, şi o aleg tocmai fiindcă sînt oameni săraci, şi din cei care s-au speriat îndeajuns de foame şi de chinuri... Să piarză pînea, tocmai ei care ştiu ce rău e fără pîne, nu se-ndură ; şi pentru cine ? pentru un sat în care n-are rude şi nu e cunoscut ?... Nici unul nu va face cum e drept, ci va face mai mult decît e porunca... Ba la cîte o zi, mai face ignatul cîte unui român, ce a stat morţiş în dreptul ţevii carabinei!... Unul din mijloacele mai-marilor noştri de a stăpîni mulţimele e şi ăsta : să-şi ţie slujitorii mai mult flămânzi, atîrnîndu-le viaţa de bucăţelele de pîne ce le azvîrl, ca să aibă veşnic în faţa sufletului lor porunca şi pînea de o parte ; dreptatea şi neamul de altă parte. Cu iubirea de dreptate şi de neam să nu poată trăi nimeni într-o ţară nedreptăţită si supusă robiei.

— Sss !...

— Ce e ?

— Auzi-i, înjură la colţ.

— Cine, mîrlanii ?

— Ei, cine vrei să înjure mai groaznic ca ei ?

— Mîrlani mă, mîrlani să le ziceţi, că aşa sînt şi aşa vor rămînea.

— Bravo, tată Barbule, ăsta să le fie numele.

Şi aşa le-a rămas în sat şi pînă azi numele.

FĂRĂ PÎI NE

(1912)

FĂRĂ PUNE

I

Veneau amîndoi alături, încet şi trişti.

Stradele păreau pustii. Felinarele prea rari, cu geamurile neşterse şi afumate, abia răspîndeau o lumină înceată şi mai mult moartă. Era tîrziu şi unul se întorcea de la lucru, iar celălalt din căutarea de lucru.

Ştefan vorbea :

I-am spus: „Primeşte-mă domnule inginer, barim pe jumătate din pret.

—• Nu.

— îmi mor copiii de foame şi patru am...

— Nu, dragul meu, nu te primesc."

Şi mă privea zîmbitor, dar cu un zîmbet fără milă, zîmbetul fiarei cînd îşi sfîşie prada. „Locul tău, îmi vorbi el, e ocupat de unul tînăr şi îndemînatic. Ce-ai căutat să faci instigaţie printre lucrători ca să vă ridic plata cu încă 17 bani pe zi ?

— Este preţul unei jumătăţi de pîini, i-am spus.

— Pentru mine era valoarea a 300 de pîini, zise el. Du-te la sindicat, acolo unde ai învăţat să fii leneş şi pretenţios şi cere leafă !... Eu nu pot primi la muncă zavistnici, oameni care trebuiesc spînzuraţi în piaţă."

Şi mă privea tot zîmbind, dar tăios, tot fără milă !

— Aşa e Ştefane, urmă celălalt, oamenii banilor sînt fără milă !... în mîinele lor sîntem pui de găină răpiţi de uliu, care zadarnic piuie de-ţi rupe inima, că pe uliu ***tot*** nu-l înduioşează. Sîntem ca şoarecile în gura pisicii şi tot ca el sîntem jucăria lor !

Eu încai n-am copii... De ce m-aş mai fi însurat să fac robi bogaţilor !.., Şi apoi cu ce i-aş fi crescut?... Am

pus de gînd să plec departe, unde soarele o fi mereu aprins şi bun cu golanii : în Africa, acolo unde sînt lei şi tigri, şerpi veninoşi şi crocodili... Nu mai stau deloc aici.

— Cum aş merge şi eu, zise şi Ştefan... M-aş duce după rîndunele departe, cît de departe... unde cerul s-o> îmbina cu pămîntul în miazăzi, unde or fi locuri pustiit unde vulturii oamenilor nu şi-or fi întins stăpînirea.... Dar am copii şi nevastă şi iată-mă legat de pămîntul nenorocirii, iată-mă, legat de inimă şi de suflet aici în robia cea mai neagră... să mor, să mor dar să nu pot pleca î...

Apoi, după o pauză în care celălalt se gîndea, el urmă :

Ei da, ne-am înmulţit numărul fără să ne-nmulţim şi cunoştinţele. Mă uitam la fabricant şi azi l-am văzut mai bine ca oricînd. Avea degetele pline de inele de aur... minele albe ca hîrtia, iar în ochi avea strălucirea aurului grozav : a aurului care ne apleacă pe toţi în robie, de la un cap la altul al pămîntului! Mi se strînse inima şi parcă o mînă mă-mpinse de umăr spre el, să-l iau în braţe, să-l strîng să-i pîrîie oasele ca vreascurile uscate călcate de car... Aş fi avut încă putere, în braţele astea, pe care foamea le roade muşchii. Dar m-am gîndit la copii...

Ce sînt şi copiii, tu nu ştii !... îmi venea să mă-ntorc la fabrică şi să-i spui verde : „— Primeşte-mă î E l : — Nu. — Primeşte-mă! — Nu voi! •— Nu? — Nu !" Atunci, să mă repez la el, să-i scot ochii, să-i rup cu dinţii beregăţile!... Dar copiii, patru copii, îmi rămîneau ostatici morţii!... Tu nu pricepi ce sînt copiii !

— Ah da, nu pricep, ştiu, răspunse şi Stoica, fiindcă nu-i am ; dar n-am vrut să-i am ca piedică... Am priceput de mult că nu sîntem în lume decît nişte robi ai celor ce au aurul. Că aceştia nu ne lasă nici cît să ne hrănim; că se folosesc de puterea noastră fără economie, cu risipă,, pentru că sîntem mulţi, şi din risipa vieţilor noastre îşi iau bogăţiile lor. în locul unuia, sau zece, sute-s gata să se-njuge la robia asta, aşa de cu plan organizată.

La ce m-aş fi~nsurat, cînd am priceput că viaţa mea nu este a mea; că, puterea mea trupească, trupurilor hodorogite slujeşte; că eu mor muncind nu pentru mine său ai mei, ci pentru cei trîndavi, care au aurul, care formează, prin unirea lor, o societate ce ne comandă; căreia ne supunem din obicei, şi care ne batjocoreşte si ne ucide, tot pentru că şi-a făcut obicei... Lor şi pentru ei muncim ; ei au luat totul, totul !

Celalt, zîmbind amar, spuse:

— Şi munca, dac-ar fi fost bună, ar fi luat-o tot ei, vorba ceea !... dar numai pe ea ne-a lăsat-o, şi cu sila ne obligă s-o facem... Ah uite, am ajuns la poartă... Nevasta, biata martiră, mă aşteaptă cu lumina aprinsă, se vede că nici ea n-a făcut rost de pîine...

— Şi n-ai deloc ? îl întrebă Stoica.

— Nici un ban !... răspunse el...

— Hai cu mine...

— La?...

— Haide...

Plecară iar înainte, de astă dată tăcînd.

Ajunseră la o brutărie. Stoica intră înăuntru şi Şopti ceva brutarului la ureche ; dar brutarul înălţă din umăr, şi cum era bulgar, începu :]

— Făină scumpă, chirie mare.., nu se poate fără parale !...

— Mie dă-mi!...

— Nimului... nu pot ! răspunsul fu supărat şi răstit.

— Lasă Stoico, că o fi făcut rost nevasta... Lasă... bună seara !... zise Ştefan pornind spre uşă.

Era trist. Stoica rămase pironit în mijlocul brutăriei. Ştefan plecă îndărăt. Cînd intră în casă, văzu că nevasta era deşteaptă, iar copiii dormeau. Se uită unul la altul. Ea înţelese că el a venit cu mîna goală, iar el că copiii adormiseră nemîncaţi.

— Ai fost la sindicat? îl întrebă deodată nevasta.

El o privi tăcînd, apoi răspunse :

— Cît de mult trebuie să mă umilesc, după părerea ta!... Nu voi s-aud de Silescu şi de toţi sindicaliştii/Pe cînd pe mine patronul mă azvîrlea afară ca propagandist, el mă bănuia de poliţist şi-mi vorbea tot în doi peri!... M-am umplut şi am răsuflat odată contra lor şi am plecat... Şi acum să mă fi dus, ce ar fi însemnat ?

— Unirea la loc cu ei, răspunse ea.

— Deşi iubesc ideile, îmi sînt urîte persoanele, pentru că în ele e multă grosolănie...

—• O, dragul meu, îi zise ea, aşa sîntem cu toţi... şi trebuie să ne credem. Cu încetul să înlăturăm apucăturile pe care le-am deprins într-o lume în care ne-am umplut cu josniciile nedespărţite de traiul în sărăcie... Trebuie să ne iertăm, nu să ne supărăm...

— Dar tu vrei să nu mai am nici o demnitate, să mă plec şi lor, ca şi oricărui patron care mi-ar robi puterea de muncă.

— Nu să te pleci, ci să te-nfrăţeşti.

— Nu, nu !... Şi el, ca să schimbe vorba asta ce-i era neplăcută, căzu într-alta, dureroasă, întrebînd *

— Au mîncat copiii?

— Nu !

— Dar cînd s-or deştepta ?

— Vor cere şi mai grozav pîine !...

Ştefan se rezemă de pat şi rămase pierdut în gînduri.

Femeia lui rămase şi ea cu mîna la frunte şi rezemată în cot.

— Şi zici tu că nu trebuie omorît? întrerupse el tăcerea.

— Cine ?

— Fabricantul!

— Ce nebunie te cuprinde !?...

— Să fabric o bombă şi să i-o duc plocon în birou...

— Ce, eşti nebun?... Asta ar fi o crimă anarhistă !... îi răspunse ea speriată.

— Şi după ce-oi azvîrli bomba, să iau fînare de cîrpe muiate'în gaz şi să dau foc la tot!...

— Doamne,' Ştefane !... şi ea se duse şi-1 luă de mînă, dar el urmă ca un halucinat:

— Şi cine mi-o sta împotrivă să mă omoare sau să moară !

— Ascultă ! şi ea îl zgudui cît putu. Nu vezi tu copiii ?,.. Nu vezi tii cît sînt de nevinovaţi ?

— Tocmai că-i văd, o întrerupse el.

— Nu te gîndeşti, că dacă omori, vei fi omorît sau îngropat de viu în zidurile ocnei ; că aceşti copii vor purta ponosul de fii de ucigaş ; că vor fi arătaţi cu degetul şi înlăturaţi de pe de rînd ; că vor sfîrşi, ori ucişi, ori ca tine prin temniţi ; că noi toţi, care sîntem ai tăi, vom fi pierduţi şi necinstiţi; că chiar mişcarea socialistă va fi mînjită ca o speluncă de criminali ; că vei fi blestemat chiar de acei ce ţi-au priceput sărăcia ?...

— Nu !... trebuie !... zise el.

Nevasta lui se gîndi acum şi mai înspăimântată şi silindu-1 a se uita în ochii ei urmă, zguduindu-1 de mînă :

— Dar gîndeşte-te mai bine, Ştefane!... gindeşte-te dacă fapta ţa poate schimba în mai bine viaţa noastră a celor rămaşi !... Ucizi, aprinzi şi eşti ucis sau numai închis... Ei, dar ce-ai făcut pentru noi, cînd traiul nu ni l-ai schimbat în bine ; cînd ai dat tuturor motivul să ne urască şi să ne ucidă prin suferinţe încete... cînd tu, sprijinul acestor nevinovaţi copii, eşti smlus dintre noi?!... Apoi toată mişcarea murdărită, pentru că oamenii care doresc tuturor pace şi înfrăţire, varsă sînge ?...

— De tirani! o întrerupse el. Oh, lasă-mă Lino, lasă-mă ! Sînt plin, mă-năbuşă nedreptatea, mă sfîrşeşte foamea; mă-nnebuneşte mila ce-o simt de voi!... îmi tremură carnea de necaz şi de durere... Uite Lino, nu mai pot să rabd !,.. Voi n-aveţi pîine ! Noi toţi sîntem fără pîine, cînd de mic copil am muncit şi am produs milioane de pîini altora ! Azi strălucea soarele aşa de frumos şi mi-ar fi plăcut să fiu o vrăbiuţă, care, liberă fiind, caută ici un grăunte, colo altul şi trăieşte ciripind de veselie !... Şi eu simţeam sfîrşeală, mă simţeam îngreuiat de durere şi am plîns !... Pînă atunci mă rugasem Je fabricant şi pîn-atunci primisem în suflet privirile lui tăioase şi batjocoritoare ! Şi-i ereau degetele pline de inele de aur; minele albe şi subţiri, iar în casa deschisă teancuri de aur şi de argint !... Şi eu şi voi şi mulţi murim de foame !... Şi cînd ştiu că munca mea e acel aur, ce-1 face fericit, îmi vine să sfîrşeşesc odată şi cu mine, dar şi cu el:

Din bunătăţile acestui pămînt mare, eu, muncitorul care ie însutesc şi le dau gust şi valoare, eu să nu-mi hrănesc corpul cu ele ?!... Copiii mei să plîngă de foame, pentru că tatăl lor care munceşte n-are pîine să le dea, nu' mai are unde să muncească !?... Dreptate-i asta?! Oh, lasă-mă, lasă-mă, căci îmi vine să vă omor pe toţi, ca să nu vă las pradă suferinţelor grozave; dar pină m-oi omorî pe mine, să omor pe cîţi oi întîlni în cale !... Acum imi explic de ce Duţulescu s-a otrăvit cu mangal cu toată familia !

— Ştefane, Ştefănică, începu ea tremurînd. Eşti necăjit şi mila de noi îţi rătăceşte judecata ! Uite colo, doarme Fănel al nostru ! Acum un an a fost întîiul din 105 şcolari, fii de bogaţi, între care şi Victor al fabricantului !... Directorul mi-a spus : „Aveţi în Fănel un copil superior! Pricepe matematicele mai bine ca toţi şi e întîiul din 105 !... De-o termina clasa, să-l întreţineţi în liceu." Şi tu însuţi vezi că ştie mai multă carte decît tine ! Şi unui asemenea copil vrei să-i azvîrli pe frunte sîngele vărsat de mîinile tale?!... Să-l nimiceşti pe el'... Dacă la tine nu mai ţii, ţine la el şi la ceilalţi! Trebuie să-i păstrăm curaţi de orice tină, odraslele unor suflete curate cu toată sărăcia lor !

— Ah !... nenorocitul de mine !... Tu nu vezi că n-am nici pîine să le dau !?...

— Dar cinstea o ai! îi răspunse ea repede.

— Şi va muri de foame cu toată cinstea, urmă el.

— Nu ! Nu va muri de foame ! Cu puterile sufleteşti ce le are se va ridica la un trai mai bun, mai omenesc. Desenează frumos ; scrie frumos ca şi un caligraf ; socoteşte orice şi pricepe repede !... Se va ridica deasupra colegilor lui, oricîtă împotrivire ar întîlni în drum.

Şi tocmai tu să-l nenoroceşti prin crima ta desperată?... Noi avem datoria să-l sprijinim în năzuinţele lui. Pentru ridicarea lui să-ndurăm orice ! Sîntem în noroiul sărăciei pînă-n gît, n-avem pîine, dar pe el să-l ridicăm :n braţele noastre sus, cît vom putea de sus ! Că ne sînt braţele slăbite de foame, încorda-le-vom în sforţări grozave, şi-l vom ţine sus, deasupra noroiului în care ne înecăm noi !

Pentru el şi cu el sus braţele noastre ! Simte şi tu ca mine mîndria sufletească că fiul tău, lucrătorul sărac, e întîiul din 105 şcolari, fii ai bogătaşilor...

— Ei Linico, ai bogaţilor se vor duce înaintea lui. Vor fi întreţinuţi prin licee de părinţii lor. Vor trece clase „trăgînd la fit, copiind" şi „ajutaţi cu puncte de trecere" de către profesorii ce iau masa la părinţii lor, ori care primesc plocoane, cadouri, ... sau cu care petrec la băi şi pe de rînd. Cînd vor termina clasele vor obţine diplome, slujbe bine plătite, în care să muncească doar punîndu-şi iscălitura pe poruncile scrise şi alea de alţii!...

Fănel al nostru nu poate sui treptele strălucirii decît prin propriile lui sforţări, avînd împotrivirea tuturor fiilor de bogaţi, împotrivirea întregii clase de sus, care-l vor cunoaşte, după sărăcia noastră, că nu e d-ai lor. Şi să-ţi dau exemple :

Căpitan Duţescu e din ţărani şi a albit căpitan. Cînd fraţii lui vin în Bucureşti, el pleacă pe stradă cu ei, le •vorbeşte, le explică şi nu se simte deloc ruşinat de fraţii, surorile şi neamurile lui ţărani. Le zice frate, ^ surioară, vere, cumnate, unchiule, deşi aceia poartă opinci, iţari şi zeghii peticite. El a rămas omul neamului lui, dar şi bogaţii l-au lăsat să-mbătrînească căpitan !...

Apoi şi dacă se ridică vreunul mai sus, la cincizeci de ani moare, căci împotrivirile de tot felul l-au dat gata. Pe cînd celor din clasele bogate li se economisesc forţele, celor săraci li se storc, ca să-i dea în lume căzături trupeşti şi sufleteşti.

Iată viitorul celor ridicaţi din săraci... Fănel însă cum va putea să fie întreţinut prin şcoli, cînd n-avem nimic ? Statul întreţine pe copiii protejaţi de către cineva mai sus ca noi... Tot lucrător dar va ajunge şi el.

— Se poate să rămîie şi lucrător, dar şi atunci va deveni un şef al socialiştilor, răspunse ea cu mîndrie in glas. Tovarăşii lui de robie îl vor vedea, din faptele lui, că el e o valoare pentru ei toţi şi se vor strînge împrejurul lui, dîndu-i puterea să înfrunte pe colegii lui de scoală, ajunşi stăpîni, slujbaşi mari ori magistraţi. Şi-i va înfrunta mai bine ca tine. Tot dorul nostru de dreptate şi de trai bun îl moşteneşte în sînge. Toată revolta noastră îi dormitează în piept. Odată vor izbucni toate astea şi va fi măreţ. Cunoaşte-ţi copilul, care dă aşa frumoase probe, tu mai înaintea tuturor. Pentru el să îndurăm totul... să ne tîrîm chiar, dar pe el să-l ridicăm sus, cît vor putea să-l ridice braţele noastre de sus.

Ştefan nu mai găsi ce să răspunză. Cuvintele nevestei ii transformaseră prin tonul lor mîndru şi curat. Se uită spre căpătîiul patului unde dormea Fănel şi merse spre el. Voia să privească mai bine faţa copilului, pe care parcă acum vrea s-o cunoască. Se aplecă bine astipra copilului şi-l văzu că-i zîmbeşte.

— Fănel!... îl strigă el văzîndu-1 deştept.

— Tătică, răspunse copilul, sculîndu-se în sus.

— îmi pui speranţele în tine.

El nu mai putu să vorbească, înecat de plîns. Fănel se sculă repede şi cu braţele sale albe ce se vedeau prin şofiliturile mîhecii de cămaşă, încolăci gîtul tatălui său, zicînd încetişor şi ştergîndu-i lacrimile :

— Puiule tată !... Am auzit tot, tot... N-avem pîine !... Dar rabd şi azi, ca şi aseară !...

Ştefan îl sărută, îl strînse la şîn, zicînd în neştire : „Speranţa mea, speranţa !"

— Mi-e milă de tine, tată ! tare mi-e milă î îi spunea Fănel.

II

Se făcuse ziuă. Copiii se deşteptaseră toţi, dar rămăseseră în grija lui Fănel. Ştefan şi nevasta lui plecaseră de mult să caute de lucru.

Ştefan de trei luni fusese înlăturat din fabrica unde muncea, sub motiv că face propagandă subversivă printre lucrători. în acest timp el se certase şi cu unuJ din căpeteniile mişcării, care-1 bănuia de spion.

îndurerat de această învinuire, el părăsi clubul.şi nu mai făcu apel la sprijinul lor. Redus prin asta la propriele lui puteri, el îşi slei curînd toate economiile, şi după ce împrumută de la prieteni mici sume, de un leu, şi chiar zece, ajunse în stare de a muri de foame. Totuşi el căuta pe de rînd de lucru, şi de cîteva ori voise să intre la pavaj,-dar poliţia, care îl cunoştea de socialist, îl împiedica la timp, făcînd a nu fi primit nicăieri. Lipsa aceasta de lucru, îndepărtarea din organizaţiile muncitoreşti, îi încuibau în cap ideile desperate pe care tot le repeta.

Nevasta lui, care pînă aci îngrijise de copii, plecase şi ea să găsească pe la boieri rufe de spălat.

Dar şi aci maşinele, atelierele de spălat rufe, cuprindeau şi acest teren de muncă, şi ea găsea de lucru pe la famiiiie evreilor, care o puneau să spele pe lucru de nimic : un franc pe zi şi mîncare.

De vreo trei zile nici ea însă nu mai găsise de spălat, de aceea lipsa devenise îngrozitoare.

Fănel, copil de 12 ani, silit foarte de multe ori să măriînce pîine presărată cu sare măruntă şi să bea apă să se desnece, înţelese sărăcia lor şi răbda, văzînd că nu^e nimic de făcut. Povăţuit de mă-sa, eare-i spunea că învăţătura e mijlocul de a dobîndi ştiinţa, iar ştiinţa : mijlocul de a trăi bine, avînd de toate, el îşi făcuse hotărîrea de a învăţa şi de a pricepe tot ce citeşte. Prin cazna el întrecu pe toţi colegii lui. Profesorul îl încarcă de laude, îl dete model tuturor şi-i puse pe umeri galoane de plutonier. Fănel se mîndrea cu ele, şi se căznea să le merite mereu.

Rămas acum cu fraţii lui mai mici, el încerca să le facă fel de fel de jucării, ca ei să-şi uite de foame.

— Pîinică !. zicea Cristei, şi după el începeau toţi pîine, pîinică !

— Vine mama acuş, le răspundea el, şi din noule făcea jucării. Dar copiii'nu mai vroiau să vază nici jucăriile şi cereau pîine. Fănel căuta să-i potolească cu fel de fel de vorbe.

— Hai la plimbare...

— Pîine ! ziceau ei.

— Hai la mama !...

Şi el, dus pe gînduri ca un om mare, îi plimba pe stradă.-în sus şi-n jos. Copiii plîngeau şi nici el nu mai putu să-i împace. Timpul trecea încet iar mă-sa nu mai venea. Dacă văzu, intră în casă şi-i lăsă să plîngă...

Pe la prînz mama veni,

—, Pîine, strigară copiii.; . .

— Vine tat-tău cu ea, răspunse ea tristă.

— Ea privi la Fănel tristă şi amintindu-şi că trebuie să se ducă la şcoală, îi zise :

— N-am!... Du-te la şcoală, să nu-ţi puie notă rea.

Fănel înţelese, îşi luă cărţile şi plecă pe fugă la şcoală.

— Pîine, strigară iar copiii şi doi, cei mai mici, se agăţară de poalele ei, şi se uitau în sus la ea, rugători şi cu ochii scăldaţi în lacrimi.

Ea se uită în creştetul lor. Perişorul lor galbăn si moale, ochii lor acoperiţi de undele lacrâmilor, o făcu să-şi ducă mâinile în cap şi să-şi înfigă degetele în părul ei tot galbăn. Se apucă de păr, se uită sus spre cerul cei albastru şi oftă tare :

— Cerule !...

Se aplecă, luă copiii în braţe şi-ncepu să-i sărute şi să le spuie ea la nişte oameni mari :

— Uite, n-am pîine. Credeţi-mă ! Mi-e milă de voi, mai mult ca de mine... Să se poată, din carnea mea aş tăia şi v-aş da vouă mîncare!... Copilaşi sărmani!... mai răbdaţi!... O să vie tăticu cu pîine...

Gîndurile o năpădeau. îi venea să dea dreptate lui Ştefan, şi să-l lase să se răzbune. în capul străzii se vedea şi Ştefan venind trist, cu capul în jos, cu braţele atîrnînd, ca bolnav şi bătut de toţi dumnezeii.

— Uite-l ! Uite-l, începură copiii să strige, văzînd pe tat-său.

Cei doi din braţe cerură să fie lăsaţi jos, şi cîte trei porniră pe fugă înaintea lui. Cel mai mic, neputîind ţine la fugă ca cei doi, se-mpiedicase şi căzuse lungit cu faţa în jos.

Ştefan alergă numaidecît şi-l ridică în sus mîngîindu-l şi luîndu-l în braţe. Ceilalţi îl urmară pe jos. Ajunse în faţa portei, unde-l aştepta şi nevasta.

O privire îi făcu să-nţeleagă fiecare că nici unul n-a adus pîine. Copiii văzîndu-i strînşi începură iar :

— Pîine !

Fără să-şi răspunză, ei se priviră iar spăimîntaţi. Copiii, văzîndu-i că tac, rămaseră şi ei miraţi şi aşteptând cu captele în sus. Momentele erau grozave.

Un strigăt vesel de copil le izbi urechile : „Pîine... Pîine!..."

Ei se uitară amîndoi şi văzură în fundul străzii venind un copil în fugă, cu două pîini în braţe.

— Uite un copil fericit! murmură Ştefan. Tatăl lui i-a dat bani pentru pîine !

Copilul venea pe fugă, cu faţa ascunsă de pîinile din braţe. Se apropie. Inima mamei începu să tremure... Ea se schimbă la faţă. Inima începu să-i bată cu zgomot şi strigă :

— Fănel!

Copilul cu pîinile era Fănel al lor. Ştefan se repezi la el mirat şi zăpăcit.

— Pîine ! zise copilul.

Şi părinţii şi fraţiorii îl ocoliră. El întinse pîinile către mă-sa, aşteptînd să le ia.

— Cine ţi le-a dat ? întrebă ea privind copilul ca p-o minune.

— Ce-ţi pasă, ia-le ! Şi tonul lui era serios şi limpede.

— Speranţa mea ! Speranţa mea ! strigă Ştefan şi se aplecă la el, îl luă în braţe şi-l sărută iar...

— Unde îţi sînt cărţile ? întrebă mă-sa. Fănel tăcu şi se-ncruntă.

— Unde-s, speranţa mea ? întrebă şi tat-său.

— Le-am vîndut şi am luat pîine pentru toţi !

Amîndoi părinţii izbucniră în plîns şi căzură în genunchi în faţa copilului, care se căznea acum să le şteargă lacrimile la amîndoi...

III

Sărăcia acestui muncitor fără lucru se umplu acum de cea mai sfîşietoare duioşie. Toată familia, strînsă împrejurul unei mese de brad, trasă lingă pat, mînca pîine goală şi bea apă.

— Ai pierdut lecţiile de azi, îi zise mama lui Fănel.

— Nu, ştiu bine, am citit tot pînă la cap, răspunse el.

Cele două pîini fură pe nesimţite isprăvite. Fărămiturile adunate şi înghiţite de copii. Toţi priveau la Fănel, care acum se gîndea că a făcut rost de mîncare pentru prînz, dar ce va mai vinde pentru diseară. Puse gînd la cutia cu compasuri.

— Du-te la şcoală, îi zise mă-sa iar.

Fănel plecă. Tat-său plecă şi el prin oraş, iar după lucru. Mama lui porni şi ea iar prin oraş, din curte în curte, să caute rufe de spălat. Seara însă veniră amîndoi tot cu mîinile goale. Fănel era acum trist şi dus pe gînduri. Ştefan se uită lung la Lina şi se priviră aşa fără să-şi vorbească. In privirile lor însă se citea deznădejdea.

Cristei întrebă :

— Nu e ***plinica ?***

— Nu e...

Şi concertul groaznic al lipsei de pîine începu :

— Pîine !

— Pîinică !...

Copiii nu pot pricepe că sînt momente grele în viaţă, cînd n-ai de unde să le dai pîine. Ei cer pîine şi cer mereu, oricît le-ai spune că n-ai.

Ştefan plecă iar.

— Unde te duci ? îl întrebă Lina.

— Nu ştiu !

— Ai în ochi şi-n gînd pe Fănel ; să nu greşeşti ceva care i-ar nenoroci viaţa... Ţine minte asta! îi mai strigă ea.

Apoi, rămasă singura, începu şi ea să se pregătească î de drum.

— Unde mergem mamă, o întrebă Fănel.

— La Clubul muncitorilor... şi tăcu...

îmbrăcată, ieşi cu ei afară şi-ncuie uşa. Porni apoi, cu unul în braţe, cu altul de mînă, iar Fănel ţinea pe un altul de mînă.

Stradă era întunecoasă. Felinarele rare. Lumina lor; slabă era întunecată de roiurile de fluturi ce zburau şi se-nvîrteau împrejurul sticlei felinarului.

încet, încet mergea Lina cu copiii. Paşii mărunţi ai copiilor cu greu străbăteau distanţa. De la Cotroceni, unde sta, şi pînă la capul bulevardului, făcu mai mult de trei sferturi de ceas,

Cristei începu să plîngă de osteneală.

, — Să-l iau în braţe, mămică, zise Fănel.

Lina oftă şi luă şi pe .Cristei în braţe. Acum avea doi în braţe.

— Mai iute voi! şi ea începu să meargă mâi repede. Pe bulevard se odihni de două ori. Aci lumina era puternică, birjele treceau în goana cailor, automobilele şi tramvaiele electrice treceau cu zgomot. Copiii uitîndu-se, rămineau în loc. Neieşiţi din mahalaua lor, priveau acum furnicarul acesta de lume, de trăsuri cu felinarele aprinse, automobilele şi tramvaiele...

— Mergeţi înaintea mea...

Cu-ncetul străbătu bulevardul, Calea Victoriei şi ajunse la Club.

Ea ştia Clubul unde e, dar niciodată nu intrase acolo şi nu cunoştea pe nici unul din conducătorii mişcării. Se pomeni într-o mică curte pavată, în care foiau fel de fel de lucrători.

— Bună seara, zise ea grupului ce-l întîlni vorbind afară.

— Bună seara, tovarăşă !

Apoi ei îşi urmară convorbirea înainte. Ea nu cunoştea pe nici unul. Uşa de la sala mare era deschisă. înăuntru văzu două şiruri de bănci de o parte şi de alta a sălii, ocupate toate cu oameni care ascultau ca nişte şcolari cînd le place cursul. în fund era tribuna roşie, înălţată pe un piedestal ca de 50 centimetri.

De laturile tribunei un şir de mese şi scaune, ocupate de femei, probabil fete şi femei d-ale socialiştilor.

La tribună vorbea un om cu barbă mare şi neagră, cu obrajii rumeniţi ca doi bujori. Ea îşi aţinti privirea în ochii strălucitori ai vorbitorului şi începu s-asculte.

„Prin unirea noastră a cît mai mulţi, a tuturor care ne cercetăm pricina nevoilor noastre, vom ajunge să fim o forţă, peste care guvernele de clasă ale vremii de azi nu vor putea trece fără pericol. Cu cît vom fi mai mulţi, cu cît vom căuta să facem propagandă ca mulţimea de sute de mii a lucrătorilor de diferite bresle să vie şi să se unească cu noi, cu atît puterea noastră se va impune, cu atît viaţa noastră se va îmbunătăţi. Cît timp vom rămîne dezbinaţi nu putem fi o forţă, şi peste toţi guvernele pot trece cu nepăsare, nenorocindu-ne, prigonindu-ne, dîndu-ne pradă tuturor speculanţilor şi tuturor suferinţelor ucigătoare..."

Cuvintele acestea ale vorbitorului cu barbă ea le văzu că sînt drepte, şi suferinţa ce o îndura ea i le cristalizase în cap ; simţea că şi ea ar fi în stare să vorbească

tot aşa de drept ca şi acel vorbitor. Furată de propriile ei gînduri, ea nu mai putu s-auză cuvintele vorbitorului, cînd fu trezită de un ropot de bătăi din palme şi de strigăte de „bravo" ce se strigau de cei de prin bănci. După ce se potoli zgomotul, ea ascultă iar :

„Nevoile noastre sînt mari... Maşinele se înmulţesc zilnic şi înlocuiesc braţele noastre din ce în ce mai mult.j N-ar fi un rău înmulţirea maşinelor, dacă ele ar fi proprietatea noastră comună; adică ar fi ale noastre. Ele sînt ale patronilor, care ne înlocuiesc pe noi cu ele, şi ne lasă fără lucru, adică muritori de foame..."

Aci Lina iar fu furată de gîndurile ei proprii şi nu mai auzi. Apoi gîndurile ei începură s-o neliniştească, începu să-şi simtă pieptul umflat. Nările i se măriră, i se încruntară ochii, începu să tremure şi luînd copiii de mînă, plecă cu capul în sus printre locul lăsat intre şirul de bănci, drept către tribună.

încruntarea ochilor ei, expresia aceea de hotărîre, faptul că era urmată de patru băieţi ce se ţineau toţi de mînă, aţinti privirile tuturor asupra ei. însuşi vorbitorul cu barbă se opri şi privi neliniştit.

—• Ce vrei, tovarăşă ? o întrebă vorbitorul.

— Să vorbesc! răspunse ea hotărîtă.

— Poftim ! şi el se dete jos şi rămase în picioare Ea se sui sus pe tribună, unde o urmară şi copiii. Aproape toată mulţimea din sală, ca împinsă de o forţă necunoscută, se ridică în picioare într-o mută aşteptare.

—> Tovarăşi, începu ea. Culoarea roşie a acestei tribune îmi aminteşte de scuipatul roşu al celor ofticaţi de prin fabrici şi de la munca patronilor!

Am venit aci ca să-mi spun şi eu durerea de soţie şi de mamă, care n-are nici pîine goală pentru copiii săi.

Am venit aci, fiindcă am credinţa că de aci apăsaţii pot să-şi spună durerile ; pot să-şi spună gîndurile lor de adîncă şi groaznică durere sufletească. Cei ce pling, cei ce simt că mor de foame, au dreptul să-şi spună cu tot focul durerea ce o simt, ca d-aici durerea lor să zguduie inimile tuturor, să iasă din sală pe strade şi să umple tot oraşul îngrozitoarea durere a muncitorilor fără pîine *l* Să le strige cu glasul celui fără speranţă : în paharele băuturilor voastre e sîngele muncitorilor ce mor de foame

numai pentru voi! în aurul ce-l risipiţi în orgii şi desfrînări, e viaţa celor ucişi prin muncă şi foame; în vinul care-l beţi e sufetul copiilor scrofuloşi, îngălbeniţi de nemîneare şi pieriţi! Durerea mea şi a multora ca mine care suspină şi gem de foame să-i dezbete, să-i trezească, să-i înfioreze, să ştie şi dînşii că e durerea celor fără pîine !

Asta voi eu ! Asta voi eu, mama care se zbate în chinuri neînchipuit de grozave, cînd copiii cer : pîine, pîinică, mamiţică !...

Ea ridicase pumnii în sus. Privirea era cruntă şi parcă îi zburau scîntei din ochi. Toţi ascultătorii sculaţi în picioare, fără să-şi dea seama, ridicaseră şi ei braţele în sus, sorbindu-i cuvintele. Ea se oprise, dar ascultătorii păreau că nu mai suflă, în faţa acestei mame desperate.

— N-avem deloc pîine, zise şi Fănel, care se ridicase în picioare pe scaunul tribunei ca să vază de lîngă mama lui pe ascultătorii din sală.

— Copil şi mamă ai vremurilor de azi! strigă bărbosul cu obrajii ca doi bujori.

Un ropot de aplauze izbucni de pe de rînd. Tribuna fu ocolită şi copiii luaţi în braţe...

— E soţia tovarăşului Ştefan, şopti unu!... Silescu, care din biroul lui auzise totul, veni la ea şi strîngîndu-i mîiinile îi spuse :

— Curaj tovarăşă... eu sînt Silescu... Tovarăşul e Bujor... Spune tovarăşului Stoica că-i cer iertăciune şi-l rog să vie iarăşi la noi, ca la nişte fraţi, pe care durerea celor fără pîine, cum foarte cu adevărat ai spus, ne strînge într-o familie mare ce va deveni puternică şi ea odată...

Apoi toţi veniră să-i strîngă minele şi să-i vorbească, în fundul sălii începuseră şoapte. Copiii întrebaţi dacă au mîncat de aseară spuseră că nu, şi atunci li se dete de Ia bufetul clubului covrigi, bomboane şi alte lucruri gustoase. O colectă se formă în grabă, ca să-i vie în ajutor. Lina nici nu ştia, ci mîngîiată şi încurajată de toţi le spunea tuturor cum a umblat şi ea şi bărbat-său pe de rînd după muncă.

Tovarăşul Bujor merse la ea şi începu să-i vorbească :

•— Iubită tovarăşă, să nu crezi că vrem să te umilim, rugîndu-te să primeşti din partea noastră, familia cea numeroasă a muncitorilor, un mic ajutor... Noi, care sîntem în lucru, putem să venim în-sprijinui dv. Primeşte acest mic sprijin, te rog, primeşte-1!...

— De ce tovarăşi, o... murmură ea, dar el îi puse banii în sîn.

— Ia-i, ia-i, strigară cu toţii.

— Mîine venim cîţiva la tovarăşul Ştefan, începură alţii...

—- Se cere un lucrător maistru la o fabrică, şi mîine va intra şi el, spuse Silescu...

Femeile care erau în sală umpluseră buzunarele copiilor cu bomboane şi cutii de rahat.

Cînd se sparse întrunirea, Lina fu petrecută de un cîrd de tovarăşi cu femeile lor pînă în bulevard, unde o puseră în tramvaiul electric.

La capul podului Malmeson, se dete jos şi porni cu copiii pe jos, în mahalaua ei.

Pe la poarta casei, Ştefan se plimba în sus şi-n jos.

—• Tu eşti, Lino ? o întrebă el.

— Eu.

— Unde ai fost ?

— La tovarăşi, răspunse Fănel.

•— Da mă, la tovarăşi, spuse şi Lina — şi bătu sînul care zornăia a gologani. „Trăiască tovarăşii!" spuse ea cu curaj.

— Ce nebună ! zise el. Dar ea îl apucă de mînă, şi la Jumina slabă a felinarului de la poartă il privi in ochi şi îi zise puternic :

— Unire, muncitori, unire,
în lupta pentru dezrobire !

Voi formaţi marea familie a acelor fără pîine ; a acelor dezmoşteniţi de drepturi... Unire, unire pînă la moarte !'

— Da, tată, da! zise şi Fănel şi apucindu-l de mînă, îl tirî spre casă.

NEVESTELE LUI MOŞ DOROGAN

(1916)

NEVESTELE LUI MOŞ DOROGAN

I

— Se vede, tată, că aşa e făcut omul, zise moş Dorogan privind gînditor şi rezemîndu-se într-un cot. Se gîndi mult şi urmă : D-aia s-o fi zis : „ochii omului sînt rupţi din mare : de ce are, d-aia cere ; de ce-i dai, cl-aia ar ?nai vrea ; că inima multe cere şi ce chin cînd n-ai putere să îi faci după plăcere !"..

Şi pironindu-şi privirea în. zările albastre, prinse să povestească cu tîlc, cum poate eu nu voi izbuti.

„Eu n-am pus cununii decît una, dar neveste am ţinut destule. Am avut şi oacheşe, cu ochii plini de foc, ce simţeam că-mi dogoresc inima cu privirea lor; am. avut şi bălane, cu ochii căprii şi mari, rumene la faţă? ca cireşele în mai, cu părul lung şi galben ca beteala ; şi mărunţele, de să le pierzi in braţe şi să le ridici pe opincă, să le poţi săruta mai bine ; şi-nalte ca trestia,, cu mijloc subţire şi picioruşe albe.

Cînd m-am însurat întîi eram de 18 ani şi lucram la un fierăstrău în munte. Pînă atunci păzisem oile ; ştiam să cînt cu cavalul de adormeam şi apele. Peste drum de fierăstrău era casa unui mocan, ce avea o fetiţă de-o sorbeai într-o lingură cu apă nu altceva. Avea părul galben şi lung ; obrajii cireşe pîrguite ; ochi mari, căprii şi plini de duioşie. Tot văzînd-o şi-n culcare şi-n sculare, mă păli dragostea peste inimă şi începui s-o visez noaptea. încetul cu încetul, mi şe părea lumea pustie cînd n-o vedeam, şi prea plină cînd o zăream ori o întîlneam în cale. Simţeam că s-a aprins in mine un foc, o dogoare, ce părea, că-mi arde coşul pieptului. Cînd se mai oprea fierăstrăul, apucam cavalul şi începeam să

cînt de stăteau şi drumeţii-n loc. Ciobanii îşi opreau turmele din mers şi cîinii, ori de pe unde erau, se strîngeau în juru-mi; unii urlau, alţi miriiau pe labe, iar alţii lătrau cu capul în sus. Ea, Măria, ieşea în prag şi asculta cîtă vreme cîntam.

într-o seară, o prinsei la izvor şi-o luai de mînă, dar uitasem toate vorbele ce gîndeam să i le spun.

— Lasă-mă Marine, zise ea, ne vede mama!

— Mi-eşti dragă, îi răspunsei eu oftînd şi privind-o de-mi venea să plîng.

— Ne vede mama !...

— Vrei să fugim amîndoi ? o întrebai eu tremurînd.

— Unde ? îmi răspunse ea.

— în lume, uite-o cît e de mare.

— Ne-o găsi tataî...

— Ne ducem departe, departe...

— Atunci *'e, zise Măria, tremurînd lingă mine.

— Du-te de-ţi ia primenelile tale şi eu p-ale mele şi să ieşi în amurg aici, că te aştept.

Muncisem la fierăstrău trei luni şi nu luasem nici un ban, iar acuma trebuia să mă lipsesc de totî... Din slugăria mea la oi, a^am în chimir douăsprezece lire turceşti. Mă dusei în magazia fierăstrăului, îmi luai traista şi gluga ; mai pusei cuţitul la brîu, îmi luai bîta cu lance în vîrf şi ieşii afară să mă gîndesc încotro s-o apuc cu ea. îmi jăruia toată carnea ; vream să mă gîndesc şi nu puteam deloc.

Se înmurgi bine. Luminile: se aprinseră în case şi o văzui venind Gîffia şi tremura.

— Haide! Şi o luai de mînă şi pornirăm prin dosul fierăstrăului. O sumedenie de seînduri erau trintite pe de rînd. îmi făcui planul să fac o plută şi să plecăm pe Argeş la vale. îi spusei şi ea răspunse :

— Fă ce ştii, a ta sînt.

— Stai aci, să mă duc să iau cuie.

îi lăsai gluga şi toate şi mă întorsei la magazie. De aci luai cuie în sîn şi mă-ntorsei. Chibzuii pluta, o prinsei bine, pusei butuci sub podul ei ca să plutească cu noi amîndoi şi-o împinserăm pe apă. Ne luaserăm un maţol, drept stici, şi ne suirăm pe plută. Frică nu-mi

era căci pe plutele de brazi ce veneau din munte mă jucam de multe ori. Şi nici ei nu-i era frică.

Pornirăm pe întuneric.

O aşezai în mijlocul plutei şi-i aruncai pe umeri zeghia mea. Eu rămăsei în picioare, să ţin pluta pe vierul apei şi să n-o izbesc de plăvii. Cînd ieşii din dreptul Curţii-de-Argeş, şezui jos, lingă ea, şi-o apucai de mînă. Ea tot tremura.

— De ce tremuri ? o întrebai.

— Nu ştiu, răspunse ea.

— Nu-ţi fie frică... mi-eşti dragă, şi-o sărutai pentru întîiaşi dată. Ce-am simţit cînd am sărutat-o!... Parcă mi se umplea pieptul!... parcă mi se umplea inima, dorul şi sufletul !... Ştiţi voi ăştia care vă tîrguiţi nevasta ca pe vite în obor!?... îmi bătea inima să se spargă, şi nu numai a mea, dar şi a ei. Amîndoi am început să tremurăm, cuprinşi de-o bucurie, de un ceva neînţeles şi din cale-afară de bun. Mi-am băgat mîinile în sînu-i, care dogorea ca o sobă — şi i-am apucat o ţîţică !... Era mică, ascuţită ca un ou de biblică şi tare ca o gutuie. Mi s-a făcut ruşine şi... m-am pitit cu capul în sînu-i ; dar cînd am simţit gropiţa dintre sîni, am sărutat-o şi mi-a venit un curaj aşa de straşnic, de parc-aş fi tras de-a duşca o oca de vin!... Stelele sclipeau pe cer, iar noi pluteam pe Argeş la vale, îmbrăţişaţi, fermecaţi de plăcerea dragostei dintîi... Mi-era cald şi parcă inima vrea să iasă afară din mine. O strîngeam, o înăbuşeam în sărutări, ne alipeam unul de altul, şi... nu mai ştiam de noi!... Eu, ca un copil aî nimănui, mergeam fără ţintă, neştiind unde să mă opresc, dar îmi ziceam să ies la vale, departe, departe. Ne strîngeam în braţe, de ne trosneau oasele!... Nu vorbeam nimic, nu ştiam ce să vorbim, decît : „mi-eşti dragă, mi-eşti drag !"... Feţii moşului, am văzut ce dulee-i viaţa, cînd te prinde dimineaţa, cu iubita-mbrăţişat şi sătul de sărutat!... Doamne, singur mă gîndesc, pentru ce mă zăbovesc, dacă, gîrbov, nici o fată, nu mai vrea, ca altădată, să-i pui stînga căpătîi, şi cu dreapta s-o mîngîi! Unde-i vremea cea de-atunci ? Cînd treceam zăvoaie, lunci, cu Măria cu ochi mari şi cu dinţi mărgăritari!... S-a dus vremea şi uite, eu, am rămas de

capul meu, să-mi plîng mîndra tinerețe, cind aveam să mi-o resfețe, copilite cu ochi mari şi cu dinți mărgăritari !

A doua zi, soarele vedea mergînd pe Argeş la vale o plută cu doi tineri îndrăgostiți, ce-şi uitaseră de griji şi de orice pe lume.

— Hei Măriucă, îi zisei, tu să spui că mi-eşti soră, ca să nu dăm de bănuit vreunui sprințar, care să ne strice dragostea.

— Aşa am să spui, bădica, răspunse ea şi mă privi, Doamne ! cu nişte ochi dulci, umezi, care-mi spuneau că vrea să fie a mea şi numai a mea! Mergeam mereu la vale şi soarele se ridica treptat. In glugă mi se brodise o pîine, ce-o luasem de cu ziua de la han, şi era întreagă. Am rupt-o şi am încput s-o mîncăm. Era bună amestecată cu dragoste. Pe la ziua jumătate, începui să mă gîndesc, cam unde să ne oprim. De rumân, rumân sînt, ***dar p-atunci n-aveam nici un rost Rămas fără părinți,*** alunecasem şi prin străini şi mai-mai că nu ştiam ***din ce*** sat a fost tata şi dacă avea ori nu vreo avere. Cum v-am spus, aveam la mine 12 lire ; dar cu cită trudă strînsesem banii ăştia. Și dacă m-apucam să-i cheltuiesc cu însurătoarea, nu ştiam cum oi mai putea să-i fac la loc. Mi-adusei aminte de un boier la care păzisem oile doi ani. Tocmai ajungeam cu pluta în dreptul moşiei lui. Cunoşteam zăvoiul, malul, vadul unde spălasem de atîtea ori sidilele de brînză. Mă hotărîi să mă opresc la el şi să hitru pe-o leafă, oricît de mică ; dar să, mă primească cu nevasta. Ştiam să fac caş, brînză de burduf şi fel de fel de lăpturi. Am oprit dar pluta în dreptul zăvoiului şi am scos-o la mal. Ciobanii lui tocmai aduceau oile la adăpat. .

— Hei, Marine !...
— Hei, Toloşcane!...
— De unde vii ?
— De unde-am plecat.
— Păi... de unde-ai plecat?
— De unde viu.
— Și-încotro mergi ?
— Unde mă duc.
— Păi, un-te duci ?
— Unde-am plecat!

în sfîrşit, l-am fiert pe bietui Toloşcan şi apoi î-*m spus :

-— Viu cu soru-mea, să intrăm amîndoi la boier.

Am plecat la sat. Băieții, cum m-au văzut, au început să strige :

— Te-ai însurat Marine, să-ți trăiască! Și cînd ai pierdea-o, frati-meu, s-o găseşti la mine-n brațe !

— Dați-vă focului mă, e soru-mea, le răspundeam.

— Tii, da frumoasă soră ai, dă-mi-o mie! zicea cile unul.

Ba şterge-te pe bot, soru-mea e logodită, dar logodnicu-i e luat în oaste.

— Și prostu i-c dat voie să plece de capul ei !...

Am ajuns şi la curte, ^oieru cum ne văzu :

— Te-ai însurat, Marine ?

Lui nu-i puteam minți şi-i spusei dreptul:

— Da conaşuVe, mi se făcu şi mie, şi m-am însurat; dar să nu spui in sat, că mi-o fură flăcăii.

— Să-ți trăiască Marine ! Dar ştii că tare e frumoasă nevastă-ta ?

Eu tăcui. Măria se-nroşi şi lăsă capul în jos. Văzui eu că fyargătura) ar fi vrut să-mi şterpelească bucățica ; dar mă gîndeam : „cocoş tu, cocoş eu, aida să vedem care o.şti să ție a lui pe Măria".

— De cînd ai luat-o ?
— De două luni, minții eu.
— Bravo !
— Am venit să mă bag la d-ta !
— Te primesc.
— Dar şi cu nevasta...
— Și, zise el.
— Ce-mi dai ?
— Ce ceri ?
— Cît socoteşti d-ta.

In sfîrşit, tura-vura, de colo pînă colo, îmi dete zece lire pe an, preț mare de tot pe vremea aia.

— Dar nevasta o bagi?

—• Nevasta nu, dar să şadă cu mine.

— Ar putea şi ea mulge vacile, vedea de păsări şi i-aş da şi ei zece lire pe an.

— Bre ! mă gîndii eu, hai, fie şi zece lire... Şi-am băgat-o şi pe ea. M-am dus cu un car boieresc şi mi-am adus pluta acasă, adică în curtea boierului. Mi-am făcut din ea un pat, un hambar, o masă şi un dulap, iar rămăşiţele le-am vîndut. Boierul ne dăduse^^inea pe seama noastră. Roboatgu era uşoară, făceam * pe îsprăvnicelu, iar Mana pe femeia de curte. Da la păsări, la oretenii şi avea grije să mulgă două vaci şi două bivoliţe. Şi ce bine trăiam cu Măria ! Cînd s-apropia noaptea, parcă s-apropia ziua de Paşte. De pe la nămiez începea să mă furnice prin piele şi seara încuiam uşile bine, stingeam ciobul, ne dezbrăcăm şi ne culcam amîndoi. Cînd ţi-e nevasta frumoasă, stingi ciobul devreme în casă. Şi dacă şi tu-i eşti drag, ea te aşteaptă seara în prag ; iar noaptea îţi pare mică şi plapuma uşurică, cînd ţi-e mîndra mititică.

Hei, dragii moşului! Mare prostie a făcut dumnezeu, cînd a lăsat bătrîneţea. Trebuia să lase viaţă fără de moarte şi tinereţe fără de bătrîneţe !... Ce să mai mă fac eu acum, cu pletele albe, cu spatele cobiliţă, cu muşchii piftie, o herbelişte de om fără dinţi, fără măsele şi fără rumeneală în obraz ? Mă uit ca lupul legat cînd trec mioarele la iarbă, şi le-aş strînge în braţe ca odinioară. Inima tică, e tot inimă, pofta tot poftă, dar nu mai e putere. Cunoaşteţi vorba ţiganului...

...Şi cum vă spun, trăiam bine cu Măriuca mea. în vremea cositului plecam la cîmp şi ea-mi aducea demîncare. Trecuse abia o lună şi jumătate ! Eu luasem aminte că boierul îmi purta sîmbetele. Pentru un pahar de apă ce i-l aducea Măria, el ii da un sfanţ.

— Ascunde-l, că te vede cocoana şi-i tare zgîrcită, îi zicea el, şi apoi mai glăsuia: nu-i spune nici lui Marin, că el se laudă şi află cocoana. Apoi îi mai da cîte ceva şi-o minţea că are să ne cunune. într-o zi, hoţomanul a început să mă asemene cu el. Mă vorbea de rău, pînă a venit vremea de i-a zis :

— Ce frumoasă eşti, Mărio, de te-ai iubi cu mine, ţi-aş da o basma cu bani.

— Vai de mine, mă află Marin, şi mă taie bucăţele.

— Ce proasă eşti, de unde o să afle ?...

Şi au tăinuit ei mult, pînă au început a o da la brazdă.

Mă pomenesc că într-o zi mă trimite tocmai la Curtea-de-Argeş să cumpăr de la fierăstrău un car de blăni. Ce era să fac ? Am plecat. Dar aveam patru cai voinici şi iuţi ca zmeii. M-a ars prin inimă, dar mi-am zis: „O să fac pînă colea, Curtea-de-Argeş!" Şi-am început să mîi. Trei postii le-am călcat în cinci ceasuri, într-un ceas am încărcat scîndurile şi am şi pornit-o îndărăt. Cei de la fierăstrău întrebau dacă Măria a plecat cu mine, şi unde sînt ; dar eu, nici socoteala n-am vrut să mi-o cer, şi am plecat. Mînă ! Ori caii or plesni, ori eu oi ajunge în noaptea aia acasă. Cînd se întuneca, mai aveam o poştie pînă la mine. Caii erau leoarcă de năduşală, dar îmi făceam socoteala: „De-o muri vreunul, ce avea să-mi ia^boxerul ?" Cînd îmi închipuiam pe Măriuca în braţelf'yărgăturij), îmi venea ameţeală şi-mi vîjîia capul! ŞtiamT^ă după cum eram eu meşter să-mi pui tot dorul inimii în glasul cavalului, tot aşa şi boierul era meşter să-şi puie în cuvinte pofta inimii. Era un boier tînăr, care-ţi făcea un cîntec din zborul unei vrăbii. Se uita, diavolul, la un nor de pe cer şi începea să spuie, de rămîneam cu gura căscată, aşa de le lovea pe tocmai. I-am zis odată :

—^baijconaşule, meşter eşti la ticluit vorbele! Parcă le ai îrT'Buzunar ca pe tabacherea cu tutun. Ia fă d-ta un cîntec ălor vrăbii. Şi el începu, ţiu minte ca acum :

Vrabia şi vrăbioruj
Uite,-mi spun ce-nseamnă doru.
Lui îi place, ei îşi plac,
Amîndoi din cap îşi fac ;
Se-ntîlnesc şi ciripesc,
Şi apoi să-ndrăgostesc...
Dacă nişte păsărele
Şi fac dragoste-ntre ele ;
Dar eu şi cu cea de-mi place,
Pentru *ce* oare n-aş face ?

Era dat necuratului nu altceva. Vorbea de te ungea la inimă şi mă gîndeam : „Hoţomanul ăsta, de n-oi fi cu ochii~n şapte, îmi fură inima Măriuchii".

Mă punea uneori să-i cînt cu cavalul şi el asculta. Şi cîiitam din inimă ; aşa cum îmi venea mie să zic în suflet.

— Măi Marine, e în tine un cîntăreţ mare, dar crescut în leasă, zicea el. Cocoana lui era frumoasă, dar nu ca Măriuca mea. Era bălană, nu rîdea, n-avea lipiciu ali-i mele pentru toată lumea. De-ar fi zis boierul: hai să schimbăm cu nevestele, eu n-aş fi primit tîrgul.

Am ajuns după culcarea oamenilor, am oprit căruţa departe de curte şi-am plecat singur să-mi văd bănuiala.

încet-încet, m-am apropiat de cuine şi de-a buşilea m-am dus sub geamuri şi m-am pus s-ascult, să vederii, aud răsufletul Măriuehii; ori aud şoapte cu cineva ? Auzii şopate. Hii! Asta nu e semn bun ! Şi mi se ridică căciula pe vîrful capului. Scosei cuţitul şi-mi pusei în gînd să-i toc. Mă-ndreptai spre'uşă, o împinsei, dar uşa era încuiată. Mă repezii cu umărul în ea, nu se clinti din loc. Strigai: • • . • . • •: • • -o .

: — Mărio, descuie uşa ! ;•

• Dar ea se făcea moartă ca vulpea. ••" ''

•'•'••-^ 'Făi; deschide uşâl

Leloc, tăcea chitic.

\ . Deschide-ţi zic ! ..... ,

Auzii o.şoaptă : •

— Stai aci! era glasul boierului.

Mă dusei la geam, îl spărsei şi mă uitai înăuntru.

— De-astea rrii-ai fost ?... Na! şi azvîrlii cuţitul unde credeam că sînt ei.

— Au! m-a tăiat, răcni ea

— Săriţi, strigă şi bcieruh;. ' ; •< .•

Atunci mă îngrozii, şi o rupsei la fugă. Credeam că am făcut moarte de om. Şi p^atunci omorîtorii se spînzurau de către stăpMre. ^Ftigearri niereu. Dar unde? Iar în lumea largă. ~

II

Mersei toată noaptea. Mi se făcu ziuă departe de boier, poate cale de două postii. Trecusem Argeşul şi o luasem de-a lungul Vlăşeei. Pe sub nămiezi mă oprii la un alt stăpîn. Cum mă ştia vrednic, fui primit şi trimis la oi.

Mi-am luat obiceiul meu de mai nainte. începu însă să mă ajungă dorul de Măriuca şi-mi părea rău de ceea ce făcusem. Mă gîndeam câ oi fi omorît-o săraca, pentru o greşeală numai. Simţeam că aş fi iertat-o, cu făgăduială să nu mai facă. Dar de; năravului îi e mult pînă te iei de el, că de lăsat, cam anevoie te lasă. Stînd la oi, nu mai ştiam nimic de ea, dar dorul mă prindea din zi în zi mai mult. Mai cu seamă cînd o visam noaptea, dimineaţa îmi venea să plîng şi să plec îndărăt. Mi-era însă că m-o prinde cineva şi m-o trimite la spînzurătoare. îmi făceam planul s-o uit; dar seara, cînd apucam cavalul şi îl umflam, răsunau zăvoaiele şi tăceau şi privighetorile din cîntec.

începui să _mă duc seara în sat, pe linie, pe unde se strîngeau-furcării. Mă împrietenii cu băieţi şi-i făcusem să se ţină" după mine ca şi oile boierului. Eram prieten cu toţi şi-neepurâ chiar ei să mă îndemne să glumesc şi eu cil fetele. Ca ursul, dedulcit la miere, îmi lăsa mie de mult gura apă după zbeiguieli şi pupături, dar nu îndrăznisem ! Haida, haida, începui cîte puţin : într-o seară cu una, într-alta cu alta, pînă cîjid *se* obişnuiră şi ele cu mine şi glumeam cu care vream. Ei, dar nici una nu mi se părea caldă şi frumoasă ca Măriuca ! Una oacheşă, cu nişte ochi întunecoşi în care parcă ardea ca un foc în fundul unor găuri adinei, mă agăţă mai zdravăn de inimă. Avea lipiciu, zîmbea, dar nu ca Măriuca...

îmi făcui socoteala cit o şă mai stau flăcău şi într-p seară îi zisei;: .. ,. ;,! •/ ... ,,

— Ei, Catîrino fată, eu vreau .să mă-nsor..;- tu vrei să te măriţi ? • ^v •

— Cu cine bădica ? mă-ntrebă ea.

— Uite cu cinecu feciorvi tatei! Pridepi tu? Fecioru tatei vrea să la pe fata mumă-ti, ;dar e vorba : vrea feciorul tatei — vrea să ştie daca place fetii mumă-ti.

— li place, răspunse ea.
— Ce zestre are fata mumă-ti? întrebai.
— O vacă, trei porci, zece oi, loc de casă şi ţoalele ; dar băiatul tată-tău ce are ? mă-ntreabă şi ea.
— Cavalul, fetică, şi cred că e destul î...
Şi-am început să-i cînt aşa de duios, de-mi părea că şi frunzişul m-asculta şi cădea jos. Am fermecat-o şi m-am învoit s-o cer la tată-său. Prostie mare !
Cînd m-am dus s-o cer, m-a făcut golan, slugoi, şi că nu-şi dă el copilul după o haimana din lume : azi aici, mîine în Focşani. Golan eu?... Mi-au venit dracii, am înfierbîntat cavalul şi... am fugit cu ea la tîrlă !
Dimineaţa, foc, pieire, că de ce-am făcut aşa...
— Păi, dacă ţi-am cerut-o şi n-ai vrut ?
— Păi, că o să te dau în judecată, bagabontule !
— Şi o să-mi iei cavalul: procopseală î
Ce era să-mi facă ? Mi-a lăsat-o la tîrlă...
Cu asta am stat cinci luni. O învăţasem să facă urdă, caş, brînză de burduf şi lapte gros. Ei, dar dorul de Măriuca mă prindea din zi în zi ! începui s-o visez iar, şi mă socotii, că de-a dat-o la brazdă, a dat-o un boier, şi ce boier, dat naibii la lovit vorbele ; nu era un om de rînd şi am hotîrît-o iertată. îmi făcui planul să mă duc s-o caut şi de n-o fi murit, să mi-o iau iar. Nu-mi venea mie să crez că Măriuca să moară dintr-o lovitură de cuţit azvîrlit pe întuneric. Mă uitam la Catrina, care rămăsese grea şi se pătase pe ochi ca o altă aia. Hiii, Măriuca avea ochi mari, căprii, pe care nu-i puteam uita nici ziua, nici noaptea. Mă gîndii, mă răzgîndii, şi-mi zisei : bună legea turcească, că-ţi dă voie să iei oricîte neveste vrei. Dar la noi, lucru dracului, nevestele pot aveăCp^pit^ şapte-opt bărbaţi!... Ce să fac! Măriuca mi-era drag|u«dgLCatrina nu mă-nduram. Ziceam : mi-o face vreun(califap de băiat, să-i dau cavalu în mînă şi să doineasca^u^el s-adoarmă apele în vad... Şi nu dam de leac dorului : de-o parte Catrina, grea cu băiatul, de alta Măriuca cu obrajii ei, cireşi de mai ! Le-aş fi luat p-amîndouă, dar auzisem că oricine are două neveste e închis de stăpînire numaidecît. Istoria dracului: eu cu cavalul meu mi-aş fi făcut o turmă de neveste şi aş fi

făcut sute de băieţi cîntăreţi ca mine — poate azi suspinau munţii de la un cap la altul de duioşia cîntecului lor... Mă hotărîi să fug şi să caut pe Măriuca să mi-o iau, dar îmi făcui planul să nu-mi stric nici rostul cu Catrina. îi spusei ei deci că am nişte bani tocmai în munte, să vază ea de oi patru-cinci zile, pînă m-oi întoarce, şi, într-o dimineaţă de mult) mi-o sărutai de plecare, îmi luai Cctvaîtir lăr'cfomir,"gluga şi ciomagul şi şterge-o ! în două zile haida-hai, ajunsei în satul unde lăsasem pe Măriuca. Frică mi-era ! Zic, unde să trag eu acum ? Mă dusei la o femeie bătrînă ce da cu bobii.
— Mamă Ioană, mă cunoşti ?
— Ei, bată-te norocul, păi... nu eşti Marin ?
— Eu sînt, dar Măriuca mea ce face ?
— Măriuca ta... s-a dus din sat.
— De mult?
— De patru luni.
— De ce ?
—- A simţit cocoana şi i-a dat socoteala.
— Şi unde s-a dus ?
— De, s-o fi dus la satul ei.
Parcă m-a ars prin inimă, nu că a mai prins-o cu boierul, ci că a plecat de tot. îmi venea să plîng. Pusei fruntea pe capul bîtei şi dădui slobod inimei.
— Să nu mai spui, mămucă, că m-ai văzut, şi na doi gologani cinste. Ah, îmi părea rău, de mă tăia pîn-inimă !
— Nu spui, maică, zise baba.
Şi eu plecai înainte spre Curtea-de-Argeş. Dar ce drum lung şi lin de chin ! Parcă îmi tăia cineva picioarele; parcă îmi sorbea puterea, sîngele şi sufletul din mine !
Am ajuns şi la fierăstrău. Intru înăuntru şi găsesc din vechii prieteni ce m-ascultau cîntînd cînd aveam chef.
Hei Marine, unde-ai fost ?
Şi le-am spus multe, dar nu că sînt însurat.
— Măi, ştiţi voi ceva de Măriuca ?
— Păi n-a fost fugită cu tine, diavole ?
— Şi unde e ?

— E măritată !

Aici, parcă mi-a dat cu toporu în inimă.

— Iţi pare rău ?

— Lăsaţi-mă fraţilor, că bag cuţitu-n mine ! Le spusei pe şleau, fără ruşine şi fără ocol. Tăcură toţi... Mă văzură în ce hal sînt! Ce-âm simţit atunci, nu ştiu cum n-am murit...

—- Pe cine a luat ?

— Pe Năstase al lui Ispas.

Tontu ăla, pocitu ăla?

— Da, fiindcă nu mai era fată, 1-a luat pe el.

— S-a cununat?

— Din ziua nunţii.

— E grea ?

— Este!

„Dac-o fi cu mine, ori cu boierul? îmi zisei eu. Ce să fac? Cum, să mă duc să-i zic lui Năstase : Da bine mă, de ce mi-ai luat femeia ?" îmi pieri foamea cheful şi inima parcă mi-o trăsese cineva afară din piept...

— Rămîi fraţilor s-o mai văd, dar să nu spuneţi c-am venit.

— Rămîi!

Şi am rămas la fierăstrău.

Două zile n-am zărit-o, dar a treia am văzut-o : venise cu nişte lînă s-o spele la izvor. Şi nu era singură, era cu altele...

Tot aşa de frumoasă, tot cu perişorul căzut cîte-o viţă galbenă peste ochi, ori peste obraji, tot copilă, tot aşa de mîndra la statură şi cu lipici!...

„Doamne, ce zînă am avut în braţe şi n-am ştiut să mi-o păstrez !"

Mi-era teamă de tat-său, de judecată — fiindc-o tăiasem —, de fratele lui Năstase, care era logofăt de sat, că m-aş fi dus la ea să-i vorbesc... N-avusei decît cavalul. Mă ascunsei în nişte blăni şi-1 umflai de urla valea, de plîngeau munţii!... Statură toate din spălat s-asculte, şi eu îl duceam aşa duios şi(mprelung;) de-mi părea că-mi zboară şi sufletul pe viersul Tuti—~"

Ele nu mai spălau, iar ea privea în toate părţile. O văzui că pleacă cu lîna, urmată de alta. Fusese sora, lui

Năstase, care pricepuse că am venit. Cine nu cunoştea cîntecul meu !...

A trecut ca un ceas şi m-am pomenit înhăţat de doi miliţieni şi dus la primărie. Fratele lui Năstase mă jucase!

—- De unde eşti, bagabondule ?

— Din ţară, domnule.

— Ia puneţi-1 jos, gardişti! Şi m-aşternură la duşumea şi trage-mi... M-a bătut tîlharul ălaCde^^jgt^ Apoi m-a închis în beci şi la trei zile m-a trimesTa Piteşti, la judeţ, ca bagabond. Pîn-am ajuns acolo, am făcut opt zile. Hoţul vorbise cu bilete pe la ai lui, ca să mă trimeaţă încet. Tăiam lemne, aduceam apă, măturam pe la orice primărie; ajungeam azi şi mă pornea poimîine. în sfîrşit, am ajuns şi la judeţ.

Acolo m-au cercetat şi mi-a dat drumul...

încotro să plec ? Am plecat la satul Catrinii.

Cînd am ajuns, am tras la tîrlă, dar acolo era alt cioban şi Catrina nicăieri... Boierul mă dăduse afară... şi nu trecuseră decît 16 zile ! Catrina se dusese acasă. Mă duc le ea, îmi zisei — şi plecai acas la tat-său. Ea nu era acolea, era prin sat; acasă era numai tat-său şi un frate al ei.

— Ai venit, ^tolăulej^ *F%*

Mă luară ai dracului la repezeală.

— Am venit, mă ! *

— Ce-ai cătat, haimana ?...

Eu una, ei alta, tăbărîră pe mine şi trage-mi. Răbdai eu, că doar s-or sătura şi m-or lăsa, dar ei trage-mi mereu. Dacă văzui şi văzui, apucai şi eu un scaun, şi izbii p-ăl bătrîn în cap, de-1 dădui purcoi. Ieşii din casă, apucai prin grădină şi, fugi băiete... Mă gîndeam : de m-o mai prinde şi pe aici vreun logofăt, o să mai mă sluţească şi ăla cu bătaia. Eram străin, cine avea să ţie cu mine şi să zică : „Lasă-1 domnule ?"...

Am mers iar două zile în partea dinspre Teleorman şi m-am oprit într-un sat.

III

Cum purtam glugă, cojoc mare, căciulă cît dimerlia, bîtă, chimir şi caval, eram cunoscut de oricine că sînt cioban. Nu mi-a fost dar greu să găsesc loc, mai cu seamă că ştiam să fac brînză şi caş cum se cade, ca la munte. Am intrat căşar la o tîrlă.' Aci mi-era si riiai bine.

— Vrei să stai la sat, m-au întrebat oamenii, ori vrei să stai la tîrlă ?

— La tîrlă, le-am răspuns, şi am rămas să locuiesc cu oile. Mi-era bine, dar nu mă slăbea dorul de Măriuca. Mi-era necaz pe ea, cum de i s-a-nstrăinat inima de mine într-atît, să mă lase numaidecît. Nu găsise ea în mine o vorbă mai dulce, o dragoste mai curată şi mai sfîntă, ca s-o ţie pe loc să nu se mărite aşa de curînd ?... Mă gîndeam eu aşa şi-mi venea să sparg cavalu, dar cu el mă mai mîngîiam. Am început să slăbesc, sărac de mine, de oamenii au început să se mire.

— Ce ai tu, Mărinică, de slăbeşti ? Ori ţi-a furat vreo hoaţă inima, mă întreba cîte unul.

— Cam aşa, bădica, le răspundeam eu.

— Pă ia-o, ce mai stai ?

— A fost altul mai vrednic şi a luat-o.

— Ia alta.

— Nu-mi place.

— Atunci n-am ce-ţi face. Şi drept, că n-avea nimeni ce să-mi facă. Nu-mi venea să stau. Aş fi plecat, aş fi rătăcit mereu, ca să uit viţele de păr ce cădeau peste ochii Măriucăi, să-i uit zîmbetul, dulceaţa graiului, lipiciul ei ! Parcă îmi lipsea tot, îmi venea să mă culc jos şi să nu mă mai scol. N-aveam la ce să mă mai scol! Aş fi vrut să nu mai fiu !

— Leacul uiiei dragoste mari e-nsurătoarea, îmi spuse unul. încercasem eu leacul ăsta fără să ştie el şi nu-mi venea să-l mai încerc o dată. Cu cavalul cîntam de speriam satul. Mă sfătuiră unii să-mi iau clarinetă şi să cînt la nunţi.

— Să-mi ziceţi voi, cînd v-āţi îmbăta : „cîntă cioară" ? le spuneam eu.

într-o seară însă, m-am pomenit cu băiatul boierului ce m-asculta cînd veneam seara în sat, că îmi dă o clarinetă.

— Să fie a ta, ca dar de la mine, pentru că îmi place cum cînţi, îmi zise el.

Am primit-o şi am început să cînt... Alesese o clarinetă din care auzise că e mai bună. Ce viersuri scotea din ea, mă miram şi eu... Suia sus şi tare de clocoteau pădurile, de cîntam la tîrlă şi m-asculta lumea-n sat.

— într-o zi, chiaburul, care avea numai el 240 de oi, îmi zise :

— Ţi-am găsit o fată bună, n-are mumă, numai tată ; e singură la părinţi, are 10 pogoane pămînt moştenesc, casă şi 30 de oi... Te ia, că i-ai plăcut.

— Cum o cheamă ?

— Stanca.

— E frumoasă ?

— Este ; să vii diseară pe linie şi să faci şezătoare la poarta mea. Mi-e vecină. O să-i zic „Stanco !", cînd oi întreba-o de ceva, şi-ai s-o vezi.

Pînă seara m-am gîndit şi mi-am zis : mă-nrădăcinez şi eu aci. Are pămînt, e singură la părinţi... Şi m-am dus seara în sat. Ce să mai lungesc povestea? Am văzut-o, mi-a plăcut; dar nu-mi părea a fi Măriuca. Ei, dacă nu e, capră, frunză, paşte şi iarbă, de vrei să nu mori de foame ! Am luat-o. Era vorbă să fac nuntă, cununii, dar eu, i-am tras un cîntec şi mi-am luat-o la tîrlă.

— Să te cununi, îmi ziceau toţi.

— Să mă cunun, dar sînt fugit de oaste, de unde să scot hîrtiile ? Şi i-am înmuiat pe toţi. Am stat cu Stanca la tîrlă pînă pe toamnă şi apoi m-am^mi^at^acasă.

Pe socru meu l-a lovit o lingoare ^^^^^i rămas cu Stanca, noi stăpîni. Aci eram ocrotit, logofătul satului era văr dintîi cu Stanca. Primarul era tînăr şi cununat de logofăt, n-aveam grijă de oaste, că s-o lega cineva de mine. Nu eram la vîrstă, dar căutam să mă-ngrijesc din timp.

Stanca a fost rodnică şi la anul mă pomenii tată. Aveam un băiat ce semăna cu mă-sa. La doi ani, iacătă alt băiat...

Hei, flăcăii taichii, unuia cavalu şi altuia clarineta, ziceam eu... Mergeam pe trei ani de cînd venisem în sat. De doi tiu mai umblasem cu oile, eram şi eu om cu pămîntul meu. Ei, dar cînd auzeam tălăncile oilor, mă prindea un dor de cîrhpul verde, de umbra de la nămiez a pădurii, cînd umbream oile, că-mi venea să mor. Zic, mă bag iar la oi, ori mai cumpăr 30—40 şi fac şi eu 60—70 de oi ale mele şi trebuie să le păzesc.

Am făcut roşi şi mi-am cumpărat 50 de oi şi cu 30 am făcut 80 de oi. Eram chiabur acum.

— Vă fac şi caşul vostru, cît îmi plătiţi? le spusei oamenilor, primăvara.

— Doi sfanţi pe zi, cu mîncarea ta, spuseră ei.

Primii, şi iar mă mutai la tîrlă. Lumea mea erau florile cîmpului şi frunza codrilor. Ştiam cînd se culcă vrabia şi cînd pleacă ciuful la vînătoarea de noapte. De oile mele vedeam eu acum! Seara cîntam cu clarineta de dragul Măriuchii, şi ziua după oi cu cavalul. Gîndul de la Măriuca nu-mi fugea deloc şi, spui drept, eram culcat cu Stanca, dar mă gîndeam la Măriuca...

într-o zi, dădusem oile în porneală şi... văd pe Măriuca. începui să tremur ca frunza şi plecai la ea. Cînd mă apropiai însă, văzui că nu era ea, ci o copilită ce-i semăna. Avea ochii mari, căprii, părul galben, faţa cireaşă de mai, dar era mai mărunţică. îmi veni ameţeală şi mă-ntorsei îndărăt cu inima friptă. Mă fură dorul şi umflai cavalul. Tăceau păsările să m-asculte, tăceau frunzele din freamăt şi cînd ascultam, auzeam frunzele picînd jos. îmi veni un gînd; de-aş fermeca fetiţa asta, m-aş duce cu ea şi la capătul pămîntului! Toată, toată noaptea mă gîndii şi cînd aţipii despre ziuă, o visai.

A doua zi, o văzui iar, păştea vreo_20_de oiţe ale lor.

Era o codănică de 14 ani, şi eu^baritaiy omul însurat şi cu copii7 "

Mă apropiai de ea şi-o-ntrebai:

•— Spune-mi mîndra copilită,
Cu rumena ta guriţă,
Eşti nevastă, ori eşti fată,
Gri zînă din cer picată ?

Ea ruşinată îmi răspunse :

— Sînt ***fată.***

— Mă cunoşti tu pe mine ?

— Te cunosc, eşti Marin Ciobanu.

Tăcui şi-ncepui iar să cînt din inimă. Mi se părea că e Măriuca.

A treia zi iar am abătut oile pe lîngă ale ei şi am cintat cu foc. Apoi am întrebat-o :

— Mîndruliţă fără seamă,
Spune neichii cum te cheamă ?

— Lixăndrina, îmi răspunse ea.

— A cui ?

— A lui Răducanu. Mama e moartă, dar am mamă vitregă

— Tat-tău mai are copii ?

— Mai are, dar cu asta.

Sărăcuţa, gîndii eu, o culcă pe trandafirii tăieţi cu ţepi cu tot. Şi cîntam mereu. Mi-era ruşine, să zic unui copil: mi-eşti dragă, hai cu mine în lume şi-o să fii sufletul meu! Pe de altă parte, mă gîndeam că aveam doi copii, care trebuiau îngrijiţi.

Mă frămîntam în gînduri. Dacă o vrea fata, ce să fac eu ?... Să las copiii, ce-o zice lumea ?

Cîntai nainte, şi o vedeam că m-ascultă.

într-o zi veni un nor de ploaie cu tunete şi fulgere şi ne apucă pe cîmp. Ei îi era frică.

— Vin la neică, de stai ici sub gluga mea.

Şi fata veni. Şezurăm jos pe creasta unei buturugi. Tuna de ţi se făcea groază. Eu mă gîndeam : şi de m-o trăsni, dar încă mă trăsneşte cu o fată frumoasă tot ca Măriuca, şi poate aşa, sufletele pornite deodată spre cer, o vrea să ne luăm amîndoi.

Simţind-o lîngă mine, în gluga mea, şi încălzindu-mi cu trupul ei trupul meu, uitai de ploaie, de trăsnet şi pusei cavalul la gură.

— De ce cînţi şi pe ploaie, nene Marine? îmi zise ea.

— Ei, Lixăndrino, dac-ai şti tu, ce bine ar fI! Mi-ai căzut dragă !

— Apoi n-ai nevastă şi copii, ce vorbă e asta? şi se sculă de la subţioara mea. Rămăsei bătut de dumnezeu; aşadar, ea îmi plăcea mie, dar eu ei deloc. Plecă prin

ploaie la oile ei. îmi veni să mă spînzur, dar mă răzgîndii că am copii şi sînt şi eu om în rîndul oamenilor.

Vreo săptămînă fatajse ţinea|ârazn Sde mine;. Eu n-aveam putere în cuvinte"~şi numai la Vcaval mi-era nădejdea.

La săptămînă, mă lăsă să m-apropii de ea şi-i zisei;

— Neicuţule, ori te-ai supărat ?

— Păi dacă-mi spui d-ta, om însurat, că-ţi sînt dragă.

— Şi trebuie să te superi numaidecît ?... Dacă ţi-aş fi spus: mi-eşti urîtă, atunci aveai dreptul să te superi. Dar aşa, de ce ?... Of, de ce nu mă iubeşte pe mine cinmi-e dragă, şi să vezi bucuria mea ! Şi-apoi, dacă n-ai fi fost frumoasă, prea şi de tot frumoasă, oare te-aş fi îndrăgit eu ? Nu neicuţule, doar sînt om cumsecade.

Mititica, asculta şi privea cu ochii în pămînt. Se gîndea la vorbele mele, la nevasta mea, la ea că era fată, poate suduită de mama ei vitregă.

într-altă zi, dădui oile în porneală iar spre ale ei. Mergeam agale, dar cîntam cu cavalul, de spui drept, nici oile nu se mai îndurau să pască. încălţată cu nişte opincuţe, cu cozile pe spate, cu un toiegel în mînă, Lixăndrina mă lăsă să mă apropii iar de ea, şi o văzui zîmbind pe pitiş.

— Eşti o zînă neicuţele ; ai nişte ochi ce-mi topesc inima şi-mi ard sufletul.

— Nu te cred, nene Marine, îmi răspunse ea.

— Crede-mă, neicuţule, crede-mă! Nu bagi tu de seamă că în cîntecul meu e jale ? în lumea largă aş pleca cu tine. Te-aş purta în braţe ca pe-o mieluşică, te-aş purta în glugă.

Ea tăcea. îi spusei înainte :

— Cînd îţi văd perişorul galben, ochii tăi, surîsul tău, îmi vine să mor — fetică î Ah, de ce m-a azvirlit d-zeu aicea, ca să te văd şi să-mi cazi dragă ! Şi oftai, oftai din suflet, că îmi venea, nu că mă prefăceam. Şi nu căutam vorbele, ci le spuneam cum îmi veneau în gînd, şi cum au rămas de atunci, de le ţiu minte şi acum.

— Eşti însurat, nene Marine, mută-ţi gîndul, îmi răspunse ea.

Mă topea aci, dar vorbele îmi răsăreau în cap, ca rîndunelele din zare cînd vine primăvara. Şi-mi veneau ticluite gata, rînduite ca în cîntec :

—• Ce-i dacă sînt însurat? inima-mi nu s-a uscat. Tot ca flăcău ochiu-mi vede, florile şi iarba verde. Mi-e drag cîmpul plin cu flori, codrul cu privighetori... Tot ca-n vreme de flăcău, m-am aprins de dragul tău. Obraji-ţi cireşi de mai, ochii tăi ca rupţi din rai, mi-ard inima, mi-o scrumesc... ori te iau, ori nebunesc !

Şi puneam cavalul la gură şi cîntam cu foc. Şireata, mă asculta şi zîmbea. O vedeam eu că nu-i păream tocmai de lepădat. Eram cu părul galben şi eu şi încîrlionţat după marginea căciulei. Trăit în largul cîmpului, ori în sînul codrului; bînd apa izvorului, fără grijea traiului, eram rumen ca bujorul. Cînd mai luam cavalul de la gură, îi spuneam :

— Dragul vine neschimbat, şi dacă eşti însurat; tot acel drag şi-acel dor te omoară-încetişor.

într-o zi, după ce îi cîntai eu cît putui de duios, îmi luai inima în dinţi şi-i zisei:

— Ai să fugim Lixăndrino, lumea-i mare, şi-n ea om găsi noi loc de trăit şi de iubit.

— Cui laşi nevasta şi copiii ? mă-ntrebă ea.

Aci e aci; mă gîndii şi-i răspunsei rar şi răspicat:

— Crede-mă, Lixăndrino, dragostea asta e a mea, numai a mea, iar nicidecum a nevestei sau a copiilor mei. înţelege-mă, că, de ea sufăr numai eu, mă prigoresc numai eu, nu şi nevasta şi copiii mei. Şi după cum nimeni nu moare în locul altuia ci numai fiecare pentru el, tot aşa durerea dragostei mele numai pe mine mă doare. Nu pot să mor dar de dragul copiilor, cum pot să mor de-al tău.

— Eşti cununat, nene Marine, îmi spuse ea cu un glas aşa, că parcă ar fi fost zadarnice toate gîndurile mele.

— Nu, neicuţule, nu sînt cununat; dragostea e cununia mea. Te iubesc, mă iubeşti, sîntem cununaţi.

— Dar lumea ce-o să zică, nene Marine ?

Vedeam, vedeam c-o dau în coadă, c-o dau în placul meu şi-i spusei :

— Cînd om fi departe de lumea d-aci, n-o să avem zor de zisele ei. Ce ne pasă; nici viaţa mea şi nici a ta nu e vrun împrumut de la lume, ca să aibă dreptul să ne-o ia, de n-am făcut cum ar zice ea.

Ea se gîndea şi eu îi spuneam nainte.

—• Că am luat pe Stanca, nu m-am vîndut ei, ca în ziua fugii să aibă dreptul să-mi ia viaţa. Şi nici tatăl tău, că ăi fugi cu mine, n-are dreptul să-ţi ia viaţa, că n-ai făcut după placul lui. Cîmpul şi vîntul ne-a crescut şi apa ne-a adăpat, tot ca pe păsările ce zbor, pînă-n sfnul norilor... Şi ca şi păsărelele de libere în dragoste, trebuie să fim şi noi, oamenii. îmi placi, îţi plac, să mergem!... Cine ce are cu viaţa noastră, care nu ne e dată ca împrumut din viaţa lor ?

Mă asculta mititica, şi-nţelesei de-a binelea că-i sînt drag, clar se gîndise că însurat, cu cununii, om cu copii, o să fie cu neputinţă să-i fiu bărbat.

— Dar dacă lelei Stancăi i-ei fi drag, cum o s-o laşi plîngînd ? mă-ntrebă ea tot cu ochii în jos.

— Dacă s-ar îndrăgi de tine un ţigan, ar avea dreptul să te ia cu el fără voia ta ?

— N-ar avea.

— Tot aşa nici Stanca, oricît m-o fi iubind, n-are să mă robească ca pe o pasăre în colivie,

— Şi e adevărat că-ţi sînt dragă? mă întrebă ea, privindu-mă atunci în ochi.

• — Ca lumina... ca soarele... nu ştiu cum să-ţi spun cum mi-eşti de dragă !

— Dar clacă m-ai urî vreodată, ca pe lelea Stanca acum, ce ai face ?

— Tu cînd m-ai urî pe mine ce-ai face ?. o întrebai şi eu.

— Eu nu te-aş urî niciodată.

— Nici eu nu te-aş urî.

— Bagă de seamă, îmi răspunse ea înfipt, că dacă merg cu d-ta, mă încredinţez d-tale. Să mă laşi pîn străini, să ajung batjocura oamenilor, te omor adormit, te pîndesc, te caut şi mă răzbun şi ce-o fi o fi... Dar dacă mă-i vedea că iubesc pe un altul, atunci poţi să mă laşi fără nici o teamă, nici de mine, nici de păcat. Sînt o

străină, şi cum trăiesc cu mama asta, numai dumnezeu ştie, şi ca să mă duci tot în străini şi să mă laşi, te omor, cum oi putea şi eu, ca pe un cîine.

— Bravo neică, aşa să-mi faci, să mă omori, de te-oî lăsa cît timp mi-ei fi credincioasă. Zi, vrei să fugi cu mine ?

Inima îmi bătea de bucurie, de credeam că vrea să se spargă.

— Mai lasă-mă să mă gîndesc, şi ţi-oi răspunde, zise ea. Era fată înţepată şi mie aşa fată îmi trebuia : curajoasă şi hotărîtă. îi luai seama la păr, la sprîncene, la obraji, la gît, la mîini, la trup... Măriuca întreagă, doar că era mai mărunţică niţel. Măriuca îmi venea pînă la bărbie, asta îmi ajungea cu două degete mai jos. Era mai ceva ca Măriuca. Măriuca n-avea planuri in cap, n-avea îndrăzneală, nu era femeie care să te priceapă dintr-o uitătură. Asta, Lixăndrina, era şerpoaică nu altceva. Vorbea anevoie, zîmbea anevoie, dar cînd scotea vorba, era hotărîtă şi chibzuită.

Mi-a fost ruşine s-o sărut, ori s-o ating cu mîihile. Cu cavalul nu mi-a mai venit să cînt ; Lixăndrina avea mai multă minte decît inimă. Şi mă făcusem şi eu cu minte pe lîngă ea. Mă gîndeam zdravăn şi văzui ce uşurele mi-au fost toate însoţirile de pînă atunci. N-am mai cîntat deloc şi am lăsat cavalul a doua zi în tîrlă.

Ea n-a mai venit cu oile vreo trei zile : s-a dus în altă parte.

în timpul ăsta, m-am gîndit în fel şi chip, ce să fac Stancăi şi am hotărît s-o mărit. A patra sau a cincea zi a venit Lixăndrina iar.

— Ce te-ai hotărît Lixăndrino ?

— Să fugim, dar nu acum, că mai îmi face tata un rînd de ţoale.

— Prea bine, am şi eu de zăbavă pînă mi-oi mărita nevasta.

Aci ea s-a uitat lung la mine.

— Nu te mira, am s-o prinz cu ibovnicul ei, şi am să i-l dau de bărbat, dar să taci ca pămîntul.

Şi am plecat acasă şi am trimis un hăidău de băiat să-mi vază de oi. M-am uitat la Stanca. Ce avea a face

pe lîngă Lixăndrina! Copiii, unul abia mergea în picioare şi altul mic de tot, în troacă.

„Vă las oile şi ce-am agonisit", gîndii eu cu ochii la copii şi plecai la moaşa satului. Moaşa satului era o babă cam surdă şi prietena tuturor femeilor din sat. Ea le făcea de scris la stele, de dragoste cu busuiocul; ea înnoda dragostea flăcăilor cu fetele ori cu nevestele tinere.

— Bună vremea, babo.

— Mulţumim d-tale, maică.

Scosei o liră şi i-o pusei în palmă.

— Pă ce maică?

— îţi spui o, taină mare ; dar să ştii că eu sînt cîine de usi multe; de mă spui, viu într-o noapte, fiţitai be-Sgăţîle- şi pe ici mi-e drumul, ^

1_ Vai de mine, nu spui măiculiţă, se văicărea baba.

— Uite ce e, eu sînt necununat cu Stanca; dar am doi copii. Mie mi-a căzut dragă o fată şi vreau s-o las pe Stanca cu copiii, şi să iau pe-a care mi-e dragă ; dar ca să aibă şi Stanca rost, vreau s-o mărit cu cineva.

Mătuşa zgîise ochii la mine, se mira şi ea, ce dracu bărbat o mai fi şi ăsta care umblă să-şi mărite nevasta.

— înţelegi d-ta, eu vreau s-o mărit ca să nu aibă nevoie de sprijin. Vreau să-i dau bărbatul ce i-o place ei; dar d-ta trebuie să pui capcana. Vino azi la ea, stai de vorbă şi ispiteşte-o, cine i-ar place, ori pe cine ar fi luat, de nu m-aş fi^ivit eu, şi apoi să-mi spui mie.

— Măiculiţă, să nu paţ vrun bucluc,] zise mătuşa.

— Vreau s-o mărit, babo, dar vreau să-i aduc unul cu care să nu i se urască, că de, ţiu la ea, nu voi să-mi rămînă copiii orfani de tot.

— Da bine, maică, nu te gîndeşti la copii ?

— Lasă-mă, fă aşa şi te plătesc bine, îţi mai dau bani, dar să nu mă spui că... şi-i arătai la beregăţi.

— Nu, măiculiţă, nu ! Vai de mine !

Plecai de la ea şi de aci la oi. La două zile mă întorsei la babă.

— Ei?

— Ar fi luat pe Ghiţă a lui Matei, că-i plăcea tare cînd era fată ; dar el n-o băga în seamă atunci, vrea să ia pe Smaranda, care s-a măritat în Şelaru.

— Pe el să i-l dăm de bărbat, zisei eu, tot e flăcău.

— Păi cum să facem ? întrebă baba.

— Ei, du-te pe lîngă Ghiţă, şi spune-i : cocoşelule, moare una de tine şi tu nici nu visezi. Şi el o să te-ntrebe, şi o să-i spui de Stanca. Apoi duci dragostea lor p:nâ mi-i dai în mînă.

— Dacă-i omori ?

— Eu ? da ce, am boale pe mine ? Nu înţelegi ? Vreau să o mărit !...

A înţeles baba ori nu, că eu aşa i-am spus să facă. Şi am plecat... Lixăndrina mă întreba :

— Cînd plecăm ?

— încă niţel, neică, încă ; stai să-i prind.

A trecut o săptămînă şi baba mi-a spus :

— Mîine se întîlnesc între porumburile din lunca Glavaciocului pe la ziua jumătate. Să fii acolo ; dar să nu faci vreun omor !

— Mătuşă, vreau s-o mărit cu cine-i place, dar nu s-o omor ! i-am răspuns iar.

Dimineaţa, i-am spus Lixăndrinei :

— Azi poate că i-oi prinde. Şi am lăsat-o pe ea la oi şi am plecat acasă.

— Mi-ai fript un pui ? zisei Stancăi.

— Nu.

— De ce.

— Păi n-am ştiut.

— Aşa ? numai brînză să mănînc eu, carnejn^am^ şi-i arsei două palme.

N-o mai bătusem pînă atunci.

Plecai supărat spre tîrlă, dar o luai apoi arazna şi mă dusei între porumburi. Femeia, după cum~plănuis°m eu, se dă altuia şi de necazul bărbatului. Cică să se răzbune pe el ! Şi eu d-aia o năcăjisem atunci.

— Aşteptai eu, aşteptai şi iacă-l că veni şi Ghiţă. Primenit ca la horă şi cu un toiag în mînă. începu să se plimbe pe drum. Eu mă urcasem într-o tufă la colţul tarlalei şi-l ocheam. Iacă, deodată zării şi pe Stanca mea. El îi ieşi înainte. Erau aproape de mine şi pe drum nici ţipenie de om.

— Pentru ce m-ai chemat, Ghiţă ? întrebă ea.

— Păi dacă îmi placi, îi răspunse el.

— Bine, dar cînd eram fată, de ce te ţineai mare ?

— Eu ?

— Tu.

— Ţi s-a părut; dar dacă nu venea cipbîrnaul/ce l-ai luat, tu erai nevasta mea acum, eu nu şecîeam şi azi flăcău.

— Şi acu ce vrei ?

— Dragostei

— Ei mă, asta n-o fac. Am venit să-ţi spui să fii de treabă, că află ăla şi mă toacă. Azi mi-a dat două palme din lucru de nimic...

— D-apoi cum, dar parcă şi eu îţi plăceam ţie, zise el mirat,

— îmi plăceai şi îmi placi, dar vezi, că-s măritată. „Ei a dracului! strică rostu", îmi zisei şi îmi dădui drumul din tufă binişor. Scoşei cuţitu şi luai lancea la mînă. Venii înfipt la ea. Cînd mă văzură, o sfecliră. Ea se albi ca hîrtia, el se-ngălbeni ca şofranu.

— Stai, că te tai, de fugi ! răcnii eu.

Vru el s-o rază, dar nu fu rost, eram lîngă el!

— Frate-meu, iartă-mă, ea m-a chemat!

— Hei, ne, de vreme ce tu ai chemat-o pe ea, şi ea te-a chemat pe tine, înseamnă că vă plăceţi amîndoi, trebuie dar să vă luaţi.

— Că...

— Scurt! trebuie s-o iei şi să-l iei, altfel vă omor pe amîndoi. O iei? îl întrebai cu vîrful lancei îndreptat spre el.

— O iau.

'— îl iei? si zgîii ochii la ea de credea c-o spulber,

— îl iau ! '

— că...

— Scurt!

Tocmai atunci trei prndari ai boierului ce plecaseră spre sat, sosiră vorbind. înţeleseră tot şi începură să rîză :

- -f Vulpea şi vulpoiul..:. Marine? ; r- -

— Da, dar am să-i însoţesc fiindcă s-au. plăcut! Şi pornii la primărie cu,ei• şi cu.,pîndarjjL Logofătul ;se.făcu foc; primarul, oamenii, începură că, neicuţule în sus,

neicuţule în jos, „iart-o ; îţi strici rostul!..." Eu fusei neînduplicat:

— îi tai domnule, să se ia ; eu o las, şi plec din sat! I-a plăcut, l-a luat; scurt.

—. O iei, Ghiţă ? îl întrebară oamenii.

— O iau, ce, să mă taie, nu-l vedeţi ?... zise el.

în sfîrşit a scris logofătu acolo ce-a scris şi eu am plecat la tîrlă. Cum am ajuns, am spus Lixăndrinii:

— Să vii cu tot al tău, mîine de mult.*

Seara au venit oamenii la mine să mă împace, s-o iert, dar eu n-am vrut deloc.

— Pleci de la noi, dar ?

— Plec, doar n-o să stau să joc la nunta nevestii cu Ghiţă; dar să ştiţi toţi că-i omor, de n-oi găsi' că a luat-o de nevastă şi numai a vrut să-i strice rostul cu mine. îi las oile, pentru copii, las totul, cu bîta am venit, cu bîta mă duc! Şi m-am făcut amărît de moarte...

S-au rugat ei fel şi chip, dar n-au avut ce-mi face.

Bimineaţa am plecat, dînd mîna cu ciobanii.

într-o poieniţă mă aştepta Lixăndrina.

— Cum ai făcut de te-ai furişat? o-ntrebai.

— Hei, aseară i-am răspuns mamei vitrege şi am făcut-o de m-a luat niţel de păr. Azi, de mult, m-am dus pe Glavacioc, ştii că a mustit din ploi, m-am dezbrăcat pe mal şi m-am îmbrăcat cu alte ţoale, ca să zică că m-am înecat.

— Tiii, diavoliţa neichii, şi am sărutat-o atunci pentru întîia oara. Era şerpoaică nu altceva...

Zic, ***hai*** spre satul meu, doar l-om nimeri... Şi am pornit amîndoi pe jos. Am trecut Vlaşca de-a curmezişu; am trecut prin apa Argeşului, ţirund-o de mîna şi am ajuns şi aici... De colo, pînă colo, am întrebat şi am dat de naşu Marin.

Nu mă mai cunoştea. I-am spus eu, şi şi-a amintit el-; mi-a spus că samăn cu. mama si m-am sprijinit la el.

— E a ta, fine?

— A mea, nasule.

— Să-ţi trăiască, fine!

— Să dea d-zeu, nasule, că tare mi-e dragă.

Mi-a dat naşu lemne, mi-a arătat unde a stat tata, şi am făcut şi eu o căsuţă. Naşu mi-a scos hîrtii şi cu cinste şi cu pretenia naşului, m-a cununat naşu cu Lixăndrina.

Apoi naşu şi-a făcut moara de apă şi eu, care nu eram învăţat cu sapa, plugul şi secera, am vrut să stau la moară. A venit darea pămîntului la şaizeci şi patru, m-au scris şi pe mine şi am luat unsprezece pogoane de pămînt. Ce bine ne părea! Lixăndrina mă alinta ca pe copii. Trăiam bine, ca şi-n ziua dintîi. Mi-era inima tot plină, eram tot vesel şi parcă, tot satul. Cînd o vedeam în ochi, parcă mi se scurgea sufletul. Cum ne strîngeam în braţe noi, nu puteţi nici să vă închipuiţi voi ăştia, care trimeteţi cu plosca la douăzeci de fete, pînă vă loviţi din cuvinte şi din oretenii ca să luaţi una. Era altă vreme p-atunci, Doamne !

Am făcut cu Lixăndrina o fată şi cinci călifari de băieţi, dă-i ştiţi toţi, parcă-s brazi. Şi uite Lixăndrina mea, ce băbuşcă de treabă este şi acuşi. Ne-am fost dragi mereu. Cu toată lumea era înfiptă la privit şi la locul ei; cu mine era veselă, era bună, era blîndă. Nimeni nu-ndrăznea să-i zică o vorbă mai aşa, pentru că nu-i da pricină, nu-i da nas. Mie îmi da pricină să-ndrăznesc orice şi oricînd ; căci să ştiţi, dragii mei, femeia ce te iubeşte, te priveşte blînd, îţi dă ghes, te face să îndrăzneşti dacă cumva eşti fricos de ruşine.

Pe tatăl Lixăndrinei l-am vestit la trei ani după ce luasem pămîntul. El îi făcuse toate pomenile, căci crezuse că fata lui s-a-necat în Glavacioc. A venit şi el, a văzut pămîntul, casa şi fetiţa şi după patru zile a plecat îndărăt. Eu am întrebat de Stanca, de băieţi, şi mi-a spus că e cu Ghiţă, că a mai făcut încă un băiat, şi că le merge bine...

Eii... Şi trecură vreo douăzeci de ani, şi numai mă pomenesc într-o zi cu doi flăcăi că-mi intră în casă.

— Bună ziua.
— Mulţumim dv.
— Ne cunoşti ?

— Da de unde ?

— Sîntem băieţii Stancăi care ţine pe Ghiţă al lui Matei... Sîntem ai d-tale.

— Ei Doamne !... îmi venea aşa un fior, mă sculai în sus, dădui mîna cu ei şi-i pupai pe amîndoi.

— Treceţi la pat.

Şi începui să-i întreb despre mă-sa, despre Ghiţă, şi despre toţi ce-i ştiusem prin sat. Mă uitam la ei, voinici, înalţi, cu obrajii rumeni, cu părul galben, s-aduceau cu mine, cînd mă uitam în unda vreunei ape şi-mi vedeam trupul pe de-a întregul.

— Cine v~a trimis pe la mine ?

— Mama.

— Păi ştie ea de mine ?

— S-a auzit... şi noi am plecat.

Veniră şi ăştialalţi, de pe unde erau duşi, şi cînd se cunoscură toţi, se uitau copiii unii la alţii şi se mirau. Lixăndrina zîmbea şi se uita la mine mereu.

— Isprăvile mele, neică, îi zisei eu.

— Le văz, Marine.

•— Dar să mai vezi.

— Ce?

— încă trei neveste şi alţi doi feciori.

Ea căscă ochii la mine şi rămase în aşteptare să-i spui, dar eu tăcui.

Am plimbat feciorii pe cîmp şi-o săptămînă i-am ţinut la mine. I-am dus pe la fii-mea a măritată, i-a văzut şi ea şi apoi le-am dat pe furiş de Lixăndrina cîte zece lire de fiecare.

— Ţineţi şi voi, taică, de la mine, le spusei, că de aş avea moşie, v-aş face şi vouă parte ; dar aţi văzut ce am. Fiţi oameni de ispravă, creşteţi oi, mă, şi cumpăraţi pămînt.

Am trimes p-ai mei, ăştialalţi, de i-a petrecut ca o poştie.

Apoi s-au dus şi d-ai mei p-acolo, aşa că ştiam unii de alţii.

IV

— Şi spune, mă uncheşele, îmi zise Lixăndrina într-o zi, după ce mai însurasem unul din băieți, ori ai mai ţinut tu neveste înainte de Stanca ? !

— Ei, Lixăndrino, nu mai răscoli cenuşa din inimă, că te pomeneşti că mai mocneşte acolo vreo scînteie de foc.

— Aide spune, că şi alea s-au făcut urîte, nu numai eu.

Şi eu îi spusei de Catrina şi apoi de Măriuca.

<— Zi, fiindcă am semănat cu Măriuca, ți-am căzut dragă ?

— Ştiu eu ? !

— Să ştii că azi mi-ai spus o vorbă rea, îmi zise ea.

— De ce, cireaşă neichii ? o întrebai eu.

— Am crezut că m-ai îndrăgit pentru mine, numai pentru mine, nu pentru că sămănam cu alta.

— Dar parc-ați fi surori!... S-o vezi şi tu... Ce vrei? mi-au plăcut ochii căprii, obrajii ca cireşile pîrguite din mai, părul galben şi strălucitor ca aurul!... Mi-a plăcut Măriuca, de cînd o vedeam cu picioarele goale pe prundul Argeşului, şi cînd în cîte un vad, apa limpede şi mică îi învăluia picioarele pînă la glezne.

— Craiule, craiuie, ce mi-ai fost, dar tot eu ți-am dat de hac.

— Aşa e !

Şi a trecut iar timp şi am însurat şi pe cel din urmă băiat. Ghioceii îmi răsăriseră de mult în tîmple. Părul galben se dusese de mult... Spatele drept se-ncovoia puţin cîte puţin. Lixăndrina nu mai era Lixăndrina de odinioară. îi răsăriseră şi ei ghioceii. în obrajii ca cîrfcşile de mai, se coceau căpşunele,. cu fața lor groasă şi cam zbîrcită, Dungile se adînceau şi dinții albi, îngălbeniseră şi se măcinaseră mulți, ca pietrele morii naşului.

Fetița de odinioară se făcuse femeie, şi ajunsese şi mătuşica. Măriuca însă nu se mai schimbase. O vedeam în gîndul meu tot cu părul galben, tot cu vițele de păr atîrnîndu-i peste ochi şi peste obraji; cu gurița mică, ca un bobocel de trandafir. Cu obrajii aprinşi, cu sînii calzi şi

zvîcnitori, cu carnea tare ca piatra şi cu picioarele albe, grăsulii şi mîngîiate de apa după vadul Argeşului.

Un dor mă prindea iar, din zi în zi. Vorba cîntecului :

Fusei pe unde-am iubit.
Văzui pămîntul pîrlit,
Iarba verde supinînd,
Păsărelele plîngînd !

Iiii Doamne, s-o mai văd o dată, ce-o fi o fi...

— Lixăndrino, zisei eu într-o zi, mă duc la feciorii Stanchii, să-i văz şi eu cum stau pe la casele lor.

— Du-te Marinică.

Biata Lixăndrina, mereu bună cu mine, îmi dete voie şi eu, cu bani la chimir, plecai spre Curtea-de-Argeş, să văd pe Măriuca. De feciorii mei ştiam eu ce sînt : unul era cîrciumar şi altul avea peste 500 de oi.

Ajunsei la Curtea-de-Argeş şi ieşii spre fierăstrău.

Nu mai mă cunoaştea nimeni şi nici eu nu mai cunoşteam pe nimeni. Alt fierăstrău era acum. Alte case, alți oameni, doar Argeşul acelaşi, cu aceleaşi vaduri limpezi, tot cu fete spălînd lîna în apa lui. Cavalul mi-1 luasem cu mine. Pe cine să-ntreb de Măriuca, erau 35 de ani de cînd n-o mai văzusem. Mă dusei la vadul unde o văzusem d-atîtea ori şi priveam fetițe ce veneau să spele rufe, lînă, ori să-şi spele picioarele numai aşa, de drag. îmi plăcea să caut printre ele pe Măriuca ; dar n-o găseam. Cu dulama mea de dimie albă, cu părul mare şi jumătate alb, cu barba, ce-o lăsasem să crească, eram unchiaş, nu Marin cei tînăr şi frumos.

îmi venea să plîng de dorul tinereței mele, de zilele pline de soare d-atunci, de florile care umpleau coastele dealurilor. Mă uitai în vadul apei : aceeaşi apă ; în mine bătea aceeaşi inimă ; dar îmi pierise văpăile ochilor, puterea trupului, lumea mea atît de dragă !

Mă aşezai pe-un lemn la vale de vad şi începui să cînt şi să plîng... Şi cîntai mult şi fetele se opriră din spălat şi din rîset. Le văzui şi cîntai înainte. Se vede că tot frumos cîntam, că zării oameni oprindu-se în loc să asculte. Dar eu nu cîntam, plîngeam tinerețea noastră, de odinioară !

In jurul meu, stufuri mici de răchite şi de plopiş\ şi mai încolo munţi îmbrăcaţi în păduri verzi.

P-acolo umblam odată, şi cu ochii după fete cuprindeam valea pe toată.

Mi-aminteam de fiecare copac trîntit de vijelie, ori trîntit de trăsnet; vedeam cărările, şi ştiam locurile unde erau florile mai dese. Cîntecul se deşira prelung, părea că umple văile şi se-naltă sus spre creştetele munţilor. Cîntam cu ochii plini de lacrimi : jeleam tinereţea ce se dusese.

De pe la spate, îmi ieşi o băbuţă în faţă. Se uită la mine şi eu tăcui. Muţi, ne privirăm mult, mult...

— Marine !

— Măriuca, zisei eu.

Căzurăm mototol între răchite. Plîngeam amîndoi, cu lacrimi, ca doi copii. Mă săruta pe barbă şi eu o pupam pe frunte.

— Cum te-ai schimbat, sărac de noi ! zise ea.

— Dar tu !...

— Ştii tu, Marine, cum rămăseseşi în gîndul meu ? Tot frumos, tot tînăr, ca atunci!

— Dar tu, cum crezi că-mi erai în suflet ? Cu părul galben ca beteala ; cu ochii mari, căprii ; cu obrajii rumeni ea cireşile de mai; cu viţe de păr atîrnînd pe obraji!

-— Şi tu, copilandru fără mustăţi, cu ochii sfredelitori pînă-n inimă, cu căciula mare, vesel, rumen şi cu cavalul în brîu. Şi acuşi eşti un uncheşel ce nu mai sameni cu Marinică.

— Şi tu o mătuşica, ce nu mai sameni cu Măriuca.

— Unchieşul meii ! Doamne, ce rău îmi pare !

Cînd ai venit a doua oară, avem de gînd să fug iar cu tine şi să fiu cuminte pînă oi muri. Cînd am aflat ce ţi-a făcut cumnatu-meu, mi-a venit să mor, şi am zăcut şase săptămîni. Cînd m-am sculat, să fi ştiut unde eşti,, veneam după tine.

— Veneai ?

— Zău veneam.

Şedeam unul lîngă altul, ca odinioară.

— Eşti însurat ?

— Sînt.

— Credeam că nu eşti, eu sînt văduvă de vreo opt ani, şi acuşi, cum te-aş fi luat.

Mă gîndii şi îmi venea să nu mă mai întorc deloc de aici. Dar — cugetam la Lixăndrina, cît fusese ea de bună cu mine ; cum se-ncrezuse mie şi cum îmi purtase credinţă. Cit de necaz nu mi-e mie pe legiuirile astea făcute de călugări, de oameni ce nu ştiu ce e dragostea, şi ce e femeia.

— Ce rău e că n-ai drept să ţii două neveste, aş merge şi eu cu tine ! zise ea.

— Haide, îi zisei, mai am una ca tine, şi ce o fi o fi: fac ca Petre Jarcalete.

Se gîndi mult, apoi zise :

— Ce-o zice băiatu ?

— Ai băiat ?

— Cum să nu ! ăl făcut cu tine, altu n-am mai făcut.

Fetele de la vad, văzînd că nu ne mai ridicăm, cine ştie ce şi-au închipuit, că ne-am pomenit cu ele.

— Ei, ce vreţi, le zise Măriuca, plecaţi d-aci, că ăsta e unchiaşu meu dintîi, de care am dat cu bobii 35 de ani.

— Ştii să dai cu bobii ?

— Dau cu bobii, descînt de dragoste şi fac de lipitură. Dar hai acasă, că sînt singură. Cumnatul a murit naintea bărbatului meu. N-ai teamă de nimeni.

Am plecat la casa ei.

Fiu-meu, Lixandru, a venit să mă vază. Era însurat şi el de 14 ani, avea fată la horă şi alţi trei băieţi.

Cum mă răsfăţa şi Măriuca, săraca !... îmi tăia tot pui cruzi, mă îngrijea şi mă pupa tot ca Lixăndrina, dar mai nesăţioasă.

— Hai şi tu cu mine, îi zisei, mă-mpac eu cu a de-acasă, e tot bună ca tine, e tot blîndă şi semănaţi.

— Cum o cheamă ?

— Lixăndrina.

— E mai tînără decît mine ?

— Cu cîţiva ani.

— Cum să merg ?... Dacă ne certăm... dacă te urăşte ea, copiii tăi cu ea ? Dacă n-ar fi fost ea, aş fi mers — dar uite ce : stai şi la mine mai mult.

Şi am rămas ia ea!

Fetii moşului, focu-i foc oricine! o fi, dar eu nu mai aveam cu ce să-l fac !... în cutele adinei clin obrazul nostru ne vedeam urma suferinţelor şi a dorului îndur t. Ce necaz mi-este pe bătrîneţe, că ne smulge trandafir;! din obraji şi ne scrijeleşte faţa cum e mai rău ! Sufletul e tot suflet, inima tot inimă, dar pare că bate mai rar, doar trupul e moale şi neputincios.

— Unchieşelul meu ! îmi zicea ea.

— Mătuşica mea! o mîngiiam eu.

— Cînd cîntai tu pe muntele Siliştii, cu buciumul, pînă nu venişi la fierăstrău, eu te ascultam cu drag. Te văzusem odată cînfînd şi te cunoşteam...

— Cum ziceam?... tuuuarăărăă, tuuuăărăă, tuuu-tu ; Uiu, bir oiţă, bîr ! ?

— Aşa ziceai, dar erai frumos. Şi cînd te-ai scoborît în vale, mi-erai drag de-a binele.

— De ce nu mai sîntem tineri iarăşi, să plecăm pe Argeş cu pluta la vale. Acuşi da, aş şti să te păstrez.

— Ia mai cîntă tu ca atunci.

Şi am început duios şi potolit ca o apă ce stă pe loc. A început să plîngă iar cu hohote şi mă săruta pe ochi, pe obraji, pe gît şi pe mîini.

— De ce, de ce nu mai putem fi tineri ? Aducerile-aminte din anii cei mai tineri mă fac să plîng de părerea de rău că au trecut aşa de repede...

Şi d-aci îi cîntam mereu şi trecea săptămînă peste săptămînă ; iar eu, hoinar de uşi multe, nu mai mă-nduram de ea. Nu că erau obrajii ei mai frumoşi, nu că-i era părul galben, dar mi-era milă de ea.

— Mă duc mătuşica, îi zisei într-o zi, iacătă luna împlinită.

— Pleci, Marine ?

— Plec.

— Aşa de curînd ţi s-a urît cu mine? zise ea tristă...

— Nu mi s-a urît, dar ce-o zice Lixăndrina, copiii mei ?

—- Asa e, si începu să plîngă... Dar cînd ne mai vedem?

— Ştiu eu?!

— Sîntem bătrîni, Marine, sîntem bătrîni, şi asta ne-o mai fi întîlnitul !...

— Mătuşica mea, hai şi tu cu mine!... îi zisei iar.

— Unde stai ?

— Tot pe Argeşul ăsta, la vale... şapte postii d-aici!

— Cum să merg, Marine ? O să zică lumea mătuşă bătrînă şi nebună, unchiaş sărit şi stricat, să mai aducă el alta... ne-nchide stăpînirea p-amîndoi...

Mi-aduse buciumul.

— Mai zi ca atunci.

Pusei buciumul şi iar :

Tuuuăărăăăă, tuuuuăărăăă tuuu-tu. Răsunară munţii, şi-i împlinii şi voia asta. Mai statui încă două săptămîni şi mi se făcu dor de Lixăndrina.

Plecai cu ea să mă petreacă şi cu fi-meu, în căruţa lui cu cai. Am mers vorbind şi m-au adus pînă în Rociu, în Argeş. Mi-am sărutat băiatul, am sărutat-o şi pe ea mult, mult şi am pornit. Ea nu vrea să mai plece d-acolo. Şezuse jos pe malul şanţului, plîngea cu marama la ochi şi bietu fi-meu sta lîngă ea. M-am uitat îndărăt şi tot jos o vedeam şi pe fi-meu lîngă ea. Am cotit drumul şi n-am mai văzut-o.

Cînd am ajuns acasă, Lixăndrina era foc, că de ce am stat cu Stanca şease săptămîni.

— Am stat la băiatu Măriuchii, în munte.

Şi-i spusei tot. Lixăndrina, miloasă, îmi zise:

— De ce n-ai adus-o şi pe ea ? Am fi trăit amîndouă şi aş fi spus lumii că mi-e soră.

— Mă duc s-o aduc, mătuşica.

— Dacă n-ai adus-o, las-o, şi n-a mai vrut.

Uite aşa mi-am petrecut eu viaţa. Mi-a fost necaz pe legea noastră şi mi-este. Ce bine ar fi ca un deştept să ia oricâte fete l-or place, nu numai una pe brodite; numai aşa proştii ar rămîne stingheri. Dar acum ia prostul pe proastă şi umple satul de proşti. Cum eram eu, aş fi făcut tot copii de seamă — barim îi vedeţi."

— Tot căit eşti mă unchiaş ? îl întreabă mătuşa Lixăndrina.

— Păi tu nu ştii, îi răspunse el.

— Hai să mîncăm şi lasă-ţi nevestele vechi.

Moş Dorogan se sculă în sus ca să plece şi ca îndemn pentru noi, ne mai spuse :

— îndrăgostiţi-vă băieţi, că nici vinul, nici ţuica, nici cheful, nici banii, nimic nu te mulţumeşte ca dragostea. Ia nevastă frumoasă să nu ţi se urască pe lume. Viaţa e scurtă şi e dulce cînd trăieşti cu cin ţi-e drag. Să nu ziceţi:

Blesitemiait să fii năsnaş,
Te găsişi, mă cununaşi,
Cu urîta satului.
Cu propteaua gardului.
O noapte-am dormit cu frică,
Dar la noapte mă mănîincă !

Şi moş Dorogan intră în casă...

o ÎNTÎMPLARE VECHE

Uite p-aci, pe unde este cîmpul ăsta crăpat de soare, era odată o pădure înaltă şi sălbatică, de te temeai şi ziua să nu te mănînce lupii în ea. Am pomenit-o şi eu; era înaltă, plină de curpeni de aguridă şi de fel de fel de lighioni sălbatice. Cît era de frumoasă pe vremea mea, dar cît o fi fost p-atunci — pe vremea bătrînului meu !

Uite pe colo, pe sub muchea dealului era Crucea Fetii. Am pomenit şi eu crucea. Parcă o văz, aplecată să cadă, în mjilocul unor păducei, cu tulpina roasă de putreziciune. Era crucea Ileanii, fata Radii, văduva.

Rada rămăsese vădană după ce trăise cu bărbatu-său numai opt ani. îmi spunea şi mie bătrînul, logofătul Gheorghe, cum îţi spui şi eu ţie acuşi. Ileana îi rămăsese fetică de vreo şase ani. Rada nu s-a mai măritat de a doua oară şi, femeie cuminte, nu se auzea nimic de pe urma ei. Sta într-un bordei, în marginea liniii, lîngă pădure. Ileana creştea ca din apă şi mai mult prin pădure, ca o sălbatică. Un stejar mare ce era tocmai în bătătura bordeiului, avea legat de crăcile lui leagănul făcut din curpeni de aguridă. Sus pe crăci, îşi dusese cîteva scînduri şi îşi făcuse un pat, cu umbrar dasupra, în care, cît a fost de mică, îşi păstra păpuşile, iar — fată mare — se culca ziua ori noaptea să doarmă. Era frumoasă Ileana. Nu e vorba, p-atunci, fetele urîte erau rare de tot; toate erau frumoase. Era umbră şi verdeaţă pe de rînd. Răstoaca curgea numai şi numai prin păduri; iar de copacii prăvăliţi de şivoiul apelor mari, se săpau

adîncături în tot lungul ei. Vara însă, era limpede ca lacrima şi plină de peşte. Pe unde erau cîmpii, erau livezile de fîn şi locurile de muncă. Florile ce-nfloreau de cînd da colţul ierbii, primăvara, nu se mai isprăveau pînă cînd le ucidea bruma şi zăpada. Nu putea nimeni să cosească **,ţ0ate**,cîmpiile şi n-avea ce face cu atîta fîn. Rămînea/bînşag, pe care numai zăpezile mari îl mai culcau spre pămînt. în bînşagul acela se-ncuibau iepurii iarna şi potîrnichile. Aerul d-atunci nu era sterp ca cel de acuşi: mirosea mereu şi, cînd îl trăgeai adînc în piept, simţeai că te înfiorează şi-ţi înfierbîntă trupul. Grijile traiului erau puţine; şi cum să nu fi fost lumea d-atunci şi voinică şi frumoasă !...

Ileana era mai frumoasă poate decît toate fetele din sat. Spunea bătrînul c-avea părul galben ca aurul, mare şi des de îşi învelea tot spatele cu el; şi era albă, cu obrajii fragezi — de puteai să-i tai c-un fir de păr !... Ochii nu-i avea albaştri, cum i-avusese tat-său, ci căprii ca rugina fierului. Gura mică, dar nu cu buzele tivite pe gingii, ci groscioare şi cu bărbia bine ieşită în faţă. Nu era grasă, ci şuiaţă şi zvîrlavă ca o veveriţă. Cît era de frumoasă, avea un cusur : era cam surdă. Totuşi, frumseţea ei făcea să nu i se ţie în seamă surzenia.

Tatăl ei avusese un frate, jumătate vitreg, frate de mamă ; şi acela avea un băiat, pe Radu. Tatăl lui Radu murise şi el ucis de nişte turci. Radu rămăsese şi el fără tată ; şi cum muma Iui zicea „cumnată" mumei Ileanii, ei se socoteau rude ; iar Ileana cu Radu se socoteau veri. Aproape toţi băieţii dădeau tîrcoale pe lîngă Ileana, cînd ajunsese fată mare ; dar Radu nu se dezlipea de ea, uneori nici noaptea.

Sub numele că^i-e văr, el îi bătea capul mereu cu dragosteîTI^ cînd, cum se întîmplă de obicei, *a* început şi ea să-l îndrăgostească.

Ţi-am spus, faţa ^pămîntului p-atunci era frumoasă ca-n basme. După cărarea plină de întuneric a pădurii, aşteptai să se ivească stolul de zîne, ori Făt-Frumos în pasul calului.

Ileana auzise şi ea basme, căci nu era aşa surdă; era cum se spune şi acuşi : tare de urechi.

Lumea basmelor, care era de jur împrejurul ei, şi din care nu lipseau decît feţii-frumoşi, balaurii, zmeii şi zînele, o făcuse să viseze la un Făt-Frumos, răsărit cine ştie de pe ce tărîm. Radu îi făcea silă cu dragostea lui : nu era aşa frumos şi apoi era cam prostănac, în capul lui nu încăpeau multe ; dar de îndrăgit, vrea şi el să se îndrăgească !...

Ochii omului se obişnuiesc pe încetul şi cu ce într-adevăr este urît. Ileana visa la Făt-Frumos ; dar apoi, gîndindu-se la beteşugul ei, a-nceput să se întristeze şi nu s-a mai simţit vrednică de iubirea lui. Tinereţea însă are în ea mari puteri, şi omul uită lipsurile şi nădăjduieşte cîte în lună şi în soare.

într-o zi, Ileana se suise în stejarul ei şi, stînd pe pat, cu picioarele pe un comanac, cosea la o cămaşă. Un tropot de cal se auzi dinspre pădure şi ea se uită să vază cine e. Văzu un tînăr cu un fes roş pe cap, cu un ciucure mare albastru atîrnînd pe umeri, cu două mustăcioare mici şi negre, îmbrăcat cu cămaşă albă şi numai cute; cu nădragi albi ca zăpada şi strînşi pe pulpe şi călare pe un cal negru. La brîul lui de catifea roşie se vedeau minere de pistoale argintii. Ileana începu să tremure şi, în neştiinţa ei, socoti că tînărul ăsta era chiar Făt-Frumos. Grecul, văzînd un bordei înaintea lui, domoli calul şi opri în bătătură.

— Asta bre... nu e nimeni acasă ? întrebă el.

Ileana răspunse de sus :

>— Sînt eu, ce vrei?

Grecul se uită în sus şi văzînd-o, rămase cu gura căscată, Ileana, cu pulpele albe şi goale, şezînd în picioare pe patul din copac, uitase că grecul de jos ar putea-o privi şi altfel...

— Ce vrei ? îl întrebă ea.

— Asta, asta... şi se roşi, bîlbîi ceva pe, greceşte, şi iar începu să se uite în sus. Atunci ea îşi dădu seama, se înroşi toată şi şezu jos ascunzîndu-şi faţa în palme. Grecul sie dezmetici şi el, şi începu să-ntrebe :

— Asta... Cuşteştiu unde este?

— Costeştii, Costeşti... Pe cine cauţi în ei? .

— Pe Chirie Pană Cuşteşcu... Sinto gramatice de la Bucureşti...

i — De cauţi pe boierul nostru, ia-o nainte. Tii drumul şi, lingă biserică, îi vezi casele.

— Frumosa Elenă! zise grecul, se ploconi la ea şi plecă în fuga cea mai mare a calului.

„Ce băieţel frumos", îşi zise şi ea, azvîrlind jos cusătura şi căzînd pe gînduri. Se pomeni cu Radu urcat la ea, sus.

— Ce cauţi ?

— Nimic, verişoară ! Şi şezu lîngă ea.

— Lasă-mă, Radule, singură...

— Nu, verişoară! Şi el se-ntinse în pat pe lîngă ea. Ea începu să coasă cu capul în jos. El începu s-o-ntrebe :

— Cine era caţaonul ăla?

— Nu ştiu.

— Ce vorbeai cu el ?

— Nu ştiu ! îi răspunse ea iar.

Tăcu Radu mult, îşi făcu şi el planul şi începu :

— Ştii că noi nu prea sîntem rude de speriat?...

— Şi ce-mi pasă...

— Mi-a spus mama că am putea să ne luăm !...

— Eu pe tine?!... şi se uită la el. El şedea tot culcat.

— De ce să nu mă iei ?... Eu sărac, tu cam tare de urechi...

——Eu aud bine... minţi tu.

— Auzi?... dar acuşi ce zic? Şi el şopti încet, cine ştie ce. Ea se căzni să audă, dar nu putu.

— Mai zi o dată !

El şopti iar, ea nu înţelese, îşi duse mîinile la ochi şi începu să plîngă.

— De ce plîhgi, că eu te iau... Şi-i puse mîna dreaptă pe spate. Ea se lăsă şi-ncepu să plîngă cu hohote. Cine ştie ce gînduri se aprindeau atunci în capul ei. El nu ştiu s-o mîngîie, decît se ridică lîngă ea, şi şezu bleg şi cu ochii în jos.

— Şi tu m-ai lua ? îl întrebă ea mai tîrziu.

— Te-aş lua, fiindcă-mi eşti dragă...

îşi luă cusătura şi se căzni iar să coasă, dar lacrimile îi întunecau ochii. O azvîrli.

Mă-sa, venind acasă, îi văzu.

— Ileano, dă-te jos... Şi tu, Radule, ce te-ai suit acolo ?...

El nu-i răspunse. Se deteră amîndoi jos.

— Hai, Radule, du-te acasă, îi zise Rada, tu, Ileano, vin încoace.

Radu plecă încet, iar ea intră după mă-sa.

— Ce-ţi spunea năgăbuiul ăla ?

— Că nu sîntem rude şi mă-sa i-a spus că... să mă ia de nevastă.

— Aşa îmi zise şi mie...

— Va să zică n-a minţit ? întrebă Ileana.

— Ala nu ştie să mintă...

Mă-sa tăcu, dar mai apoi răsuflă :

— Şi este cam prostănac... Nu ştiu dacă ştie să numere pînă la cincizeci. N-ar face de tine, n-ar face, fata mea ; dacă n-ai avea şi tu cusurul tău.

Ileana puse capul în jos şi iar o înecă plînsul. Aşadar era adevărat că ea — cît era de frumoasă — era fată pedepsită de dumnezeu: avea cusurul surzeniei !...

La vreo cîteva zile după întîmplarea asta, grecul a-nceput să umble cu nepotul boierului după păsări cu puştile. Coconul Costache, flăcău p-atunci, a văzut şi el pe Ileana, căci i-o arătase grecul. Amîndoi au început să dea tîrcoale bordeiului şi să dea la puşti. Ileana însă se ascundea de ei, de groaza că o s-o afle că e surdă. Radu însă ajunsese nelipsit. Boierul şi grecul îl vedeau mereu p-acolea şi pricepeau de ce pierde el vremea pe lîngă Ileana şi îl socoteau tare isteţ, de vreme ce de dragul lui Ileana nici ieşea să-i vază pe ei. Grecul, uneori trecea prin bătătura bordeiului, şi atunci Ileana fugea şi de la ochiul de geam ce-l avea pus în mijlocul hîrtiei ce acoperea restul ferestrei.

Ileana în inima ei simţea de ce bate grecul şi boierul drumurile ; dar soeotindu-se prea nenorocită, se ascundea, plîngea şi rămînea moale în braţele lui Radu. Prostul prosticel, dar haida-hai, cu-ncetul, a-nşelat-o. Din ziua aceea ea s-a socotit nevasta lui. Nu ştia nimeni de asta ; şi băieţii din sat, dimineaţa cînd duceau vitele la văcar şi seara cînd le aduceau, treceau cîntînd din cavale prin bătătura bordeiului ei. Unii mai îndrăzneţi o

strigau şi cereau : ba foc s-aprinză ţigările, ba să o întrebe de cîte ceva ce născoceau ei atunci.

Vara băieţii plecau la Argeş să se scalde, căci găseau nisip fulgerîş pe prunduri şi se puteau juca şi prăji la soare pe el. Atunci treceau iar prin bătătura ei şi cînd întîlneau pe grec şi pe boier, dîndu-se în leagănul Ileanii, plecau şopocăind că boierul şi grecul îi poartă sîmbetele.

De vreo cîteva ori i-au găsit aşa, pînă cînd unul s-a ctus într-o noapte şi a tăiat curpenii sus, lăsîndu-i nerăspunşi însă, ca să sature pe cei doi de Ileana. La vreo două zile s-a răspîndit veste pe de rînd că Radu a tăiat curpenii leagănului de a căzut boierul să crape ! Pentru fapta asta Radu a fost închis şi bătut, dar el nu ştia de asta şi se jura mereu. Atunci mă-sa a-nceput să spuie că Ileana e o dezmăţată, ce strînge împrejurul ei fel de fel de cîini şi că ibovnicii ei au tăiat leagănul, ca să cadă grecul şi boierul, ce sînt tot ibovnici ai ei. Adevărul era că, după cum nu ştia Radu cine tăiase curpenii, tot aşa nu ştia nici Ileana şi nici mama ei. Ileana, socotindu-se nevasta lui Radu, fugea de toţi ; şi cînd îi vorbeau flăcăii vorbe fel de fel, ea le auzea, dar se făcea că nu-i aude, şi-şi vedea de drum. Flăcăii însă vorbeau şi mai tare, spuneau vorbe şi mai cu obrăznicie, pînă ce ea ridica ochii mustrători spre ei, îi privea şi tăcea iar.

•— Frumoasă este săraca!... Şi ce păcat că este surdă!...

Ei îi venea să strige : „Nu sînt aşa surdă, vă auz, dar prea vorbiţi proştii !" dar îşi muşca buzele şi tăcea.

De la tăierea leagănului, boierul şi grecul îşi puseră în ambiţie să vie şi mai des la bordeiul văduvei. Ileana sta în bordei, ori, cînd se brodea dusă şi venea îndărăt, cînd era boierul şi grecul p-acolo, intra fără să le răspunză. Boierul auzise că Ileana e surdă, dar grecul stăruia că nu e, că a Vorbit cu el şi auzea foarte bine ; dar trebuie să fie ceva la mijloc, de se face.

în vremea asta trecu şi toamna, şi boierul şi grecul părăsiră satul, ducîndu-se la Bucureşti.

Zvonul Ileanii era acum mai mare ca tot satul ; căci nu-1 mai încăpea. Se auzise pe de rînd că surda cea frumoasă a păcătuit cu boierul şi cu grecul, şi nu se ştie de n-o fi însărcinată.

Mama lui Radu se făcea foc cînd auzea aşa ceva. Femeia fără bărbat ca armăsarul fără frîu ; ori te rupe cu dinţii, ori te fărîmă cu picioarele, ori sare singur in vreo prăpastie. Aşa şi mama lui Radu. Spunea bătrînă-meu cum se chema, clar eu am uitat-o.

— Ia uite, surda dracului, după ce că n-avea decît cămăşuţele de pe ea ; după ce că avea beteşug, păi îi mai plăcea să necheze şi cu boierul şi cu caţaonul venit într-o ghioace de mei!... Vream s-o dau lui Radu meu, dar acum nu se mai poate ; ce să facă el, flăcău, cu muierea altora ?...

Şi-1 certa pe Radu ori de cîte ori auzea că s-a mai dus pe la Ileana.

Ileana auzea şi ea zvonul ce se făcea pe socoteala ei, căci multe urîte îl spuneau pe faţă ; dar n-avea ce face, se punea pe plîns şi pe rugă la dumnezeu s-o ia de pe lume, dacă a lăsat-o aşa nenorocită.

Cu încetul a trecut iarna. Toate caierile s-au tors în sat cu vorba de Ileana, că e fată necinstită. îi scoteau vorbe şi cu flăcăi din sat; şi cel socotit crai şi ibovnic al ei, de era întrebat, zîmbea şiret, dînd să înţeleagă că aşa este : el este fericitul ibovnic al Ileanii. Fiecare din cei în gura lumii ştiau, în sufletul lor, că nu este aşa, dar iar fiecare credea pe celalt fericit.

— Să nu te mai prinz pe la surda, răcnea mamă-sa lui Radu, că-ţi tai gionoatele !

Radu însă, cînd şi cînd se mai ducea şi p-acolo şi Ileana îl întreba fel şi chipuri, „de ce nu vine şi de ce n-o crede el curată ; el, care o ştie mai bine ca mă-sa care a făcut-o ?"

Ce era să dezlipească sărmana de pe prost?... El nu o înţelegea. Mintea lui scurtă nu putea pricepe cele ce-i spunea Ileana. El auzea zvonul, auzea cearta mă-si şi credea în toţi şi în toate pe de-a-ntregul. Dumnezeu să ferească pe fata cuminte de bărbatul prost, că ori s-ar cununa cu-n bou, ori s-ar cununa c-un prost, totuna îi face. E bine cînd nu strică dumnezeu două case, cînd ia prostul proasta şi, se-nţeleg ori nu se-nţeleg, dar umple drumul de copii mucioşi şi cu gurile căscate !

Ileana rămăsese însărcinată şi-i spunea cu glas de foc :

— Radule, m-am încrezut în dragostea ta, ce mi-o spuneai mereu ; am fost a ta şi acum o să nasc !... Ia-mă acasă la tine !....

— Vrei să mă omoare mama ? începea el sa-i spuie.

— Esti bărbat, eşti om, ce zor ai de ea ? Viaţa e a noastră!... Vino şi rămîi aici, încai să te ştie lumea ca eşti bărbatul meu !...

— Ce, să mă omoare mama ?

Şi ea nu mai putea scoate din el altceva. Orice l-ar fi spus ea, el spunea că-l omoară mă-sa !

— Eşti mare, eşti puternic, nu te poate omori pe tine... Vino aici, să stai cu noi.

— Să mă omoare mama !

Pe de altă parte, prostul spunea tot mă-si acasă şi ea începea — femeie fără frîu :

— Auzi surda!... Vrea să-i acopere ruşinea băiatul meu !... Îl pune la cale să fugă la ea !... Desfrînata şi căţeaua!... O s-o iau de coade şi o s-o tunz. Ce are ea cu băiatul meu ? Să nu te mai duci p-acolo, că te omor... Şi Radu iar nu se mai ducea.

Vestea acum că Ileana este însărcinată se răspîndi pe de rînd. Nimeni nu credea că Radu să fi fost în stare s-o înşele; toţi credeau pe boier ori pe grec. Ei nu ştiau că merele cele mai bune porcii le mănîncă !...

— Uite de ce vin caprele rîioase în ţara noastră, spuneau flăcăii, să ne-nşele fetele, să lase bidiviii lor p-aici, să zică că sînt rumâni de-ai noştri — şi ei : caţaoni sadea !...

— De ce nu grişi cu un rumân ? se văitau alţii.

— Ii plăcu caţaonul cu mustăţile răsucite, cu ochii de diavol, cu limba de şarpe.

Şi zvonul creştea, fetele o urau şi băieţii deveneau şi mai îndrăzneţi.

în martie, cînd se luase zăpada — care au fost nu s-a aflat —, s-au dus şi i-au dezvelit cu sapele tinda bordeiului.

Biată Rada, mama ei, se văita şi-i spunea :

— Cui sămănaşi tu Ileana, de ieşişi aşa? Eu rămăsei văduvă şi nu-mi ieşi nici un zvon şi tu avuseşi parte de toate !... Ileana se lungea cu faţa în jos pe pat si plîngea cu sughiţuri...

Venise aprilie. înfrunziseră pădurile şi viorelele, micşunelele, brebeneii şi floarea-Paştelui umpleau de miros tot văzduhul. Lumea aştepta din zi în zi s-audă că Ileana a născut. Cu venirea primăverii, zgomotul ei se mai potolise. Cîntecele cucilor, zborurile berzelor, verdeaţa şi tinereţea frunzişului potoliseră şi zvonul Ileanii. Lumea era nerăbdătoare să ştie dacă Ileana o mai ieşi la horă de Paşti.

Băieţii, care o mai văzuseră, spuneau că e slabă, dar că este însărcinată.

Veni Pastele şi trecu, şi Ileana nu se arătă nici la biserică, nici la circiumă. Cîţiva începură s-o căineze. Boierul şi grecul veniră de la Bucureşti a patra zi de Paşti şi aflară, de la ţigăncile roabe din curte, de zvonul Ileanii şi de-al lor. Se mirară şi ei; şi cum s-or fi dezvinovăţit ei între ei, nimeni nu ştie. Era ziua de Duminica Tomii, cînd Rada, mama Ileanii, veni prin sat şi începu să întrebe dacă nu a văzut cineva pe Ileana ei. Nimenea nu-i spuse nimic. Trecu duminica şi luni, Rada se duse acasă unde şedea Radu cu mama lui, şi-i întrebă şi pe ei. Ea îi răspunse :

— Ce, sînt văcăreasa fetii tale !

Radu înălţă din umeri şi spuse tot ca mă-sa, că nu stie nimic de Ileana.

A-nceput atunci Rada să se jelească şi s-o cheme pe de rînd. A-nceput să colinde pădurile şi s-o strige, că femeile îşi dăduseră cu socoteala că s-o fi pitit să nască.

Urlau pădurile de plînsetele Radii, de strigătele ei : şi atunci s-a văzut cît de mult iubise pe fata ei. Mamă nu era ?...

în căutarea Ileanii au mai plecat şi cîteva fete şi băieţi din sat; ba grecul şi boierul, neavînd de lucru, au plecat şi ei în cîrd. Au căutat-o luni toată ziua şi n-au găsit-o.

Marţi, de dimineaţă, o fată, Voica lui Lixandru, a-nceput să spuie că : sîmbătă pe la nămiez, a văzut pe Radu

spălînd o secure în Răstoacă ; că ea l-a întrebat de ce o spală, ori a omorît pe Ileana ? şi el s-a luat după ea s-o taie; că ea a fugit şi d-abia a scăpat; că ea a zis astfel, fără să-şi dea seama, fără să se gîndească, şi i-a venit aşa în gură.

Vorba asta, cum se răspîndi în sat, se prinse de toţi. Boierul alergă la Casa împărătească, începu să se răstească la bătrînul, care era logofătul satului, şi ceru să aresteze numaidecît pe Radu. S-a dus bătrînul cu aleşii, şi l-au luat d-acasă.

Boierul a început să-l întrebe aşa :

— Ştii pentru ce te-au luat aleşii. Ai auzit şi tu răcnetele mamei Ileanii... Spune unde ai îngropat-o?

— Nu ştiu eu, începu el să tăgăduiască.

— De ce tăgăduieşti, cînd sîngele nevinovat ce l-ai spălat de pe secure sîmbătă la nimiez, strigă în lungul gîrlei că tu ai omorît pe Ileana ?

— Strigă ? întrebă el.

___Tu nu vezi că tot satul a auzit? Voica lui Lixandru l-a auzit întăi şi apoi şi noi... Spune cum ai făcut ?... •

Radu începu să ofteze, să-şi răsucească căciula in mîini şi să spuie :

— Mi-era dragă, dar mama o ura cu foc... Spunea toată lumea că... s-a ţinut cu toţi, şi cu d-voastră. Ea însă vrea s-o iau eu de nevastă. Eu aş fi vrut, dar nu mă lăsa mama! Mie, de cîte ori mă duceam p-acolo, îmi spunea : „de ce n-o iau ?"... Eu cum era s-o iau, cînd fusese ibovnica altora?,..

— Ei bine, îl întrebă boierul, tu n-ai făcut nimic cu ea ?

— A m făcut... dar lumea vorbea de d-voastră şi de grecul de lîngă d-voastră...

— Noi nu ne-am apropiat de ea, începu să spuie boierul, înălbit ca coala de hîrtie ; poate flăcăii...

— Nimeni, nici din noi, spuseră toţi, care se ţinuseră alai după Radu la Casa împărătească.

— Cu el a rămas grea, zise bătrînul.

j — Ei, şi spune cum s-a întîmplat; dar bagă de seama, că sîngele a spus tot... Săcurea unde e ?

— M-a pus mama de-am îngropat-o în pragul casei.

— Trimite, logofete, pe cineva să dezgroape săcurea şi s-o aducă aici.

Bătrînul trimise, şi Radu îşi urmă spovedania; cam aşa :

— De cîte ori mă duceam p-acolo, ea îmi spunea că e însărcinată cu mine şi că s-o iau. Eu, cînd spuneam mamei, tabăra cu gura pe mine, pînă cînd odată mi-a zis : „de-ţi bate capul mereu, ia-o, prostule, în pădure; omoar-o şi îngroap-o". Spunea încet, pierzînd şirul, dar toată lumea l-a-nţeles cum a făcut el în prostia lui.

Spunea : Mie îmi era milă de ea; dar mă gîndeam că nu pot să scap de ea altfel. Sîmbătă mi-a venit aşa un dor de ea, am luat săcurea la mine şi am plecat spre bordeiul ei. Tremuram de tot, dar mergeam şi săcurea îmi îngheţa carnea mînilor. Am trecut prin bătătura lor şi ea m-a văzut şi s-a luat după mine în pădure. M-a sosit şi a-nceput să plîngă şi să se roage, s-o iau acasă la mine să nască, că este cu mine însărcinată...

Şi încet, ne-a spus cum a mers aşa prin pădure, pînă a ajuns sub muchea dealului ce suie la drumul Olacului, şi acolo au şezut jos amîndoi. Ea, i-a spus din nou, cum o ceartă mă-sa, cum rîde satul de ea şi cum să facă el s-o ia.

Mi s-a făcut milă de ea, am luat-o în braţe... Nu ştiam ce să mai fac. Apoi ea mi-a zis : „Culcă-te cu capul în poala mea!..." Şi eu, m-am culcat.

„Să mă iei, Radule, să mă iei !" şi a-nceput să mă sărute. „Mă scapi din gura lumii, că au venit să dărîme şi bordeiul pe mine, de necaz că sî^tJ a ț O B l i ^ ^ - Şi eu, am minţit-o şi atunci c-o iau T dar mi-era frică de mama, şi apoi nu mai era frumoasă ca întîi : era pătată pe ochi, şi groasă.

Şi am aţipit eu şi am visat pe mama, zicîndu-mi: „Omoar-o, prostule, ce mai stai, că ea o să-ţi mănînce capul".

Şi m-am deşteptat şi i-am spus :

„Stai şi tu cu capul în poala mea !" Zîmbind şi sărutindu-mă s-a culcat în poala mea, şi am început s-o mingii pe păr... Mă gîndeam cum să fac eu s-o ucid... Mi-a

venit gînd : să-i dau cu securea în cap cît oi putea şi... poate o muri!... Ea a-nchis ochii, a luat-o somnul, iar eu i-am luat capul binişor din poala mea, i l-am lăsat pe iarbă, căci era o poieniță cît un cort în mijlocul păduceilor. M-am sculat în sus şi am luat săcurea. Cînd am adus să dau, ea a deschis ochii; s-a repezit la picioarele mele strigînd :

— Radule, iartă-mă, că nu mai stărui să mă iei de nevastă!... Dar eu am izbit-o cu coada săcurii peste frunte, am dat-o pe spate şi pînă să se scoale, am izbit-a cu muchiile săcurii, de s-au îngropat muchiile în țeastă !

Atunci a căzut jos, a-nceput să se zbată şi eu m-am aşezat pe picioarele ei şi am ținut-o sâ nu se mai zvircolească.

A rămas nemişcată... Dar burta îi mişca... şi am înțeles că se zbate copilul; am sărit în sus, am apucat săcurea şi am rupt-o la fugă. Am fugit, dar nu ştiu cum m-am rătăcit, că m-am pomenit iar lîngă ea. Mi-a venit să răcnesc, şi iar am fugit; iar am ocolit, şi iar m-am pomenit lîngă ea. Am început să plîng şi mi-a venit în gînd s-o îngrop, că să n-o mănînce lupii, şi să n-o găsească cineva. Am săpat cu securea o groapă lîngă ea şi am aşezat-o acolo. Am pus pămînt şi frunze pe dasupra şi am venit la gîrlă, unde m-am spălat de sînge şi de pămînt, şi m-a văzut Voica lui Lixandru.

Aci se opri şi iar începu să-nvîrtească căciula îrț mîni.

— Ce ți-a zis Voica ? îl întrebă unul din aleşi.

— Mi-a zis că de ce spăl săcurea, ori am omorît pe Ileana ?... Mi-a venit necaz s-o omor şi pe ea, dar n-am putut-o prinde.

Toți oamenii rămaseră înfiorați, făcîndu-şi semnul crucii.

Se aduse securea şi-i luară toți seama. Pe o crăpătură în coadă era încă sînge roşu, şi pe muchii se vedea tot aşa; cît o spălase el, tot nu putuse să şteargă de pe ea sîngele nevinovat.

Porni tot satul cu el şi cu o căruță, să arate unde a-ngropat-o. Rada se jelea de răguşise şi cu părul despletit, cu ochii căscați şi rătăciți, striga mereu: „Ileana maichii, Ileana !..."

Flăcăii, care fuseseră în gura lumii, spuneau tuturor, cu glas de foc, că nimeni nu s-a apropiat de ea şi jurau cum era mai rău, ca să-i crează toată lumea. Tot satul^ femei şi copii, au venit uite p-aici şi le-a arătat-o. ,-iAu pusugfe s-o dezgroape şi singur s-o ridice în căruță. Se umflase de parcaseră carabă)

Au adus-o şi, prin stăruința boierului, au îngropat-o la biserică. Lui i-au pus lanțul de gît, au venit dorobanții şi l-au pornit la Bucureşti să-l judice Divanul... Toată lumea o jelea şi-i părea rău de frumusețea ei.

„Uite, vezi, de asta e-n stare să facă un prost!... Decît să te iubească prostul, mai bine să te urască cel cu minte, că tot mai folosit eşti !..." spuneau toți... Şi mă-sa i-a ridicat o cruce la cap, la biserică; iar flăcăii o altă cruce pe locul unde a fost ucisă.

II

Ei, şi trecu vara şi veni şi luna lui noiembrie. în noiembrie mai întotdeauna cad brume groase şi uneori e mai ger decît în decembrie.

în sat venise vestea că Radu a fost osîndit la ştreang şi se aştepta să sosească porunca din zi în zi.

într-o zi, bătrînul se pomeni cu un dorobanț, că-i aduce o hîrtie cu o pecetie mare, roşie. O desfăcu şi citi în ea porunca Divanului, că vodă a iscălit osînda lui Radu şi că pînă în ziua de 28 noiembrie să ridice spînzurătoarea — cas§ fie gata pentru Radu şi să aibă prins un țigan rob, fie de unde o fi, care să împlinească slujba de gîde.

Bătrînul se avea bine cu boierul şi nu vrea să prinză gîde din robii lui. Toată lumea credea, p-atunci, că cel făcut gîde moare şi el pînă la şase săptămîni, şi bătrînul nu vrea să moară nici țiganul şi nici să aibă boierul pagubă.

S-a dus dar cu oamenii de corvoadă, cum se făcea p-atunci, a tăiat un carpen mare din pădure, l-a cioplit la patru muchii, a-njugat în capul subțire o grindă ța-

pană, i-a pus o paiantă şi a ridicat-o la marginea drumului Olacului, acolo unde Radu ucisese pe Ileana.

Toată lumea tremura de groază şi copiii nici p-acolo nu mai abăteau vitele să pască.

Ţiganii cum văzură că se ridică spînzurătoarea, înţeleseră că pe ei poate să cadă nevoia şi dosiră'în păduri încă din ajun.

în ziua hotărîtă, dascălul bisericii începu să tragă clopotul a mort, după cum fusese porunca Divanului. Lumea se regudl^loâl^ şi ieşi pe poiana bisericii să aştepte sosîrealui Radu. Un dorobanţ veni în fuga calului :

— Unde-i logofătul..de sat?

— Uite-mă, aici.

r— Ai prins gîde ?

— N-am putut prinde !

— E stingere ! Şi dorobanţul o rupse la fugă îndărăt. Lumea, suită prin arbori, se uita să-l vază ; dar cum erau p-atunci copaci pe de rînd, nu se putea vedea nimic. Pe la prînz, dascălul strigă din clopotniţă :

—• Vine !

Mai trecu puţin şi se văzu viind o roată de dorobanţi, cu un om legat şi mergînd pe jos, şi cu un boier cu giu~bea, călare şi el, mergînd la pasul calului în urma dorobanţilor.

Dinaintea bisericii se opri. Mama lui Radu începu să se jelească. Mama Ileanii venise şi ea, dar sta tăcută şi cu mîna la gură. Boierul cu giubeaua porunci:

— Călăraşi, luaţi femeia aia care urlă... Călăraşii o luară.

— Cine eşti ?

—- Sînt mama lui Radu.

— I-ai făcut colivă, colaci, luminări?...

—• I-am făcut, că m-a vestit logofătul.

—• Adu-le aci, că o să intrăm cu el în biserică.

Apoi omul domnesc luă la zdraviţi, pe bătrînul:

— Care-i logofătul ?

— Eu.

— De ce n-ai prins călău ?

— Au prins de veste robii şi au dosij.

— Cum se poate?... Nemernice!... Să-mi scoţi gîde din pămînt, din iarbă verde...

— N-am de unde... Or fi aflat de la marele vornic, Pană Costescu, că robii ai dumnealui sînt.

— Aaaa ! ai marelui vornic!... şi îşi muşcă buza şi se îmbiînzi numaidecît.

— Prin împrejurimi ce boieri mai sînt ?

— Pană Matraca, Iamandi... dar ăştia au prins de veste... La Puroinica... n-au prins de veste...

Un dorobanţ spuse :

— Eu ştiu p-acolo.

— Repede, strigă omul domnesc, plecaţi patru inşi, prindeţi un ţigan, legaţi-l şi să vă găsesc cu el la spînzurătoare.

— E pe drumul Olacului, logofete, spînzurătoarea ? întrebă alt dorobanţ.

— Aproape de hotarul moşiei lui Pană Matraca,

Dorobanţii zburară pe cai.

Popa Stan puse patrafirul de gît, cum îl sfătui omul domnesc, şi începu slujba, ca atunci cînd aduce mortul la biserică. Toată lumea rămase cu capetele goale.

Radu era desculţ şi aşa de slab : ca să-i sufli să cadă. Straiele cu care plecase în aprilie, erau tot alea, dar se trenţuiseră de i se vedea pielea mai pe rînd. Fusese brumă multă şi el, de glozii îngheţaţi, de umbletul pe jos, unde călca, rămînea urmă de sînge!... Era vînăt ele frig, cu ochii supţi în fundul capului, cu buzele supte şi vinete, tremura ca varga şi cu mînile legate cu lanţuri, în faţă, una pe alta. Mă-sa, cu colaci şi colivă, merse înainte, jelindu-se. La trei paşi îi făcu o odină. Lumea se milostivi de el şi începu să plîngă. La uşa curţii îi făcu a doua odină şi la uşa bisericii a treia.

îl băgă în biserică şi-i porunci omul domnesc să se culce jos pe pietrele pardoselii, cu faţa în sus, cu mîinile cruce pe piept şi cu capul spre uşă şi picioarele spre altar.

Pietrele îngheţate, el gol, urmele de sînge rămaseră pe pietre. Tremura varga, şi nişte lacrămi mici păreau că se storc din ochii-i.

Toată lumea îi lua seama. Printre încheieturile oaselor carnea pierise ; rămăseseră gropi ca scobite de daltă. Vinele gîtului, groase ca nişte frînghii; degetele lungi, slabe şi încîrligate îţi făceau groază.

— Cum l-au prăpădit !...

— O înşirare de oase !...

Şi Rada, muma Ileanii, începu să plîngă de mila lui.

Şedea culcat cu picioarele spre altar şi cu capul spre uşă. Popa slujea moliftele mortului, li făcu dezlegania de păcate, îl tămîie şi-i aprinse luminări la cap şi la picioare.

O femeie îi legă o basma cu o para la deget; o alta îi puse foi de muşcată la căciulă.

Cînd i se ridică coliva la cap : „Veşnica lui pomenire", femeile începură un ramat, de-ţi fărîmau inima.

Cînd s-a isprăvit slujba şi se împărţiră pomneţile, omul domnesc zise :

— Radu e mort! Nimeni n-are voie să-i vorbească, ori să-i răspunză. Cine i-o vorbi, va fi bătut la falangă. D-acum încolo : dumnezeu să-l ierte !

— Dumnezeu să-l ierte ! zise şi lumea plîngînd.

Popa Stan ridică braţele şi-ncepu isă vorbească.

— Vedeţi, fraţilor creştini, în rătăcirea unuia rătăcirea noastră a tuturor!... Un om a omorît pe alt om, a făcut păcat de moarte !... S-a zis : „Nu ochi pentru ochi şi dinte pentru dinte", ci „iertaţi greşalele celor greşiţi, ca şi ale voastre să fie iertate !..." Divanul avea temniţi unde să-l închidă ; avea ocne unde să-l bage ; pentru ce il ucide, dacă nu crede în legea lui Moise ?...

— Te rog, părinte, îl întrerupse omul domnesc, asta e predică împotriva pravilei şi nu ţi-o îngădui.

— Pravila mea, îi răspunse popa, este evanghelia, şi-i mai dreaptă şi-i mai sfîntă ca pravila Divanului! Şi Iar începu : Pentru ce înţelepţii să ucidă, cînd ar putea să îndrepte şi să înţelepţească ?

— Taci, părinte ! sînt slujitor domnesc şi te opresc ! răcni omul domnesc.

— Sînt slujitorul lui dumnezeu, spuse şi popa, domn mai mare ca măria-sa vodă Caragea; şi dacă stăpînul meu e mai drept, legea lui e mai dreaptă; se cade ca atît d-ta cît şi stăpînul d-tale să vă plecaţi legii mai drepte a stăpînului meu...

— Dorobanţi, opriţi pe popa! răcni omul domnesc. Dorobanţii traseră săbiile şi păşiră spre popa. Popa ridică crucea şi strigă :

— Sînt în casa stăpînului meu !... Arma mea e cuvîntul! în lături ucigaşi, că vă blestem !

— Luaţi osînditul, călăraşi!

Dorobanţii înfipseră mîinile în Radu, îl tîrîră o bucată pînă se sculă şi plecară cu el. Lumea începu să strige :

— Iertare, iertare, măria-ta !

— Nainte, călăraşi !

Afară încălicară pe cai. Dascălul începu să tragă clopotul şi convoiu porni prin sat la drumul Olacului.

Radu plîngea acum de uda pămîntul.

Unul se dezbrăcă de zeghie şi i-o azvîrli pe umeri.. El se uită cu nişte ochi, de începu toată lumea să urle :

— Iertare ! Iertare, măria-ta !

— Cine i-a dat zeghia ? întrebă omul domnesc.

Nimeni nu-i răspunse.

— Zvîrliţi-o călăraşi, şi nainte, mai repede.

— Călăraşii începură să-l tragă de frînghia ce era legată de lanţurile de la mîini.

— Amînaţi spînzurătoarea, măria-ta, pînă cînd om pleca satul la vodă, să-l ierte !...

— Nainte, călăraşi!

Radu fugea. în urma paşilor lui rămînea sîngele roşu, pe care îl ocoleau toţi, să nu calce în el.

Femeile se jeleau şi îndemnau pe Rada să ceară ea iertare, că poate îl iartă. Rada însă nu se putea ţine în cîrd ; dar, dusă de femei, mai mult pe sus, ajunsese şi ea pină să nu spînzure pe Radu.

— Măria-ta, eu sînt muma Ileanii, fata ucisă de nesocotitul ăsta... Iartă-l, iartă-l, măria-ta!

— Nu se poate, femeie!... Am poruncă să-l spinzur. Zadarnice, toate rugăciunile voastre!

— A ispăşit păcatul, iertare, iertare ! începură toţi.

— Nu ! Nu !... Unde e gîdele ?

într-o căruţă se vedea o rogojină ce acoperea ceva. Un dorobanţ dete rogojina la o parte şi acolo se văzu un ţigan, legat fedeleş şi cu ochii sticliţi în cap. Omul domnesc îi vorbi :

— Tu eşti rob, tu eşti vacă. Trebuie să pui ştreangul de gît osînditului de bunăvoie ; altfel te omor şi statul te plăteşte cu zece galbeni stăpînului tău !

Ţiganul începu să tremure şi nu răspunse nimic

— Dezlegaţi-1!

Ţiganul fu dezlegat şi adus lîngă Radu. Plîngea.

— Măria-ta, iartă-mă !

— Taci, ţigane, că nu te ,spînzur pe tine. Tu trebuie doar să-i pui lanţul de gît şi să-i tragi scara — atît... Haide, Radule, suie-te pe scară sus.

Radu se sui sus, pînă lîngă grindă.

— Acum, ţigane, suie-te şi tu sus, şi leagă-i lanţurile de la mîni, de încingătoare de la mijloc.

Ţiganul nu vrea.

— Dă-i, călăraşi, dă-i să moară !

Un călăraş apucă un par şi cînd croi ţiganul, îl dete jos.

— Iertaţi-mă, că mă sui.

— Suie-te !

Ţiganul se sui după Radu şi începu, după cum îl învăţa de jos, să lege lanţul şi mîinile de încingătoare.

— Iertaţi-1, iertaţi-1! mai strigă lumea. Unii o rupseră la fugă.

— Amînaţi moartea lui! zise şi bătrînul.

— Nu se poate, logofete!... Ei, Radule, uite colo, al luat viaţa altuia, ai luat darul dat de dumnezeu, pe care noi, toată lumea la un loc, nu i-1 mai putem da îndărăt!... Acolo, ţi-ai tăgăduit dreptul tău la viaţă ; aici, ţi-1 tăgăduieşte pravila şi ţie... Uite-ţi tronul, uite-ţi mormîntul. Cine omoară, omorît va fi! Plîngi şi roagă-te de iertare la dumnezeu, că pravila nu te poate ierta...

Femeile o rupseră la fugă, spre pădure...

— Acum, Radule, iartă pe măria-sa domnitorul care, după pravila şi după osînda înaltului Divan, te-a hotărît morţii !

— Dumnezeu să ierte pe măria-sa, răspunse el.

— Pune-i laţul de gît, ţigane ; strînge-1 uşor, ca să poată vorbi, şi dă-te jos.

Ţiganul făcu aşa şi se dete jos.

— Ei, Radule, iartă pe boierii Divanului, care şi ei tot după pravilă te-au osîndit.

— Dumnezeu să-i ierte.

— Iartă-mă pe mine, omul domnesc, trimis să împlinesc osînda.

— Dumnezeu să te ierte şi pe măria-ta !

— Iartă satul în care ai trăit; pe cei cu care te-ai gîlcevit; iartă pe mama ta...

— Dumnezeu să-i ierte pe toţi, dar pe mama s-o mănînce cîinii de...

— Scara idole, scara !... Şi cînd izbi pe ţigan, ţiganul trase scara de sub picioarele Radului. Trosni braţul spînzurtăorii şi el, rămas în gol, căzu în jos. Se balanţă într-o parte, se duse în alta, ca găleata puţului cînd îi dai drumul, şi lumea fugi răcnind.

Ţiganul o rupse şi el la fugă.

Omul domnesc plecă la cal, încălicâ cu dorobanţii şi veni după lume :

— Stai, logofete, că trebuie să-mi iscăliţi că am împlinit osînda.

Bătrînul se opri şi omul domnesc scoase călimările de la brîu — cum se purtau p-atunci; scoase osînda, scrise în ea, şi iscăli şi el şi aleşii.

Cînd se uitară în urmă, frînghia cu Radu se legăna în vînt. Era sus, şi de jos putea cel mai nalt om să ridice mînile şi tot nu i-ar fi dat de picioare.

Omul domnesc, după ce-şi văzu hirtia iscălită, o luă cu dorobanţii pe drum spre Mărunţiş şi pieri. Lumea plecă acasă îngrozită.

Radu rămase acolo sus, şi spuneau oamenii că noaptea se auzeau cîntece, scîrţîieturi, zbierete de capre, mieunituri de pisici, şi se speriau mereu caii surugiilor de la dilijenţă.

O lună a stat în ştreang, pînă după Crăciun. Atunci, un surugiu s-a suit sus, i-a tăiat frînghia, 1-a luat în

-ae spaima. Bătrânul a poruncit si el la feciori de ... w

de soatoă ... aZVMit în Ar ... ca să «Pe caii

mi & s ^ r Sa ^ Şlt Radu ... P0Vestea lui

â tta ... cine ştie cînd^arlalii;
-ăştia nu î-or mai zice: „La Crucea Fetii..."

JUDECATA

Ce au ajuns şi judicăţile astea, e de speriat, neiculiţă. Te jupoaie, nu altceva !... Să vedeţi păţău meu. De cinci ani de cînd îl duc, şi abia acum i-am dat de hac.

Mă judic cu sora nevesti-mi a mai mică. Cînd a murit socră-meu — dumnezeu să-l ierte, că el nu e vinovat nimic — a băgat ginere în casă pă pîrlitu de cumnată-meu : un om şurupar şi mincinos, de să te ferească dumnezeu î Fiindcă era şi el iaca tînăr, sită nouă, cum se zice, şi om oare n-avea, mi s-a făcut milă de el şi l-am lăsat să stăpînească el tot pămîntu rămas după urma socră-meu. Mi se părea că e om bun, pe cînd el era numai şi numai şiret. Cînd îi ziceam :

— Mă neică, hai să-mpărţim şi noi brînză de avere rămasă, că uite, am o laie de copii...

El răspundea :

— S-o împărţim, neicuţule, dar... sînt dator vîndut şi, de mi-i lua apa acuşi, îmi stă moara de tot!... Că uite, vezi bine, n-am nici eu.

— De, mă neică, îi răspundeam eu, ce să-ţi fac ?... Nici eu n-am. Şi înnod teie şi curmeie şi mă dau şi pă lac şi pă uscat şi tot nu pot să încropesc toate cîte-mi trebuie... Hai să-mpărţim!...

— Tiiii mă, nene, mai lasă-mă anul ăsta şi la anul, gata : împărţim !...

Şi-l lăsaaam să stăpînească !... Ei, şi a mers aşa, cu şpptele şi momele, zece ani... Vezi? Zece ani !...

Acu cinci ani, că de cinci ani mă judec, i-am zis:

— Mă cumnate, ce mai tunsă, ce mai rasă, îmi ia,u partea mea. de pămînt... Scurt!... Te-am lăsat destul.

A văzut el că sînt hotărît şi a tăcut, n-a mai zis nici două paie legănate.

A doua zi mă dusei cu plugu la loc şi-ncepui să ar. Arai eu arai, pe la prânz. La prînz, mă pomenii cu el, venea, venea-nfipt, c-o furcă de fier la spinare. Nevasta mea, cum îl văzu, zise :

— Măi Constantine, vezi tu p-ăla ?...

— îl văd, neică.

— Ei, ăla vine chitit pă pricină !... Ia şi tu oticu în mînă, să nu te găsească cu mîinele goale.

— Da ce fa, e nebun ? zisei eu, nici barim nu ne-am certat cu el...

— E şiret mă, e şiret, n-avea încredere în el.

O băgai cam pe mînecă şi-ncepu să-mi tremure vinele picioarelor. De, el era mai tînăr, şi dacă mă răzbea, apoi ştiu că numai moale nu mi-ar fi fost la oase.

El, cum se apropie de loc, cum începu :

— Dar bine mă... Paştili... cine eşti tu să-mi ari locu meu ?...

Eu :

— Da de unde mă e locul tău?... Şi de ce mă-njuri?

— De ce te-njur ? Stai să-ţi arăt !

Şi aduse furca să mă croiască. Eu ţinui oticu şi mă repezii la el ca nălucu. Dădu el, dar mă lovi peste otic cu cotoru furcii... Ştii, nu mai eram in bătaia furcii, eram lîngă el. îi înfipsei mîna în guler. El lepădă furca şi mă-nhăţă de mijloc. Lăsai şi eu oticu şi-nfipsei mîinile : una în gît şi cealaltă în brîu. El huţupeşti-să să mă doboare jos, eu ţine-mă bine şi căzneşti-mă să-l răstorn. Umbla — umbla să mă răstoarne. îi dă dumnezeu în cap femeii, şi-l apucă d-un picior, şi cînd mă opintii o dată vîrtos, îl răbufnirăm cît colo... El înfipse dinţii în mîna mea, pîn pînza minteanului şi-ncepu să strîngă. îmi veni atunci niţică furie şi-i trăsei cu mîna ailaltă un pumn în cap. Mă lăsă cu dinţii de mînă, dar se sculă într-un genuchi şi cînd îmi repezi o pereche de pumni în nas, mă tulnici şi-ncepu să-mi curgă sînge. Atunci mă-nfuriai: „Şi-ncă dai mă, ai!..." şi-ncepui eu să-l arz. Şi dădui, pînă simţii că mi-am scos din capete bine. Mi-l aşternui jos saltea şi cînd socotii că l-am înmuiat,

îl lăsai. Furca de fier o oprii la mine, ca nu cumva, cum era înfuriat, să-mi ridice zilele cu ea.

Se sculă şi el şi plecă cam împleticindu-se. După ce se depărta, dobîndi omu curaj :

— ...Grijania şi Paştili... te fac eu pă tine... Ară tu locu, că tot eu o să iau productu după el...

— Măi, nu-ţi-e de-ajuns ?... Stai să-ţi mai dau!... şi mă făcui spre el. Vream să plece odată şi să mîntuie cu înjurăturile... De, îmi părea rău să mă tot înjure, după ce îl răzbisem. A rupt-o la fugă şi a pierit din ochi-mi... Ei, am arat locu, l-am sămănat şi credeam că asta o să fie toată daravela. Cînd, ce să vezi?... mă dă hoţu în judicată, că l-am bătut : eu şi nevasta, şi am intrat în silnicie în locu lui. Nişte diavoli de copii, ce se brodiseră cu oile p-acolea, el, gata cu ei: martori. La judecată, minţi copiii cu covrigi, pîinişoară, cîrnaţi fripţi şi spuseră toţi că l-am bătut pînă ce a căzut jos, eu şi nevasta ; că după ce l-am socotit mort, l-am lăsat, dar cînd s-a sculat, iar am plecat la el şi abia a scăpat cu fuga.

— De ce mă, începu judicătoru să se răţoiască pe mine, de ce l-ai bătut, după ce te-ai dus în silnicie să-i ari locu ?...

— Ce-are a face socră-tău cu bătaia, mă ? se răsti judicătoru.

— Păi are, domnule judicător, zisei eu iar, că socră-meu a avut trei fete : nevasta mea, alta care a murit şi nevasta ăstuia, şi locu...

—> Mă, ce zor am eu de loc? Ce-ai căutat acolo să-l baţi?

— Păi mi se cuvenea mie, domnule judicător... nevasta mea şi nevasta lui sînt...

— Ce zor am eu de nevasta-ta şi de-a lui, mă ? E vorba l-ai bătut ?

Dacă văzui eu că nu mă pot înţelege cu judicătoru, îi spusei :

— Ne-am bătut amîndoi în parte : a dat şi el, am dat şi eu.

— Păi martorii spun că el n-a dat!...

— Păi martorii mint, domnule judicător...

— Mint, ai ? făcu judecătoru, să te cred pe tine, care te-ai dus să-i ari locu în silnicie ?
— Păi locu, domnule judecător, mai vrusei eu să zic...
— Destul! zise judecătoru.
— Nu e destul, domnule judecător, că locul mi se cuvine mie...
— Taci!... Te dau afară! zbieră judecătoru la mine.
Eu mă gîndii : „Hei !... şi judecătoru ăsta s-o fi judicînd cu neamurile pentru avere, d-aia ţine cu cumnată-meu"...
îl întrebă pă el :
— Ce pretinzi ?...
— Să-i încondemnaţi după lege, domnule judecător, şi să-mi dea şi 200 de lei, despăgubiri, fiindcă am zăcut de bătaia lor !...
Aci nu mai putui să rabd aşa pîrîtură :
— Ai zăcut tu, mă ?... Să te trăsnească dumnezeu dacă minţi ?...
Atîta apucai să zic, că judecătoru şi sări după scaun, de parcă-i pusei vitriol:
— Şi-ncă blestemi, mă!...
Şezu pe scaun, neică, şi-ncepu :
^Condamnă pe Constantin Oleajă la două luni închisoare şi pe Ioana Constantin Oleajă 100 de lei amendă. 11 mai condamnă tot pe Constantin Oleajă şi la 200 lei despăgubiri". Ai, ieşiţi afară !... Aprodu mă şi-nhăţă şi mă-mpinse pă uşă afară.
„Ia uită-te măăă ! Ce mai fu şi asfca ?" mă gîndii eu.
Un avucat s-alătură de mine, văzu că i-am căzut în plasă, lui sau altuia.
— Ce-ai de gînd ?
— Pă dracu !
— Vrei să faci siminaru ?
— Ba-1 dau dracului !
— Păi îl faci, dacă nu pui avucat i...
— Păi pui, să nu-1 fac... Cît îmi cereţi să mă scăpaţi ?
— Trei sute de Iei.
— Iuliu!...
— Ce te vaiţi ?
— Trei sute ?!!

— Da, o sută amenda, 200 despăgubirile, apoi două luni de puşcărie...
— Da să cumpăr cinstea de la d-ta, domnule ?
— S-o cumperi!
— Păi, domnule, eu sînt drept, locul e al meu, şi mi se cuvine mie...
— Şi locu ţi-1 cîştig, dar cu altă tocmeală...
— Domnule, care va să zică, să mă bag la d-ta?
— Ba nu, fă ce pofteşti!
Şi-mi întoarse spatele. Nevasta îmi trase un ghiont.
— Te ia la puşcărie, mă !...
Mă gîndii: „Măăă... a dracului dreptate!... Auzi!... să nu baţi pă-1 de nu te lasă să-ţi iei dreptul..." Mă luai după avucat :
— Domnule avucat, să nu vă fie cu supărare, hai să ne tocmim, că tîrgu mînie n-are, şi să mă scăpaţi de belea... Da e vorba, şi dv. prea aţi cerut mult... Zău !
Că n-am cerut... că sucită, că-nvîrtită, m-ajunsei cu «el 150 de lei, să mă scape de belea şi să-i dau banii în două cîştiuri : o sută peste trei zile şi 50 la ziua înfăţişării.
— Să vii peste trei zile, îmi spuse avucatu, să-ţi fac apelul şi să-mi aduci banii.
Vedeam eu grija lui de bani, dar răbdam.
Am plecat acasă, cu inima de parcă mi-o opărise cineva. Biata nevastă mergea şi ea după mine, şi nu ne mai venea nici să vorbim.
Cînd mă gîndeam că n-oi putea să scap de închisoare, începea capu să-mi ţiuie şi-mi venea o fîrşeală, de -umblam să stau jos.
Moş Andrei ne întîlni în drum.
— Bună ziua, taică, zise el.
— Bună ziua, moşicule. Şi mă gîndii : „D-ar şti moşu că hoţu de judecător m-a osîndit la închisoare, nu mi-ar mai fi dat el întăi bună ziua. Ei, dar tot o să afle el de la pîrlitu de cumnată-meu..." Şi aşa a fost... A spus şi la buni şi la răi, şi unul mai calic mi-a şi dat-o la nas. Şi să vezi cum. Mureau găinile în sat şi el, în loc să-şi îngroape paguba, venea cu ele să le spinzure d-o salcie. Zic :

— Mă Ioane, da-ngroapă-le dracului, mă, că spînzurate, vine vîntu şi le jumule fulgii, şi azvîrle molima şi la mine.

Da el de colo :

— Aşa e bine! Cum zboară vîntu fulgii, aşa să zboare boala în pustietăţi !...

— Mă, da nu zboară boala în pustietăţi, ci zboară cu fulgii în găinele mele... Ia-ţi-le d-aiei şi îngroapă-le !

El : — Ba că nu, nu le iau.

Eu : — Ba că să le iei...

Pînă odată codălbi ochii la mine şi-mi spuse :

— Mă, te trimet mai degrabă la hîrdău lui Gheorghiţă !...

Parcă-mi dete cu toporu în inimă !... îmi \eni să-i sar în gît şi să-i arăt eu cum trebuie să fie om de omenie ; dar mă gîndii că, de m-o mai da şi ăsta în judicată, tot pentru bătaie, şi mă vedea iar judicătoru, apoi mă condamnă de nu mai scap. Tăcui şi-l lăsai de spînzură găinile în salcie. Ce să-ţi mai spui ?... Peste o săptămînă au început găinile să-mi moară, şi mi-au murit, neicuţule, pînă am mai rămas cu două şi un cocoş...

La trei zile am fost la avucat, numai cu un pol. Făcusem cerere de împrumut la bancă pentru cinci poli ; dar, pînă să se strîngă conţilii dă administraţie şi s-o aprobe, m-am împrumutat la Gligoraş cu un'pol^ să-i dau şi ăluia un franc la pol pă lună.

Avucatu, că: „de ce numai un pol ?..."

— Atît am putut încropi aşa repede, dar mai aduc...

— Nu-ţi fac apelul acuşi...

— Ba fă-1, domnule, că-ţi aduc şi restu... o să-mi dea de la bancă...

— Cînd?...

— Peste trei zile.

— Bine, să. vii atunci!,..

C-o fi — c-o păţi, nu fu rost să-mi facă apelu şi am plecat acasă fără pol, pentru că apucasem de i-1 dădusem nainte de a-mi spune că nu-rmi face apelul fără toţi banii... Acasă am început cu stăruinţele pe lîngă ăi de la bancă ; i-am rugat, le-am dat băutură, şi mi-au aprobat cererea, am făcut contratu pă şase poli şi mi-au

dat banii. Mi-aiî oprit dbbînda pă şase luni şi cu ce le-am dat cinste, s-a dus naibii zece lei. Un pol l-am dus lu Gligcraş datoria; cu 10 lei am luat sare şi-am dat două biruri, iar cu patru poli am plecat la avucat... Toată ziulica am stat pe lîngă el, că avea procese şi trebuia să-l aştept. Măi, hoţi şi ca avucaţii ăştia, să te ferească d-zeu !... Cum m-a văzut, m-a întrebat de bani.

— I-am adus.

— Adu-i încoa si hai să-ţi fac apel...

— Uite-i.

Şi i-am numărat pe cîte patru în palmă. îi băgă în portofel, mă luă acolo unde scriu logofeţii, vorbi, nu-ş-ce vorbi, şi-mi spuse: „Intrăm în procese acuşi, mai aşteaptă niţel..." Măi, şi cu niţelul lui, l-am aşteptat pînă pă seară, pînă cînd s-au isprăvit toate procesele. Mi 1-a făcut, am tras cu deştiu şi am plecat acasă...

Eeei... Peste vreo două săptămîni îmi vin cetăţii. Eu zic : „Măăă, a şi sosit după apel!" Mă duc eu la vecin, le citeşte şi-mi spune că-s inculpat şi la judicător.

Cum naiba la judicător, că mie îmi spusese avucatu la trebunal?... Mai bine, fie şi la judicător, că-i mai aproape...

La termen, peste vreo zece zile, îmi iau nevasta după mine şi hai la judicată. Cumnată-meu era şi el. Umblasem eu, în ale vreo zece zile, să fac rost de 50 de franci pentru avucat, dar nu putusem. Ăi de la bancă nu mai vreau nici morţi. Ziceau că: „Ce, banca s-o ţie dor pentru mine, să-mi dea bani peste bani, ca să fac datorii peste datorii ?..." La Gligoraş nu m-am mai dus, că şi „ l „ _ î„ sfîrşit, să te ferească d-zeu să ajungi la ananghie şi să ceri la mîna altuia.

La judicată căutai avucatul, dar nu-l găsii. „Mai bine, îmi zisei, că poate, d-o fi apelul lui făcut bine, scap de belea şi fără el şi nu mai dau nici cei 50 de franci".

Ne strigă înăuntru şi judicătoru începu să citească. Cînd, ce să vezi, neicuţule !... Mă didese în judicată cumnată-meu, că i-am arat locu lui şi eu să ştiu : tufă !

— De ce-ai arat mă, locu ? începu iar judicătoru.

— Păi locu se cuvine mie, domnule judicător, începui şi eu.

— Ce ţi se cuvine ţie, mă ?!

— Ştiţi, domnule judicător, eu sînt ăl cu daravela cu locu,.. Asta mi-e cumnat... Nevasta lui e soră cu nevasta mea, şi locu — ştii, pentru care ne-am şi bătut — se cuvine nevestei mele...

— Nu e adevărat, domnule judicător, n-c cunosc !... Locul e al meu !... Eu l-am stăpînit de 10 ani — spuse cumnată-meu.

— Aşa e, domnule judicător, l-a stăpînit, că l-am lăsat eu, da el minte că nu ne cunoaşte... Nevasta mea e soră mai mare şi locu e de la socră-meu...

Aşi, de unde, judicătoru se făcea că nu mă-nţelege, parcă eu îi vorbeam păsăreşte. Începu să-ntrebe el, scurt, cum ştia :

— Mă, cine a stăpînit acu un an ?

— El, spusei eu.

— Destul !... Ce pretenţie ai, îl întreabă pă el.

— Să-mi lase locu în stăpînire şi să-mi plătească despăgubiri şi cheltuieli.

— Domnule judicător, cum să las locu lui, că l-am arat, l-am semănat şi se cuvine nevestei mele ?... Ce sînt nebun să i-l las ?... Numai el este ginerele socră-meu ?...

— Hai, hai, curmează vorba. O să-l laşi prea!...

Şi-ncepu, neicuţule :

„Obligă pe Constantin Oleajă să lase locul lui Marin Tănase în plină posesie..."

„Obligă pe Constantin Oleajă şi la 50 de lei despăgubiri şi cheltuieli!..."

— Da ce e asta, domnule judicător, dreptate ?

— Dă-l afar aprod !...

Şi mă dă, neicuţule, afar !

— Ce mai fu şi asta, nevastă ?

— Ştiu şi eu, bărbate !...

Ne ducem noi acasă — şi ce-mi veni într-o zi, că spusei notarului toată daravela...

— Păi dă-l în judicată şi tu.

— Păi ce să-l mai dau dacă m-a rămas ?

— Ce te-a rămas, mă ? Judicată e cu nasu dă ceară ; dacă-i încălzeşti nasu, îl strîmbi încotro vrei... Fă acţiune de moştenire, ca să işiţi la împărţeală...

în sfîrşit, mă descîntă notarul şi-mi deschise capul.

„Dacă-i aşa, zic, păi stăi, neică, fir-am afurisiţi, să mă iau şi eu de tine cu judicăţile... Ce adică, numai tu om şi eu nimic ?" Şi a doua zi plec la judicătorie şi dau de avucat. îl spui pătărania şi-l tocmesc cinsprezece poli, să-mi scoată dreptul nevestei de pămînt...

Face avucatu hîrtiile şi-mi dă una, de ce hîrtii să scot de la primărie. Viu eu, dau hîrtia notarului, mă tocmesc şi cu ăla un pol să-mi scoată de pîn condicile primăriii tot ce-mi trebuia şi pusei de gînd pă judicată şi pă rost, să fac paralile avucatului. Cum adusei cetaţiile, şi i le dete notaru, cum intră năvîrliile în el. îi venise rîndu s-o poarte şi el pă mînică !...

Pă după Bobotează, aveam procestu la trebunal: pă-l cu bătaia, şi tot p-atunci la judicătorie: pă-l cu pămîntu. Rost de parale nu era. Porumb făcusem puţin... Ce era să vînz, ca să iau eu atîtea parale cîte îmi trebuia ?...

Zic :

— Făi nevastă, odată că ne-am prins în horă, trebuie să jucăm... Hai să ne lipsim de vaeă, s-o vindem şi să dăm bani avucatului.

— Da bine, mă, copilaşii, cu ce să se mai dedulcească şi ei ?...

— Ei, ce vrei fa, dar, să ne lipsim dă judicată ?... Acuşi ce-o fi o fi; nainte cu d-zeu!...

Şi făcui şi nevasta să zică ca mine.

Vîndui vaca pă 7 poli... La ziua judicăţii, luai banii în şervet şi plecai cu nevasta după mine.

— Banii, că te scap.

— Gata ! Şi-i numărai cinzeci de franci.

— Aşa e ? îl întrebai.

— Aşa !

Şi ne strigă năuntru... Şi citeşte grafieru, şi să scoală procurolu, şi pîraşte, şi dă-i, şi zi-i, ca să ne respingă apelul...

„Ia uite mă, da ce-o mai fi avind şi procorolu ăsta cu mine, nenişorule ?"

Se scoală şi avucatu meu, şi începe să le spuie ca după carte... Şi o suceşte, şi o-nvîrteşte, că martorii sînt nişte copii; că bătaia a fost chelfăneală între rude şi-ne scapă, neicuţule, cu cîte douăzeci de lei amendă!...

— Ia uite-mă!... Bodaproste, Doamne!... Mi-a venit să sar în sus de bucurie.

Nevasta :

— Scoate banii mă, şi plăteşte amenda.

Eu fusei gata; dar preşedintu zise : „Hai, hai, ţine-ţi banii, că o să vă vie la percictor amenda..." Avucatu, cum văzu banii, cum începu să-i lase gura apă de ei. „Ba că nu, dă-mi-i mie, în contu procesului de pămînt!"

— Păi amenda ?

-^Amenda mijlocesc eu să vă vie tocmai la vară...

Mă gîndii, şi fiindcă eram dator, îi dădui, neicuţule, patru poli. îi spusei:

— Ţine minte, domnule, mai sînt unsprezece poli de dat, şi acum, vezi-mi dă procest... Să-l faci pă cumnată-meu să pomenească !;..

— N-ai grijă!... Ţi-l tund eu, şi ţi-l raz!...

Şi iacaaaa, vine şi judicată de pămînt...

Mergem toţi la judicată: şi el cu nevasta şi eu cu nevasta. El dă fuga, şi jp>une,şi el avucat. Credeam că o să meargă treabă mai 'r^de; de, doi aviiciaţi!... Ne strigă acolo, şi avucatu lui, nici tunsă, nici rasă, ceru aminarea. Al meu nu zise ba, şi se amînă procestu în martie...

Vine martie şi plecăm iar la judicată şi dă al meu hîrtiile şi... ceru amînarea avucatu meu. Se amînă în cirişar.

Şi vine cirişar şi ne ducem la judicată iar, şi nu ştiu ce cusur găseşte avucatu lui, că ceru el amînarea.

Cumnată-meu seceră grîu pus de mine, îl treieră, îl vîndu şi dete banii avucatului lui.

— Domnule avucat, mi-a luat grîu pus de mine !...

—• Are hotarîre, mă !...

— Păi, să-l rămînem mai repede cu procestu...

— Nu se poate mă, tu vezi de bani, că-ti cîstig pămîntu...

Dacă văzui că asta o fi pricina de se tot amîna procestu, mă sfătuii cu nevasta şi... vîndui şi boii pe optsprezece poli.

Şase îi didei băncii datoria; unu îl lăsai acasă pentru amendă şi cu unsprezece plecai la avucat şi îi didei pe toţi.

— Acuşi, să-mi cîştigi procestu...

— N-ai grijă !...

în brumărel avusei judicată iar. Al lui ceru amînnarea, al meu nu suflă. Sării eu cu gura :

— Să nu se mai amîne, domnule judicător, că de cînd mă judic...

— Sssst ! făcu avucatu meu.

— Sssss ! făcu avucatu lui, şi se amînă procestu în călindar.

— Da de ce, domnule avucat, mai amînarăţi procestu, că eu vream să iau locu... îl făceam ogor pentru porumb.

— Ei mă, mai trebuia ceva... Şi-apoi mai are de primit avucatu lui un rest de bani.

— Păi dacă să-i piarză procestu, la ce-i mai cere bani ?

— Păi ce, el nu munceşte, mă ?... Avucatu n-a-nvaţat carte?... Lui nu-i trebuiesc ghete, pălărie, haine, parale ?...

___Tiiii... care va să zică, nu să ştie din noi amîndoi care o să cîştige...

— Cîstigi tu; tu cîstigi, fiindcă mă ai pa mine!...

îmi intră cuiul la inimă!... Tot aşa spunea lu cumnată-meu şi avucatu lui, că-i cîştigă procestu... Şi eu ma gîndeam că, din doi, o să piarză unul.

în călindar îi spusei avucatului:

— Rade-1!... Rade-1, că m-am speriat!...

— Ti-1 raz, că al lui şi-a primit banii !...

Şi intrarăm, nenică, şi-ncepură avucaţii să se frămînte... Şi frămîntă-să, şrfrămîntă-să, şi odată judecatoru le făcu semn şi tăcură.

Ait, acu i-e acu !...

„Admite acţiunea femeii Stanca Constantin Oleaja şi porunceşte împărţeala... Puneţi ispert..." mai zise judicătoru.

Mă gîndesc, pă cine — pă cine... şi pui ispert pe notar. Atunci se amînă, să vie ispertu să'jure, da avucatu lui făcu apel, şi nu mai chemă nimeni pă ispert...

Măi, da hoţ cumnat!... Cum s-a lovit el cu avucatu, nene !!...

Aştept neică cinci luni de zile, iar prin cireşar, cînd acum procest la trebunal cu pămîntu.

Avucatu meu, că să-i mai dau bani.

— Păi, mi-ai cîştigat procestu ?

— L-am cîştigat.

— Păi, dă-mi hotărîreâ...

— Păi, a făcut apel...

— Păi, rămîne-1 şi aci, că am vîndut şi vaca copiilor, şi boii de la jug... Nu mai am ce să vînd!

De data aia m-a lăsat în pace.

Aidaaa, şi la trebunal... Acolo, să schimbase rostu, şi eu nu ştiam deloc.

Ne strigă o dată, zicea că face apelu, şi-mi ceru procedura. I-o didei avucatului şi avucatu trebunalului. Nu ziseră nimic avucaţii, ce e drept, da trebunal^ din chefu lui, amînă procestu la paisprezece noiembrie.

— Domnule preşedint, da dă ce s-amînă ?... începui eu...

Avucatu să-ncruntă la mine şi-mi tăie curaju. Aprodu ne dete afară.

Eu mă gîndii, să mai stau să vorbesc cu avucatu, să videm ce mai îmi spune. Cumnată-meu, parcă nici nu mă cunoştea.

— Bine mă, cumnatele, îi zisei eu, de ce-ţi sînt dragi ţie pricinile ?... Nu ţi-ajunge de cînd ne judecăm ?...

Da el :

— Să ne judicăm, că d-aia-s făcute judicătoriiile !...

— Bine neică, să ne judicăm!

Pin odaia aia marea, în oare foiau fel de fel de oameni, iacă şi o biată femeie. Mă-ntreabă :

•— De mult te judici?

— Acuşi am venit aici, şi se amînă... Aştept avucatu să videm ce mai îmi spune.

— Ehei, leiculiţă, începu ea. Eu mă judic de doi ani la judicătorie şi de cinci aici... Uite, mă judic c-un popă — pocni-i-ar capu şi s-ar alege prafu şi pulberea de el! A venit în locu meu, tam-nisam. Era vecin cu pămîntu nostru. Eu, prin Bucureşti după hrană, şi biata mamă singură acasă. A murit mama, şi hoţu de popă şi-a stricat gardu şi a făcut grădina lui tot una cu a noastră. Credea că eu oi fi murit prin străini. S-apucă să taie prunii, îi scoate, ară şi zice că e locu lui. Cînd viu eu, nu mai cunoşteam aproape : locul lui cu al nostru totuna.

— Aba părintele, locu meu ?

— Ce loc?

— Cum ce loc? Locu nostru rămas de la tata şi de la mama...

— Nu ştiu eu, se vede că eşti nebună !

— Nebună eu!?... Şi-am început, de, ca femeia la necaz, să-i şterg barba' şi să-l blestem !... Dar m-a luat hotu la trînteală, şi m-â bătut, de cînd m-am pomenit eu,' ajunsesem în mijlocul şoselei. Apoi nu ştiu, eu mă dusesem pînă acolo, ori el mă azvirlise. Dac-am văzut si văzut, l-am dat în judicată la judicător...

Şi spunea biata femeie, de la ficaţi, şi eu mă gîndeam : „Sărac de ea şi de mine. Cum în lumea asta au parte numai hoţii?..."

Ea povesti nainte, şi femeia mea o asculta cu gura căscata

— ...La judicător, doi ani amînări peste amînări, pînă cînd, la o înfăţişare, pe nişte noroaie de să dai cal de frîu si să te lipseşti, n-am venit de dimineaţă. Se duse hoţu şi vorbi cu judicătoru, că are mort de-ngropat, să-i ia procesu nainte. Şi i-a luat procesu şi m-a rămas în lîpşă. Cînd am venit eu, el taman ieşea, şi rînjea, rînjea) ia mine — pocni-i-ar capu să-i pocnească !

— Să te auză dumnezeu, zise şi femeia mea.

— Nu ştiam că făcuse isprava. Aştept eu, aştept... Se duse judicătoru la masă, vine iar, începe şi sfîrşeşte procesele. Cînd văzui că plecă :

— Da procesu meu, domnule judicător?

— Ce proces ?

— Procesu cu popa...

— Aaa !... Ai venit tîrziu, s-a strigat...
— Şi, ce s-a făcut ?
— I-am dat drept lui !...
— Drept lui !!../ Dar-ar dumnezeu să s-aleagă prafu şi pulberea de el ! Păi e grădina mea, locu meu de casă...
— Du-te femeie, du-te şi să faci apel...
— Ce era să mai fac?... Am plătit grafierului zece lei, şi mi-a făcut apelu la trebunal. Şi d-atunci, uite-mă, de cinci ani, mă judic cu hoţu... Uite cu hoţu ăla, pocni-i-ar capu să-i pocnească, şi s-ar alege prafu şi pulberea de el!... Cu avucaţii: şu-şu-şu să-mi mănînce locu. Nu l-ar mai răbda d-zeu şi Maica Domnului !
Taman o strigă năuntru şi intră îinchinîndu-se.
— Vezi tu nevastă, ce va să zică judicată ?... Noi cînd om mîntui-o cu hoţu nostru ?...
A dat d-zeu şi a işit avucatu p-afar.
— Noi ce facem ?
— Duceţi-vă acasă, ce să vă fac, veniţi la 14 noiembrie...
Şi am venit acasă.
In. noiembrie ne-am dus la tribunal, dar... ce fu, cum fu, se amînă la 7 martie !...
— Na, că a-nceput să se delungească...
La 7 martie, taman vorba femeii : şu-şu-şu, şu-şu-şu avucaţii între ei, şi, amînară procestu la cireşar.
„Iii!... mă gîndii : la cireşar trebuie avucaţilor bani de băi : la noiembrie bani de iarnă, la martie bani de Paşti... Ei dar acuşi, vrei nu vrei, bea âiasmă Andrei!... Trebuie să mă judic..."

La cireşar avucatu meu, nu, că să-i mai dau bani, că alfel mă lasă de pierz procestu.
— Nu mai am, domnule.
— Ba să ai, că nu sînt robul tău să te slujesc mereu.
— Păi isprăveşte-1, domnule, odată...
— Termină-1 tu, dacă eşti grozdv... Asta e judicată, nu e jucărie !...
Dacă văzui că-i sări ţandăra, începui cu binişoru...
— Domnule, ţi-oi mai aduce şi eu din alelalte... Ouşoare, găini, ce-oi mai avea, că bani nu mai am...
'— Ei bine, s-aduci şi d-alea !
La judicată năuntru, sare avucatu la cumnată-meu, întoarce legea p-o parte, o suceşte p-ailaltă, spune iar din ea în limba lor, şi amînă procestu în decembrie!...
„S-au dus boii dracului", zisei eu. Îmi luai avucatu la zdraviţi :
— Am sărăcit domnule!... Am yindut vaca şi ţi-am dat-o. Am vîndut boii şi ţi i-am dat. Datoriile mă-ntind : boieru cere, percictoru cere, cîrciumaru cere!... Ce să mai vinz ? termină procesu, că mă lipsesc!...
— Lipseşte-te !...
— Vai de mine, să mă lipsesc, ai ?... Da cine-mi dă, vaca şi boii ?...
— Atunci ţin-te de judicată!...
— Dar fă şi d-ta ce i-i face şi sfîrşeşte-1.
— îl sfîrşesc, îl sfîrşesc... N-ai grijă ; dar nu uita, să nu mai vii cu mîna goală la mine.
— Nu viu, da să-l razi.
— îl raz !

Si vine, neicuţule, şi înfăţişarea a şasea şi duc avucatului un purceluş în dăsagă, ştii colea, ciortan de cinci săptămîni...
La judicată ce să vezi ? ...Se amînă iar U
îmi veni să iau cîmpii, nu altceva.
îmi sta în gît să zic avucatului: „Hoţule, hoţule, îmi mîncaşi vaca, boii, patru găini, cincizeci de ouă, şi acuşi şi un pruceluş !" dar îmi înghiţii necazul şi o luai tot cu rugăciunea.
___Domnule avucat, termină-1 odată !... Rade-1,. că m-am speriat cu atîtea amînări.
— Ţi-1 raz, mă, ţi-1 raz !.
— Bine, domnule, mereu îmi spui că-1 razi şi de.ras nu-1 mai razi...
— Acuşi ţi-1 raz, că şi-a pnmit şi al lui toate paralele !...

„Of, fi-v-ar legea şi dreptatea voastră a dracului, cum o suciţi voi ca să trăiţi tot pă spinarea noastră..."

Venii acasă.

Cînd veni înfăţişarea iar, ii dusei o gîscă. Cum văzu gîsca, cum îmi spuse :

— Acu ţi-1 raz !

Eu zisesem în gîndu meu :

„Doamne, Doamne, dac' s-o isprăvi procestu azi, cînd oi da gîsca în mîna cucoanii avucatului, ea să strige găgăgăgăgă : iar de s-o amîna, să tacă din gură." Gîsca, neicuţule, cînd o didei cucoanii, strigă: găgăgăgă!...

Mă-nchinai şi-n gîndu-meu : „Bodaproste, Doamne!... încai clup-atîtea umblete pe jos, cu biata nevastă, să cîstig procestu... Fir-ar de hîrca lu cumnătă-meu să-i fie!..."

Merserăm la trebunal. Cînd ne veni rîndu, începu avucatu lui să-i tragă cu claţa; claţa-claţa, de mă speriase. Zic : „Mă rămîne hoţu şi-mi mănîncă dreptu !" Mă gîndeam că cheltuisem boii, vaca şi făcusem şi alte datorii. Termină avucatu lui şi-ncepu al meu : toca-toca, toca-toca, toca-toca, de-1 încondeia pă cumnată-meu, de parcă îmi lua cu cîrpătoru necazu de la inimă!...

Mă neicuţule, se sculă trebunalu la chibzuire şi intră într-altă odaie. Noi ramaserăm să aşteptăm. Şezu trebunalu şezu, şi cînd intră, şi eu, şi el, şi nevasta mea şi nevasta lui, tremuram ca varga, că ce s-o hotărî. Tăceam toţi şi odată auzii: „Respinge apelul, cu o sută de lei cheltuieli... Pe cine puneţi ispert ?..."

— Am pus ispert, spuse avucatu meu, se va cita la judicătorie.

Aprodu ne luă de mînă şi ne dete afară.

— Ce s-a făcut, domnule avucat ?

— Ai cîştigat.

— Eu ? '

— Fireşte ! Nu ţi-am spus că-1 raz ?

— Păi la ce mai mergem la judicător, că aşa înţelesei ?

— Că aşa trebuie. Acuşi du-te şi ce o mai fi de făcut fac eu.

Cumnată-meu iar cu avucatu lui: şu-işu-şu, şu-şu-şu... Neicuţule, credeam c-oi fi mmtuit-o !... Cînd, ce să vezi ? Avucatu lui făcuse recurs !...

Nu ştiam ; cînd într-o zi primesc o scrisoare — d-alea poştalile. „Măi, de la cin să fie?... De la cin să fie?..." Mi-o citi un băiat şi spuse : Driconescu, avucat. A ha ! e de la avucat.

îmi spunea că cumnată-meu a făcut recurs şi să viu cu 50 lei gheaţă, în ziua de cutare — să-l rază şi aci.

Pîn la judicată mă căznii fel şi chip să fac 50 de lei. Nu fu rost. Mă dusei şi aşa. Pe la Bucureşti nu mai fusesem. Avucatu, cum mă văzu :

— Doi poli jumătate...

— N-am.

— N-ai?

— N-am !

— Atunci s-amînă!...

— Domnule avucat... sărut mîna, păi...

— Scurt! S-amînă !

Şi se amînă procestu.

Âm intrat acolo, ce zise avucatu lui, ce zise şi-al meu, nu ştiu, că se amînă.

— Să-mi aduci 50 de lei, auzi ?

— Auz !

Hei, trece iar timp, şi uite am fost şi la judicată de acuşi. Am închiriat săptămînă trecută un pogon de loc pe cinci ani, şi am luat cinci poli... I-am dus avucatului 50 de lei... Iaca azi fuse procestu. Şi aci avucatu, cum mă văzu :

— Banii!

— Gata !

— Ţi-1 raz !

— Rade-1!

Şi iar : claţa-claţa, al lui ; toca-toca, al meu... şi Curtea îi respinse recursul !

„Să plăteşti şi o sută de lei cheltuieli!"

— Ei acuşi, să-mi dai procură — zise avucatu meu — să scoţ cheltuielile de judicată de la el. Pentru că le scot eu, 'îngrijesc de tot, de ispert, de tragerea

şorţurilor, de tot, pînă te-oi pune în stăpînirea locului.
— îţi dau!

Şi uite, mă duc cu hîrtii de la el, să le fac la judicător şi să-şi scoată banii, da să-l rază pe cumnată-meu, să pomenească şi mort.

De bucurie, aprozii mai m-au ciupit şi ei cu cîte cinci gologani bacşiş.

Şi iaca aşa, acuşi cred că am mîntuit cu judicată, da şi de speriat, m-am speriat... că m-a sărăcit cu judicată asta de mi-a ieşit şi păru prin căciulă!...

UN TOI LA BĂTRÎNEŢÂ

I

Moşu Dumitru Enache, numit aşa fiindcă are părul jumătate alb, se află la circiumă, dus pe gînduri, şi povesteşte, îl îndemn încetişor la băutură, cu gîndul să-mi povestească, cum de s-a pomenit să ajungă om bătrîn în gura satului.

— E nu, nu, începe el, n-a fost lucru curat. Uite, îţi spui ţie, ca băiatului meu : m-am stricat niţel la cap! Da, văz eu, ce mai vorbă !... Odată... am fost om ; dar acum m-am stricat..>

•— Nu crede asta, nene Dumitre, îi zisei; dar el îmi tăie vorba :

— Ce să nu cred, mă băieţel, dacă văd?... Păi să-ţi spui eu viaţa mea de pînă acum şi ai să vezi singur ce înseamnă asta d-acuşi. Da, uite, sa vorbesc într-un ceas bun, de trei zile parcă m-am mai luminat!... Măăă... ce era pîn-aci, era topenie! Mare lucru e farmecul! Eu, om bătrîn, cu'" părul 'jumătate alb, cu flăcăi şi fete măritate, să mă îndrăgostesc aşa nebuneşte ?...

Eu nu eram ăl băutor— întreabă tot satul, cine m-a văzut pe mine beat —•. şi acuşi mă-mbăt mereu !... De ce ? Nu ştiu !... Om bătrîn, umblu după ea, ca umbra după om cînd e soare... Şi ce femeie!... Vreo sculă ?... Ferească dumnezeu !... Frumoasă, frumoasă; tînără, tînără, dar o gîscă ca toate proastele! Spune ocări câ ţigăncile, şi de s-o găsi un dobitoc să spuie o nerozie, ea rîde ca de-o acadea, şi-i spune două... Am început să-i văd cusururile şi asta o fi semn bun : mă luminez, îmi viu în minţi!

Amfiost şi eu odată flăcău, na !... să crape naiba ; dar dragostea nu mă prinsese. Să mor eu de dragul vreunei

fete ? Ferească sfinţii! Aveam cîte o ibovnică colea; dar... o nimica toată, şi p-aci mi-era drumul. Cînd auzeam pe cîte unul văicărindu-se de dragul vreuneia, făceam haz, rîdeam, şi acuşi poftim, să rîză alţii de mine !

„Mor, mă, mor, spunea cîte unul, mă arde focul pe piept."

„La puţ băiete, şi stinge-1 !"

„Păi înţelegi tu focul ăsta, mă, îl înţelegi?... Bou şi vacă, na!... Bou şi vacă !" înţelegi tu, băiatule, zicea âdicăte, că eu sînt prost de tot şi d-aia nu simţeam dragostea. Da eu tăiam praful la zăpăciţi de ăştia cu altfel de vorbe, dar tot degeaba.

„Ce e, mă, ce e femeia, ce e ogorul ?"

„Ogorul, mă, ca ogorul, dar livada nearată de plug şi plină de flori e ceva..."

In sfîrşit, cu nebunii nu mă puteam măsura şi plecam. Şi uite na, p-asta că e cruce, de ştiam eu ce e dragostea de fete! Ei, dar acuşi, om bătrîn, văduv de unsprezece ani, s-ajung eu în gura lumii! Nu, nu, m-am stricat la creier !...

Cînd m-am însurat, m-am însurat că aşa e obiceiul: să te însori şi să faci viţei pe lume. Da eu na, să crap de-mi era dragă nevasta!... Ei, ce e ?... O nevastă femeie ca toate femeile : tot aşa ele mincinoasă, tot aşa de limbută, tot... in sfîrşit .—,şî nu simţeam lîngă ea nici cald, nici rece ! Îmi vedeam de treaba mea: aram, săpam, seceram, strîngeam rostul casei şi îngrijeam de copiii ce mi-i tipărea ea. De la însurătoare nici n-am vrut să-mi mai pierz vremea după vreo altă femeie. Pentru ce? Tot femeie şi ibovnica şi nevasta! Cînd auzeam că şi-a prins cîte unul nevasta cu altul, eu eram grozav : „Ha-ha-hâ !... sic !" Şi cînd auzeam că le-au dat si bătaie, parcă îmi creştea inima. Mi-era necaz, de ce nu ***e o*** lege să-i puie în ţeapă şi pe unul şi pe altul. „Ce, fa? N-ai avut bărbat ? pentru ce te-ai uitat la altul?... Ce, mâ, n-ai avut femeie? pentru ce te-ai uitat la alta? Nu e totuna ?..: Scurt!... la -ţeapă !* Aşa i-aş fi judecat eu. Ei, dar se vede că şi păcatele astea au vreun rost pe lume. Cît de grozav ar judeca omul, de nu s-ar vedea pe el singur plin de păcate!... Păcatele, gîndul ăsta ce-ti răsare în suflet, că şi tu ai greşit, vrînd ori nevrînd,

că îţi părea dulce, ori credeai c-o să fie minunat, te face mai blînd, mai iertător, mai îndurător ! Doamne, Doamne, parcă şi păcatele ne apropie de tine, nu numai curăţenia şi faptele bune !-...

Mi-a murit nevasta... zor de altă femeie n-am avut. Femeie... ce ? poale lungi şi minte scurtă! Pentru o femeie ?... Şi-am stat la locul meu opt ani, opt, înţelegi ?... călugăr, nu altceva ! Dar acuşi, să vezi...

Oftă, duse ciocanul cu ţuică la gură, şi-ncepu :

Acu trei ani, iacătă ăl, Marin, din ziua aia s-a legat diavolul de capul meu — ba că nu :

„Nea Dumitre, sînt bolnav... du-te d-ta cu nevasta mea să-mi aduci un sfert de lemne de la Nuciteanca.., plătesc un leu şi jumătate..."

Era un noroi...

„Măi Marine, că..."

„«Du-te, nea Dumitre, îmi faci un bine..."

Primii! Veni Voica la mine, se urcă sus în căruţă, înjugai boii şi plecarăm amîndoi la pădure.

Pe drum, vorbirăm ba de una, ba de alta, ca doi rumâni cinstiţi. Nici pomeneală, nici gînd de mă-nţelegi ! Eu, cum spui, ce, era o femeie ? o secătură !

La pădure îşi cumpără sfertul de lemne, îl încărcarăm şi plecarăm; dar în pădure era un noroi, de nu putură boii nici să urnească căruţa. Hi în sus, cea în jos, nu fu rost. Chemai oameni, ce erau prin pădure să cumpere lemne tot ca ea, să-mi ajute : nu vrură — ba se legau de mine : „Nea Dumitre, aşa; nea Dumitre pe dincolo... Ai ciupit pe Voica; n-ai'fost de treabă pe drum şi d-aia nu pot boii!"

Eu rîdeam şi nici gînd n-aveam. Dacă văzui că nu pot ieşi din noroi, iar rumânii nu voiau să mă ajute, descărcai jumătate clin lemne, o lăsai lîngă ele şi pornii, abia-abia, cu cele ce rămăsese în căruţă. Le adusei pînă la şosea, le descărcai şi mă-ntorsei să iau şi pe cele ce rămăseseră în pădure. Rumânii tot : „Hă-hă... munceşte nea Dumitre, că te-ai agăţat să iubeşti femeie tînără". Eu tot zîmbeam şi-mi vedeam de treabă, cînd ea zise :

„Şi ce mă? Dacă m-o fi ciupit şi nea Dumitru, dă sîngele ?"

„Ia uite, mă ! gîndii eu, asta pesemne nu s-ar supăra de aş ciupi-o !..." Şi parcă mă prinse un fior.

încărcarăm lemnele şi plecarăm.

La şosea, încărcînd şi pe-ale d-acolo, numai mă pomenii că-ncepu :

— De cîţi ani eşti văduv, nea Dumitre ?

— De opt ani, neică.

— Şi cîte ibovnici ai ?

— Iaca na ! nici una.

— Nici una, nici una ?

— Nici una. Dar fiorul îl simţii acum prin spate şi mă gîndii: „N-o îndemna-o dracu să vrea să-i fiu ibovnic ?"

Pă drum mă uitai lung la ea. îmi venea să-i zic... dar ce să-i zic?... Om bătrîn, cumsecade, nu un flecuştec fără minte, aşa cum ai fi tu !...

Sezu lîngă mine, dar se alătură aşa de-aproape de soldul meu, că mă-ncălzi ca o sobă şi-neepură fiorii sa mă fiarbă ca pe o oală la foc. Băiete, băiete, mare ispită sînt şoldurile femeii ! Cînd te-or încălzi ele, vlădică să fii, uiţi crucea şi ţi se pare că eşti ginere !

Mă uitai la ea, mă gîndii... şiT

— Ţa, Vioran, ţa î zisei boului.

___Păi bine, nea Dumitre, d-ta ai stat aşa... adicăte, ca de lemn ?. începu ea.

— Păi bine, fă Voică, nu sînt om bătrîn ?

— Esti, dar ce-are a face ?!

„Măi,'măi, asta-i drăcie goală", gîndii eu şi iar simţii fiorii, aşa de jos în sus, de mi se păru că-mi zbîrleşte şi păriil pe tîmple...

Pe drum eram numai noi singuri. Inima o auzeam poc-poc în coşul pieptului!

Mă uitai la ea... de, femeie tînără, tînără şi frumoasă ! Mă gîndii la d-zeu şi mă rugai să mă ierte ! Dar ce crezi că fu, băiete ? nimic î Mă lua cu fiori una într-alta şi-mi venea s-o ciupesc, ce-o fi o fi...

De, nu era ăsta farmec? Ori că, Doamne fereşte, d-atunci m-am cam stricat de cap !

Nu mai putui să gîndesc la d-zeu... îl didei încolo şi pusei mîna pe hartanul piciorului şi... ciup !... Doapine iartă-mă, că păcătos e omul; d-aia îl ia pe el dracul, cînd cu gîndul nu gîndeste...

Măi — că-ţi spui ca băiatului meu — nu zise nimic; se înroşi şi se-nghesui în mine şi mai mult.

Ei, gîndii eu, şi-a pus dracul în cap să-şi bată joc de mine. Mă văzui cu mîinile zbîrcite, îmi zării sub nas mustăţile cărunte şi mi se făcu ruşine. Pe furiş făcui **0** cruce şi :

— Ţ-a-a Viorean, ce-e-e-a boală ! dădui bice boilor, aşa în neştire. îmi urla capul, ca apa la scocul morii, şi-mi venea s-o iau în braţe, s-o strîng şi s-o pup pînă **01** omorî-o !...

Ea şedea cu capul sus, mă fura cu coada ochiului şi parcă ofta încetişor.

Ce să fac ? Iar făcui o cruce şi scuipai pe diavolul, dar fiorii-fiori, dracii-draci, şi nebunia-nebunie !

Nu, nu vreau! şi sării din căruţă să mîi boii pe jos.

Nu ştiu cine îmi întoarse capul spre ea ; şi cînd mă uitai, o văzui tristă şi mi se păru ofilită, ca o floare prinsă de brumă.

Mi se făcu milă şi mă gîndii: „Ea săraca... i-oi fi drag !... parcă dragostea are ochi ! Fac păcat de n-oi săruta-o barim o dată..." Şi pusei gînd să mă urc sus ; dar cînd o văzui, era aşa de cruntă, aşa de înfocată pe mine, că-mi tăie tot curajul de-mi venea să mă culc jos dinaintea căruţii, să mă calce şi să mă ucidă.

De, nu era asta sminteală ?... Se vede că d-atunci m-am stricat eu. Abia m-am ţinut de resteul boului să nu cad jos.

Şi aşa-a... intrarăm în sat şi scăpai de ispită de rîndul ăsta.

Noaptea se ţinu însă ucigaşul de mine : o visai ! Auzi, să visez eu o femeie ? şi-ncă-n ce fel ?...

Dimineaţa mi-a venit a plînge, simţeam un gol, o fîrşealâ, de ziceam : „Doamne, ce mai e şi asta?"

Şi uite aşa, parcă fără să vreau, ieşii din curte şi plecai pe drum spre casa ei. Zic : mă duc s-o văz pe ea şi-1 întreb pe el, ce-1 doare !...

Acolo :

— Bună dimineaţa.

— Bună...

C-o fi, c-o drege... Marin era bolnav de un fel de fiunguroşniţă; Ea era lîngă sobă şi... mi se păru frumoasă

de mă pomenii oftind !... Auzi tu, băiatule ? oftind ! Ea sta cu capul sus, eu buza de jos cam lăsată nepăsătoare şi supărată pe mine. Mă gîndii la tot trecutul meu de om neprigonit de fuste şi zisei în mine: „Te superi, hai?... Atîta jaf în ciuperci!" şi plecai acasă. Supărarea ei, nepăsarea ce mi-o arăta, mă făcu să-mi văd de treabă.

Şi trecu aşa un răstimp. Cîteodată însă mă pomeneam c-o visez; dar dimineaţa îmi făceam cruce, scuipam şi uitam.

A trecut aşa iarna, primăvara, vara... Pe toamnă, el se băgase la Boşneagu ; fură un sac de porumb din tarla. Aţa de unde e subţire tot d-acolo se rupe : alţii fură mereu şi din gros, dar el cum fură, cum îl prinse. Boierul hop, să-l bage în puşcărie, că el* ca pîndar, i-a furat porumbul. Cum făcu, cum drese, îl luă jandarmii şi-l duseră în pivniţă pînă la judecată. Voica rămase singură acasă.

Toamna se pusese cu ploi, cu bicniţe şi cu noroaie.

într-o dimineaţă, iacătă, mă pomenii cu ea la mine, să-i aduc aşchii de la Nuciteanca.

Măi drăcie! gîndii eu. Asta e una. Acu un an tot cam pe vremea asta, îi adusei lemne, şi ce era să paţ... dar acuşi... Nu vrusei.

— Nu mă lăsa, nene Dumitre. Sînt femeie singură, cine să mă ajute?... Marin stă tot închis, boierul zice că să-l înveţe minte.

începu să mă furnice prin piele. Mă gîndii : „Acuşi oi fi prost, de nu ţi-oi da de rost!..."

— Merg !

Şi plecarăm iar, dar eu purtînd în cap gîndul dracului !... Tăiculiţă, băiatul taichii, cum ieşii din sat, cum începură să mă scalde fiorii din creştet pîn-n tălpi şi din tălpi pîn-n creştet. Parcă-mi turna numai găleţi de apă-n cap, cînd fierbinţi, cînd reci. Inima bătea poc-poc şi tot sufletul parcă ardea în mine.

Ajunserăm în cîmp. Era ceaţă şi boii mergeau alene prin noroi.

— Făi Voică !

— Ce, nene Dumitre ?

— Noi singuri pe drum !...

— Şi dacă ?

Mă ruşinai. Mi se păru că nu-mi pricepe gîndul şi tăcui. Mă uitai la ea şi o văzui crudă, tînără, plină de foc; iar eu — un hodorog !...

Doamne iartă-mă, că tare-i păcătos omul; d-aia îl ia pe el dracul, cînd cu gîndul nu gîndeşte !

Nu mă mai urcai în căruţă, de teamă să nu fac vreo nerozie şi să nu-mi scape vreo vorbă de care sănmi fie ruşine. Of, ce chin ! Parcă nu ştiu cine îmi da brînci. Inima toată parcă striga : „Ia-o în braţe şi strînge-o, strînge-o !..." Răbdai ca un mucenic şi ajunserăm la pădure. Cumpără aşchiile, le încarcă şi plecarăm iar îndărăt. Ea sta sus. Cum ieşirăm la şosea, ea începu :

— Nu te sui sus nici acum, nea Dumitre ?

— Merg pe jos.

— Sui-te sus, că pot boii să ne ducă.

începui iar să tremur. Cu ce gînd zise ea asta?... Mă vrea şi aşa bătrîn, ori zice aşa, că-i e milă de mine ?... Nu mai gîndii, nu mai putui şi mă suii în căruţă. Mă aşezai lîngă ea. închisei ochii, strînsei dinţii şi mîinile :

— Voico, mă omori!...

— Eu, nea Dumitre ?

— Mă topeşti, Voică !

— Pe dumneata, nea Dumitre ?

— Voică, mă ia dracu !...

— Pe dumneata ?...

— Pe mine, na !... Şi mă grămădii lîngă ea. O înăbuşii în cojoc şi-n zeghe...

O auzii :

— Uite, doi oameni, ne văd.

O lăsai, dar strînsei pumnii împotriva lui dumnezeu. De ce-mi albise părul şi nu-mi veştejise inima; de ce mă zbîrcise şi focul dragostii mi-l aprinsese tocmai aşa de tîrziu ?...

Cei doi oameni se apropiau şi eu trebui să fiu de treabă ; dar inima îmi bătea de credeam că vrea să-mi spargă pieptul.

— Voică !

Ea zîmbi şi spuse :

— Fii de treabă, că ne vede lumea şi cînd o veni Marin ne spune.

Crezui că-i sînt urît, că părul meu cărunt o s-o scîrbească de mine şi că, dacă nu-mi zice cuvinte aspre, este că îi fac treabă şi o ajut. Mă uitai iar la ea. Obrajii ei plini, mîinile groase, trunchi nu altceva, iar eu o uscătură. Gîndii : ,„Dracul a intrat în mine şi el se umflă acum în locu-mi". Mă rugai la dumnezeu.în gîndul meu, să mă ierte şi să scoată pe diavolul din mine. -Aş, unde era chip !...

Ajunserăm acasă la ea. Un flăcău, cam vecin şi elj veni să-i ajute la descărcat. Vorbea şi rîdea cu ea. 11 prinsei c-o ciupi şi ea tăcu de parcă nici n-ar fi simţit. Odată îmi. yeni o ciudă. De ce s-o ciupească hoţul şi ea să tacă? Cum isprăvirăm aşchiile de dat jos, înjugai boii şi plecai.

— Banii, nea Dumitre.

Nu-i răspunsei. îmi venea un necaz de aş fi tras-o în ţeapă !,.. Nici nu ştiu cum am ajuns acasă. Gineri-meu era p-acolea.

— Dejugă-i tu şi lăsaţi-mă !

—- Ţi-e rău, taică?...

— Haide, nu mai vorbiţi ! şi umblai furios prin grădină, pe la malul gîrlei, apoi o luai la circiumă !... Cerui o litră de ţuică şi o pusei la gură. Mi se părea apă î... Ţuica începu să-mi umble prin vine altfel şi gîndii : „A ciupit-o un flăcău, dar e tînăr şi crud ca ea, a lor e tinereţea şi viaţa, iar nu a mea, nu a mea, îmbătrînitul!" Şi mă izbii cu palmele peste obraji.

— Ce ai, nene Dumitre ? mă-ntrebă cîrciumarul.

îi azvîrlii banii pe masă şi plecai nebun, răsculat asupra lui dumnezeu. Că dacă mai e tiftereţă, frumuseţă, lipic, dor şi dragoste nebună, nu mai e şi pentru mine... Şi în loc să-mi ia ochii, să nu mai văd astea, mi-i lasă, cu o inimă tot aşa de poftitoare ca a altora tineri, ce mor de dorul îndrăgitelor !...

Noaptea nu dădui ochi în gene. Fieribeam în gînduri şi, tot învîrtindu-mă cînd pe o parte, cînd pe alta, toţi nasturii de la cămaşă mi se rupseseră.

Dimineaţa ieşii la poartă şi-ndreptai ochii spre casa ei. Ea mă văzu, intră în casă şi cînd ieşi, mă pomenii că vine spre mine. De departe începu să-mi zîmbească.

„Aşa!... zîmbeişti tutulor !" gîndii eu şi mă-ncruntai de foc.

,— Bună dimineaţa.

— Bună...

— Eşti supărat ?

— Sînt.

— De ce?

— Dar cine eşti tu, să-mi ceri socoteală? O milei de tot! Puse capul în jos, scoase gologanii din sîn, chiria aşchiilor, şi zise :

— Ţi-am adus banii chiriei...

— Lasă-i jos !

Se uită iar la mine; şi cum m-oi fi uitat eu, nu ştiu, că iar pierdu curajul şi puse banii pe capul porţiL Se întoarse spre casă. O văzui că puse mîna la ochi şi se şterse. Pricepui că i-am făcut necaz mare, îmi yeni să trag un chiot de bucurie. Luai banii şi, cum nu mai putui sta locului, plecai iar la circiumă!...

— O oca de ţuică.

— în ce? mă-ntrebă cîrciumarul.

— în căciula ta ! Ce mă-ntrebi ? o beau aci,

— Dumneata, nea Dumitre ?

— Haida !... na-ţi banii şi nu spori !

Cîrciumarul puse ţuica mirat, că el şi nimeni nu mă pomenise băutor, şi apoi o oca numaidecât! Mi-aduse ţuica şi-ncepui să beau.'Nu-mi plăcea, dar aşa, în silă, băui cu hotărîre, băui, pînă o isprăvii. Curajul îmi veni la loc. Mă simţii tare şi-ncepui. „Cine este ea ? Poale lungi şi minte scurtă !..." îi trăsei o-njurătură şi plecai acasă.

Trecură cîteva zile în chinuri; dar eu mă ameţii regulat la circiumă. Dorul de ea mă ardea şi-mi venea să plec acasă unde o ştiam singură. Gînduri ciudate, ce nu le pomenisem în capul meu nici cînd fusesem flăcău, îmi veneau acum şi nu mă lăsau să dorm. Ba, cum o fi dormind ea în pat ?... Ochii închişi, sprincenile destinse, obrajii plini şi rumeni... Cum o fi învelită ?... Greierile i-o fi cîntînd' după sobă... Şi eu,, şi eu, de ce nu sînt lîngă ea?... Ruşine! sînt om bătrîn, Doamne iartă-mă i... Dar cîte zice gura şi la cîte îţi dă brînci pustia de inimă!

începu să fulguiască şi eu, cînd văzui aşa posomorala pe cer, mă simţii străin, singur şi străin. Plecai spre ea. O întîlnii în drum şi pusei mînile sub brîu, fiindcă mă ardea în burtă !... Ea cum mă văzu, ridică capul în sus nepăsătoare şi trecu pe lîngă mine de parcă n-aş fi fost p-acolea.

„Aşa ?... Aşa ?... Bine-mi faci, fiindcă mor de dragul tău !" Şi mă-ntorsei acasă trist şi necăjit. Mă gîndii apoi că are dreptate, că e tînără; că de m-a băgat în seamă cu vorba, de ce să-şi capete netrai cu mine.

Iar ajunsei la circiumă... De, nu e asta scrînteală, bătaie de joc ?...

D-aci toată iarna fui la circiumă, nelipsit. Ţuica începuse să-mi placă şi cînd mă îmbătăm, o uitam şi o înjuram din toată inima.

Primăvara, veni şi Marin al ei de la închisoare. Făcuse o lună osînda 'şi patru privinţă. Găsii cusuru să mă duc să-l vaz.

— Noroc Marine, bine ai venit sănătos...

— Bine te-am găsit sănătos, nene.

— Da o trăseşi, ai ?

— O trăsei.

— Ţapănă!

— Ţapănă!

— Boier mă, boier î

— Boier, nene... îi ceream porumb şi nu vrea. M-a ispitit diavolul şi... ai văzut.

— Nu e nimic.

Şi ca să-l îmbunez, scosei din pungă una de doi franci şi zisei :

— Voică, ia o sticlă şi na asta... Du-te de ne adu ţuică de ea.

Voica zîmbi, că pînă atunci nu vorbisem cu ea. Luă banii şi plecă. Marin începu să-mi spuie ce păţea el p-acolo. Cînd veni Voica, ne aşezarăm pe băutură. El, în cinci luni, nemaiatins de ţuică, o sorbea de nici n-o simţea. Ce-i veni lui, că zise :

— Bagă-mă şi pe mine pogonici, nea Dumitre, că de, ce o să fac eu fără bani ?

— Te bag, neică î

Şi d-aci am început să bem pentru plugărie. Pe seară am plecat beat ca niciodată. Voica prea puţin vorbise cu mine, iar eu eram nebun de dragul ei. Vezi ?... aşa a mers pînă aci.

t n

— Noroc.

— Noroc, nea Dumitre. Şi el bău iar, băgă o mînă sub brîu şi iar începu să deşire povestea dragostei iui.

— începurăm plugăria şi simţii atîta dragoste de flori şi de păsărele, cum nu mai simţisem niciodată. în toate vinele îmi fierbea sîngele ; mă simţeam tare, vederea ochilor mi se limpezea, îmi venea o putere de nimic nu mi s-ar fi putut împotrivi. Şi zău, cînd m-am uitat în oglindă, mi se roşiseră obrajii, mai întinerisem !...

Doamne ! nu te--o pune dracul să faci vreo minune cu mine, să mă-ntinereşti numai de dragul Voichii!...

Aşa, odată, cînd Marin era pe loc, iar am ciupit-o.

— Aşi, nea Dumitre, zise ea. Nu ţi-e frică să te muşc ?

— Nu, neică.

— Vezi, să nu ne vadă ăla, că ne ucide pe amîndoi.

Şi am început să mă feresc de Marin, dar o ciupeam regulat.

— Voică, Voică !...

— Mi-e frică !...

înţelesei că vrea!... Dar cum să fac?... începui iar să tremur.

Sîmbătă seara îl luai la circiumă şi începurăm beţia ; era şi ea. Plecarăm tîrziu numai noi cîtetrei. Găsii vremea şi-i şoptii :

— Voică, Marin e beat... ce zici ?

— Ne vede...

— Vino la mine acasă, sînt singur... Băiatul s-a mutat la socru-său...

— Viu.

— Să mori de n-ăi veni ?

— Să mor !

Hei, băiete, băiete ; nici cînd eram ginere, n-am simțit aşa de grozav bucuria aşteptării. La poarta mea ne-am despărțit şi ea l-a dus acasă. Eu rămăsei s-aştept afară la poarta mea. Mă pomenii cu ea viind pe fugă. îi deschisei portița.

— El?

— Sforăie în pat.

— L-ai învelit bine să nu se deştepte de frig ?

— L-am învelit.

Intrarăm în casă. De la prag o luai în brațe:

— Voică, mi-eşti dragă de mor !

Şi... ce-a mai fost, nu-ți mai spui!,..

Duse ciocanul la gură, bău, îşi şterse mustățile şi-ncepu iar.

Da tu nu pricepi ce-a fost... Mi-a venit să leşin, să mor !...

Ei şi ce-a mai fost d-aci ?... Nebunie, foc, sminteală la creier !

Am spart plugăria, dar eu am rămas cu obiceiul să mă duc mereu la... Marin. Ziua, noaptea: acolo!

Gineri-meu Stan şi băieții mei îmi băgară de seamă şi~ncepură să mă împilduie cu vorba :

— Hă, hă !... s-a aprins tărîțele în tata...

— Tărîțe !... Vă fărîm, secăturilor ! Şi am început să-i lovesc c-o prăjină. S-au dus toți rîzînd şi scărpinîndu-se pe^unde îi lovisem.

Marin, ori că nu băga de seamă, ori că avea încredere în perii mei cărunți, nici nu visa de dragostea mea cu Voica lui. Eu mă-ntîlneam cu ea în toate serile ; de ce mă-ntîlneam, d-aia muream după ea. Ziua mă plimbam de colo pînă colo, că doar s-o văz şi să-mi treacă focul.

Trecu primăvara şi sosi şi vara, şi eu numai după ea mă ținui, ca mînzul după iapă. Treburile mele le părăsii şi mă țineam după urma ei. Pleca duminica la Titu, plecam şi eu, şi acolo vorbă, pe drum vorbă, şi de vorba ei nu mă mai săturam.

Toamna culesei fasolea ei cu ea. A mea a rămas de s-a stricat în tufe ! Drumurile toate i le țineam.

Azi mă prinse unul. Poimîine altul. Află tot satul. Şi unul îndrăzneț îi spuse lui.

într-o seară, curn şedeam la el după obicei, mă pomenii că-mi zice :

— Măi nea Dumitre, lumea asta s-a făcut afurisită de tot. Dacă te vede intrînd seara într-o casă şi ieşind dimineața, zice că ai mas acolo! Dacă te-a prins pupînd nevasta altuia, zice că te dai în dragoste cu ea... N-ar fi bine să mă mai slăbeşti cu dragostea, că mi-ai făcut casa de rîs ?

— Care va să zică Marine neică, de mine e vorba? întrebai eu.

— De dumneata, nea Dumitre.

— Bine neică, să te slăbesc!... Am dat bună seara şi am plecat acasă, hotărît să fiu om cuminte... „Vai, ce-am făcut ?... A băgat de seamă şi bietul om", gîndii eu.

Dar ce crezi că mintea mi-a ținut mult de povață?... Două zile, că a treia îi ținui calea şi-i spusei:

— Voică, nu-mi sufla în luminare, că nu vreau să mor d-acuşi...

— N-ai grijă, că-mi eşti drag !

Auzi tu, băiatule? că-i sînt drag!. Eu?... Am crezut-o, n-am crezut-o, dar bine ştiu că mi-a părut!

— în toate nopțile, după ce adoarme, ieşi sub şatră^ că pe mine acolo mă găseşti.

— Bine.

Şi aşa am început. Marin dormea în casă iar eu păzeam, mai abitir ca un cîne, şatra şi casa lui. Voica, cînd scăpa, venea la mine şi am început aşa o dragoste, cum niciodată nu mai simțisem. O strîngeam în brațe de-i pîrîia oasele, ne sărutam şi simțeam în mine putere de speriat !... Uite! şi acum simt aşa ceva. Mă cred că sînt în stare să fărîm orice uşă numai trîntindu-mă cu pieptul de ea !...

îmi venea să cînt, cum cîntă unii flăcăi. Şi zilele pline de soare îmi plăceau ca niciodată.

Grecul de la curtea boierească mă văzu într-o zi cu ea între tarlale. Ea fugi, eu rămăsei.

-— Mai merge, moşule, ceva ?

— Merge, taică, merge, îi răspunsei.

'•>- Maninca untdelemn grecesc, că întinereşti!... *iim* spuse el. Şi aşa am făcut!...

La o săptămînă eram cît trei flăcăi. Cînd îl întîlnii !

— Caprilor, căprițelor, d-aia săriți gardurile, că v-ajută vinile !...

Veni tîrgul Cornățelului, la 8 septembrie. Fusei la tîrg şi acolo mă-ntîlnii cu ea, cum aveam vorbă. îi cumpăra! scurteică de pluş, broboadă, ghete, fustă, ciorapi, un toc de bumbac ; nădragi şi opinci lui.

— Spui că ai găsit două sute de lei şi ai tîrguit şi tu.

Cu ce bucurie nu i le-am luat! Nu-mi ceruse nimic, nimic; dar eu, aşa din gîndul meu, văzînd-o că ține la mine, eram în stare că, dacă jmi-o cere sufletul, să-l scot şi să i-l dau : „Na !"

Seara ne-am întîlnit iar. Şi cum mă săruta. Iar mie ce puteri fără măsură îmi veneau !

Pe iarnă, Marin îi dădu o bătaie. Ea fugi strigînd că o să-l lase. Eu auzii şi un gînd mi se înfipse în cap : „De l-ar lăsa pe el si m-ar lua pe mine ?... Ce bine arfi!...«

Seara mă dusei pe la ei. Marin nu era acasă.

— Singură, Voică ?

— Singură.

— El unde e ?

— La dracul să-3 ia : de gardă,

— Te-a.bațut ?

— I)e pieişte !

Tăctii, dar ea începu :

— Ce-ar fi, dacă m-ai lua dumneata ?

— Ar fi... bine, dar, copiii?

— îi las doi şi iau unul. Asta ce-l simt ici, este cu dumneata.

— Cu mine, Voică ?

— Cu dumneata !

începui iar să tremur, nu ştiu de ce...

— Mă minți, Voică... Eu sînt om... de, bătrîn...

— Cu dumneata este, ştiu eu ce-ți spui. Şi am hotărît să-l las... Viu la dumneata, divorțez de el şi ne luăm...

— E greu divorțul... Trebuie să te judeci ani de zile, şi trebuie şi bani şi avucați... zisei eu. Săracii se desfac anevoie : vite legate de gard; cine se grăbeşte să le dezlege, cînd s-or fi împungînd e moarte...

— Atunci, omoară-1!...

— Eu, Voică ?!

— Dumneata!

Aci mă simții cuprins de fiori şi calzi şi reci. înțelesei că toată dragostea mea e fapt diavolesc, de vreme ce voia să mă facă şi ucigaş. Mă-nchinai şi-i răspunsei :

— Nu te gîndeşti, Voică, că dragostea ne-o poate ierta şi lumea, nu numai dumnezeu, dar omorul nu-1 iartă nimeni ?... Nu mai ai suflet, copii ? nu te mai duci la biserică ?

îngălbeni şi puse capul în jos. Ieşii pe uşă şi mă dusei acasă. Gîndul ei mă-ngrozi, şi a fost ăl dintîi fapt ce m-a făcut să n-o mai iubesc cu focul de pînă ach

Iacă, aşa se cam sfîrşesc furiile astea de dragoste, gîndii eu, şi ca să nu mă capete dracul plocon, pusei gînd să spui lui Marin să se păzească de nevastă-sa.

Dimineața trecu el pe la poartă. Vrusei să-i spui:

— Marine...

—• Nene Dumitre...

— Unde-ai fost ?

— Pînă la Gligore Boşcan. Dar ce ?

— Nimic !

înghiții cuvintele ce aveam în gînd şi tăcui, iar el trecu. Păzeşte-o tu, Doamne, că mie mi-e frică c-o omoară el pe ea, de l-aş spune-o. Şi l-am lăsat în ştirea lui dumnezeu !

Cînd mai mă-ntîlnii cu ea, o-ntrebai:

— Ți-a pierit gîndul dracului ori cloceşte şi scoate pui ?

— Mi-eşti drag, nea Dumitre, mi-eşti drag!... mi-eşti drag !... Să mor, să rămîi oarbă de mint!

— Şi tu mi-eşti dragă ; dar gîndul omorului ucide-1 în cap. Tremură de el, că de la diavolul îți vine.

— El mă urăşte, mă urăşte cu foc... Zice că nu ştie cum să scape de mine, cum să răsufle odată slobod. Ia-mă, ia-mă, nea Dumitre !... Şi începu să se roage şi să mă pupe, ca pe copii.

— Ce să fac eu, Doamne?... Cum să iau nevasta tînără a altuia, şi eu om bătrîn ?

— Lasă-mă să mă gîndesc!...

Si două săptămîni m-am frămîntat în gînduri, ce să fac. Că e grozav să iei nevasta altuia, cînd ea e copil tînăr, tu hodorog bătrîn, cînd tu eşti om cumsecade, iar nu flecuştec oarecare.

Hotărî! să o iau de la Marin prin bună învoială.

în vremea asta venise primăvara şi el tot sărac, tot nevoiaş, mă rugase să-mi fie tot pogonici. Primii, că de-altfel, eu de dragul Voichii tot i-aş fi arat de pomană toate locurile lui în parte.

în timpul plugăriei îi spusei şi ei planul. Ea credea că nu e bun, că el, deşi o bate mereu, dar aşa uşor, n-o să vrea.

— Te cumpăr... îi dau bani... îl pricopsesc !...

— Poate.

Eu, ştii şi tu, ori dacă nu, ai auzit că am fost om harnic. Am ceva părăluţe strînse şi la fetele mele am datu-le cîte o mie de franci zestre...

— Să aştepţi la spartul plugăriei, mă povăţui ea.

Şi aşteptai...

A treia zi de Sfîntul Gheorghe, culcarăm plugul la perete. Seara luai douăzeci de poli sub brîu şi plecai la el. îi găsii pilduindu-se cu vorbe tăioase.

— Ori e vijelie la voi ?

— Vijelie, nea Dumitre, zise el, că mi-e urîtă treanţc) asta de nevastă, de nu mai ştiu ce să fac.

Atunci îmi veni bine mie şi-i zisei:

— Te scap eu de ea.

— Dumneata?

— Eu Marine. Tu la ea nu ţii deloc.

— Aş cla-o dracului cu paie pe spinare ! zise el.

— Ei bine, decît s-o dai ăluia, mai bine dă-mi-o mie !

Marin zgîi ochii la mine. Eu nu clipii.

— Ce te uiţi?... Ea nu-ţi place ţie* dar mie îmi place.

——Nevasta mea, nea Dumitre ?

— Nevasta ta, Marine.

—- Pîi ţi-e dragă ?

— Mi-este.

— Şi-ai avut ceva cu ea?

— De un an şi mai bine... Şi acum îţi dau patruzeci de poli pe ea... O iau acasă, iar tu cu banii >îţi ei alta...

— Aşa ! Şi unde se sculă ăl Marin de pe pat şi se repezi în gîtul meu.

— Stai Marine, că am venit să ne înţelegem ca oamenii...

—• Ce să stau... Luceafăru şi Christosu !... şi-ncepu să-mi dea la pumni în cap şi-n obraji. Voica începu să răcnească. Atunci mă simţii eu, omul tînăr. încordai vinele, îl apucai, îl răsucii ca pe o ţoală şi cînd îl azvîrlii, rupsei uşa tinzii cu el: căzu jos mototol în tindă!...

Trăsei suflare în mine şi mă simţii grozav !

El se sculă în sus şi începu să dibuie toporul. Ca năluca fui lîngă el şi-1 repezii din tindă toemaj^în bătătură.'

De răcnetele Voichii vecinii sosiră numaidecît.

— Ce e, ce e ?

Uite fraţilor, începu el. A venit tîlharul şi-mi cere £ă-i vînz nevasta pe patruzeci de poli, auziţi voi ?!

Văru-meu, Gheorghe, puse mîna la gură şi începu :

— Nu ţi-e ruşine obrazului/Dumitre! Om bătrîn cu băieţi şi fete măritate ?

Obrăzniceala lui mă-nfurie. Pusei mîna pe scaunul de la vatră, mă gîndii să-l repez în capul lui, dar mă oprii şi intrai din tindă în casă.

— Ieşi afară ! începură toţi. Eu, zăpăcit, că zdravăn n-am fost, băiatule, nu vrui. Intrară rumânii peste mine. Un jandarm, ce fusese şi el la o leicuţă, ce-i era bărbatul militar, sosi numaidecît.

— Ce e?

— Uite şi uite ! îi spuseră toţi pe scurt. Jandarmul începu să rîză. Rîsul lui mă stinse ca apa pe foc. Gîndul că sînt nebun, că ce fac eu este o prostie mare, îmi veni în cap, dar fu scurt de tot.

— Daţi-1 afară, domnule ! începu Marin.

Eu nu tăcui şi să ies ; începui :

— Nu vreau mă, mi-e dragă, tu o urăşti, tu o baţi mereu ca p-o vacă legată... Na patruzeci de poli şi dă-mi-b!

— Auziţi, lume!... Auliu!... şi iar se repezi Marin la mine... Dar aveam putere de nebun. Se izbi de mine

ca de un arc îndrăcit, că se pomeni împins şi azvîrlit cu oamenii plavie.

— E nebun, e nebun!... auzii pe toţi. Untdelemnul grecesc făcea minuni !... Ah, sfînt e osul de grec!... Cînd văzui că şase inşi izbesc pereţii, mi se păru că sînt uriaş, umflai nările, ridicai capul şi strigai:

— Nemernicilor ! vă fac mici fărîme !...

— E nebun, nebun ! Trebuie legat! zise văru Gheorghe al Florii.

Iacătă răsări şi o ceată de flăcăi, în care era şi hoţul, care o ciupise, cînd deşcăreasem aşchiile.

— Puneţi mîna cu toţii să-l legăm! zise jandarmul. Şi dete puşca s-o ţie un flăcău.

— La o parte ! strigai.

Vorbă să fie, că ei se repeziră odată toţi la mine. în faţă veni flăcăul cu gîlceava. îi didei un pumn în frunte de căzu jos. Dar mă pomenii încurcat în mini, de parcă îmi azvîrlise cineva în cap un maldăr de şerpi. Mă luptai eu, dar îmi azvîrliră frînghii peste cap şi... mă legară!... Mă zvîrcolii, mă răsucii, înjurai, nimic ; mă domoliră.'

— Al dracului moş, ce putere are şi acum! zise jandarmul.

— Moş e tat-tău, nu eu ! îi răspunsei.

— Bine, bine, ajungem noi la secţie, să te fac eu să-mi zici măria-ta.

Şi mă scoaseră afară, cum se obişnuieşte : în pumni şi-n' palme. Le răbdai toate, că doar legat bine eram.

Mă duseră cu alai toţi, la secţie.

Beat nu eram deloc, dar fiindcă auzii pe unii zicînd : trebuie să se fi-mbătat de-a făcut el aşa ceva, începui să fac şi eu pe beatul.

— E beat,.uite-1, ziseră unii.

— Las că-1 dezbat eu ! se lăudă jandarmul. Atunci sosi ginere-meu Stan !

— Ce zici să-i faci, domnule ?

— Să-l dezbat. Par cine eşti tu ?

— Sînt ginerele lui şi dacă îl'baţi, ori te omor, ori mă omori!.

— Auziţi ? zise jandarmul.

— Să asculte toţi, nu-mi pasă. îl baţi, ai a face cu mine !

— L-am prins în domiciliul altuia... îi fac proces ! se răsti jandarmul.

— Fă-i o mie de procese, dar nu-1 bate !

Eu mă ruşinai şi stam cu capul în jos, împachetat în frînghii şi în beţe, ca o altă nascraconie.

— Ce legături sînt astea ?... Mîine plec drept la procuror.

Jandarmul scîrşni din dinţi şi strigă :

— Ieşi afară !

— Dezleagă-1!

Feciorii mei intrară pe uşă. Jandarmul îi cunoscu că sînt ai mei. începu să mă dezlege. Feciorii mei se uitau crunt ca nişte arhangeli. Mă simţii iar tare, dar de ruşine tăcui. D-aci s-au potolit oamenii şi m-au lăsat legat cu fiarelei alea de mînă şi de un pat de fier. Aşa am mas noaptea : legat şi cu feciorii lîngă mine, să mă păzească de jandar.

Dimineaţa, tot eu mai dibaci : vorba, vorba şi strecura! jandarmului doi poli în mînă. Pricepu nemţeşte băiatul, că mă pomenii că-mi dă drumul din lanţ.

— Te-ai dezbătat, moşule ?

— Da, tăiculiţă.

— Păi, ştii ce-ai făcut?

— Prea puţin... rachiul, rachiul e afurisit ! şi eu nici nu-1 gustasem de trei zile.

Veni şi Marin :

— Ce vrei ?

— Să-i faci proces.

— Pentru ce ?

— Pentru că mi-a cerut să-i vînz nevasta...

— Asta e vorbă ! pentru aşa ceva nu se scrie nimic în lege... ,

— Păi eu n-am nici un drept ? mai zise el.

— Fă petiţie !

Şi mi-a dat drumul. Am venit acasă cu capul îh jos. Vedeam că am făcut mare prostie şi lumea se uita la mine, ca la urs...

III

Şi acum, crezi tu, băietele, că întîmplarea asta mi-a lecuit scrînteala de la cap ? Doamne fereşte, m-am stricat şi stricat am rămas. Fiind acum certat cu Marin, nu mai putui să mă întilnesc cu Voica. O păzea ca muma pe copilul mic; iar, vecinii îmi luau seama, de parcă mă lăsase cineva în grija lor. Ca să fiu voinic, urmam povaţa grecului; beam în fiecare dimineaţă cîte o ceaşcă de untdelemn!... Ei, de voinic, voinic eram, dar înnebuneam de dorul Voichii... De, nu era asta scrînteala la creier ?... Şi acuşi simt aşa ceva... Uite ici, unde sînt cocoaşele astea ale frunţii, parcă mişcă şi apasă ceva!... Doamne fereşte, n-am simţit niciodată aşa ceva.

Şi el iar luă ciocanul şi-l bău.

Primăvara sosi citaţiile şi mă dusei cu Marin la judicată.

— Te faci de rîs, mă băiatule, îi zisei. Na un pol şi hai să ne împăcăm.

— Ai dat şi-n mine.

— Am fost beat.

— Nu ţi-era ruşine să-mi ceri nevasta ?

— Beat neică, beat; tu nu ştii ce e beţia !

Şi-abia m-am împăcat cu el. cu treizeci de franci. Am intrat împăcaţi. Acasă am venit iar prieteni şi îmbătaţi amîndoi.

Băieţii mei, cînd mă văzură iar împăcat cu Marin, făcură sfat şi veniră la mine acasă.

— Trebuie să te laşi de Voica, tată, eşti bătrîn !

— Afar ! le strigai.

— Tată, te mănîncă. E o hoaţă. Te-a aflat cu bani... Eşti bătrîn, sade ruşine...

— Afară !... Voi n-aveţi drept să mă judecaţi!... Sînt om încă !...

— Tată !...

— Ieşiţi voi de cuvînt, ori de ciomag ?

— îţi mănîncă banii!

— Vă e foc de ei, ştiu ; dar eu i-am făcut. Voi să vă faceţi bani prin munca voastră.

Şi i-am luat la goană. Cu Voica iar am avut întîlniri regulate. Ca să tacă Marin, să le facă nevăzute şi neauzite, i-am dat o sută de lei împrumut. D-atunci tace... Mai acu o lună i-am dat doi poli şi tot tace. Şi mie nu-mi pare rău de bani, deşi ştiu că n-o să mi-i mai dea. Gustul meu, plăcerea mea !

Mi-e necaz pe gineri-meu, că acu două săptămîni, ai auzit daravela, ne-a păzit cînd veneam de la circiumă noaptea şi i-a tras ei un pietroi de i-a rupt dinţii din gură. L-aş fi împuşcat să-l fi prins. Dar a fugit tîlharul. Şi la jandarmi am spus eu că el a dat, deşi nu l-am văzut, dar pesemne că a călcat şi el popeşte, că jardarmul nu i-a făcut nimic. A rămas, săraca, foamfă !...

Dar d-atunci uite, parcă mă mai luminez... nu îmi mai e aşa de dragă !... Cred, încă, că o fi vreun farmec ceva, de m-am stricat eu aşa...

Tocmai cînd sfîrşise de vorbă, Voica venea spre circiumă, cu obrajii plini, cu mîinile groase, cu ochii afurisiţi în cap.

— Uite-o, uite-o !... începu moş Dumitru. O vezi?... Ei, n-o aduce dracul acuşi?... Ce ochi are ! ce gură, ce păr!... Nu rîde băiatule, nu, m-am scrintit la creier şi pace !

Puse ciocanul la gură şi-l răsuflă în fund. Voica intră pe uşă. El şezu cu capul în jos, bleg.

— Dă-mi două kilograme sare ! zise ea cîrciumarului.

— Pune-i cinci, băiete : plătesc eu. Şi mai adu ţuică, să mă cinstesc cu ea !

Voica zîmbi la el, apoi la mine şi tăcu.

Cîrciumarul clipi din ochi şi spuse :

— Toi la bătrîneţe !...

— Toi, netoi, tu adu ce ţi-am spus, dar repede !

Şi moş Dumitru se-ndreptă de spinare, privi înfipt, izbi cu pumnul în masă şi strigă : Eu plătesc !

IZLAZ IEFTIN

Zi : Doamne fereşte de năpastă ! îi tăie vorba lui nea Constantin, nenea Marin al pădurarului.

— Asta cam aşa e, ziseră şi alţii.

— Păi să vă spui eu ce-am păţit, cînd făcură ăia omorul din circiuma lui Vişan...

— Ce-ai păţit? întrebară unii, care nu auziseră povestea lui nea Marin.

— Să vedeţi, n-aveam izlaz de vite. Grecu lăsase puţin de tot şi cerea zece lei de vită. De unde pînă unde aude Pleşea că la Pierşinari, la Calinderu, e patru lei de vită... şi mă pomenesc cu el, că să mergem să ne învoim vitele acolo. Zic : „Tocmai la Calinderu, mă ?... unde a-nţărcat dracu copiii ?" Dar el : „Nu, că nu e departe, că de ce să dăm aici zece lei de vită şi să moară şi de foame!" Vaca mi-era pe-nţărcate şi m-am gîndit s-o duc şi pe ea tocmai acolo, şi s-o iau toamna gonită gata. Şi aşa, neieuliţă, ne vorbirăm noi, Pleşea, Stingă şi cu mine, să plecăm a doua zi la Pierşinari. Ne sculăm din noapte şi o pornim cîtetrei, cîşa-cîşa vorbind. Am luat-o de-a dreptu peste cîmp. în Produleşti începuse să se ivească zorile, dar tot nu se vedea bine. Ajunserăm în capu Broştenilor. în Broşteni ştiam că Sîrbu are cîini răi. Luaserăm noi d-acasă nişte beţişoare, dar Pleşea :

— Staţi mă, să rup eu o grădea de aici!

— Mă, îi zic eu, aici stă primarul, să nu ne simtă şi să zică că-i rupem gardu.

— Ei, o să-mi ia cureaua pentru o grădea !

Şi sări nebunul cît era de nalt peste şanţ şi desfăcu o grădea. Trosni niţel şi dinii săriră. El o smulse şi trecu

la noi. Plecarăm. Grăcieaua era lungă ca de doi stînjeni şi nebunu o pusese la spinare. Cîinii Sîrbului nu ne simţiră. P-aproape de capul de dincolo al Broştenilor, hop ! o femeie cu sec.

— Măi, a dracului, ne ieşi cu sec ! zise Stingă.

— Spurcu-mă-n doniţă-i! adăugă Pleşea.

— Ne ieşişi cu sec, leicuţă !...

— S-a-ntîmplat, răspunse ea. Dar unde vă duceţi ?

— Ne ducem după izlaz, îi răspunsei.

— Pă unde daţi ?

— Pîn circiuma lui Vişan.

— Faceţi îndărăt, ne spuse femeia, s-a făcut astnoapte un omor acolo, să nu păţiţi vreun bucluc.

Eu mă oprii în loc şi zisei :

— Măi Pleşeo, auzi tu?

— Hai nainte mă, ce zor avem noi de omor, ce l-am omorît noi ? zise el. Dar biata femeie ne spuse :

— L-a călcat hoţii şi l-a omorît, şi nu se ştie cine-s hoţii.

— I-auzi mă, îi spusei eu iar.

— Prost eşti, mă Marine !... Hai nainte, ce, l-am omorît noi ?

Plecai îndoit. începuse acum să se vadă bine pe drum, cînd : iacătă o coadă de săcure, înaintea lui Pleşea.

— Ietă mă, norocul !

— Ce mai coadă de secure, mînca-i-aş gura !

Stingă de colo :

— Dă-mi-o mie, Pleşeo ! îţi dau un ban...

— Ei aşi ! asta e norocul, e lucru găsit...

Dar eu de colo îmi veni aşa şi zisei :

— Ar fi mai. bine s-o lepezi jos... Cînd te-dr vedea cu ea în mînă, intră la bănuială că noi sîntem hoţii.

— Ce hoţi mă, ce hoţi... eu am găsit-o ; nu vă am pe voi martori ?

; — Lapăd-o dracului, mă Pleşeo! zise şi Stingă. Ne işi şi femeia cu sec. Te pomeneşti că se leagă cineva de coada ta...

— Aoleo !... făcu Pleşea cu-ndoială, iar Stingă îşi lăsă şi ciomăgelul jos. Lăsă şi Pleşea coada securii, dar apoi se gîndi şi zise :

— Da ce mă, am mîncat lauri s-o las ? Ara găsit-o, nu vezi tu ce frumoasă e ?

— Mă las-o dracului jos, stăruii eu.

— N-o las ! şi plecă cu ea la spinare. Grădeaua o lepădase. Ieşi soarele iar şi noi ne apropiarăm de sat. în capul satului văzurăm un mîrlan.

— Mă, vedeți voi ?

— E?

— Uite mîrlanul; de ş-o lega de noi ?

— De !... zise Stingă.

— ...Dă-1 dracului, ce-am omorît noi rumânu ? Hai înainte ! răspunse Pleşea.

Mie mi se făcu o frică şi parcă-mi venea să mă-ntorc îndărăt. Mîrlanu, cum puse ochii pă noi :

— Mă, mă, dați-vă mai încoa !

Ajunserăm.

— Stați î

Noi de colo :

— Bună dimineața, domnule jandar.

— Ce bună dimineața ? De unde sînteți ?

— Din Costeşti.

Ne luă la măsurat cu ochii de sus pînă jos, de parcă avea să ne puie în tirizii.

— De unde e coada aia de săcure, mă ?

— Am găsit-o, spuse Pleşea.

— Urmați-mă !

—• Da de ce, domnule ? întrebai eu.

— Şi-ncă vorbiți?!... Ați omorît rumânu şi-acum vă faceți a nu şti ?!... Vîrî.un încărcător în armă şi ne strigă : Nainte că vă-mpuse !... Cu coada săcurii la voi, şi mai vorbiți!

— Ia-uite mă, istoria dracului ! Vezi, Pleşeo ? zisei eu, nu spuneam că de coada ta o să se lege?... Nu puteai s-o lapezi ?...

— Cum s-o lepede, mă tîlharule ? se răsti mîrlanul, şi pînă să iau seama, îmi şi trase una peste ochi, de mi se păru că fulgeră la Cornu-caprei!...

— Da nu mai da, domnule, că noi n-am furat nimic.

— Ce n-ați furat, mă ? Ați omorît! Nainte !

— Ia-uită-te, măăă ! zisei eu şi-ncepui să mă-nchin. Simții că mi se ridică părul cu căciula în sus, şi mă gîndeam : „Dă ce plecai eu mă, d-acas ? ai ?... Izlaz ieftin îmi trebuia mie ? Mînca-o-ar lupii de boală s-o mînce !

Noi nici nu ştiam cine e mortu, dar auzeam la o casă jeletu femeilor şi vedeam lume strînsă şi vreo patru mîrlani. Cînd ne apropiarăm de casa unde se vedea lumea strînsă, ne porunci să stăm. Stăturăm. Doi mîrlani puseră ochii pe noi şi veniră crunți.

— Ce-i cu ăştia ? întrebară ei pe cel ce ne adusese.

— Uite o coadă de săcure... şi-i şopti unuia la ureche.

— Sînteii din Conteşti, mă ? ne întrebă unul încruntat.

— Da, domnişorilor, din Costeşti sîntem... N-avem izlaz de vaci şi am auzit că la Pierşinari, la Calinderu, e izlaz mult şi numai patru lei de vită...

— Taci !... Cine te-a întrebat?... se răsti la mine. Tăcui. Bietul Stingă, uite să fie ici, era galben, galben şi tremura. Eu cum oi fi fost, dumnezeu ştie!... Pleşea, chipurile, parcă-şi mai ținea firea, dar îi perise inima jumătate. Ce se gîndiră hoții, că numai văzurăm că strigară cîțiva milițieni clin sat şi ne despărțiră : pă mine mă duse ca o trăsură de loc, pe Pleşea într-o parte, iar pe Stingă în alta. începură vinele picioarelor să-mi tremure şi-mi venea o sfîrşală pîn burtă de şezui jos. începu să ne întrebe : că sucită, că învîrtită ; noi, c-o fi, c-o păți, că nu l-am omorît noi... Se strînseră ăi din sat împrejurul nostru ca la urs.

— Hoții, ăştia o fi hoții ? şopteau unii de prin ei.

Noi :

— Da de unde, neieuliță, iaca, păcatele noastre, ne duceam să căutăm izlaz de vaci, la Calinderu, la Pierşinari!

— Hmîî!... mîrîia cîte unul. Tocmai din Costeşti p-acolo, cam al dracului izlaz !

— Vezi, mă Pleşeo, vezi ?... Satură-te de izlaz ieftin !... Oamenii ne cred hoți, că am căutat izlaz prea departe. Of ! lovi-le-ar boala de vaci, să ne scape de ele !...

Tot greul era pe Pleşea, se strînseseră pe el cîte cinci. Auzii pe unul din. ei, un mîrlan oacheş şi îndesat ca un sac cu paie :

— Tu eşti hoțu, te cunoşti după coada săcurii şi după uitătură... Spune, cum ați făcut ?

Dar Pleşea răspundea curajos :

—• Nu mă face hoţ, domnule, că eu cinci ani am fost în vardie la Tîrgovişte, si am văzut multe şi mulţi ca d-ta...

— Şi încă răspunzi, tîlharule !... şi cînd îi dădu una, cît era Pleşea de voinic, se împletici să cadă. Îmi veni să-i strig : „Ha, ha, haaa !... ia izlaz ieftin, Pleşeo ! Satură-te acuş !..." Da Pleşea se repede la el şi înfinge mîinile în guler şi începe să-l zguduie.

— Dă drumul! răcni jandarul.

— Mor cu tine de gît, dă ce mă omori de pomană ?...

Săriţi, lume, că mă omoară î începu el să strige, dar de guler tot nu-i da drumul. Mîrlânii ăilalţi înfipseră mîinile în el ca racii. Alergară şi rumânii. Eu de colo, îmi făcui socoteala şi-i strigai:

— Auliu, Pleşeo, nu mai întărită beleaua!... Fi-ţi-ar izlazul ieftin al dracului !

— Lasă-1, domnule... lăsaţi-1!... auzii cîţiva oameni.

— Mă, ori că mă puneţi alături de mort, ori că pui eu vrunu din voi!... ce, să mă omorîţi?... zicea Pleşea.

Nebunul înalt, voinic, spătos, şi mîrlanii pă lîngă el ca cîrcîiecii. Eu mă gîndeam : „De ce n-o fi vrînd el să mai rabde pe spinare, şi să nu mai întărite beleaua, necăjindu-i." Chipurile îl mai lăsară. Dar veniră la Stingă.

— Frati-meu, frati-meu !... se vaită Stingă mai dinainte cu ochii la mine.

— De ce aţi omorît rumânu, mă ?

— Să fiu, să pat! începu Stingă. Jandarii începură să-l arză. Bietu Stingă puse coatele în cap, se stînci, şi ei trage-i. Tocmai atunci iacătă primarul din Ghineşti. Un ăla oacheş, cu obrajii plini de negi păroşi. Sări din căruţă şî veni la Stingă.

— S-a descoperit vreunul ?

— Uite ăştia... S-a găsit coada săcurii la ei!

— Auliu, măiculiţă, Doamne ! zisei eu. Vezi tu, Pleşeo? Fi-ţi-ar coada a dracului!... Satură-te acuş de coadă dă săcure şi de izlaz ieftin !... Izlaz ieftin ne trebuia nouă ?...

— De unde sînteţi ?

— Din Costeşti.

— Ce-aţi căutat p-aici ?

— Pă dracu ! şi bietu Stingă, cu căciula în mînă, gălbejit, prăpădit, începu să spuie tot şiru de la cap...

— O să-i luăm la Ghineşti, spuse primarul, să facem Ia noapte instrucţie cu ei!

— Auzi, Pleşeo, auzi?... Sărăcuţ de maica mea!... Auzi la ce izlaz ieftin m-ai adus tu ?!

— Din toţi ăsta naltu e mai hoţ, spuse jandarul, arătînd pe Pleşea.

— Nu mă faceţi hoţ, domnilor, zise el înfipt, cu ce m-aţi prins ?

— Mă Pleşeo, nu mai întărită beleaua, îi zisei eu, taci dracului!

— Mă, te uiţi tu colo, şi-mi arătă un nor, colo după norul ăla, e d-zeu, şi el ştie că nu sîntem noi ucigaşii!...

îmi veni să-i spui: „Ei mă, pînă la d-zeu ne burduşesc mîrlanii", dar tăcui. Mîrlanii ţineau sfat pe pielea noastră, cînd iacătă şi subprefectu : băiatul lui Morlova.

Cum puse ochii pe noi, ne şi cunoscu.

— Ce e cu tine, Pleşeo ? întrebă el pe Pleşea.

— Ne-a luat după drum, domnule suprefect.

— Şi tu, Marine ?

— Şi eu, domnule suprefect... dar nu ştim nimic Ia sufletul nostru... Şi-ncepui eu să-i deşir : Am auzit că la Calinderu e izlaz ieftin : patru lei de vita mare... Grecu de la noi n-a lăsat izlaz d-ajuns. Aşa, ne-am vorbit, păcatili noastre, să ne sculăm de mult şi să plecăm acolo, să videm, aşa e ?... Şi d-o fi, să dăm arvună şi s-aducem vitili. Ne-am sculat ast-noapte de mult şi-am plecat. în capul Broştenilor, Pleşea găseşte o coadă de săcure. Iaca na !... zice el, norocul, mă! şi o ia de jos. Asta, Stingă, ba că nu, să i-o dea lui p-un ban. Eu, parcă-mi şoptea dumnezeu, s-o lase dracului jos. Dar el nu, că e frumoasă, şi că e norocul, şi uite acuş : s-a legat norocul de noi, cică noi am omorît pă creştinu din pat!

— Mă, da cum să plecaţi voi după izlaz din Costeşti tocma-n Pierşinari ? întrebă suprefectu.

— Aşa e, domnule suprefect, am auzit că e mai ieftin, lovi-le-ar boala de vaci să le lovească, că de nu erau ele, noi nu mai trăgeam danţu ăsta p-aici !...

— Spuneți mă, spuneți mai bine cîți ați fost ?
— N-am fost, domnule suprefect!...
— Să-i luați la Ghinești, că trebuie să spuie ei pînă mîine ! zise și suprefectu.
— Ia-uite, mă î... Sărăcuț de maica mea, de seara ne-au luat sfinții!... Ne omoară cu bătaia pe bună dreptate... Vezi tu, Pleșeo ? Nu-ți spuneam eu s-o lași dracului dă coadă acolo jos... Na!... Satură-te acuș de izlaz ieftin !
Treceau oameni pe drum și pe ei nu-i mai opreau deloc.
— Uite, rnă Pleșeo, p-ăia nu-i mai ia ia cercetat; da pă noi ce căzu mă?... ne-arată dracu cu deștu, Pleșeo?...
— Tăceți, mă ! zise Pleșea. Ce-o fi o fi ! Ce vreți să mai facem ?
Veni și primarul Mateescu din Produlești.
— Da voi, mă ?
— Uite, ne-a oprit aici.
— Voi sînteți ăi de azi-dimineață, care ați jumulit grădeaua din gardul meu ? ne întrebă el.
— Noi, ne era frică de cîini.
— Pe tine, Pleșeo, te-am cunoscut după glas.
— Și uite. acuș zice că noi sîntem hoții.
Primarul intră după subprefect. Ce-i spuse, că ne pomenirăm că-ncepură să se vărzuie. Auzeam și noi: repede, repede !. Jandarii încăiicară pe cai, subprefectul se puse cu primarul în trăsură și porniră. Pe noi ne lăsară în seama milițienilor... Ei, ...pe seară, aduseră pe nevasta lui Nușcă. Toată lumea se grămădi împrejurul ei și tocmai atunci puturăm și noi să intrăm în curtea mortului.
Subprefectul începu s-o întrebe :
— A bărbată-tău e pușca asta, femeie ?
— Nu e.
Știți că hoții, în vălmășagul luptei cu oamenii din sat, împușcaseră pe ăla ce înfipsese mîna în unul din ei, iar pușca lu Nușcă se agățase cu cureaua de ivorul ușii. Nușcă văzînd că e încolțit de rumâni, a lăsat-o acolo și a tulit-o. Pușca lui era d-alea bunili, luată de la căpitan Bogdan și se-ncărca pe la coadă. Se găsise un vînător din circiuma lui Vișan, care o cunoscuse, și spuse că e a lui Nușcă. Femeia însă tăgăduia.

— Spune, femeie, că pușca o mai cunosc și alții!
— Nu e a lui.
— Luați-o ! Și au luat-o, neieuliță, la bătaie ; o trînteau ca pe-o țoală cînd vrei s-o scuturi. La fiecare smîcitură, le rămînea păr în mîini, cît ai face un cot de tîrsînă. A-nceput să strige :
— Iertați-mă!... Iertați-mă, a lui este.
— Cu cine a fost ?
— Cu cutare, cutare... îi înșiră pe toți.
— Ăștia au fost ?
— Ait!... Și mă prinse un tremurat ca de friguri. Femeia se uită să ne vază.
— N-au'fost.
— Au fost! răcniră jandarii și o luară iar la bătaie.
— Doamne, Doamne, mă-nchinam eu. întărește-o Doamne, să nu zică c-am fost și noi... Pleșeo, Pleșeo!... la ce izlaz ieftin m-ai adus tu !...
— Nu mai mă omorîți, domnilor, zise femeia. Or fi fost, da eu nu i-am văzut niciodată în casa noastră,
O lăsară săraca mai mult slutită.
— Unde e Nușcă ?
— Lucrează în gară.
— După ei !...
Și iar încăiicară cîtiva jandari, alții, din cei plecați, nici nu mai veniseră îndărăt.
— Mînca-le-ar lupii de boale, blestema Stingă vacili.
Eu mă-nchinam și tremuram.
Soarele sfinți și de noi nici pomeneală nu era să scăpăm. Sosi un mîrlan cu Mocanu legat cu mîinile la spate. Cum sosi, îl întrebă :
— Cîți ați fost ?
El buchisit pe drum, spusese tot. îi spuse pe toțL
— Ăștia au fost ?
— N-au fost.
— Bodaproste, Doamne !
— Nu sînt vinovați ăștia, domnule subprefect, zise primarul Mateescu. Să le dăm drumul.
Se gîndi subprefectul, apoi ne spuse :
— Haide, plecați acasă.

— Sărut mîinile, domnilor!... ziserăm noi. Plecarăm închinîndu-ne. Era noapte acum. Am ajuns tîrziu acasă. Nevestele ne jeleau, căci fusese cercetate şi ele prin tilifon şi auziseră toţi că ne-au prins la omor. Era o întristare acasă la noi de parcă murisem de-a binelea.

D-atunci mi s-a tăiat pofta de izlaz ieftin, şi lui Stingă şi mie şi lui Pleşea.

Şi iacă aşa.

FLORICA ŞI ALTE NUVELE (1916)

FLORICA

Şedea la tulpina unui anin căzut şi putrezit de bătrîneţe, cu o năframă pe genunchi, semănând unei zîne din basme împietrită ca prin farmec. în rochia ei albă de mătase, cu picioarele goale în papucii cu perniţe, cu părul mare şi galben lăsat pe spate, cu privirea rătăcită spre stropii de cer albastru ce se vedeau printre frunzişul crăcilor pădurii, părea o statuie de argint. Soarele, ridicat la amiaza zilei, trimitea prin rariştea frunzişului suliţi lungi de raze albe-gălbui, prin coprinsul cărora ţînţăraşi şi musculiţe străbăteau cînd de-o parte, cînd de alta, apărînd în fâşia de lumină tremurătoare şi dispărînd în umbra de lîngă ea. Florica urmărea fâşiile de raze de unde intrau printre frunze şi pînă unde cădeau, pe suprafaţa uşor tremurătoare a apei Neajlovului. Ea vedea cum aerul umed juca în coprinsul razelor, cum o pulbere de mici musculiţe năvălea să se încălzească şi cum suprafaţa apei, izbită de raze, se făcea strălucitoare, arunca faşii de raze, piezişe de jos în sus, ce se pierdeau printre atîtea trunchiuri de arbori. Suprafaţa apei rămasă în umbră părea neagră ca de abanos lustruit, dar de o strălucire neagră şi tremurătoare ca şi clătinarea frunzelor izbite de vînt.

Florica privea dusă pe gînduri. în umbra umedă a pădurii de anini, în singurătatea aceea neturburată de nici un zgomot, gîndea la un Făt-Frumos cu ochii negri ca noaptea, eu faţa albă ca laptele, cu mustăţi mici, îmbrăcat în haine scumpe şi sositor pe un cal negru, turbat de putere şi de tinereţe.

în închipuirea ei aprinsă, de fetiţă visătoare, vedea că aievea toate trăsăturile feţei viteazului^ sositor, şi în

aşteptarea lui, îi născocea cîntece frumoase ca şi zorile dimineţii, îşi îngrijea părul gălbior şi ondulat şi se uita în oglinda apei, căutînd să se facă din ce în ce mai frumoasă şi mai cuminte. în apa limpede a Neajlovului, ce curgea p-acolea pe un fund de pietriş negru, ori pe pămînt şi mai negru, ea se privea şi îşi regula cutele rotunde ale tulpanului după umăr, cutele albei rochii, ce cădeau grele în jos peste şoldurile rotunde şi peste albeaţa picioarelor ei goale. Netezindu-şi viţele de păr ce-i gîdilau obrajii, gîndea înainte la viitorul ei soţ, căruia i se părea că-i vede şi ochii negri şi fruntea mare şi albă, şi privirea îndrăzneaţă şi neînfricoşată de nimic. Se vedea şi pe ea, la braţul lui puternic, păşind mîndra ca o regină din basme, mulţumită şi încredinţată că va duce o viaţă fericită.

Un seîrţîit pe pietrişul potecei din fîn o aduse din gînduri şi cînd se uită, văzu viind din susul coastei, un călăreţ în pasul calului, scoborînd în valea apei. Călăreţul era un tînăr ce venea încet, privind poiana pe care crescuse fînul înalt şi plin de o puzderie de fel de fel de flori, colorate în toate chipurile. Călăreţul visa şi el, cu sufletul ca şi pierdut în bîzîitul atîtor albini, atîtor fluturi ce pluteau pe deasupra finului înflorit şi plin de lumina soarelui. El venea pe poiană spre locul din marginea zăvoiului, unde sta şi Florica pe buturuga de anin. O văzu, o cunoscu şi începu să zîmbească. Ochii lui nu erau negri, el n-avea sabie la cingătoare, cum visa ea pe fătul-frumos, dar tînărul acesta avea privirea senină şi focoasă ca şi a soarelui şi zîmbea plin de dulceaţă şi bunătate. Florica îl cunoscu şi ea şi se ridică după buturugă şi alergă nainte-i.

— Vere !...

— Verişoară !

— De unde vii ?

— De pe deal...

El opri calul, întinse mîinile şi dete mîna cu ea. Fără să-şi dea seama se strînseră şi se priviră mult. Ea se roşi şi schimbă privirea în jos, mai revenită în fire decît eL

^ — Păzesc şi eu finul, începu ea să spuie. Sînt căpşuni prin el şi copiii vin de-l încurcă şi nu se mai poate cosi...

— Te cred, te cred... îi răspunse. Eşti zîna finului înflorit, a Neajlovului limpede şi a pădurei de anini...

Ea rdse, îl privi iar, şi-i strigă, cu mîna de coama calului :

— Mai sări jos...

Tînărul sări jos după cal, îi scoase frîul din gură, îl anină de şea, şi-l lăsă slobod să pască prin fîn.

— Uite, vezi, o să-ţi încurc fînul şi eu şi calul.

— Nu e nimic, răspunse ea.

— Ce mai faci ?

— Eu bine, dar... dumneata ?

— Şi eu bine.

Amîndoi priviră în alte părţi. Se simţiră cuprinşi de o sfială şi de o ruşine neînţeleasă. Porniră alături. în urma lor fînul rămînea două cărări. Rochia ei albă plutea pe dasupra florilor, păru-i galben strălucea de soare, flutureii de pe flori zburau înaintea lor şi îi ocoleau curioşi pînă se aşezau pe alte flori dinainte-le sau din urmă-le.

Ea îl privi iar şi-l văzu dus pe gînduri. îl apucă de mînă, el tresări şi ea îi spuse :

— La cine te gîndeşti ?

El o privi, zîmbi, o strînse de mînă şi-i răspunse :

— Nu ştiu !

Tăcură iar ruşinaţi. Calul sforăia pe nas de musculiţele ce-i intrau pe nări şi păştea cu botul vîrît în fîn.

Ea îl duse la buturuga pe care şezuse şi pe care lăsase cusătura.

— Uite aici.

Şezură jos. Ea îşi dădu pe după urechi viţele de păr ce-i veniseră pe obraji şi el îi văzu obrajii plini, bucălaţi şi cu cîteva aluniţe negre, ce-i punctau faţa şi gîtul şi o făceau şi mai frumoasă şi mai fermecătoare. îi văzu ochii de culoarea strugurilor rumeniţi de soare cum se fixau asupra lui, parcă într-o întrebare lungă şi drăgăstoasă. Atunci el o privi mai în ochi, ea se roşi iar, închise ochii, parcă vrînd să-i înghită privirea, şi plecă capul în jos. El se ruşina că i-a înţeles gîndul, duse mîna la frunte şi îşi strînse tîmplele. Prin toată carnea simţi o răcoreală ce-l înţepa ca mii de vîrfuri de ace; se scutură, se înveli la piept şi închise şi el ochii şi îi strînse

tare. Statură aşa cîteva momente. Ea deschise ochii şi se uita acum la el. Parcă-l înțelese că sufere, nu ştiu de ce i se făcu milă şi-i puse mîna pe umăr, şi-l mişcă. El deschise ochii, îi văzu gîtul şi umerii rotunzi, brațele albe şi grăsulii ieşite de sub mînecile scurte... Il văzu rochia desfăcută la sîn, gurguiele ce țineau pieptii rochiei în sus, mişcările ritmice ale răsuflărilor şi îşi simți trupul şi mai înfiorat, muşchii îi trosniră, răsuflarea îi veni fierbinte, şi întinse mîinile cu ochii iar închişi, vrînd s-o cuprindă, s-o strîngă şi s-o omoare cu brațele lui...

Ea îi văzu tremurul ce-l cuprinsese, îi auzi bătăile zgomotoase ale inimii şi cu gura căscată, cu capul uitat spre spate, cu privirea aiurită, zise :

— Vere !...

El se opri şi ea aşteptă zadarnic să se simtă cuprinsă şi înăbuşită în brațe. în capul lui i se păru că este un fier încins pînă la alb, ce e bătut cu ciocanul şi acum lepăda mii de scîntei ce-i ardeau inima, țeasta şi tot trupul!

„Rude !..." zise în mintea lui. „Nenorocire î... rude !..." îi venise o poftă nebună să se repeadă asupra ei, să-i sărute ochii căprii, vițele galbene de păr, alunițele negre de pe obraji, gîtul rotund, brațele grăsulii şi cutele ce cădeau grele în jos ale rochiei ei.

„Dacă... dacă.,, dacă oi săruta-o şi m-o spune la tuşa ? ... Tuşa !... Ce grozăvie !..."

Strînse pumnii, îi ridică în sus si se sculă de lîngă ea.

— Ce faci ?

— Nimic !...

Şi cu trupul zguduit de fiori, de nebunia dragostei, se opri iar în picioare în fața ei... ,.,

— Verişoară!... şi plecă încet de lîngă ea.

•— Vere !... el se opri iar.

— Mă duc acasă plec !... şi pleda iar încet.

— Aşa degrabă ?!...

Q privi ; îşi izbi mîna peste frunte, se lovi cu degetul cel mic peste lumina ochiului şi usturimea îl mai întări.oleacă.

„Tuşa !... Ce-ar zice tuşa ?!"

Ea începu să meargă în urma lui.

„Ce-ar fi dacă aş săruta-o numai o dată ?... Numai o dată, numai o dată, numai!"

— Pe la noi te mai abați ?

— Nu ştiu ! îi răspunse el.

Ajunse la cal, îl prinse, îi puse frîul în cap şi porniră iar amîndoi alături, cu calul în urma lor ținut de frîu.

— Cînd mai vii pe la noi ?

— Nu ştiu !...

— Să mai vii curînd... că am trimis nişte cîntece la o gazetă... poate mi le publică...

— Am să viu ! îi răspunse el. Parcă se smuci ca dintr-o îmbrățişare de urs şi se aruncă pe cal.

— Pleci ?

— Da.

Ieşiseră în marginea pădurei, la vadul cu pietrile spălate de picioarele femeilor ce înălbeau pînzeîe.

— Numai atîta vere, numai atît?! zise ea.

— La revedere, la revedere, zise el şi îi întinse iar mîinele. Ea i le dete pe amîndouă şi şi le strînseră. Apoi dete pinteni calului şi mişcînd pălăria, porni la fugă, în timp ce ea clătina năframa şi-i făcea fel de fel de semne.

La Moara Neamțului se mai uită iar în urmă şi o văzu şezînd tot în marginea pădurei, ca o statuie albă, cu tulpanul aniniat de umeri şi clătinînd năframa.

«„Ce nenorocire că sîntem rude !" zise el şi intră în sat...

II

Trecuseră cinci ani de zile de la întîlnirea în livedea de fîn din zăvoiul de pe malul Neajlovului. De patru ani şi jumătate Florica se măritase şi tot de atîta timp nu se mai văzuse şi nu se mai întîlnise cu verişorul ei. Se măritase într-un oraş depărtat, fiindcă acolo, în băieții cei de departe, crezuse că ar putea să fie amestecat şi năzdrăvanul de Făt-Frumos, cel atît de mult dorit de ea odinioară.

Vremea lungă a celor patru ani şi jumătate ce se scursese, îngropase adînc în memorie întîlnirea din umbra codrului de anini şi a finului înflorit. Atît Florica cît

şi verişorul ei uitaseră aproape simţirea ce-i cuprinsese atunci şi numai cîteodată, în ceasuri rari, cînd sufletul se mai plimbă prin trecut, îşi mai aminteau de livedea de fîn, de umbra aninilor, de ziua aceea cu cer senin, cînd el a întîlnit-o păzind fînul să nu-l încurce copiii după căpşuni.

Pentru ea, care copilărise pe malul Neajlovului şi-n umbra zăvoaielor după malurile lui; pentru ea care ştia toate cotiturile apei, toate prundurile, toate colnicele codrului, care văzuse atîtea colţuri înflorite şi frumoase ca rupte din rai, întîlnirea din ziua aceea se amestecase în toate icoanele ce le văzuse mai înainte şi nu rămăsese, ca ceva mai răsărit în minte, decît el, călare pe cal, visător, bun şi blînd, dar înfiorător, pentru că fusese numai ea şi el, amîndoi tineri, dar... rude între ei...

Pentru el însă, întîlnirea aceea — cînd îşi amintea de ea — era singura lui dragoste, dureroasă ca toate ce le simţise, pentru că şi asta îi fusese cu neputinţă. După cîteva luni de la întîlnirea aceea, el a fost vestit de nunta ei; dar ca să nu insulte nunta cu gîndurile lui de dragoste neîngăduită, nici nu s-a mai dus să i-o vază, şi nici să vază ginerele ori pe ea, în hainele albe şi frumoase de mireasă. A stat acasă închis într-o odaie, fiindcă îl frămîntaseră gîndurile, mai mult ca niciodată.

Dar trecuse vremea nunţii ei, fusese mustrat prin scrisori, că de ce n-a venit, cu încetul însă se uitaseră toate, şi trecuseră patru ani şi jumătate, fără ca el s-o mai vază ori să-i cunoască bărbatul.

Cum *o* ştia cu gusturi alese, visătoare, pornită pe gînduri şi pe versuri, credea că soţul ales trebuia să fie un tînăr cu o fire tot ca a ei, îndrăgostit de flori şi de cîntece, un Făt-Frumos îndrăzneţ, un om puternic, mîndra şi ales de toţi. Şi-i închipuia pe amîndoi o pereche frumoasă, înţeleaptă şi fericită. Se gîndea apoi la el, îşi urmărea viaţa trăită zi cu zi, lipsită de dragoste, plină însă de dorul ochilor frumoşi, ba de ai Bibichii, ai Didinii şi ai ei: Florica ! şi ofta!...

In închipuirea lui ea rămăsese aceeaşi copilă de odinioară, cu trupul tot împlinit, cu carnea tot tare, cu sînii tot gurguieţi şi zvîcnitori, cu gîtul, umerii şi braţele tot albe, grase şi rotunde şi cu ochii, tot de culoarea

strugurilor rumeniţi de soare ! Cînd şi-amintea de ea, o vedea avînd aceeaşi privire întrebătoare şi dulce, aceiaşi obraji albi şi uşor rumeniţi, cu aluniţele lor tot negre şi cu viţele de păr galben şi inelat, atîrnînd pe tîmple şi-n lungul obrajilor. Şi-o închipuia tot în rochie albă ca atunci, cu picioarele goale în papucii cu perniţe, şi tot cu capul gol, cu fruntea sus, cu părul în bătaia vîntului, o copilă vioaie, nebunatică, fermecată şi de tinereţea şi de frumuseţea ei, şi de codrul plin de umbră şi de flori, codru în care crescuse şi visase. Dar dacă el şi-o închipuia cum o văzuse atunci, ştia însă că acum Neajlovul nu-i mai oglindeşte trupul în apele lui; că umbra pădurei de anini n-o mai fereşte de arşiţa soarelui şi că ea nu mai este liberă să stea în cărarea pădurei, cu cusătura pe mînă, să păzească fînul să nu-l încurce copiii după căpşuni. Ştia că ea nu mai poate să asculte visătoare cîntecele de la vad ale fetelor şi femeilor venite cu pinzele la înălbit ; că satul copilăriei ei, ocolit de păduri, că toate vîlcelele verzi şi semănate cu ghiocei în faptul primăverii, le-a părăsit, pentru o stradă cu pietre colţuroase, cu zgomot asurzitor de căruţe; şi toate pădurile înalte şi liniştite, pentru o grădină mică, cu cîţiva pomişori mai mult sterpi şi ofticoşi. Viaţa de oraş o cunoştea şi el şi îşi închipuia dorul ce trebuia să cuprindă din cînd în cînd pe Florica, care crescuse în largul cîmpiilor sărutate de soare şi-n umbra codrilor ce-i ocoleau satul pe toate părţile.

La patru ani şi jumătate împliniţi, îl duce împrejurările prin oraşul în care se măritase ea. Era tocmai o zi de tîrg cu lume multă, şi el se gîndea la ea, deşi nu ştia unde stă cu casa. Se plimba prin tîrg singur şi necunoscut de nimeni. Auzi un glas :

— Vere, vere !...

Se uită fără să şie de ce. Cîte şi cîţi n-ar fi putut să se strige într-un tîrg : „vere, vere ?..." Văzu o femeie ce i se păru înaltă şi se uita drept la el. Se opri în loc, dar femeia îl chemă iar :

— Vere, vin încoa, vin încoa !...

Porni spre ea şi văzu aceeaşi femeie cu obrajii albi şi slabi, cu aluniţe negre semănate pe ei, cu părul galben împletit în coc şi cu ochii... de culoarea strugurilor rumeniţi de soare !

— Ve...ri...şoara !?

Şi la trei paşi se opri mirat de atîta schimbare. Cum o ştiuse el, cum o văzuse în închipuire, şi cum o găsea... Ce făcuse căsătoria din frumuseţea ei...

Ea veni repede şi-l apucă de mînă.

— Vere !... Vere!...

îşi strînseră mîinile fără să-şi dea seama şi se apropiară aşa de mult unul de altul că gata să se sărute, dar îşi reveniră şi se opriră. Era în tîrg şi socrul şi soacra se aflau acolea cu marfă de vînzare.

— De cînd nu ne-am mai văzut ?! începu ea uimită... De patru ani şi jumătate !...

El o privea mirat şi fără să-i răspundă.

— M-ai uitat vere!... şi cît ne iubeam noi odată!

— Nu te-am uitat, îngînă el ; dar nu ştiam unde stai aici... Dar, cum te-ai schimbat!...

— M-am măritat !... Uite, îţi recomand pe bărbatul meu..

Un om slăbănog, mărunţel şi subţire, veni vesel şi dete mîna.

— E vărul meu, despre care îţi spuneam uneori...

Rămaseră tăcuţi. Bărbatul ei începu să-l întrebe : că de ce n-a venit să-l vază, că de ce nu-i socoteşte rude... El abia îi răspunse cîteva cuvinte venite la întîmplare.

— Sîntem şi noi negustori... ne merge binişor, începu ea să spuie.

— îmi pare bine...

Apoi el nu mai luă seama la ce i se vorbea ; afirma cu capul tot ce i se spunea, dar fără să le reţie, ca şî cînd nu auzea nimic.

— Să mergi acasă la mine, să vezi unde stau...

— Ai copii ?

— Doi... o fetiţă şi un băiat. Bărbatul meu e om... strîngător şi econom... Trăim binişor... dar dumneata cum o duci, bine ?

— Binişor.

— Haide, haide pe la mine... haide...

— Nu mai stai la prăvălie ?...

— Nu... nu... îi las pe ei...

Şi ea se duse, să spuie că se duce p-acasă cu vărul ei şi apoi veni, îl luă de mînă, îl zgudui din gînduri, şi îl tîrî după ea veselă. După ce se pierdură prin valul lumei din tîrg, ea se mai potoli şi rămase să meargă alături, spunîndu-i cum i se pare ei oraşul, cum a făcut o groază de prietene, cu care nu i se prea urăşte.

— Aici sade naşa... Hai şi pe la ea.

—- Nu, nu... ce să caut eu ? Nu !

— Hai, hai... e o femeie de treabă, citeşte mult... e bună... hai!...

Şi veselă îl apucă de mînă, îl ţinu şi-ncepu să strige :

— Naşă, naşă... eşti acasă ?

Naşi-sa însă nu era acasă.

Porni iar înveselită şi vorbind mereu.

— Uite, colo stă o prietenă, nevasta unui funcţionar lâ prefectură...

Colo stă fratele barbatu-meu.

Colo stă socră-meu...

Aici stau eu... Uite-mi copiii!...

Ea vorbea mereu, iar el o asculta dus pe gînduri. intrară într-o curte; pietruită. O ţigăncuşă mică vedea de doi copii. Ea luă unul în braţe şi-i spuse :

— Uite maică... moşul tău, vărul meu !...

— Asta ţi-e flăcăul ? Să-ţi trăiască !

Copilul, frichinindu-se cu mîna la nas, tăcea şi se uită la el. Ea cu mîna liberă, descuie uşa şi intrară înăuntru.

— Haide vere... uite aici stau şi eu... Trei odăi şî sală...

Şi îi arată paturile, mesele, velinţele, totul ce i se părea ei mai frumos.

— N-am vrut să-mi îmbrac casa cu lucruri de tîrg... ţiu tot ca la ţară, velinţe pe pat, pe pereţi, şi preşuri pe jos...

Ea spune şi-i arată mereu, iar el, cu mîinile la spate, cu capul gol, priveşte şi-i laudă simţul ei tot frumos şî de ţară. Pe mesele din salon, el mai găsi risipite o mulţime de cărţi poştale ilustrate.

Ea se duse să facă cafea şi să aducă fetiţa, care ieşise la poartă. El rămase singur şi îşi aruncă ochii pe cărţile poştale.

Toate erau primite din vremea cînd era domnişoară. Lucrul acesta îl miră. O alta, după patru ani, ar fi distrus toate scrisorile primite, n-ar mai fi oprit nimic; dar ea, pentru ce le ţinea pe toate şi încă pe masă, să le vază soţul, prietenii şi prietenele ei ?... Erau însă toate scrisori respectoase ; dragoste nevinovată de tineri doritori, îndrăgostiţi de flori şi de fete ; dar totuşi erau scrisori cu pretenţii de dragoste. Multe erau venite şi de prin America.

Tineri, care o văzuseră într-o seară de bal la ţară, plecaseră apoi în lume, ca să nu o mai uite, legînd de ochii ei, ca strugurii rumeniţi de soare, chipul ţării ce părăsiseră. De prin alte meleaguri străine îi trimiseseră vederi, complimente şi salutări respectoase.

Ea veni şi-l găsi citind prin ele.

— Tinereţea, visurile şi speranţele mele risipite !

El o privi oarecum mirat. O văzu slabă, cu obrajii albi, cu aluniţele negre pe la colţul gurii, cu braţele albe dar nu rotunde şi cu ochii tot ca strugurii rumeniţi de soare... Ei, ochii mai rămăseseră din chipul ei de zînă î

Ea parcă îi înţelese gîndurile, că luă din cui o fotografie şi i-o arătă :

— Uite cum eram odată!...

Acolo, în fotografie, era împlinită, cu formlele trupului rotunde şi albe, cu ochii dulci şi sfredelitori pînă la inimă ; cu viţele de păr jucătoare pe obrajii cu aluniţe negre... Azi, nu mai era aşa.

— Aşa e că m-am schimbat ?

— Da.

— M-am măritat !... Se aşeză pe scaun, rezemă un cot pe masă şi-ncepu să spuie : Ei, odată visam pe malul Neajlovului; cîntam fermecată de umbra aninilor şi de fînul înflorit. Îmi făceam coroane de flori de cicoare şi de drăgaici înflorite şi zilele *îmi treceau pline de soare, de bucurii şi de visuri de noroc... Satul tatii şi al mamii, cu pădurile înalte, cu Neajlovul fermecător, mă face să plîng de dor de cîte ori mi-aduc aminte de el. Se întoarse cu faţa în altă parte şi apoi porni afară. El rămase cu fotografia ei în mînă, cuprins de mirare şi de durere că poate verişoară lui sa nu-şi fi găsit în căsătorie norocul dorit odată. Căzu iar pe gînduri şi înţelese din păstrarea acelor ilustrate, din slăbiciunea obrajilor ei, din cele cîteva cuvinte ce le rostise, că ea nu şi-a găsit împlinirea visurilor în căsătorie. Şi el ştia că o fată, orice fată, în căsătorie vede lotul cel mare, tot norocul ei în lume.

Amintirile îl năpădiră. Se vedea pe el şi pe ea, citind împreună fel de fel de cărţi, cînd amîndoi se căzneau să facă versuri, cînd părul ei îi gîdila obrazul şi cînd îşi spuneau unul altuia secrete de băieţi şi fete ; cine o place pe ea ; cine i-ar place ei, cine îi place lui şi cine îl place pe el... Şi din toate petrecerile lor împreună îi răsări în minte imaginea lui şi a ei în mijlocul finului înflorit, cînd ea, cu sînii zvîcnitori, nebunatică şi zglobie, şi-a înfipt în ochii lui privirea ochilor ei de culoarea strugurilor rumeniţi de soare. De ce nu i-a spus el atunci : „Verişoară... ce obraji frumoşi ai acum ! Ce păr galben şi ce ochi fermecători!"...

Şi să fi închis ochii, ca să nu-i vază privirea dacă s-ar încrunta, şi să fi aşteptat. Şi dacă ar fi tăcut şi ea, el cu ochii tot închişi, să fi întins braţele, s-o fi prins după gît şi... s-o fi sărutat! Şi poate că ar fi fost mai bine ca acum. Se duse la peretele pe care era pusă fotografia ei de atunci şi o privi iar. Şi cîte gînduri nu-l prinse... Obrajii ei, atît de frumoşi atunci, n-or să se mai facă niciodată cum au fost, niciodată... Îndemnul tinereţe! de atunci, nici ea şi nici el, n-or să-l mai simtă!... Flori veştejite amîndoi, vor pleca capetele în jos, să-şi scuture petalele, să se încovoaie şi să se stingă sub umbra altor flori proaspete sau ale altor bălării...

Numai în patru ani şi jumătate, cîte petale nu se smulseseră pe nesimţite din trandafirii obrajilor ei, şi cîte încreţituri noi, împrejurul ochilor lui ! Dacă atunci nu i-ar fi iertat îndrăzneala de a o săruta, acum i-ar fi înţeles-o, şi i-ar fi iertat-o, fiind totuna cu pofta inimei ei de-atunci, cu a sinilor ei dogoritori.

Cum era atunci ?... Dar era vreuna mai frumoasă ca ea, mai cuminte, mai dorită de toţi tinerii, care de care mai frumoşi!?... Şi azi, pe mesele din salonul casei unde

s-a măritat, ține împrăștiate ilustratele primite de la atîția adoratori; vede în ele dorințele lor aprinse după ea, dar pline de respect, și mai vede și visele și speranțele ei de-atunci risipite de împrejurări și de vreme, ca frunzele de toamnă, cînd le suflă crivățul și le scutură galbene, reci și moarte !...

Începu să se plimbe neliniștit prin odaie, cu inima strînsă de păreri de rău și își închipui tot ce-ar fi putut să simtă ea acum, după spulberarea atîtor dorinți de fată frumoasă și mai cuminte ca toate.

Da, astăzi, cînd o fi citind acestea, or fi trecînd-o lacrimile, văzîndu-și în ele tinerețea și frumusețea ei dorită de toți și pierdută azi. Cum să nu-i pară rău de anii cei mai frumoși pe care n-a știut să-i umple de farmecul dragostei ce o năpădea din toate părțile!...

Și au trecut... patru ani, ca niște flori de primăvară ; și i s»au dus visele, ca niște șiruri de cocori ; și i s-au spulberat speranțele de o dragoste ca în basme, cum s-a spulberat și imaginea fătului-frumos.

îl aștepta atunci și zicea: mîine, mîine!...

Și mîine venea și trecea ; și iar venea și iar trecea, și tot așa mereu, fără ca visele se să împlinească !...

Dar într-o zi a venit de departe un tînăr slab și mărunțel ; aducea cu el zgomotul orașului ; i s-a părut a fi om ca toți oamenii ; dar plină cu visurile ei, l-a înfrumusețat cu gîndul mai mult decît era și, în chipul lui de rînd, în vorbirea lui ca și a altora, a crezut că se ascunde năzdrăvanul, ce va ajunge și împărat, deși atunci nu prea i se părea. A primit dar să facă din el' soțul și zeul ei.

în ziua nunții, cînd credea că-și împlinește toate visele, toate speranțele și toate dragostele, atunci le-a înmormântat, fără să știe, sub un vraf de beteală aurie și sub o coroană de ghirlandă înflorită !

Da, verișoară lui plîngea frumusețea și tinerețea ei, anii cei mai dragi, ce trecuseră așa de repede, așa de pe nesimțite, așa ca să nu se mai întoarcă niciodată, și fără ca iubirea ei aleasă, s-o poată revărsa asupra omului ce l-ar fi vrut să ajungă mai sus ca toți.

Veni în salon cu fetița de mînă și cu tava cu ceștile cu cafea în cealaltă.

— Uite mămică, sărută mîna moșului...

— Nu copiliță, că nu-s popă... și el sărută copila pe frunte.

— Vere... ia cafeaua și să mergem prin grădină.

— Ai grădină ?

— Un fleac... De, nu ca la noi... din malul Neajlovului pînă în malul Argeșului... Aici e oraș, lumea înghesuită și grădinile sînt mici și păcătoase.

Tot vorbind el își sorbi cafeaua și o privea să vadă cît a pierdut din frumusețea ei de fată.

Plecară și-n grădină; dar lui nu-i plăcu. Cum era să-i placă o grădiniță mică cu iarba împrăfoșată, și cu cîțiva pruni, cînd el știa brîul de păduri înalte și întinse, ce' ocolea satul ei de copilărie și de tinerețe... Nu putură să stea în grădină. El plecă fără să spuie nimic.

— Nu mai stăm în grădină ?

— Nu.

Se opriră prin curte și ea îi arăta totul ce credea că era și p-afară.

— In sfîrșit... ești mulțumită cu viața ?...

Ea se uită în ochii lui, îi plecă și îi răspunse :

— Da !

El înțelese că minte, zîmbi și tăcu.

Intrară iar în casă și-i privi iar fotografia aceea din ziua nunței.

— Să faci un tablou după asta...

— Aș face... dar... nu prea vrea el: bărbatu-meu.

— Ce-ți pasă !

El se încruntă și-apoi îi spuse :

— Să-l rogi frumos, și de n-o vrea, mi-o dai mie și-ți aduc un tablou după ea...

Scoase ceasornicul și se uită...

— Mă duc la gară, nu vreau să pierd trenul...

— Așa degrabă ?!... Dar văzu și ea că e timpul ca el să plece.' Se priviră tăcînd și parcă ochii lor și-ar fi spus întreaga lor dragoste de odinioară, ce nu și-o mărturisiseră nici unul.

își luă pălăria și plecară încet. La poartă, deteră mîinele :

— Vere !...

— Verișoară!

— Să mai vii pe la mine !... Nu mă uita... Aici... sînt oarecum străină !
— Am să mai viu.
— Spune sărutări copiilor dumitale şi nevestei...
— Mulţumesc.
îşi strînseră iar mîinile, se despărţiră, şi el plecă. La trei paşi întoarse capul şi se uită. O văzu tot unde o lăsase, cu un copil în braţe şi cu celălalt de mînă. La zece paşi se uită iar şi o văzu tot acolo, urmărindu-l cu ochii. La colţul stradei, se uitară iar şi o văzu tot în acei loc nemişcată şi cu capul întors spre el. Inima lui se strînse, îşi şterse ochii şi coti spre gară. „Ah, verişoară !" Cînd închise ochii, aşa, ca să uite, văzu lucind în mintea lui, frumoşii ei ochi, ca strugurii rumeniţi de soare.

TAIN DE DRUM

Ion Alexe, un om mărunţel şi nevoiaş, e vătăşel al şcoalii. Pomenit sărac şi sătul de sărăcie, doreşte în toată vremea să găsească banii pierduţi de cineva pe drum, ca să scape şi el de lipsuri, dar cum cei ce au bani nu sînt aşa, de nebăgători de seamă încît să-i piardă, el se uită şi caută în zadar. Tot ce povesteşte el, aproape, coprinde bani. Dacă unul din săteni îşi face casă nouă, el povesteşte altora ce-şi închipuie el că s-a întîmplat. îl crede ori nu-l crede cineva, dar el spune :
— Ei vericule, cum să nu facă omul, dacă a găsit o geantă cu bani !
— A găsit o geantă?!?...
— A găsit-o!... Mergea pe drum, uite aşa... şi, înaintea lui ceva negru jos... Se uită, o geantă. Doi inşi în urmă gata să-l vază. El, se face că se împiedică şi, vraşc, cu burta pe geantă!... Cînd se făcea că se scoală, a băgat-o în sîn ! Puteau jura ceilalţi că n-a găsit nimic. Şmecher, vericule !... Acuşi face casă, o să se îmbrace, o să ia pămînt... ferice de el !... Da noi, tot amărîţi, tot golăneţi...
Şi în tot ce spune el, cu glas încredinţat, pare că se ascunde ceva de seamă ; dar toate sînt fleacuri, ce te fac să rîzi, tocmai de însemnătatea ce o dă el lucrurilor acestora.
-— Să auzi, domnule profes, ce va să zică om bătrîn !... Ooo, multe ştie omul bătrîn!... Bietu tata — dumnezeu să-l ţie tot cu bani în chimir —• mi-a spus una şi bună. Şi d-atunci o ţin minte. Eram cu el; ne duceam la Bucureşti, trimişi de boier.

„Du-te mă Alexe la Bucureşti şi să încarci d-acolo cărbuni de piatră, că soba mea din birou nu arde cu lemne. Era, ştii, drăcie d-aia de sobe, cum a ieşit acum pe de rînd... Uite na, ca asta d-aci. P-atunci ieşise întîi la boier. Şi scrie biletu boieru la fii-său şi ne porneşte.' Da tata :

— Mă Ioane, hai şi tu...

— Hai, tată !

Mai mii boii, că e drumul lung...

— Mai îi mîi!

Şi-am plecat, cu căruţa goală. Aveam nişte boi p-atunci... galbeni: unul Porumbel şi altul Cocoşel. Erau mici dar iuţi pînă nu osteneau ; cînd osteneau, abia mergeau.

Ei, omul bătrîn să-l vinzi cînd îl ai şi să-l cumperi cînd nu-l ai.

Mergem noi, mergem, unu sus şi unul păjos. Căruţa grea.,, ieşiseră atunci căruţe cu osii de fier. Boii mici...

Mînă tata, mînă ; osteniră boii...

— Hăis Porumbel...

— Cea Cocoşel...

Boii, ca boi... harc, harc, harc, harc... Eu, aş fi vrut să meargă mai repede. Tata iurci-iurci cu un bici... Pînă la nimiez, am ajuns în Tărtăşeşti. Aolo : ho-ho... Porumbel, stai la odihnă Cocoşel... Şi-am oprit la loniţă Chibrit.

Acuşi tata avea taronie rea... eu o am mai mică. Cînd vedea circiuma, îi lăsa gura apă...

— Măi Ioane !

— Auz tată ?

•— Bine mă, boii o să mănînce şi-o să bea; dar noi să nu bem deloc ?

— Măi tată, de...

— Ce de, adică noi n-om fi boi s-avem dreptul ăsta şi noi ?...

— Măi tată, de... te pomeneşti că bei francul tot şi ce mai mîncăm în Bucureşti ?...

Boierul ne dedese tain un franc.

„Ce mă, luaţi trei pîini şi v-ajunge două-trei zile", ne spusese boierul.

„Nu ne ajunge, zisese tata, că doi inşi pe drum, de... Mai iei păcură să ungi căruţa..."

„Haida-haida... trei postii dusul şi trei venitul nu e mare lucru... luaţi trei pîini şi gata... Apă găsiţi voi..."

„Găsim, nu e vorbă..." şi se mulţumise cu francu tain de drum. Acum, cînd era gata să ceară rachiu, eu mă gîndeam că de l-o vedea bun, o să bea francu tot...

— Măi tată, de... turta s-a isprăvit.

— Ei aşi ?

— Zău aşa... Am mîncat-o cînd şedeam în căruţă... Eu minţeam, turta n-o mîncasem toată. Da el, om bătrîn şi cu plan :

— Lasă mă, să bem, barim o litră... Acolo cerem ia băiatu boierului, spui că am pierdut francu pe drum.

Şi cere o litră.

Acuş de, cum să nu fie bun cînd îţi place!... S-a dus litra cît te-ai şterge la sprinceană.

— Turtă nu mai e mă, că acuşi mi-e foame?

Eu îl crezui şi-mi fu milă.

— Ba mai este.

— A să văz !

— Uite!... Şi-i arătai turta. Dar el, om bătrîn, de, tocit de alde d-astea, îşi şterse mustăţile, zîmbi şi strigă lui lonită :

— lonită Chibrit, nu m-am pilit... Mai dă o jumătate !... Erau doi bani şi cu patru, făceau şase; mai rămînea din tot francu patru bani.

— Măi tată, de...

— Taci Ioane... viaţa asta e scurtă şi proastă... Să ţiu eu la un franc ?... Eu mă ? De cîţi franci n-am băut, şi tot eu sînt!

Veni jumătatea şi o bău... Eu abia gustai...

— Măi tată, de... ce facem noi?...

— Taci, mă!... Dă la boi, şi n-ai habar... Ce mă, cine e boierul? Un hoţ!... Păi un franc la doi inşi?... Păi e francul lui cît roata carului meu? Să-l păstrez ea pe pol, mă ?... O să mai facă el pui în chimirul meu ?... Huidu

după. el; ducă-se şi cuna brînzei nouă !... loniţă Chibrit, m-am pilit, mai dă una de călit!

— Măi tată, de... Se duce dracului francu...

— Ducă-se cu boier cu tot... Ce mă ?... Cînd m-o-ntreba acasă : „Ce-ai făcut cu francu, Alexe?..." „Fiindcă nu puteam deschide tarapana de bani cu el, l-am băut, boierule..."

„Tot mă ?"

„Tot, boierule ; de, mai te lasă dracu de inimă, mai dă unul !"

Da cine-i el, mă ?... Chibrit, m-am pilit!

loniţă Chibrit veni cu jumătatea a doua.

— S-a făcut un franc.

— Na-1; să-ţi fie ţie !

Şi i l-a dat.

După ce a sfîrşit şi jumătatea aia, s-a suit în căruţă şi a tăbărît pe turtă.

— Haida mă, Ioane.

— Haida, tată...

Şi-am plecat. Ei, ce-a mai fost ?... A adormit şi cînd înnoptase ieşeam din Rîioasa.

Da el, beat-beat, da om, nu glumă — aici să vezi sfatul lui de om bătrîn...

— Mă, taică, mă... e drmul lung...

— Lung, tată...

— Ţin-te bine, mă...

— Păi mă ţiu...

— Ţin-te de resteul boului din hăis...

— Pentru ce, tată ?

;— Ca să nu cazi mă !... Drumul lung, noapte... adormi şi cazi... Na !...

— Aşa e !... Şi mă ţineam de resteu !...

Vezi plan pe el?... Aşa e !... Eu, puteam să caz jos... Noapte, ostenit, da aşa da... Vezi ce va să zică om bătrîn ?...

Hiii, pe la noaptea jumătate am ajuns la boier.., încă avea zaifet... A ieşit, a vorbit, şi ne-am culcat în căruţă, pe fînul boilor...

Dimineaţa, adică pe la prînz, cînd s-a sculat boierul ăl mic, am plecat la cărbuni... I-a luat, şi noi i-am încărcat.

— Boieraşule, un franc.

— Pă ce ?

— N-avem deloc...

— Nu v-a dat tata ?

— De ne da, nu ceream...

— Lă-i fi băut, Alexe ?

— Eu ?... Se putea ?...

— Mă, l-ai băut !...?

— Zău dacă l-am băut...

Scoase şi-i dete un franc.

— P-ăsta să nu-1 bei...

— Atunci zi-i să mi-1 dea mie, zisei eu...

— Dă francu lui fii-tău.

— Aşi !

— Dă-i francu.

— Da cine-i el ?

— Dă-i francu, că te bat!

Mi-1 dete tata, cam de frică.

— Zi, ai mai băut unul ?

— Cum să-l beau, boierule ?... Nu mă-necam cu el ?

-— Să luaţi pîine, mă...

Şi ne lăsă să plecăm. Eu, ca să nu-1 bea, cumpărai pîine de tot francu.

— Ce-ai făcut, proclete ?

— Am luat pîine...

N-a mai avut ce face, am plecat să ne vedem de drum. La loniţă Chibrit... Tata, hoţ...

„Iei cărbuni ?"

„Ai de vînzare ?"

„Nu vezi ?"

Şi... tot beat l-am pus sus !

— Ce mă ?... El nu e hoţ ?... Ba e hoţ... Da cine i-a dat lui moşia, mă ?... A luat-o aşa, cu japca !... Păi eu să nu beau, mă ?

Mînă boii... şi, bagă de seamă : ţine-te de resteul boului din hăis, să n-adormi să cazi...

Vezi dumneata ?... Om bătrîn şi beat, şi tot aVea minte, mă-ngrijea să nu caz!...

Acasă boieru a pus sacii pe duțumal...
— Lipsesc cinsprezeee kile, mă !
— Cinsprece ?... Păi o kilă are douăzeci de bănițі... da eu cum furai cinsprece kile ?
— Ki-lo-grame !
— Au fost uzi boierule, ca să atîrne la cîntar, şi pe drum s-au zvîntat de soare...
Ne-a crezut... şi asta a fost... Dar să vezi dumneata, el beat-beat, dar tot avea grijă de mine, să mă țiu de resteul boului să nu caz jos !...

VIZITIUL SUBPREFECTULUI

Uite, vedeți pe cioroiul ăla cu pălăria la o parte ce calcă aşa fudul? E vizitiul domnului subprefect!... Pentru că e vizitiul lui, se crede şi el stăpîn pe locuitorii din plasă ; aşteaptă să-i dai „bună ziua" întîi tu, iar de-i dai „bună ziua", vine şă-ți dea şi mîna, şi oricît ai fi dejorimeniț^ se aşază lingă tine, de parcă ți-ar fi frate. Nu te mai descurci de el în nici un chip.
în Rusalii, acum, veni pe la mine nepotă-meu Ionel de la Bucureşti. Ala învață acolo să se facă avucat. Ne găsi la circiumă şi pe mine şi pe nevastă-mea. Dar pînă să sosească el, ne-am pomenit cu Gheorghe de la subprefect :
— Noroc, nea Vasile.
— Noroc, neică.
— Ce mai faci, sănătoşel ?
— Sănătoşel.
Si dete mîna cu mine, cu nevasta şi cu fata. Apoi se aşeză în rînd cu noi. Nevasta schimbă locul, trecu de lîngă el, lîngă mine. Fata, cînd se văzu rămasă lîngă el, trecu şi ea lîngă mă-sa ; rămăsei eu lîngă el.
— Ce mai faci, nea Vasile ?
— Bine, neicuțule.
—• Ceva tutun, d-ăla mai bunu, ai ?
— Am.
Şi scosei tabacherea şi-i dădui ca trei țigări.
Credeam c-o să scap de el. Dar începu :
— Ai săpat porumbu, nea Vasile ?
— Săpat, neică.
— E frumos ?

— Frumos.

Nevasta:

— Hai Vasile colo pe bancă, că aici mă dor picioarele...

— Hai.

Şi plecarăm ; dar Gheorghe merse şi el. Şezurăm noi jos, şezu şi el.

„Eu o duc bine cu serviciu, începu el să povestească. Am doi cai şi o trăsură. Suhprefeetu e el cam p-o parte, nea-porneâ, dar şi cu mine şi-a găsit omul."

Nevasta mea iar strîmbă nasu, văzuse ea că Gheorghe are gînd de tamjă lungă. Eu zîmbii şi-l lăsai să spuie.

„— Gheorghescule î strigă subprefeetu.

— Poruncişi! răspund eu.

— Pune caii la trăsură, în trei minute, zice el.

— In trei minute ! zic şi eu.

Şi în trei minute sînt gata, ies ca pompierii, îmbrăcat, echipat! Trag la scară.

— Tartanu, Mariţo ! strig eu.*

Mariţa scoboară scările în fugă, adueîndu-i tartanul.

Se pune în trăsură. Eu, dintr-o uitătură îl pricep de i-a venit toţi dracii, ori numai pe jumătate. Că ştii, nea Vasile, cafeaua de n-a luat-o la timp, e vai de' notarii şi primarii din plasă. Se duce la tilifon şi începe să sune :

— Alo, alo ! Golanii, Pîrliţii, Haimanalili... ia la strigat comunili la rînd.

— Unde-i notaru, mă ?... Unde-i primaru, mă ?... La circiumă, boule ?... Ce caută la bancă, vacă ?... Ce constatare, măgarule?... Minţi, porcule!... ai fost la circiumă, juncule ! Da tu ce mai faci, catîrule ?...

Şi după ce-şi varsă focul pe dobitoacele lui, atunci strigă :

— Gheorghe !

— Porunciţi !

— în trei minute caii.

— în trei!

De-mi zice Gheorghescu, e în toane bune ; de-mi zice Gheorghe, e cu dracii lîngă el.

— Mînă !

Si eu încep : hiiiiii-ii! Şi clopotele : balanga-balanga-balanga, îl duc ca vîntu spre apus, spre răsărit, oriîncotro îmi face semn cu mîna.

— Ho !

— Stop ! strig şi eu cailor şi opresc.

Primaru, notarii, secretam, conţilii, vătăşei, gardişti cu arma la picior, stau toţi smirnă şi cu capetele goale."

Nevasta mea, văzînd că Gheorghe şi-a lungit povestea, începu să ofteze şi să strîmbe din nas. Fata porni j ^razn^la nişte fete, iar Gheorghe spunea mereu şi tră- j ^0Tdm ţigare. Mie îmi plăcea ce spunea el şi rîdeam cu poftă. N-aş fi vrut să mai fugă.

„Eu trag trăsura să nu vie în dreptul geamurilor primăriei, ca să vază el dinăuntru, şi mă pomenesc cu ajutoru ori cu primaru.

— E supărat ?

— Foc !

— De ce ?

— L-a muşcat puricii astă-noapte !

— Ba nu, zău, spune drept !...

— Drept, e supărat.

— Păi de ce ?

— I s-a stricat stomacu peste noapte...

— Vai de mine !

— Zău aşa.

— Of, l-a mai durut odată burta, şi-a dat pe notar cu câpu de dulapul hîrtiilor, pînă ce crăpase uşa."

— Dci capu notarului ?

— Dă-l dracului, n-avea nimic.

Nevasta începu şi ea să zîmbească. Gheorghe spunea înainte :

„După ferestre eu ştiu ce pat cu el ăi dinăuntru. De închid ferestrele : e vai de ei; de le ţin deschise : nu le face nimic. Ştii, ei închid ferestrele ca să n-auză lumea cum îi înjură!... Cînd le ţin deschise, mă pomenesc cu vătăşelu că aduce pe furiş o cutie cu ouă, cu ceva unt, brînză, ori cine ştie ce. Puii de găină îi aduc noaptea chiar notari."

Tocmai Gheorghe ajunsese cu povestea pînă aci, cînd iacătă, nepotă-meu, Ionel, cu o trăsură de la gară.

Mă văzu şi opri. Pînă să ies eu înainte-i, el plăti birjarului şi veni la noi.

— Bună ziua, unchiule !... Bună ziua, tuşă...

— Bună ziua, maică.

Ştii, ca oamenii. El scoase batista şi se şterse de năduşeală. Gheorghe, ce credeţi, că s-a sculat să plece?,.. Deloc. A şezut şi el lîngă noi. Nepotă-meu se uită la el cam aşa, parcă l-ar fi întrebat ce vrea, dar apoi îl lăsă. Şi începu el să spuie de la Bucureşti; cum că mai are un an şi iese avucat. Eu mă bucuram. De, nu e puţin lucru să ai un avocat în familie!... Procesele ţi le ţine gratis, şi apoi eu, cu daravela cu pămîntu, tocmai atunci oi mîntui-o.

Fata veni şi ea şi dete mîna cu văru-său ; îi părea bine şi ei. Gheorghe tăcuse acum, dar se tot da pe lîngă noi. Mai cît colo juca hora. Cînd iacătă altă tărsură cu vreo patru inşi, tot papaleţi de Bucureşti. Puseră ochii pe nepotă-meu şi opriră :

— Hăăăă!... Juncu... Juncu... Hăă... iată Juncu... Juncule, aici ţi-e satu ?

Gheorghe ştia că neamului nostru îi zice, după poreclă, Vasile Juncu, Marin Juncu, da el, învăţat cu măgarii şi boii subprefectului, cască ochii mari, cum de îi zice lui nepotă-meu şi acum Juncu.

Veniră ăia, deteră mîinile cu el.

•— Unchiu-meu... verişoară... spuse el, şi toţi deteră mîinile şi cu noi, şi văzînd şi pe Gheorghe, 9acheş, tot ca nepotă-meu, deteră mîinile şi cu el, îl, socotiră rudă.

Prietenii lui Juncu, colegi... „Eu sînt la medicină" spuse unul — altu nu ştiu unde spuse... In sfîrşit: cărturari toţi.

Gheorghe, cînd se văzu aşa de băgat în seamă, începu să rîză şi se vîrî şi mai în noi. Acum vrusei şi eu să scap de Gheorghe şi zisei:

— Haideţi mai colo.

Merserăm toţi, dar Gheorghe merse şi el.

— Ceva răcoreală, mă ! zise un prieten de ăia de-ai nepotă-meu.

— E vinu bun, unchiule ?

— Nu e bun, nepoate, dar are bere.

— Bere... bravo!... Cîţi sîntem? strigă ăla şi zise: nouă !... Nouă sticle! strigă iar. Eu spusei: opt ! Da el n-auzi, pusese; la număr şi pe Gheorghe. Cîrciumarul aduse nouă sticle/numaidecît. începu să destupe şi să toarne în pahare. Gheorghe puse pălăria la o parte şi strigă :

— Piţigoi!... Vin aici de cîntă !

Lăutarii veniră numaidecît. Nepotă-meu iar se uită ciudat la Gheorghe. Mie îmi veni să-l iau deoparte şi să-i spui: „Gheorghe, lasă-ne singuri", dar nu-ndrăznii... de, cioroi, cioroi, da povestea cu tîle. Mă gîndii că n-o să stea să bea cu noi şi o să plece singur. Unul din bucureşteni luă paharul şi-l dete lui Gheorghe întîi:

— Ia dumneata, ţărane, şi spune-ne o dafie.

Gheorghe luă paharul. Apoi toţi luarăm cîte unul. Eu îl luai mai pe urmă. Ala spuse.:

— Vivat! Ura!... Vivat! Vivat!

Ştii, noroceli d-ale lor !...

Băură toţi. Luătarii veniră şi începură să zbiere :

Albă eşti, frumoasă eşti,
Tuldoriţo neică,
De ce naiba nu iubeşti,
Tuidoriţo neică !

Tudoriţa mea se roşi şi puse capul în jos. Un diavol de ăia pricepu că pe fată o cheamă Tudora, că începu să strige :

— Zi, maestru, zi de tot!

Umplură paharele şi iar ciocniră şi băurăm.

Gheorghe se ţinu în cîrd.

— Ei, ia începi, îl îndemnă pe Gheorghe.

Gheorghe tuşi, se scarpină în frunte sub străşinile pălăriei, făcu semn lăutarilor să tacă şi-ncepu :

— Păi de, ştiu eu ce să spui?... Basme ştiu multe, nu-i vorbă, da-i rău să le spui ziua... E rău de buboaie...

— Spune o trăsnaie, b întîmplare, ceva, aşa, hazliu, îl povătui cel ce-i plăceau fleacurile.

— Păi de-

Şi iar îşi trase degetele prin păr, scuipă ţigara şi-ncepu :

„De... Veneam într-o zi de la Ioana... O găsisem singură şi aveam chef. Bărbatu-său era dus la moară. Cînd

mă dusesem, zisesem pe drum: «O fi acasă — n-o^ fi acasă, o fi acasă — n-o fi acasă» — adică bărbatu-său. Şi nu era acasă ! Bucurie şi trai pe mine !... Cînd am plecat, ziceam: «Cum o găsii, bine-o brodii; cum o găsii — bine-o brodii». In drumul meu scoate dracu o circiumă. De bucurie, hai să-mi cinstesc noorcu. Cerui o litră de ţuică. Acolo un rumân, sta răscăcărat la masă. Era beat.

— Cine eşti tu, mă ? începu el să-ntrebe.

— Da tu cine eşti, mă? întrebai şi eu.

— Eu sînt eu, mă, şi mă cheamă ca pe mine ; da tu ce guştere eşti? Mă făcea adicătelea ţigan!... Mie îmi veni greaţă. Adicăte, ce are cu mine ?...

— Mă, ştii tu cine sînt eu ? îl întrebai.

— O cioară mă, o cioară !

— Cioară eu ?

— Nu, cioroi !

— Cioroi eu ?

— Aoleo, nu... eşti cuc!..., ,

— Cuc eu, ai ?

— Nu, nu, eşti grangure!... Ba nu, coţofană!...

Cîrciumarul se puse pe rîs. Eu zisei :

— Mă, ce coţofană, că nu ţi-am băut nici un ou !

— Păi ai băut p-ale nevestii!...

îmi veni să-i dau cu litra-n cap. Cîrciumarul căzu pe tijghea rîzînd... De! el vorbea d-altfel de ouă!... Mă ţinui cît putui.

— Mă frati-meu, cum te cheamă? zisei eu.

— Stan Mămăligă, mă !... Dar vrei să mă pui la pomelnic?...

— Poate.

El rîse şi făcu cu ochiul cîrciumarului. Eu văzul că iar se găteşte de mine.

— Ştii tu mă, cînd au făcut ţiganii biserică ?

Asta era lată de tot!... Scosei banii pe litra de ţuică, plătii şi plecai. Românu ajunsese cu povestea pînă la clopotul bisericii şi striga după mine :

Talalane, **balalame**
Oarba ţigane î

M-am făcut că nu-l auz. Mi se dusese tot chefu. Necazu meu îmi căşună pe cîrciumar; că la urma urmei el era vinovata. Trebuia să nu îngăduie lui Stan Mămăligă să îşi bată joc de mine. îl ţinui minte şi mă gîndeam mereu cum să i-o coc şi eu cîrciumarului.

într-o noapte veneam iar de la Ioana. în dreptul circiumei lui, scosei ceasul şi mă uitai la lumina felinarului. El, cîrciumarul, punea obloanele, dar bea afară cu nişte prieteni. Eu îmi făcui socoteala că acum e pontul. începui:

— Dar bine, domnule, ceasurile unsprece şi dumneata cu hanu deschis ? Nouă e acuşi ?

Dar cine esti dumneata ?

— Eu ?

— Da.

— Sînt vizitiul domnului subprefect.

— Aşa?... vin la neică să te cinstesc, că n-am ştiut..."

Gheorghe spuse pînă aci, cînd luai seama, papaleţii mei se roşiseră şi îşi dau coate. Ei tocmai acum înţelegeau că Gheorghe e un vizitiu, şi ei beau cu el, ca şi cu un prieten. Nepotă-meu se uită la mine, se uită la Tudoriţa, se uită la ţigan, înghiţi în sec şi tăcu. Gheorghe se aprinse şi spunea înainte ; acum povestea lui era chiar frumoasă. Papaleţii nu mai umplură paharele, ci rămaseră în ascultare. Gheorghe spunea :

„El, cîrciumaru :

— Hai neică să te cinstesc, că n-am ştiut.

Eu:

— Nu-mi trebuie cinstea dumitale; de ce nu ştii legea ?

El:

— Păi legea o ştiu, dar am greşit... Hai să te cinstesc !....

Eu:

— Nu, am să te fac !

în sfîrşit, eu una, el alta, mă-nduplică să intru în han. Acolo, schimbă vorba :

— Bine idole, biru-l dau ; şoseaua o fac; colu îl fac; licenţa o plătesc; toate danganalili le plătesc, păi să te

ştiu de frică şi pă tine? Şi-ncepu să-mi tragă palme, ghionti, mă luă de gît, mă puse jos şi-mi căra întruna.

— Aoleu, iartă-mă nene! iartă-mă!

Da el, turbat de băutură, îmi trăgea mereu. Au intrat prietenii lui şi m-au scăpat. Cînd m-a azvîrlit în bătătura hanului, dădui cu ochii de Stan Mămăligă. Era de col.

— Uş cioară! strigă ăla.

îl cunoscui numaidecît. Felinarul parcă se hîţîna pe stîlpul lui. Plecai împleticindu-mă. Pă drum plînsei de necaz, şi cînd ajunsei acasă la grajd, în casili de sus era lumină. «De n-ar dormi domnu subprefect» — zisei eu şi pornii la bucătărie. Mărita făcea cafele.

— Mariţo, e deştept domnu subprefect?

— E deştept, lua-l-ar dracii...

— Cu cine mai e?

— Cu judicătoru, joacă table... Judicătorul il bate mereu şi el îmi dete o palmă mie.

Eu nu mai aşteptai şi pornii sus pe scări. La uşă: cioc-cioc.

— Cine e, Mariţo? începu el să strige; credea că intră hoţii să-l gîtuie.

— Eu sînt, coconaşule, eu... Eu: Gheorghe vizitiu.

— Intră!

Intrai. Cum intrai şi puseră ochii pe mine, rămaseră trăsniţi.

— Ce-ai păţit?

— M-a omorît cu bătaia!

— Cine?

— Cîrciumarul Ghiţă Dracu din Sălcaţi: el şi cu unu Stan Mămăligă...

— Cum s-a întîmplat?

Aşa şi aşa, şi o încornorai eu, de dădui vina pe cîrciumar... Că Stan Mămăligă fiind de col, m-a dus în han să mă cunoască de om cinstit şi cîrciumaru a spus că mă cunoaşte după nas că sînt hoţ şi m-au bătut, uite, cum mă vedeţi.

Subprefectu se făcu foc. începu să înjure şi să spuie ce are să-i facă mîine. Mie îmi treceau usturimile numai că-l auzeam.

Pînă dimineaţa pe la opt, pînă se sculă domnu subprefect, mi se păru un an. Cum se sculă, plecă numai în cămaşa de noapte în canţălarie.

Puse mîna pe tilifon şi începu:

— Alo, secţia de jandari... Alo.

îi răspunseră.

— Aici administraloru... Du-te domnule imediat în comuna Sălcaţi, la cîrciumarul Ghiţă Dracu. Fă-i inspecţie de murdărie şi dă-l în judecată. După asta, să trimeţi un jandar pe la patru, să-l ia şi să-l aducă aici la mine.

Eu ascultam. El mă văzu şi începu:

— Ce cauţi?... Ce vrei?... Cin te-a chemat?!

Plecai la grajd. El se domoli, că pe urmă strigă:

— Gheorghescule, vin aici!

Mă dusei.

— Te mai doare?

— Mă doare, domnule subprefect.

— Rău, rău?

— Rău.

— Bine mă, te-a bătut bine?

— M-a bătut bine.

— Să pui caii, că diseară am să merg eu acolo.

— Da de Stan Mămăligă ati uitat... zisei eu.

— Ce Stan?

— Al care m-a luat după drum...

— Aha!...

Şi puse mîna pe tiîifon şi spuse: «Să cercetezi cine a fost de col şi să aduci aici la mine pe Stan Mămăligă...»

Statui ca pe ghimpi. Nu-mi mai venea nici să mai mănînc.

Pe la două însă mă pomenii cu un jandar că aducea dindărăt pe Stan Mămăligă.

— Adu-l încoaci, încoaci! strigai eu.

îl aduse.

— Domnu administrator?

— Doarme. Mai aşteaptă, şi p-ăsta lasă-l aici.

Stan, cum puse ochii pe mine, cum se îngălbeni. Mă cunoscu şi văzu tocmai acum cine sînt eu! Eu luai ţesala şi numai în fudulie începui să trag pe cai. Ca să

mi-l sperii şi mai tare, începui să spui cum spunea el la han :

> Da clopotu de ce să-l facă ?
> Să-l facă de căpățînă de cal breaz,
> cînd l-o bătea vîntu, să-nceapă să urle :
> Talalane, balalane, oarba țigane !

El însă îşi ţinea firea.

Pe la trei, se sculă domnu subprefect. Scoase capu pe fereastra de sus. Jandaru, cu mîna la chipiu, îi spuse :

— Am adus pe Stan Mămăligă...

— Care Stan Mămăligă?... Ahaî... lnchide-l în grajd şi pleacă la secţie.

— Păi am raport!

— Ce raport, măgarule ?

— Păi l-am găsit lipsă de col astă-noapte. L-am amendat cu trei lei şi l-am adus şi aici pentru că e un om nesupus...

— Nesupuuuus î... Lasă-l aici.

Eu îi zisei :

— Treci, treci, treci, treci !• C-am să te dau la coardă !

Jandarul plecă si Stan rămase cu mine.

— Iţi mai aduci aminte, nea Stane, de ţiganul ăla de care ziceai că e coţofană ?

— Măi neică, aşa e rumânu... păcătos. Rîde unul de altul şi dracu de toţi.

— Păi acuşi mi-a venit rîndul să" rîd şi eu de d-ta !

— Văz că ţi-a venit!... Aşa joacă ursu... Azi la mine, mîine la tine.

— Ce-aveai, nea Stane, cu mine ? Ai ?

— Nimic, neică... Omu la beţie... Crede-mă, crede.

— Hei, he, nea Stane, nu mai e de crezut...

— N-o mai fi, neică...

Subprefectu sosi în uşa grajdului.

— Cum te cheamă, mă ?

— Stan Mămăligă, sărut mîna.

— De ce n-ai fost aseară de col ?

— Am fost, zău, uite, întrebaţi şi pă vizitiul d-voastră...

— N-a fost, domnule subprefect, zisei eu.

— Eu neică, n-am fost?... Păi nu m-ai văzut?

— Deloc !...

— De ce eşti om nesupus, mă ?...

— Mă supui, domnule subprefect.

— Ce supunere e asta, mă!... Dumnezeul şi Paştili... îi veni dracii. Ia-l dă păr, Gheorghe! răcni la mine.

Eu, sumesei mînecile şi-l înhăţai.

— Pentru una, două Gheorghe...

Şi-ncepui să-l tîrnui. Mă gîndeam cîte mi-o fi dat cîrciumarul. Trei perechi dinaintea tijghelii. Patru perechi lîngă butoiu ăl mare. Opt picioare, lîngă masa a mică, cînd căzusem jos... Păi pumnii nu-i mai ţineam minte."

— Zi, n-ai putut ţine contabilitatea bine! răsuflă papaletele ce se rugase de el să-i spuie vreo dafie.

— N-am ţinut-o, îi răspunse Gheorghe. Papaleţii rîdeau acum cu lacrimi.

— Spune... spune !... îl îndemnară ei acum.

Gheorghe începu iar :

„Şi-i dădui palme, şi-i dădui ghionti, pînă zise subprefectu : «Lasă-L>.

îl lăsai.

— Mai faci, mă ?

— Nu mai fac !...

— Acuşi du-te acasă, şi de ţi-o place, să mai faci.

— Sărut mîna !...

Şi plecă împleticindu-se şi el ca mine. La drept vorbind, nu era el tocmai vinovat, da de la el începuse daravela.

— Te-am răzbunat, Gheorghescule ?

— Da, domnule subprefect.

— Zi-mi cocoane, cioara dracului!

— Da, coconaşule, da... dar mai e cîrciumaru.

— Aşa e. Pune caii să mergem acolo.

— în trei minute.

— Fie şi-n trei.

Pusei caii şi trăsei la scară. Ieşi şi el şi se puse sus. Pe drum, ne-ntîlnirăm cu şeful de jandari.

— I-am făcut proces de contravenţie... dar el s-a pitit, spune nevastă-sa că nu-i aici.

— Bine, să trimeţi procesu înainte.

Pornirăm. în dreptul lui, oprirăm.
— Cîrciumar ! începu el să strige.
— Porunciți! răspunse tocmai el.
— Adu un' pachet de țigări «Prințul CaroK
îi aduse țigările.
— De mult ești cîrciumar ?
— De trei ani!...
— înainte cu ce te ocupai ?
—- Eram cizmar.
— De ce ai lăsat cizmăria ? V
— Era scumpă pielea...
— Aha, acuși e mai ieftină băutura. Ia să vedem și noi cum ții prin han... Sări jos. Eu rămăsei la trăsură, dar trăgeam cu urechea.
— De ce nu speli sticlele ?
— Sînt spălate...
— Mă faci orb pe mine, tîmpitule ? Vacă !.... Boule !...
— Nu, domnule administrator.
— Astea-s sticle legiuite ?
— Legiuite...,,
— Ai plătit tu marcaristitu pentru ele ?
Și măsură una ș-o găsi mică.
— Așadar, tu vinzi cu măsuri mici, fiindcă e pielea scumpă.
-Porunci la un român ce era acolea și-i adună toate sticlele... îi luă niște ocale ruginite.
Ce-i asta, boule?... Vas curat?
— Iertați-mă că n-a ieșit...
— Cum n-a ieșit ?... Ai pus circiuma la colț să otrăvești lumea?... Otrăvitorule!..,
— Că...
— Nici un că !...
Du sticlele la trăsură, porunci el unui om.
Vacă !... Boule !... Măgrule !,.. Porcule !... Catîrul!... Tîlharule!... Otrăvitorule!... Unde ți-e vadra?...
— Aici...
— De ce ții apă împuțită în ea?
— Azi am pus-o... Acu... că veni și domn șef;., și tot de ea se legă...
— Măgarule!.,. Minți!...
Și căscă ochii la el și-i spuse :

Mîine'să-vii să iscălești procesu... te dau în judecată...
— Domnule administrator... mi-a mai făcut procest și d-nu șef!...
— Ce-mi pasă mie?! Dacă te-a găsit și el vinovat, cu atît mai mult...
Veni la trăsură și se sui sus. Cîrciumarul veni după el.
— Iertați-mă, domnule subprefect!...
— Mînă Gheorghe...
Pornii strigînd : hiiiii-ii!... Și mă uitai îndărăt la cîrciumar, care rămăsese bleg în mijlocul șoselei. Pă drum stătu tot închiondorat, nu îndrăznii să-l întreb nimic.
A doua zi de dimineață mă pomenii cu cîrciumarul, venise după nevoie.
— Neică, băiețel, eu pricep că te-am supărat... da hai să ne-mpăcăm și să rugăm pe d-nu subprefect să mă lase în pace.
— Cum zici, să ne-mpăcăm?...
— Da, să-ți dau ceva...
— Mă-mpac cu dumneata, numai cînd ai primi să-ți dau atîtea palme cît mi-ai dat.
— Asta niciodată ! Așa nu putem să ne-mpăcăm.
Și mă gîndii: «Doamne, Doamne, de te-o da și pe tine pe mîna mea, că-ți arăt eu cum ne-mpăcăm !»
Cînd se sculă subprefectu, el fu gata :
— Săru mîna, domnule subprefect!
— Mai așteaptă. c
— Domnule subprefect... iertați-mă !... începu el să se roage.
— Taci! •»
Și cînd zise asta, piuiră și geamurile.
— Domnule suprefect,...' iertați-mă!... Stiu ce e asta... Am greșit ! D-ai plătesc lu Gheorghe. >'
— Așa, îi plătești ? Adică pe plată merge ? Cum să îndrăznești tu să bați omul meu ?
— N-am știut, domnule subprefect, n-am știut că e vizitiul dv.
— Dacă ai dat tu în el, dar în altu de rînd ?... Tu îl omorai, tîlharule !

— Iertaţi-mă, domnule subprefect, am greşit!
— îl ierţi, Gheorghe ? mă-ntreabă pe mine.
— Să primească ca Stan Mămăligă şi-l iert.
Subprefectul zîmbi şi apoi se-ncruntă :
— Domnule, ce-ai făcut cu vizitiul meu e o afacere ce nu mă priveşte. Ocalele şi sticlele d-tale mă privesc şi ieşi afară pînă oi seri procesu... Scurt!
— Domnule !
— Ieşi!
Ieşi cîrciumarul şi-ncepu să se roage de mine :
— Na un pol.
— Nu vreau !
— Mă neică, am greşit. Eram amărît... Şi-apoi nu ţi-am dat multe.
— Minţi: mi-ai dat trei perechi de palme lîngă butoiu ăl mare... Opt picioare lîngă masa a mică, dar pumni cîţi mi-ai dat...
— ... Am grişit, neicuţule, am grişit. Na un pol şi o piasă şi hai la domnu subprefect, să te rogi să mă ierte...
Mă gîndii, mă răzgîndii... Un pol şi-o piasă era ceva. Eu la el am 20 de lei pe lună.
— Ia ascultă, zic, dai doi poli ?
— Doi poli ?... Vai, n-am, nu pot !
—-Doi poli!
— Nu pot!
~ Un pol jumate atunci...
— E mult, neică...
•— Atunci lasă.
începu el să-mi spuie că are greutăţi, că plăteşte taxe mari, că nu se alege cu nimic... da mie ce-mi păsa.
Subprefectu trimise aprodu de-l chemă.
— Na, neică, polu şi piasa.
— Du-te, du-te.
— Na, neică, atunci şi cît ai zis!
Şi-mi dădu o hîrtie şi două piase. Le luai şi le **băgat** în portofel,
— Hai de te roagă.
— Hai.
Intrarăm la subprefect.
— Coconaşule, iertaţi-l, că eu l-am iertat.

— Ieşi afară, ţigane!... Ce zor am eu de iertarea ta !
— Păi i-am dat 30 de lei, spuse cîrciumarul.
— Treaba voastră ; aia e bătaia lui, nu m-âmestec. Ieşi afară, mă.
Ieşii afară. L-a luat la procitit. L-a zbierat,l-a măgărit şi i-a dat drumul. Ce i-o fi făcut/ mî ştiu. D-atunci cîrciumarul mă salută el pe mine, şi eu stau picior peste picior şi fumez ţigări funcţionare!... L-am făcut să ştie cine e vizitiul subprefectului !"
— Bravo, Gheorghe ! Bravo... începură toţi şi-l bătură cu mîinile pe spinare.
Gheorghe se minarea acum şi mai tare.
— Asta a fost. Ce, eu adică nu sînt om ? Uite, beau cu nea Vasile : chiaburu satului. Cu d-voastră : feţi-logofeţi de pe la Bucureşti... Zău, o să-i spui şi domnului subprefect cu cine am chefuit eu azi!...
— Bravo Gheorghe, Bravo !... Ia 5 lei de la mine! — şi-i dete unul cinci franci.
Gheorghe îi luă şi scoase ceasul:
— Uliu... trei !... Mă duc că s-o scula şi i-o veni chef de ducă, mă ia dracii!
Dete mîna cu mine, cu nevastă-mea, cu fii-mea, cu nepotă-meu şi cu toţi. Toţi rîseră şi-i deteră mîinile.
— Aoleo unchiule!... zise nepotă-meu.
_Da eu îl pricepui şi le spusei :
— Măi, feţii taichii, pe la ţară aşa e viaţa; nu e cum o citiţi voi prin hrisoavele voastre. Cutare e rău, cutare e bun; cutare e pungaş, cutare e tîlhar... Sînt fiecare şi aşa şi aşa; zi-le oameni şi dă-le pace. Noi aşa trăim. Aşa e lumea noastră de p-aici. Băgăm în seamă pe toţi, ca să ne bage şi pe noi alţii în seamă ; că de, vine vremea cînd şi prietenia cu vizitiul subprefectului ori al boierului este de folos...
Bietul Stan Mămăligă a mîncat moarte, pentru vanghelia ţigănească ; Ghiţă Dracu, cine ştie cînd s-o descurca de procese... Noi ne-nchinăm la sfinţi, pentru că stau prin preajma lui d-zeu şi sînt slugile lui...
— Aşa e, aşa e... şi-mi dădură dreptate ; păi fie cu tot dinadinsu, ori numai aşa de florile mărului.

Nepotă-meu începu sfranţuzeşte cu ai lui. Eu îi spusei:

— Lasă sfranţuzeasca în pace şi nu mai fiţi supăraţi că aţi băut cu vizitiul; om e şi el, deşi e cioroi

—- A, nu, nu zicem asta...

Şi uite aşa am păţit eu cu Gheorghe vizitiul. Se vîră oamenii ăştia, se cred şi ei ceva şi d-aia Gheorghe umblă fudul, cu pălăria la o parte şi aşteaptă să-i dai întîi tu cu „bună ziua"...

PRIVIGHETOAREA NEAGRĂ

(1916)

— Noroc neică, şi să trăieşti fiindcă făcuşi cinste.

— Noroc, nene.

— Mă neică, mă speriasem că nu mai am cu ce să trăiesc. Pămînt nu, sirvici nu, bani nu ; mă luasem de gînduri că pier. Făcusem un drum pe la Bucureşti să găsesc de lucru, nu găsisem. Aflasem pe o stradă vreo treizcei de lucrători, făcînd pavaj ; mă rugasem eu de ei: ,,Măi vere, da primiţi-mă şi pă mine în rînd cu voi, că doar rumân sărac sînt şi eu" — nu fusese chip; spuneau că trebuie să fiu trecut de la primăria oraşului. Umblasem după binale, dar nu se-ncepuse lucrul la ele. Căutasem să intru îa făcut de canale, dar nici la alea nu se-ncepuse. Mă dusesem pe cheiul gîrlei, acolo unde se face Senatul acuşi, dar nu m-a primit nimeni. Cei doi franci, cu care plecasem d-acasă, se isprăviseră şi a trebuit să mă-ntorc mort de osteneala drumului: trei postii dusu şi trei venitu, şi mort aproape de foame. Nevasta :

— Ai venit, mă ?

— Am venit, fă !

— Păi, de ce ?

— Păi, uite aşa! N-am găsit de lucru. Şi boierii nu m-au chemat să le dau cîinii la apă!.-.

— Păi acuşi ce e de făcut?

— Să mai aştept...

Nu m-a lăsat hoaţa de nevastă decît vreo patru zile să stau acasă şi iar m-a pornit pe drum.

— Du-te, măăă!... Că arbagic nu e, usturoi nu e; basma în cap n-am, fustă n-am; cămaşă n-ai, opinci

n-ai... bani n-avem... Copiii cer, eu îți cer, ție îți trebuie !...

Un hoț de perceptor mă tot amăra și ăla din două în două zile. Dac-am văzut, am plecat iar la București după lucru. Nevasta îmi făcuse o turtă mare și mi-o băgase în traistă împreună cu vreo opt fire «te praz.

Plecasem singur din sat și, cum s-a brodit, tot drumul l-am făcut singur, fără tovarăș. Acuși de, ca pă drum cînd ești singur, te prind gîndurile și mergînd haida-hai, haida-hai, ele se deșiră lungi, lungi, împînzuiești drumul cu ele și-ți faci fel de fel de planuri. Așa și eu, m-am pus pe gînduri, ce să fac, ca să pot trăi în lumea asta, în care e și atîta bine pentru unii și atîta rău pentru alții.

„Măi, da ce-aș păți, dacă aș zice că sînt un meșter ?... că sînt și eu meseriaș ?..."

Judicai toate meseriile. Să zic că sînt... fierar ? Te pomenești că n-oi ști să călesc fierul cum trebuie și-oi mînca vreo trînteaiâ. Văzusem eu pe țigani cum fac cînd ascut fiarele plugului, dar de... nu m-am uitat cu stăruință și nici nu i-am întrebat cu gînd să le fur meșteșugul.

Să zic că sînt... tîmplar ?... Nu știam nici sculele cum se cheamă. Și-apoi sînt măsuri, scoburi, drăcii, pe care n-oi ști să le fac. Stric blănile și oi păți și vrun bucluc de judicată.

Ia să mă fac... zidar !... La zid ce mare lucru e ? Pui cărămida drept, păzind-o să nu vie rost peste rost; atîrni un pietroi de o ață, ca să duci zidu drept în sus ; chiorăști ca pe pușcă în lungu zidului, ca să nu fie borțos sau flămînd 1ntr-o parte, iei var sau pămînt cu canciogu și.7. TaTafa-lai toată ziua, cînți și strigi din cînd în cînd : var, băieți ; cărămidă, băieți și... ești meșter zidar !

Intrai în București cu planul făcut gata : să zic că sînt zidar. Plecai prin binale. Acolo zidari erau talîeni, nemți și țigani. Mai zdrențe de oameni ca țiganii n-or fi pe lume. Mai puturoși și mai scîrboși ca ei nu se mai găsesc alții. Mă uitai la' felul cum lucra fiecare. Talienii, cu pipele în colțul gurii, eu pălăriile strîmbate pe-o parte a capului* cu gust, ciocneau cărămizile și le așezau pe zid de parcă erau de acolea. Un țigan mustăcios făcea și el pe zidarul. Patru-cinci țigănci se-nvîrteau pe lîngă el, ba dîndu-i var, ba cărămidă, ba aprinzîndu-i luleaua, ce te trăsnea a scrum împuțit cît de colo. Gașperu cu deștili încîrligate, fudul și umflat ca un curcan primăvara, striga :

— Aida cu varu!... Aida cu cărămida... ca stă zidaru dîn lucru !...

Adică eu să nu fac zidărie, barim ca cioroiul ăsta?... Îmi tai mîinele de n-oi face!... Mă dusei la antiprinor înfipt.

— Domnule, n-ai nevoie de un meșter ?

—- Ce meșter ?

— Zidar. '

— D-ta zidar ?

— Eu zidar.

Se uită la mine, mă văzu cu nădragi, cu cojoc și mintean peticit.^^Jn^gfîrșit, cum zice vorba : „gol pistol", ori „îmbrăcat; "prepeleăg".

— De^șă^2Mari^-avejn nevoie.

— De ce, domnule ?

— Pentru că nu știi.

— Eu, domnule ?

— Tu, domnule !

— Mă domnule, nu te uita la trențe, uită-te la cine-ți vorbește din trențe!... Eu sînt zidar de colț... Eu domnule, am avut si 15 lei pe zi la noi la tară...

— D-ta ?

— Eu !

Văzui că îndrăzneala îl făcu să-mi zică „dumneata".

— Păi atunci de ce nu ești îmbrăcat mai bine ?

— A-ha!... zi ăsta e cusuru ?... Vreai să mă vezi cu ceas la brîu, cu vărgături de papalete,. cu genuchii plini și roșii de praf de cărămidă ?... Păi bine, domnule, de ce uiți că eu sînt țăran ?

— Bine, atunci să vii mîine... dar cît ceri pe zi?

— Ca să mă vezi întîi cît pot, îți cer puțin de tot: șase lei.

— Bine, să vii mîine.

— Bine domnule, am să viu mîine.

Şi am plecat. Pînă seara am mai fost la vreo patru binale, lăudîndu-mă cu meşteşugul meu de bun zidar, zidar de colț.

Un antiprinor de la o bina mă luă la rost:

— Carnetu de meşter...

— Ce carnet, domnule ! Ăsta mi-e carnetu, şi-i arătai palmele.

— Ee ce n-ai carnet ?

— Pentru că n-am; da adică, carnetu lucrează bine, ori meşteru ?... Lăsați-mă în pace, domnule, cu mofturile dumneavoastră !...

Seara, la un han, mă-mprietenii cu un golan; n-avea nici el de lucru şi umbla de vreo trei zile flămînd prin Bucureşti. Sărăcia îl făcuse şi pă el să se ia de gînduri :

— Ştii ce, îmi zise el, hai să zicem că sîntem olteni şi să ne băgăm cu coşurile... N-avem nădragi olteneşti, dar nu s-o băga de seamă, ne-or primi ca olteni...

— Ce olteni, mă, i-am zis, să strig eu de colo pînă colo : „peş-peş ; cherb-cherb ; iaurt-caimăcel" şi să mă bată vardiştii că-nşel la cîntar?! Eu sînt zidar!

— Păi atunci fă-mă şi pă mine zidar, zise el.

— Iaca na, parcă-i lucru mare şi treaba asta ! Haida, de azi nainte zidar să te cheme! In numele Tatălui şi al Fiului şi al sfîntului Duh!... I-am zis ca la botez!

Mîine, să zici că eşti un vechi lucrător al meu. Că ai lucrat sub comanda mea sute de binale — şi să-mi zici : meştere... Auzi ?

— Auz.

— Că altfel nu te iau la lucru cu mine...

— Aşa am să zic. Da dumneata eşti zidar cu bună seamă ?

— Eu, mă ? Păi adică tu crezi că nu sînt ? Vai de tine, secătură ! Păi eu sînt zidar neam din neam... Bătrînul a căzut de pe coşul unei case, drept pă vatră, în căldarea cu mămăligă!... S-a şi opărit o toana. Tată-meu a căzut de pe zidul bisericii drept în brațele priotesei... Eu, de mic-mititel, cu eanciogu, iurci-fleaşc, am zidit mereu... Ei, da tu te miri, că de ce-oi fi aşa jerpelit ? ...Am dat şi eu de-o belea, ca tot creştinu.

— Mare ?

— O-ho !... Cît tine de mare! Acolo mi-a şi rămas carnetu de lucrător... Şi-mi veni un gînd să torn prostului ăstuia o minciună, care să-mi aducă şi bine pe-o parte şi puțin rău pe alta.

— Ce-ai pățit, zău ? stărui el.

— Mi-e că spui la cineva şi e stingere... îl mai înfierbîntai eu cu vorba.

— Ferească d-zeu, nu spui!

— Uite ce, da să nu spui... mi-am omorît nevasta... am prins-o cu ibovnicu... Am făcut un an osînda şi mi-a luat dreptu să port carnet... da meşter ca mine mai rar! Stăi să vadă ei lucrul meu şi — lasă! Tu să taci şi ai să fii lucrător cu 4—5 lei pe zi.

— Tac.

Eu mă gîndeam : „Zevzecul ăsta o să ție deocamdată secretul în el, dar o să şoptească : «E-he, ăsta e zidar mare, da are şi el un cusur !» şi toți o să-l întrebe. Şi el legat cu mine, n-o să spuie şi toți o să sfârşească prin a avea credință în meşteşugul meu. Pe de altă parte, el o să aibă frică de mine, că de m-o spune, îl altoiesc c-o muche de ciocan şi-l suflu după lume... Şi-apoi şi dacă o spune, o să spuie tîrziu de tot, cînd eu am învățat meşteşugul şi cînd voi putea să trăiesc oriunde."

L-âm lăsat în credința asta. Dimineața am plecat cu el după mine prin binale...

— Un meşter şi un lucrător...

— Nu e loc!

Dacă am văzut, m-am dus întins la cel ce-mi spusese : să vii mîine.

— Uite domnule, mi-am găsit şi un vechi lucrător al meu... Nici el n-are de lucru...

— Domnule, zău, nu putem azi... Vreau să dau afară pe gaşperul ăla, da... să vii mîine...

— Bine, domnule, vin şi mîine.

Am plecatără iar amîndoi.

— Meştere, încotro o luăm ?

— Hai să ne-ntindem cu burta la soare...

— Păi ni-e foame...

— Şi dacă ; pînă mîine dimineață avem destul timp să răbdăm !

• Nu mai zise nimic. Plecarăm prin mahalale. Tovarăşul meu se opri la o poartă unde erau vreo două-trei cucoane la sfat.

— N-aveţi ceva de lucru?... le-ntrebă el.

— Da ce ştiţi dv. să faceţi?

— Orice ! sării eu cu gura.

— Cum orice ?

— Orice coconită, stărui şi el.

— Ştiţi să faceţi uluci?

— Noi ? D-apoi asta-i meseria noastră, întării eu.

— Atunci veniţi încoace.

Şi am intrat după cocoană, într-o curte mică, ca de zece paşi. Ne arătă pe ici, pe colea, nişte mici reparaţii, vreo 70—80 de scînduri de bătut.

— Cît daţi, coconită ?

— Cît cereţi ?

— Păi, opt lei.

— E mult:

— Dar cît?

— Cinci lei.

— Noroc să dea dumnezeu!... Să daţi şi cîte un rachiu. '

— Dau.

— Aduceţi cuie şi scînduri.

— Păi nu vă duceţi să vă luaţi sculele ?

— Nu ne mai ducem coniţă, că stăm departe... Găsim p-aici vreo muche şi... gata.

Cocoana începu să se cam îndoiască de meşteşugul nostru.

• —- Zău, ştiţi dulgheria ?

— Noi, coniţă ? Vai de noi! Păi sîntem meşteri, care pot face scule, nu numai lucruri cu ajutorul sculelor !... Meşterul lucrează, coconită, nu sculele.

Uite, ia d-ta un camion şi hai să-ţi încarc sculele mele şi să vedem faci ulucile cu ele. Dar mie, dă-mi cuie şi blăni şi mă prind că şi cu un pietroi îţi fac ulucile.

Cocoana se încredinţa iar, trimise servitoarea să cumpere două kilograme de cuie şi pe noi ne duse la o magazie să luăm d-acolo nişte şipci ce le avea luate mai dinainte. Cărarăm şipcile, ne apucarăm şi îndreptarăm cum trebuia bulumacii, mai băturăm pe lîngă ei pietroaie, ca să-i înţepenim, puserăm cîte un laţ pe unde trebuia şi, cînd ni se aduse cuiele, începurăm :

— Mă, pune şipca drept... bate-o în cap să mai intre în pămînt ca să rămîie în linia aţei, să fie toate deopotrivă... Ţine — şi dam : tranc-banc în cui, cu un toporaş cu care cocoana spărgea, retezaturile de lemne ca să facă ţîndărele de sobă.

Se făcea uluca de ne miram şi noi.

Pe la nămiez o deterăm gata.

— Bravo, băieţi, nu credeam.

— Rău, coniţă ; noi sîntem; meşteri.

— Vă credeam că sînteţi ţărani proşti şi vă lăudaţi.

— Şi mai rău, coniţă, pentru că ţăranii nu sînt proşti pe toate părţile, ci numai pe cîte-o parte.

Cocoana ne dete şase franci.

— Vă mulţumescj băieţi, că aţi fost oameni cinstiţi... Douăzeci de lei mi-au cerut unii, şi le-am dat 15 lei şl n-au vrut.

— I-auzi mă, zisei eu ghiontind pe tovarăşul meu. Dar îmi luai seama şi o dresei.

— Ce hoţi şi meşterii de la Bucureşti, coniţă!

Plecarăm. Scosei şi dădui tovarăşului trei lei şi oprii şi eu trei.

— Vezi, mă ?

— Văd, meştere.

Am umblat pînă seara să mai găsim vrun chilipir de lucru, dar nu s-a putut... A doua zi ne-am sculat de dimineaţă şi hai la bina... Antiprinorul nu venise încă. întrebăm noi de el, lucrătorii începură să ne spuie :

— Rîde de dv. ! Nu vă crede meşteri.

— Aşa?! Păi adică m-a ţinut trei zile cu vorba! Stăi, că-i fac eu să mă pomenească! Haide după mine, mă ! şi plecarăm.

— Ce ai de gînd, meştere, să-i faci ? întrebă tovarăşul.

— Ce să-i fac ?

— Să nu mai faci vreo nefăcută, să intru şi eu în bucluc...

Mă umflai de rîs. El ţinuse minte minciuna cu omorul şî acum căuta să se păzească. Zisei aşa, cum i-aş da

să~nțeleagă că, ce am de gînd să-i fac, o să fie grozav.

— Nu-i fac nimic !

Da el tot fricos :

— Păi dacă nu-i faci nimic, de ce te lăudasi că-i faci?

— Bine, zevzecule, trebuia să ne lăsăm să rîză ăia de noi, acolea în față ? In dos zică ce-or pofti, da în față n-aş fi răbdat, aş fi altoit vreunul şi poate că nu se mai scula !

Tovarăşul meu rămase şi mai înfricoşat. Ca să mă îmbuneze, pesemne, zise :

— Dar dacă lucrătorii ne-or fi mințit?

— Aşa poate să fie. Şi mă gîndii că şi asta s-ar putea.

Mă, ştii ceva?... Hai să ne-mbătăm nițel, ca să avem poftă de harță şi să ne întoarcem îndărăt.

El nu prea vrea. Eu mă răstii la el:

Haide!... De nu ne-o primi, i-om trage doar o-njurătură...

— Pentru o-njurătură nu e belea mare, da să te opreşti numai la ea.

— Numai dacă ți-e frică de bătaie.

— De, şi bătaia e rea.

— Prostule, parcă eşti oală, să te spargi! Ce e ? El dă, tu dai şi asta e. Dacă te-a răzbit, o rupi de fugă să scapi, dacă l-ai răzbit, o rupe el dă fugă să scape !

Ne duserăm la un han. Băurăm drojdie. El nu prea vru să bea. Plecarăm trăsniți la bina. De departe începui să strig :

— Hei, domnule, ți-a sosit meşteru şi lucrătoru... Noroc să dea dumnezeu !

— Noroc, meştere, noroc!

— Ei, ce gînd ai ? Reteaz-o, intrăm în lucru că vreau să ştiu ?

— Să intrați.

— Şase lei eu ?

— Şase.

— Patru lei lucrătoru ?

— Patru.

— Noroc să dea dumnezeu !

• — Noroc. • UJZ^'

— Dezbracă-te, mă, şi hai după mine.

începură toți să se uite la mine ca la altă aia.

— Cazi după schelă, domnule...

— Eu... pe schele m-a făcut mama !...

M-am suit sus.

— Cărămidă şi var!... Ia canciogu în mînă, mă, şi toarnă ici să pui cărămida drept ca să dau cu puşca.... Aşa!... Una!... Pune! Şi-alta... gata...

' Tovarăşul punea varul şi eu aşezam cărămizile, căznindu-mă să le pui drepte ca şi talienii. Unii din cei vechi începură să rîză; eu le tăiai prafu :

— Mexina !... Nu rîdeți, că vă azvîrl de sus de-a raca-baca!... Scurt! N-a mai rîs nimeni.

Pe la nămiez m-am pomenit dezbătait de-a binele. Trăsei cu urechea şi auzii :

„Se cunoaşte după beție că e meseriaş! Beția îl face aşa golăneț, dar aminteri pare om al dracului!" Am tăcut muche. Ei nu ştiau că şi sărăcia te lasă gol tot ca beția. Două-trei zile' m-am făcut beat, ca să se puie greşalele pe socoteala beției, da mă uitam cu ochii de mi se părea că găuresc şi cărămida. La trei zile m-am simțit zidar. Antiprinoru mi-a suit prețul la opt lei pe zi şi lucrătorul şase... Am luat bune parale. D-atunci am rămas zidar sadea. Am priceput că în lume îndrăzneala face multe parale. Da cum s-a brodit: aici şi beția a făcut ceva: mi-a slujit de carnet de meseriaş!... Acuşi mă gîndesc, să nu mă puie dracu la cale să îndrăgesc beția, că ar fi stingere. Tovarăşul meu e şi el zidar şi nu vrea să se mai despartă de mine... Şi uite, aşa am învățat eu meşteşugul. îți mulțumesc de cinste, neică.

— N-ai pentru ce.

— Să ne vedem în bine...

— Amin!

CAPCANA

Era iarnă pe după Sfîntu Vasile.

Noi, vreo trei diavoli de băieți, ne hotărîrăm să facem o capcană de lupi la zăvoiul „Văcărească" pe marginea Argeşului,

Capcanele de lupi se fac astfel : se sapă o groapă adîncă de vreo trei metri şi îngustă ca puțul; împrejurul gropii se fac două garduri ce se împreună sus într-unui singur, iar în locul dintre cele două garduri, se închide un purcel, care de frig ori fiindcă se vede închis singur, începe să guițe. Pe gura gropii se pun rătioare subțiri, ca să nu se vază şi să prinză lupii de veste.

Lupii, <auzind guițăturile purcelului, vin, dau ocol gardului, caută să-l rupă, dar purcelul fuge pînă cînd unul sare năuntru, în coteț, cum crede dînsul, cade in groapă, după el sar toți lupii şi dimineața, îi împuşti în groapă.

Am plecat dar într-o dimineață, noi trei inşi, cu cazmale, tîrnăcoâpe, lopeți, un topor, o bardă şi o roabă, drept la zăvoi.

într-un colț al zăvoiului, la margine, am ales locul şi ne-am pus pe muncă. Pămîntul era înghețat ca de-o palmă, dar noi l-am fărîmat ca pe sloi şi am scobit nainte. Pămîntul scos îl puneam în roabă şi-l căram la Argeş, unde îl azvîrleam în apă. Făceam aşa, ca să nu vadă lupii că acolo e pămînt scos şi să priceapă de capcana noastră. Şi aşa trebuiesc făcute capcanele, căci altfel, lupii pricep şi nu se lasă nici unul înşelat.

După ce am făcut groapa, am ales din zăvoi surceluşe şi bălării uscate şi le-am pus pe dasupra; apoi

ne-am apucat de gard şi pînă la nimiez capcana era gata după toate cerințele.

—- Acuşi băieți, ne trebuie purcel!...

— Purcel! făcură cei doi înălțînd din umeri.

— Tu, Prichindel, să faci rost de purcel, am văzut c-aveți purcei mici.

— Nu mi-1 dă tata.

— Fură-1!

— Da, da, şterge-I! zise şi celalt. Prichindel căzu la învoială şi făgădui că o să facă rost să fure purcelul.

— Da de puşcă cine face rost? întrebă Prichindel.

— De puşcă fac eu rost, le răspunsei.

— Şi eu iau o oală nouă să urlăm, zise Ghimiş.

— A, bravo!... Capcană cu urlătoare !... Atunci trei puşti ne trebuie...

— Trei!

— Bravo !...

— Acas băieți, să facem rost.

Pornirăm de la zăvoi pe fuga. în sat ne despărțirăm, vorbiți, ca la apusul soarelui, să fim în capul bățului,, cel puțin, cu purcelul, oala nouă, puştile şi îmbrăcați cît mai gros, să nu degerăm.

Tatii-bătrînului îi spusei isprava :

— Am făcut capcană de lupi.

— Voi ?

— Noi.

— Voi, mă ?

— Noi, tată.

— Ei hai să vă văz.

— O să ne vezi mîine, cînd om veni cu lupii la spinare.

Tata bătrînu rîse şi apoi mă-ntrebă cum am făcut-o. îi spusei...

— E bună, dar vă trebuie purcel.

— Păi să-l luăm p-al nostru.

— Aia e vorbă, nu dau purcelul în fleacurile voastre. Şi apoi nişte copii să stea noaptea la un sfert de poştie de sat, pe timp de iarnă... Nu, băiete, eu nu te las să pleci, să te mănînce lupii.

— Ce să mă mănînce, tată, n-avem puşti ?... Iau puşca matale...

— Ferească d-zeu, puşca mea n-o dau...
— Tată bătrînelule...
— Aida, aida, curmează cu prostiile... Nu te las eu să pleci năuc noaptea pe timp de iarnă. S-ar putea întîmpla să vie lupii auzind urlatul vostru ori guicitul purcelului... Ei, poate nu sar acolo, dar se aşază jos la rădăcina sălciilor unde-ţi fi urcaţi, şi voi, de ger, cădeţi jos şi vă mănîncă... Cine prinde lupi nu sînt ca voi, nişte flaimuci!
Dacă văzui că tata bătrînu e neînduplecat, tăcui. Prin tindă mîncai lupeşte nişte şorici şi o strachină de piftie şi începui să-mi fur cojocul, minteanul, încă o pereche de iţari, ciorapi şi le dusei la Ghimiş. Ghimiş, băiat de văduvă, nu prea avea stăpîn în cap şi el nu făcuse ca mine, să spuie mă-si isprava.
îmi trebuia puşcă şi mie, că Ghimiş ascunsese pe cea rămasă de la tat-său, o puşcă cu o ţeava şi cu capsă, şi o lua pentru el.
Mă dusei la logofătul moşiei, căruia îi dusesem odată un iepure.
— Domnule Mişu...
— Spune,
— Dă-mi puşca să-mpuşc un lup.
— Unde l-ai legat?
— într-un loc.
— în ce loc?
— Eeee... Uite... uite... şi-i spusei tot.
— E periculos, mă pomenesc că mîine îmi găsesc şî puşca Lefaucheux roasă de lupi.
— Da de unde, că merge şi tata bătrînu cu noi...
— Aşaa?
— Fireşte.
— Atunci ţi-o dau.
Şi-a mers în cas cu mine şi mi-a dat-o. M-a încins cu cartuşierul în care erau 25 de cartuşe şi mi-a făcut vînt. Bucuria ce-o simţeam era nespusă. Mă uitam pe lîngă mine; mă uitam la cartuşier, la puşcă şi mi se părea că sînt cel mai grozav om din sat. Cine era încins cu 25 de morţi ca mine?... Fiecare cartuş era o moarte, o moarte fulgerătoare pentru orice coţofană, sau pentru, orice lup!...

Mă simţii mare şi grozav de puternic.
Un cioroi sta într-un par.
— La rai, băiete! Ochii, banc! şi-1 dădui purcoi.
Aproape de casa lui Ghimiş trecea o coţofană în zbor.
— Păzea fetiţo!... O ochii şi... banc!... o trîntii şi pe ea în zăpadă.
Cînd văzu Ghimiş puşca, nu mai putea de bucurie...
— Asta puşcă, vere, nu ca a mea, pînă o încarci trece baba cu colacii.
Ne duserăm amîndoi la Prichindel. Puşca o lăsasem la Ghimiş acasă, într-un coşar, unde era dusă şi a lui.
— Prichindel!
— Vere!
— E rost?
— Am furat purcelul... E la tuşa într-un hambar, nici ea nu-l ştie.
— Ai mîncat?
— Am mîncat pe furiş.
— Eşti gata?
— Eu sînt gata.
— Atunci ia purcelul şi vin repede la Ghimiş, că te aşteptăm afară.
— Acuşi.
Plecarăm îndărăt şi abia avurăm timp să ne îmbrăcăm gros, că Prichindel şi sosi.
— Gata, mă?
— Gata.
— Păi purcelul?
— E blînd, doarme în dăsagă.
Plecarăm pe fuga. Purcelul se deşteptă în dăsagă şi începu să grofăie încet simţindu-se legănat.
— Cum l-ai furat, mă?
— Păi dacă e blînd, vere!... Mama zice că degeră purceii singuri, că i-a înţărcat, că trebuie să tăiem pe mama lor. Ca să-i înţarce, îi ţinem după sobă, şi eu mereu îi scarpin. Sînt toţi blînzi.
Eu, fiindcă aveam puşca cea mai bună şi cartuşele cele mai multe, mergeam înainte, ca cel mai cu putere şi nici de un haitic întreg nu mi-ar fi fost teamă.

Cînd ajunserăm la capcană, se întunericea. Vîrîrăm purcelul între garduri, pe unde lăsasem portiță, legarăm portița cu ațe și o rupserăm la fugă într-o salcie groasă și plină de comănaci.

Se brodise să fie o noapte fără lună. Gerul se lăsase de cu seară. Din Argeș se ridica în sus o ceață deasă.

Stelele sclipeau, parcă simțeau și ele gerul de jos. Purcelul începu să guițe încet, deși îl băgasem înăuntru cu dăsagă cu tot. A tăcut el pînă nu ieșise din dăsagă, dar cînd s-a pomenit în ger și pe zăpadă a-nceput să guițe, de urla zăvoiul.

Ghimiș scoase oala dintr-o traistă și o puse la gură și urlă în ea :

„Baaauuuuu !

Zăvoiul răsuna pînă în adîncuri. Parcă cineva din fundul lui ne răspundea și mai fioros.

Ghimiș mai urlă o dată.

Auzirăm un urlet grozav, mai puternic ca al nostru. Eu simții un fior de frig.

— Lupul!...

Ghimiș îmi trase un ghiont să tac și urlă iar : „baauuuu... uuuu... uuuu !...

Alt urlet răspunse dintr-o parte si altul din alta.

— Doi!...

Și bucuria și frica noastră ne făcură să tremurăm.

— Să taci acum, că ei o să urle singuri.

— Tac.

Ridicarăm cocoașele la puști și ramaserăm cu ochii țintă, să vedem dincotro or să vie lupii.

Un urlet ne făcu să tresărim. Uriașe lupul în marginea zăvoiului. Alt urlet îi răspunse și apoi altul și altul.

Ghimiș îmi dete alt ghiont de bucurie.

Purcelul guița înainte.

O mogîndeață vînăta porni pe zăpadă și se opri ca la treizeci de pași de capcană. O alta veni la partea cealaltă și se opri iar.

începură să urle amîndoi. Purcelul tăcu!... Simțea pesemne că ce vine peste el, nu vine să-l încălzească.

O altă mogîndeață se arătă și se opri tot la depărtare

Purcelul tăcea. Lupii ascultau. O a patra mogîndeață veni și se așeză la șir cu cele trei.

Purcelul începu iar să guițe.

Lupii plecară spre el, dar ca la zece pași se opriră iar. Purcelul, sărmanul, tăcu iar. Mic, mic, dar simțise primejdia. Un lup plecă spre capcană. Merse, și la trei pași se opri. Altul porni și el și se opri tot ca la trei pași. Al treilea și al patrulea porniră și ei. Acum era liniște, nici purcelul nu mai guița, nici lupii nu mai urlau.

Un lup îndrăzni și se duse lîngă gard. Purcelul bufni și o rupse la fugă. Lupul ocoli după el. Veniră și ceilalți. Unul sări gardul. Ceilalți se azvîrliră și ei, și... pieriră.

— Au căzut! șopti Ghimiș, dîndu-mi iar un ghiont.

— Hai la ei, zise Prichindel, că-cni degeră purcelul și mă omoară tata.

— Să mai stăm... or mai fi lupi... zisei eu în șoapte.

— Nu mai, vericule, degeră purcelul și mă omoară tata.

El zise astea cu gura mare.

— S-au speriat lupii acum, zise Ghimiș, hai să ne dăm- jos:

Ne deterăm jos. Ca să speriem lupii care ar mai fi p-acolea și să nu sară la noi, trăsei un foc de pușcă degeaba.

— Ce făcuși, mă ?

— Să sperie lupii, mă... Dacă mai sînt lupii p-afară și le vine gust de noi?... Nu e mai bine să le dăm veste să fugă, că nu sîntem cu mîinile goale ?

— Bine ai făcut.

Plecarăm spre capcană.

— Cum am face să-i vedem cum stă ? zisei eu.

— Aprinz eu un chibrit, făcu Ghimiș.

— Eu vere, să prinz purcelul... stați să prind purcelul, că degeră și mă omoară tata.

Desfăcurăm ușa și chemarăm purcelul.

— Ghițică, Ghițică... țu... țu... țu...

Purceul veni la noi ca un cățeluș. Prichindel luă dăsaga și băgă purcelul în ea, și apoi îl atîrnă de gît.

— Vere, vere, cum tremură purcelul!... El, învățat după sobă, știu că aci a dat de nen-său !...

— Ne uităm, mă, la lupi, zise Ghimiş, ori plecăm acasă să vestim pe cineva să vie cu noi şi să-i omorini ?...

— Să ne uităm, zisei eu.

Ne suirăm pe gard şi ne uitarăm. Rătioarele, aproape toate, erau căzute. Nu puturăm vedea nimic.

— Aprinde, Ghimiş, un chibrit.

Ghimiş aprinse chibritul şi-l lăsă cu mîna în jos. Văzurăm ceva sticlind în fundul gropii.

— Ha, ha... uite ochii... uite ochii. Stai să-i împuşcăm î

Luai puşca, ochii, dar chibritul se stinse.

— Aprinde altul, Ghimiş.

Ghimiş aprinse altul. Eu căutai să văz bine, dar... mă pomenii de-a tîrliuşu şi căzui în capcană răcnind!...

— Au !... răcniră şi cei de pe mal. Ajuns în fundul gropii, mă pomenii că sînt călcat de picioarele lupilor, care săreau acum în sus pe groapă, cît puteau, că doară or ieşi afară. Eu m-am făcut rtiort cu faţa în jos. Puşca căzuse sub mine.

— Iancule ! Iancule! începură să mă strige Ghimiş şi Prichindel.

Eu mă gîndii: „De le-oi răspunde, înfricoşez lupii şi mai tare şi mă sfîşie, ca să mîntuie cu frica de mine." Tăcui.

— A murit!

— A murit!

— Staţi!...

— Să vedem îi pîrîie oasele !...

— Să dăm cu puşca...

— Să dăm..

Eu mă gîndeam :

„Nu se gîndesc, proştii, că, de vor da cu puşca în groapă, mă omoară şi pe mine..."

— Dă, Ghimiş...

— Nu daţi, zisei încet.

Lupii săriră iar în sus şi rămaseră cu picioarele suite pe pereţii gropii...

— E viu!

— L-auzii şi eu !

— Iancule!...

— Iancule!...

Eu iar tăcui.

— De bună seamă că-l mănîncă.

— îl mănîncă !...

— Ce să facem ?...

— Să dăm cu puşca, să-i speriem...

— Să ne ducem acasă, să vestim pe tat-său bătrîn.

— Pînă atunci nu-l mănîncă ?

— îl mănîncă.

— Iancule, ce să facem ?

— Ne ducem ?

— Nu ! zisei eu.

— E viu.

— Viu!...

— N-ai murit, mă ?...

— Iancule !

— Frati-meu !...

— Ce să facem ?

— Cum să te scăpăm ?

— Stricaţi gardul!... spusei iar încet.

Lupii începură să sară în sus cînd mă auziră vorbind.

— Auzi-i cum sar.

— Il sfîsie !

— Vai !'

— Săracul!

— Ia, îi pîrîie oasele !...

— Ai murit ?

— Frăţioare !

Lupii iar rămaseră ridicaţi în două picioare şi eu cocoloş în mijlocul groapei.

— Azvîrliţi grădelele pe mine morman!... vorbii eu iar.

— La ce ?

— S-azvîrlim grădelele ?

— Aşa ai zis ?

— Doamne!... ajută-i, să nu-l mănînce lupii...

— Frati-meu, ai zis de gradele ?

— Da— zisei eu iar încet.

— Păi la ce ?

— Despărţiţi... le răspunsei iar încet.

— Aşaa !... făcu Ghimiş.

— Ce ? întrebă Prichindel.

— Am priceput!... Azvîrlim grădelele gardului, el rămâne sub gradele jos,- lupii dasupra şi nu mai sînt cu toţi... E despărţit de ei. N-o să caute ei în jos...

Amîndoi începură să rupă grădelile şi să le azvîrle în jos. Ele cădeau, lupii săreau înnebuniţi şi grădelele cădeau mereu pe mine, care nu mă mişcăm deloc.

Lupii se suiau totdeauna dasupra celor căzute, numai eu stam dedesubt. Gardul fu stricat tot şi azvîrlit pe mine. Acum lupii stau pe gradele dasupra mea.

Mă învîrtii cît putui, mă uitai în sus şi îmi făcui socoteala că sînt pe mine gradele un vîrf ca de o jumătate de metru. Găsii puşca, dar nu putui să fac nimic cu ea. Începui să vorbesc celor de pe mal.

— Ghimiş.

— Auz, frăţioare.

— Nu mai azvîrliţi lemne, că ajunge. Sînt dedesubtul lupilor şi acum nu mai sînt în pericol. Dacă mai azvîrliţi, scapă lupii... Fă lumină tu, Prichindel, şi tu Ghimiş, trage cu puşca. Prichindel să-ţi lumineze şi tu să tragi în altul. Să faci aşa, pînă i-ei ucide pe cîtepatru.

— Bine, frati-meu.

Prichindel aprinse un chibrit.

— Ha ha... uite-i... Să nu-ţi fie frică, frati-meu, că trag!

— Trage !

Auzii : banc ! Lupii începură să sară de credeam că or să mă turtească dedesubt.

— Stai, frati-meu, că încarc puşca iar.

Ghimiş încarcă puşca, Prichindel aprinse iar un chibrit şi Ghimiş strigă :

— N-ai frică. Trag.

Banc ! iar, şi iar sărituri. Picături calde îmi intrară pe după ceafă în sîn şi greutate mare se puse dasupră-mi pe gradele.

— Numa în cap să le tragi, frati-meu, spusei eu, că altfel se face vreunul mort şi cînd vă-ţi scoborî să-i luaţi, fiara, văzînd că tot moare, te sfîşie.

— N-ai grijă, numai creierii li-i sfărîm.

Ghimiş încarcă puşca iar, îmi dete de veste şi iar trase.

Greutatea era acum şi mai mare în spinare-mi.

— Mai iute, frati-meu, că cei morţi sînt grei şi mă năbuşesc. - .

— Ingăde, îngăde, că te scap eu şi de cel rămas : unuL mai e.

încarcă puşca iar şi trase şi-n cel de-al patrulea.

— I-am mîntuit.

— Pe toţi ? întrebai eu.

— Pe toţi!... sînt morţi cu capetele sfărîmate.

— Mai iute, că mă turtesc dedesubt şi mă umple de sînge.

—- îngăde, îngăde ! Pericolul a trecut... Dar spune drept, e nevoie să te spălăm la Argeş ?...

— Nu mai glumiţi, scoateţi-mă de aici mai repede...

— Numai pe găurile urechilor le-am tras!...

— Sări jos, strigai eu înăbuşit.

— Prichindele... ţine-mă de mînă. Ghimiş sări în groapă. Aprinse iar un chibrit şi alese unul din lupL şi-1 luă de urechi şi-1 săltă în sus pînă-1 apucă Prichin^ del de pe mal. Scoase pe cîte patru lupi..

îmi veni rîndul şi mie. Scormoni în gradele şi mă ridică în sus...

— Stăi că e şi puşca...

—• Cu ea ai fost?... Eu uitasem...

— Mergem, mergem, că... miroase, zise Prichindel.

— Proştilor, zisei eu cu curaj, lupii miros, iar nu eu, că mie nu mi-a fost frică !

— Se şi simte ! rîseră ei.

Prichindel ne scoase afară cu prăjina, căci noi eram mai grei ca un lup. La lup se apleca pe burtă şi întindea mîinele în jos de-4 apuca ; dar la noi trebuia să se opintească zdravăn şi stînd în picioare.

— Ei, asta, da, capcană nu glumă.

— La Argeş ! zise Prichindel.

— Ba hai cu lupii acasă, le zisei eu.

— Cum îi ducem ?

— Care va să zică, tot mie îmi cereţi plan ?

— Păi de, nu eşti tu cel ce trebui îmbăiat ? glumi iar Ghimiş.

— Să facem targa : o prăjină, înfăşurăm cu betele lupii de ea, trei, şi unul îl duce Prichindel. Noi luăm trei.

— Bun !

Prăjina care ne slujise ziua ca să ieşim din groapă, o puserăm jos şi lupii împrejurul ei; apoi înfăşurarăm betele şi strînserăm lupii pe prăjină, îi legarăm de gîturi, de mijloc, şi de picioarele din urmă.

— Gata viteji !...

— Ba ce viteji ! zise Prichindel.

— Că am căzut în groapa lupilor ca Daniil în groapa leilor, nici naiba n-o să ne crează, zise Ghimiş.

— Oameni nepățiți, răspunse Prichindel.

— Vor zice că, de-ai fi căzut, te-ar fi mîncat lupii... Dealtfel, poate că d-zeu le-a încleştat fălcile de nu te-a sfîşiat.

— Se poate, spusei şi eu. Lupii sînt cuminți; şi căzuți în astfel de curse, nu strică, în speranța liberării... S-au mai văzut d-ald-astea : lupi, care au stat în oboare de zid, la un loc cu oile, fără să fi mursicat vreuna din ele.

— Poate asta ți-a fost norocu !

— Poate.

Am plecat. Am ajuns acasă înăduşiți şi osteniți de greutate.

— Tată bătrînule, tată bătrînule ! strigai eu la geam.

— Ce e împelițatule ? Acuşi vii din sat ?...

— Scoală, tată, de vezi isprava.

— Ce ispravă ?

— Scoală de vezi.

Tata bătrînu sculă pe bătrînica, aprinseră lampa şi, cînd intrarăm cu prăjina cu lupii în tindă, puse mîna la gură

— Voi mă, mucosilor ? !...

— Noi!...

— A căzut şi în groapă...

— Unde-n groapă ?

— Peste lupi!

— Cine ?

— Iancu !

— Măi taci!...

— Zău aşa...

— Haida, haida... Asta e piron.

— Zău nu e! Uite... are nevoie de scăldat!...

— Aaa... eu ziceam că lupii put aşa...

— Da de unde, bătrînule, lupii put... eu am fost... tare !...

— Se şi vede... Leanco, primeneşte pe vînătoru, c-a-mbălsămat tinda !...

Bătrînica a mers în celar cu mine şi m-a spălat şi primenit. In timpul ăsta, Ghimiş a povestit întîmplarea. Tata bătrînu se-nchină şi ne spuse :

— Nu trebuiau ucişi... Sînt cîinii lui Sfîntu Petre... Trebuia puse rătini, pînă puteau să saie afară...

— Dar ne mîncau, că puşca a bună era la el!

— Nu vă mîncau ! Rău ați făcut că i-ați ucis ! Ei, cînd are omul zile, doarme cu lupii-n strat şi nu-I mănîncă.

CHIRIGIUL GROSU

Am plecat la o logodnă cu nenea Grosu chirigiu. Ce-am pățit pe drum, mă mir şi acum, cum nu mi-a venit leşin să mor. Intîi m-a făcut să plesnesc de necaz. Ei, simțeam cum se umflă necazul în mine şi odată, cînd credeam : acu-acu... crap!... mă pomeneam oftînd!...

S-o iau de la început, să vezi ce om şiret şi hoț al dracului e nenea Grosu.

Cînd am venit sîmbătă seara de la şcoală, iacătă mama-mare :

— Gogule, hai...

— Unde, mamă-mare ?

— Hai iute, îmbracă-te... că vine...

— Cine, mamă-mare ?

— Hai frate, iute...

— Da vreau să ştiu, mamă-mare ?

— Tiii... hai... că a venit doi oameni şi te-a chemat... Vine Grosu cu brişcă acuşi... Merg şi eu, nu vezi?

— Da spune, mamă-mare, unde ?

— La asta, mă, cum îi zice?... A lu ăsta, mă... ăla mă... cuscru...

— Ei, ce-a pățit cuscru ?

— N-a pățit nimic el; dar aia, of, cum o cheamă ?

— Cine, mamă-mare ?

—- Fata lui, mă... asta...

— Zoe?

— Ei Zoe, Zoe...

— Ei ce e cu Zoe, d-a trimes doi oameni, ori a... murit ?

— Aşi nu... îi e nunta, are nuntă !...

— Are nuntă ?!

— Da, astă-seară...

— Da ce, e nebună ?

— Ei, nu e ; hai că merg şi eu la fi-meu, Fănică. I-a venit şi ei... Se mărită, ce vrei? şi te cheamă şi pe tine.

— Ei, ei, ei... şi eu mă isperiasem ! Şi-ncepui să săr, să cînt, să mă spăl şi să mă bărbieresc de bucurie, că mă duc la nuntă. Da aveam un chef, de parcă toată lumea era a mea. De, mă gîndeam : tmntă, brad, fete, lăutari, joc, petrecere, sărutări, dragoste, chef!... In sfîrşit...

Cînd fusei gata, hop şi nenea Grosu.

— Gata, nea Grosule !

— Gata neică.

Ne puserăm sus în brişcă. Acuşi ştii că, toamna asta, s-a lăsat un frig straşnic.

Eu cu pardisiul. Mama-mare lîngă mine.

Prin sat merse la țăcăneală. Lumea nu se culcase încă ; era ceasul şeaptei '

— Nea Grosule...

— Auz neică.

— Să mîi mai ştii ?... că de... cincisprezece kilometri, de i-om face aşa, cum merg ăi cu sare, apoi ajungem mîine...

— Nu e nimic, neică !... Şi tîlharul domoli caii şi mai mult. Aşteptai, aşteptai, dar mai apoi:

— Nea Grosule ?

— Auz neică.

— Păi ce faci ?

— Vreau să sucesc o țigare.

— Suceşte-o şi hai.

— Taci, n-ai grijă, ajungem noi... Odată c-am plecat !... E mult pînă pleci, că de ajuns, ajungi.

Şi-l lăsai să-şi sucească țigarea şi caii să meargă la pas. Vîntul, săracul ăsta de Austru, sufla, de parcă era afurisit. Pardisiul de, pardisiu : subțire şi rar. începu să-mi fie frig. Pînă să-ncep eu vorba, începu el:

— Mergi bine cu şcoala ?

— Merg, nea Grosule.

— îi pui la amendă pe oameni?

— Pînă acuşi nu i-am pus ; dar le-am spus, ălor de

nu şi-au dat încă copiii la şcoală, că îi pui şi la amendă.
— Am şi eu un cumnat acolo... el i-o fi dat ?
— Nu ştiu...
— îl cheamă Palan...
— A-ha, taman cumnatul dumitale nu i-a dat...
— Şi-o să-l pui la amendă ?
— De nu i-o da, n-am ce-i face : îl pui. ,
— Păi e cumnat cu mine.
— Şi ce-are a face ?
— Păi de, e cumnatul meu.
— Nu vreau să ştiu, trebuie să se supuie legei; tata să fie, îl pui la amendă de n-ar da pe frate-meu la scoală.
— Aşa ?
— Aşa.
Merse tăcînd şi caii tot la pas.
— Da adică ce-o să faci dumneata din băieţii oamenilor ?
— Cum ce-o să fac?... Fac oameni învăţaţi.
— Oameni învăţaţi ?... făcu el. Mă neică, oameni în-
' văţaţi mai rari ; da d-ăia cu deplome : berechet.
— Ei, aşi, se poate ! zisei eu.
— Ascultă la mine, că n-am zor să minţ. Păi stai să-ţi spui...
— Nu se poate, nea Grosule... Nu pricepi?... Uite, nu vezi, din şcoală cum ies : popi, protopopi, învăţători, profesori, avocaţi, judicători...
— Ho-hoo... stai!... Iacătă că nu e aşa...
— Da cum e, nea Grosule ?
— Zici de avucaţi, ai ?... Păi ce sînt avucaţii ? Din zece avucaţi, unul are minte de avucat; nouă, să-i pui să pască gîştili! îi dai procesu drept în braţe, şi el îl scapă jos, că nu ştie: i-l fură ăl deştept; avucatu ăl cu minte.
— Ei, asta nu se poate...
— Stai, stai... că ce ştiu eu, ştiu. îi dai avucatului bun proces strîmb, şi ţi-l îndreptează de şi judicătorii zic că aşa e...
— Ei, păi vezi; şcoala l-a făcut aşa pe avucatul bun.
— Iacătă că nu e asa ! sări el iar.

— Da, şcoala care a-nvăţat-o şi avucatul prost, n-a fost tot la un loc cu a unde a-nvăţat avucatul bun?... Da, judicătorul, care e prostit de face dreptate strîmbului, nu e şi el un judicător prost?... Ba bine că nu... E vorba aşa : din zece unu e om, nouă să pască gîştili î
— Ei şi ce vrei să-mi spui, că nu te-nţeleg ?
— Că dumneata n-o să faci mare brînză dacă ăi pune oamenii la amendă, că nu trimet copiii, să-ţi ţie de urît în şcoală !
— Păi aici eu îi învăţ începutul cărţei... e-hei, dacă se duc mai departe...
— Popi, protopopi, avucaţi, judicători... taci că ştiu : unul bun şi nouă proşti !... Să-ţi spun eu o daravela, să vezi dumneata, ce va să zică avucat cu minte. Şi se gîndea cum să-nceapă.
— Da mînă mai repede, că trece noaptea şi se culcă mireasa...
— Ei aşi, n-ai grijă !... Nu vezi, e noroi, şi caii osteniţi, c-am adus coceni azi toată ziua.
Tăcui. Ceera să-i mai fac ?... Băgai mîinile mai adînc în buzunare, stîrcii gîtul mai în guler şi-1 lăsai să spuie... El începu :
— Ştii, hoţul ăla de Svîrlugă, zor nevoie, că i-am furat eu găinile.
„— Mă omule, da nu eu.
El de colo :
— Tu mă, tu.
— Juri tu, mă ?
Eu de dincoaci.
— Adică şi furat şi jurat ? Spuse el de dincolo.
— Păi dacă zici că eu...
— Tu, că la tine s-au găsit picioarele găinilor mele...
De, la percheziţie, se găsiseră, neicuţule, patru picioare de găini, însemnate în semnul lui. Se găsiseră sub pat. Acu, nu că mă dusesem eu să le fur ; dar... poate băiatu, dracu ştie ; că flăcăii, cîte drăcii nu fac!... Eu am luat — cînd eram flăcău — coteţu lu Duravela cu totu. M-am dus cu Radu, cu Onaţă şi l-am legat cu frînghii, am pus caii cu răscrucile de el: şase cai, şi, cînd am mînat, venea coteţu ca un dovleac legat de coadă şi găinile înăuntru : «Crau-crau» şi ţiganii după

hol : «Ho mă, săriți mă !»... Ne-am dus cu el tocmai la zăvoi, am prins găinile, le-am tăiat, am fript din ele şi am plecat la fete în sat... Era Catrina... Ah !... Am mîncat o săptămînă, în fiecare zi cîte o găină!... Era vremea p-atunci!... Primăria nu te da pieirii pentru fleacuri d-astea ; acuşi, furi un pui de găină, îți dă un an osînda!... Şi cum spui, eu nu ştiam de găinile lui Svîrlugă, dar bănuiam pe băiat.

— Mă taică, tu ai luat găinile ?

— Nu tată, răspundea hoțul de băiat.

— Mă diavole !

— Zău de le-am luat.

— Fă nevastă, ce cătau picioarele aici, ori ai făcut-o tu ?

— Ei aşi... poate fi-tău, răspundea şi ea.

— Mă diavole ?...

— Zău tată, de ştiu.

în sfîrşit, care era hoțul, n-am putut afla; picioarele găinilor însă la mine sub pat se găsiseră. Acuşi, de ce zicea Svîrlugă că eu le-am furat şi nu fi-meu ?... Pentru că mă judec cu el pe un hotar, şi ştie el cum furam noi găini, cînd eram flăcăi. Ştii, ne dam cîteodată la vorbă :

— Mai... furi tu ? mă-ntreba el.

— Deloc ; dar tu ? îl întrebam şi eu.

— Nici pai! răspundea el zîmbind.

•— Nici eu, îi spuneam şi eu.

Şi mă pomeneam cu el bufnind de rîs : nu mă credea !

— Du-te dracului mă, acuşi am flăcău, nu mai fac eu nebunii d-alea.

— De, ştiu eu... Şi nu mă credea.

Cum a găsit picioarele sub patu-mi, că : eu sînt hoțul. Mi-au făcut procest şi gata la judicată. Pînă să sosească ziua înfățişărei, eu fuga la coconaşu. «C-o fi, c-o drege, coconaşule... mă bagă hoțu la răcoare, tocmai acum, om cumsecade, nici barim tînăr...» Se milostivi boierul şi scrise o scrisoare la avucatul lui şi mi-o dete.

Mă dusei la avucat...

— Nu pot; la judicătorie nu merg, tocmai la voi... zise avucatul.

— Mă condamnează !... mă văitai eu.

— Faci apel, şi atunci...

— Păi mă scapi ?

— Te scap.

— Atunci ce să fac ?

— Ce vrei.

— Să mă duc ?

— Du-te.

— Şi ce să spui ?

— Că nu le-ai furat.

— Păi m-o crede ?

— Treaba lui, tu faci apel.

Ce era să fac ?... M-am gîndit şi la judicată am lipsit. M-a osîndit o lună !...

— Vezi tu taică, o lună pe două găini furate de tine !...

— Zău de le-am luat eu, respundea băiatu.

•— Bine-bine !

Şi-am făcut apel: mi l-a făcut avucatul boierului.

La vreo cinci luni sosiră citațiile. Mă dusei. Avucatu meu ştia ziua.

— Azi e, mă ?

— Azi, conaşule.

— Ei spune drept, le-ai furat ?

— Eu, conaşule ?... să fiu, să paț.

— Mă, ori aşa, ori aşa, eu tot te scap ; da e vorba, le-ai furat? Vreau să ştiu numai eu. Eu, dacă nu le furasem, ce era să zic ?...

•— Zău de le-am furat.

— Tu minți!

— Să fiu, să paț!... Mă lăsă în pace.

Svîrlugă, şi el sosit la judecată, începu :

— Te-aştern eu, hoțule !

— Măi frati-meu, da furam amîndoi odată ?... Ce te faci tu aşa cruce de-nchinat ?

— Ți-arăt eu ție, că eu m-am lăsat!

— Păi şi eu m-am lăsat...

— Tu ?... Da picioarele de sub pat ?

Aci mă înfunda cu vorba.

— De mă, ştiu eu... Poate băiatu meu, de dragu fetii tale.

— Ba tu, de necazu hotarului.

în sfîrşit ne-am certat pîn ne-a strigat. Intrarăm. Trebimalu şedea negru şi fioros. începui să tremur. Avucatu meu şedea liniştit. Mă gîndeam : «De, ce zor are el ?... De m-o lăsa cu luna pe cap, ce-o face el, ca să fie îngrijorat? Eu, păcatele mele!»

— Cum ai furat mă, Grcsu Nădrag, găinili lui Svîrlugă Prăjină ? zise preşedintele după ce se citi hîrtiile toate, ce spuneau de daravera mea. Eu de colo :

— Trăiţi, domnule Trebunal, nu le-am furat eu„ minte !

— Cine minte, mă ? zise Trebunalul.

— Svîrlugă Prăjină.

— Păi aci a scris jandarmul şi judicătorul !

— Păi dacă au scris ei, ce, aşa am făcut eu ?... Hîrtie şi cerneală : berechet.

— Păi bine mă, cum isplici tu, că au venit gănile lui Svîrlugă pînă sub patul tău şi acolo şi-au lăsat picioarele însemnate, ca să le găsească jandarmul ?

Aici n-aveam nici un plan deloc. Bota !... Cum era să spui eu c-au venit singure ?... începui să tremur ! Da avucatu, sireacu, om cu minte, nu dă-i să-i pui după gîşte, începu :

— Domnule Trebunal, ţăranu e sincir n-a furat!

— Aşa e, zisei eu.

— Tu taci ! zise avucatul.

— Ţăranul e sincir, n-a furat; dar el nu pricepe întrebările. El are pisici.

„Pisici, mă gîndii eu. Nu l-o pune naiba să spuie că pisicile mele au furat găinile din coteţul lui Svîrlugă şi le-a adus mie, iar eu, ca un hoţ le-am tăiat ?... Vrusei să spui că n-am pisici, da aşteptai niţel, şi asta mi-a fost norocu, că altfel o păţeam."

— Pisicele clientului meu, s-au dus...

— Ei nu, făcui eu. Avucatul se uită rău la mine... Trebunalul începu să zîmbească.

— Pisicele clientului meu s-au suit în podul lui Svîrlugă Prăjină, s-au dat pe gura podului jos în tindă; au găsit picioarele găinilor ce le tăiase chiar Svîrlugă pentru hrana familiii lui, şi fiindcă pisicele lui Grosu aveau pisoi mititei, au adus picioarele găinilor sub patu lui Grosu, unde şi-aveau pisoiaşii !... SyMugă, văzînd fapta pisi-

cilor, şi cum îi desparte doar o casă, şi cum e un om foarte dibaci şi pismătăreţ, din pricina unui hotar ce se judica, hai să-l necinstească, făcîndu-l hoţ de găini!... Şi asta de unde?... Din prostia femeii lui Grosu. Femeia lui Grosu, sculîndu-se dimineaţa să măture, a dat sub pat de picioarele găinilor — pisoii, nu le putuse roade. Ea, a crezut că i-a făcut de pagubă — nevasta lui Svîrlugă ! Şi au început cearta ca femeile la ţară, că i-a făcut vrăji de pagubă ! La ei este o credinţă, că se face de pagubă cu picioare de găini moarte : «cum rîcîie găinele orice, aşa să rîcîie şi starea lui Cutare ; să se aleagă praful de ea !» De aci a prins de veste Svîrlugă şi gata, că e păgubaş de găini, iar Grosu e hoţul! Şi iată, cum au venit sub patul lui Grosu, picioarele gănilor lui Svîrlugă!...

— Măi al dracului, gîndii eu, brava om !... Asta, cînd o fi furînd, nici dracului nu-i dă în gînd ; şi unde piteşte, nici d-zeu nu ghiceşte !

— Aşa e mă Grosule, ori tu le-ai .luat ? mă întrebă preşedintu.

— Zău dacă nu e aşa, cum a spus domnu avucat.

Judicătorii zîmbiră, citiră şi ziseră : «Achită...» Apoi îmi ziseră :

— Grosule, să nu care cumva să mai vii cu d-astea p-aici...

— Astea nu trebuiau spuse de faţă cu ăsta, domnule Trebunal, că te pomeneşti că iar născoceşte ceva pe capul meu...

— Haide, hai, ieşiţi afară. Şi am ieşit. Ei vezi?... Acuşi, spune d-ta, un avucat prost mă scăpa ?... Da de unde !... Cine îi da în gînd de pisici, de pisoi, de gura podului şi de atîtea ce îndrugase avucatul?...

Jandarmul zicea că n-o să scap, că s-a găsit sub pat corpu delectului, şi că e destul; dar el nu ştia, tot ca mine, că se putea pune asta în spinarea pisicilor!... Ei, ai văzut acum?... Ce tot îmi spui dumneata de avucaţi..."

Vru el să mai spuie, dar eu clănţănind de frig îl îndemnai :

— Haide nene, mînă...

— Hii!... Păi... da lasă, că ajungem noi...

— Nunta nene, se culcă, pleacă bradul!...

— Ei aşi, e noaptea un an.

Caii mergeau ceva mai iute ca la pas...

— Mai zi-i matale, mamă-mare, zisei eu, că el tăcuse, se rezemase de dric şi părea că doarme fără grijă.

— Grosule maică, ori ţi-e somn?...

— Ei aşi, d-acuşi ?... Sînt învăţat eu, că dorm cu caii pe cîmp.

— Păi, mînă mai repede...

— Hai-hai!... Iurci-iurci din bici şi tot încet. Dincolo de Miuleşti, o luă pe un drum de tarla.

— Pe unde o iei ?

— O iau mai d-a dreptul...

— Ia-o.

Şi merge el, merge, ocoleşte şi nu mai soseam. Acolo ; porumburile culese, dar cocenii netăiaţi.

— O fi culese ? [

— Da ce e ?

— Rup niţel, să dau la cai.

— Auliu, nene^ Grosule, ne prind pîndarii şi ne sluţesc şi pe noi !...

— N-ai grijă, că de frig cine ştie unde sînt ghemuiţi.

Şi sare jos, dar vine necăjit că sînt culese, doar cocenii nu sînt tăiaţi.

— Şi mînă mă nea Grosule, că mi-e frig... îi zisei eu iar.

— Ei aşi!... Ce frig e ăla, flăcău ce te afli?...

— Mînă maică, mînă, că.ne-apucă ziua ! îl mai *îndemnă* şi mama-mare.

— Ei aşi, mamă Leanco... E noaptea un an ! Ajungem noi; dar caii osteniţi... de ?!...

începui să joc în brişcă, că mă degera.

— Mînă mă, nea Grosule... ;

— Hai! hai !...

Şi caii tot încet. Mergeam mereu şi nu mai ieşeam din porumburi.

— Da unde om fi noi ? începu el să se-ntrebe.

— Cum, unde-om fi ?...

— Păi, ne-am rătăcit !

— Ce, eşti copil ?!

— Ne-am rătăcit! Zisei s-o iau d-a dreptul şi... văz că nu mai sosim !

— Mînă mai iute încai.

începu el: iurci-iurci şi caii să meargă mai repezicior; dar merserăm şi ne pomenirăm într-un izlaz.

— Dar aici ?

— Păi nu cunoşti ? îl întrebai eu.

Deloc.

— Da bine mă, nea Grosule, dracu te puse?... De ce lăsaşi şoseaua, ai ?...

— Dacă mă tot sileaţi: iute-iute... zisei şi eu să o iau d-a dreptu şi iacă acuşi!...

îmi venea necaz să plesnesc.

Merserăm pe izlaz şi ne pomenirăm într-un mal de gîrlă.

— Ce apă o fi asta, neică ?

— Auliu !... trebuie să fie Răstoaca.

— Ea este... Dar pe unde dracu s-o luăm noi?... Ia dă-te jos, de vezi încotro curge, ca să ne dăm seama unde sîntem.

Sării jos, scoborîi prin nişte sălcii, dar ce să văd? întuneric şi nu pricepeam deloc. Rupsei o nuia şi o băgai în apă. Apa adîncă şi nici aci nu pricepeam încotro merge apa; nu-mi apăsa nuiaua în nici o parte.

— încotro merge apa, neică ?

— La dracu, nene.

— Sui-te sus dar, şi hai şi noi tot la el.

Mă suii sus şi-mi adusei aminte de stele... A...

— încolo e miazănoapte, încolo miazăzi... într-acolo e Pitaru...

Şi o luarăm pe lîngă gîrlă. O tarla de porumb ne-n-chise drumul. ;

— O ho-ho!... S-o fi năduşit caii... Stăi să vedem pe unde o fi drumul, zise el oprind brişcă.

—^ Nene Grosule, uuf !

— Taci neică, nu te trece cu firea că-mbătrîneşti!

Se dete jos, frecă caii la ochi, îi pipăi de năduşeală şi porni pe marginea porumbului pe jos. Eu luai hăţurile şi,pornii după el.

— Nu e drum p-aici... da tarlaua asta trebuie să aibă drum... Hii! făcu el.

— Ce, nea Grosule?

— Un lucru ! Şi-ncepu să rupă porumb şi s-aducă la brişcă.

— Ce faci, nea Grosule ?

— Rupsei vreo treizeci-patruzeci de porumbi, să dau grăunțe la cai... Şi acuşi, hai sus.

Se sui şi el şi pornirăm iar — izlazul fusese anul trecut porumfoişte. Brişcă hondîncîia printre muşuroaie, de parcă ne cernea. Ajunserăm la un drum.

— O luăm pe ăsta?

— O luăm.

Şi porni pe drum. Merserăm noi, dar drumul merse ce merse şi o coti spre apus.

— Nene Grosule, mergem spre apus, în loc să mergem spre răsărit...

— Ei aşi...

— Uite cunosc eu după stele...

— Stele ne stele... drumul nu vezi unde merge? ce s-o iau d-a dreptul prin porumb ?

— Da cine te puse să laşi şoseaua, nene Grosule ? Nu vezi că mor de frig ?

— Păi n-ai cojocel ?

— N-am.

— Rău, făcu el, trebuia să-ți iei un cojocel pe dedesubt ; eu am două! şi pieptar şi cojoc... da crez, că nu e aşa frig!...

— Hai mai iute, nene, hai!

— Hai; da caii, după ce munciră toată ziua, să muncească şi acuşi toată noaptea ? Dracu mă puse ?... Dacă ştiam, mă lipseam d-aşa chirie ! începu el supărat.

— Dar eu ! îi răspunsei şi-mi venea să plesnesc !

Caii osteniți acum, nu mai vreau să meargă decît la pas. Vîntul bătea ; cocenii sunau şi eu clănțăneam de frig. Şi era şi un întuneric...

— Nea Grosule, mă dau pe jos.

— Că bine faci, zise el, mai uşurezi caii; mă dau şi eu. Şi ne dederăm jos. O luai înaintea briştei şi : fugi... Fugii eu, fugii şi cînd mă oprii şi ascultai, nu mai auzeam deloc păcăniturile briştei. Mersei tot nainte şi dedei de un drum ce o luase spre miazăzi. Aci statui; dar iar simţii frigul. Începui să-l strig, o dată, de două ori, de nouă ori, deloc. Mi-o mai face vreo şotie! gîndii eu.

O luai îndărăt şi: fugi. Mai statui, ascultai şi-l auzii viind. Mă dusei pînă mă întîlnii cu el.

— De ce nu veneai ?

— Ei maică, începu mama-mare, a stat jos, a-ntors căciula pe dos, s-a-nchinat, ca să se dezrătăcească, că i se pare, auzi, lumea anapoda. Şi te-am auzit strigînd şi atunci a plecat.

— Păi de, răspunse el, decît să umblu aşa : zănatic pe cîmp, mai bine, stau în loc, deham caii, îi pasc şi mîine cînd om vedea crugurile cerului, pornim !...

— Mîine !? făcui eu.

— Păi nunta ? zise şi mama-mare.

— Nunta, o găsim şi mîine !...

Ei, îmi venea să plesnesc ! Adicăte, pentru a mă plimba pe lunca, mă lipsisem eu de somn şi plecasem să mor de frig în pardisiu ?

Mă urcai sus iar, dîndu-l în gîndul meu la toți dracii.

— Hai că stiu eu drumul, zisei.

— Hai!

Şi pornirăm şi ajunserăm la drumul ce mergea spre miazăzi.

— Păi nu vezi că ăsta merge la apus ! zise el.

— Ba la miazăzi!

— Ba la apus !

— Măi nene, steaua aia o vezi ?

— Păi ce-am cu ea?

— Păi ai, că dacă te pui cu fața la ea, în spate ai miazăzi şi la dreapta răsăritul...

— Mie mi se pare altfel... Ar fi bine să dăhămăm !... Eu mă speriai acum cu totul.

— Vai de mine, vrei să mor de frig ?!

— Ei aşi; dar eu să omor caii ?... M-am rătăcit, m-am rătăcit şi pace!... Ce-o să-mi iei capul acuşi?... Şi parcă vrea să oprească brişcă.

— Of! nene Grosule!... Ai, hai nainte!... Mi-e frig! sînt cu pardisiu!... Nu-nţelegi?

— Păi de, de ce n-ai plecat îmbrăcat gros !...

Ori adică, dascăl nou, n-ai avut pe ce lua gros ?

— Mînă, mînă mai iute !

— De, da caii ?... făcea el moale.

Şi merserăm şi diderăm de şosea. Pornirăm înainte şi ne pomenirăm ajunşi abia la biserica din Miuleşti ! Noi, cît colindasem, colindasem rătăciţi pe moşia lui Lăzărescu ! Of — nene Grosule !

D-aci a cunoscut şi el şi am luat-o prin Voineşti, peste cîmp şi iacăte-ne. şi-n Odobeşti. Acolo am tras la nenea Fănică. Sării jos, strigai, credeam să răspunză altcineva* pe el îl credeam la nuntă. Respunse el.

— Cine e ?

— Eu nene Fănică, eu : Gogu.

— Tu ?... Da ce e ?... E rău p-acasă ?

— Aşi... am venit la nuntă,

— Ce nuntă, mă ?

— Nunta Zoii...

— Care Zoe ?

— A cumnată-ti.

— Are cumnată-mea nuntă ?

— Păi n-o are astă-seară ?

— Da de unde mă ?... abia mîine-seară se logodeşte ! Da nici asta nu se ştie...

Iacă vine şi mama-mare...

— Aoleo, maică Fănică, am înghețat... Aprinse lampa nenea Fănică, intrarăm toţi şi intră şi el.

— Nu e nuntă, ai ? întrebă el zîmbind.

— Nu e.

— De, dacă ştiam nu mai plecam... Ce faceţi acuşi, mergeţi îndărăt ?

— Noi?!...

— Da.

— Du-te singur, că te-oi ţine mine !...

El zîmbea şi tăcu.

Cînd mă uitai Ia ceas, erau trei şi trei sferturi. Ne plimbasem de la şapte seara, pînă pe vremea aia : aproape nouă ceasuri.

A mai stat niţel şi a plecat. Pînă ne-am dezmorţit şi cînd ne-am culcat, se făcuse şase... Am pierdut o noapte pe drum, cu nea Grosu chirigiu... I-am plătit şi patru lei ! Şi azi, ştii ce-am auzit ?... A spus unuia : „Mă, păi mi-am frecat o noapte pe dascălul ăl nou, de-o pomeni!... Plecase în nişte zdrenţe la o nuntă şi fiindcă l-am văzut că e tot rău cu golanii, m-am făcut rătăcit şi l-am plimbat o noapte, de umbla să crape de frig!..."

Ei vezi acuşi? pricepi cît de hoţ este nea Grosu?... Eu acuşi îl pricep, abia !...

MĂRIA DE ALTĂDATĂ
(1920)

PLĂVANII

E toamnă. Tot cerul parcă s-a pornit pe plîns. De sus cad picături mici prin ceaţa umedă şi deasă. Jos, toate drumurile sînt mociorlite. Toate şanţurile sînt jumătate pline cu apă. Foile pomilor, ale saloîmilor şi plutelor se amestecă cu apa şi noroiul. Crăcile au rămas goale şi picături limpezi de apă cad rar, dar cad mereu. Cioroii şi baraonile s-au strâns în stoluri şi cad pe locurile semănate cu grîu ce se văd negrind de departe.

Oamenii, îmbrăcaţi în zeghii peticite, cu căciulile roase pe margini, cu picături de apă atîrnate de mustăţile ce spînzură şi ele în jos, trec pe drum, călcând cît se poate de feriţi. Noroiul e mare şi subţire ca laptele bătut..

Pe drumul ce vine de la moşia boierească, se văd un cîrd de căruţe, viind încet-încet. Ceaţa întunecă vederea şi parcă le azvârle la depărtări mari, cînd ele sînt aproape. Sînt oamenii învoitori ce-şi aduc pe la case partea lor de porumb dijmuit.

In urma tuturor e Mihail.

Şirul de căruţe sosesc şi ajungînd la poarta Fiţoiului se opresc. Hoaga e plină de noroi clisos şi adînc. Oamenii au azvîrlit în noroi snopi de coceni mulţi, dar greutatea carelor îi cufundă şi cu greu mai pot trece căruţele. Cei cu vite bune trec mai lesne, cei cu ele nevoiaşe se mai ajută : iar alţii hăiesc mult şi-mping din răsputeri de le trosnesc oasele.

Trec în sfîrşit toţi şi pornesc nainte. Soseşte şi Mihaî cel de pe urmă...

Boii lui sînt mici, aproape nişte viţei, şi ei merg încet, suflînd aburi groşi pe nări. Mihai, cu nişte opinci

sparte, cu obiele multe pe picior, toate ude şi pline de noroi, merge pe lîngă ei prin noroiul în care se scufundă. Boii nu mai pot însă : înaintează doi-trei paşi şi se opresc. El îi îndeamnă încetişor şi vorbindu-le :

— Haide taică, Plăvănică... Haide Viorean!...

Le mai dă şi cu o nuia de tufă pe spinare, dar cu milă. După căciula lui curg şiroaie de apă peste sprîncene şi peste obrajii lui galbeni şi slabi..De noroi e plin pe de rînd. Incet-încet a ajuns şi el la noroiul din vîicea. Acolo îşi odihneşte boii mult şi apoi îi porneşte.

— Hii, băieţii taichii ! Hii !...

Boii, parcă înţelegînd şi ei că acolo e greul, se opintesc şi intră cu căruţa în noroi, dar... la jumătate se opresc ! Roatele căruţei se ascunseseră în noroi pînă aproape de căpăţînă. Mihai se uită şi se miră singur : „Mult s-a scufundat !... N-o mai pornesc d-aci !"

Printre spiţele roatelor izbesc picături piezişe şi lovesc în gratia căruţei. Părul pe boi e ud cu totul. Ei suflă greu şi aburii lor mişcă apa din urmele vitelor ce au trecut înaintea lor. Un vînt rece dinspre răsărit caută să împrăştie ceaţa. Cîrdul de care s-a dus în sat. Mihai a rămas singur. Se mai uită în urmă să vază vreunul rămas tot ca el, nu mai zăreşte. Vede că înmurgeşte de .seară şi cu mîna de restelul boului din stînga, aduce cu cealaltă, dă şi strigă :

— Hii, plăvanii!...

Plăvan, lovit cu nuiaua de tufă, se lasă de spinare, pufneşte cu putere, se opinteşte în ceafa jugului cu toată greutatea, se pune în genunchi dar... carul rămîne tot pe loc.

— Hii Plăvan, hii Viorean, boală ! Hii, hii î... şi el izbeşte peste amîndoi, zgîlţîie resteul, dă cu ghiontul] strigă, boii se pun în genunchi, gem, dar carul tot nu se mişcă.

Se duse la liocă, ia căciula din cap, o pune sus pe umăr, o potriveşte bine, aşază umărul, dă cu o mină, împinge şi strigă:

— Hii, Plăvan ! Hii î boală ! Hii ! Hii ! Obrajii galbeni i se roşesc, i se bulbuchează ; ochii i se-nverzesc în cap şi vinele după albul ochilor se roşesc, dar carul tot stă pe loc !...

Din fruntea lui uscată iese sudoarea ce se amestecă cu ploaia ce se scurge după căciulă.

— Hii, Plăvan!... Viorean!... Hiiiii!... Şi împinge, ochii i se roşesc, oasele îi pîrîie, boii cad în genunchi, gem de lovituri, dar nu pot!...

Ploaia se scurge în jos şi se amestică cu umezeala ochilor lor mari şi blînzi. De genele lor mari atîrnă picături mari şi limpezi.

Se duce şi apucă de proţap şi cîrmeşte, că doar o reuşi.

— Hi ! Hi !... Hi Plăvan !

Boii se opintesc. După nările lor ies aburi ce încreţesc apa din făgaşe şi din urme.

Se întunecă.

Mihai stă şi se scarpină în ceafă. Se uită apoi în sus şi mai aşteaptă;..

Cerul vînăt. Ceaţa se rostogoleşte la trei-patru staturi de om, parcă ar fi nori de fum.

Crivăţul repede ; picăturile de pe lîngă gulerul minteanului iui cad şi-1 udă încet pe spate. Dar nu-i e frig> el e înăduşit şi trudit. Din spinarea udă a boilor, vărgată de lovituri, aburi se ridicau în sus, ca de la un cazan cu apă clocotită.

„Adică de ce să-i mai bat ?" se gîndeşte el. Oare soarta lor e mai bună ca a lui? Prin noroi şi prin ploaie, el şi ei, se vor nevoi prin bezna nopţii. „Bieţii boi!" zise tare. Se uită în ochii lor, le văzu picăturile limpezi ce le spinzurau de genele ochilor, le privi mult şi le şterse apoi cu mîneca minteanului lui.

„Ce viaţă, gîndi el. Nici laptele mamei lor nu l-au supt deplin, şi au fost legaţi cu frînghia de gît, că n-aveau cornițele crescute...

Crescuţi cînd mîncaţi, cînd nemîncaţi; cînd adăpaţi, cînd neadăpaţi; au răbdat de foame şi de sete. Au răbdat lovituri, zile, săptămîni şi ani încheiaţi!... Cînd le erau dragi junicele, au fost întorşi!... Legaţi, ori lăsaţi să pască pe un izlaz fără iarbă, s-au pomenit într-o zi înjugaţi şi puşi să tragă de plug, căruţă şi d-aci... a-nceput greul vieţei lor păcătoase...

îmbătrînesc repede de chinurile foamei şi de ale mancei. Bieţii plăvani, bieţii plăvani !

Şi cînd nu mai pot, cînd îmbătrînesc, măcelarul îi înjunghe ; iar muşchii lor trudiţi, carnea lor înfrăgezită ori întărită în sudori, satură pe ciocoi!... Ciocoii!... Of ! Ne mănîncă şi pe noi de zile, îi mănîncă şi pe ei!...

Nu mai plîngeţi, fraţii mei, nu mai plingeţi, că nu vă mai bat!"

Şi el, iar îi şterse la ochi de picăturile de ploaie sau de lacrimi, îi netezi pe spinare şi apoi merse la căruţă, puse în tîrne cîte zece porumbi şi li le puse denainte.

îi dejugă, îi legă de proţap şi-ncepu să le vorbească :

— Şi voi şi noi sîntem sortiţi lacrimilor. Lacrimile şi sărăcia ne unesc. Mă duc să caut alţii, să vie să vă ajute !

Mîncaţi !... voi l-aţi arat; voi cădeaţi pe brazde ca şi acum!... Să-l împărţim!... Şi cînd l-om sfirşi, om muri cu toţii !...

Boii îl privesc duios. Sufletele mute, poate îi înţelegeau vorbele şi-l iertau de loviturile ce le didese pînatunci.

El aşteptă să ia boii porumbi din tîrnă, dar ei suflau greu şi încă nu luau.

— Bieţii plăvani! Bieţii plăvani!... Mîncaţi frăţiori, că vi-l dau cu toată inima !

Le împinse tîrnele sub boturi şi apoi plecă la sat, să ceară ca ajutor doi boi la cineva, ca să-l scoată şi pe el din nomol.

Crivăţul izbea picăturile cu putere. Ceaţa se rostogolea pe sus, ca folmotoace de întuneric. întunericul creştea şi plăvanii, dedaţi cu vremuri de astea, au început să ronţăie porumbul din tîrne.

MAMA SAFTA ÎNGROPATĂ DE VIE...

Ion al lui Gionete, un bondoc nalt cît un băiet de doisprezece ani, deşi în vîrstă de 16, se tot învîrtea pe lîngă Stingă Chioru, să-i fure^chiseaua cu tutun.

Toţi ceilalţi tăietori de lemene^dîn pădure îşi căutau de treabă, ciopîrţind lemnele pe măsură şi cărîndu-le ca să le aşeze în sferturi, pe cînd el căuta lemnele cele mai drepte şi mai fără buturugi groase jos şi aflate prin preajma unde tăia Stingă Chioru şi toată ziua îi da cu vorba :

„Nea Stingă, păzea că te omoară copacul... Nea Stingă nu-ş cine ţi-a furat traista cu turtă." Ori : „Dă-mi şi mie o ţigare, că eu fac focul să ne-ncălzim amîndoi!..'."

Stingă îi da tutun, sta de vorbă cu el, pe cînd el şoptea : „Mă, păi are o chisea de băşică, de s-o fur eu, m-as socoti că n-am pierdut ziua de azi!"

într-o zi, punga de tutun a lui Stingă se făcu nevăzută.

— Dă-mi o ţigare, nea Stingă, spunea tot el...

— Mi-a furat neică, mi-a furat punga...

— Cine, nea Stingă ?

— De, ştiu eu cine... că să ştiu... i-aş tăia gîtu!...

— Of !... da eu, l-aş spînzura !'

Tăietorii ceilalţi socotiră însă că Ion a şterpelit punga ţiganului şi-ncepură să vorbească pe socoteala lui...

— Asta ? Asta e naiba gol, spuse Stan al Nichii. E în stare să îngroape om de viu, cum a-ngropat de vie pe mama Safta.

— Ce-a făcut ? A-ngropat-o de vie ? ! întrebară cîţiva miraţi.

— Da, a îngropat-o de vie.

Ramaserăm toţi miraţi. Fiecare ştiam că mama Safta era moartă de vreo patru-cinci ani, dar în ce fel şi cum murise, nu ştiam nimeni.

— Pe mama Safta, măi ?...

— Ei, minunea naibii !... Pe mama Safta.

— Şi unde a-ngropat-o ?

— La cimitir.

Mjrarea tuturor acum era şi mai mare. Mama Safta o ştiam toţi. Fusese o,mătuşa beţivă, care, după ce-i murise întîiul bărbat, Dumitru Saftii, adică Dumitru Ştefan, se căsătorise de al doilea, aşa bătrînă cum era, cu *Dragne* Pănait, un uncheş beţiv şi ăla, de i se dusese vestea.

Ştiam toţi că mama Safta îşi găsise în măritişul acesta omul de pereche potrivită, cu care se-mbăta zilnic şi cu care se bătea tot zilnic ; mai ştiam toţi că murise de patru-cinci ani, dar nu că fusese ***îngropată,*** de vie.

— Mă Stane, a-ngropat-o în groapă, ori vrei să ne legi de gard şi glumeşti ?

— Ce dumnezeu, răspunse Stan, credeţi că vă *mint ?...* Uite, Ion e aci... întrebaţi-l pe el să vă spuie.

Ion, privind la noi cu dinţii rînjind şi *zîmbind,* începu să ne spuie.

— Am îngropat-o, dar eram mic atunci.

— *Ştim noi* că erai mic atunci, diavole ciut, dar spune-ne cum ai făcut tu lucrul ăsta grozavu ?...

— Nu l-am făcut numai eu. Am fost patru inşi L.

Isprava lui se adeverea din spusa asta şi mirarea tuturor ne crescu şi mai mare. El urma să ne povestească:.

„— Ea se îmbătase în ziua aia cu tata Dragne, la circiuma Mitii. Cum veniseră acasă, cum se luaseră şi la bătaie, ca după obicei. După ce tata Dragne a bătut-o bine şi a lăsat-o cocoloş după uşă, el s-a trîntit jos pe pătură — că ei n-aveau paturi, ci ţineau aşternutul jos— şi l-a luat somnul.

Mama Safta, cînd şi-a venit în fire puţin, a văzut lîngă ea tăgîrţa cu mălai. Mai era ca o ferdelă. A huţupiţ-o cum a putut — i-am ajutat şi eu — şi a plecat cu ea la circiumă să-i mai dea băutură. Cîrciumăreasa i-a mai dat„ şi ea a venit acasă şi mai beată.

Cum a intrat în casă, a pus ochii pe tata Dragne, care sforăia tot aşa de tare, de parcă se hîrîiau cîinii prin gard.

Şezu şi ea jos la capul lui şi începu să se jelească de Dumitrică al ei.

Cînd era beată, avea obiceiul să-l jelească.

Acuşi care nu ştiţi de... pe tata Dragne şi pe mama Safta?... El, cu faţa zbîrcită şi buavă de băutură; cu ochii verzui în cap şi cu mustăţile zburlite ca spinarea ariciului, ţinea şi gura şi umerul într-o parte. încins cu un trenţ de brîu roşu, ieşit de purtare multă, nici p-ala nu-l Înfăşură bine pe lîngă el. Cămaşa neagră de tort în tort, ţesută de mama Safta, rară ca plasa... făcută să se poată tăvăli cu ea prin şanţuri, cînd se-mbată... Ea ?... cocoşată, păsmăgită, , zbîrcită şi cu ochii fierţi în cap... Două momii ale beţiei, cărora numai eu le ţineam de urît cînd erau treji; că beţi, nu prea aveau nevoie de nimic...

Eram p-atunci de 12 ani împliniţi, fiindcă tot îmi spunea tata : «Nu te mai dau la şcoală băiete, că ai împlinit 12 ani. Dacă n-ai învăţat tu pînă acuşi, cît ai fost viţel, dar de aci înainte, cînd ajungi june ***l»*** Şi mă duceam întotdeauna pe la ei... Căci dacă veneau beţi, numai eu mă nevoiam cu mîncarea lor şi eu le mîncam toate bucăţile din oală sau din cratiţă.

Tata Dragne «puf!» încolo, beat, cum face curcanu ; Mama Safta «îîc!» în partea ailaltă, aproape că nici nu mai nemereau cu bucăturile la gură. Nici nu ştiau ce fac. Eu însă mîncam de făceam burta tantană, să troznesc puricele pe ea.

Mama Safta ţinea la mine.

Tata Dragne : tot aşa ; pentru că şi eu le făceam focu în sobă, le aduceam apă de la fîntînă, le încălzeam mîncarea, le rupeam găteje şi le aprindeam seara găzoiii, ca să aibă şi ei lumină.

Cînd era în sărbătorile astea ale Crăciunului, eu le frigeam carnea de purcel, mai mult pentru mine, decît pentru ei.

Eram dar în casa lor mai mult decît într-a tatii.

Dimineaţa, cum mă sculam, o luam pe după casa noastră şi drept la ei mă opream. Gardul despre noi îl arse-

seră şi ei şi mama, aşa că părea casa noastră cu a lor, amîndouă, într-o singură curte.

în ziua aia, cînd am îngropat-o, ea sta la capul lui tata Dragne, bleaga, proastă şi beată, de-abia putea să mai pronunțe vorbele şi zicea :

— A... îc... Dumitrică ! aoleo... îîc !... Omu mieu, bărbatu mieu... îîc !... sughița, cum murişi tu îîc !... şi mă lăsaşi pe mîna hoțului ăsta ?... îîc!...

Tata Dragne n-avea însă habar de jeletele şi de ocările ei şi sforăia, de parcă tăia lemne cu joagăru.

Mama Safta dondănea însă mereu :

— Aaoleo... îîc!... Dumitrică! soțioara mea'dintîi!.... îîc !... Mă lăsaşi pe mîna hoțului ăsta... îîc !... că-i dau un pumn acuşi!

Şi ce-i veni ei, că şi dete poc cu pumnul în nasul lui tata Dragne.

Tata Dragne înălță sprîncenele, dar nu deschise ochii,, smîrci din nas şi din mustăți, pufui ca ariciul, mişcă capul şi iar se puse să horcăie nainte!... Nu se putu deştepta de pumnu mamii Safti. Eu mă uitam şi rîdeam.

Ea iar începu :

:— îîc !... Asta mă bate, Dumitrică !... îîc !... ăsta m-a pus la cale Dumitrică, de îmi vîndui pămîntu de la tata,, îîc!... în loc să-l las copiilor... şi l-a băut el tot... el! îîc !... bea-l-ar şerpii şi coscăile !...

îîc!... şi-acuşi mă bate, uite!.,. Dar... îîc!... să-i dau şi eu !

— Şi-i trase alt pumn în cap.

Tata Dragne se opri din horcăit, făcu „ai ?" plescăni din gură, mestică nişte bale, înghiți şi... horcăni nainte..

Eu stam în colțul sobei, rîdeam şi nu ziceam nimic.

Mama Safta socoti pesemne că o să bată şi ea straşnic pe tata Dragne, adormit, că iar :

— îîc!... şi Radu nostru, Dumitrică, mă goneşte!... Şi Tudora noastră, Dumitrică, mă goneşte!... îîc... zice că. pentru hoț, am vîndut pămîntul... hoțu să-mi puie capu ! Da, hoțu m-a pus la cale... ăsta uite... îîc !... Na pămînt,, na !... îîc !

Şi poc cu o sticlă goală, drept în rădăcina nasului lui tata Dragne.

Sticla era d-alea negrele şi groasă.

Acum tata Dragne făcu „îîî!... ce e fa !?" Deschise un ochi roşu, deschise apoi şi pe celaît, duse mîna la nas, din rădăcina căruia ieşise sînge şi se sculă în capul oaselor. Se uită prost în toate părțile, dar nu zise nimic. Mama Safta, în loc să tacă, că el nici n-ar fi priceput că ea l-a bătut adormit, începu iar :

— îîc!... Uite aşa hoțule, uite aşa... îîc!... să te bat şi eu pă tine!

— Adică tu mă lovişi, fa? o-ntrebă el.

— îîc !... eu mă, eu !... îîc... eu...

— Aşa!... Pufff !... păi stăi hodoroago să te potolesc eu !...

Şi se propti în mîini, se sculă cu mare cazná, în capul oaselor, se rezemă de perete şi o luă de păr şi-ncepu s-o motîie.

Ea :'

.— îîîc !... mă bateți, mă îîc?...

El puse ochii pe mine şi-mi zise :

— Caută taică cuțitul şi-l adu s-o tai.

Cuțitul era în firida sobei, dar eu nu vrusei.

Cum era să duc eu cuțitul sa taie pe mama Safta... El o hîțîna, şi amîndoi, moi, se mozoleau acolo, de parcă se jucau... nu era, ştii, bătaie de oameni treji...

— Adu taică cuțitu, să tai bețiva, îmi zise el iar.

-— îîc!... îîc!... adu-l maică, adu-l, că vreau să intre hoțu in ocnă!,- Nu mai vreau să trăiesc.,, îîc!...

Eu nu vrusei nici acum, dar el o lăsă de păr, şi plecă să-l ia el, căci îl văzuse în firida sobei.

Eu luai atunci cuțitul şi o rupsei la fuga pe uşă, cu cuțitul la mine. Vream să spui mamei să sară s-o scape ;, dar şi mama şi tata plecaseră la secere — nu erau acasă decît frati-meu, Niculai, cu Anica lui nea Din şi cu Lina lui Leu.

— Unde fuseşi mă ? mă-ntrebă frati-meu.

— La tata Dragne şi la mama Safta... îi lăsai bătîndu-se...

— Lasă-i să se bată... ai să ne jucăm !...

Mă mai gîndii eu ce să fac, dar apoi intrai şi eu în joacă şi-mi făcui uitare de ei...

Peşte un ceas, ne pomenirăm însă cu ea la noi.

— îîc... unde e mă-ta, maică?

— E dusă la secere cu tata, îi spusei eu.

Ea era tot beată. Se uită la noi şi începu să ne spuie plîngînd :

— îîîc... maică ! Nu mai vreau să trăiesc !... îîc... Aideţi voi de mă-ngropaţi la cimitir... îîc... că vă plăteşte măicuţa, cîte un franc de om...

Eu nu vrusei... Mă gîndeam că de-o muri ea, n-o să mai am de la cine să mănînc bucăţi.

Anica însă îi zise :

— Ne dai bani de nichel ?

— îîc, numai gologani de nichel, vă dă măicuţa !

— Păi ni-i dai de acuşi?

— îîc!... uite vi-i dau acuşi... îîc... veniţi încoa!...

Şi se duseră toţi împrejurul ei şi mă dusei şi eu.

Ea deznodă cu mare caznă gologanii dintr-o cîrpă murdară, şi cu deştele încîrligate, abia ne numără la fiecare cîte zece gologani.

— îîc !... mergem maică la cimitir... îîc... îmi săpaţi groapa şi trageţi pămînt peste mine !

în cîrpă îi mai rămăseseră gologani.

— Păi ăştia de ce-i mai păstrezi ? o-ntrebă Lina Leului, dă-ni-i tot nouă...

— îîc... măicuţule, îmi trebuie pentru dincolo, să plătesc... îîc... vama! îi leg la deşt...

— Şi mergem la cimitir ?

— îîc... mergem.

Dacă văzui că ăilalţi ar îngropa-o şi fără mine, şi apoi o să ceară de la mine şi gologanii daţi mie, fiindcă n-ăm muncit la groapă, căutai o sapă să fiu şî eu amesticat. Lina lui Leu găsi şi ea alta. Anica se duse şi fură d-acasă de la ei — că ţaţa Rada, mă-sa, era acasă — fură cazmaua. Frati-meu, Niculae, care nu mai găsi altă sapă, luă tîrnăcopul.

Cu sculele la spinare şi cu mama Safta după noi, plecarăm cîtepatru drept la cimitir. Ea mergea în urma noastră, cocoşată, urîtă şi cu scurteica neagră, băgată pe mîneci — zicea că vrea să fie îngropată cu ea.

Pe şosea nu era nimeni să ne vază.

Era un cald şi o pîclă de o vedeai cu ochii. Praful subţire se vedea ca un fum roşcat ce pătrundea printre crăcile şi foile sălciilor de pe drum. Pă cer nici pic de nor, iar noi, cu sculele la spinare, mergeam ţanţoşi pe drum, dar ne uitam in toate părţile... nu ştiu de ce... parcă simţeam aşa că facem un rău îngropînd-o pe mama Safta.

Merserăm toţi iute.

Ea nu se putea ţine de noi : era doar şi beată şi bătrînă.

Trecurăm podul şi o aşteptarăm la poarta cimitirului.

Sosi şi ea, intrarăm năuntru, că ne era cam frică de morţi, şi îşi alese locul la umbra unor lilieci.

— îîc !... aici maică !...

Şi ne apucarăm noi să săpăm groapa, unii cu sapele, Ana cu cazmaua şi frati-meu cu tîrnăcopul.

Pămîntul însă era tare ca fierul, că nu plouase de vreo lună şi mai bine.

Munceam noi de ne curgeau năduşelile, iar mama Safta, ghemuită pe vine, aştepta lîngă noi şi jelea pe Dumitrică al ei :

— îîc... uite Dumitrică... laş pe hoţu de Dragne, îîc... şi viu la tine !

Făcurăm noi groapa pînă o adîncirăm de trecea de genuchile mele. Pămmtul era tot tare, de parcă săpam în zgură...

Anica, care era şi mai mare între noi, era şi cea mai deşteaptă :

— Ia ascultă, mamă Saftă, zise ea, ne-ai plătit puţin!... Pămîntul e tare ca fieru !... Nu mai putem să săpăm !... Dacă ne mai dai şi gologanii ăilalţi, ne mai căznim ; dacă nu, uite, culcă-te şi-n asta.

— îîc ! ăştia sînt gologanii pentru vamă, măicuţule... Nu vi-i dau ; dar voi mai săpaţi groapa, mai adînciţi-o...

Eu aş fi vrut să mai săpăm, dar Anica se-ncruntă şi ne şopti:

— E hoaţă, mă !... Păstrează banii să-i bea p-acolo... Las să vie cîrciumarii d-acolo, să-i facă ei groapa de pe plac.

Apoi îi spuse Lina Leului:

— Am ostenit, mamă Safto, nu mai vrem.

Şi şezu jos să se odihnească... Şezurăm şi noi.

De pe toţi curgeau năduşelile gîrlă.

Eu mă uitai în sus. Văzui soarele drept dasupra capului şi mi se păru că ne priveşte şi el cu dinţii rînjiţi, rîzînd de isprava noastră.

în cimitir era şi mai pîclă. Nu bătea vînt deloc/Stufurile de lilieci de pe la capetele mormintelor aveau umbră fără răcoare. Pe jos era iarbă fără verdeaţă... Nu-mi mai veni nici mie să muncesc.

Mama Safta se tîrî de-a buşelea, se uită în groapă şi ne spuse :

— îîc !... e mică, mă !...

— Păi de, lasă că ai loc, îi spuse Anica, ia culcă-te în ea şi ghemuieşte-te, să vezi, n-ai loc?

Mama Safta intră în groapă şi se-ntinse în ea cu faţa în sus. Dar, dacă întindea picioarele, îi rămîneau afară ; iar dacă le băga înăuntru, îi rămînea afară capul. Noi croisem groapa şi scurtă.

— îîc!... n-am loc, maică !...

— Ai, ai, zise Lina Leului, cocoloşeşte-te aci în ea, că ai loc...

— Fă, n-are loc, zisei şi eu.

— Dă-o dracului, mă, îmi şopti Anica, că are ! Cocoloşeşte-te, mamă Saftă, cum ăi putea, că te-ngropăm noi şi aşa !

— îîc... uite maică, uite nu prea am...

— Ba o să ai prea...

Şi începurăm noi să-i punem pămînt pe pantofi şi pe picioare, că ea se-mbrăcase cu hainele de moarte...

Ţărîna era uscată şi pămîntul cel mai mărunţit era dasupra bolovanilor.

Puserăm noi pămînt pînă la gît.

Capul îi era cam afară din groapă.

— îîc!... înveliţi-mâ maică bine, să nu mă scobească cîinii!

— N-ai grijă, îîc !... făcu Lina, îngînînd-o.

Văzurăm însă că pămînt aveam puţin.

începurăm să-i punem împrejurul capului bolovanii cei mai mari, şi-i potrivirăm aşa, ca un fel de boltă dasupra obrajilor.

— Făi Lino, nu avem pămînt destul!... şoptii eu tar.

— Dă-o dracului mă, îmi şopti Anica, vrei să mai munceşti iar ?...

Tăcui şi-i puneam bolovănaşi, cîte unul — cîte unul dasupra capului...

— îîc!... văz lumină mă, văz lumină! ne spunea ea.

— Ei, vezi pe Cornea !... îîc!... o îngîna Lina.

— Mori acolo şi taci ! îi strigă şi Anica.

— Păi... îîc!... văz lumină !... mai zise ea.

Anica smulse nişte stufuri de crăiţe de pe un mormînt, le azvîrli pe bolovanii de peste capu-i şi ne făcu semn s-o rupem toţi de fugă şi s-o lăsăm să moară acolo...

Aşa şi făcurăm. Toţi o pornirăm în fugă din cimitir, cu sculele la spinare şi ne oprirăm tocmai acasă.

— Să nu spunem, mă !... zise Lina Leului !

— Să nu spunem ! hotărîrăm toţi.

Ne jmnun]^^ gologanii şi apoi ne dădurăm iar la joacă, uitîndu-ne de mama Safta.

Seara au venit mama şi tata de la secere.

Eu povăţuiam pe frati-meu Niculae să nu spuie.

Dar el, cînd mesteca mama mămăliga pe vatră, iar tata aprindea o ţigare, începu :

— Noi mămică, am îngropat azi pe mama Safta... Şi zîmbea, prostul, de parcă făcuse mare ispravă.

— Ce-aţi făcut, mă ? îl întrebă tata.

— Am îngropat pe mama Safta, răspunse el, ţinînd acum capul jos.

— Ce mă ? ! îl întrebă tata şi mai mirat, aţi îngropat voi pe mama Safta ?... Ce vorbă e asta ?

— Păi dacă ne-a plătit cîte un franc!... uite banii!...

Tata se uită crunt la mine şi aştepta parcă să-i spui eu... Dacă văzui că nu mai e rost de tăgadă, povestii tatei toată isprava.

— Auliu, împieliţaţii dracului! şi puse mîna la gură. Mama uitase să mai mestece şi mămăliga. Văzui eu că isprava asta e mare drăcie, şi mă cam înfricoşai.

— Şi este acolo ea acum ?

— Este acolo!

— Aide afurisiților, aide la nea Din... să vedem ce-o mai fi de făcut... Ați omorît mătușa, o să vedeți și voi și noi pe dracu !...

Plecă bietu tata pe fuga. Mama să luă și ea după el. Noi, eu și frati-meu, ne luarăm după mama.

Nea Din era tocmai la masă.

— Nene, începu tata, scoală și hai la cimitir, că dracii mei, cu a ta și cu a lui Leu, au îngropat de vie pe mama Safta...

— Ce mă, ce ? începu și ala să întrebe.

— Hai, hai!... uite, a-ngropat de vie pe mama Safta !... Ea s-a-mbătat, s-a bătut cu tata Dragne, după obiceiul lor, ș-a plătit copiilor s-o îngroape, și ei, afurisiții dracului, au îngropat-o !...

— Așa ai făcut, fa ?... se resti și el pe Anica.

Ea nu răspunse.

— Spune afurisito, spune, că te omor !

— Ea ne-a pus !... răspunse și Anica.

— Auliu ! și se plesni și el cu palmele peste ochi. Ce om mai păți neicuțule și cu beleaua asta!... Hai, hai afurisiților, hai de ne arătați unde ați îngropat-o !

Acuși mă-nfricoșai d-a binele... Văzui că mare năsăjajyibă făcusem...

Nea Din, cu capul gol, ca și tata, porni pe fugă înainte, iar noi toți, șir după el.

Țața Rada și mama, merseră și ele.

Pe drum era întuneric și nu se simțea nimic și nimeni.

Intrarăm cu toții în cimtir. Anica arătă mormanul de pămînt, ce era tot cum îl lăsaserăm noi.

Tata cu nea Din, îngenunchează jos și-i traseră pămîntul de pe ochi. Ascultară.

— Mi se pare că suflă mă ! zise tata.

— Doarme !... zise și nea Din.

— E vie !... Bodaproste ! zise iar tata.

— Da cum dracu mă, trăiește ? !... Asta are nouă suflete ca pisica!... Și se-nchinară amîndoi.

Dădură la o parte și pămîntul cellalt de pe corp și o apucară unul de o mînă și altul de alta și o săltară în sus:

— Hei, mamă Safto... scoală...

— îîc!... ce mă, Dragne? începu ea să-ntrebe.

— îîc !... fiți-ar Dragne al dracului... o îngînă și tata. Păi cu Dragne ești tu aici ?... Știi unde ești ?...

— îîc !... Nu sînt în casa mea ?

— Ești în casa ta!... Prăpădite!... Te-ntorci de la rai!... Ești la cimitir, unde ai pus copiii să te-ngroape de vie !... Să ne bagi pe toți în nevoie !...

— îîîc !... și tăcu nițel... Se uită prostită, își aduse aminte și spuse...

— Dacă mă bate hoțu!... la ce să niai trăiesc! îîc!

— Să mori, să faci ce poftești, da nu să ne bagi pe noi în belea. Hai, hai să te ducem acasă... că se vede c-a pierdut moartea catastifu, de nu te ia mai repede.

— îîc!.., m-a bătut hoțu!... și mă bate mereu ! La ce să mai trăiesc ?...

O luară de mîini și pornirăm cii ea acasă... Mi se părea și mie că tot mai era beată, fiindcă mergea tot împleticindu-se.

O duse tata și cu nea Din, pînă o băgară pe ușa casei. Se întoarseră îndărăt.

Noi credeam c-am scăpat cu atît; cînd mă pomenii înhățat de tata de păr și lovit cu pumni în spinare, de-mi luase sufletul. Auzii tot atunci și pe Anica răcnind în partea cealaltă; o judeca și pe ea tat-său, nenea Din.

«Aoleu \» unul dintr-o parte. «Aoleu!» cellalt în cealaltă... ne ieșeau acum gologanii de nichel prin piele.

Ne lăsară din bătaie.

— Bine că s-a întîmplat numai așa ! spunea mama. Ce ar fi fost, dacă murea? !...

Noi am adormit suspinînd, da nici gologanii mamii Safta nu i-am mai dat îndărăt. Nici ea însă nu ni i-a cerut.

Apoi, iar m-am dus p-acolo, și, după vreo cităva vreme, a murit, săraoa !...."

Astfel povesti Ion al lui Gionete. Ne miram toți de isprava asta, iar el spunea :

— Să-ntrebați și pe Anica lui nea Din, să vă spuie și ea, să vedeți că e tocmai așa.

BASABUZUCUL

Scapi teafăr din multe nevoi dacă ai dibăcie, începu Ghiță Lungu să spuie.

Eram ipistat la boierul nostru, şi nu că mă laud, dar' boierul era mulțumit de mine.

într-o zi mă pomenii că-mi spune :

— Ghiță, aici nu mai vreau să mă slujeşti.

Odată simții o arsură prin tot trupiil, căci crezui că mă clă afară. Nu ştiu de ce e făcut omul aşa ciudat. Aş fi vrut şi eu să ies de la boier, dar nu aşa tronc : „Ghiță, nu mai vreau să mă slujeşti". Tăcui chipurile şi aşteptai. Boierul şiret, spusese vorbele astea şi-mi luase seama să vadă dacă tremur, ori mă-ngălbenesc de necaz. Eu îl pricepui şi-ncepui să zîmbesc. Zisei şi eu :

— Atunci, să facem socoteala...

El rîse şi-ncepu :

— Nu te dau afară Ghiță, ci vreau să te duc la moşia de la Talpa. Tu eşti om şmecher şi acolo e un sat de hoți, de m-a speriat şi pe mine.

— Am auzit şi eu de ei, îi răspunsei.

— Tocmai d-aia. Te trimit, acolo, că tu doar le-i da de hac.

— Prea mă lăudați, boierule, da în sfîrşit ; dați-mi voie să mă gîndesc, şi apoi...

— Nimic, te vei duce acolo... îți măresc leafa şi acolo tu vei fi ca şi stăpîn.

— Bine boierule, mă duc, dar să-mi dați ce-oi cere eu.

— Ce ceri tu ?

_ Lăsați-mă să mă gmdesc.

Şi boierul m-a lăsat.

La trei zile i-am spus : cîtă leafă cer şi să-mi mai dea si pe Ilie Țiganu, pe Țîrlea şi pe Costache.

— Ți-i dau.

— Şi să-mi aduci de la Bucureşti un fes turcesc, o pereche de pistoale, o fermenea turcească, o pereche de şalvari şi opinci cu ciucuri în vîrf.

— Vrei să fii turc, mă ? mă întrebă boierul cam mirat.

— Să-mi aduci astea şi mă duc, altfel nu !

Hotărîi neted şi boierul, oricît mă ispiti, nu-i spusei planul, deşi cam îl pricepuse el...

La cîteva zile fesul şi toate celelalte mi-erau date în primire.

— Cînd pleci Ghiță?

— Cînd porunceşti, boierule.

Eram flăcău de 24 de ani, om în dracii mei. Rezbelul se terminase în iarna ce trecuse.

— Păi atunci să pleci poimîine, că eu mă duc cu trenul să dau logofătului socoteala şi să iau în primire. Voi veniți şi mă găsiți acolo.

— Venim ; da stii ce să spui sătenilor ?

— Ce?

— Că ai cumpărat cu o sută de poli un rob başabuzuc ; că o să vie la moşie şi că başabuzucul mănîncă şi carne de om.

— Şi care o să fie din voi başabuzucul ?

— Mă gîndesc eu pînă atunci.

în sfîrşit m-am învoit cu boierul şi el a plecat înainte. Noi am plecat a treia zi într-o căruță.

Pe drum :

— Ilie, tu ai fost mutul din căluşi, vreodată ?

— Am fost.

— Ai ținut să nu vorbeşti o săptămînă, cit ținea căluşul?

— Cum să nu țiu, dacă mă dam dracului ?...

— Şi nu vorbeai nici acasă?

— Deloc... altfel mă lua dracu din Rusalii şi ce mai făceam eu ?

— Ei bine, acuşi, ai să fii mut două luni de zile!... Ai să fii un başabuzuc mut şi rău, câfe a mîncat şi carne omenească...

— Am priceput!... E vorba ce-o vorbeai cu boierul?

— Tocmai. Dar trebuie să te dai dracului, că două luni ai să fii mut. Oricine te-o-ntreba, orice-ai păţi, orice ai vrea, tu n-ai să vorbeşti decît prin semne şi mormăituri ca muţii... Că ai auzit în ce sat de hoţi mergem noi ?... Ne pune capul ăia, de n-om fi mai hoţi ca ei.

— Am auzit de Tălpeni.

— D-aia, să fii diavol, nu om, Să beleşti ochii, să te faci poftitor de carne omenească, şi cînd ăi bate pe cineva, să-l muşti ca zăvodu, nu altceva... Să băgăm frica în ei ! Tu eşti negru, buzat şi sameni a başabuzuc. O să te numeşti Osman.

— Ca Osman Paşa ?

— Ca el. Ia-ţi acum astea şi primeneşte-te; nici boierul să nu te cunoască.

Sărind în sus de bucurie, Ilie se-mbrăcă turceşte. Se mai legă şi cu un tartan peste fes, de jurai acum că e turcul cel mai adevărat.

îşi căută pistoalele, le încarcă şi le înfipse la brîu. Argatu ce ne ducea, rîdea să se prăpădească.

Merserăm noi rîzînd şi vorbind pînă aproape de Talpa.

Acolo oprirăm în cîmp, pusei pe Ilie de scoase pistolul de la brîu şi se dete dracului cu mîna pe el, că va fi başabuzuc şi mut o lună şi jumătate. Eu zisesem două luni, dar el rostise o lună şi jumătate. Cum jură, cum Ilie fu mut ca de cînd lumea.

Intrarăm în sat, cu Ilie turc. Se uita lumea la el cam cu frică, boierul vorbise oamenilor despre turc.

Cînd intrarăm în curte, cîţiva oameni erau la socoteală ; logofătul nu plecase încă.

Osman duse o mînă la fes şi alta la piept, cum il învăţasem, în faţa boierului şi rămase ca un stîlp.

— lacăte conaşule, am adus şi pe Osman; dar... mi-e frică că n-om putea să-l dezbărăm de carne omenească... Se tot linge mereu pe buze, spusei eu.

— Lasă... să vă căzniţi cu-ncetul... Am spus eu la lume... Voi să nu vă culcaţi într-o odaie cu el... zise şi boierul.

— D-asta ne păzim noi.

Oamenii, auzindu-ne vorbind aşa, se uitau foarte sperioşi. Osman al nostru se uita la cîte unul, se lingea pe buze şi înghiţea în sec.

— Da bine conaşule, zise un uncheaş, cine v-a pus să aduceţi bala spurcatăne capul nostru ?

— De ce*^

— Păi dacă ne prinde copiii cu vitele pe cîmp şi ni-i mănîncă ?... Adică, şi căpcăun aduceţi pe capul nostru ?

— De, mă, ce să vă fac, răspunse boierul, eu nu ştiam că procletul e spurcat la carne de om... L-am cumpărat acuşi din urma războiului !...

— Bine ; dar de ce nu-1 ţineţi acolo ?

— Păi ce să-mi păzească acolo ?...

— Şi-ncai înţelege româneşte ?

— Ba e şi mut, zisei eu, ca nu care cumva să spuie boierul altfel; dar înţelege din semne. O să mă duc coconaşule, să-i arăt hotarele moşiei... Izlazul unde să-ngăduiască vite şi unde nu...

— Româneşte înţelege, zise boierul, că a fost rob la un turc la marginea Dunării, şi acolo erau mulţi români.

— Coconaşule, coconaşule... nu trebuia să ne aduci căpcăuni la noi... mai zise altul.

— Ei aide, mai tăceţi şi voi, că şi pe mine m-aţi cam supărat... Stricaţi holdele, furaţi, nu-nţelegeţi de cuvînt. Dar o să vi-1 iau dacă vă purtaţi cinstit.

Să iei bala d-aici, să nu se-ntîmple ceva!...

— Să vă feriţi şi voi!...

Osman al nostru sta crunt şi se uita la rumâni cu cea mai mare poftă.

în sfîrşit a venit şi vremea de am rămas singuri.

I-am arătat hotarele moşiei şi el şi-a luat în primire treaba de pîndar.

Plecam călare pe moşie. Vedeam copiii fugind şi cîte doi-trei oameni nu lipseau din preajma lor. Lumea cre-

dea cu bună seamă că Ilie al nostru e turc sadea şi că ar fi în stare să-i mănînce.

Cînd vedeau copiii pe Osman, fugeau rupînd pămîntuL Tarlalele cu bucate şedeau acum nestricate. Nu se mai fura nimic. Osman, cu puşca între spete şi cu pistoalele la brîu, se plimba pe moşie fără să găsească nici o stricăciune.

începurăm treierişul.

Osman rămase pe cîmp, căci la maşină nu era nevoie de el şi tocmai pe vremea maşinii se furau clăile de grîu. Cred că de rîndul ăsta nu s-a furat nici un spic.

Boierul, care venise de cîteva zile, dase o raită pe moşie, şi nu găsi nimic clintit. Rămase pe deplin mulţumit.

— Ilie ! vrea boierul să vorbească cu el.

Ilie tăcea.

— Ilie, n-auzi ?

— îîîî !

— Osman, de ?

J — îîîî!

u — *Ş-^âgL^cMlor* boierule, să stea mut... Degeaba îi vorbeşti, spuneam eu boierului.

Rîdea şi boierul şi lăsa pe Ilie în pace.

Mai zice cineva că hainele nu schimbă pe om !...

Ilie al nostru se făcuse Osman, de ne miram şi noi; parcă era turc de cînd lumea... Bucătăreasa tremura de frica lui. El, rînjind dinţii albi, o apuca de bărbie şi ea răcnea, de uneori alergau toate slugile, crezind că Osman mănîncă bucătăreasa. îi luam noi seama şi nu găseam nimic în Ilie al nostru, care să nu-l facă Osman. Rînjeala, încruntătura, buzele groase, oacheş, totul cu totul.

•

în sat era un băiat de douăzeci de ani, hoţ de se dusese vestea. îl scrisese la sorţ şi toamna îl alegea şi-l lua. Băiatul ăsta avea nişte ochi de lup. Cînd se ducea Osman pe moşie, Costea nu se sfia de el, ci numai se uita lung şi tăcea. Lumea ne vorbea de Costea, că e hoţ fără pereche. Spuneau toţi de o ispravă nouă a lui. Că într-o zi, venea de la Giurgiu, cu alţii, ce duseseră grîu. Şi odată i-a venit un gust şi a-nceput să le spuie:

— Ce mă, să merg eu acasă, ca babele în căruţă ?... Rămîi jos să fur un cal!...

Ceilalţi :

— De unde să-l iei tu Costeo acuşi? Ce, eşti nebun, să furi calul ziua, să te prinză ?...

— Haide, lăsaţi-mă în pace şi să mă căutaţi acasă !

L-au lăsat oamenii şi el a rămas pe jos.

Pe Vlaşca apa e jos tare şi puţurile sînt mari şi adinei.

Soarele era la ziua jumătate. în drum nainte, se zărea cumpăna unui puţ. Căruţele s-au dus înainte.

Cum mergea Costea singur, iacătă un unchiaş cu doi cai, venind din urmă spre puţ. Costea numaidecît se făcu şchiop.

în dreptul lui, începu să se roage :

— Moşulică !... Am făcut bătăi la picioare ; că viu tocmai de la Giurgiu... sînt din Merenii-de-Jos... Pune-mă şi pe mine călare pînă în satul dumitale...

— Măi băieţel, calul e nărăvaş... e armăsar şi te poate sluti, îi răspunse uncheaşul...

— Lasă moşulică, îi pui d-ta în gură... mergem încet şi nu fuge el, cînd om merge la pas...

— Bine mă băieţel, haide! zise moşul înduplecat.

Şi puse moşu în gură calului ; îi dădu picioru să-ncalice şi porniră amîndoi vorbind. Moşu se ducea cu caii acasă.

La puţ, adăpară caii, şi au pornit-o iar.

Cînd era aproape de sat, ca cinci sute de paşi, şi-a scos Costea pălăria din cap şi spuse moşului :

— Multuj£££L,moşule! Pe lumea ailaltă o să găseşti pe arapu.^fn^ajj înfrînat. gata să te ducă în rai!... Rămîi sănătos !...

Şi cînd dădu un chiot şi două ciomege calului, porni ca năluca !

Se luă şi moşu după el strigînd : „Săriţi! săriţi!" dar el a trecut prin sat şi a-ndreptat-o pe un drum de tarla.

Porumburile erau mari.

Din sat, s-a mai găsit un nebun, iar cu un cal zdravăn, şi a luat-o în goană după el. Costea, nemaivăzînd pe nimeni, a mai domolit calul, dar s-a pomenit cu acela ce-l luase în goană, că venea să plesnească calul sub el! Cos-

tea iar i-a pus pintenii arapului şi-au început o goană ca în poveste.

— Stăi hoţule, stăi! striga cel ce-l urmărea.

— Stăi tu, hoţule ! îi striga şi Costea.

S-au pomenit pe nişte mirişti.

Calul celui ce-l gonea, mai odihnit, pesemne, l-a ajuns. Acela era cu mîinile goale, Costea cu măciuca. Au început să fugă alături.

— Stai, că te-am prins !

— Ce eşti prost, tu nu vezi că încă nu m-ai prins şî fug ? i-a răspuns Costea.

— Lasă calul !

— Ei aşi ! Eu nu l-am luat să-l las !...

A-nceput acela să strige iar „hoţii".

I-a venit bine lui Costea şi cînd i-a dat o măciucă de-a-ncălările, l-a dat jos mototol de pe cal...

— M-ai omorît, frati-meu !

— Ei aşi! i-a răspuns Costea, ţi-am dat plata alergăturii.

Şi-a descălicat de pe calul moşului şi-a încălicat pe al aceluia, că l s-a părut mai bun.

— Acum, rămîi sănătos !...

— Aoleo frati-meu, nu mă lăsa sărac! a-nceput acela să se vaite.

— Vinde şi tu calul moşului şi te despăgubeşte ! şi-a pornit-o la fugă cu calul celui ce4 gonise pînă atunci.

Cînd s-a. mai uitat în urmă, ce văzu ?... o poteră după el, şi-n fruntea lor, cel cu calul moşului !... A ajuns atunci într-o vale şi a luat-o pe ea, părăsind drumul.

Pe vale n-a mers mult, şi a luat-o pe alt drum şi păzeşte... Calul se umpluse de spume. în faţa lui însă nici o pădure, nici nimic.

S-a pomenit într-un izlaz plin de vite şi de copii. *A* descălicat în grabă de pe cal şi a stat jos. Cîţiva copii au venit la el; le-a dat tutun, a aprins de la ei, iar cei ce-l goneau, treceau pe un drum, înşiraţi în tot lungul lui.

Cum i-a văzut trecuţi, a-ncălicat pe cal şi a pornit-o în urma lor.

A fugit pe unde i s-a părut şi... la culcarea oamenilor, era ajuns în satul lui, la Talpa.

Acolo în sat, toţi erau hoţi: popa, primarul, consilii. I-au liberat bilet şi a vîndut calul cu opt poli tocmai în tîrg la Găeşti, la alţi hoţi d-ai lui.

Isprava asta o auzisem şi noi şi ne cam temeam de el, că de, vorba aia, hoţului nici să-i faci, nici să-ţi facă !...

•

într-o zi eram mulţi pe cîmp; lumea ara la mirişti.

Iacătă şi Costea, cu o preocă de doisprezece cai, că o ia de-a dreptul peste arături, peste grîne...

— Măi Costea, mă ? îi strig eu.

— Ce mă, ce ? răspunse el dîrz.

— De ce vrei să baţi arăturile, mă ?

— Vezi să nu te bat pe tine, mă!

— Prindeţi-l ! zisei eu la ai mei.

Eram patru inşi toţi călări. îl ocolirăm şi cît era de hoţ, îl prinserăm.

— Pune-l jos, Osmane ! poruncii.

Nu putea Osman singur.

Atunci sărirăm toţi, îl încurcarăm şi-l aşternurăm la pămînt.

Dă-i, dă-i! începui eu să strig la ai mei.

Osman începu să-i care la pumni şi să-l muşte cu dinţii de da sîngele! Costea gemea dar nu răcnea deloc. Dă-i noi, suceşte-l, învîrteşte-l, trînteşte-l! Cînd îl lăsarăm, apucă căciula cu dinţii şi trase de o sfîşie.

Incălică şi plecă de parcă era beat, aşa de se clătina pe cal. îl bătusem bine şi pe gustul nostru...

Tot satul se vesti că Osman era gata-gata să mănînce pe Costea.

Tremura acum lumea de noi.

Luna şi jumătate se împlinea peste o săptămînă. Ne gîndeam c-am făcut o ispravă de să rămîie de fală.

•

La vreo patru zile, mă brodesc pe cîmp, aproape de pădurea dinspre Şerpeşti. Veneam încet, cînd auzii :

— Iartă-mă mînca-ţi-aş... că nu sînt turc, sînt ţigan!

— Stăi să te fac eu căpcăun! auzii alt glas.

— Frati-meu, nu-mi lua zilele, că să fiu al dracului, de nu fug acuşi, uite, nici nu mai dai cu mina de mine. Mă duc !... Iartă-mă!... nu-mi lua zilele !...

— Ei aşi !... Inehină-te mai bine, că am să te bat pî-nă-i muri, ţigane !...

înţelesei că e vorba de Osman al nostru.

Scosei revolverul şi o rupsei de fugă acolo. Cînd colo, ce văzui ?... Osman, cu faţa în sus, şi călare pe el, şedea Costea, fără grijă sucind o ţigare să se odihnească. Osman era legat de mîini şi de picioare.

— Ce faci mă ! ? răcnii eu.

El odată sări în sus şi trase cuţitul de la brîu.

— Te-a omorît, Osmane ? ^

— M-a omorît, logofete!...

— Stai hoţule, să nu mişti ! răcnii eu.

— Ei aşi!..'. Şi plecă liniştit cu cuţitul în mînă.

— Stai că dau!

—- Dă ! Şi se ducea fără să se uite îndărăt.

— Te-mpuşc, stai !...

— Ei aşi!

— Să fiu al dracului de nu te-mpuşc, stai !

— Aşi!...

Şi mergea parcă fără grijă. Mă gîndii, să-l împuşc, cum mai scap eu de puşcărie...

— Dezleagă-mă! că m-a omorît!... M-a găsit hoţu adormit, şi cînd m-am trezit, eram legat... Uite cum m-a muşcat şi' el pe mine !... se văita Ilie. M-a bătut pînă a ostenit.

Cămaşa lui Osman era plină de sînge mai pe de rînd : îl rupsese ou dinţii, nu altceva.

— Stai ! strigai eu iar.

— Aşi ! Trăsei un glonţ în aer.

El se uiţă, se pipăi şi plecă iar rînjind.

— Stai !... că acum dau bine !

— Dă!

— Trăsei altul, răcnind :

— Stai că te omor !

— Şi omoară-mă, mă, omoară-mă, că şi.pe tine o să te frigă de viu tovarăşii mei.

Mă gîndii, să-l împuşc! ? Ce-o să fie ? O să mă aresteze. Primarul era unchi-său. Dacă m-o bate şi m-o omorî

şi el pe mine, ori s-or răscula cu toţii înipotrivă-ne, că toţi ţineau la Costea?...

— Stai, Costeo !

— Nu stau mă... Păstrează-ţi gloanţele, că de-î rămine fără ele, e rău ! îmi spuse el.

— Dezleagă-mă, dezleagă-mă, c-o fi cu hoţii lui p-aci, şi ne omoară p-amîndoi.

Lăsai pe Costea să se ducă şi dezlegai pe Osman.

— Te-a bătut rău, Osmane ?

— Zi-mi Ilie, ca să fiu eu... dacă m-oi mai face turc vreodată !...

— Pistoalele unde sînt ?

— La el. Mi le-a luat !

Atunci mi se zbirii părul.

— Sînt gole, că didesem în nişte coţofeni, să vedem nemeresc... da hai să fugim, că de-o găsi el să le-nearce, ne omoară p-amîndoi.

— Calul tău unde e ?

— Nu ştiu... L-o fi luat.

— Aşaa... acum îl împuşc !

încălţioai şi plecai să-l caut pe unde o luase. Ieşii la margine, mă uitai să-l văd, deloc !...

Mă-ntorsei la Osman. Osman pornise spre Şerpeşti.

— Unde te duci, Osmane ?

— Zi-mi Ilie!... Mă duc acasă. N-am venit să-mi las oasele p-aici.

— Ai Ilie îndărăt...

— M-am dat dracului de o sută de ori că fug ; aşa m-a pus el, fug ! fug ! fug !

Am rămas pe gînduri şi Ilie se ducea...

După ce s-a depărtat, am pornit-o şi eu la sat.

Mă dusei la primărie şi spusei că s-a furat calul lui Osman de către Costea.

— Şi unde e Osman.

— A fugit.

— Păi atunci a fugit cu calul !

Dac-am văzut că nu sînt înţeles şi cam luat în rîs, am plecat la Bucureşti şi-am spus boierului păţania lui Osman.

Boierul s-a dus şi a vorbit nu ştiu cu cine, că atunci cînd m-am întors îndărăt, calul lui Osman era în grajd ;

îl adusese, iar Costea legat de zapciu şi trimes la Giurgiu cu călăraşi.

De frică că mi-o pune capul, m-am mutat şi eu îndărăt şi s-a dus acolo logofătul ce era în locul meu.

— Să nu mai spui, mînca-ţi-aş, şe ruga Ilie, ce-a.m păţit eu cu turcia mea, că rîde satul de mine...

— Nu spui Ilie... Dar vorbă a fost, că am spus şi au rîs toţi.

Şi astfel a păţit başabuzucul nostru Osman, cu Costea, hoţul de cai din Talpa.

PĂŢANIA LUI ION NĂDRAG

Ion Nădrag fusese în toată viaţa lui om cinstit şi muncitor. Avusese frică de dumnezeu şi de oamenii cei buni, dar mai cu seamă de cei mai răi. Respectase şi pe unii şi pe alţii, căutînd să trăiască în bună pace cu toţi.

Cu toate astea, în vremea din urmă, o feştelise rău de tot. Făcuse o greşală, pe care oamenii i-o scoteau mereu în faţă ponos, zieîndu-i că a făcut greşala cu tot dinadinsu, din răutate, iar nicidecum că nu s-o fi priceput cum să facă mai bine.

Pentru greşala lui, căci o greşală era, Ion Nădrag zăcea bolnav şi amărît, cu oasele zobite de bătaie şi cu sufletul hulit de toţi.

Lumea oamenilor e mai mult rea decît bună.

Răutatea stă în suflete întocmai ca nişte gunoaie căzute la fund, într-un vas cu apă. Puţin-puţin să fie clătinat omul din părerile lui, că toată murdăria aşezată la fund, se ridică, se amestică în clarul sufletului şi avem a face cu un suflet turburat, ca şi o apă turbure, sau cu un om înrăit, cu care nu te mai poţi înţelege. Supărarea, pofta de a face pe altul să sufere este momentul'-cînd murdăria de la fund se amestică în clarul şi curăţenia sufletului. Toate astea, bietul Ion Nădrag nu le pricepea şi era amărît, şi pe el că greşise, dar şi pe toţi ceilalţi, că după ce-l bătuseră, îl mai dăduseră şi în judecată, hulindu-l pe toate căile.

Dar care fusese greşala cea mare a lui Ion Nădrag?...

O nimica toată: o nepricepere de cum să se poarte cu cinstiţii lui vecini.

Copiii şi nevasta lui se pomeniseră într-o zi cu el, că vine aproape pe brînei, văitîndu-se : „aoleo-aoleo... m-au sluțit cu bătaia !"

— Cine Ioane, cine ?...

— Aoleu, unde nu e cap vai de spinare, vai de picioare, vai şi de cap !

Ochii lui Ion Nădrag îi erau umflați ca cepele în cap. Plină fața de zgîrituri şi de sînge. Capul numai cucuie din pricina fulgerăturilor de ciomag ; picioarele cotonogite ; iar hainele rupte, căciula pierdută, urechile roşii şi aproape dezlipite de tîmple, iar părul smuls. Venise bătut în lege, adică fără lege, venise bătut straşnic !

Se strînseră împrejurul lui surorile şi ginerii, fetele şi băieții, cumnatele şi cuscrii, iar el le-a spus atunci întocmai cum vă voi spune eu acum. L-am ascultat, sărmanul, l-am înțeles în nepriceperea lui şi l-am iertat.

Uite cum povestea el pricina bătăii.

„Radu Comanac cu Marin Pitpalac sînt neamuri. Comanac vrea să ajungă primar, Pitpalac : ajutor.

Eu, păcatele mele, eu Ion Nădragi nu vream să mă pui nici vătăşel cel puțin, nu||)ăcum-mi^ primar.

Şi cu toate astea, eu pAmiiTiătaia cea mai înghisuită din toți.

Marin Tunsu, vărul meu bun, şi cu Ghiță Ursu, tîlharul meu de vecin, ba că nu, ei să fie, unul primar şi altul ajutor.

Ion Buligai, primarul de azi, vrea să-i tragă pe sfoară şi pe o partidă şi pe alta.

Eu, ca orice cetățean, am drept să dau un vot şi atîta tot. Ei bine, de la votul ăsta mi se trage toată bătaia.

Ştiți şi voi că Ghiță Ursu are o^uzdiM de copii şi de frați, că e neam numeros cu care na^e-brine să te iei în colț.

Marin Tunsu, e om bogat, ştie multe, are prieteni şi ragele... iar nu e bine să-i stai împotrivă.

Comanac, e om meşter, se pricepe în toate şi ai nevoie de meşteşugul lui, din cînd în cînd.

Pitpalac, e mai sărac, dar e cumnatul lui Comanac şi se ceartă ei pe ciolan, dar totuşi sîngele apă nu se face... trebuie să nu te cerți nici cu Pitpalac !

Aşa gîndeam eu, cînd a început fierberea de mai nainte de alegeri.

Votez, vai de mine, dau un vot ca orice cetățean, şî cum îți spun, de aici s-a început : cu cine votez !...

A venit la pîine Comanac, eram prieteni şi neamuri de departe, pentru că o soră a mea ține pe un frate d-ai lui...

— Cuscre, zise el, sîntem rude, să-mi dai votul.

— Cuscre, zisei eu, un vot am... ți-1 dau, dar... să nu te lauzi cu votul meu.

— De ce ?

— Fiindcă... înțelegi, sînt om sărac... Sînt văr cu Tunsu. vecin cu Ursu... Nu vreau să mă gîlcevesc cu eL

— Mie să-mi dai votul.

— Ți-1 dau, dar... pe sicret...

- Ei bine. fie şi pe sicret, dar mie..

— Dumitale..

Şi a plecat.

- Ce faci, vecine?

A venit Ursu la mine.

—. Bine, vecine.

— Vreau să mă pui primar !

— Pune-te, vecine.

Da în gîndul meu : «Ah! că hoț mai eşti, vecine î Mi-ai cotropit o bucată de loc şi nu mi-1 mai dai, spui că-i al tău.»

- Nu zici : să-mi ajute d-zeu /

- Ba zic, vecine, zic... să-ți ajute... Şi în gînd ; «să n-ajungi primar»...

Vecinul meu Ursu e foarte ipocrit. Se-nchină mult... A furat chiar un butoi de untdelemn şi a adus la biserică o oală plină, de a pus-o în candele!... Pe cellalt l-a vîndut şi l-a mîncat.

— Ei, o să-mi dai votul ?

- O să ți-1 dau.

— Ai interes de mine: vecin, get-beget, coada vacii.

— Ti-1 dau.

~ Mi-1 dai ?

— Ți-1 dau !

Da-n gînul meu : «Dracu ți l-o da, că te ştiu ce hoț eşti. Nu poți să furi cît vrei ; nu-ți îngăduie dumnezeu să faci tot răul ce-1 pui la cale.»

~f+ Care va să zică : sînt sigur de d-ta.
— Sigur. '
Am răspunsu-i în politica lui, că Ghiță Ursu e politicos ca ursul la miere, ori ca Ghiță dinaintea troacei cu-lături.
— Dar ştii ce ? am adăugat eu, vreau pe sicret.
— De ce?
. — Fiindcă sînt rudă cu Marin Tunsu, cuscru cu JRadu Comanac... Ăştia vor să fie iar primari... Nu voi să mă cert nici cu ei... Da să-i lucrăm cu ibrişin, pe dedesubt...
— Hî-hî! rînji Ursu, te pricep... Ei bine, fie!...
Şi a plecat şi Ursu.
Iacătă Marin Tunsu, vărî-meu.
— Noroc, vere.
— Noroc, verişoruje.
— Ai auzit, fără-ndoială, ce vreau să fac... Comanac mi-a cutropit un loc, ca şi ție Pitpalac...
— Ca şi Ghiță Ursu.
— Ei şi Ursu, dar nu e vorba de el... Vreau să mă pui primar, ca să-mi iau îndărăt locşorul.
— Pune-te, vere.
— Şi dacă-mi dai votul tău, sprijinul tău, eu ca primar îți dau locul ce ti l-a luat Pitpalac.
• — Mi-1 dai ?
— Ți-1 dau.
— Atunci, noroc !;.. Cu tine sînt! Şi deterăm mîinile.
— Dar, îi spusei eu în şoapte, Ursu vrea şi el primar...
— Ursu e mare şi prost, pentru că să nu crezi că, dacă e cineva hoț e şi deştept. Ursu e hoț, e şiret, e lacom, e numeros, dar e prost ca o ciobotă de iuft rusesc. Eu sînt învoit cu el. de ce o să facem... Avem şi pe Ion Buligai de partea noastră... El, ca perceptorul comunei, ce-o zice e zis şi de vodă.
— Bine, vere, să ştii că fac.
Şi-am cinstit cu vărî-meu Tunsu un pahar de vin. Nu-1 văzusem în casa mea sărăcăcioasă de ani de zile... Că de, omul care are rude sărace, nu se duce pe la ele, zice că-i fac ruşine.

Votul meu era acum hotărît: lui văru Marin Tunsu,. chiar de stă în înțelegere cu potlogarul de Ursu.
Ei, dar tocmai de aci începe dandanaua. Ursu, şiret şi prost, cum e el făcut de maieă-sa, a vrut să mă învrăjbească cu Pitpalac şi Comărtac. Le-a spus : Ion Nădrag e al meu... Cu mine votează... îi dau locul ce-1 țineți voi !...
— Aşa?
— Aşa !
Şi iacă Comanac, şi iacă Pitpalac: «cu cine țiu ?»
— Cu dv... sîntem vecini, am făgăduit.
— Dar şi Uâsu ți-e vecin, şi i-ai făgăduit şi lui...
Ca să-l înşel... Eu cu Ursu, cu hoțul ăla, care mi-a furat locul cu japca ?
Dar îmi muşcai buza... Pitpalac îmi luase şi el alt loc şi putea crede că pildui înspre el.
— Cu dv. votez.
— Vrem pe față.
— Asta nu !... Ursu e mare, are neamuri multe, mă bate chiar în casa mea... Gîndiți-vă, la cît e el de mare şi la cît sînt eu de mic...
— Eşti şiret...
— Şiretenia este arma celor mici şi slabi!
Rîseră şi mă lăsară în pace, dar îmi spuseră : să nu ne trădezi, că-ți rupem urechile !
Asta era amenințare pe care, ca mai mic, o-nghiții tăcînd.

•

Alegerea se apropia. Ursu iar mă-ntrebă :
— Vecine, ai de gînd cu noi ?...
— Cu voi, cu voi...
— Ori ai de gînd să nu ne mai descurci mîinele din păru-ți ?...
— Ba nu, vecine, zău nu !
Şi-n gîndul meu, «Ia uite mă, tîlharul, nu i-ar mai ajuta d-zeu să mai fure !»
— Ei, bine, bine, vedem noi.
Şi a rămas să vedem. Din toți, vărul Marin Tunsu, mai bun: nu mă amenința deloc. Credea în cinstea mea, în cuvîntul dat şi nu l-aş fi înşelat pentru nimic în lume.

Zic : dau lui văru-meu, ce zor am de Ursu !... Şi am rămas hotărît să votez pe Tunsu şi să-l sprijin din toate puterile, întîi pe sicret, cît s-o putea, şi apoi pe faţă — ce-o fi o fi!

A venit vremea alegerii.

Au început alegătorii să se strîngă, în cete, pe partizani. Eu rămăsesem nehotărît. Pitpalac în dos, Ursu în falã. Cum să mă port cu amîndoi?...

Au început ei să se ia la ceartă la formarea listelor... Ştii că trebuie 18—19 alegători să propuie lista de aleşi către birou.

Aci fusei încolţit, cu cine ţiu ?

Făcui eu semne unuia, că ţiu cu el; celuilat: că lui îi dau votul; dar' îmi văzură toţi semnele, se îndoiră toţi de cuvîntul meu şi Ursu îmi înfipse mîna în guler. Nu e vorba, văru Tunsu îi făcuse semn să mă zguduie, ca să ştie şi el cu cine ţiu, pentru cine mă declar.

— îa ascultă mă, strigă Ursu, cu cine tii, ori te umflu ?.,.

— Vecine, eu nu ţi-am spus?... cu... d-ta!

— Minţi...

— Zău, uite.

Pitpalac strigă :

— Nădrag, ce-ai vorbit cu Comanac ?...

— Fraţilor... lăsaţi-mă în pace!...

— Ce pace. mă! strigă Ursu... azi nu e pace... azi e cu cine ţii ?...

Şi mă strînse de guler de-mi luă sufletul. Comanac era departe, se certa cu Tunsu. Pitpalac se zgîlţîia cu văru Macaron, iar eu singur în ghearele Ursului!

— Frati-meu, cu tine ţiu.

— Iscăleşte ici şi haide.

De frică iscălii... Dar cînd să plec, văru Tunsu, văru Macaron, Ion Buligai se băteau straşnic cu Comanac şi Pitpalac.

— Haide ! că te ia dracul! dă şi tu ! răcni Ursu la mine, şi mă amestecai şi eu în trînteală.

Acuşi eu pentru ce, cînd nu vream să mă pui deloc primar ? Nenorocul meu de a nu sta cu oasele nerupte !

Se întoarse vericule, cuscru Comanac şi-mi dete una în nas, de mă dusei de-a berbeleaca cît colo. Veni Pitpalac şi trage-mi !

Săriră vecinii lor şi cară-mi în spinare şi peste ochi.

Luară pe Ursu la trînteală şi dă-i şi lui.

II zăpăciră.

Ursu o rupse la fugă. Neamurile lui, vecini de la care furase pămînt, săriră la el şi dă-i, bate-l şi închide-I!... Scăpase de Comanac şi de Pitpalac, cum scăpase, dar acum încăpuse mai straşnic în mîinile alor iui.

Feciorii lui, puişori de răpitori, se năpustiră şi la mme... Şi dă-mi iar pe spinare şi-n cap!

Comanac şi Pitpalac trage-mi!

Cei ce ţineau cu el, trage-mi iar !

Feciorii şi rudele lui Ursu, trage-mi tot mie !

— Mă ! răcnii eu cît putui, da aţi făcut clacă în capul meu! ?... Toţi mă bateţi mă, toţi?...-Da ce sînt eu, toba voastră ?

Comanac a zîmbit şi m-a lăsat, şi atunci am mai putut sâ repez şi eu cîţiva ghionti în burta neamurilor lui Ursu...

Şi de aci s-a mai potolit nevoia, (Jar am rămas să bolesc, să zac ca vitele rupte, tocmai eu, care n-aveam nici gîndul să mă pui primar !..."

Aşa povestise Ion Nădrag bătaia lui, aşa se întîmplase; dar lumea rea îl judecă în altfel. Spunea că a fost hrăpăreţ, că a vrut să-şi negustorească votul, că trebuie, după ceielalte toate, să-l mai şi închidă, sâ-l mai şi dezbrace.

Ofta Ion Nădrag ; spunea cu glas de foc suferinţele lui, dar pe cine îl mişcau astea toate ? Era învinuit de înşelăciune, cu toate că el voise să ţie cu neamul lui, să-î dea un vot şi atîta tot, dar pe ascuns, ca să nu-şi atragă duşmănia vecinilor. Asta fusese vina lui, aşa o feştelise el în lume şi pentru asta nu-l lăsa nimeni în pace.

Sărmanul Ion Nădrag, om bun a fost, om iubitor de pace a fost, dar tocmai el a mîncat bătaie mai straşnică...

Şi gîndiţi-vă : el nu voia cîtuşi de puţin să fie ales primar!

Aşa e în lume: capra face istoria şi oaia pate ruşinea !...

CARTEA LA 1848

„Acum 60—70 de ani altfel învăţau copiii carte, începu tata bătrînul să povestească.

Cartea d-atunci era aproape nimic pe lîngă cea de acuşi. Cine ştia să citească Ceaslovul, Bucoavna şi Psaltirea, era învăţat şi bun de făcut popă !...

Cînd s-a făcut şcoală în satul nostru, se strînseseră rumânii de prin şapte-opt sate şi cei mai chiaburi îşi aduceau băieţii la şcoală legaţi cu frînghia; pentru că p-atunci, bătaia fiind socotită ruptă din rai, la şcoală bătea dascălul ca, la cazarmă.

Mi-aduc aminte, cum într-o zi m-am pomenit cu bietu **tata** — dumnezeu să-i ierte — că-mi spune: «Sotire, să mergi mîine la şcoală».

Tata era logofăt şi cum eram eu băiatul cel mai mare, vrea să facă şi din mine, dacă nu popă, cel puţin logofăt. Aveam glas şi, spui drept, cînd începeam' să cînt, rămîneau toţi s-asculte. Glasul meu îl hotărîse pesemne să facă din mine popă.

M-a dus la şcoală.

: Acolo, spune dascălului că «ori să scoată din mine om, ori să-i aducă pielea mea pusă pă ciomag — că proşti la casa lui nu-i trebuie».

Cînd am auzit aşa, am intrat la gînduri.

Dascăl, sau profes d-ăştia, cum îi ziceţi voi acuşi, era unul Năstase, ce s-a făcut mai apoi popă.'

Asta era un om rău, se ţinea morţiş după fetele lui popa Dragomir, şi cînd venea să ne-ntrebe de lecţii, ni se zbîrlea părul, pentru că înfuriat, ne bătea de spaimă.

Pe băieţii din şcoală —> şcoală făcută într-o odaie a casei împărăteşti — îi cunoşteam aproape pe toţi. Erau toţi băieţi de la 16 ani pînă pe la 23 de ani.

Ne-a fost mult pînă ne-am dedat cu dascălul şi d-aci ţin-te nebunii !

între şcolari era Barbu Palangă, care d-atunci se ţinea numai de păcăleli; Dincă, ăl care se lupta toată ziua cu Taulete ; Ghiţă, care trecea cu piatra aproape de două ori mai sus peste turla bisericii; Naie, care sărea într-un picior aproape cît era de înalt, şi Nistor din deal, de^care nu se lipea cartea, cum nu se lipeşte apa de untură.

Mai erau ei şi alţii, dar erau mai smiriţi şi mai cruzi; ceştilalţi erau toţi nişte herghidani, nalţi, spătoşi şi gata pe trîntă şi pe bătaie de ţi se făcea frică.

Slovele nu erau ***a, be,*** ce... erau alte mofturi: ***azi, bUrche, vede, glagore, dobro, zalo, zimne, on pocoi, rîţă...*** în sfîrşit nişte alea, date focului de ţinut minte şi scrise pe nişte tăbliţe bătute sus pe pereţi, unde băieţii le ajungeau cu nişte nuiele făcute înadins.

De scris scriam pe nişte tăbliţe de lemn mînjite cu ceară : le zicea panachizi — scriam cu cîte un cui sau cu cîte un băţ.

Toată ziulica steteau băieţii cu ochii sticliţi în sus: la tăbliţele cu slovele.

Dimineaţa dascălul ni le numea pe fiecare de cîte două-trei ori şi apoi noi trebuia să le ţinem minte şi să le cunoaştem, cînd ne-o-ntreba el să i le spunem. Toţi,, mai de bine, mai de rău, ţineam minte pe unele din ele, dar Nistor nu ţinea nici una.

Dincă fugise de cîteva ori din şcoală cînd îi venise rîndul să le zică. Era însă curajos şi ne spunea : «Mă, cînd mi-o veni mie, şi pe dascăl îl trîntesc... şi tot fug» —» dar asta n-a făcut-o el şi a făcut-o Nistor.

— Dincă ! zicea dascălul.

— Porunca ! răcnea Dincă din fundul şcoalei.

— Ştii lecţia?

— Ca pă apă !...

— Treci d-o spune...

— Trec îndată...

Şi venea înfipt, dar dascălul se aşeza la uşă cu o tufă

în mînă, ca să nu o mai tulească pe uşă in pădure, cum făcuse de cîteva ori.

Odată, cînd a văzut pe dascăl că îl scurtează din urmă gata să-l prinză, a început să strige: „fugiţi, fraţilor, că vă omoară şi pă voi!" şi toţi au rupt-o la fugă în toate părţile, de a rămas în şcoală numai Taulete. Aşa că dascălul îi învăţase năravul şi sta cu tufa la uşă, gata să croiască cu ea pe oricare s-ar fi apropiat mai mult de el.

— Zi Dincă.

— Zic jupîne.

— Aide zi.

— Zic dascăle...

— Păi zi...

— Păi zic acuşi... şi tăcea cu bătu pe slovă şi cu ochii cînd la uşă, cînd la dascăl, cînd la slovă.

— Ce slovă e aia după tăbliţa din cap ?

— Aia ?

— E.

— E slova după tăbliţa din cap !...

— Şi cum o cheamă ?

— Zău, jupîne, ,de n-am uitat-o!... Da stăi niţel, că pînă adineaori o ştiam bine.

— Nistor !

— Porunca ! răspundea <şi Nistor.

— Tu o cunoşti ?

— Ha-ha !...

— Spune-o.

— E tot slova a de azi-dimineaţă, răspundea şi Nistor.

— Bine, tot aia e, dar cum o cheamă ? întreba dascălul.

Nistor tăcea.

— Dincă !

— Porunca !

— Ţi-ai adus aminte ?

— Da... e a de azi-dimineaţă.

— E ***azi,*** mă, e ***azi*** ! răcnea dascălul.

— Azi, jupîne, azi — răcnea şi Dincă.

— Ii zice ***: azil***

— Da, azi, îi zice azi !

— Dar ailantă ?

— Mîine !

— Nu mîine, vaca domnului!... Spune tu Nistor... Nistor :

— Poimîine !

— Ah, viţelul Domnului !... E ***buche*** măăă !... ***buche !***

— Buche ! repetau toţi.

— Dar asta ?

— Aia ?

— E.

— Buche !...

— Asta fuse ***buche,*** tu n-o vezi că nu seamănă cu asta ?... Ei, care o ştiţi ?

— ***Vede*** ! răspundea Taulete.

— Bravo lonită... Taci tu ; lasă să spuie boii Domnului.

— Dar asta ***?*** şi cu ochii la Nistor.

— Asta ?

— E.

— Astaaaa...

— Ei aia ?...

— Gligore, spunea Dincă.

— ***Glagore,*** boul Domnului, nu gligore.

— Glagore...

— Mă, dă ce n-aveţi glagore în cap!... Of!... Dar asta ?

— Dobra.

— Nu dobra, ***dobro*** ! Boii Domnului.

— Dar asta ?

— Aia ?...

Şi nu mai era chip să mergem mai departe. Atunci dascălul începea bătaia :

— Ghiţă, ia pe Dincă-n cîrcă !...

Ghiţă lua pe Dincă de păr şi-l azvîrlea la spinare.

Dincă înfigea însă dinţii în umerii lui Ghiţă şi să fi auzit d-aci nainte răcnete şi pe unul şi pe altul, că Ghiţă trăgea cît putea de părul lui Dincă şi Dincă muşca prin cojoc, prin mintean, umerii lui Ghiţă.

Începea şi dascălul cu nuiaua şi da, pînă cînd Dincă uita să mai strîngă cu dinţii pe Ghiţă şi atunci începea Ghiţă : «Dă-i dascăle, dă-i... luminarea mă-si!... că m-a topit cu dinţii !»

După ce-l zbiera pe Dincă pînă rupea o nuia, ca să-i mulțumească, îi poruncea :

— Acuşi ia şi tu Dincă pe Nistor în cîrcă !

— Frati-meu, frati-meu! zicea Dincă bucurat, şi se repezea să ia pe Nistor, îl azvîrlea la spinare şi pățea şi el ce pățise şi Ghiță : căci îl muşca şi Nistor de pe unde nemerea.

Pe Nistor îl bătea mai rău, pînă cînd odată s-a speriat Nistor, a făcut un meşteşug de a trîntit jos pe Dincă,, şi cînd s-a repezit ca un turbat peste dascăl, l-a trîntit şi pă el jos şi a tulit-o la pădure.

D-atunci trei săptămîni n-a mai ştiut nimeni de ştirea lui Nistor.

Păcăliciul de Barbu făcuse însă un cîntec, pe care noi îl ziceam cu toții şi cu tonuri tărăgănate de şcolari :

> ***Azi-buche,*** vede ***pe gligooore...***
> ***Dobra*** este ***zălog*** ziiiiimni,
> Iar ***juvete*** făr de ***lude.***
> Ou ***mislete*** naşi-său,
> ***F&ce on pocoi*** în ***viță !***
> Nuimai ***ştea*** i-a-o geâ,
> C-iapoi vai de ipingeâ !

Gea pe țigăneşte înseamnă ***păzeşte.***

La trei săptămîni, ne-am pomenit cu Nistor, că-i aducea tat-său legat cu o frînghie şi cu un clopot, atîrnat de gît. Noi : Hă-hă-hăăăă!...

«Acuşi Nistor e cu adevărat vițelul Domnului !...» ne-a spus dascălul. Şi d-atunci aşa i-a rămas porecla pînă. a murit.

Cînd simțeam pe dascăl supărat, începea cîte unui să spuie :

> Numai stă, ia-o geâ,
> C-apoi vai de ipingeâ !...

Şi o tuleam mai dinainte.

Pînă primăvara am fugit toți de a rămas şcoala goală,, fugisem din pricina bătăilor.

Atunci boierul a^ făcut popă pe dascălul Năstase şi ne-a spus că la anul o să ne-aducă dascăl pe dascălul Toma, fost în tinerețea lui grămăticul lui vodă Caragea..

Şi s-a ținut de cuvînt, căci a adus pe dascălul Toma. Grecuiețul era mărunțel, blînd şi ne spunea binişor. Cînd grişeam, el ne spunea: «Nu aşa mi leică — vrea să zică neică dar nemerea leică — aşa este vede... şamana cu vita al nostru». Grecu ne-a-nvățat carte, pînă cînd băieții au prins curaj de îl ciupeau de turu pantalonilor, de zicea grecul: «Ma măgari!... Nu fiți măgarile, că sade ruşini !...»

Aşa a fost primul meu an de şcoală.

Acuşi du-te la treabă băiete, că altădată o să-ți mai spui eu din isprăvile noastre de şcolari..."

CIOARA BUNICULUI

Ca de obicei, mă dusei într-o zi pe la bunicu : popa Nica. Mi se făcuse dor de vorba lui blinda şi plină de sfaturi, înţelepte.

Mă dusesem pe jos şi drumul lung, mă ostenise straşnic. O altă treabă aş mai fi avut şi prin Ulieşti; dar bunicul, după obiceiul lui, spunea mereu, şi eu trebuia să ascult. Soarele însă îşi vedea de drum : ajunsese la nimez. După ce-mi spuse bunicul şi din ce a fost făcută crucea Mîntuitorului, păzii cînd îşi trase resufletul şi îi tăiai vorba :

— Bunicule, un cuvînt...

— Cîntă-1!

— Am niţică treabă prin Ulieşti... Dă-mi pe Cioara, că m-aş duce pe jos, dar sînt tare ostenit...

—>ij^e degrab ?

— Da, mi-e degrab.

— Atunci şterge-o pe jos !

Ce-nseamnă asta ? mă gîndii eu. începui să-l rog binişior, să nu-l supăr...

— Sînt aşa de ostenit, bunicule!... Şi apoi eu sînt milos, nu am s-o bat pe drum...

Bunicul îşi dete pletele albe ale părului pe spate, se uită la mine lung, zîmbi şi îmi spuse :

-^JBine băiete, ia-o.

/ teucuraŞ că vru să mi-o dea, ieşii pe fuga la coşar, un<te locuia Cioara, cu ovăz şi fîn denainte şi fluierînd binişor, o înşelai, o mîngîiai şi cu frîul pus în capu-i, o scosei afară la prispă, unde bunicul ieşise să mă vadă plecînd.

— Trînteşte bunicule ?

— Nu.

— Se sperie de ceva ?

— Nu.

— Se poticneşte ?

— Nu mă, n-auzi?!...

— Muşcă, cumva ?

— Ei aşi, să muşte...

— Azvîrle cu picioarele ?

— Nu mă, n-auzi, n-are nici un cusur. Şi iar zîmbi şiret. Eu mă uitai ciudat de tot, mi se părea că iapa bunicului avea vreun cusur, dar bunicul mi-1 ascundea. în sfîrşit, strecurai o nuia de dud, cam groscioară, pe partea ele dincolo de sub şea şi între pătura şelei, să o întrebuinţez la nevoie !

— La revedere bunicule şi-ţi mulţumesc!...

— Să vii sănătos.

încălicai şi, ca să nu zică bunicul că sînt om rău, o atinsei uşor cu călcîiu şi zisei mîngîios :

— Haida Cioroicuţa !...

Cioara plecă cu mine la pas.

Bunicul rămase pe prispă uitîndu-se după mine şi zîmbind.

Ieşii în şosea încet de tot, căci aşa mergea Cioara şi eu nu vream să încep a o iuţi de acolea, din ochii bunicului. Depărtîndu-mă ca o bătaie de puşcă, mă uitai îndărăt să văz dacă mai stă bunicul pe prispă, or a intrat în casă. Intrase.

— Hiii Cioara ! şi-i arsei o nuia.

Cioara odată tresări, se opri în loc şi întoarse capul să se uite în urmă, parcă vrînd să mă întrebe, că ce înseamnă asta.

— Hiii! Hiii ! şi-i mai dădui una. Cioara iar tresări şi acum pricepînd că eu sînt cel care o loveam, făcu jumătate la stînga, să se întoarcă acasă !

— Hiii!... Hiii!... N-auzi?! Şi o-nvîrtii din frîu încotro voiam să merg ; dar ea se-ntoarse cu capul tocmai dincotro veneam ! Eu o sucii îndărăt, ea se suci şi mai mult, dînd din cap şi fluşturînd din coadă.

Dacă văzui, o oprii pe loc. Stătu, dar bătea din picior, de parcă zicea : nu vreau. O ţinui niţel, o întorsei iar încotro vream să merg şi, binişor :

— Hii Cioara !

Cioara moţăi din cap, fluştură din coadă şi căuta iar să se întoarcă îndărăt.

— A-ha, care va să zică, eşti deşteaptă, eşti şireată... Păi stăi neică, să te satur eu de şiritlicuri! Şi unde începui s-o strîng în frîu şi s-o lovesc cu călcîiele şi cu nuiaua, să meargă. Ea începu să sară, să se învîrtească cu mine pe loc, eu iar s-o lovesc şi să-i strig, pînă cînd mă pomenii odată : vrasc în şanţul şoselei! Căzuse ameţită d-atita învîrteâlă !

Mă sculai repede de jos, mă pipăii, mişcai din piciorul care căzuse jumătate sub ea şi văzînd că nu mă doare nimic, începui, vorba ţiganului, să fluier a pagubă!

Ce era de făcut ?

Să mă duc înainte ori să mă întorc îndărăt ? Mă gîndii că bunicul ar fi făcut haz mare de voinicia mea, şi asta nu-mi venea la socoteală.

Ieşii cu ea iar în mijlocul şoselei, încălicai şi :

— Stăi tu ! Ori tu iapă, ori eu călăreţ ! Haida !"

Cioara avea însă ambiţie, că nu degeaba era ea iapă popească, iapă cucoană, în rîndul celorlalte iepe!

Bătu din picior şi nu vru decît să se întoarcă cu botul spre casă.

Pusei gînd s-o smintesc cu bătaia. Mă uitai iar de bunicu, să nu fie cumva la ferestre. Descălicai şi începui să trag de ea încotro vream să mă duc. Intîi nu vru, sărea în sus, şi cu aşa putere, de uneori rămîneam atîrnat de zabale-i, de nu mai dam nici cu picioarele de pămînt !,.. Pe urmă se învoi, şi mă urmă încet şi motăind din cap.

Mersei aşa ca vreo două sute de paşi şi îmi făcui socoteala că, bunicu fiind aşa de bătrîn — 98 de ani — şi nu mai citea decît cu ochelarii şi mai mult din cei rămăsese în cap, fiindcă literile nu le mai vedea, n-o să poată să mă vază, dacă oi începe să cuminţesc pe Cioara.

încălicai iar.

:—r Haida Cioară.

Plecă cu mine, dar tot la pas.

— Hii mai iute !

Rămase tot în pasul ei obişnuit. Eu fierbeam ele necaz.

— Hiii! şi-i dădui cu nuiaua, de o rupsei din jumătate. însă ea se ridică în două picioare şi pe sus ca o maimuţă, se răsuci în loc şi căzu cu picioarele de înainte tocmai unde fusese cu coada.

— Măi, afurisită iapă! îmi veni să rîz de manevra asta ce n-am văzut-o nici la circ. O oprii iar pe loc.

îmi făcui socoteala că ar putea să cadă iar jos şi poate, căzînd pe mine, mă turteşte dedesubt şi mă satură de călărit.

începui s-o mîngîi cu mîna pe coamă şi să-i vorbesc:

— Hai Ciorica, mititica...

De nu ştii ce-nseamnă frica,

O să-nveţi, nu e nimica !....

Un flăcăiandru venea din urmă. îmi veni un gînd :

— Măi vere !

— *Ce?*

— Cunoşti iapa ?

— Parc-ar fi a popii...

— A lui este... Uite ce, nu vrea să meargă iute... O bat : se-nvîrteşte cu mine, ameţeşte şi cade să mă şi omoare... Azvîrle cu a căciulă între picioarele ei. Poate se sperie şi o rupe mai la fugă, că iapa asta, cred că n-a fugit de cînd este.

— Dacă-i cădea ?

— într-un noroc... Ce-o fi o fi... Trebuie să-i scot pas şi s-o învăţ să ştie de frică.

—^Ţine-teY

Zvîrrr... Ţîşt ! Şi Cioara o rupse la fugă, de mă mirai şi eu că a ştiut aşa ceva ; dar mai apoi, după ce se depărta uiTţetecj întoarse capul şi uitîndu-se îndărăt, să vafa^ce-O domoli iar la pas, înţelegînd că n-a fost primejdie şi că şi d-o fi fost, a trecut! Flăcăiandrul, rămas în urmă, rîdea să se prăpădească.

Ce să aibă?... mă gîndii eu. O fi şeaua pusă rău...

Descălicai, o deschingai, dibuii pătura să nu facă vreo cută, să nu fie vreun glod prin îndoiturile ei; luai

seama şelei, să nu aibă vreun cuişor, ceva, nu găsii nimic rău.

O înşelai iar, încălicai şi plecai, tot la pas, că numai aşa vrea să meargă, gîndindu-mă cînd o să mai ajung eu în Ulieşti!

O femeie ieşi dintr-o curte cu doniţele la apă.

Na ! iacătă şi secul ! Ce-oi mai păţi cu Cioara ! Cioara văzînd femeia, iuţi paşii şi apoi merse iar încet, cînd se simţi Tingă ea.

— Bună ziua, îmi zise femeia.

— Bună ziua, îi răspunsei eu supărat, şi de işitul ei cu sec.

— E iapa popii ?

— A lui, da.

— Acas e părinţelu ?

— Acasă.

— Mă duc s-aduc apă unei lăuze...

— Treaba dumitale... Hii Cioara !

Cioara însă rămase tot neînţelegătoare, adică tot la pas.

— O să viu la părinţelu...

— Du-te...

— Unde te duci ?

— Hii Cioara !...

— Te duci departe?...

— Mă duc, lele.

Femeia începu să scoată apă şi să mă tot întrebe de vorbă. Mie însă, care mi-era degrab, numai de vorbă nu-mi ardea.

— Mi se pare că eşti nepoţelu ?...

— El... Hii Cioara!

Cioara : moţ din cap şi rămase tot pe loc, lîngă femeie.

— Nu vrea sa plece ?

— Nu. Hiii!

— I-o fi sete...

— Aşi!... Hi Cioara !

Cioara rămase tot pe loc ; simţea mare plăcere să mă audă vorbind cu femeia.

— Dă-i apă...

— Aşi... Hiiii... Cioara !

Femeia scoase o altă găleată de apă şi lăsă lanţul găletei lung şi se apropie de Cioara s-o adape. Eu reuşii s-o mai fac să meargă niţel înainte şi femeia îi puse sub bot găleata cu apă.

Ea gustă, moţăi din cap, tocmai ca o cucoană ce face fasoane că nu-s bune prăjiturile şi se scutură zdravăn.

Femeia plecă cu doniţa de la puţ. Atunci mă pomenii că pleacă şi Cioara, dar tot încet şi în pasul ei obişnuit.

— Ce sfînt popă ? !...

— Sfînt.

— De cînd a venit în satul nostru tutulor ne merge bine.

— îmi pare bine.

— Unde te duci ?

— Încoaci...

Femeia pricepu că n-am chef de vorbă şi tăcu. Ajuns»? la poartă şi intră. Cioara se uită lung după ea şi merse înainte.

Ei, dar mersul ei, aşa de încet, nu-mi convenea deloc; abia aş fi ajuns pînă seara în Ulieşti, că de întors, n-ar mai fi fost chip.

Frămîntîndu-mă eu în gînduri ce să născocesc ca să scot pas Cioarei, mă pomenii ajuns în dreptul caselor boiereşti. Tocmai atunci scoase d-zeu cucoanele la plimbare. Se înmuiase zăduful, venea seara cu stolurile de rîndunele şi cu roiurile de ţînţari după malurile şi valea întinsă a Neajlovului. Cioara, văzînd cucoanele ceva mai înaintea ei, iuţi paşii, ajunse în dreptul cucoanelor, se alătură şi mai bine şi rămase la pas cu ele.

— Sărut mîna ! zisei eu, văzînd cucoanele uitîndu-se întrebătoare la mine.

— Bună ziua. Ce vrei?

— Eu, nimic!... Hii Cioara ! şi-i didei un călcîi uşor. Cioara însă nu înţelese decît anapoda gîndul meu, că în loc să meargă ceva mai repede, ea se apropie şi mai bine de cucoane. Cucoanele văzînd că soarele arunca umbra mea şi a Cioarei în umbra lor, se uitară la mine şi mai întrebătoare. Eu mă simţii cu obrajii înfierbîntaţi şi...

— Hii Cioara ! Hi, n-auzi!

Dar vorbe d-astea, îndemnuri aşa nemaipomenite, o lăsară nepăsătoare, şi păşea încet, parcă asculta cu mare băgare de seamă vorba franţuzească a cucoanelor.

— Domnule, pentru ce te ţii după noi ? se cam răsti una din cucoane.

— Nu mă ţiu deloc, cuconiţelor, dar iapa...

— Hait, hait... nu întinde vorba... Ia-o la picior !

— Hiii... Hiii... Cioara !

Vorbă să fie. Cioara tot aşa de potolită, tot aşa moţăind din cap la fiece pas, de părea că urcă tot dealuri, n-avea nici gînd să meargă mai repede.

— Domnule, nu-nţelegi ?

— înţeleg cuconiţelor, dar, uite, nu vrea Cioara... Hiii !...

— Ce-nseamnă domule asta ? Asta e obrăznicie...

— Cuconiţelor !... Hiiii ! Hiiii ! şi începui s-o ating uşor cu călcîiele ; dar zadarnic.

— Obraznicule !... Măgarule!... Nu-nţelegi să pleci nainte ; ce-nseamnă purtarea asta ?... Răule crescut !

Vorbele astea mă supărară straşnic. Destul eram eu amărît de purtarea Cioarei, mai veneau acum şi cucoa-. nele să-şi bată joc de mine. Repede, fără să mă gîndesc la ce o să se întîmple, începui :

— Fira-i !... Găsite-ar !... şi tăbărîi să dau cu nuiaua cit puteam, de-o rupsei iar de la jumătatea rămasă.

Odată mă pomenii însă ca într-un vîrtej, auzii chiote de „îu, auliu ! săriţi!" şi cînd băgai de seamă, Cioara se-nvîrtea ca o sfîrlează, trîntise o cucoană în şanţul şoselei, iar celelalte fugeau, de nu le-aş fi prins nici cu £in cal de ceilalţi. Cînd se domoli chiotul, se domoli şi Cioara din învîrtit, chipurile nu căzu cu mine, şi asta nu ştiu, fu noroc, ori nenoroc, dar mă pomenii cu un argat boieresc, că ieşea din curte în fugă, cu capul gol şi întrebînd de mama focului „ce este, ce este ?"

Hait!... îmi tăbăceşte ăla pielea, gîndii eu şi ţineam de frîu de amîndouă părţile, ca să nu se poată învirti cu mine şi-i dam călcîie, ca tot şi oricum să-i scot pas, să nu mă prinză nevoia ce venea din curte.

— Ce e, ce e ?

— Uite Ioane, măgaru ăla... să ne omoare cu iapa pe toate.

— Cuconiţelor, începui eu mai din vreme, pînă n-o apuca Ion să dea, iapa e vinovată, nu eu... că nu merge !... Zău !... Hiii... Uite ! Nu da, nene !... Auleu!... Dar zadarnic : Ion nu mai stătu de vorbă, mă prinse şi cînd dădu cu o prăjină, ce parcă naiba i-o scoase în cale, mă stîrci pe spinarea Cioarei.

— Aoleu... Nene mă !... Iartă-mă !...

Nea Ion, că d-aia l-o fi botezat naşi-său Ion, nu vrea nici el să ştie, că-mi mai altoi una, de umblai să cad dincolo.

— Iapa, nene !... iapa !...

li altoi şi ei una, de mă pomenii cu Cioara iar pusă la fugă.

Fuga asta a ei fu cu noroc, că mă depărta de nea Ion şi de prăjina lui.

Fugi ea iar un petic şi văzînd că nea Ion a rămas şi nu mai se simte viind, se mai uită în urmă şi apoi domoli pasul, de parcă nimic nu se-ntîmplase.

Ei, asta era prea, prea.

Ajunsesem abia în capul satului.

Crezînd că sînt singur, începui şi eu să-ss.i vărs usturimea de pe spinare în ocări şi în înjurături :

„Cioara dracului!... Cioară împeliţată !..." Cînd numai ce auzii:

— Da bine mă băiete, de ce mă faci cioară?...

Mă uitai şi văzui seuHndu-ise, de sub umbra unui salcîm, o ţigancă cu o travstă mare şi cu un ţigan voinic.

— Ei asta e, zisei eu, ce am cu voi ?

— Păi ce ai mă cu noi, de ne ciorăieşti ?... Şi începu ţiganca s ă m ă ocărască. ~ — - ^

— Făi lele, da-nţelege... Aşa îmi cheamă iap?. Că uite-o, e neagră...

— Ce iapă mă, ce iapă... păcătosule, că te mudără acuşi de vezi stele roşii.

— Aoleu Cioară !... Hait !... Lele, nene... fi-i-ar numele de rîs !... Zău !... Na... E lesne să... uite-o... nu merge!...

' Ţiganul se uită şi mai crunt, ţiganca îi da înainte cu ocările, iar Cioara domol şi moţăind din cap, scoborî singură potecuţa din capul satului, ce ducea la Obislav, sau la Ulieşti, la moara lui Martac.

Ţiganul înţelese ori nu înţelese, că rămase pe loc, scăpînd de ăsta destul de ieftin...

— Ce mai fu şi asta Doamne ? mă tot întrebam eu. Gîndeam însă că întîmplările pe dos s-au isprăvit şi că, pînă la Ulieşti, n-o să mai paţ nimic.

Scoborîi în valea plină de anini, prin care şerpuieşte Neaj Iovul.

Acolo era iarbă verde, şi umbră din destul.

Telencile oilor se auzeau spre Ulieşti, iar alte telenci mai mari, sub sat, la poalele dealului, ale vitelor mari boiereşti.

îndreptasem potecuţa ce ducea la moara lui Martac. P-aci, îmi plăcea şi d-ar fi fost Cioara iapă chiar vrenică, aci tot aş fi domolit-o la pas.

Auzii în laturea mea dinspre dreapta.

— Sto breazu !... Sto !

Mă uitai, căci strigătul acesta ştiam că se zice pentru vrun bivol. Văzui un bivol mare cu un butuc de picior şi breaz în frunte.

— Sto!... Stoi!... Măi băiete! începu văcaru să mă strige.

— Nu merge iapa, răspunsei eu, dînd călcîie Cioarei, că poate o fi dobîndit obiceiul, după atîtea întîmplări, să meargă mat repede.

— Sto !... Sto... Măi băiete, fugi, că uite bivolul te-mpunge !...

Bivolul mugi de două ori şi porni cu capul sus spre mine.

— Hiii... Hiiiii... Hiiii ! Şi-ncepui s-o-nţep cu cotorul ciompeiului de nuia şi s-o bat, dar ea începu iar să se învîrtească pe loc, cum luase obiceiul.

Bivolul o rupse de fugă spre mine, pe cît îi îngăduia butucul, cu capul în jos şi cu coada zbîrlicată în sus.

Cînd văzui aşa, nici nu ştiu cînd sării jos din spinarea Cioarei, şi o rupsei la fugă spre un stuf de anini, în care unul era ceva mai groscior ca mîna.

— Sto!... Sto!... Fugi mă, fugi! Auzii văcarul, ce-l zării şi pe el, viind cît putea, cu ciomagul ridicat în sus.

Ajunsei la stuf, dar şi bivolul ajunsese lîngă Cioara.

Fu ciudată de tot întîlnirea Cioarei cu bivolul...

Se uită la ea, nu-i făcu nimic, dar... o-ndreptă la mine.

Mă repezii şi eu sus în anin. Veni şi bivolul numaidecît, se vîrî în stuf cu toată puterea, îl resfiră în toate părţile şi puse ochii sus pe mine. Tîlharul de bivol, că altfel nu ştiu cum să-l numesc, pricepînd că aninul e subţire, începu să împingă cu capul în el, de îl îndoia gata-gata să-l rupă.

— Nene măăă... Nene săi ! începui eu să strig la văcar. Rupe bivolul aninul cu mine — sări mai repede !..'.

Ajunse şi văcarul lîngă stuf, înţepă bivolul cu boldul din capul ciomagului şi-l puse pe goană. Eu tremuram sus şi mă trecuseră o mie de năduşeli de frică.

— Da bine, mă băiete, începu văcarul, dracu te-a adus p-aci ? Dacă te prindea bivolu şi te omora, ai

— De...

— Cum de, dam eu de belea, ai ?

— Ştiu eu.

— Al cui eşti ?

— Sînt nepotu popii Nichi...

— Aaa !... Bine tăiculiţă, d-aia cunoscui eu iapa ; dacă te omora biolu, ce făceam eu cu părinţelu ?... auliu !... Şi ţi-am dat de veste... Vai de mine !...

— Mi-ai dat, moşicule... dar iapa, iapă popească, de popă bătrîn, nu merge...

— Auliu... Ştiu... Ştiu, aşa duce şi pe bietu popa, încet, de parcă ar fi tăgîrţă cu ouă, să nu se spargă...

Plecai cu văcarul spre Cioara, gîndindu-mă că purtarea asta e un obicei la ea, prins din pricina bunicului, care de bătrîneţe, n-ar fi putut niciodată s-o puie pe o fugă mai repede, decît la pasul şi în voia ei.

Ea păştea fără grijă.

— Las-o, zisei văcarului.

— De ce ?

— Ai de mă petrece de bivol... Mă-ntorc îndărăt şi o las dracului... O trimite bunicu pe cineva s-o aducă de p-aici...

Mă petrecu văcarul şi venii la bunicu.

— Venişi mă ?

— Venii.

— Aşa repede ?

— Aşa.

— Mare minune !... Nu credeam să ajungi tu cu iapa la Slieşti, numaidecît.

— Ce Ulieşti, bunicule ?... Şi... îi spusei totul... Rîse şi el şi apoi îmi spuse :

— Ei mă, voinic tînăr, cal bătrîn, greu se-ngăduie la drum... Dar nu e nimic... bine că nu te-a-mpuns bivolu, că aşa era mai rău...

Şi a trimis un băiat să-i aducă pe Cioara acasă, care rămăsese să pască în valea aninilor, d-a valma cu vitele boiereşti.

DANȚUL DRACULUI

i

Neculae al lui Fănică e cîrciumar şi-mi spune, cu glas amărît, ce-a pățit şi ce pate el de vreo trei ani, cu nişte țuică şi vin de contrabandă. Cu toate că necazurile lui sînt mari, totuşi nu mă pot opri să nu izbucnesc în rîs. Cum îmi zugrăveşte el pățaniile şi oamenii cu care a intrat în acest joc nenorocit, mă face să-mi înehipuiese legile ca pe nişte mari plăşi, cu firele unse cu smoală şi cu păcură, iar pe întinsoarea lor, sămănați cu puncte negre şi fioroase, marii păianjeni, sau oamenii puşi să le aplice. Şi-mi înehipuiese şi pe bietul Neculae, muscă mititică, încurcată în plasă şi chinuită şi suptă de toți. Cînd rid eu — fără să ştie el ce-mi înehipuiese — rîde şi el şi spune: «Cică să te pricopseşti!... Cum să te pricopseşti, cînd dai de hoți peste hoți!... Zice unul şi altul că de, eşti cîrciumar, doar stai la tarabă şi vine cîştigul!... Dar pe cîrciumar cîți îl sug, nimeni nu-l întreabă ! Suge şi el un sat de bețivi, dar şi pe el îl suge o haită de hoți...

Pe la Paşti, acum doi ani — ăsta e al treilea an — ăl cumnată-meu Gheorghe, că e un hoț, da şi un prost... dar mai prost eu, nene Iancule — ah ! am să rni-l bat, să-mi sting jeregaiul de la inimă ! — a venit acasă, mina găsit nevasta singură şi a-nceput cu-n băț să-mi măsoare băuturile prin butoaie. A văzut că am puține băuturi, şi a lăsat vorbă nevestii, cum oi veni, să mă duc. pe la el, că are să-mi spuie ceva.

Cînd am venit acasă, nevasta mi-a spus, şi eu, prost, am plecat la el.

— Bună ziua, cumnate.

— Bună ziua, cumnate...
— De ce m-ai chemat pe la tine ?
— Mă, ştii de ce te-am chemat ?... Ca să mergem la băuturi. Venisem la tine să mă-mprumuţi, dar văzînd că nici tu n-ai, am plănuit ca mai bine să mergem la altele...
— Cum să mergem mă, i-am zis eu, nu stii ce ordine s-a dat ?...
— Le dăm dracului de ordine...
— Cum să le dai, mă ?
— Cu plan !...
Hoţii ăia de politicieni dăduseră nişte ordine, ca să nu mai transporte nimeni băuturi cu carele, ci numai cu trenul şi cu camioanele automobile, că vitele să fie oprite la munca cîmpului. Erau ordine la preceptori, la jandarmi, la poliţie, la primari, şi la dracu să-i ia. Acuşi noi, cîrciumari păcătoşi de sat, ne da nouă mîna să ne ducem lă Bucureşti, să angajăm otomobil, ca să ne aducă o sută de vedre de băuturi?... D-am fi adus mai mult, da ; dar aşa, cum?... Noi însă, eu şi cu cumnatul Gheor-,' ghe, aveam caii noştri ; isprăvisem de plug, dar era ordin !... Cei mari îl dă, orb-şchiop, dar ăi mici trebuie să-şi scoată ochii şi să şchiopăteze după el...
— Ei, şi cam ce plan ai tu ? l-am întrebat eu.
— Plan uşor... Punem butoaiele în căruţă, coceni împrejurul lor, coceni dasupra, apoi plugul şi apoi grapa !... Cine ne vede, zice că ne ducem la plug, ori că venim de la plug.
— Mă cumnate, îi zisei eu, mie parcă-mi şopteşte cineva să mă astîmpăr... Să vînz băuturi cît oi mai avea, şi apoi pui lacătul... Decît să mă prindă şi să dau de belea... Tu nu ştii că nici circiuma nu e pe numele meu ?... E pe numele lui Traian al Floarii. Cînd m-o descoperi cu vreun bucluc, mă dă afară şi d-acolo...
— Ce sec eşti mă! începu el, deşteptul!... Of!... ce bătaie am să-i dau, că ne-am bătut de trei ori pînă acuşi — să plăteşti taxile degeaba, mă ?...
— Să le plătesc mă, dacă aşa e norocul meu.
— Eşti sec şi fricos. Ia-te mai bine după mine, că eu pe.cîti i-am răsucit după deşti !... Ei-he, erau şi nemţii daţi dracului, şi eu îi păcăleam... Ocoleam satele şi veneam numai noaptea!... Dar p-ai noştri?...

— Ai noştri sînt mai hoţi, cumnate, că sînt tot rumâni, şi pric'epînd cum ar face ei hoţia, d-ar fi în locul tău, o pricep şi p-a ta cum o faci!... De unde ştii tu că nu vine şi înţeapă prin coceni şi dă, banc ! de butoaie ?... Ce te faci atunci ?...
— Ii mituim ! Eu, cînd mă prindeau nemţii, aşa făceam !
Mă gîndii, mă răzgîndii, şi dracu, ca să-şi bată de mine joc, mă-ndemnă să primesc.
Plănuirăm ca să mă-ntorc acasă, să viu cu căruţa şi caii mei la el, să-i iau două butoaie ale lui — iar băuturile să le împărţim acasă pe din două — şi apoi să plecăm de la mine noaptea.
Plecai acasă, dar pe drum îmi tot venea să oftez!... Ei, zisei eu, nu sînt învăţat şi d-aia... dar cărăuşia învaţă pe căruş şi hoţia pe hoţ.

•

Şi mă duc cu căruţa şi caii mei la el, punem butoaiele sus, punem cocenii bine împrejurul lor ca să nu se vadă şi venim la mine. De la mine mai puserăm dasupra plugul meu şi grapa mea. Pe Neacşu, ca să-l luăm să ne mîie caii şi să avem om la căruţă. Isplicarăm ţiganului cum stă şiretenia şi el primi. Ne luarăm bani şi merinde şi plecarăm.
Prin sate, ce e drept, nu ne-a-ntrebat nimeni. Cine ne vedea, socotea că trei oameni se duc să are. In Găeşti ni se revărsa zorile. Un sticlete d-ăla — că, nene Iancule, mîrlanii prin sate şi sticleţii prin oraşe, sînt hoţii hoţilor. Ce sînt ei hoţi d-acasă, da ce-i mai învaţă şi la şcoală ! Stăpînirea cînd i-a ales, parcă a dat cu bobii, de a aflat pe cei mai hoţi, ca să-i puie în slujbele astea. O fi socotind, dracu ştie, că hoţ pe hoţ se prinde — se tot învîrtea prin piaţă fără rost.
— Unde vă duceţi, mă ?
Da cumnată-meu Gheorghe, cu curaj :
— Tu nu vezi, la plug !
Moţăi din cap sticletele, zîmbi, şi ne-ntoarse spatele.
— Mă, ăla zîmbi şi moţăi din cap... A priceput unde ne ducem !
— Ptiu! sec eşti !

Tăcui. D-aci începu să ne iasă cu sec mereu ; ba într-un sat, prin Bădulești, iaca și popa !

— Mă, numai cu sec ne iese...

— Ce mă, vrei să nu se mai ducă femeile să-și ia apă, din pricină că treci pe drum ?

— Bine mă, da și popa?,..

— Și ? ce-o să legi tu omul să nu umble, fiindcă-i popă ! ?

Prin Glîmbocata și-alt popă !

Începui să mă-nchin... „Doamne, nu-mi trimete cioclii tăi nainte... Doamne, apără-ne !"

— Mă, s-o răsturna căruța cu noi, om muri vreunul, că uite și-alt popă !...

— Și dacă mă, și dacă !... Sec ești, mă !...

Și merserăm, și în Leurdeni... alt popă !

Acuși se-nchină și el...

— Neacșule, să mii încet, să nu care cumva să te-mbeți, că... prea mulți popi!...

O luarăm încolo pe Glîmbocel și întrebam... sfioși...

— Cu ce s-o ridicați ?

— Cu căruța...

— Nu e voie...

— Ne privește pe noi.

— Nu dă perceptorul bilet de liberă circulație, nu primește taxele... e oprită vînzarea în mic...

— Plătim șperț... ungem osia, toate osiile î...

Găsim tocmai pe seară unul, care zise ca noi.

— Cît țuica ?

— O ssată de lei decalitru pentru mine și 20 lei pentru stat...

— Lasă-1 pe stat...

— împărțim dreptul lui în două...

— Fie, dar vinul ?

— Dar vinul ?... Se gîndi și apoi :

Șaizeci cu fond, cincizeci și cinci, împărțindu-1.

— Primim.

— Dar, ne spune rumânul, dacă v-o prinde, să nu care cumva să veniți la mine, că vă omor cu bătaia... De v-o prinde în curtea mea jandarmul, perceptorul sau primarul, răspund eu ; dar pe drum, răspundeți voi — eu : nu știu, nu v-am văzut.

— Pă noi nene?!... ehe! se laudă cumată-meu de colo !... of... Pînă nu l-oi bate eu să mă satur, nu mă las!... «

— Trageți căruța încoaci...

Băgarăm' căruța la el și ne-o vîrî între un patul și între o magazie.

— Acuși ai să bem, să mîncam, că tocmai de noapte măsurăm.

Primirăm și asta, gustarăm băuturile, mîncarăm, ne împretenirăm cu rumânul și, cînd se aprinseră luminele, începurăm și noi lucrul. El dăduse raită pe la perceptor, pe la jandarm și ne spuse : „sînt beți !... n-aveți grijă !..." Pînă pe la noaptea jumătate măsurarăm, încărcarăm și plătirăm.

— Mă, să nu vă prindă, începu rumânul iar, că măcar de plătesc jandarmului două sute de lei, d-al pui de vă sluțește cu bătaia... De v-o prinde, să nu spuneți nici morți de unde ați luat, ca să nu mai mă băgați și pe mine în nevoie...

— Las nene, noi?!... O-ho !... d-ar tăia carne și-ar pune sare si tot nu spunem, zise ăl cumnată-meu de colo.

Plecarăm din curtea lui pe la douăsprezece și jumătate noaptea.

*

Acuși pe drumul Piteștilor trec căruțe întruna, și nu le mai întreabă nimeni. Nu ne-ntreabă dar nici pe noi.

Neacșu nostru, hoț, fir-ar al dracului, cît cotroboirăm noi prin năuntru, cotroboise și el pe unde putuse. Furase românului o căciulă, îi mai furase o bardă, gratiile și coșu căruții! Băgarăm noi de seamă tocmai la ziuă, cînd ne apropiam de Găești.

— Mă Neacșule, dar cînd dobîndi căruța mea gratii și coș ? întrebai eu.

' — Ast-noapte.

— De cînd se făcu pleașca ta de pălărie căciulă de miel creț ? îl întrebă și cumnată-meu.

— Tot ast-noapte ! Și începu să ne spuie cum a făcut.

— Auliu, trăsnite-ar sfîntu Ilie, începui eu să mă vait, bine mă, nu te-ai gîndit ? Mai avem noi obraz să ne mai ducem şi altă dată în curtea rumânului ?

— Pai eu nu mai mă duc !...

— Ia uite măăă!... cînd pleci cu nagoda pe drum !...

— Taci mă, bine i-a făcut, începu cumnată-meu, era un hoţ şi ăla!... Vinu se vinde cu patruzeci de lei decalitrul şi ţuica cu optzeci... a vrut să se folosească de încolţeala noastră... Bravo Neacşule !... Doar dacă n-ai găsit tu altceva mai de preţ să-i iei.

Tăcui. Văzui eu că am plecat pe drum ca oamenii dracului. încai de nu ne-o prinde, că... mai bine sărac şi curat, decît bogat şi murdar.

Ne apropiarăm de Găeşti. Al cumnată-meu :

— Mă, ştiu eu un drum pe marginea Potopului. Facem hăţ caii, ocolim Găieştii şi ieşim tocmai la moara Carabuloaicii.

Hotărîrăm să ocolim. Cînd însă ce să vezi ?... Drumul acela avea un noroi de intra roata pînă la căpăţînă. Caii se opriră numaidecît...

— Mă, nu e rost... e drumul rău... nu se poate merge pe el...

— Să videm cît o ţine rău, zise el.

Pornirăm amîndoi înainte. Drumul era cu neputinţă de mers pe el cu o căruţă goală, dar încă fiind încărcată. Acolo, spre Potop, locul e mlăştinos şi pămîntul pufai.

— Să-ntoarcem... s-o luăm prin Găeşti... ce-o fi o fi..

Abia întoarserăm căruţa, înlăturînd cu mîinele noroiul dinaintea roatelor.

— Ajută Doamne ! Ajută Doamne ! ziceam eu.

Dar el:

— Mă, nu zi aşa, că dumnezeu nu e hoţ şi deci nu ne ajută... Zi: ajută drace, ajută drace, că ăla e de-ai noştri ! Da eu nu zisei nici aşa, ci-l lăsai, vorba ovreiului, să zică el !... Mi-era că s-o supăra dumnezeu...

Mergeam pe jos şi făcurăm planul, ca Neacşu să mîie caii, iar noi să mergem unul înainte, pe o margine de

strada, ca să spionăm, şi altul în urmă pe marginea cealaltă.

— Care s-o lega de noi, îl mituim şi trecem.

în dreptul poliţiii îmi tremura inima. Vardistul d-acolo dormea. Trecurăm.

— Mai e sticletele din piaţă...

Cum mergeam în urmă, odată numai auzii păcăniturile căruţei. Mă arse prin inimă. Silii pasul şi... în dreptul pieţei vreo cinci^şase căruţe oprite şi alea. Sticletele se ciorovăia cu oamenii... Erau tot circiumari oa noi. Aia se tocmeau cu sticletele.

Cumnată-meu, hoţ, ba că nu, că să-i tragă chiulul.

Strîmbă căruţa spre fundul pieţii, ca să treacă spre Obor.

Sticletele nu băgase de seamă că era tot noapte şi întuneric beznă.

Cînd la colţ, la brutărie, un găzar, care venea dinspre Obor, vîrî oiştea printre spiţele roţei şi ne împiedică căruţa.

Cumnată-meu, nu tăcu... îl luă la înjurătură ! Sticletele auzi larma şi veni pe fuga.

— Dar voi mă ?... Ce-aveţi aici ?

— Gaz! spuse găzarul.

— Dar voi ?

— Noi ne ducem la plug !...

El păru că ne crede, dar pînă să descleştăm noi căruţele, hoţu vîrî cu tesacul prin coceni şi dete de butoaie.

— Ce tot îndrugaţi voi mă, că vă duceţi la plug ?... Voi sînteţi tot contrabandişti...

— Lasă frati-meu, începu cumnatu... na un pol!...

— Un poool! ?...

— Na doi !

— Doooi!?...

— Ei, na trei !

— Bine, mă secule, începu sticletele... Cu marfă de 7—8 mii de lei, umbli tu să mă cumperi cu trei poli !... Dacă dai o mie, treci ; dacă nu, hai la poliţie...

Eu văzînd că se-ncepe danţui dracului, mă amesticai în vorbă.

— Dă mia cumnate, şi să scăpăm...
— Ce eşti prost, mă ? !
Şi ar începu... Abia ajunsese la două sute. Cind, hop » poliţaiul !
„Ia!... mai mituie acu!... Vezi cumnate? Se duse dracu, deşteptă pe poliţai şi-l aduse aici!... Fluieră cumnate, fi-ţi-ar de cap !..."
Cumnată-meu începu şi către poliţai...
— Domnule, ia-ne două sute, şi dă-ne drumul...
— Haide .'...haide !... Întoarce, mă !... şi arse pe Neacsu cu o nuia peste căciulă.
întoarserăm căruţa. Ăilalţi cîrciumari o şterseră, plătiseră şi scăpaseră pînă să vie poliţaiu.
— Vezi mă, vezi ? începui eu, calicia pierde omenia... Aia au dat şi au scăpat... noi ne calicirăm şi-o păţirăm...
Vardistul luă caii de dîrlogi şi porni cu căruţa îndărăt. Neacşu se oprise în mijlocul străzei, cu fisca în mînă.
Cumnată-meu mergea pe lîngă poliţai, încerca să-i mituie mereu.

— Ce faci mă ? zisei eu lui Neacşu.
— Păi ce să fac ?
— Tu nu mergi la poliţie ?
— Eu să merg la poliţie ! ?... Da nu ştiu eu ce e la poliţie?...
— Neacşule, trebuie să mergi şi tu... Am făcut-o toţi, S-o tragem toţi...
— Dar pe ce?! Am eu marfă în căruţă?... pă ce să mănînc bătaie ?...
— Nu se poate Neacşule, trebuie să mergi... Poate faci tu meşteşugul şi furi căruţa... Pe noi o să ne-nchidă ; da pe tine, dacă spunem noi că eşti chirigiu, te lasă slobod şi tu furi căruţa...
— Nu merg, că mă bate, de ce am lăsat plugu şi am plecat în chirie, şi am călcat ordinul statului!...
— Neacşule, trebuie să mergi, că, de unde nu, te spui cum ai furat căciula, barda şi gratiile !... Te-aduce poliţia, ori de unde te-i ascunde... Mai bine hai cu noi!
—^ Măi mînca-ţi-aş, începu ţiganul, dacă e aşa, merg ; dar să spuneţi despre mine că sînt mut şi surd, ca să scap de-ntrebările lor... Şi eu, d-oi putea, fur şi pe cucoana poliţaiului, nu numai căruţa.
— Aşa' să faci Neacşule, că de mi-o lua caii şi căruţa, plugul şi grapa ootrobonţ, mă împuşc!... Marfa ca marfa, ducă-să; dar dacă-mi ia şi astea, rămîi sărac de mă-ntind cîinii!... îţi faci o pomană, dacă mi le scapi.
Mergînd noi, iacă şi cumnatul, ne aştepta...
— Mă, poliţaiul *e* hoţ, începu să-mi şoptească cumnatu, nu vrea mită... Dar eu am făcut un plan... să spunem nume schimbate... Mie să-mi ziceţi Gheorghe Miresou, şi ţie Ştefan Cristescu, iar lui Neacşu, Neacşu Ion.
— Bine mă, cumnate, cum să punem noi beleaua noastră în spinarea lui Gheorghe Mirescu?... Ala e om de treabă...
— Ce de treabă mă, ce de treabă?... El duce coperativa de la noi... Nu-l ştiu eu ce hoţ e şi el ?...
— Ba nu, băiete, zisei eu, altfel de Gheorghe zic, da Mirescu, nu...
— Ziceţi-mi Gheorghe Stănescu ! că trebuie să fim la o vorbă... Poate ne cercetează pe cîte unul, pe cîte unul... Aşadar... eu sînt Gheorghe Stănescu, tu eşti Ştefan Cristescu şi tu, Neacşu Ion... ţineţi minte ?...
— Ţinem...
Şi intrarăm în curtea poliţiii. El ne făcu semn, să-l lăsăm tot pe el întîi să intre...
Intră înăuntru.
Ce făcu, ce drese, că auzirăm: „Buf, trosc, plici!"... şi pe el: „Hau ! î!... ho !... Dau cin'sute !"
Calicul şi bătut, şi tot nu da o mie !...
— Măă,' şoptii eu lui Neacşu, ăsta nu se retrage din calicie, cum nu ne retrăgeam noi de la Mărăşeşti!...
— Brava om ! îmi răspunse Neacşu.
— E prost! îi răspunsei eu şi tăcui.
Ieşi poliţistul afară şi strigă din corpul de gardă, să mai Iasă vardişti.
Ieşiră alţi trei stieleţi... Se cunoştea de ziuă.
— Puneţi mîna să dăm butoaiele contrabandiştilor ăstora jos, că sînt confiscate — răcni poliţaiul.
Eu începui să tremur şi mai tare şi ca să nu dea jos şi plugul cu grapa, mă urcai sus să le ghimuiesc în partea de denainte a căruţii.

—• Daţi jos tot, tot, răcni poliţaiul.

— Puneţi mina şi voi mă ! se resti un vardist la noi.

Pusei mina şi eu şi cumnată-meu. Neacşu însă sta de o parte, cu gura căscată.

— Tu de ce nu pui mîna ţigane ! ? se răsti un vardist.

— Be-be-be-be-be !... zise Neacşu repde, dînd din mîini la nasul vardistului.

Eu spusei :

— Lăsaţi-1, domnilor, că ţiganul e surd şi mut...

Ţiganul începu să blebăie din gură şi să dea cu fişca în dricul căruţii.

Sticleţii rîseră şi deteră tot jos... Gînd la butoaie, luai seama că lipsea cumnată-meu : pierise.

„Măi al dracului, o şterse?!"... tăcui şi nu spusei nimic

Opintii cu vardiştii de butoaie, şi abia le dădurăm jos... Apoi le rostogolirăm spre o odaie.,, unde le aşezarăm acolo.

— Intraţi năuntru, porunci poliţaiul.

Intrai numai eu cu vardiştii.

Afară se luminase.

— De unde eşti ?

— Din Potlogi...

— Cum te cheamă ?

— Ştefan Cristescu...

Poliţaiu scrise, dar băgă de seamă că lipseşte cumnată-meu... Se sculă repede şi zise :

— Vedeţi să nu fugă cellalt... aduceţi-1 încoa...

Mă uitai pe geam, şi văzui că bietu Neacşu întorsese căruţa cu oiştea spre poartă şi pusese sus plugu şi grapa...

Vardiştii strigară d-afară :

— Celalt lipseşte...

— După el, să nu vă scape!... Şi ieşi şi poliţaiul. Dar ce-i veni lui, se-ntoarse îndărăt şi-mi spuse :

— Vin încoace !

Mă dusei după el şi deschise o uşă şi mă vîrî într-o odaie şi apoi auzii cheia : tronc-clonţ, mă-ncuie înăuntru.

Auzii şi eu o huruială de căruţă şi văzui pe Neacşu suit sus, şi mînînd de-a-npicioarele.

începu inima să-mi bată.

— Doamne, Doamne, ajută barim lui Neacşu, să fure căruţa, să nu mi le facă pe toate cotrobonţ... şi dă putere cailor să zboare, ca să nu-i poată prinde...

Auzii uşa troncănind şi pe poliţai strigînd : „Prindeţi mutu ! prindeţi mutu ! Â furat mutu căruţa !"

îmi veni să rîz, că eu ştiam că mutul nostru, de-o apuca să dea vînt cailor, trece şi peste douăzeci de oameni, îi face chisăliţă cu roatele şi tot se duce dracului !...

îmi veni idee s-o raz şi eu după ei.

Mă dusei repede la uşă s-o scoţ din ţîţînă. Nu se putea. Repede la ferestre, ele cu drugi încrucişaţi!... Să rup tavanul?... tavanul nalt, n-ajungeam la el!... Pe jos?... duşumea!... Prin perete?... zid!... Of, Neculae, de ce nu te-a stîrpit mă-ta, să nu mai trăieşti pe lume şi să mai ai a face cu hoţii ei !...

Mă domolii şi gîndii : „Să vezi bătaie pă mine ! cît am fi mîncat trei inşi, o să mănînc eu unul singur.

Cumnate!... Cumnate!... cu adevărat că fuseşi hoţ, că şi bătaia ta, o lăsaşi tot pe spinarea mea!..."

De Neacşu, zău dacă-mi părea rău! Putea să mă bată trei zile pentru Neacşu, numai de prins să nu-1 mai prindă...

Trecu nu ştiu cît trecu, că zău de nu mă zăpăcisem. Vedeam că eu am rămas prins, să mănînc bătaia tuturor şi să mă ţie închis cine ştie cît. Mă descuiară şi mă băgară în cancelaria poliţaiului.

Mă uitai de Neacşu, nu era ; de cumnată-meu, nu era nici el, rămăsesem numai eu în danţul dracului.

— De unde sînteţi mă, începu poliţaiul să mă întrebe iar.

— Din Potlogi..

— Amîndoi ?

— Da.

— Păi cellalt a spus că e din Mărunţişu !...

—- O fi greşit.

— Cum îl cheamă pe el ?

— Gheorghe Stănescu.

— Dar pe tine ?

— Ştefan Cristescu...

— Da pe mutu.

— Neacşu Ion.

— Mă, ăla a spus tot ca tine, că-l cheamă Gheorghe Stănescu, dar că sînteţi din Mărunţişu, iar nu din Potlogi...

— V-a minţit, domnule.

Aci mă crezu poliţaiul pe mine.

— Ce sînteţi voi, cîrciumari ?

— Aşi, de unde ! rumâni...

— Bine, bine, rumâni, dar ce faceţi voi cu atîta vin şi cu atîta ţuică ?...

Mă gîndii să tai şi eu la minciuni, că doar s-or lovi. începui :

— Domnişorule, păcatele noastre... eu iau de soţie pe o soră a lui... Şi-am zis că să-mpărţim băuturile de nuntă pe din două...

— Cum mă, optzeci de vedre de vin şi optzeci de vedre de ţuică, pentru o nuntă ?

— Pîi, domnişorule, vrem să facem nuntă, nu jucărie...

— Şi de ce n-aţi plătit la perceptor ?

— Pîi perceptorul avea ordin să nu dea la nimeni voie ca să cumpere, e ipoca muncilor, nu trebuie să care vitele băuturi, ci să muncească.

— Şi voi de ce aţi luat băuturi ?

— Pîi trebuia să rămîi neînsurat ?

— Şi cum îl cheamă p-ăla care aţi luat băutura?

— Nae.

— Şi mai cum ?

— Nae, Nae, atît...

— Comunii lui cum îi zice ?

— Nu ştiu, că am luat-o pe o vale, şi ne-am dus, şi ne-am dus, am trecut două biserici şi trei poduri, şi tocmai sub o coastă şedea el... nevasta îi zicea Nae şi i-âm zis şi noi tot aşa...

— Şi nu v-a spus ăla de fond comunal, de bilet de liberă circulaţie, de recipise ?

— Ne-a spus el, dar dacă era ordin să nu ne dea perceptorul ?

— Să nu fi luat i...

— Şi să fi rămas neînsurat ?

Se sculă poliţaiul de pe scaun şi veni la mine si m-apucă de guler.

—- Bine mă, te-am înjurat ?

— Nu domnule !... şi strînsei fălcile ca la armată, că văzui eu palma care se chitea.

— De ce mă minţi, mă ?... Ce tot îndrugi de nuntă, cînd voi, ca să mascaţi contrabanda, aţi pus plugul şi grapa sus ?

Şi cînd îmi arse una, socotii că mi-a fărîmat măselelele din stînga.

— Nu da, domnule !... că sînt fecior de om cumsecade şi am fost sergent în armată, rănit în război; şi nu m-au omorît nemţii, şi d-ta rumân să mă omori ! ?

— .Cum hoţule, de ce-aţi pus plugul şi grapa sus, dacă nu să mascaţi contrabanda?

— Cumnată-meu a pus astea la cale... i-a spus un cîrciumar că nu e voie să se transporte băuturi cu vitele trăgătoare... şi noi, ca să nu ne oprească nimeni, am făcut aşa.

Nu mai dete poliţaiul, se vede că el ştia de ordinul ăla.

începu să scrie procesul pe hîrtie, şi eu minţii-nainte... şi cînd fu la iscălitură, nu mă puse dracu să zic că nu ştiu carte, nu mă puse şi iscălii : Ştefan Cristescu.

— Şi-acuşi ce fac cu tine, hoţule ?

— îmi daţi drumul să mă-nsor !

— Nu !... trebuie să te tiu pînă cînd voi aduce pe cellalt...

Eu o băgai pe mînică. Era lată de tot.

Sticleţii veniră îndărăt.

— N-am putut să prindem pă mut... Am tras şi cu revolverele după el, dar el surd, n-a auzit!... Ce era să-l împuşcăm ?

— Lăsaţi-1, bine că n-aţi tras în el.

— Auzi mă hoţule, a scăpat şi mutul...

— Văz şi eu...

— La cine e el pripăşit, la tine, ori la cumnată-tău ?

— La cumnată-meu... Dar domnule, mie dă-mi drumul, că duminică acum am nunta... Vrei să mă nenorocești?

— Cum mă, dacă-i fi minţit ?

— Eu să mint?... Adică ce, Potlogii sint peste pămînt ?...

Eu ştiam că nemţii, după ce furaseră toate telefoanele de prin comune, ai noştri nu mai avuseră altele să le puie la loc, aşa că poliţaiul n-avea cu ce să-ntrebe.

— Mă, începu poliţaiul... Dacă e vorba de căsătorie, o să fac aşa, ca amenda să vă fie de vreo 400 de lei. Motivez cu ordinul ăsta dat anapoda, ba şi neştiinţa voastră !... Peste două săptămîni o să veniţi cu amenda, şi-o să vă luaţi băuturile... Le-ţi desface si voi la cîrciumari... Hai du-te...

— Să trăiţi, domnule!... şi plecai acasă pe jos.

Acasă, căruţa, caii, plugul, grapa, toate în fiinţă.

Mulţumesc ţie Doamne, şi ţie Neacşule, că scăpăraţi barim p-astea !...

Nevasta :

— Bine mă, cum vă prinse ?

^ — Cum să prind hoţii, fa... Pune să mănînc, că bătaie am mîncat, dar mîncare nu...

Şi-mi puse nevasta şi mîncai.

— Astea toate ce le paţ, şi ce-oi mai păti, numai din pricina lui frati-tău le păţesc!...

— De, ce sînt eu vinovată ? !

(3 pornii la cumnatu, dar cu gînd tot să-l bat... Ştiam eu că-l răzbesc, că mă tot luptam cu el şi-l trînteam...

— Ce e de făcut, mă ?

— Mă, eu am un avucat în Găeşti... un om de te scoate din ocnă... Mergem la el, îi spunem si gata... Ii dăm o sută de lei.

— Mă, ce tot te-ncurci tu cu cîte-o sută de lei?...

— De ce mă, sînt nebun să dau deodată mult ?... Ne tocmim...

Şi-i spui eu ce-am păţit în urmă-i şi ce mi-a spus vardistu de la poartă.

— Vezi mă? începu el, tot mai deştept eu... Dacă-i dam mia, el o făcea cotrobonţ şi pe ea, şi tot ne lua butoaiele...

— Ei si acum, ce ispravă cu avucatul tău ? ! zisei eu. Să ne'afle numele şi să ne dea în judicată, să ne ia şi brevetele ?

Se gîndi el, şi spuse :

— Mă, o să mă duc eu singur, să sondez beleaua pe departe... Ii spui avucatului să nu ne spuie numele...

— Mă, da şi popa spune azi ce-i spui la spovedanie, că s-a făcut lumea rea, da avucatu?... Nu e tot hoţ şi el?

— Avucatu, mă ? Păi mi-e prieten...

— Bine... ştii tu că avucaţii pot să fie prieteni!... Avucaţii, mă, le dai bani azi şi zic ca tine tot azi ; le dă altu bani mîine, zic contra ta chiar mîine ! Avucatu n-are prieteni decît punga noastră !...

— Aşi... Avucatu ăla e om cumsecade mă, nu e ce crezi tu... mi-e prieten !...

— Bine cumnate, du-te ; dar să nu spui de mine, de numele meu, ori c-ai fost cu vreun cumnat; că de unde nu, te bat de pomeneşti.

— Mă? zise el, ce tot spui tu c-o să mă baţi?

— Da, să te bat.

— Pă mine ?

— Pă tine.

— Mă, scuipă-ţi în sin să treacă ceasul rău, că te satur de bătaie şi de soru-mea.

Mă gîndii să-i răspunz ca să-l întărit...

Nu!... Eu eram singur, el era cu nevastă-sa şi cu o slugă în curte... Mă răzbea. Zisei numai atît:

— Pă mine să mă slăbeşti cu pomenitul numelui meu, că, dacă mă amesteci din nou în danţ, ţi-am spus.

Nu-mi răspunse, iar eu plecai acasă.

Acasă îi rătunzii nevestii :

— Fă !... N-ai să te mai duci pe la fraţii tăi, mai cu seamă pe la Gheorghe, că te sluţesc cu bătaia. Din pricina prostifi. lui pierdui marfă de patru mii de lei, un butoi, mîncai bătaie, şi dacă nu era Neacşu, pierdeam şi căruţa cu caii, cu plugu şi cu grapa.

Nevasta înţelese amarul meu... Mirosea ea că ar mînca trînteală, dacă ar zice să facă împotrivă-mi, şi nu mâi zise nimic.

Şi trecu, nene Iancule, o lună şi jumătate, fără să mai simt ceva.

Intr-o zi însă mă pomenesc cu jandarmul rîzînd cîineşte la mine.

— Noroc Neculae.

— Noroc, domnule şef...

— Nu te duci să-ţi iei ţuica de la Găeşti ?

— Ce ţuică ?!

— Ei, ce ţuică !... Ce te mai faci?... Ţuica care v-a confiscat-o poliţia la Găeşti...

— Nu mi-a, confiscat mie nici o ţuică..

— Dă-o la dracu, nu mai face pe niznai, că ştiu tot.

— Nu e adevărat... Eu nu ştiu nimic...

— Ce nu ştii, mă?... De mine te fereşti? Păi nu-mi spuse cumnată-tău Gheorghe tot?... Cum aţi făcut, cum v-a prins, cum a fugit el, cum ăi rămas 'tu'?...

— Nu ştiu eu... O fi visat el!...

— Ei asta e !... prea o faci de oaie!... Eu n-am nici un interes... Ce zor am eu?... Un sfat ţi-aş putea da, da-ncolo, ce-am cu tine, doar sîntem prieteni ?... Şi mie mi-a părut rău, şi chiar îmi pare...

Măi nene Iancule, mă-nmuie hoţu cu vorba şi-i spusei tot, socotindu-1 prieten. Mă jăluii lui ca lui frati-meu.

— Pune o jumătate de vin...

Pusei.

Vorbă, vorbă, o bău...

— Mai pune una.

Mai pusei.

O bău şi pe aia.

— Mai pune una !

— Ce dracu, zisei eu, bău el două jumătăţi de vin ?

— Ce ! ! ? făcu Neculae. Păi şefu bea mereu şi saţiu n-are.

îmi bău nouă jumătăţi de vin pînă seara. Cînd la plată, îmi spuse şi scoase o hîrtie din buzunar.

— Vezi?... Poliţia de la Găeşti dibuie să vă prindă... Tu ai spus că sînteţi din Potlogi. Potlogii însă a spus că nu se găsesc acolo oameni cu numele vostru. A căutat în Titu... Jăndărmăria a spus că nu se găseşte; dar că în Mărunţişu se găseşte Ştefan Cristescu Mustaţă, care e cîrciumar...

Atunci am primit eu adresă, să cercetez şi să prind pe contrabandişti. Ştefan, luat din scurt, şi-a dat cu socoteala, că o fi cumnatu-tău Gheorghe, că pe el îl ştie dibaci la pozne. L-am luat pe Gheorghe cu plan, ca şi pe tine, şi mi-a declarat tot... Lui i-am spus, că mi-ai spus tu...' Acum uite adresa poliţiii. Trebuie să scriu acolo, că de, trebuie să vă dea judicăţii, să vă ia brevetele... Hoţii, contrabandiştii n-au drept să fie cîrciumari...

— Ce să faci, domnule ! ?

— Să vă spui... aşa e datoria mea!... Eu de ce sînt pus, să tai cîinilor frunză ?...

îmi veni ameţeală. Uite mă în ce labe de hoţişor mai căzui !... Doamne, de ce m-ai făcut !...

începui cu rugăciunea :

— Domnule şef... ce dracu... eu mă-ncrezui ca unui frate, şi d-ta, aşa ?

— N-am ce face... datoria... mă calcă datoria.

„Of! călcate-ar trinu pe maţe! gîndii eu, că meşter eşti să jăfuieşti în numele şi la adăpostul legii..

— Domnule şef, datoria ca datoria, dar omenia tinde o lăsăm, că dor oameni sîntem... Cîrciumar nou... fără capital, sărac, prăpădit... să mai mă dai şi pe drumul pieirii ?

— N-am ce-ţi face... datoria!... Şi-apoi dacă te află ei, eu ce spui ?

— N-are să afle, domnule şef... răspunzi d-ţa că nu se găsesc nici la noi...

— Ei aşi, cînd v-am găsit!... se poate să ascunz ? !

— Domnule şef... vă dau... ceva...

—• Ei, ştiu eu, că poţi să dai şapte-opt sute de lei, dar ce fac cu datoria de poliţist ?...

„Şapte-opt sute de lei!" îmi venea să mă repez la el, să-l strîng de gît, să-l omor şi să-l îngrop în pimniţă... Dar mi-era teamă că tocmai atunci o scoate dracu vreun muştiriu... îmi muşcai limba în gură şi tot cu binişorul:

— Şapte-opt sute, e mult... cinci sute, şi cu jurămînt că am scăpat.

— Aşi... opt sute...

Nene Iancule, mă luai la tocmeală cu el, şi cît bău el p-a zecea jumătate, m-ajunsei cu şapte sute!...

Of!... Cumnate! Cumnate! Păi pînă cînd nu te-oi bate eu să mă satur, nu mă las !...

Şi-i dădui şapte sute de lei, îi băgă în buzunar, şi-mi spuse :

— N-ai grijă... răspund că n-am descoperit nimic... dar tu să ştergi şi ăi două sute de lei datoria...

— Vai de mine !...

— Să-i ştergi ! Cred că ştii ce-nseamnă să-ţi ia brevetu de cîrciumar...

Ţine-mă Doamne să nu crap !...

Şi plecă hoţu şi băut şi cu bani la buzunar ! Şi mai spune lumea: „cîrciumar! Om care înşeală, care face avere pe isenţuri!" Da nu ştie lumea ce fel mă jupoaie şi pe mine hoţii statului!

A doua zi, nene Iancule, şefu meu iar :

— Pune o jumătate...

îi pusei.

O bău.

— Mai pune una...

îi pusei.

O bău.

— Mai pune una.

— Păi le plăteşti p-astea ?

— Aşi!... Parcă nu le-ai plătit tu cînd le-ai luat!

— Domnule şef... e păcat!...

— Ce ?... Asta e recunoştinţa ?... Păi ştii tu ce am găsit aseară sosit în plic cu poşta ?... Chiar bănuiala poiiţiii, că cei pe care îi caută, trebuie să fie cîrciumarii din Costeşti... Şi am apucat de ţi-am luat din mînă, da altfel te dam pe drumul judecăţii...

Tăcui... „Rabdă Neculae, rabdă ; că, dacă dracu cu oamenii lui nu te-o învăţa minte, apoi dumnezeu cu îngerii lui nici n-are ce-ţi mai face..."

D-aci, nea Iancule, în fiecare zi, şefu meu venea, bea, nu plătea şi pleca...

Cîteodată mai spunea :

— Am răspuns poliţiii Găeşti, dar ea tot stăruieşte să cercetez mereu.

— Răspunde că nu e şi sfîrşeşte odată.

— Ei aşi !

Şi trebuia să rabd nainte şi răbdam.

într-altă zi veni cu altă prăpastie...

— Neculae, e stingere!...

— Ce!?

— Poliţia cere să-i trimet la Găeşti pe toţi cîrciumarii din comună, ca să-i cunoască. Şi nu ştiu ce să fac... te-or cunoaşte ?...

— Domnule şef !... vrei să mă omori ?

— Mă, e ordin ! Trebuie să trimet pe cineva...

— Domnule şef !... Trimete pe tata!... mă rog eu de el să primească...

— Păi te spun ăilalţi cîrciumari !

— Of !... trimet pe tata, pe cumnatu Mihai — dar nu, ăla samănă cu frati-său Gheorghe — trimet eu trei oameni cu tata. Le-oi plăti... ce-oi face, oi face !... D-ta zici că ăia sînt cîrciumarii... şi poliţia n-are pe cine cunoaşte.

— De... ce să fac... nu ştiu!... Mai dă o jumătate.

Şi iar jumătate peste jumătate, pînă spuse c-o să trimeaţă hîrtie, că fără ordinul procurorului nu poate să ia cîrciumarii să-i pornească pe drum...

— Bodaproste... şi de asta!...

Şi d-aci începu danţul cel lung, danţul sărăeiii! Venea şefu, bea şi pleca...

Ba odată a venit la Dina şi:

— Dino, dă un pol încoa... şi spune lui Neculae că i-am dat eu lui un pol odată. Şi nevasta i-a dat. Cînd mi-a spus, n-am mai răbdat.

— I-ai dat, fa, l-ai dat?...

— Păi dacă a zis ?...

— Şi dac-a zis ?... Tu trebuia să-i dai lui ce-o cere el?... Grijania şi Paşteli!... Şi turbat, am cujbit nevasta cu bătaia... După ce o lăsai, mă-ntrebă, săraca :

— Da asta pentru ce fu, Neculae ?

— Pentru minte, nevastă!... Să nu mai dai altuia ce ţi-o cere el să-i dai şi fiindcă mai eşti soră şi cu prostu de frati-tău Gheorghe...

Intr-o zi, hop Gheorghe la mine.

— Noroc cumnate.

— Noroc, dac-o mai vrea dumnezeu, să-mi dea alt noroc, că dracu văd că l-a închis pe cel vechi al meu, pă-l de-l aveam...

— Hai la Găeşti...

— La ce?...

— Poate luăm butoaiele... Avucatu mieu mi-a spus că e rost...

— Să ne dea băutura ?...

— Tot... îi dăm lui trei sute de lei... Tu o sută cinzeci, eu o sută cinzeci.

— Ce?! ...tot să mai dau bani ?!

— Să mai dai.

—- Tu cît ai dat jandarmului ?

— Şefului ?

— E...

— Nici un ban.

— Ce?!

— Nu i-am dat nimic!... Am tăgăduit şi i-am spus că, de nu mă lasă în pace, mă duc la frati-meu căpitanu, şi-l scoate din jandărmărie... N-a mai suflat... Tu, ori ai dat ceva ?

— Eu?! aproape şi cămaşa, mă, şi cămaşa!...

— Dacă eşti deştept!... „Măi al dracului!... El mai prost, şi tot el mai deştept!..." O-nghiţii, dar gîndul de bătaie tot gînd. Şi tot am să-l mai bat, nea Iancule, fiindcă face pe deşteptu !...

Şi acum ? mai întrebai eu.

— Sînt şi cu frati-meu Mihai... Mergem la avucat. Merge el la poliţie şi ne dă marfa... Am regulat eu tot...

Mă prosti cu planul ăsta, scosei bani din tijghea, îmi luai minteanul şi plecai de mă suii în căruţă şi pornirăm la Găeşti.

Acolo merserăm la o casă, oprirăm şi intrarăm la avucat.,.

— Asta e cumnată-tău ?...

— Asta...

— Scoateţi banii.

Scosei o sută cinzeci de lei de la mine, şi el o sută cinzeci...

îi puserăm avucatului pe masă.

— Acum haideţi cu mine.

Şi plecarăm cu avucatu. Merse el la poliţie, intră năuntru, vorbi, şi ieşi afară la noi...

— Mă, s-au-nvîrtit lucrurile... Administratorul financiar a auzit de contrabandă, şi a picat aseară un ordin, în care cere relaţii... Controloru s-a ascuns... Nu mai e rost!...

— Vezi mă ? zisei eu, şi apoi luai eu nevoia în piept: Ştii ce, domnule avucat, începui eu, pentru banii care ţi i-am dat, mijloceşte să se vînză marfa cît mai curînd, chiar şi azi de se poate ; că am în sat un hoţ de jandarm care mă sfîşie ca pe hoit, ca să nu mă spuie... Fă-ţi pomana asta cu mine şi cu sufletul meu!... Zi-le să vîndă marfa, ca să se isprăvească odată dandanaua.

— Asta v-o fac... Staţi să vorbesc.

Şi se întoarce avocatul iar la poliţie şi vorbeşte şi vine şi ne spune...

— Poimîine, duminică, o vinde... Vă scriu eu...

—• Ia-mi adresa, să-mi scrii recomandat ca să ştiu, să nu mai dau jandarmului nimic...

— Scoase carnetu şi-mi scrise numele... Plecarăm. Pusei de gînd pe drum tot să bat pe cumnată-meu Gheorghe.

Luai eu vreo zece pîini, el vreo zece ; mai tîrguirăm cîte ceva şi ne suirăm în căruţă. Cumnatu Mihai mîna caii. Eu nu mai putui să rabd : eram plin pînă în gît. Şi l-aş fi bătut, de-mi sfîrîiau ficaţii!...

— Vezi mă în ce nevoie m-ai vîrît tu cu deşteptăciunea ta ?!

— Aşa a fost să fie, mă... răspunse el.

— Aşa a fost să fie ?

— Aşa...

— Ba eşti prost tu, mă !...

— Ba eşti prost tu !...

— Prost eu ? Eu am venit să te iau de la casa ta cu planuri de hoţii, ori tu ai venit ?...

— Şi dac-am venit, şi s-a-ntîmplat, ce ?... tu nu ştii că aşa se-ntîmplă omului ?...

— Aşa se-ntîmplă unui prost ca tine...

— Mă, nu mă tot face prost aci, c-apoi...

— Ce apoi, ce mă, ce apoi ? ce mi-e frică de tine ?

•— Dar ce, mie mi-e frică de tine, nemernicule !

— Uliu... Grijania şi Pastele... şi cînd îi didei una în nas, îl pocii... văzui roşu.

Dete şi el în mine...

— Mă, fir-aţi ai dracului ! începu cumnatu Mihai,, frati-său, nu v-astîmpăraţi ?...

Ce să ne astîmpărăm noi. Eu îl luasem de breton,, c-avea un păr, nene Iancule, de se-nfigeau degetele în el ca-n lînă... iar el, hîrjia prin capu meu cu ghearele şi de urechi ce mai da... Eu mă tunsesem c-o zi nainte, parcă-mi şoptise d-zeu c-o să mă bat azi cu cumnată-meu şi trebuie să mă aflu tuns.

Eu, ţine-l c-o mînă de păr, şi cu ailaltă, dă-i. Ei strigă, caii se speriară şi o rupseră la fugă.

Cumnatu Mihai ne lasă pe noi, ca să domolească cai... El da, eu dam...

Pîn dreptul spitalului, cumnatu Mihai ia pălăria mea din căruţă şi zvîr cu ea jos. Ia legătura tot a mea şi zvîr şi cu ea...

— Căruţa e a mea păcătoşilor... nu a voastră... Duceţi-vă dracului!

Şi-l ea pe el şi pe mine, şi cum dracu a făcut, nu stiu, că ne-a făcut si nouă brînci jos prin codirla căraţii...

Eu, care eram dasupra, m-am pomenit dedesubt... buf în pulberea şoselii ! De căzătură ne-am desfăcut. El, care căzuse pe moale, adică pe mine, s-a sculat întîi şi a rupt-o la fugă după frati-său, strigînd :

— Neneee !... stai să mă pui sus, că mă omoară hoţu, dacă mă laşi cu el pe drum !...

Nen-său, de, hoţ şi ăla, nu-i era frate? opri căruţa, îl aşteptă, îl puse sus şi dete bice cailor... Eu, rămăsei în drum, zgîriat şi plin de praf... îmi curgea şi mie sînge

de prin nas... Mă uitai în urmă, văzui legătura... Mai în urma ei şi pălăria...

Plecai îndărăt... Şontîc, şontîc, că mă lovisem rău... de, să te azvîrle jos dintr-o căruţă în fugă, nu e de glumă...

Lumea care trecea p-acolea, văzuse păţăul, dar nu lua nimic de jos.

— Ia lele, dumneata, ia alea şi adu-le încoa, am strigat eu. Şi o femeie mi-a adus pălăria şi legătura din urmă.

— Da de ce te băteai cu ăia ?

— Nişte hoţi de cumnaţi !...

Şi mi-am luat alea şi am pornit acasă pe jos.

Abia am ajuns.

Acasă, nevasta, că de ce să-i bat pe frati-său...

— De ce ? Uite de ce !...

Şi ia-o şi pe ea... Şi dă-i şi trage-i î

Şi trînteşte-o şi zobeşte-o !...

— Să te duci!... Să pleci!... Isprăvesc şi rudenia... Isprăvesc şi căsătoria şi cîrciumăria !...

Şi-nfuriat, trăsei obloanele, o didei afară, spunîndu-i să plece de tot de la mine, şi încuiai uşa pe dinăuntru.

Mă-nchisei apoi în casă şi mă culcai...

Am adormit.

Pe seară : boc, boc în uşă.

Eu tăceam... Era el, şefu, venise la supt.

— Neculae !...

— Sînt bolnav, domnule...

— Am să-ţi spui ceva...

— Poimîine...

— Interesul tău...

— S-a dus dracului interesu meu!...

— Te căieşti L...

— Lasă-mă, ori bagă-mă în puşcărie odată, să mă hodinesc acolo, şi să scap şi de d-ta...

Acolo trebuie să fie mai bine ca-n sat.

— Bine, mai vorbim noi !

— Mai vorbim !

M-a lăsat.
De necaz n-am mîncat. Am ținut-o tot într-un somn pînă a doua zi.

•

A doua zi, am ieşit, am încuiat uşile, şi am plecat la tata...
— De ce-ai gonit mă nevasta, ce strică ea?
— Tată! M-ai făcut om odată?... M-ai făcut!... E, lasă-mă ! că oi fi avînd şi eu nevoile mele... Vreţi să mor, mă?... Vreţi să mor?! Păi mă roade ca pe os... Mi-a băut de peste o mie de lei vin... şi cu ce i-am dat, şapte sute, şi cu două, datoria... şi bea mereu, mereu, ba vine şi cu popa şi bea, zice că face el cinste, el şeful!
— Păi nevastă-ta nu strică mă, nu strică nimica, domoleşte-te !...
— Strică, de ce e frate cu el, de ce nu se brodi să aibă un frate mai bun, şi tocmai pe prostu ăsta !...
Am plecat pe cîmp şi toată ziua m-am învîrtit fără rost... Era sîmbătă... Of! De s-ar vinde mîine... S-ar închide pricina.
Seara m-am dus şi m-am culcat în han...
Nevasta sta pe lîngă pereţi cu copiii în braţe, venise acasă.
— Neculae, n-am stricat nimic !...
— Fugi!... Fugi! Eşti frate cu hoțu şi cu prostu, fugi că te pierd cînd oi da!... Fugi, că dau de se usucă carnea !...
Şi a plecat nevasta. Eram amărît, de-mi venea să mor!...
A doua zi, nu m-a răbdat inima... şi am primit-o îndărăt. La urma urmelor nu era vinovată ea.

Luni, nea Iancule, primii scrisoare de la avucat: „S-a isprăvit cu afacerea... negustorul s-a păcălit straşnic, că băuturile erau adăpate prea mult. S-a mîngîiat însă că numai butoaiele fac cît a dat el. Aţi scăpat."
Bodaproste Doamne !
Pe seară iacă şeful.
— De ce eşti vesel, Neculae ?

— Mi s-a prăsit caprili, domnule.
— Azi am trimes cu poşta cercetările mele în chestia voastră.
— Bine-ai făcut.
— Pune o jumătate de vin.
— Pune banii jos.
— Pune mă, că n-am trimes nimic, glumesc!
— Dracu o pune, da eu nu.
— Neculae, te dau de gît!
— Dă-mă !
Ieşi furios din circiumă, se duse la telefon, strigă poliţia Găeştii şi spuse c-a descoperit contrabandiştii şi ne dete pe nume.
Ce i-a spus poliţia d-acolo, nu ştiu, că veni şi spuse :
— Ei bine, aţi scăpat d-aia, că s-au vîndut ieri... dar pentru substituire de nume n-o să scăpaţi... O să pui pe Mustaţă să vă dea judecăţii !
Mă uitai la el !... Să-i crap capu dintr-o dată... îmi rămîn copiii pe drumuri. începui tremurînd :
— Domnişorule... du-te la post... scrie, fă ce vrei, dar lasă-mă să n-ajung în temniţă...
— De ! făcu el, cînd faci o hoţie şi te prinde şi spui numele altuia, e caz de puşcărie!... Pune o jumătate...
— Banii.
— Faci tu cinste...
— Dumitale?
— Mie... Hai, că dacă te pui cu mine, e rău Neculae!... Vadră fără apă... sticle nespălate, vase coclite... muşte-n prăvălie... vin cu apă-n borcan... felinarul stins noaptea... Cîte nu-mi stă în mînă să-ţi fac ţie! ...
Iar mă uitai la el lung... Să-l izbesc, ori să-mi muşc limba-n gură?...
— Nu-ţi dau, domnule.
— Nu ti-e ruşine? începu el. îţi fac proces!...
— Fă !.'..
— Urmează-mă ! se răsti ia mine.
— Unde ?
— La post.
— Ai mandat de puşcărie pentru mine?
— Eşti contrabandist!

Puse mîna pe armă. Mă gîndii, mă-npuşcă hoţul şi-l achită stăpînirea, că zice să nu-şi facă jandărmăria de rîs... Să-l curăţ eu, pe mine mă osîndeşte pe viaţă.

— Bine, domnule, merg !

Strigai nevasta.

— Dino, pe mine mă ia dumnealui de necaz că nu-l mai las să- mă jefuiască. Să pleci mîine la frati-tău căpitanu, şi să-i spui păţania noastră.

— Obrâznicule ! strigă şeful, trebuie să răspunzi de contrabandă.

— Nu ştiu de nici o contrabandă !

Puse puşca la spinare şi ieşi din circiumă, fără să-mi mai zică să-l urmez.

D-atunci m-a lăsat în pace... Dar m-am pomenit cu citaţii de la tribunal şi eu şi cumnată-meu. Ne didese în judecată Mustaţă, pentru că eu şi cumnată-meu făcusem beleaua şi-i spusesem numele lui...»

— Ti s-a urît, nene Iancule, ascultînd ? mă-ntrebă el.

— Nu, Nicolae.

— Dar eu suferind zile, luni şi ani întregi numai d-astea ?!...

«Şi ne ducem la Instrucţie... Ne pune judecătoru să iscălim... şi iscălitura mea semăna şi mă găseşte hoţ, c-am azvîrlit fapta mea p-altul. Şi asta e belea nu jucărie!...

— Te-nchid d-acu, spune!... zise judecătorul de instrucţie...

—• Domnule judecător, n-am fost eu cu contrabanda... nu ştiu !...

— E scrisul tău !

Hoţii de la Găeşti mă pusese să iscălesc declaraţia şi de unde sînt. Era o groază de slove d-ale mele puse pe hîrtie.

— Scrie mandatul pentru prevenţă ! porunci judecătorul grefierului.

Pe hoţu de cumnată-meu nu-l putu încurca, el fugise de la poliţie, după ce-l lăsaseră din bătaie şi n-apucaseră de la el nici o slovă. Şi el o ţinea mereu că nu ştie...

Dacă văzui:

— Eu am fost!... Dar nu mă trimete la puşcărie, ai milă, domnişorule... c-am fost în toate luptele... am văzut moartea cu ochii... şi sînt şi rănit...

— Şi dacă, de ce eşti contrabandist şi om ce arunci păcatele tale pe alţii?!...

— Iartă-mă !...

— Legea iertării nu e votată... n-am ce-ţi face...

— Iartă-mă, dumneata, din inima dumitale.

— Nu se poate. Scrie declaraţia şi te duci acasă Atîta îmi dă legea voie să fac !...

— Scrisă de mine, nu mai scap !...

— Adică tot tragi nădejde să scapi ? mă-ntrebă judecătorul.

— Vai şi vai ! Cîtă puşcărie este ?...

— O să afli atunci!

Şi scrisei şi eu pe scurt ce-mi veni în gînd de la dumnezeu : „De frica bătăii am uitat şi cum mă cheamă şi am iscălit pe cumnatul meu Ştefan Cristescu, la care mă gîndeam atunci... Nevasta mea dintîi, care a murit, a fost soră vitregă cu el... Nu ştiu cum m-am gîndit la el, că am scris numele lui." Şi mă iscălii.

— Eşti hoţ! zise judecătorul... Dar haide... pleacă acasă... de hoţia asta te iert...

— Sărut mîna.

Şi am plecat.

— Ei bine, nene Iancule, danţul dracului s-a urmat nainte!...

Cumnatul Mustaţă, asmuţit de şef, se ţinea de proces.

Eu : pune avucat şi-ncearcă să scap, el pune avucat, să nu pot să scap !...

Avucatul meu, dă : „să pui martori... altfel nu se poate..."

— Şi ce să spuie martorii ?...

— Că erai zăpăcit, ori beat...

— Eu beat!?...

— Altfel... puşcărie...

Şi mă gîndii să caut şi martori falşi, să le plătesc, să iau şi jurămîntul lor păcat pe sufletul meu! Of!

of!... Mamă !... de ce nu m-ai stîrpit tu, să nu mai mă faci om pe lume !

Şi mă rog iar de Neacşu să jure el strîmb !... De nea Lixandru Mufu, de Pleşea, şi le dau cîte o hîrtie de cinsute şi-i duc martori la tribunal.

— Mîncaţi-aş, domnule avocat, începu Mufu, învaţă-ne ce să spunem, că de vrei să spunem că Neculae a picat din cer alaltăieri, noi spunem; dar fă-o dumneata să se lovească, încai să facem păcatul cu toţii !... Mînca-ţi-aş barba, şi prin iad o fi trebuind avucaţi... învaţă-ne, să mergem cu toţii în iad...

— Să spuneţi că Neculae e bolnav de pîrleală ; că odată a zis că el este... mitropolitul... Şi d-atunci cînd şi cînd îl apucă sminteala şi nu-şi dă seama de ce vorbeşte...

'— Auziţi mă ? zise nea Lixandru, aşa s-o croim.

— Păi dacă nebunii n-au drept să ţie circiumă ? întrebai eu.

— Aşa e, zise avucatul. Păi să te ia dracu, de ce te-ai apucat să scrii declaraţia.

— Păi mă-nchidea hoţu de judecător la puşcărie...

— Măi, ştiţi ce... să spuneţi toţi că are nărav de-l găseşte epilepsia... ştiţi voi, năbădăile sau boala copiilor !

— Ah!... cumnate Gheorghe, cumnate Gheorghe!... Adică să fiu declarat şi năbădăios, şi încă cu crucea în mînă ?

— Mă, nu-nţelegi, că altfel nu te pot scăpa ? zise avucatul.

— Dar dacă mă declară ăştia de năbădios, nu-mi i-a brevetul ?

— Nu, că epilepticii nu sînt periculoşi decît pentru ei...

Şi primii să fiu şi năbădăios !...

•

Cînd ne strigă la proces, adică pe Mustaţă şi pe mine, că cumnatu Gheorghe nici nu era pus, avucatul meu mă arătă epileptic...

C-o carte de doftori în mînă, îi trăgea cu clanţa, că sînt năbădăi uşoare, cînd năbădăiosul doar strîmbă capul, faqe un gest. spune cuvinte nenţelese, ori uită cum îl

cheamă... Şi că eu, năbădăios d-ăia sînt... iar ca să creadă şi trebunalu şi să dovedească năbădăili mele, puse martorii să jure... Şi jurară şi martorii. Ăştia spuseră însă că atunci cînd mă găseşte năbădăile, apoi caz jos, fac spume la gură, mă strîmbez şi dau din picioare, că am adică năbădăi rele de tot.

— Da aşa ceva, gura n-o strîmbă, numele nu şi-l uită ? întrebă preşedintele.

— Uită pe toată lumea, nu numai numele, spuse Lixandru Mufu !... că dă din picioare, răcneşte... se perpeleşte... îl găseşte năbădăile cum trebuie !...

Hoţu de proc iror spuse : că el nu crede în nebunia mea, crede că sînt şiret, dar asta o fac, ca să scap ieftin de pedeapsa legii...

— Asa e, ai boala aia reaua? mă-ntrebă preşedintele.

-— O am ! minţii şi eu.

— Şi dai din picioare ? mă-ntrebă procurorul.

— Eu nu ştiu ce fac !

Aci mi-a spus şi avucatul c-am brodit-o bine.

Se retraseră la chibzuire... şi cînd veniră, mă pomenii că mă condamnă o lună închisoare.

„Aha, Neculae!... Bravo ţie!... o să intri acuşi şi la bulibăşie !... Of! mamă, mamă, de ce nu m-ai stîrpit!"

— Ce e de făcut? domnule avucat.

— Apel la curte!

— Of !... mă-nec !...

— îneacă-te !...

— Şi cît îmi mai ceri... să-mi faci apelul si să mă susţii şi-acolo ?...

— Tot cinci mii...

— Nu mai am !...

— Atunci aşteaptă... să faci o lună şi scapi... Nu e mare lucru o lună !...

— Aşa e, pentru dumneata nu e mare lucru... parcă faci dumneata osînda!... Şi mă gîndii iar... Da graţiere la rege ?

— Bine zici !... Eşti decorat?

— Patru decoraţii...

— Să-ţi fac cerere de graţiere... stăruiesc eu de procuror... dar tot dai cinci mii.

— Şi scap ?
— Dacă vrea regele !
—> Dar dacă nu vrea ?
— Ce sînt dumnezeu?!...
Şi mă gîndii, mă gîndii, îmi didei cu pumnii în cap, mă plesnii peste obraz, mă uitai în toate părţile să văd pe cineva, căruia să-i zic să mă bată; văzui un om : „Bati-mă mă, bati-mă !... că vreau să fiu bătut !" Omul beli ochii şi o rupse la fugă !... „Oarba..., grijania mă-ti! ...dacă fugi !" şi pornii nebun pe stradă... Umblai, apoi mă potolii şi zisei : „vînd vaca şi dau cinci mii de lei..."
Mă dusei la avocat...
— Dacă mă gratiează îmi ia brevetul ?
— Ţi-1 ia.
— Atunci apel... fă apel si-ti aduc mîine o mie de lei!...
S-a apucat şi-a scris apelul... Şi ieri i-am dus o mie de lei!...
Iacă nea Iancule, ce va să zică danţul dracului !... La noi, drumurile vieţii sînt înguste ca muchea cuţitului... Şi de-o parte şi de alta sînt căscate prăpăstii, cu hoţi puşi să-ţi ia tot... întîi ce ai şi apoi zilele, dacă nu mai ai..'. Dintr-un ordin zăpăcit, iată cîtă nenorocire pe capul meu !-...»

ŞPERACLU

Of ! ce-or mai păţi şi fraţii ăştia ai mei în armată, nu ştiu, că eu, cît am fost de şmecher, şi tot abia-abia am tăvălit-o... Ştii de ce nu m-am făcut eu sergent?
— De ce ?
— Pentru c-am ştiut să mă-nvîrtesc... şi pe cît m-am învîrtit, tot n-a fost de-ajuns !...
în armată trebuie să fii tare de clanţă... Trebuie să fii şmecher, atît de şmecher, că, de te-ar pune în piuă, cînd o da cu pisălogu, tot să nu te lovească!... Da fraţii mei, of !... or să mănînce pe puţin zece camioane de pumni, dacă nu şi mai mult.
îşi suci ţigarea şi povesti nainte.
— Eu, d-abia am ajuns caporal... Nişte cai bătrîni şi un şperaclu mi-a mîncat gradu...
Aveam daţi în iseama mea doi cai bătrîni, de, unul din ei avea 25 de ani, dar erau iuţi şi mergeau în frunte cînd îi înhămam la pompa de incendiu.
Toată ziua, domnu căpitan al postului, cînd venea beat, mă lua la înjurătură prin grajd : „Cristoşii! Cristoşii! Cristoşii!" de parcă mama ar fi avut un regiment de Cristoşi, nu unul ca toţi săracii. „Caii slabi, Cristoşii... nu-i ţeseli cum trebuie ! Cristoşii..., nu le aşterni curat Criistoşii..., nu-i adăpi la timp, Cristosii... !"
M-am pus pe gînduri... Ce dracu să fac eu cailor...
Am văziit, după părerea mea, că raţia de ovăz ce le-o dam, era prea mică... Şi m-am hotărît să le măresc eu raţia : dar în ce fel şi cum ?... Aci era greul. Să le cumpăr?... N-aveam nici bani şi nici de unde... Să le fur... fur din magazie... Asta le era leacul.

Am început să iau seama broaştei de la uşa magaziei. Văzusem eu odată o cheie hoţească, o cheie d-alea de care au hoţii din poliţie şi hoţii ăilalţi din oraş.

Ei, bine, şperaclu, şperaclu mi-ar fi trebuit, dar de unde dracu să iau eu şperaclu ? Ca să-l cumpăr, nu mi l-ar fi vîndut nici un poliţist, şi să-l fur, nu cunoşteam nici un hoţ... Că de-aş fi cunoscut, m-aş fi luat bine cu hoţul şi i l-aş fi şterpelit... Dar dacă aş face eu şperaclu ?... Ba bine că nu!... Şi am căutat o sîrmă groasă, am îndoit-o cît trebuia, am pilit-o, şi, în sfîrşit, muncind printre picături, am dat şperaclu gata în vreo trei zile. îl încercam pe broască şi, de nu mergea, iar îl pileam, pînă l-am făcut să se lovească tocmai pe tocmai.

Bucuraţi-vă, cai, şi păzeşte-te, Mitică, că şperaclu e gata.

Noaptea, cînd dormeau toţi, am încercat şperaclu... a mers, căci am descuiat uşa magaziii şi am umflat o căldare de ovăz. Caii mei erau în grajd şi lîngă zid. Le-am împărţit ovăzul din căldare în două şi l-am pus dinainte, legîncl scurt calul de alături, ca să nu ajungă la ai mei.

îl sorbeau caii, nu numai îl mîncau.

Dimineaţa ţesală-i, curăţeşte-le aşternutul, adapă-i ca după obicei...

în noaptea următoare iar descuie, iar ia şi iar dă-le. , în vreo 15 zile caii se schimbară la păr...

Căpitanul băgă de seamă îndreptarea cailor...

„Vezi, Cristoşii... Vezi!... Dacă-i ţesăli şi-i adăpi la timp cum s-au îndreptat!... Vezi, Cristoşii... Vezi ?..."

El zicea că ţesala e-nstare să-ngraşe caii în locul ovăzului.

La vreo cincizeci de zile, caii se spărgeau de graşi. Jucau şi făceau nebunii...

Căpitanul era vesel acum şi venea la mine şi-ncepea prin grajd şi prin bătătură :

— Cristoşii!... Vezi?... Am să te fac caporal!... Am să te fac !... Sergent, să-l treci pe tablou !... Vedeţi voi... Cristoşii!... Eu fac om vrednic din cel mai leneş soldat. Bravo băiete !... Bravo!... Vezi... Te fac caporal!... Voi sînteţi leneşi... leneşi!... Sînt caii voştri ca ai lui?... Nu sînt... Vedeţi... Cristoşii!... Pe el o să-l fac caporal, doar pe el !... Şi mă bătea cu mîna pe spinare şi-njura pe toţi ceilalţi...

— Măi al dracului, ce le dai tu cailor... le faci injecţii de îngrăşare, mă ?... mă întrebau camarazii.

— Văz de ei, mă, asta e...

— Tiii... păi parcă noi nu vedem...

Şi intrară camarazii la bănuială. Dar şi eu gîndeam :

„Deschide ochii, Mitică, că dai ele dracu !... Te bănuiesc proştii că nu eşti cinstit!... Păzeşte-te Mitică, să nu plătească căţeaua bucăţeaua !..."

în seara următoare chiar, mă prinse un sergent... Mă lăsă pînă pusei ovăzul în covată şi-ncepu :

—• Te-a luat dracu!... Ce-ai făcut? Ifracţie cu cheie potrivită!...

— Mînca-ţi-aş, d-le sergent, nu-ţi face păcat !...

— Tiii... aşa !... Te dau ale gît...

— Mîncaţi-aş !... Nu ştii cum mă înjura hoţul numai de Cristoşir mamii ? Ce era să fac ? Ce l-am furat să-l vînz?... Am furat ovăzul statului să-l dau ia caii tot ai statului... Iartă-mă !...

— Ifracţie mă, ifracţie !... Chei falşe... Puşcărie, Domneştii, Tîrgşoru...

— Ifracţie fie, dar gîndeşte-te că sînt băiat tînăr şi-n loc să mă libereze odată şi să mă-nsor, să mă nenoroceşti ?...

— Mai faci ?

— Nu mai fac.

— Să fii ?

— Să fiu !

— Iacă-tă, te iert, dar să nu mai faci...

— Nu mai fac.

Şi a tăcut sergentul, ducă-l dumnezeu pă bine.

Trei nopţi nu mai furai ovăz. Caii nechezau şi parcă stau să-mi vorbească, că de ce nu le mai dau, aşa nechezau de încet, de puneau boturile pe mine şi mă lingeau pe obraji şi pe mîini...

— Arapule !... Arapule! Hoţii, Arapuie!... Calicii. Arapule!... Nu eşti al meu, Arapule... Voi robi, Arapule, eu rob ca şi voi... N-am de unde vă da, cît vă cere vouă pofta...

Mi se rupea inima de mila lor.,.

Tiii !... Fur iar... Şi de jurămînt mă dezleg la popa...

Şi cu pază mare a patra noapte iar descuiai, iar furai ovăz şi le dădui!... Mi se părea că dîndu-le lor, fac pomană tatii !

Gaii se potoliră. în cele trei zile, luaseră toţi seama că sînt neliniştiţi caii mei. Cum îi văzură potoliţi, cum intrară iar la bănuială.

Mă păziră opt zile la rînd, fără să ştiu. Furam mereu şi nu mă prinseră.

Mai erau cîteva zile pînă să fiu avansat caporal.

Căpitanul era acum prietenul meu — cel puţin aşa îl socoteam eu. Prietenia celor mari e însă pe genuche, azi eşti prieten şi mîine te azvîrlă în ocnă.

în seara a noua furai două găleţi de ovăz şi le turnai dinainte.

Un sergent, altul, nu cel care mă mai prinsese, veni la mine şi văzu ovăzul la cai. Eu începui să tremur.

— Dă-mi o ţigare, zise el.

Mă mirai, căci îl ştiam că nu fumează, dar totuşi îi dădui. Şperaclu era în buzunarul pantalonilor.

După felul cum se uita, văzui că mă spionează şi că sînt prins. Luai şperaclu şi-1 vîrîi pe nevăzute în carâmbul cizmei.

' El însă, după ce trase o dată din ţigare, o stinse şi o zvîrli, spunînd că nu e bună. Apoi :

— Tu trebuie să ai prin buzunar tutun mai bun.

— N-am.

— Stai să te caut.

— N-am, zău !

Şi-1 lăsai. El mă căută straşnic. Eu pricepeam de ce mă caută.

— N-ai, dar ia trage cizmele.

— Adică ca ce plan ? întrebai eu.

— C-aşa vreau...

— Nu vreau.

— îţi poruncesc ca subofiţer... scoateţi cizmele !...

Mă supusei; dar căznindu-mă să scot cizmele, scosei şi şperaclu şi-1 vîrîi în aşternutul cailor. Trăsei cizmele,: mă căută, dar nu găsi nimic.

Atunci începu să strige santinela şi să-i spuie să deştepte pe toţi şi să vie la grajd... Grăjdarul fu cel dintîi.

— Ce este ?...

— L-am prins furînd ovăz, dar uşa magaziei e tot încuiată...

Veniră sergenţii, caporalii şi cîţiva soldaţi.

Se făcură zece inşi împrejurul meu. Le spuse la toţi şi toţi începură :

— Aşaa... d-aia ne-njură pe noi domnu căpitan, că eşti hoţ, ai ?... Aşa-ngraşi tu caii, aşa eşti tu vrednic ?...

— Şi cheia e în aşternutul cailor.

Eu trecui între cai şi-ncepui să-i ciupesc. Caii începură să sară, de-i goni de pe lîngă ei.

— Ieşi dintre cai, hoţule, începu sergentul să strige.

•— Da ce, să mă bateţi ?

—• Nu, hoţule, să căutăm cheia... şi apoi vine ea şi .aia...

— Nu ştiu eu de nici o cheie...

Dau ei să se apropie, dar eu ciupeam caii şi mi-i goneam numaidecît. Săracii cai, parcă-nţelegeau că i-a lovit nenorocul şi pe mine şi pe ei.

Un hoţ de sergent, Franţ, de felul lui neamţ, veni înfipt la cai — văzuse el de ei nainte — îi apucă de bărbii, îi dezlegă şi-i luă de acolea. Rămase aşternutul ^ singur^- " " " ^ "

^ Căutară apoi paiele fir cu fir şi găsiră şperaclu.

-—Uliu!.... Cheie hoţească !... se mirară unii.

Mă luară pe sus în pumni şi-n palme...

— A ! pentru ăsta mînoam noi suduieli de moarte, pentru ăsta, că el e vrednic... Asta e vrednicia?...

— Măi fraţilor!.,.

Dar cine să mai asculte vorbele mele, dracu!... Răstienit în mijlocul cazărmii, făceau toţi clacă pe mine.

— Să fii al dracului! zise sergentul ce mă prinsese şi mă iertase întîi... S-a-nfundat vulpea-n sac?... Sîc !... Rabdă acuşi!...

Răbdam, că n-aveam încotro.

Dimineaţa mă raportară la căpitan, la căpitanul ce-l socoteam prieten.

— Aduceţi hoţul sus.

Mă duseră la el.

— Cristoşii!... Cristoşii!... Cristoşii!... Hoţ **ai** ? Ştii tu ce e asta?... Asta e cheia puşcăriii!... Spune cum ai făcut ?

— Nu stiu nimic, începui eu.

— Cum nu ştii, Cristoşii... Nu ştii ai ?... Cheia la tine şi nu ştii!?...

— Am găsit-o în paie...

—• Cine a pus-o în paie ?

— Nu ştiu, o fi fost acolo...

— De unde ai luat ovăzul ?

— Nu era ovăz...

— Cristoşii!... Cristoşii!... Cristoşii!... Faci mincinoşi pe oamenii dintr-o companie?... Te tai!... Daţi-vă la o parte să-l tai! Voi sînteţi martori că s-a sinucis singur...

Trase sabia şi mi-o puse în piept. Împingea cîte niţel, sabia se-ndoia, că era tunica groasă.

'— Dă unde ai luat cheia puşcăriei, hoţule ?...

— Nu ştiu !

— Cristoşii! Cristoşii! Cristoşii!... Mă luă la bătaie cu latul săbiii... Eu întăream muşchii pe unde vedeam c-o să dea.

Sergentul neamţ ieşi iar în faţă şi spuse :

— Hoţul acesta fură ovăz de cel puţin două luni de zile. Caii'sînt bătrîni şi nu se puteau îngraşă ; dar el, de cînd fură ovăzul statului, i-a îngrăşat!...

— Uliu!... Mîncaţi-aş coliva, dă otoliber !... şi scrîş-nii din dinţi... El luase caii din stanoage şi tot el mă mai pîra si acum...

După ce osteni căpitanul croindu-mă, trimese la magazie să vază dacă mai lipsesc alte efecte d-acolo.

— Eşti hoţ, mă, hoţ !... Şi *^^s^tej^ij...* Eu te tai! Şi pui toată compania să spffie~ca^-ai_Miât^ frica puşcăriii... Ai să vezi c-am să te tai!...

Veniră sergenţii şi raportară ca clin magazie nu lipseşte nimic, că toate sînt după inventar, doar ovăz ce-oi fi furat!

— Cine ţi-**a** făcut cheia, hoţule ?...

— Am găsit-o !...

Iar mă luă la omor cu pumnul săbiii...

„Măi al dracului, gîndii eu, n-are gînd să mă lase..." Începui:

— Iertaţi-mă, domnule căpitan... D-l Franţ a făcut cheia !... domnul sergent Franţ !...

Franţ era sergentul ce mă pîra şi era chiar mecanic.

—Aduceţi pe Franţ.

Veni neamţul sus.

— Frânt, ce e asta, Cristoşii!... faci chei d-astea ?...

— Eu?!'

— Tu!

— Nu e adevărat, domnule căpitan...

— N-o mai învîrti, domnule sergent, zisei eu, n-ai făcut d-ta cheia ?

— Eu cheie ?!...

— D-ta...

— Minte, domnule căpitan.

— Eu, să mint ?!... Să fie al dracului cine minte ! şi-n gîndul meu adăugai : „afar de mine care minţ acuşi !"

Neamţul îngălbeni. Mie parcă îmi lua cu găvanul necazul ele adineauri cînd spusese că fur ovăz de cel puţin două luni.

— N-am făcut nici o cheie...

— Domnule sergent, n-ai făcut d-ta cheia asta la bucătărie?... Păi ştie toţi oamenii din postul nostru...

Neamţul făcuse un şperaclu la bucătărie, după ce se pierduse cheia, dar îl stricase, după ce se făcuse cheie bună.

•— Eu am făcut şperaclu, spuse el, dar l-am stricat... Acesta e alt şperaclu, dar nu l-am făcut eu.

— Ăsta e şi nu l-ai stricat pe acela.

— Ba l-am stricat.

— Ba nu.

— Ba da.

Pînă cînd căpitanul hotărî :

— îl bag în puşcărie!... Făceţi-i proces. E hoţ!... Şi mă-nchise iar şi începură să scrie.

— Măi, ce dracu să spui eu acum !...

Cînd mă scoaseră, îmi citi declaraţiile şi toţi spuneau că au găsit ovăz la caii mei ca un dublu, şi că au găsit şperaclu în stratul cailor, iar sergentul ce mă prinsese

declarase că m-a văzut cînd am descuiat, cînd am luat ovăz, cînd am încuiat şi cînd l-am dat la cai şi că, atunci cînd a venit să mă caute de cheie, eu am ascuns-o.

Eram adicăte prins şi de mîini şi de picioare.

— Te bagă la coteţ, băiete, îmi zise plutonierul... Declară şi tu ce vrei...

Era un plutonier bun şi citea toată ziua ; era un om cărturar şi mai bun la suflet.

Mă gîndii şi apoi spusei :

— Şperaclu l-am găsit. E cel făcut de domnu sergent Franţ. Ovăz am furat de două nopţi ca să dau la caL Efeete n-am luat.

Am iscălit şi mi-a dat drumul.

Procesul s-a dus mai sus la domnu căpitan Pascu, comandantul companiei, şi acela om bun, a-nceput :

— Ce mai umblaţi cu fleacuri, mă ? Un soldat îndrăgostit de cai a furat ovăz să le dea... De două luni... după cum declară sergentul Franţ, el avea cheia în mînă şi totuşi n-a furat nici efecte şi nici ovăz să vîndă... Lăsaţi-l, că nu e hoţ !...

Şi n-a vrut să naimteze procesul.

— Uliuuu ! Cristoşii!... începu căpitanul postului de pompieri, scăpaşi... Sergenţi!... sergenţi !... să-l ştergeţi de pe tabloul de caporali... Aşa hoţ nu trebuie să fie caporal...

Şi m-au şters...

Ei şi... fie şi aşa... Şi am pus altele la cale.

Am cerut să-mi dea alţi cai, că mi-era rău să-i mai auz vorbindu-mi şi lingîndu-mă, iar eu să nu am de unde să le dau ovăz din destul.

Caii au început să slăbească săracii, de-mi făcea rău să-i mai văz. Mi-am împietrit şi eu inima şi am răbdat.

Apoi am mijlocit şi m-au trimis îngrijitor la o grădină, unde făceam o cultură de zarzavaturi. La grădină acolo n-aveam cai, n-aveam nimic... Am căutat să fiu om de treabă, aşa cum zic ei... Milă ?... Ce milă ?... e averea mea?... Nu!... Dar ca să nu mai văd sufletele pedepsite, stau departe, fac altceva, alte treburi şi... trece timpul.

Ce le-a venit lor pe urmă, nu ştiu, că m-au făcut caporal... Tîrziu de tot, fiindcă din leatul meu sînt sergenţi, pe cînd eu, abia atît... Şi uite, aşa am dus-o.

Şi d-aia zic că ce şmecher am fost, şi tot, ha, ha, să-nfund Domneştii!... dar blegii mei de fraţi!... In sfîrşit, treaba lor, fiecare avem p-aici porţia noastră de amar...

PENTRU UN CĂȚEL

Pentru ce se judecă Marin Ogărel cu Ion Mărtăcel ?... Să vedeți pentru ce.

Ion Mărtăcel este dat în judecată de Marin Ogărel, fiindcă un cățel ce-l are Mărtăcel, a lătrat la Ogărel t Și d-aci, ține-te judecată cu amînări peste amînări, cu martori peste martori și cu avocați dibaci în chichițele dreptății.

„Colțoşi oameni, zic unii şi alții, dacă pentru asta tocesc ei pragurile judecății !..."

— Vinovat este numai Ogărel, spun neamurile lui Mărtăcel, fiindcă pentru un cățel, ce-a lătrat la Ogărel, el a şi dat în judecată pe Mărtăcel !...

— Aşadar, afurisitul este numai Ogărel, dacă se judecă pentru-n cățel!...

— Ba, afurisitul este numai Mărtăcel, începe să-l învinuiască neamurile lui Ogărel, pentru că nevasta luî Mărtăcel, cînd trecea pe drum Ogărel, a zis „Pă el cățel !..." Ogărel a auzit, cățelu a şi sărit ; el i-a zis una ei, de i-a stat în coadă ; ea i-a zis alta lui, de i-a căzut în căciulă, şi apoi el : „Dregu-ți" ea : „Facu-ți" — s-a-ntărîtat beleaua !...

Vecinii lor, auzind ramătul, au început să caşte gura de pomană, pentru ca să umble acum pe la judecată de-a surda !...

— Dar afusitul de cățel, a muşcat pe Ogărel ?

— Da de unde!... Cînd a-nceput să bîstîcîie cracii Ogărelu, s-a dus dracului cățelu !... N-a-ndrăznit să muşte aşa prăjină de om ; dar inima i-a sărit din loc de frică !...

Pe sala judecătoriei, oamenii veniți şi ei la judecată cu alte pricini se căznesc să-i împace. Dar ei nu se împacă.

— Am să te fac, mă, se laudă Ogărel, să-ți împuşti singur cățelul !

— N-ai să poți, mă, se laudă şi Mărtăcel, c-am să mă judic cu tine şi la Curtea înaltă !...

— Pentru ce nevasta ta să zică : „Pe el cățel" ?

— Pentru ce i-ai făcut cu ochiu ?

— Eu, mă ?...

— Tu, mă !...

— Se laudă!... Nu-nchiz eu ochiul meu pentru una ca ea !...

— Da ce grozăvenie de om eşti tu, mă? tu te socoti zugrăvit de dumnezeu cu deştu ?...

— Ce-ți pasă!... Sînt eu!... Nu trebuia ca s-asmuță cățelu, şi-apoi să zică ce-a zis,.

— Da tu de ce-ai zis, ce-ai zis ?...

•— Dacă şi ea mi-a zis, i-am zis !...

•— Păi ți-a zis, fiindcă i-ai zis !

Şi oricum o sucesc cu vorba, la pace nu pot să-ajungă.. Nevestele lor, venite şi ele ca să povățuiască bărbații, ca nu cumva să se lase unul să-l rămîine cellalt, iau seama la dibăcia lor.

Avocații lor, amîndoi oameni în cîte un partid politic,, îi despart şi-i iau de cîte-e parte să-i povățuiască. Avocații au în vedere nu numai banii ce vor să ia de la ei, ci şi alte interese politice.

îi strigară înăuntru la judecată. Judecătorul, plictisit, asculta citirea reclamațiii făcută de Ogărel. După citire,, avocatul lui Ogărel începu pîra...

— Âm avut cinsprezece amînări, fiindcă a trebuit să introducem în proces şi pe soția dumnealui, care a asmuțit cățelu... Iar avocatul dumnealui a cerut să introducă în proces şi pe nevasta clientului meu, fiindcă şi ea ar fi zis că are să-i otrăvească cățelu... Martorii noştri, puşi la rîndul întîi, au dovedit justiții! lătratul cățelului !... Martorii dumnealui, admişi în urmă, au dovedit justiții mîrîitul cățelului, că n-ar fi lătrat tare, şi că n-a muşcat pe clientul nostru...

Al doilea rînd de martori ai noştri, au dovedit justiţiei că nevasta dumnealui nu şi-a ţinut gura, a zis clientului meu lucruri murdare pentru căciula şi gura dumnealui !...

Al doilea rînd de martori, admişi ai dumnealui, au dovedit justiţiii că şi clientul nostru n-ar fi tăcut din gură... Dar e logic, domnule judecător, ca un bărbat să nu tacă, mai cu seamă cînd o femeie zice ce i-a zis femeia dumnealui !

— Nu e adevărat, domnule judecător, sări cu gura nevasta lui Mărtăcel, dumnealui mi-a zis...

— Ce ţi-a zis ? întrebă judecătorul.

— Mi-e ruşine să spui !...

Avocatul lui Mărtăcel explică :

— Martorii noştri au precizat... cînd vom avea cuvîntul, vom dovedi ce fel de oameni sînt clienţii dumnealui !...

Şi cu o uitătură cruntă, făcu pe Ogărel să plece capul în jos. Dar nevasta lui Ogărel nu se lăsă :

— Nici dumnealor nu sînt mai breji!...

— Auzi, domnule judecător? ne face breji aicî... Dar acasă ce ne zice.? sări acum Mărtăcel.

— Da luaţi-le cuvîntul, domnule judecător, sări avocatul lui Ogărel, e rîndul meu să vorbesc.

— Tăceţi!... se răsti judecătorul.

Avocatul lui Ogărel ceru dosarul, începu să umble prin el şi să spuie :

— Nici o lege nu dă voie cîinilor să latre la trecători, şi nici un regulament nu spune că femeile au drept să-i asmuţă ca să latre... Prin urmare, clientul nostru a fost lătrat. Clientul nostru a fost desconsiderat ca om!... Asmuţit cu cîinii!... Da ce e dumnealui?... dobitoc?!... urs ?... porc care a intrat în răzoare să le rîme ?... Pentru ce să-l asmuţă ?... Deci, a fost insultat în onorul lui de om!... Faptul constituie o insultă gravă!... Asta ca prim motiv. Ca secundo motiv... Văzînd clientul nostru năvala turbată a căţelului, a socotit că e turbat!... A-nceput inima să-i bată!... Ce frică!... Ce groază!... Muşcat de căţel turbat! dumnealui turbat! Institutul doctorului Babeş de turbaţi!... ori lătrături de căţei în cap !...

Frica asta nu era în drept s-o sufere clientul meu. Deci : trebuie pedepsit Ion Mărtăcel şi nevasta lui Ion Mărtăcel; primul: pentru că are căţel, ce-l ţine slobod ; secundo : pentru că l-a asmuţit, pentru că i-a zis ce i-a zis, si pentru că i-a făcut frică !...

Terţo motiv mai avem : clientul nostru a pierdut interesul'cu acest proces... A păgubit şi el şi onorabila dumnealui soţie...

— Onorabilă ! sări a lui Mărtăcel...

— Taci femeie !... se resti judecătorul.

— Auzi, domnule judecător, mă porecleşte dumneaei onorabilă !... sări a lui Ogărel!...

Judecătorul nu putu să-şi ţie zîmbetul.

— Taci femeie, că n-a zis de rău...

— Ba aşa le dă ea: tronc!... C-o cunosc de mult! mai bombăni a lui Ogărel.

Avocatul lui Ogărel continuă :

— După cum se vede din depoziţiile martorilor, audiaţi în cinsprezece şedinţe, Ion Mărtăcel şi soţia lui Mariţa, sînt vinovaţi şi trebuie pedepsiţi...

' — Zi să-şi împuşte căţelul, domnule avocat, şopti tare Ogărel către avocat.

— Ce să-mpuşc căţelu, mă, ce să-mpuşc ? sări Mărtăcel : ca să poţi veni tu noaptea să-mi furi găinele ?...

— Auziţi, domnule judecător, începu Ogărel, aici în favoru dumneavoastră m-a făcut hoţ !...

— Mă, vă amendez p-amîndoi!

— Domnule judecător, sări avocatul, este o insultă gravă !... Clientul meu atrage atenţia onorabilii justiţii, asupra calificativului de hoţ !...

— Nu i-a zis hoţ ! sări avocatul lui Mărtăcel...

— Căţelu meu e jandaru meu !... El îmi păzeşte curtea pe leafa cea mai mică : un crod de mămăligă, ori firimiturile şi oasele ce rămîn la masă... vorbi Mărtăcel.

— Oase la el! şopti a lui Ogărel... Mănîncă ceapă pînă...

— Voi mincaţi mierte fierte! se strîmbă, pe furiş a lui Mărtăcel.

Avocatul lui Ogărel începu iar :

— Dar nu mă lasă să continui... Of, că nu mai sînt zapciu !... V-aş arăta eu !...

Domnule judecător, faptele sînt dovedite ; cer pedepsirea d-lor, împuşcarea căţelului şi o sută de lei despăgubiri civile şi onorar de advocat... Am zis !

— Apărarea are cuvîntul! zise şi judecătorul.

Avocatul lui Mărtăcel îşi sumese uşor mînecele şi începu,

— Mult şi preaonorate, domnule judecător, clientul meu şi soţia lui — pardon — Ion Mărtăcel, este — pardon — au fost, daţi în judecată de Marin Ogărel, pentru un fleac : că l-ar fi lătrat un căţel!... Marin Ogărel — nu l-am botezat eu cu nume de căţel — nu ştiu de ce, e duşmanul clinilor din sat... Da să nu vază cîine în ochi — pardon — pe lîngă dînsul, că e gata la judecată cu jalba-n proţap — pardon — în mînă !

Necazul lui Ogărel nu este aşa de mare pe Mărtăcel cît este pe căţel. Foc, pieire, să-mpuşte Mărtăcel pe nevinovatul căţel ! D-aici, vedeţi cîtă dandana — pardon, judecată.

S-a dovedit prin martorii noştri oameni fără cusur.

— I-a-mbătat tun ! răsuflă Ogărel.

— Ai tăi nu s-au bătut beţi ? răsuflă şi Mărtăcel.

— Tăceţi î se resti judecătorul.

Avocatu urmă :

— Care au spus că doar a mîrîit căţelul, şi că nu I-a muşcat... Apoi dacă nu l-a lătrat şi nici nu l-a muşcat, pentru un mîrîit, este Ogărel îndreptăţit să zică ce-a zis, aşa de murdar, că nici în dosar nu s-a scris ?... Nu, onorate şi preaonorate domnule judecător ! Dar Ogărel, duşmanul nevinovatului căţel, hai la judecată, cu trei rînduri de martori şi cu stăruinţă să-mpuşte căţelu î... Nu mai sînt eu căpitan de jandarmi, că i-aş arăta eu legea !

— Domnule judecător, sări avocatul lui Ogărel, auziţi ameninţarea ?... Ce-ar fi, dac-ar fi ce-a fost! Patru martori ai noştri au spus că a lătrat căţelu... Ce-o mai dă de colo-colo !...

— Domnule judecător, ce-ar fi dacă dumnealui, onoratul confrate, ar fi ce-a fost... Mărtăcel al meu ar fi trebuit să stea cu oblojeli în spinare!.... Doar aşa zise. Prin urmare : eu cer achitarea !

Primo motiv: căţelu n-a muşcat, ci doar a mîrîit.

Secundo motiv : dumnealui a zis întîi ce-a zis şi dumneaei pe urmă.

Terţo motiv : Ogărel e vecin şi duşman al nevinovatului căţel.

— Domnule judecător, onorate domnule judecător, sfinte domnule judecător ! scrie în lege că Ion Mărtăcel să aibă un căţel şi să-l asmuţă pe clientul meu Ogărel ?... Păi dacă nu scrie, ce achitare cere dumnealui ? Eu cer capu căţelului şi osîndirea lor !...

— Onorate domnule judecător, preaonorate stăpîne al dreptăţii!... Nu vă lăsaţi influenţaţi de tiradele confratelui meu... Ce-are a face legea cu faptu ?... Legea zice, dar dacă n-a călcat căţelu legea, ce-are dumnealui cu capu căţelului ? Martorii noştri au spus : „am auzit doar că mîrîia" .... Şi sînt patru martori...

— Şi ai noştri au fost patru... la cazul ăla primo...

— Chiar aşa fiind : patru ocale goale deoparte şi patru ocale de cealaltă parte, vadra tot goală rămîne...

— Dar am mai avut patru...

— Au fost la secundo motive... şi am avut şi noi alţi patru... Cer deci achitarea lui Ion Mărtăcel şi a soţiii lui, Stana — pardon : Mariţa^ de orice penalitate, cum şi despăgubiri civile şi onorar de avocat.

— Vă-mpăcaţi ? întrebă judecătorul.

— Eu cu el?! se miră Ogărel.

— Ei da, tu cu ei ?

— Nici mort! S-o-nvăţ eu să zică: „pe el căţel!"... Dacă împuşcă căţelu...

— împuşti mă căţelu ?...

— Căţelu meu? făcu Mărtăcel... El e straja mea credincioasă.

Judecătorul răsfoi prin dosar şi spuse :

— Pentru motivele ce se vor vedea, achită. Ieşiţi afară.

în sală începură :

— Sîc !... mă făcuşi ! A !... mîncaţi-aş barba, domnule avucat, mi-l răseşi!... Sîc, Ogărel!... Sîc!... Crapă!... Plesneşte !... Ha!...

— Auliu !... păi fac apel şi tot nu eşti tu cu căţel!... Să nu-mi zici tu Ogărel, de-i mai avea căţel!...

AVEREA RĂPOSATULUI

Notarul Zaharescu zace în pat, într-o odăiţă îngustă, parcă făcută înadins pentru ceia ce vrea să-i părăsească şi viaţa, după ce îi părăsesc şi oamenii.

— Cum îi mai este ? întrebă o vecină, pe Rada, soţia bolnavului.

— Tot rău. Şi cu mîna, făcu gestul ducerei.

Vecina îşi scoase apă din puţ şi-o puse in doniţă şi mai rămase niţel de vorbă.

— Nu-l slăbeşte boala deloc ?

— Deloc !... Din asta nu mai scapă el... S-a umflat, o umflătură albă, ce-i albeşte gingiile şi buzele... Nu mai poate să fie om.

Vecina, clătinînd din cap, îşi luă doniţa şi porni acas la ea.

Victoria, fiica bolnavului, ieşi în pragul uşei şi se răsti încet la mă-sa :

— Mamă !!...

— E, ce vrei ?

— N-auzi ? iar a început să dondăne... iar vorbeşte cu duşii de pe lume.

— Şi ce-ai cu el ?... Crezi că-l pot opri eu să nu vorbească cu neamurile moarte ?... Se vede că iar l-a apucat durerea de rinichi...

— Bine, l-o fi apucat, că degeaba nu aiurează el, dar tu de ce taci, de nu-l întrebi ce are şi cît are, că s-ar putea să moară şi...

— Şi dacă moare?... Nebună eşti tu, Victorio! Păi îmi stă mie în putere să-l opresc să nu moară ?

— Nu-ţi stă, dar trebuie să-l întrebi dacă n-o mai fi avînd bani ascunşi pe undeva... că-l ştii doar, că ţinea banii încuiaţi şi nu-i ştiai leafa cînd o ia, unde-o pune, ori ce-o face... Dacă el are bani ascunşi, şi cum d-atîtea ori a fost să moară şi n-a murit, el crede că nici acum nu o şă moară şi tace şi nu ne spune banii, ce-i mai are, iar dacă moare, cum să-i mai găsim ?

— L-am întrebat de bani şi mi-a spus că nu mai are, decît cei hotărîţi pentru îngropăciune, cîteva sute de lei...

— Ba trebuie să-l întrebi, că are bani, e hoţ, tace, crede c-o să se scoale şi-o să-i rămîie.

— Ce bani, fa, ce bani? !... îi răspunse mă-sa supărată. Eşti nebună ? Nu ştii tu că cheltuia cu noi toţi. Pe Costică să-l ţie în şcoală, de l-a făcut ofiţer; pe noi toţi să ne-mbrace şi să ne hrănească. Un oleab ne-a făcut şi nouă : casa, patului, coşarul... Tu crezi că banii nu se cheltuiesc ?

— Nu crez î Iaca nu crez !... El trebuie să aibă bani ascunşi; dar, crezînd c-o să scape, nu ni-i spune şi o să moară, şi o să rămînem aşa...

— Aşa tot rămînem noi, pentru că n-are.

— Cere-i cheia, ce tot o ţine atîrnată de gît ?... Crede c-o să-l îngropăm cu ea ?

— Eu nu i-o cer.

— De ce ?

— Pentru că nu vreau să-i stric inima.

— Vezi, are el ce are acolo în cutia mesii.

— N-are nimic...

— Ba are... trebuie să ştim noi ce-o fi avînd. Cînd o veni Lixandru cu Lisaveta 'lui, Aneta cu Iepurile ei,^ noi, care ne mîncam amarul cu el, n-o să mai apucăm nimic. Lixandru, fiindcă e beat, o să zică el că are drept să ia banii toţi... Nouă nu ne dă nimic...

— N-are ce lua nici el...

— Are, are, şi fiindcă tot spui că n-are, mi se pare că... ai apucat ceva, ori că ţi i-a dat ţie...

— Mie!... Zău, Victorio, dacă nu eşti nebună... Nu laşi pe tat-tău nici să moară ticnit.

— Păi să ne dea banii!...

— Dacă n-are ?...

Victoria tăcu bosumflată. Mă-sa intră în.odăița în care zăcea bolnavul. îl privi lung. Bolnavul îşi mai veni în fire, gemu şi se opri din şoptite,

— Cum'îți mai e, Grigore, îl întrebă ea, aplecîndu-se asupra lui ca s-o auză şi ca să-i înțeleagă şoaptele.

— Răău ! răspunse el lung.

îl privi iar. Buzele erau albe şi mari. Gingiile fără sînge. Victoria intră cu sticla cu untdelemn, ca să mai pună în candela ce ardea pusă în perete, dasupra bolnavului.

Privi pe mă-sa întrebătoare.

— Dacă nu ți-e milă, zi-i tu...

— Milă!... Şi Victoria, încruntînd sprincenele, turnă untdelemn în candelă.

Se gîncli şi apoi veni în fața ochilor lui tat-său. îl privi şi ea mult. I se făcu milă... Simți că i-ar fi fost mai bine ei să nu mai vază aşa...

— Ți-e rău, tată ?...

— Răăău...

Tăcu nițel şi apoi :

— Ai bani pentru cele ce-ți trebuie la un... Doamne fereşte ?

— Aaam ! răspunse el încet.

— Unde sînt ?

— Acolo... şi plimbă ochii spre cutia mesii.

— într-altă parte n-ai!

— Naam...

— Nici un ban, nici un ban ?!...

— Nici...

— Gîndeşte-te că e şi viață, e şi moarte... zilele omului cine le ştie... De ce nu spui banii ce-i ascunzi ?

— N-am alții! se sili bolnavul să spuie.

Victoria se-ncruntă. Nădejdea, ascunsă în suflet, îi muri tot acolo. Un gînd o mai îmboldi din nou :

— Ştiu că i-ai dat mamii pe aceia, dar mai ştii că ea o să-i bea şi n-o să facă nimic cu ei... nici barim pomenile ție...

— N-am !... N-am !...

— I-ai dat bani mamii ?

— Nu!

— Ce bani, fa, ce bani, sări mă-sa cu gura, nu ți-e ruşine ? îl superi la ceasul morții !?

— Ți-a dat bani ție !

— Nu mi-a dat !

— Ba ți-a dat !...

— N-am alți bani, Victorio... rosti bolnavul.

— Vezi ?... Auzi ?

Victoria tăcea. O țigancă cu ghiocul îi spusese că tat-său e om bogat, cu putere asupra oamenilor şi cu bani mulți. Ideea asta i se înfipsese în cap. Ghicitoarea singură ştia secretele bolnavului, Cîte nădejdi îi crescuseră în suflet de la ghicitul aceia !... O să aibă ea banii tat-său !... Şi acum, el făgăduia !... Ce om zgîrcit! —~~

— De ce nu-mi dai cheia să caut în cutie să văz cît ai ?

— Nu!

— O să-i apuce mama şi-o să-i bea, şi-o să vezi pomană la sfîntul aşteaptă !

Ieşi supărată din odăiță.

Bolnavul scoase un deget pe lîngă marginea plăpumei, chemă cu el pe nevastă-sa şi îi şopti:

— Ia cheia, descuie, ia şapte, lasă cinci şi-ncuie şi dă-mi cheia.

Rada se uită sperioasă pe geam să vază pe fii-sa încotro este, apoi luă şnurul cu cheia de după gîtul bolnavului, descuie şi-ncepu să caute.

— în carte, în carte... douăşpe sute, iei şapte, laşi cinci, mai zise bolnavul.

Ea căută în carte, luă şapte hîrtii de cîte o sută, le vîrî în sîn, împinse cutia la loc, încuie şi veni de petrecu şnurul cheii iar pe după gîtul bolnavului.

—• Aşa ! şi bolnavul mulțumit închise ochii... Să mă Iaşi să dorm că-s ostenit, mi-e somn !

Rada îl privi şi apoi se aşeză pe un scaun la geam, ca să stea în odaie şi lîngă el de pază.

Un ceasornic de masă ticăia pe glaful ferestrei şi arăta ora trei după-prînz.

Rada privi ceasul şi-şi aduse aminte că ceasul cel mic, din buzunarul vestei, trebuie să fie stătut de acum o lună, de cînd bărbatul ei a căzut la zăcerea cea grea.

Se sculă în sus şi-l căută în vestă prin toate buzunarile, dar nu-l găsi. Se uită pe masă, prin cărţi, prin jurnale, pe sub masă, pe de rînd, dar ceasul lipsea... Căută pe sub pat, că doar o fi căzut p-acolo, dar nu-l găsi nici acolo. Intră la bănuială că ceasul o fi furat, dar de cine ? De Victoria ?... Şi unde l-ar fi dus ea ?...

Se uită la ochii bolnavului care mişcau sub pleoapele închise.

Ieşi binişor din odaie, trecu sala şi intră în odăiţa cealaltă, ceva mai mare ca cea din care ieşise. Victoria gîndea şezînd rezemată de soba rece, căci era vară. Mă-sa începu să caute.

— Ce cauţi ?

— Ştiu eu ce caut...

Victoria o privi cu necaz şi o lăsă în pace. Mă-sa răscoli tot.

— Ce tot răvăceşti casa, spune-mi ce cauţi ?

Rada o privi şi apoi spuse :

— Tu l-ai luat!... Nu ne rămînea tot nouă? Nu-ţi rămînea tot ţie ?

— Ce tot spui, mamă, c-am luat ?

— Ceasul cel mic, fa, ceasul cel mic, nu l-ai luat tu ?

— Eu !? N-am luat ceasul... Dar ce, lipseşte?

— Nu e-n vestă şi nu e nicăieri.

— Vezi ?... Nu ţi-am spus eu că Lisaveta lui Lixandru se uită să vază ce să ia?... Că Aneta tot aşa face ?...

Şi porni în odaia tat-său, să caute ea ceasul.

Mă-sa o urmă.

începu să caute.

— Dar cizmele tatii unde sînt ?

— Nu sînt su-pat ?

— Nu sînt...

— Mamă, a furat şi cizmele... asta ori Lixandru a făcut-o, ori Iepure...

— Ce, fa, eşti nebună, lipsesc şi cizmele ?

— Vezi-le tu, de, dacă sînt, că eu nu le văd.

într-adevăr cizmele lipseau.

— Vezi, mamă, vezi cum întind toţi din averea tatii, cum vor s-o ia numai pentru ei?...

Mă-sa se opri şi strigă :

— Luminarea!... Luminarea, că tat-tău trage!...

Victoria ieşi zăpăcită ca vijelia şi-ncepu să răcnească. Mă-sa căută chibritul şi văzu luminarea pe glaful ferestrei... O apucă, o aprinse şi o ţinu bolnavului în mînă.

Lisaveta, soţia lui Lixandru, veni pe fuga. Aneta, fiica cea mare a bolnavului, sosi şi ea. începură toate să se jelească.

Aneta intră înăuntru. Tat-său mai suflă o dată şi se opri... Murise.

Acum toate începură să-l jelească.

— Cui ne laşi, cui ne laşi, tată? începu Aneta... Dacă mai trăiai, ne mai dai şi nouă ceva.

Victoria, înfuriată, răspunse, oprindu-se din jelit:

— Ţie ţi-a dat şi tot i-ai furat cizmele !...

Cizmele ?... Da vreai să-ţi rămîie şi ele tot ţie ? ! îi răspunse Aneta, cu necaz, nemaijelindu-se nici ea.

— Şi i-ai furat şi ceasul...

— Ce, lipseşte ceasul tatii !

— Ce te mai faci ?

Lisaveta puse capul jos. Aneta se-nfurie. Lisaveta nu mai răcni.

— Aşa ?... Aşa merge ?... Ai pitit, ceasul, ca să-l faci furat ?... Stăi, dacă e aşa, zise Aneta.

Se repezi şi luă ceasul cel mare de pe glaf şi plecă cu el.

— Oarba ! zise Victoria. Să nu mai vii p-aici, că n-ai ce căuta.

— Am sa viu, că e tata... şi am să iau, că iau de la tata !

— Aneto, Victorio!... Nu s-a răcit tat-tău, le zise mă-sa.

— Tu taci, că eşti o hoaţă ! îi zise Victoria.

Mă-sa tăcu. Simţi in sîn cele şapte hîrtii. Se gîndi că fetele ar putea s-o caute, să i le găsească şi să i le ia. Făcu planul să le ascundă.

— Aide, tăceţi, duceţi-vă la apă, faceţi focul, că trebuie să-l scăldăm... Nu vă mai certaţi şi acum...

— Eu îmi duc ceasul acasă...

— Du-.l ! Du-l ! pricopsito ! îi strigă Victoria.

Aneta ieşi pe uşă. Victoria se apropie încet de tat-său. Luminarea încă ardea. îl văzu şi ea rămas nemişat şi îngălbenind cu încetul.

Şnurul negru al cheii se vedea la bărbie. întinse mina să-l ia, dar se opri.

Apoi ieşi afară.

— Mă duc să car apă şi să fac focul...

Mă-sa rămase singură lîngă mort. îi apucă mîna, o ridică în sus, şi-i dete drumul jos ; ea căzu moale. Atunci lipi luminarea de colţul mesii şi ieşi afară să ascundă banii!...

Victoria intră în casă, se repezi să ia cheia, dar se-n-fiorâ. O lăsă tot de gîtul tat-său. Cureaua lui era însă pe un scaun la capul patului. O luă şi ea, murmurlnd : „O ia ăilalţi şi p-asta". Ieşi cu ea s-o ascundă.

Mă-sa intră în casă şi-ncepu să plîngă încet...

INVIETORUL DE MORŢI

(1935)

ÎNVIETORUL DE MORȚI

Intr-o, zi o birjă de ia gară aduse într-un sat un necunoscut, care, după ochelarii ce purta şi după hainele nemţeşti cu care era îmbrăcat, se vedea a fi de la oraş. Pe deasupra hainelor negre şi a pantalonilor cu dungă peste genunchi, purta o manta de dril menită să-l ferească de praf şi poate şi de ploaie.

Cam în dreptul bisericii se întîlni cu o babă şi făcu un semn cu bastonul în spatele birjarului; acesta opri.

— Ascultă, mămucă, zise el către babă. Mătuşa se opri s-asculte. Eşti din satul ăsta ?

— Din satul ăsta, domnişorule.

— Unde stă popa ?

— Popa al nostru ?... ăl bătrîn ori ăl tînăr ?

— Cel bătrîn.

•— Apoi cel bătrîn stă aci, în casele astea cu geamlîc; cel tînăr stă în capul satului.

— Tot om de treabă a rămas bătrînul ?

— Vai, domnişorule, da cînd a fost el altfel?... Asta, tînărul, îl cam face de bani răi... Da el slujeşte drept... şi spune că i-a venit şi vederea la loc...

Necunoscutul zîmbi, scoase o hîrtie de un pol şi o întinse babei.

— Pe ce ? întrebă ea.

— C-ai pierdut vremea cu mine stînd de vorbă... Uite ce te mai rog... spune-mi d-ta, dar drept, mor în satul ăsta oameni tineri ?

— Care n-are zile, cum să nu moară, domnişorule! răspunse baba.

— Ei vezi ? ăsta e păcatul, îi întoarse vorba necunoscutul, clar ia banii, că mă ţii cu mîna-ntinsă.

— Dar pe ce, maică ?

— N-auzi ? fiindcă stai de vorbă cu mine şi fiindcă vreau să-mi spui drept.

— Lasă, domnişorule, ţine-ţi banii; că nu păgubesc dacă vorbesc.

— Băbuţo, vorbi necunoscutul, am spus că păcatul d-voastră e ăsta : credeţi că mor numai oamenii care nu mai au zile... Iacă, eu sînt doctor şi am descoperit o maşină — o am aici în geamantan — prin care pot să-nviez oamenii! Nimenea pe lume, pînă acum, n-a mai fost în stare să facă aşa ceva.

Baba, negreşit, auzind asta, se uită la ochelarii necunoscutului, la hainele lui scumpe şi fără de cusur, şi rămase cu gura căscată.

— Da, babo, d-voastră, oamenii de la ţară, nu credeţi în ştiinţa noastră şi vă lăsaţi să muriţi cine ştie din ce fleac, de o boală de nimic ! Şi cu toate astea, dacă v-aţi gîndi la minunile ce le vedeţi şi d-voastră cu ochii, ori le ascultaţi cu urechile, apoi nu vi s-ar mai părea şi maşina mea de înviat morţii că ar fi cine ştie ce grozăvenie minunată. Ia acolea o maşină, ca toate maşinile de azi, şi lucrul ar fi înţeles... Auzi pe sus : zbîrr... zbîrr... ; te uiţi şi vezi că e un aerocîrlan năzdrăvan, adică un aeroplan sau mai multe !... Auzi o muzică, un cîntec, sau urf glas, care vorbeşte parcă dintr-o cutie, şi ce e ?... radio ! Vezi o sîrmă, o drăcie mică, zbîrr, un clopoţel ca de bicicletă şi alo... ce e ?... o nimica toată: un telefon !... Ştii, drăcia, parcă ar fi un cîine, eu coada în Bucureşti şi cu botul la Timişoara... Il strîngi de coadă la Bucureşti şi el: chealalau pe malul Beghii, ori într-o odaie la hotel „Coroana" i

La fel este şi maşina mea... dezgrop mortul, îi pui sîrme la tîmple, la podul palmelor şi la al picioarelor, dau drumul maşinii, hîr-zbîrr-sfîrr... şi mortul se trezeşte, se freacă la ochi, cască, se-ntinde şi se miră : ce vis!., parcă eram pe lumea ailaltă!... Apoi, negreşit, el pe lumea ailaltă se şi dusese, dar eii l-am chemat îndărăt, pe lumea asta, să-şi vadă omul de treabă !..* Uniil>

de pildă, pe care l-am înviat eu, murise în ziua nunţii! „Chiu ! Vai!" — mireasa ! „Ah ! Of !« — socrii!

Ho! oameni buni, eu de colo, îl aduc îndărăt de urechi !... Asta nu se face, să laşi o mireasă plîngînd şi tu să-ţi iei tălpăşiţa!...

Şi... hîr-zbîr-sfîr... l-am înviat!

— Maică, maică, ce-o mai fi şi asta !... A ieşit dracul pe pămînt! zise şi baba.

— Astfel că pot să-nviez cu maşina mea, pe orice mort... Aveţi azi vrun mort în sat să-l înviez ?...

— N-avem; a fost unul — da ce mîndreţe de bărbat,, şi bogat, şi de treabă, şi-nvăţat, şi frumos, dar l-a îngropat aseară...

— Păcat ! zise necunoscutul, şi-apoi urmă :

— De pildă, uncheaşul dumitale, de cîţi ani e mort?

— Iiii!... păi... de weo douăzeci de ani şi mai bine...

— Să-l înviez flăcău de 18 ani!

— Ai ?! strigă baba mirată.

— Da, să ţi-l înviez de 18 ani, flăcău cu puf pe obraji...

— Imîîî... maică, maică... să-l mai văz eu ca odată... Da eu?

— Păi, d-ta rămîi aşa cum eşti... N-am ce-ţi face...

— Da să mă omor la noapte şi să mă-nviezi mîine?

— Nu ; trebuie să-ţi examinez inima!... Nu se poate; dar lasă să-l înviez pe el...

Baba se gîndi niţel şi apoi spuse :

— Flăcău de 18 ani, o să se uite la cele de 15 ani, iar mie o să-mi zică : uşi, babornіţă bătrînă ! Să-l înviezi ca atunci cînd a murit, tot e mai tînăr ca mine acum, şi... sînt atîtea văduve de război!... lnviază-1 mai bătrîn!... dar nu... c-am făcut şi eu doi copii după ce a murit el... şi era uricios foc, pentru lucruri d-alea!...

Baba se mai gîndi şi vorbi tot ea :

Aş vrea să-mi înviezi pe un băieţel al meu, e mort de 40 de ani... Uncheaşu, lasă-1...

— Da, să înviem pe feciorul d-tale... Şi acum uite ce ai d-ta de făcut. Eu îţi înviez băiatul dumitale aproape gratis... dai o mie de lei... dar trebuie să faci altceva... Lucrul ăsta nu trebuie însă aflat de către stăpînire. Stăpînirea nu ţine la oameni: îi pune la biruri şi atîta tot;

iar, ca să nu mai ceară pămînt, cînd moare cîte unul, zice : bogdaproste... Aşa că, dacă or auzi de maşina mea, n-or să-mi dea voie să înviez decît pe de-ai lor!... Te duci dar în sat — d-ta şti: să descînţi ?

— Scol omul cie pe lingoare ! răspunse baba.

— Aşa... te duci la oamenii cei buni, ia cei care au morţi vrednici de înviat... Căci înţelegi d-ta : eu nu vreau să-nviez un hoţ, de care a zis satul: bogdaproste, cînd a auzit că l-a luat dracul; nu vreau să-nviez un slut, de care au zis alţii : bine că l-a luat dumnezeu ; şi nici vreun leneş, ori vreun beţiv, de care s-a zis : bine c-a descurcat dumnezeu pămîntul de el !... Vreau să-nviez oameni tineri, femei tinere, ai căror părinţi au să plătească taxa de trei mii de iei.

— Maică, maică, ce minune !... Şi unde tragi, unde te poate găsi lumea ? mai întrebă baba.

— La popa., aici la popa !... Dar să vie seara la mine, nu ziua... să n-audă stăpînirea !

— Maică, maică... da ăsta... dumnealui... de pe capră? .

— Vizitiul e surd de poţi cînta cu goarna la ureche-i ; altfel vorbeam eu aşa de tare cu d-ta ?...

— Atunci serie-mă şi pe mine : mătuşa Dobra, doftoroaia... să învieze pe Mateică, feciorașul ei !...

Necunoscutul scoase carnetul şi-nsemnă.

— Şi-acum, vezi de eh., bărbaţi tineri, femei, fete, flăcăi... Le spui, între patru ochi, şi-i trimeţi la mine.

Apoi el se dădu jos cu un geamantan în mînă, întinse birjarului cîţiva poli şi-i făcu semn să întoarcă şi s-o ia îndărăt: în urmă porni spre casa popii, petrecut de babă pînă la poartă.

La popa, ce-o fi spus, cum o fi sucit-o el, cine ştie, că popa i-a dat o odaie pe seama lui şi l-a lăsat în pace.

Seara au început să latre întruna cîinii popii: veneau oamenii cei mai bogaţi, bărbaţi şi femei, să plătească taxa şi să-şi înscrie morţii, scumpi şi neuitaţi lor, la înviere ! Pînă în revărsatul zorilor scrise doctorul la nume de morţi, luă banii şi tuturor le spuse că învierea se va face duminică, atunci cînd or mai fi două ceasuri pînă în ziuă.

Ziua doctorul dormi şi pe seară iar mai avu de lucru. Oamenii se vestiră pe ascuns şi de prin alte sate,

şi veneau alţii să înscrie la înviere, pe iubiţii şi veşnic plînşii lor morţi!

Şi a treia noapte şi-a patra noapte, doctorul scrisese la morţi pentru înviere.

Ajunse ziua sîmbetei.

O femeie tinerică, cea care-şi îngropase bărbatul chiar în ajunul sosirii doctorului, şi despre care vorbise baba, veni la doctor.

— D-ta... parcă te cunosc ?... o-ntrebă doctorul, mai ai vrun frate sau vrei să-ţi înviez şi pe mămica ?

—- Domnule doctor, răspunse femeia încet şi tremurînd, eu m-am gîndit d-atunci mereu... şi... tot e mai bine cum a făcut dumnezeu...

— Adică cum?

— Că a luat pe Ionică al meu!... De ce să ne punem noi de-a curmezişul voinţei Domnului şi să-i facem împotrivă ?...

— Dar nu e nici un rău că-1 înviem !...

— Ba este!.. Cum, dumnezeu: „la-1, arhanghele !",, şi noi : „iasă-1!..." Da cine sîntem noi ?... Eu una nu mai vreau... Mă lipsesc de taxă, numai să rămîie cum a rămas : mort e, mort să fie !

•— Dar cum, femeie... dumneata ai leşinat de trei ori cînd ţi-ai dus bărbatul la groapă!... Strigai, mi-a spus popa, „ia-mă Doamne, că eu fără el n-am ce mai face pe lume !..."

— Irai, domnule doctor... parcă dumnezeu nu ştia el, că zic şi eu aşa, de gura lumii !?... Tînăr, bogat şi de treabă â fost, dar îl cunoşteam îndeajuns ; iar pe pămînt, mai sînt destui alţii şi mai tineri şi mai bogaţi şi mai frumoşi!... Nu, nu!... nu mai vreau!... Mă lipsesc de taxă, lăsaţi-1 mort!

— Taxa, îndată ce te-ai scris şi-am făcut rugăciuni e îndoită ; adică dai trei mii de lei şi ţi-1 las mort.

— Of!... în ce belea intrai!... baba Dobra strică!... Dar fie... bine că se poate şi asta... Iată, domnule doctor, trei mii de lei şi şterge-1 de pe listă !

Deznodă banii din colţul tulpanului negru, că era cernită, îi puse pe masa doctorului şi zise : „bodaproste!..." Doctorul îi şterse mortul şi femeia ieşi pe uşă veselă şi înehinîndu-se.

Cum ieşi ea, alta intră, întrebînd-o din ochi, cînd se-n-crucişă cu cea dintîi, pe uşă, ce-a făcut ?

Doctorul surise şi aşteptă.

— Al meu e mort de sas' săptămîni... dar era, dum-nezeu să-l ierte, cam afurisit: iubea pe altele, iar dacă săream şi eu alături, mă omora ca pe hoţii de cai... Te rog, nu-ţi face păcat... Dac-a murit, eu n-am mai avut frică... Acuşi el ar afla tot, si curat că m-ar omorî!...

— Ei?

— Lasă-1 unde l-am băgat !... Tot mai bun e mort, decît viu !... Mort stă acolo, cu dinţii rînjiţi şi nu zice ni-mic; da viu ar fi tot timpul cu dinţii pe mine !... Mă lip-sesc de taxă, numai şterge-1 de pe listă !...

— Am făcut rugăciuni pentru înviere!... dacă mai dai o dată taxa, îl şterg, de nu, îl înviez !

— Domnule doctor, mă nenoroceşti!

— N-am ce-ţi face, femeie.

— Domnule doctor, cînd era o zi mare se-mbăta, mă-njura şi degeaba !...

— Nu pot!

— Am adus două mii... Ia-le p-astea... nu mai pot face alta.

— Adu-le încoaci, iar diseară vii şi cu restul şi ţj-1 şterg!

Femeia oftă şi căzu în genunchi:

<— M-am împrumutat şi de banii ăştia !... n-am alţii !... Nu mai învia hoţul iar, că-mi strici tot rostul!... Mă-n-gropi de vie !..,

Şi începu săjse roage cu lacrimile şiruindu-i pe obraji.

Doctorul o privj, zîmbi, luă cele două mii, ce i le în-tindea, şi şterse un nume de pe listă.

Femeia îi sărută mîna şi ieşi pe uşă.

Un bărbat intră, învârtind pălăria încet şi fără rost, ca omul care nu ştie să înceapă vorba, şi zise: „Sărut mîna Doctorul îi'răspunse : „Bună ziua" şi-1 întrebă tot cu ochii.

— Domnule doctor, mama s-a zăpăcit de bătrîneţe!,.. îi răspunse el.

— Dragul meu, eu n-am venit să omor oameni, ci am venit să-nviez oameni; deci nu pot să fac nici un râu mamii dumitale !

— Vorbiţi mai încet, domnule doctor, că vreau să nu ştie nici pămîntul ce-om vorbi noi... Mama nu este zăpă-cită, aşa, ca să fie bună de dus la balamuc ; este zăpă-cită numai fiindcă a scris pe frati-meu la înviere !... Noi sîntem cinci fraţi şi cu el eram şase. Tata, om sărac, nu ne-a lăsat cine ştie ce avere. Cum frati-meu ăsta, Stan, n-a fost prăsitor, n-a făcut cu nevastă-sa nici un copil. Murind el, nevastă-sa a plecat, iar eu am intrat în casa lui şi am plătit fraţilor ceva bani, dreptul lor de moşte-nire la casă. Mi-am făcut şi eu rostul meu de om cum-secade... închipuieşte-ţi acum, domnule doctor, că inviază frati-meu, Stan. Tot rostul stricat, toată fala mea de om suflată-n vînt! Să ies din căsuţă, care de, am văruit-o şi eu, am bătut un cui pe ici, pe colea... e păcat!... A hotărît dumnezeu, în atotştiinţa lui, să ia pe frati-meu — de ce să asculţi dumneata o babă zăpăcită şi să nu laşi mortul la treaba lui !?... Nu-1 mai învia dar, că-mi strici rostul, încurci lumea, şi ia de la mine şease mii de lei şi lasă-1 mort!

— Bine, omule, zise doctorul, ce-o să spui eu babei, mama dumitale ?

— Ah!... Ce-o să-i spui?... spune-i... că e păcătos mare, ştiu eu, doar amîndoi furam.

— Adu banii, dar să nu spui cuiva ceva.

Fratele iubitor de frate, scoase şease mii de lei şi-i puse pe masa doctorului, iar doctorul şterse un nume din carnet.

— Bodaproste ! Bodaproste !... o casă, pe vremea asta, n-o mai faci nici c-un teanc d-astea.

Şi el, ploconindu-se pînă la pămînt, ieşi pe uşă, spu-nînd altuia ce era gata să intre : „E om bun, mă, e su-fletul lui dumnezeu, are milă de noi păcătoşii!... Să trăiţi, domnule doctor."

. Intră unul, cu nasul cam roşu, cu faţa buhavă.

— Să trăiţi, domnule doctor, de... dacă a ieşit dracu pe pămînt, ce stric eu...

— Bună ziua, dumneata ?

— Eu sînt.., Mihalache, cîrciumarul...

_ Treaba dumitale, faci bine că ai meserie cinstită.

— Am venit să mă rog...

i — Vrei să-ţi înviez pe tat-tău ?

— Ferească dumnezeu, era... of...

— Pe mamă-ta ?

— Vai de mine... era coclită de bătrînă şi se certa mereu cu nevastă-mea...

— Pe soacră-ta ?

— Da ee-aş avea draci ori năbădăi, să mai fac şi prostia asta !

— Ei bine, dar atunci, pe cine scrii la înviere ?

— Pe nimeni, domnule doctor, pe nimeni!... Nici un mort nu mai merită învierea ! Toţi au murit, cînd nu mai erau de nici o lege, ori erau bătrîni şi zăltaţi; ori tineri şi tîlhari; ori frumoase şi, mă-nţelegi... Lasă-i morţi, ştie el dumnezeu ce face, n-o să-l învăţăm noi !... Am auzit că mama unuia Petre, care a fost cîrciumar, a venit să-i înviezi pe Petre... Lasă-1 mort, domnişorule, că punea tutun în ţuică şi fel de fel de isenţuri — eu tot de la el am învăţat, dar eu sînt mai cinstit... Eu pui esenţă de oţet, zaharlnă şi apă şi fac vin, da el nu punea zaharină, ci amestică vin dulce. De ce să mai înviezi hoţul să-mi facă concurenţă ?... Că la urma urmelor, de la moartea lui ara înviat eu ca negustor !... Ştergeţi-1 de pe listă şi... plătesc eu taxa de trei mii de lei... Gîndiţi-vă cîte interese le răsturnaţi, cîtă lume o să intre în fierbere!... Cel puţin să nu mai fiu şi eu în numărul celor necăjiţi.

Puse trei mii de lei pe masă şi se retrase spre uşă.

— S-a făcut; dar bagă de seamă, să nu spui nici nevesti-ti! îl povăţui doctorul.

D-aci toată ziua şi pînă noaptea tîrziu, veniră oamenii şi plătiră toţi, iar cîte trei mii de lei, ca să le lase morţii morţi, aruncînd fiecare fel de fel de pricini.

După plecarea lor, doctorul, care-şi avea şi el pricinile lui ascunse, stinse lampa şi se făcu că se culcă. îşi strînse însă tot ai lui şi, aşteptînd să adoarmă toţi din casa preotului, se culcă îmbrăcat, d-a curmezişul patului. Fără să prindă de veste, se pomeni adormit.

O mînă rece îl trezi însă din somn.

— Cine e ?! întrebă el cam sperios.

— Nu răcni... sînt eu, domnule doctor, un tîlhar!

— Tîlhar!?...

— Da, dar n-am venit să-ţi iau banii, deşi am auzit c-ai umplut geamantanul... Am venit să-ţi fac o mare rugăciune. ;-

— Pe unde ai intrat ? ^

— Pe fereastră, pe unde vreai să intru... Uite, să lăsăm astea, eu sînt om cinstit şi am venit să te rog frumos, să laşi morţii în pace ! Eu am omorît unul, pe care d-ta vrei să-l înviezi. Nimeni nu m-a văzut, dar el m-a văzut şi, înviat fiind, m-ar spune!... D-aci pricepi şi dumneata: jandarmi, procuror, judecători, avocaţi, juraţi, belea!... Pe alţii i-am furat; pe alţii i-am bătut... Toţi ăştia s-ar pune martori falşi în contra-mi, ca să se răzbune... M-am gîndit să viu să te ucid şi iată-mă !... Dormeai cu gură căscată şi era gata să fac un hîrş pe la beregată şi al meu era geamantanul! Dar m-am gîndit că-î învia şi tot o să mă afli... Dacă poţi să-nviezi p-alţii, cum n-ai putea să te-nviezi pe dumneata... Aşa, ce mi-am zis : „Ia s-o iau pe calea cinstită... să-i spui omului: astîmpără-te, nenişorule, ce, altă treabă n-ai, că dai de dracul cu un nebun ca mine !..." Te rog dar, lasă morţii şi ar fi bine s-o cam ştergi şi d-ta... să nu mai ai cu nimeni de vorbă... Mîine o să vie aici căpitanul de jandarmi, să-i înviezi şi lui, auzi, pe soacră-sa !... Şi ăstuia ştiu c-o să i-o înviezi gratis!... Apoi gîndeşte-te mai departe... mai sînt mulţi ucigaşi neprinşi!... Ăştia îţi vor coace turta... Lasă morţii în pace, nu-i mai învia, că i-a luat dumnezeu tocmai atunci cînd trebuiau luaţi...

— Măi vere, răspunse şi doctorul, tu ai dreptate, da, ai mare dreptate... Pentru tine, pentru linişteа lumii, pentru rosturile puse la cale şi stricate, uite, n-am să mai înviez pe nimeni!... Ieşi pe fereastră încet şi să taci şi tu din gură !... Am să mă fac mîine bolnav tare şi n-am să mai înviez pe nimeni — doar pe soacra căpitanului de jandarmi, ca să nu piarză lumea credinţa în mine!

— Of ! Of... las-o şi p-aia... că tot eu ştiu bine cine a omorît-o... I-a pus otravă în cafea chiar el, ginerele, şi zice aşa, fiindcă vrea să nu-1 mai crează lumea ucigaş şi poate, fiindcă nu crede în maşina d-voastră !...

— Du-te, du-te, bună seara... Oi vedea eu ce trebuie să fac — dar de-nviat, n-am să-nviez pe nimeni... Aşa e,

ăştia d-aici nu merită nici unul învierea!... toţi trebuie să rămîie morţi!

Ucigaşul sări pe fereastră, iar doctorul rămase mult la geam s-asculte.

Cînd nu mai auzi nici un zgomot, îşi luă şi el geamantanul, bastonul şi bluza, sări pe fereastră încet şi pieri de parcă se topi în întunericul nopţii.

Dimineaţa, cînd se duse servitoarea popii în odaia doctorului, cu cafeluţa, găsi odaia goală şi nici un strai şi nici un alt semn rămas de la doctor. Popa înţelese cu cine a avut de-a face, dar, ca să n-aibă vreo încurcătură cu autorităţile, hotărî să facă pe „nu ştie n-a văzut..." şi tăcu cu totul.

Astfel, că, în satul acela, n-a mai înviat nici un mort, şi d-atunci nu s-a mai ivit prin sat nici un doctor !...

SURICA LUI NENEA IANCU

— Ah ! De mult nu m-am plimbat în trăsură la ţară, vorbi Ella, soţia lui Mişu, privind pe fereastra trenului cîmpul cu clăi de grîu ce păreau că fug îndărăt, spre Bucureşti.

;— Dar eu... îi răspunse Ecaterina, soţia lui Demar.

— Să aud copitele cailor : trap, trap, trap, trap şi trăsura poca-poca-poca, iar cîmpul cu pomii de pe marginea şoselei să se furişeze încet în urmă.

— E o plăcere, dragă !

— Misulică !...

— Ella !...

— Aşa e că o să mergem şi la Argeş să ne scăldăm ?...

— E un prund cu nisipul moale, ca la Mamaia!... spuse Mişu.

— Şi zăvoi verde pe malurile Argeşului! întregi Robert.

— Să-i spunem să mergem repede, să mîncam ce-om mînca şi să ne rămîie timp pentru Argeş... pentru plajă '...

— Pui fripţi !... ce mai pui fripţi are nea Iancu, spuse iar Robert.

•— Unt cu mămăligă şi cu ouă multe răscoapte, terciuite prin unt, adăugi Mişu.

— Brînză de vacă proaspătă cu smîntînă, spuse Demar; are nea Iancu nişte smîntînă !...

— Eu Argeşul îl vreau ! spuse Ella. D-aia să poruncişi trăsurilor să meargă iute !... Mă lăsaţi pe mine să mă sui în trăsura dintîi... şi ştiu eu ce fac...

— Te lăsăm !...

— Să vedeţi voi !... făgăduiesc bacşiş vizitiului şi ne duce ca vîntul...

— Ar fi trebuit să aibă maşină nea Iancu...

— Are o rablă, al cărei motor s-a spart că a îngheţat apa în el astă-iarnă, pe gerurile alea... i l-a lăsat Garibaldi cu apa în el î

— Vai !...

— Ce bine ar fi fost! să avem maşină... Cu trăsurile, de... obicei vechi...

Tot vorbind astfel, Mişu cu Ella lui, Demar cu nevasta-sa, Mitică cu soţia şi copilul lor şi cu Robert, un flăcău vonic, se pomeniră ajunşi cu trenul şi în gara unde trebuiau să se dea jos şi de unde să plece cu trăsurile pînă la „Conacul moşiei lui nea Iancu", un scriitor de nuvele şi prieten bun cu aceşti funcţionari de librărie.

Drumul de la gară pînă la Gîrleşti, reşedinţa lui nea Iancu, trebuiau să-l facă deci cu trăsurile — cel puţin aşa gîndiseră ei.

S-au dat eroii noştri jos din tren, fiecare cu cîte ceva în mînă : unul c-o damigeana cu vin, garantat fără mitiHc, altul cu o cutie de carton cu plăcintă şi cu prăjituri, iar altul cu alt pachet, în care aveau vreo zece portocale. Soţia lui Demar avea în mînă o păpuşă şi un fluier, pe care îl ducea copiilor lui nea Iancu : iar Constanţa lui Mitică îşi ţinea copilul de mînă, un băieţel ca de trei ani.

Pe peronul gării fură întîmpinaţi de chiar nea Iancu, care avea în mină o fişcă de birjar şi în cap pălăria lui veche, cu marginile lăbărţate, ce atîrnau mereu în jos.

— Noroc, nea Iancule ! Noroc ! ziseră ei veseli, întinzînd să dea mîinile cu eh

— Noroc, băieţi!... Bine-aţi venit sănătoşi... şi le strînse mîna la fiecare.

— Nevastă-mea ! recomandă Mitică pe doamna cu copilul de mînă.

— Nevastă-mea! spuse şi Demar, recomandînd pe doamna cu păpuşa.

— Fiţi binevenite, coniţe ! răspunse nea Iancu zîmbi-- tor şi cu un aer grăbit. Fiţi binevenite !

- Să mergem băieţi, că pînă la mine mai e niţel drum...

Ieşiră cu toţii în dosul gării şi îi duse la o brişcă, la care era înhămată o iapă neagră şi grasă.

— Vă recomand pe Surica, iapa mea, care, vrînd dumnezeu si ea, o sâ ne ducă acasă la Gîrleşti.

— Nu sîntem mulţi, nea Iancule ? întrebă Mişu.

— Acuşi doar n-o să ne-nghiţim, unii pe alţii, ca să ne facem mai puţini... Om merge cum om putea, numai Surica să vrea!

Surica, dacă a văzut atîţia inşi pe lîngă brişcă, albi ochii, bătu din picior şi pufni pe nas, moţăind din cap a supărată.

în gară nici o altă trăsură, nici o altă brişcă.

— Suiţi-vă sus şi faceţi-vă loc cum ăţi putea, că mă duc să iau vreo zece pîini proaspete, le spuse nea Iancu. Şi el îi lăsă în jurul briştii.

Doamnele moţăiră din cap şi şoptiră între ele:

—• Unde să şedem toţi ? întrebă una.

— Brişcă are numai un leagăn, răspunse alta.

— Aolică... lică... credeam că o veni cu vreo două trăsuri !...

Spuneai că e bogat nea Iancu ! protestează alta.

— Dacă era bogat, dragă, nu era scriitor, o lămuri Demar.

— Fireşte!... rotunji Mişu. Poeţii sînt blestemaţi sa n-aibă bani... în locul lor fac bani numai librarii cei mari.

— Şi n-are nici pălărie cum se cade ! şopti una.

— Şoapta!... s-ar putea să ne audă... sade ruşine! zise Robert.

— Ei, dar cum ne suim.?...

— Haide... hăăăp! Aşa, spuse Mitică. Aşezaţi-vă voi cucoanele, că noi... om merge, mai pe dric, mai pe jos, sîntem bărbaţi... Ce să facem ?...

Cînd sosi nea Iancu, în braţe, el, cu cinci pîini, şi băiatul de la brutărie cu alte cinci, cucoanele se înghesuiseră cîtetrele pe leagănul briştii, în urmă. Băieţaşul stătea în picioare, rezemat de genunchii mă-si.

— Nu vă suiţi, neică, şi voi? ce mai staţi?... Dar nu... Demar şă se urce, că e mai slab... Mitică, Mişu şi cu mine mai stăm niţel, că Surica are un merchez !...

— Merchez ?... Zău, ce merchez are, nea Iancule ? întrebă Mişu.

— Mai încet, să nu ne auză, le răspunse nea Iancu... că ar fi în stare să ne facă pontul...

— Zău? ce pont?

— Tăceţi şi ziceţi Doamne ajută... Demar, stai mai spre cucoane.

— De ce, nea Iancule ?

— Stai, omule, acolo unde-ţi zic, nu acolo unde te-ai aşezat. Şi ţine copilul. Surica azvîrle şi din picioare şi te omoară şi-n brişcă.

— Hii, Surica ! strigă el şi o ameninţă cu fişca. .

Surica rămase însă nemişcată pe loc şi fîţîi numai din cap şi din coadă.

— Nu vrea ? întrebă Mitică.

— Are... tabet... spuse nea Iancu. Apoi puse umărul Ia liocă, împinse şi zise tare : Hiii î Surica !

Surica se simţi lovită de lama briştii şi începu să se dea îndărăt şi să împingă brişcă înspre uluca gării...

— Ho ! Ho î Ho !... fir-ai a dracului! Ho-ho !... mînca-te-ar lupii!...

Pune mîna, neică Mitică... Mişule... Aa!... păi ce credeţi că-i aşa ? Împingeţi înainte s-o răzbim... Că, uite-o, împinge brişcă îndărăt.

Cîtetrei împinseră brişcă peste ea, o loviră, dar iapa se lăsă jos pe oişte, rupse huluba din stînga şi căzu jos încurcată în ham...

— Na ! fir-ai a, era să zic... Ne făcu pocinogul !

— A rupt aia?

— S-a dus huluba... Dar staţi... cucoanelor...

— Ne dăm jos? întrebară ele mirate şi înfricoşate.

— Nu, nu, am eu aici în fîn o hulubă de rezervă... Scoatem p-aia şi punem p-asta... Dar întîi să descurcăm pe Surica...

Misu pune mîna încercînd să ridice iapa de jos...

— Stai, neică, ce faci ?... Eihe, iapa e grea al dracului. Stăi să-i iau ştreangul din răscruce. Nu vezi ?... A căzut ca o iapă în ham...

— Şi nu că nu poate, ci că nu vrea ! zise Demar.

___Păi ăsta-i tabetul... E o iapă foarte hoaţă... Cînd vede că mai pui pe cineva în brişcă, pune şi ea tagă : numai porneşte !

— Bate-o !

— O-ho !... I-am aprins şi talaj de rindea sub burtă şi a jucat pe foc pînă l-a stins,' dar de pornit tot n-a pornit.

— De ce n-o vinzi, nea Iancule ? întrebă Mitică.

— Pentru că n-o cumpără nimeni... De cîte ori nu m-am dus cu ea în tîrg s-o vînd... Cînd se mai punea un om în brişcă lîngă mine, Surica nu mai pleca, credea, pesemne, că e greu, iar muşteriul văzînd aşa, se ducea dracului.

— Şi cine te-a păcălit cu ea ?

— O femeie văduvă, care mi s-a părut şi frumoasă! Am crezut-o pe cuvînt, că-i e iapa bună, i-am dat preţul cerut şi am plecat pe ea călare acasă. Cînd am văzut-o ce era să mai fac ?

De la o lună am încercat s-o vînd în pierdere, dar cît p-aci să mă înjure şi muşterii, după ce-o vedeau că nu porneşte.

— Are nărav, vere, are nărav de nu porneşte... Âsteia pălălăul ti mănîncă capul! spunea cîte unul.

In vremea asta Surica fu descurcată, sculată în sus şi huluba ruptă înlocuită cu cea de rezervă. Pînă se făcură astea, se scursese un ceas.

— Ştii ce-ar fi bine ? zise nea Iancu. Să rămîie numai copilul în brişcă, ceilalţi să vă daţi toţi jos, să treceţi înaintea ei, să rîdeţi, şi eu să mă sui singur şi s-o pornesc... Apoi, după ce trece de d-voastră, Mitică se suie pe codirlă şi, ca mai voinic, apucă de mînă pe cîte o cucoană şi o suie sus prin codirlă. Acolo cucoana tace chituc. Apoi alta e azvîrlită sus, şi alta, pînă vă suiţi toţi, dar să nu vă auză şi să priceapă că sînteţi sus, că Surica iar se opreşte !

Cucoanele se dădură jos triste, probabil gîndindu-se la plăcerea de a se scălda în Argeş şi a face plajă pe nisip.

Surica se uită după ele, ciuli urechile şi porni singură.

Din fugă nea Iancu se urcă sus şi o ţinu cu frîul, ca să nu se mai uite în lături şi iar să vază muşteriii ce trebuia să-i ducă ea.

Ca luptător de circ şi boxeur, Mitică ridică în braţe dintr-un salt pe nevastă-sa şi mai mult o azvîrli în codirlă briştei.

Cucoana vru să zică ceva, că n-a fost azvîrlită uşor, dar nea Iancu îi făcu semn cu degetul pe buze să tacă,

să n-audă Surica şi să stea iar, şi cucoana strînse doar din ochi şi din fălci şi tăcu.

Mitică luă apoi pe Ella lui Mişu în braţe şi o azvîrli şi pe ea.

Constanţa lui Mitică o prinse repede şi încercă să treacă încet în faţa leagănului. Ecaterina lui Demar alerga roşie pe lîngă brişcă, încercînd să se urce singură din fugă. Izbuti şi cîtetrele cucoanele se aşezară tăcînd pe leagăn.

Mişu şi Demar se urcară şi ei, Robert se azvîrli în codirlă. Surica vru să-ntoarcă capul să se uite, i se părea pesemne greu ; dar nea Iancu o ţinu cumpănită în frîu, îmboldind-o cu coada fişcei.

Mitică se agăţă şi el, iar Surica încetini trapul gata să se oprească. Un nou bold o făcu de azvîrli cu picioarele în codirlă de dinainte, iar nea Iancu se feri şi căzu în braţele lui Mişu.

— Ho Surica!... fir-ai a... of!... că sîntem numai eu şi cu tine...

— A dracului, nea Iancule ? întrebă Mitică. Dar Surica l-auzi şi se opri.

— Iaca na !... acuşi sîntem ai dracului şi cu tine, Mitică, nu numai eu şi Surica... Dă-te jos şi mergi înainte, să te vadă ea...

— Mă, a dracului iapă!... şi Mitică sări jos. Surica îl văzu, se opinti şi porni încet, încet şi apoi iar la ţăcăneală. Se vedea însă că-i era greu. Toţi ar fi vorbit şi ar fi arătat şi prin cuvinte mirarea că au văzut o iapă ce nu vrea să ducă în brişcă decît pe stăpînă-său.

Mitică rămase în urmă şi se urcă prin codirlă, lîngă Robert. Surica încetini trapul şi vru să se uite îndărăt, spre brişcă, dar nea Iancu o ţinu la fel de amîndouă părţile frîului şi ea nu se putu uita.

— Haida, Surica, haida... şi ea o luă iar la ţăcăneală, dar opintindu-se ceva mai straşnic.

Cucoanele făceau gesturi, rîdeau pe înfundate şi arătau la iapă...

— Eu îi cînt Suricăi mele... începu nea Iancu, care-şi păstra încă veselia.

Haida Sura-Sura-Sura...
Vezi cum păcăne trăsura!...
Haida-hai, mai repejor,
Că n-ai bube la picior !...
Haida Sunar-Sura-Sura...
Auzi cum cîntă trăsura !...

— Ba, trăsură ! zise Ella lui Mişu, bufnind în rîs.

Surica ciuli urechile şi se opri!... auzise că mai e cineva în brişcă.

— Na!... Şi făcu semn lui Mitică să se dea iar jos... să-l vază iapa şi apoi să se suie încet şi pe nesimţite.

— Să fiu al dracului, dacă n-aş împuşca-o, nea Iancule ! zise Robert sărind el jos. Cucoanele vrură să rîdă, dar nea Iancu le făcu semn să rabde, că e primejdie să fie date jos cu toatele...

Surica porni iar şi Robert se urcă tăcînd.

— Hai Surica ! hai Surică !
Că eşti iapă tinerică... *
Mergi ca melcul şi mai şi...
Hai Surică, hi-hi-hi !...

iar cîntă nea Iancu iepei.

Cucoanele leşinară de rîs ; dar nea Iancu cîntînd tare ca să le acopere chicotelile, le făcea semne deznădăjduite să înceteze că le aude iapa şi se opreşte.

Depărtarea de zece kilometri pînă acasă la nea Iancu nu se făcea aşa repede cu Surica.

Soţia lui Mitică, întrebă prin semne, că mai e departe ?

— Hai surică-ndeamnă,-îndeamnă,
Că tu ştii drumu ce-nseamnă...
N-aştepta să-ţi mai dau ghers,
Mai avem pe cît am mers !...

Cîntă nea Iancu Surichii, ca răspuns soţiei lui Mitică.

în satul Plopu, avocatul Rădescu salută pînă la pămînt şi vorbi :

— Mîine eşti liber, nea Iancule ?

— De ce?

— Vreau să te rog ceva...

Nea Iancu trebui să oprească pe Surica, să nu fie nevoit avocatul să alerge după brişcă.

Avocatul veni, dădu mîinile şi, după ce şopti ceva la urechea lui nea Iancu, vru să afle mai mult...

— Prieteni de la Bucureşti ?

— Da... răspunse Mitică. Surica însă se uită şi începu să sară în ham.

— Dar ce are ? întrebă avocatul, terindu-se să nu-i lovească.

— Are draci !... răspunse nea Iancu scîrbit... este iapă cu nărav şi hoaţă rău... Asta se vede c-a fost fată în casă în întruparea ei dinaintea ăştia... E prea hoaţă...

Vru să plece:

— Hii, Surica !...

Surica începu să dea îndărăt.

— Vrea să ne ducă îndărăt la gară ! spuse şi Mişu.

— Da nu mai vorbiţi, frate... că nu mai ajungem acasă pînă diseară.

Avocatul luă o prăjină din curte-i şi tăbărî cu ea s-o lovească.

Surica însă nu vrea şi se da îndărăt mereu.

— Ştiţi ce ? Stai să-i cînt. Apoi eu şi cu Mitică, s-o tragem în urmă, că ea de necaz şi ca să nu se ia după noi, o să...

— Pornească înainte ! zise Demar.

— Nu zice, nu ziceţi nimic... nu mă-nţelegeţi că trebuie să tăceţi... că poate ne-nţelege planul...

Şi el începu să cînte tare :

— Daţi-vă jos ! Daţi-vă jos î
C-asta nu sade frumos !
în brişcă, Surica mea,
Nu vrea să ducă pe nimenea !

Şi le făcu semn să stea pe loc, că el doar cîntă, ca să mintă iapa !

— Ei haida^ Surica, la gară de vrei,
Să vezi acolo, ce tufe mai iei !...

Şi începură s-o împingă îndărăt.

Merse ea ca la zece paşi, dar se supără şi o porni înainte.

— Nu !... hai îndărăt!... şi el se făcu că o împinge să nu meargă.

Surica o porni pe fugă tot înainte.

Nea Iancu se azvîrli în brişcă şi după el toţi, tăcînd, afară de cucoane, care nu se dăduseră jos.

Surica porni acum pe fugă şi apoi şi la aruncate. De aci se aşeză pe mers. De fiece lovitură de fişcă, şi cîte o fîţîitură de coadă ; dar nu se mai opri. In capul satului Gîrleşti, domoli pasul...

îi trecuse se vede necazul. Nea Iancu începu să-i cînte :

— Haida Sura-Sura-Sura.
Auzi cum cîntă trăsura !...

Cucoanele izbucniră în rîs şi spuseră :

— Ce-o fi o fi... vrei să plesnim de rîs ?... Fi-ţi-ar Surica a dracului, nea Iancule.

Surica însă se opri şi cu capul întors văzu purcoiul de muşterii de pe spinarea ei.

— Mai e departe ? întrebă Constanţa lui Mitică.

— Colo, unde se vede salcia aia pletoasă...

— Mergem şi pe jos.

Se dădură toţi jos... Nea Iancu înălţă din umeri plictisit şi el.

— Şi de mai era şi Bărbulescu, apoi era lată de tot...

— Ce s-a rugat ăsta de noi, vorbi Demar. Numai Robert îl întărită, că ne spunea cu mutră de serios : „Să-l luăm, mă, şi pe el!..." „Da nu se poate, omule, sîntem prea mulţi, îi răspundea Mişu. Ce-o să ne dea nea Iancu la atîţia să mîncam? Lasă, altă dată." „Ba nu, spunea el, merg acuşi!... Vreau să viu şi eu cu un coş cu ouă de la nea Iancu, cu un iepure, cu o oală de unt, cum veniţi voi şi cum vă aduce el vouă tot mereu." Robert, tot mai şiret, îl întărită : „Aşa e, mă... ce aveţi cu d-l Bărbulescu să nu-l luaţi ?... Domnule, dacă vrei să ştii, să-ţi spui eu adevărat... Că eu am fost la nea Iancu... Ouăle de găini să le răneşti cu lopata din vreo cinsprezece coteţe de găini ce are ! în zăvoi iepurii sînt curat turmă de oi! S-a speriat că i-l usucă cu mizdritul... Se duc copiii lui nea Iancu şi-i vînează cu arcul !... Apoi douăzeci de vaci cu lapte, fac atîta unt de-l pune în putinele. E moşier mare, nea

Iancu !... S-a hotărît, domnule, mîine mergi cu noi." „Nu se poate Robert !... ce, eşti nebun, vrei să puie nea Iancu cîinii pe noi !... Atîţia şi sîntem destui", se necăjea Mişu. „Ei, unul mai mult sau mai puţin!... Ce va să zică la treizeci de vaci, la o turmă de iepuri şi la douăzeci de coteţe de găini!" Bărbulescu tocmai atunci pricepu că Robert minte, fiindcă mărea numărul lighionilor lui nea Iancu; se îmbufna şi plecă dintre noi spunînd : „Să mîncaţi numai voi bunătăţi! numai voi!... Ce colegi de librărie sînteţi !" Ne-am pus pe rîs ! Să ştiţi mă, că Bărbulescu îşi închipuie turma de iepuri spusă de Robert!

— Dar ce-ar fi zis el acuşi pe drum ? !

— Hai, cîntă-i!... cîntă-i, că i se cade, nea Iancule! zise Ella...

— De, coniţelor, aşa e la ţară!... Sînt eu vinovat? iapa e vinovată...

La 12 şi jumătate intrară în curte, fiind în brişcă numai nea Iancu şi copilul lui Mitică.

— Gata masa, nevastă ? întrebă el de departe.

— Da de cînd!... Dar de ce aşa tîrziu?... şi veniţi pe jos ? îi întrebă nevasta lui nea Iancu.

— Surica, răspunse el, Surica, neică.

— Uff ! Se vede treaba că muierea aia de la care ai cumpărat-o a fost frumoasă rău şi ţi-a luat ochii... D-aia îţi tragi acum păcatul.

Nea Iancu nu mai zise nimic şi îşi recomandă musafirii...

LA PLIMBARE CU MOTOCICLETA

— Ia... s-aude!... şi Costică Portofel îşi făcu palmele pîlnie la urechi şi ascultă...

— Ce să se auză, Costică ? întrebă Dan, argat în curtea boierului Nicolae, proprietarul moşiei Şuteşti.

— Motorul mă, motorul motocicletei!... boieraşul îşi cumpără motocicletă şi vine la moşie călare pe ea.

— Şi dacă vine ? întrebă Fiţoiti.

— Păi vine călare... Să vedeţi voi motocicletă ! Ştiţi voi ce e aia? Ciorile dracului!... Credeţi că e măgarul lui tat-tău bătrîn !

Ţiganii tăcură, dar înjurară în gîndul lor pe Costică Portofel, care era credinciosul boierului, mecanicul maşinii de treierat, şoferul şi nedespărţitul tovarăş de vînătoare al proprietarului.

— Păi dacă-şi ia, tot el o să se plimbe pe la Păţita cu ea... răspunse Ţurloiul.

— Negreşit tot el, nu unul ca tine !... Dar eu o să mă plimb cu motocicleta coconelului meu !... Eu o să mă plimb !... Ia !... Ia... s-aude !...

Ascultă iar şi auzi acum bine nişte pocnete repezi şi depărtate. Alergă repede şi deschise larg porţile curţii.

— Veniţi şi voi să-l primim ! strigă el.

— Da ce, e vodă ? zise Ţurloiul.

— Cum nu e vodă, mă ?... Să-l vedeţi cum o să intre în fugă, ca un arhanghel, şi o să se oprească : hop !... la scară !

Pocnetele se apropiară. Cîinii începură să latre în goană prin sat şi boierul Nicolae se ivi la cotitura cîrciumii, călare pe motocicletă.

Pînă să numere Costică douăzeci, boierul şi ajunse, aşa cum şi-l închipuise Costică : crunt, măreţ, cu şapca pusă pînă pe sprîncene ; cu haina de blană cafenie, încheiată bine la toţi nasturii.

Costică alergă în urma lui, strigîndu-i : ura !

Boierul însă, care era cam binişor tare de urechi, n-auzi deloc semnele astea de bucurie ale lui Portofel al lui.

— Noroc, Costică ! zise boierul cu glasul lui gros şi cam pe nas, cînd Costică ajunse lîngă el.

— Ura, coconelule, ura !...

— ***Ce e?*** întrebă boierul, punînd o palmă la ureche, zici ura ?

— Zic : să trăieşti, să trăieşti ! şi apoi mai încet, ca să ,nu fie auzit: dacă aş şti că şi dumnezeu e surd ca tine, apoi nici lui nu m-aş mai ruga!... De ce ai mai da bani unuia care-i azvîrle pe jos, şi de ce te-ai mai ruga unui dumnezeu surd, care nu te-ar mai auzi ?

— Cheamă pe Floarea să mă şteargă de praf cu peria pe spate...

— Floarea e dusă prin sat, n-a ştiut că veniţi ; dar te şterg eu.

Şi Costică intră repede în odăiţa de sub scara cea mare ce ducea în catul de sus al caselor şi se-ntoarse cu o perie, îşi perie boierul pe spate, pe la umeri şi apoi se duse să privească motocicleta mai de-aproape.

— Of ! of ! oftă Portofel.

— De ce oftezi ?

— Fiindcă n-am şi eu bani să-mi iau una la fel... Trec prin viaţă flămînd, slugă şi cu sufletul ars de doruri nemplinite...

— Ce zici, mă, vorbeşte mai tare, că n-ăi fi nemîncat. Mănîncă dracului mai mult, că la mine ai ee mînca.

Costică Portofel iar răcni:

— Zic, ce să mai zic... costă mult ?

— Cincizeci de mii de lei.

— Uuu!... ce de bănet, ce de bănet!... Dar ca să fac şi eu un tur cu ea, un cerc, mi-o dai ?

— Să te plimbi tu cu ea ?

— Da !

— Nu se poate, Costică... Costă o sută de mii de lei... Atît am dat pe ea... Ce să-ţi mai iau eu ţie, dacă mi-ei strica-o? !

Costică tăcu şi s-apucă c-o cîrpă de perdea să şteargă motocicleta de praf. Boierul sui scara cea mare şi se duse în odăile lui de sus.

Noaptea şi toată ziua următoare căzură mai multe ploi repezi, care umpluseră şanţurile şoselelor de apă. Spre munte zarea cerului era tot vînătă. Porumburile verzi, şi înalte ca de un metru, a treia zi păreau că rid în faţa soarelui, care se arătase vesel în zarea limpezită a cerului dinspre miazăzi. Se făcuse bine, dar apele veneau mari şi ameninţau să iasă din matcă.

— Costică, scoate-mi motocicleta la scară... Fac o plimbare pînă la Găeşti, să vedem p-acolo cit a fost de bună ploaia... Şi-apoi, ştii tu... Madam Şurup e p-acolo.

— Iii, boierule!... lasă să mă duc eu! începu să se roage tare Costică Portofel.

— Nu se poate, mă, îmi strici maşina... Ş-apoi e vorba de madam Şurup!...

— Boieraşule, coconelule... Vreau să merg şi eu repede ca vîntul... Dumneata, ce să vezi mai mult ca mine ?...

— Nu se poare, Portofel, nu înţelegi ? Dar dacă vrei să mergi şi tu, mergi cu bicicleta ta...

— Mai mă ţiu eu cu bicicleta mea de motocicleta dumitale ?...

— Te ţii... am eu un plan de mecanic...

— Care ? întrebă Costică tot tare.

— Cauţi o sîrmă, legi bicicleta ta de motocicleta mea şi pornim... Nu dai din picioare, nu asuzi, ci mergi şi tu... eu maşină, tu vagon!

— Mă duc dar să caut sîrma.

— Ai ? întrebă boierul.

Costică nu-i mai răspunse şi plecă spre magazia cu scule, să caute sîrmă. Acolo însă nu găsi cheia prin buzunare ca să descuie lacătul pus la uşe, dar găsi o sfoară de Manila, sucită şi îndoită în două. O desfăcu, o îndoi pe după mîini şi trase în zvîcneală, să vadă de-o rupe, dar sfoara nu se rupse. *,Leg cu asta, şi e bună ca şi sîrma", gîndi el şi veni îndărăt cu sfoara în mînă.

— Ai găsit sîrmă, Portofel ?

— Asta ! şi el arăta sfoara.
— Nu tine, mă, du-te de caută sîrmă.
— Ţine ! ţine !... las pe mine. E de Manila, ţine şi un bou.

Boierul sui scara în catul de sus, iar Costică scoase de sub scară motocicleta şi o aşeză cu ghidonul spre poartă. Scoase apoi şi bicicleta lui, care era tot sub scară şi o culcă jos în urma motocicletei. Căută în geanta cu scule, scoase ungătorul şi unse motocicleta, dar şi bicicleta lui. îmbrăcă şi el paltonul cel îmblănit cu piei de miel şi legă de cadrul motocicletei un capăt al sfoarei şi apoi capul celălalt îl legă de furca ghidonului bicicletei lui.

Boierul scoborî scara.

— Gata, Portofel ?

— Gata, coconelule !'... Dar să mergi mai încet... In sat săr cîinii... De calc vreunul, cad jos şi acolo rămîi...

Boierul, fie că auzi, fie că nu, nu-i răspunse nimic, ci încălică pe motocicletă.

— Porţile, Dane, porţile! răcni Costică.

Dan alergă şi deschise amîndouă porţile.

Boierul porni încet. Portofel încălică şi el din fugă pe bicicletă şi, după două-trei pedalări, lăsă să se întinză aţa şi bicicleta să fie trasă de motocicletă, iar el rămase cu picioarele cumpănite pe pedale.

Pocnetul motorului era rar, şi cîinii ce săriră, se ţineau lătrînd pe de lăturile bicicletei.

Mergînd cu o iuţeală ca de 20 kilometri pe oră, Costică Portofel era încîntat.

Ieşiră din cele două sate : Resteşti şi Bucuraţii şi o porniră spre Ursărie, un sat numai de ţigani ursari.

Aci boierul dădu vînt motocicletei.

Bicicleta începu să cam facă bîştiuri. Costică se simţi înfiorat, dar nu-şi pierdu cumpătul. Pocniturile motorului începură să se îndesească. Costică văzu pămîntul rotindu-se în faţă-i ca o piatră de moară. El n-avea înlesnirea pe care o avea boierul, care se uita la cincizeci de metri înaintea lui. Bicicleta lui, depărtată de motocicletă numai de 3 metri, era la o depărtare prea mică. Simţi că-i vine ameţeală.

„Dacă aş cădea, aş muri !" gîndi Portofel. O sudoare rece îi umplu fruntea şi începu să pice în picături de pe viţele de păr.

— Coconaşule!!... strigă Portofel tare... Mai încet, mă ameţesc.

„Coconaşul" n-auzi deloc. De pocnetele motorului, cîinii din Ursărie, ţigani cu copii şi femei ieşeau fuga spre şosea să se uite. .

Boierul, ca să-l vază ţigăncuşele pe care le ciupea de obicei la plivitul griului, dădu motocicletei viteză şi mai mare. Acum Costică se simţi şi mai ameţit.

Rdică ochii, îi înfipse în ceafa boierului şi începu să răcnească:

— Ăău ! Au ! Aoleo !... Opreşte, boierule !... Au !... Opreşte măăă!... Aîî !... Săriţi!... Spuneţi-i măă !... îşiţi-i înainte... Te împuşc! Opreşte! Mamăăă ! Tatăăă!... Bătrînicooo !...

Boierul însă, încîntat, stînd drept şi cu ochii înainte, nici n-auzea şi nici nu bănuia ce păţea Portofel al lui.

Ţiganii cei mari, care pricepură primejdia, începură să facă semne din mîini şi să strige, arătînd în,urmă. Boierul însă nu pricepea ce vor aceşti ursari jumătate sălbateci şi merse înainte. în capul Ursăriei era un pod de trecere peste Periş, o hoagă, ce acum era plină cu apă revărsată din pîrîul Tuta, veni mare din ploile de alaltăieri şi de ieri.

Costică se simţi fără glas, răguşise. Tot aerul i se păru plin de ceaţă. Zări podul şi strîmbă puţin furca ghidonului. Se pomeni că 'zboară şi se cufundă în apă.

N-a mai gîndit nimic.

Se pomeni apoi dasupra apei.

înţelese : a fost azvîrlit în apă.

Dibui cu picioarele şi dădu de fund...

Porni la mal.

Se văzu cu capul gol.

Unde a pierdut şapca? în apă ori pe drum ? Nu putu să ştie.

Ieşi pe mâl, ceva mai la vale pe pod.

îi veni să rîdă de aşa;păţanie. :

Auzi pocnetele motorului departe pe drum şi văzu pe boier ca pe un punct cafeniu în zarea drumului.

— Oarba! zise şi el. Uite mă, să-mi puie capul!... Bogdaproste !... Tăticule, bătrînico... mă trimitea hoţul la voi pe negîndite. Auliu !... Cum n-avui revolverul la mine să-mpuşc hoţu!...

Merse la pod, cu apa ciuruind din haine, şi văzu bicicleta cu cadrul rupt şi îndoit ca un arc, roatele retezate şi chiar şeaua lipsă. Fusese izbită de streaja podului şi ruptă.

Costică simţi o căldură în capul pieptului, iar o sfîrşeală îi înmuie corpul şi şezu jos. Apa care se scurgea, făcu un lac, în care el sta, dar pe care nu-l simţi. Abia putu să şoptească: „Ia uite şi paguba!... Ia-mă, tată, în cer că prea prost sînt pe pămînt."

Puse mîna la ochi, dar se gîndi : „Cum o să mă ia tăicuţu în cer, cînd n-o fi şi p-acolo balamuc de nebuni ca p-aici!..."

Pocnetele motorului îl treziră. Se uită şi văzu că boierul venea îndărăt. Băgase de seamă c-a pierdut pe Portofel al lui.

Trecu podul şi în dreptul lui se opri. Ţiganii soseau şi ei să vază minunea.

— Ce-ai păţit, Costicuţă ?

Portofel îl privi numai. Boierul văzu tot şi descălică.

— Eşti lovit rău ?...

Costică iar nu-i răspunse.

Boierul veni lîngă el şi după obiceiul lui puse mîinile în şolduri. Ţiganii începură : „Adalee !..."

— Portofelaşul meu !... Portofelaşul meu, să mi-l pierd eu aşa de lesne pe drum?,.. Nu ţi-am spus să iei sîrmă, că aţa se rupe ?

Costică îl privi acum înfipt şi-i răspunse tare :

— Cu sîrmă, ai ?...

— Dacă n-asculţi!... zise boierul. Tu strici î

— Ne duceam dracului amîndoi, boierule!

— Ai? întrebă boierul, ori mă dai dracului?

— Nu te dau, dar te duceai şi dumneata... Cînd te oprea sîrma niţel, zburai cu capul de podele, de-ţi rămîneau creierii lipiţi pe ele.

Şi el se sculă şi-i spuse mai tare ce-ar fi păţit.

Boierul tăcu, dar spuse :

— Tot vina ta este, că tu ai zis să mergi cu mine !

— Aşa e, apa turbure curge totdeauna de la vale la deal, fiindcă la vale stă mielul şi la deal lupul.

— Ei lasă, c-o să-ţi dau bani diseară să-ţi cumperi bicicletă nouă... Da-n apă ce-ai cătat ?

— Pe dracu !

— Ei haide, strînge-o, leag-o cu sfoara, ia-o în braţe şi suie-te pe ataş.

— Eu, cucoane, să mai merg cu dumneata? Nu mai merg.

— De ce, mă, de pe ataş nu mai cazi!

— Nu, nu... du-te înainte, oriunde vrei, eu mă întorc pe jos.

Boierul înălţă din umeri, întoarse motocicleta iar dincotro venise şi spuse :

— Să spui Floarei să-mi frigă un pui pentru diseară. încălică şi-i dădu drumul.

Costică Portofel strînse şi el hîrburile bicicletei şi porni cu capul gol, îndărăt la curte.

DIN PERIODICE

*EPILIGUL RĂSCOALEI**

Trei ani trecuse din timpul răscoalei, trei ani petrecuți în leagănul făgăduielilor, în leagănul unor speranțe de trai mai bun. Sîntem în luna martie, timp cînd se împart locurile de cultivat în dijmă. Pe moşia fraților Peneşti, se vedea cîrdul sătenilor umblînd pe la capătul tarlalelor după ipistatul moşiei ce avea să le împartă locurile.

Ipistatul, un om mic de statură, tînăr cu privirea semeață şi mîndra, ținea lista învoitorilor într-o mînă, iar cu cealaltă arăta care să ia loc aci şi care dincolo. Doi isprăvnicei, cu sfoara de măsurat în mînă, dau curmezişul locului arătat, măsurînd pentru un pogon sau două, cît i se dă învoitorului. Țăranii cu sape în mîini, în cămăşi şi izmene, încinşi cu brîne, desculți şi cu căciuli în cap, făceau roată împrejurul ipistatului ori de cîte ori acesta se oprea.

— Vălvăroiu ! strigă logofătul.

Un țigan mărunțel şi nevoiaş răspunse tare :

— Zent! şi alergă, luîndu-şi repede căciula jupuită din cap.

— Un pogon.

— Trei, domnişorule, mînca-ți-aş... trăi-ți-ar d-zeu cocoana şi coconaşu, începu să se roage.

— Hai, te cară, țigane ! Măsoară-i unul, Iorgule.

Iorgu, isprăvniceiul, îi dete trei stînjeni curmeziş. Vălvăroiu, scărpinîndu-se printre vițele rare de păr şi asudat de năduşeală, începu să facă muşuroaie la capetele unde venise sfoara.

— Aici dați-mi mie, zise Codiță.

* Din romanul ***Răsculații*** ***(n.a.).***

— Tu n-ai adus un miel, zise logofătul.
— N-am adus, că n-am oi, dar n-am adus cinci găini ? Căutaţi-mă la listă.
Şi Codiţă aşteaptă fricos rezultatul acestor vorbe.
— Dă-i două, Iorgule.
— Patru, domnule Mişu... patru.
— Şoapta !
— Trei !...
— Te şterg, de mai crîcneşti ceva!
Codită tace si Iorgu îi dete 6 stînjeni curmeziş.
— Sulă !
— Prezent.
— Două pogoane, Iorgule !
— Eu am adus un miel şi două găini, să-mi daţi cinci pogoane.
— Ba nu, zău ? Iţi dau două aici şi două în altă tarla.
— Trei aici, că am boi buni, căruţă, nevastă, nu sînt dator şi n-am la nimeni locuri !... Pot munci şi **15** pogoane...
— Ce fel, frate, tu poţi munci toată moşia, dar cine ţi-o dă? Ăstorlalţi de unde să le mai dau? Sînteţi 112 învoitori, cîte patru pogoane de aş da, ar trebui 448 de pogoane — noi n-avem decît 200 !
— Apoi ce ne facem, îl întrebară mai mulţi ?
— Luaţi-vă la bătaie cu d-zeu de ce n-a dat moşie mai mare boierului î
-— Tot boierului!...
— S-a-ngustat cărarea vieţii şi s-a lărgit drumul morţii, vorbi moş Radu. Odinioară, cine gîndea c-o să ajungem la atîta lipsă. Moşia-i mare, dar o ară boierul pe seamă-şi. A cincea partea ne-o dă nouă în parte, muncim nouă sute de pogoane ca să luăm productul în porumb de pe o sută. S-a-ntors vremea cu zgaidaracile-n sus ! Odinioară lua boierul una din zece, acuşi ia ţăranul una din zece ! Iarna n-avem porumb, n-avem nutreţ, n-avem lemne ; n-avem straie pe noi, gaz în lambă, sare-n casă şi nici birul să-l plătim. De unde să le mai cerem astea toate, dacă boierul îşi opreşte tot pămîntul?
—- De la Domnul să le cereţi, răspunse ipistatul pe glas bisericesc.
— Ne-a făcut datori şi pielea de pe noi, căci cine are pămîntul are totul cu totul !... Învoiala ne-o urcă din an în an. Una şi una din rod, e prea greu şi apoi pentru secere, pentru zilele cu mîinele, zilele cu carul şi celelalte ruşfeturi, ne-aţi cerut deosibite acte, că am fi primit parale ! Dv. şi d-zeu ştie dacă ne daţi vreo para chioară !... Dacă nu ne dăm legaţi şi de mîini, şi de picioare, locuri nu vreţi să ne daţi, şi rămînem să murim ori să luăm ochi de fiară şi să părăsim satul, să părăsim aceste locuri dragi, pe care ne-am petrecut copilăria ! Pîrleala ne stinge de pe faţa pămîntului. Copii, flăcăi, fete, femei, bărbaţi, uncheşi, mătuşi — sînt cojite, arse şi înnebunite toate şi toţi !... Şi ne spuneţi că porumbul aduce pîrleala... De ce, dacă ne vreţi binele, nu ne daţi locuri de grîu, nu ne lăsaţi şi pe noi să mîncam pîine *7* Un muscal jugănar spunea că la ei se mănîncă numai pîine. Bulgarii şi sîrbii mănîncă numai pîine, dar noi, numai noi ne-am făcut mămăligarii lumii, pîrliţii şi nenorociţii lumii şi asta din pricina nesaţiului boieresc!... în alte părţi, porumbul îl mănîncă porcii şi boii, dar aici îl mîncam noi, pentru că boi şi vaci ne socotesc boierii noştri ! Şi apoi tăria ţării, noi, pîrliţii ăştia, o facem. Nu vă e teamă, că slăbind noi, slăbeşte puterea ţării şi s-ar putea s-ajungeţi musafiri aici unde aţi întins o prea neomenească stăpînire?
O droaie de slujbaşi ne roade ca nişte viermi neadormiţi. Săraci şi ei, pîrliţi şi ei, caută să se-nţoleze, caută să se pricopsească cu din ce bruma agonisim şi noi... Ne rod de foame ca şi cîinii ce rod oasele de pe care omul a luat toată carnea. Ei sînt cîini şi noi oase azvîrlite să ne roază ei!... Jandarmii, doi şi trei de comună, trebuiesc hrăniţi cu găinuşi, cu uhtişor, cu brînză, adăpaţi cu bere, cu vin, cu ţuică ; cinstiţi cu bani, îngăduiţi pe lîngă neveste, că altfel curge amenda pentru streajă, pentru nemăturatul şoselei, pentru băligar, pentru cîte şi mai cîte... Agentul sanitar aşa, moaşa să-i dai pînză şi ouă; popa să-i dai pui, pomelnice şi sărindare ; toţi cu totul trebuiesc bine îmbuibaţi, bine îmbrăcaţi din trenţele noastre, din munca ăstor braţe pîrlite !... Şi slujbaşi ne vin mereu, mereu din ce în ce mai mulţi, pentru oă e nevoie de mulţi lupi ca să ţie îmbulucită şi pe loc turma plină de spaimă şi supusă sfîşierii. Cu mai puţini, turma s-ar duce nouă cu a brînzii !"...
— Vorbeşti cam mult, moş Radule.

—• Şi toate sînt, domnule! Urmăreşti-le cu judecata şi vezi singur dacă minţ. Odinioară braţul meu era puternic! Eram plin de curaj. Ţineam fruntea sus. Acum mă plec ca salcia pletoasă. Fruntea cade-n pulbere, sînt sărac, sînt bolnav de pîrleala, sînt nevoiaş pornit pe drumul morţii. Dar simt în mTne gîndul viu, gîndul dezrobirii, şi aş vrea ca gîndul ăsta frumos să-l dau în sufletul ăstor trudiţi, să-i îndemn la bărbăţie, acum cît mai au niţică putere. Să lupte, şi de n-or mai putea, să moară în luptă. Bărbaţii nu trebuie să moară mortăciune, ci luptînd. Drept la viaţă, ori moarte mai curînd!

— Ah, prost am fost, începu Sulă. împuşcai ţărani cînd fusei în răscoală, ca pe cîini. Şi văd că din sîngele stropit pe cîmpul ţării n-a răsărit nici un bine pentru noi.

— Pentru că au murit blestemîndu-vă! îi răspunse moş Radu.

— Aşa este, moşule! Un unchiaş chiar mie mi-a strigat: „Şerpi şi scorpii să iasă pentru voi, copiii noştri, care ne-aţi împuşcat, cum nu ne-ar fi împuşcat nici cei mai streini duşmani ai noştri!" Şi a murit, sărmanul: glonţul îi scosese ficaţii prin coaste.

— Ai fost în răscoale? îl întrebă ipistatul.

— Am fost, vai de sufletul meu î

— Şi ai împuşcat?

— Drept n-am dat niciodată, dar mai ştiu şi eu dacă glonţul pornit în grămadă nu trîntea suflete de-ale noastre ?.'..

— In ce parte ai fost?

— In Vlaşca, of! Cînd mi-aduc aminte, îmi vine să-mi frîng gîtul de necaz! Am plecat de cu seară cu trenul şi, într-un cîmp, unde căpitanul văzuse cerul roşind, a oprit trenul şi ne-am dat jos. Focul era departe, căci am mers toată noaptea pe jos. Prin Vlaşca nu mai fusesem niciodată, aşa că nu ţin minte satele prin care am trecut. Se vedea cerul roşind în satele răsculate. Dimineaţa am intrat într-un sat unde ardeau casele boiereşti. Satul părea liniştit. Ţăranii şedeau în case, parcă nici usturoi nu mîncaseră, nici gura nu le mirosea.

„— Cine a dat foc caselor boiereşti? întrebă căpitanul.

— Ştiuleţii, domnule căpitan, ştiuleţii.

— Ce ştiuleţii măi?

— Apoi ştim noi, cică sînt veniţi de la Bucureşti, oameni de ăia ce se fac tobă de carte.

— Voi de ce i-aţi lăsat?

— Au venit noaptea şi erau mulţi, noi ne^-am închis în case."

Minţeau ei, dar ei aşa spuneau. Am mers la primărie, nu era nimeni. Am întrebat de notar, şi l-a chemat un om. Căpitanul a intrat cu el în primărie şi l-a luat la descusut. Ce-o fi spus ăla nu ştiu, că am pornit toţi şi am mers la casa unuia care fusese învăţător. Era o casă şindrilită şi naltă, cu trei odăi. Căpitanul ne spusese de pe drum: „Să trageţi foc în oricine vi s-o comanda. Cine o fi dovedit că n-a tras va fi scos în faţa frontului şi împuşcat. In satele răsculate, de vedeţi doi-trei inşi la un loc, trageţi şi fără comandă. Ziceţi cuiva să meargă şinu merge, împuşcaţi-!" Fiecare înţeleseserăm că viaţa noastră era în joc dacă nu tragem. Tremura inima în noi de frică şi de milă, că trebuia să tragem noi în părinţii unor soldaţi ca şi noi, ce poate erau trimişi şi ei în satul nostru să potolească cu gloanţe pe părinţii noştri, ce s-or fi răsculat ca aceştia! Tăceam trişti şi tremuram. Întotdeauna soldatul e mut. Sergenţii ne spun că viaţa soldatului nu costă nici cît un nasture la bonetă, dar în răscoală viaţa noastră nu mai costă nici un muc de ţigare. Astfel că, ajungînd la casa aceluia, am ocolit-o cu armele la mînă, un pluton. Căpitanul, primarul şi doi sergenţi au intrat înăuntru. Apoi a început căpitanul să se răstească la el. Auzisem şi noi de afar:

„— Cine ţi-a dat cartea asta?

— Am primit-o cu poşta.

— N-ai primit-o, tîlharule, ai fost tu la Kogălniceanu de ai luat-o!

— N-am luat-o", răspundea el.

Copiii lui tremurau de spaimă. Nevasta ieşise pe prispă plîngînd şi ţinînd un copil în braţe. Atîta jale şi groază adusesem noi cu noi, că ne înfioram singuri. Eram toţi cu cartuşele între degete, gata a trage şi-n dumnezeu de ne-ar fi zis!

• '• L-aii scos legat de, mîini şi cu laţ după, gît. Felul ăla de înnodătură nu l-am.mai văzut. Era-aşa făcut, ca,

lăsînd mîinile jos, să se strîngă singur de gît. Sărmanul, albise ca varul de pe perete.

„— Tăticule, tăticule, unde te ia?! începură copiii.

— Ia copiii, femeie, şi ri-ai să ieşi afară din casă că te va împuşca sentinela", şi i-au lăsat doi soldaţi la uşă.

De aici am trecut gardul şi am ocolit casa fratelui învăţătorului; şi l-am luat şi pe ăla la fel legat. Notarul, se vede că-i pîrîse pe ei capi de răscoală. I-am dus la primărie; Primăria, o casă mare cu vreo patru odăi. I-a luat la cercetare iar şi i-a închis apoi într-o odaie plină cu hîrtii. Căpitanul a început să sune tilifonu şi a vorbit la Bucureşti cu mărimile şi tranc ! a doua zi colonelul soseşte în utomobil. Atunci cercetare pe ei! La plecare a spus căpitanului: „Ai făcut rău de nu i-ai împuşcat de ieri. Mîiwe la douăsprezece să-i împuşti şi motivezi că au încercat să fugă." S-a pus în utomobil şi s-a dus. Ei, săracii, auziseră din odaia lor ce vorbise colonelul şi mă întrebară încet: ,

„— Aşa e, neică, că mîine la douăsprezece ne-m-puşcă ?

'— N-am auzit asta", îi minţii eu, dar ei începură să-mi spuie din fir în păr tot ce vorbise colonelul. Am tăcut. Aş fi vrut să-i fac scăpaţi, dar uşa odăii lor răspundea în odaia unde era masa primarului.

Ferestrele aveau drugi groşi şi apoi nu s-ar fi putut strecura printre atîţia soldaţi ce făceau santinelă pe de rîrid.

Sărmanii au început să-şi numere ceasurile. învăţătorul a cerut hîrtie să scrie ceva copiilor şi nevestei, dar n-a vrut să-i dea.

„— Să ne vie nevestele şi copiii să-i mai vedem, d-le căpitan, se rugară ei. i

— Pentru ce, mă ? Nu e nevoie !

—• Vrem să-i mai vedem înainte de a muri... Noi ştim că mîine la 12 ne veţi împuşca!

— Nil vă împuşcă nimeni...

— Am auzit ordinul d-lui colonel...

— Să vă sperie a zis aşa !..."

Căpitanul îi minţea, cum am văzut şi eu în urmă. Femeile nu le-au chemat şi au trecut noaptea în lacrimi.

„— Ne împuşcaţi, domnule căpitan începu învăţătorul să se roage.

— Nu vă împuşcă nimeni, a venit ordin să vă trimet la Giurgiu. Sergenţii aleseseră 12 din noi şi ne spusese să facem tot ce ni s-o ordona, căci cine n-o executa comanda e împuşcat. Fusesem ales şi eu în cei 12!

— Haideţi, mergeţi, luaţi-o pe ici. Le arătă prin grădină.

— Mergem pe drum !" se rugau ei.

Sărmanii, bănuiau ce le e gătit. Eu parcă înţelegeam ceva şi mă înfiora gîndul că de aş fi fost eu în **faţa** a 12 soldaţi ce puteau la un semn să mă împuşte pe la spate... Of ! tremuram cu toţii.

„— Pe-aici luaţi-o, ajungeţi mai curînd la Giurgiu.

— Copiii mei! Copiii! începu să strige învăţătorul.

— înainte, proştilor, strigă căpitanul, nu vă împuşcă nimeni."

Porniră de-a-ndaratele, adică cu ochii la noi. Noi mergeam cu armele la mînă şi cu încărcătoarele intre degete. în fundul grădinii şase soldaţi săpau o groapă. Căpitanul le făcu semn din sabie să se ascunză, dar ei nu înţelegeau şi rămaseră pe loc. învăţătorul văzu semnele căpitanului şi crezînd că sînt soldaţi ascunşi in ogradă să-i împuşte fără să-i vază ei, se întoarseră şi văzură pe soldaţii ce, înţelegînd semnele, fugeau de la groapă lingă nişte uluci.

„— încărcaţi !" şopti căpitanul. încărcarăm. Zgomotul încărcătoarelor îi făcu să se uite îndărăt, dar noi mergeam cu armele tot la mînă. Ajunseră în dreptul groapei şi, înţelegînd grozăvia, se întoarseră spre noi răcnind.

„— Foc ! strigă căpitanul. Foc în ei !" într-o clipă armele fură la ochi şi o salvă detună îngrozitoare. Căzură ca trăsniţi: nici unul însă nu ochisem bine, căci învăţătorul avea mîna de care era legat cu frati-său ruptă, iar frate-său un picior. Răcneau de ne umpleau de groază !

„Repede cu ei în groapă, ne strigă căpitanul," Locotenentul şi căpitanul cu revolverele în mînă ne strigară : „Cu ei în groapă, căci altfel tragem în voi, de ce n-aţi ochit bine !"

Ne repezirării la *ei ki* înce^urănr a~i tîrî de picioare la.groapă , . •' -

„— O, lăsaţi-he, lăsaţi-ne să mlirirh pe'mal, începură ei să se roage. • ;

— Nainte cueil ne stdgâ'căpitanul.

— Să murim întîi, să iriurim! Xasaţi-ne să murim şi apoi ne veţi"îngropa ! ~ ' -

— Nainte !

Plîngeam şi tremuram şi noi.

—/Uri glonţ, cîte un glonţ numai, numai nu ne îngropaţi de vii, se rugară ei!"-

li ăzvîrlirăm *in* groapă! învăţătorul căzu cu capul în jos, pe burtă; frate-său cu faţa îh sus şi cu o mînă întoarsă sub el. îl ţinuse legătura leigată de mîna lui frate-său!

„—Nu daţi pămînt, nu daţi părîîînt pe noi de vii !...

— Azvîrliţi ! Azvîrliţi pămînt!... Daţi-le pămînt!"

Lopeţîleşi sapele fură apucate şi* începurăm a azvîrli pămînt peste ei. Fratele învăţătorului bîstîcîiâ din piciorul zdravăn şi cu mîna azvîrlea pămîntul de pe bchi; şi de pe gură.

„—Nu de vii, nu de vii!..." se ruga el. Dar Vălurile de ţărîtlă galbenă azvîrlită de şase cazmale şi şase lopeţiv îi ascundeau. îi înăbuşirăm. S-auzeau gemetele lor înfiorătoare ! De pe noi curgea năduşeala: Fratele învăţătorului scotea mîna în sus prin valurile de ţărînă şi se opintea, şi se ridica în sus, ca un sobol, şi scotea mîna mereu L. Mereu puneam pămînt, şi mereu ieşea mîna, o mînă galbenă, încordată ca nişte gheare, care vrea să ne apuce, să ne sfîşie, să ne tragă în valurile galbene de ţărînă !... A ieşit mîna şi piciorul pînă în rasul gropii.

„— înmuiaţi-o cu o lovitură de cazma", ne strigă căpitanul, dar nici unul n-a izbit în mîna încordată, în degetele ei încîrligate, că ghearele morţii!... Am pus pămînt împrejurul ei'pînă odată a început să tremure degetele ca o foiţă de plop, s-au încordat şi mai tare; şi a rămas înfiptă în ţărînă, ca o mînă de cerşetor flă-' mînd !... Mi se părea dă vrea să ne apuce, şi am pus pămînt pe lîngă ea pînă am acoperit-o !

„— Daţi-le pămînt ! Daţi mîihii aceleia pămînt !*«• zicea căpitanul.

Am făcut mormîntul mare şi am cărat mărăcinii deasupra lui ca să nu miroasă cîinii mîna ce rămăsese în rasul gropii; apoi am plecat.

— Grozavă faptă, vorbi moş Radu.

— Şi cîte altele. Dar a ***îoUt*** niţică daraveră în urmă : primarul n-a vrut să iscălească procesul că într-adevăr împuşcaţii au încercat să fugă de sub escortă.

— Şi e fapt adevărat asta? întrebă logofătul.

— Cum e adevărat că acum e soare pe cer ! Să-mi aduc aminte, spui şi satul, şi numele învăţătorului. S-a făcut procesul singur de căpitan şi omorul a rămas îngropat ca toate omorurile !... Mărimile nu ţin socoteală de omoruri cînd le fac ei.

....— Şi aţi.făcut voi asta.?. îl mai întrebă moş Radu.

— Am făcut-b, căci ce ştiam eu atjinci ? Aveam, pîine de la manutanţă, ciorbă de la cazan,,haine'de la magazie, pat şi aşternut Ia cazarmă. Nevoile^ de azi nu le cunoşteam. Azi am copii şi eu, azi cerşesc pămînt, azi îmi plec adînc fruntea în pulberea drumurilor!... Am intrat în rîndurile pîrliţilor şi înţeleg grozăvia păcatului ce am făcut atunci.

Ipistatul rămase gînditor, apoi zise : .]\

— Mult.sînge, multă viaţă risipită costă o prăjitură de la Capsa, ori o lună de şedere la băi. ....

Vorba asta n-o pricepură ţăranii. Povestea, lui Sulă ii îngrozise pe toţi.

—• Afumatul!

— Zent ! •• , . •

— Măsoară-i două, Iorgule!

— Trei, mîncaţi-aş...

— Vrei pămînt?!... îl întrebă ipistatul rîzînd.

Moş Radu începu să cînte :

Cînd mi-o sta sufletu-n gît,"
M-<oi ruga numai atît :
Mai stai, suflete, pe loc,
Că mai am în mine-un foc —
Focu cînd mi-oi potoli
Poţi ieşi cîndu~i voiî...

HIRTIA DE 500 LEI

— Uite şi p-ăsta care vine l-a ***atins*** putreziciunea, spuse popa, arătînd cu mîna prin geamurile cîrciumii, pe Stan Păduraru, care venea încet şi cu puşca militărească între spete, de la pădure.

— De ce ? îl întrebă cîrciumarul, care era cumnat cu popa.

— Pentru că „ciordeşte" şi s-a schimbat cu totul. Acu douăzeci de ani se uita la om altfel, mai blînd, mai înțelegător. De cînd a fost pus pădurar, privirea i s-a făcut cruntă, apoi îndrăzneață, iar acum e cu totul disprețuitoare, li zicea Stan Mosor, acum e Stan Păduraru şi cînd i s-a născut fata, i-a pus numele Victoria.

— Dar asta nu e un rău ! vorbi dascălul.

— Nu e, dar un semn tot este.

Stan sosi, deschise uşa şi intră şi el în circiumă. Purta ipingeaua cu vipuşti verzi pe la cusături, o tunică cU galoane verzi, iar în cap o căciulă mare, cu fund ; era un om scurtac,: roşcovan, cu mustățile galbene şi de trai bun se-hgrăşase.

— Bună seara, cinstite fețe de oameni ! zise Stan.

— Bună seara, îi răspunseră ei.

Stan se descheie la bumbii ipingelii şi o geantă cu paftale lucitoare se văzu atîrnată de gît şi bătîndu-î şoldul stîng.

— Ai avut ceva vînzare azi ? îl întrebă cîrciumarul.

— Ciac-pac ! răspunse el.

— Cît ? îl întrebă şi popa.

— N-am socotit... Pune şi mie, ***lonită,*** numai o cinzeacă de țuică... Sînt ostenit.

— Nu bei cu noi? îl întrebă dascălul. Astă-seară facem ralivonul.

— Revelionu? ! îndreptă cîrciumaruh

— Reveionul! îndreptă din nou popa.

— Ei, ce-o fi o fi, zise dascălul. Şi-i întinse un țoi de țuică de la el.

— Asta mă îndatorează ! zise Stan, dar... în sfîrşit: Noroc !

— Noroc.

Ciocniră toți.

— Vrea să te... ungă... să-i dai un sfert de lemne mai ieftin, îi spuse popa.

— Nu se poate ieşi din taxe... cît l-a taxat atît îi dau, răspunse pădurarul, după ce puse țoiul golit pe masă.

— De, de, zise popa, ați făcut cinci-şase sute de sferturi şi ați trecut în proces două sute... Ați spus că dați din zece sferturi două tăietorilor, şi le dați doar din crăci...

Stan dădu căciula pe ceafă, privi pe popa, care zîmbea şi aştepta răspunsul, făcu hîm ! şi zise :

— Dă-mi loniță cinzeaca mea.

Cîrciumarul se uită peste toți şi apoi puse o cinzeacă de țuică.

Stan o luă, deşertă din cinzeaca lui un țoi de țuică şi-l întinse dascălului, privind disprețuitor peste toți.

— Eu am luat de la dumneata, vere dascăle, ia şi dumneata de la mine.

Dascălul privi la toți, luă țoiul, ciocni cu el, gustă şi şi-l puse dinainte.

Stan gustă din cinzeacă, puse capul în jos şi nu mai vorbi nimic.

Popa îl privea zîmbind. Apoi din ce în ce se-ncrunta şi mîniat vorbi :

— Vorbesc cu tine, cumnate... Cînd arde o casă plină de toate bogățiile şi pompierii nu sosesc de nicăieri s-o stingă, atunci vecinii aleargă şi ia din ea, pentru ei, ce le cade sub mînă. Stăpînul nu e acolea. Decît să le arză focul degeaba, mai bine să apuce cineva cîte ceva. Morală !

— Hmî ! răsuflă Stan.

Popa tot crunt:

— Cînd într-un palat bogat ar năvăli Măruntelu, Sdrelea, Munteanu, Terente şi alţii de felul lor, dar mai simandicoşi, degeaba ar striga stăpînul: „Domnule Sdrelea, îmi ia toţi banii domnu Terente..." Că Sdrelea e gata să umfle de chică tot pe hoţu de păgubaş. N-are timp să asculte şi să facă dreptate, căci fiecare e cu gîndul cum să spargă scrinul lîngă care s-a oprit; cum să rămîie al lui ce i-a căzut în labă... Sdrelea nu poate osîndi pe Terente!

^ Hmî! Hmî ! şi Stan răsuflă cinzeaca în fund. Apoi crunt, spuse : Mai pune una... Ioniţă!...

Cîrciumarul întrebă din ochi pe ceilalţi, iar ei făcură semn să-i puie.

Stan se îndreptă de mijloc şi vorbi.

— Şi eu cu tine vorbesc, cîrciumare... Cine poate oase roade, cine nu, nici carne moale ! Fiecare fură de unde poate să fure... de pildă, văru Lixandru, de la luminări !

-~ Mă bate popa! zise Lixandru.

— Eu fur, tu furi, el fură ; noi furăm, voi furaţi, ei cu toţii fură... mai ştiu de cînd mă-nvăţa biitul dascăl Bădulescu. , ;.

— Asta e declinare? întrebă cîrciumarul.

Ba er conjugare !... Tu n-rai ştiut niciodată, ce e aia gramatică! i - c ; ^

fnr ŞfO dau dracului!... răspunse cîrciumarul.

— Fiindcă te legaşi de luminări, spuse popa, mai aveţi vreo pădure,.nepus în tăiere? ., ;

— Ce te priveşte ?

Aşa, fiindcă ţara asta o socotim şi a noastră. <

— Grişită socoteală... Ai uitat fracţiile ordinare, pă^ rinte.

— *Ţu* le mai ţii minte ?

---Zece aveam la aritmetică. Dacă nu eram băiatul *hli* Mosor, ajungeam deputat.

Apoi asta nu e greu... Brîncă a ajuns senator.

:\4—. Aaa... tiu aşa deputat să ridic deştu... să treacă patru ani şi în ăştia să nu strig decît „ho !" clnd *mUo* face semn şefu !

— Da e vorba, pădurile statului, ca ale statului, dar ce aveţi cu ale particulare ? Amenajament, duăzeci de mii lei plată... Ce e coproprietate ?...

— Treaba noastră!

— Ai dat în judecată pe Săndulescu, că a băgat vitele să pască în pădurea lui.

— Treaba mea.

— Ai dat în judecată pe Avram că a tăiat lemne de şi-a ars cărămida, fără să ceară voie...

— Treaba noastră.

— Eaverea voastră şi ceea ce e al nostru?

— Poftim ! zise popa.

— Poftim ! răspunse şi Stan.

Jandarmul cu notarul intrară pe uşă. Notarul era văr cu pădurarul. Popa, tăcu. Stan isprăvi cinzeaca, se uită despreţuitor şi zise :

— Cîinii latră, ursul trece ! Bună seara.

— Bună seara.

Ieşi pe uşă. Toţi se priviră întrebători,..

Afară nigea.

Stan Pădurarul îşi scutură căciula de zăpadă izbind-o de stîlpul de la prispa casei, trînti cu picioarele în pămînt, ca să scuture şi cizmele şi apoi intră în casă.

In casă căldură şi bine. Lîngă sobă, pe pat, sta Elvira, o fată de vreo şaptesprezece ani venită la Victoria, să petreacă seara amîndouă, şă puie „punţi", după obicei ca să-şi viseze ursiţii. Victoria e prietină cu Elvira, îşi cunosc secretele, iar băieţii, care le sînt lor dragi, sînt şi ei prieteni.

în faţa lui Stan, fetele se sculară în sus cam înfricoşate. Stan e prea crunt şi prea rău uneori. Măria, nevastă-sa, îi stătu în faţă gata să-l ajute. El întinse mîna, şi ea ştiu de ce, că îl apucă de cîte o mînecă şi-i trase ipingeaua; apoi o luă pe braţ şi porni cu ea în tindă, s-o atîrne într-un cui, să se zvînte încet.

Stan stătu pe pat. Victoria fu acum gata să tragă cizmele.

. El întinse piciorul sting şi se propti cu mîinile pe pat. Victoria îi apucă piciorul de cizmă şi începu să tragă de călcîi şi de căpută dinspre vîrf. Cizma nu ieşea,

Sosi Măria şi privi pe fii-sa zîmbind.

Stan, tot morocănos, aştepta.

— Aoleo, uite aşa, Victoriţo î şi apucă zdravăn de picior şi cînd trase, trase şi pe Stan jos din pat, dar cizma ieşise.

— He-he-he-heee... femeie!...

Se grăbiră amîndouă şi-l sculară. Măria îi luă căciula din cap şi i-o puse într-un cui bătut în peretele dinspre tindă. Cizma cealaltă ieşi mai uşor.

Veni apoi să-i ia geanta de după gît.

— Asta nu ! şi-i luă mîna şi i-o dădu la o parte.

Măria îl mirosi.

— Te abătuşi pe la loniţă ?

— Ghicişi ?

— Miroşi puţin a ţuică. Cu cine te chefuişi?

— Hmî!... Cu mărimili satului; dar n-am avut eu chef de harţă, că le arătam eu...

— Ţi-au zis ceva ?...

— Da, mi-au poruncit să-ţi poruncesc să-mi dai să mănînc şi să nu te amesteci în tărîţe !

Măria înălţă din umeri.

Stan luă geanta de după cap, o cîntări în mînă şi, cu ochii la Victoriţa, spuse.

— Fata taichii... să ;nu te îndemne nen-tău să şterpeleşti ceva d^aieica^i ştiu cîţi sînt.:. Săzici că ~7pur punte pe pîrău, să treacă şi bun şi rău, să treacă şi scrisu tău", că vine vrun tîlhar de băiat şi-ţi fură puntea cu bani cu tot.

— Nu, tăticule, nu pui eu mîna în geanta matale.

— Să nu pui, fata taichii, că are taica grija ta. Eu, cînd eram flăcău, hei, acu, douăzeci şi unu de ani, am furat puntea pusă de mă-ta...

Nu e aşa, fa?

— Ce te-am ocărit eu atunci! că nu ştiam că tu eşti hoţul. x

— M-am suit pe coşar... că o pusese sus pe creasta coşarului. Să mă fi găsit hoţu de socră-meu pe acolo, m-ar fi tulnicit cu bătaia... Pusese şi ea un leu de argint... E-ăm furat şi apoi pe la iulie am furat-o şi pe ea, că socru-meu zicea că sînt pîrlit şi nu vrea să mi-o dea... Ei, d-ar trăi el acuşi, să vadă ce-nvîrtesc !...

Da tu, Elviro, fată, ce face mă-ta ?

— P-acolea cu treburile. A fiert piftii...

— Ei, nevastă... auzi..., pacele...

— Are leica şi pacele.

O măsuţă cu trei picioare, scunde de o palmă, fu aşezată în mijlocul casei. Pe ea fu adusă o mămăligă, pîine, bucăţi fierte de porc, din căpăţînă, aşa-zisa pacele, apoi friptură şi se aşezară la masă.

— Vino şi tu, Elviro ! zise Măria.

— Eu am mîncat.

— Ei hai, vorbi Stan, două bătăi strică, dar două mîncări niciodată.

— Am mîncat, zău.

— Haide, eu poruncesc !

Victoria luă de mînă pe Elvira şi o aşeză la masă. Cînd mîncau, sosiră la geam ţiganii cu Vasilca. Stan nu vru să-i asculte. Se sculă de la masă, deschise geanta pe care o atîrnase de un cui de perete şi venea tocmai în dreptul unde-şi punea capul, şi luă din ea o hîrtie de douăzeci de lei.

— Dă-le Victoriţo şi spune-le să tacă şi să plece. Fata ieşi şi ţiganii tăcură.

— Da fetii nu-i dai pentru „punte" ?

— Bani pierduţi!

— Aşa e obiceiul.

Stan căută în geantă şi scoase iar o hîrtie.

— Iacă şi ţie... A cerut mă-ta. Fata luă hîrtia şi zise : „sărut mîna", căci aşa o obişnuiseră să le zică dacă îi dădeau ceva.

— Da parcă vorbişi de mărimile satului ? întrebă Măria, cine erau, ce ţi-au zis ?

— E... să mai ştii şi tu ! Ia nu mai şti... Au ei drept, dar... dacă aşa fac toţi... eu să ies afară din lege?

— Da ce faci tu ?

— Procorolu ! nu e aşa taică ? Mă descoase... Elviro, mă-ta caută să ispitească pe tat-tău? ba bine că nu...

— Ce ţi-au zis ?...

— Hmî !... Nu ştia şeful de jandari gramatică...

— Ce e aia ?

— Păi, vezi, tu nici nu ştii ce e aia!... Amestică conjugarea cu declinarea... iar popa !...

— A fost şi popa? duştmaiiul partidului...

— Ei... îl ştiu eu... Conjugarea e la verbe, declinarea e la substantive... Tu, Elviro, mai ştii?

— Mai ştiu...

—' Ia declină ceva.

— Lasă, mă, fata cu prostiile tale.

— Uuuf ! orz la: gîşte şî gramatică la curci...

— Nominativ : cal ! zise Victoria.

— Bravo, Victoriţo. ' •

— Dativ : calul...

— Nu, genitiv : calului, zise Elvira.

— Bravo, Elviro !

— Vocativ... vocativ... iapă!

— Mînz ! zise Măria.

— Im... te amesticaşi şi tu! Declinarea vine aşa: Na Siţo, un pol... Dă-i Siţii un braţ de lemne. Ajunge Siţo, că sînt prea multe. Opreşte-te, Siţo, că te ia dracu !

— Immmmî... Am s-o prinz şi am să-i tai coadele! zise Măria.

— Da pentru ce neică, fiindcă-ţi spusei cum se declină substantivele feminine ?...

— Pentru ce i-ai dat şi un pol ?

— I-am dat eu un pol ?

— Nu spuseşi ?

— Asta e declinare fa, nevastă ! Victoriţo, spune mă-tii ce e ăia gramatică.

— Mamă, aşa se declină!

— Lasă, Victoriţo, că ştiu eu gramatica lui ce pramatie e.

Stan surise, apoi se-nerunţă şi tăcu. Sfîrşiră masa în tăcere.

Peste un ceas, Stan dormea cu sforăieli, culcat în pătuiacul de la sobă, cu geanta cu bani spânzurată aproape de nasu-i.

Victoria cu Elvira au pus punţi, s-au jucat cu peria, pepţeni, oglinzi şi celelalte şi tîrziu de tot s-au despărţit şi ele şi s-^au culcat.

A doua zi mare tămbălău în casa lui Stan Păduraru. S-auzeău înjurături, dfăcuieli, blesteme, că i s-au furat din geantă cinci sute de lei.

— Hoţul e din casă, răcnea el, ori tu, ori fii-ta mi-aţi furat o hîrtie de cinci sute de lei.

— N-a avut cine s-o fure, mă, n-a avut, răcuea şi Măria, ai pierdut-o tu aseară cînd te-ai abătut pe la biserica dracului.

— Crezi tu că din două cinzeci : o litră, mi-am pierdut. minţili ?

-r- Două, şi cu două să. le ţie de urît, şi cu una capac dasupra lor, s-a strîns,

— Fă, muiere, n-acoperi cu clănţenelele tale hoţia ce-ai făcut-o. Eu, am fost ca şi treaz aseară, că am fost necăjit. Nu s-a lipit de mine două cinzeci de ţuică, parcă le-aş fi vărsat jos. Scoate hîrtia..

—• Mă, ce taberi tu pe mine? Dacă ţe-o fi înşelat cineva cînd ai dat vreun rest? Ai dat în loc de o sută, o hîrtie de cinci.

— Scoate hîrtia, Mărio, te cunosc după nas că ai tras-o la stînga.

Măria zîmbi.

-— Vezi ?... Dă-mi-o !

— Mă, eşti nebun ? Ţi-a luat-o Sita, ieri, cînd ai cinstit-o de Anu nou cu un pol.

— Fă, vulpea dracului, şi acuşi zîmbi şi el, n-am văzut pe Sita ieri.

— Alaltăieri.

— Fată, Victoriţo, spune barim dac-ai luat-o tu.

— Tată, n-am umblat eu în geantă.

—• Da ai văzut pe mă-ta ?

— Deloc.

— Ei, Mărio, te bat!

— Cadou de Sfîntu Vasile, bărbate,, că Siţii i-ai dat un pol, mie de ce să nu-mi dai o bătaie ? Ai şi drept: ţi-a năzărit că ţi-am furat banii.

—- Măi a dracului muiere!

— Da, dă-mă răilor.

— Banii, fă ! răcni el.

— Ce bani, mă ! ? răcni ea.

Ptiu !

— Ptiu ! scuipă şi ea.

— De, mă, a dracului, s-o bat de Anul nou, o bat tot anul.

— Păi da, tot anul... nu ţi-ai luat tobă, ce ţi-ai luat nevastă ?

— Fă Victoriţo...

— Zău, tată, dacă i-am luat eu !

— Ei, ei, zise Stan, trebuie să mă duc să dau cu psaltiria.

— Aşa, vezi ? Da nu la popa ăsta, care ne e duşman, care ar spune şi minciuni, numai ca să ne strice liniştea în casă. Mă duc eu la popa Ilie, că e bătrîn, e credincios si spune drept.

— De cînd?

— De cînd ? de cînd e el om pe lume.

— Du-te, dar să ştii că tot la el am să mă duc şi eu.

— Mă, dacă tot e adevărat că ţi-a pierit o hîrtie de cinci sute, apoi... Elvira a luat-o.

— Elvira ? î

— Elvira.

— Fugi, fa, nu mai arunca păcatu altuia în capul unui nevinovat. Elvira e cinstită.

— Da, ca mă-sa, care s-a lăudat că Elvira e cu tine şi care... şi samănă !

— Şi dac-ar fi, trebuie să-mi fac copilul de rîs ?

— Dar pe mine vrei ?

— Fă, din două una : ori fii-ta Victoriţa, ori tu aţi furat hîrtia. Elvira n-ar fi pus mîna s-o pici cu ceară fierbinte.

— Eu, garantez de mine şi de Victoriţa; nu iau pe seamă pe Elvira, care are ochiî şi obrajii taman ca ai tăi, iar gura şi coadili ca ale mă-sii, ca ale sfrijiţii de mă-sa. Ea samănă şi mă-sii, şi a furat î Eu mă duc să dau acatiste. Da, acatiste, să se aleagă de ea !

— Ietă mă, a dracului, cum îşi ia vînt! Fă, e Sfîntu Vasile, las că te bat mîine, nu azi!

— Da, pentru Elvira ! Odată mă băteai pentru mă-sa, acum pentru ea. Eu mă duc la popa Ilie. Acatiste dau.

— Şi-o să-l asculte pe el dumnezeu ?

— L-ascultă, că e drept î li arăt eu, şi ei şi mă-sii.

Stan se uită la ea şi s-apucă să sumeaţă o mînică. Măria îl văzu şi ieşi afară. El zîmbi fără voie. Se-mbrăcă apoi, îşi puse geanta de gît, puşca între spete şi plecă. Să spui mă-tii să scoată hîrtia, că mîine nu mai e Sfîntu Vasile !

Sîmbătă pe la două, Măria şi cu Ioana, o surăţică a ei de pe vremuri, ajunseră la popa Ilie şi acolo fură poftite de popa în bucătărie ; Ioana se jeluise c-o suduie bărbatul din te miri ce şi să-i facă slujbe, iar Măria ceru să spuie popii necazul ei, fără să mai auză nimeni. Popa intră cu ea în altă odaie şi ea îi spuse :

—- Uite ce e, ca să nu mai auză şi ailaltă, nouă ni s-a furat în seara de Anul nou, adică joi seara, o hîrtie de cinci sute. In casă n-am fost decît eu, fii-mea Victoria şi o fată streină, Elvira. Bărbată-meu, ba că nu, că eu ori fata noastră Victoria am furat hîrtia. Noi n-am furat-o, da fata străină poate. Bărbatul meu vrea să vie aici, adică zice el multe, dar nu prea face cîte zice, şi să dea cu cartea. Dacă vine, 6 să-l cunoşti. E cu verde pe la umeri, pe la mîneci.

— E pădurar ? întrebă popa.

— Pădurar la stat. Şi zic, o să-l cunoşti, îl cheamă Stan. G să te puie să dai cu cartea. Cînd o zice Măria, cartea să nu cază, că Măria sînt eu, nevastă-sa şi nu i-am luat, părintele, zic zău ! Cînd o zice Victoria, cartea să nu cază că Victoria e fata noastră, şi ea e cinstită părintele, de s-o laşi într-o casă plină cu bani, n-ar fura un cinci. Da cînd o zice Elvira, atunci să cadă cartea, că e fata cea streină. Dar ei nu-i face nimic, că a fost prieten cu mă-sa şi e fata chiar a lui. Da aşa, ştii, ca să ni-l luăm din cap. Eu uite, dau trei poli... poftim şi sărut dreapta. Dar ţine minte : eu Măria, fata Victoria, fata streină Elvira. Eu o să zic c-am dat acatiste. Că nu mai scap de el. E tare hoţ ! Mă bate.

Popa o ascultase zîmbind şi luă cele trei monede de cîte douăzeci de lei.

— Să-l trimeţi la mine.

— Nu, nu-l trimet, da numai dacă vine el, că uneori zice, dar nu face, dar acuşi, mai ştii, l-o pune dracu!

— Bine nepoată, dar cartea nu prea spune totdeauna mare lucru...

— Spune, nu spune, eu pentru aia ţi-am plătit, să spui aşa, nici pe mine, nici pe fată, pe Elvira. Ţine minte, eu Măria, fata Victoria...

Ajunse ostenită acasă. Stan nu venise de la pădure. Seara tăcură amîndoi. După masă, văzîndu-l că tot are de gînd să tacă, începu ea.

— Nu mă mai faci hoaţă, mă ?

— Păi din cît eşti, la ce să-ţi mai adaug ? îi răspunse el.

— Şi nu mai îmi ceri cinci sute de lei ?

— Am cîştigat azi opt sute.

— Bărbăţele, Stanică, puişorule, dă-mi şi mie patru!

— Dacă îmi spui cum mi-ai furat hîrtia.

— Im dai ?

— Da.

— Gînd dormeai tu. Şi acuşi dă-mi patru sute.

— Daaa ? Care va să zică să facă nouă ! Nu-ţi dau nimic.

— Vezi ce om eşti ? Ziceai că omul, decît să mintă, mai bine să tacă, şi acu iacă minţişi.

— Pentru că ai minţit şi tu c-ai furat hîrtia.

— Tocmai d-aia să-mi dai şi mie. Da uite, vezi eu am făcut grişală. Am dat cu cartea, saltiria aia, cum ii zici tu, şi a căzut pe — cine crezi ?

— Pe tine !

— Nu, cum era să cază dacă nu ştiam, a căzut pe Elvira.

— Pe Elvira ! ? întrebă Stan foarte mirat.

— Pe ea.

— Minţi.

—'• Am dat şi acatiste azi, pe numele ei, că m-ai necăjit, -

— Ai dat acatiste ! ?

— M-ai necăjit.

—- Proasto, proasto ! păi fata aia n-are ea drept să ia de la mine nimic ? Tii, tirană inimă ai!

— Am făcut-o.

— Şi la popa Ilie? ... .

— La el.

—• Păcat! Ce-i dacă ar fi pus şi ea mîna să ia de la tat-său !

Stan căzu pe gînduri, iar Măria surîdea hoţeşte. Tîrziu adormiră în noaptea aceea.

Un ţăran călare intră în curtea popii Ilie.

Popa îl văzu de pe geam, cu vipuşti verzi pe marginile ipingelii, cu verde pe la mîini şi zise : „Pădurarul cu chestia. A... da cum îi zicea fetii streine? Viniţa ? Valeria ? Nu ! Elena ? Nu ! Măria ! Măria ! da, Măria."

Ieşi în prag şi-l primi. *

— Bună ziua, părinte.

— Fii bine venit, fiule. Poftim.

Intrară amîndoi în camera de locuit a popii.

Stan îşi luă căciula din cap foarte respectos, cum învăţase şi el că trebuie să facă, atunci cînd intră în case de oameni cum se cade. La îndemnul popii stătu pe scaunul ce i-l arătă popa.

— Am venit, părintele, începu el, pentru o treabă* De, noi, ca ţăranii, om mai fi erezînd şi ce-o fi cu drept să se crează, şi ce n-o fi drept. Mie, mi-a pierit din geantă cinci sute de lei. A venit nevastă-mea aici şi ţi-a dat să faci acatiste.

— D-ta eşti Stan ?

— Da părinte.

•— Nu am făcut acatistea pîn-acuşi pentru că nu mi s-a dat numili hoţului.

— Păi n-aţi dat cu psaltiria ?

— De... n-am dat.

— Da o fi ceva vorba asta : datu cu psaltiria ?

— Dacă ai credinţă, este; dacă n-ai, nu este.

— Adică cum vine asta ?

— Aşa, ceri în gîndul tău ca dumnezeu, prin vreun sfînt al lui, să-ţi arate adevărul în treaba asta, un sfînt va fi gata să ţi-l arate ;« nu crezi, ci numai aşa de gura lumei, te faci a crede, Satana, cu vreunul din îngerii lui, îţi trînteşte o minciună.

— Părintele, eu cred în dumnezeu !

— De crezi, adevărul ţi se spune.

— Ia s-o facem, părinte, şi p-asta.

— S-o facem, nepoate.

Popa luă patrahirul din dulap, unde-l ţinea înfăşurat în jurul cărţii, îl închină, ceru servitoarei, o fetică de vreo zece ani, cătuia cu cărbuni şi tămîie şi spuse

— Ce sfînt serbezi ? '•

— Sfîntu Stan nu e părinte, de, eu zic că să ne rugăm de sfîntu Vasile. Ştii, el a fost prin văzduh, a văzut vămile, are mare putere asupra dracilor.

— Pe el să-l rugăm.

Popa tămîie casă, începu să citească, iar fetiţa popii, * slujnica, fu oprită să ţie cartea cu o sfoară în cruciş, vîrî cheia bisericii între îndoiturile aţei şi apoi arătă fetei cum să ţie degetele cele mai mari de la mîini, iar pe unghiile acestor degete să se sprijine umerii cheii.

Popa, după ce ceti, zise:

— E vorba de a se şti un furtişag... Să cază cheia şi cartea la numele hoţului.

Numeşte, nepoate.

—^ Măria î zise Stan.

* — Dacă furtul e Măria, arată î

Cartea căzu, căci degetele fetiţei părură foarte tremurătoare.

— Dintr-o dată... de... să ţiu eu.

Şi popa apucă el cartea şi sluji.

— Dacă furtul l-a făcut Măria, să arăţi.

Cartea căzu. Dar aci Stan observă că chiar popa parc-ar fi vrut să cadă.

— Ia lasă, părinte, să ţiu şi eu...

Apucă să ţie aşa cum văzuse, dar, deşi popa citea un psalm, Stan zicea din gură :

— Eu ştiu ce e drept şi ce nu e drept... Banii, furaţi or fi fost şi de mine, că dreptul meu parcă nu samănă a fi aşa de moţat, dar... un alt hoţ i-a furat... Vreau să ştiu care-i hoţul ! Zi, părinte, Elvira.

Popa şi-aduse aminte şi zise : „Da, da... sfinte Vacile, dacă Elvira a furat, arată !"...

Cartea nu căzu.

— Dacă Elvira a luat banii, arată, sfinte.

Cartea nu căzu.

— Zi părinte, Victoria, zi şi Victoria.

— Dacă Victoria a furat banii !

. jrr'- Cartea nu căzu.

— Sfinte Vasile, tămăduitorule de suflete, dacă a furat Elvira, arată !

 Cartea nu căzu.

— Ia mai zi Măria, părinte, că sînt în stare să ţiu cheia trei zile şi să nu cază.

— Dacă Măria e hoţul, dă-ne semnul, sfinte Vasile.

— Ia-ia-ia-ia-ia!... Na!... Să crap, să plesnesc, dacă n-am vrut să ţiu cartea, dar ea a căzut!

Cartea căzuse.

— Mulţumesc, sfinte, mulţumesc, părinte, ştiu cine e hoţul...

— Măria e vreo fată streină ? întrebă popa încet.

— Cam, cam...

— Neamuri de departe ?

— Hmî... da, rubedenii.

— Ascultă fiule, cartea, de, uneori le nemereşte, dar alteori... lasă de dorit.,. Dacă e vorba de vreo fată streină, nu căuta să-i faci rău.. S-o spui la lume, ori s-o* duci la jandarmi... O să te-ntrebe de unde ştii. S-aude... un popă, hai, din... cutare loc, dă cu bobii, adică cu cartea. Ăştia d-acuşi nu cred, au învăţat multe d-ale lumii şi puţine d-ale lui dumnezeu. Pentru ei astea sînt mofturi... Nu cred în ele, şi lor nu li s-arată semne!... înţelegi dumneata, ar zice că sînt vrăjitor, că bag vrajbă în turma Domnului, deşi dracii se încurcă în ea ca lupi săriţi de mult s-o sfîşie... Nu face caz... Păgubaşul e cu-n păcat, mă iartă, bătrîneţele, hoţul e c-un păcat...

— Lasă părintele că ştiu ce-am de făcut...

Căzu cartea la Măria, poc!... zisei: „Fetiţii îi tremură mîinile, n-are putere, deşi e copil curat". Ţinuşi cuvioşia ta şi... tremurară mîinile — parcă de voie, — dar au tremurat de nevoie şi căzu la Măria, poc! Ţinui eu,, omul hotărît, şi căzu tot la Măria... Cineva răsucea, cheia să cadă. Măria e hoţu !

— Fiule!... îmi pare foarte rău că ai o inimă care vrea răzbunare, urmă popa blînd. Ce dăm în seama lui dumnezeu, noi nu mai aveni amestic, Ştii asta? Ţi-a omorît, sau ţi-a dat cineva foc casei... şi îl ştii... Ei bine,, dacă ai zis, „judecă-l Doamne", nu mai ai drept să-l judeci, ori să-l dai la judecată, ori să te răzbuni !... Acuş?, fetiţa ceea, o fi vreo sărăcuţă, ispitită de sărăcie, trebuie s-o ierţi...

— Ce fată, părinte, ce fată, e fată care are fată mare,, e nevastă-mea !

-—.Nu e. fata cea streină ?

— Nu părinte, deşi ţi-o fi spus ea despre fata streină şi să faci să cază psaltiria pe Elvira, fata streină, oare nu e nici ea streină... Dar nu e casa mea basma, ca să se murdărească, cei ce ar intra în ea cu cinste şi credinţă.

Nu fac eu lumea de ocară !... Dar ceea ce trebuie, voi da cui trebuie.

Lasă .părinte, că-sînt eu dascăl de nevasta mea ! Poftim un pol... Acatiste n-ai să faci. Ce s-amesticăm pe dumnezeu în gentele cu bani!... Cu cine ştie ce matrapazlîcuri, trageri pe sfoară şi hoţii se strîng banii prin .gente !... Ceea ce mă turbează pe mine este că vrea să arunce hoţia ei pe altul nevinovat!... Asta e grozăvia! Păi bine, fur ! sînt hoţ ; furi! eşti hoţ ! furăm, hoţi sîntem ! Dar să fur eu şi să zic că ăla a furat, apoi asta e faptă de Sodoma, părinte !... Asta e, să facă pe dumnezeu să dea voie dracului să ne ia cu chirvanu ! Păi tocmai aşa ceva vrea nevasta mea să iasă mărturie c-a furat altul ceea ce furase ea!... Şi asta e prăpădul, e stricăciunea zilelor d-apoi! Lasă-mă, c-am să-i dau eu ce-i trebuie.

— Măi fiule, ascultă...

— Sărut mîna părinte... astfel de fapte nu trebuiesc iertate. ;

— Nepoate !

Stan ieşi din casă, dezlegă calul de unde-l legase de stîlpul felinarului, încălică şi zise :

— Saltă murgule, saltă, să nu ne treacă necazul... hoţul trebuie pedepsit!...

— Nepoate, îmi faci beleaua... Aude mitropolia că e un popă, care, ca să speculeze lumea, face pe ghicitoru.

, — Părinte, vorbeşti cu Stan Păduraru... vorbeşti cu lin om!,, tot hoţ, dar mult mai cinstit ca hoţii ceilalţi •de oameni cinstiţi!

Dădu pinteni calului, mai zise : „sărut mîna" şi ieşi pe poartă în fugă...

— Ia uite mă drăcie, zise popa, cum dracu uitai eu numele !..„, Elvira era cea streină !... Dar dacă n-o fi fost vinovată, şi chiar sfîntul mi-a luat ţinerea de minte şi mi-a încurcat numele ? Să vezi acuşi nebunu, cum sluţeşte muierea cu bătaia !...

Popa intră în casă închinîndu-se.

Stan descălică în bătătura caselor lui. Măria îl văzu, şi înţelese^ prin nu ştiu ce semne, că n-o să-i fie tocmai bine şi-ncepu să tremure.

Stan intră în tindă, încuie uşa şi băgă cheia în buzunar. Observă însă că, de hurducăielile calului, îi mai trecuse furia.

Măria ieşi în pragul odăii şi văzîndu-se încuiata cu el înăuntru, iar fata nu se brodise să fie acasă, simţi fiori şi mai reci prin şira spinării. Stan o prinse de mînă şi o privi în ochi. Apoi o tîrî spre lada de la capul patului.

Cu o mînă o ţinu şi cu cealaltă se trudi să ridice capacul lăzei.

— E-ncuiată, spuse ea.

— Descui-o ! îi spuse el sec.

— Stane ! mai zise ea.

— Să nu-ncep să dau, că ştii ce anevoie mă opresc !...

— Dă-mi drumul să caut cheia !

— Poftim ! şi se aşeză în uşa casei cu mîinile în şolduri şi cu ochii crunţi.

Ea începu să caute cheia prin ţoale, pe sub saltele.

— Pentru cinci srute de lei, Stane!...

—-Cheia, cheia, şi nu mai spori !,.. Ai milă de pielea ta dacă de mine n-ai.

— Da-ţi dau eu cinci sute de lei, numai nu mai fă atîta netrai în casă...

—"Cheia ! ori sparg lada !

— Iţi dau cinci sute de lei!."..

— Nu sînt tîlhar !... Cheia, că de unde nu sparg !

— N-o găsesc.

— A dracului !... Şi se repezi în tindă şi luă toporul şi veni spre ladă.

— Uite cheia, am găsit-o, era la mine, la brîu, dai m-am zăpăcit, că numai femeie să nu fii şi la un loc cu un bărbat înfuriat să stai.

El luă cheia, descuie/ azvîrli pernele şi velinţele ce fuseseră, puse teanc pe capiii lăzei şi-apoi ridică pleopa. Din ladă începu să scoată tot...

Dădu de trîmbele cu pînză. începu să le desfăşoare.

— Stanică... ti-am spus : ti-i dau eu cei cinci sute de lei.

— Aici sînt!

Desfăcu trîmba şi... găsi într-o îndoitură nouă hîrtii de cîte cinci sute de lei.

Stan rămase cu gura căscată.

Apoi îşi reveni şi începu să ia seamă la hîrtii.

— Uite-o... asta e... Săndulescu, scris pe ea, cu creion chimic!... Şi mă făcuse să cred ce vrea ea să cred, nu ceea ce ştiam că trebuie să cred!... Apoi nevastă, azi nu mai e Sfîntul Vasile !

— Stanică !

Stan o luă de păr şi o azvîrli jos !

— Iartă-mă. Am glumit!...

— Să glumesc şi eu...

— Pentru cinci sute !...

— Nu, pentru că vrei să azvîrli hoţia ta în spinarea altuia.

începu s-o lovească cu pumnii. Măria se sculă in sus, dar el o grămădi iar şi începu s-o lovească şi cu picioarele. Furia îi creştea cu loviturile ce le da.

— Aoleo !... iartă-mă Stanică !

— Mai am vreme ! Na Elvira, na !... Na hoaţa !..,

Afară la geamuri se auzi un răcnet, apoi strigătele de :

— Nu mai da tăticule, nu mai da, că eu am furat hîrtia !... Aoleo... O baţi degeaba!... Eu sînt hoaţa !...

Stan se opri. I se păru că şi asta ar fi cu putinţă...

Fata şi-o fi strîngînd zestre cu învoirea şi povăţul mă-sii.

Se duse şi descuie uşa. Fata vru să intre. El o prinse de umeri cu amîndouă mîinele.

— Ai furat tu hîrtia ?

— Eu, tăticule !

— De ce ?

— Ca s-o pui... punte !

— Şi ce scria pe hîrtie ?

— Scria... am uitat... scria Săndulescu!...

— Da, dar eu am minţit că mi s-a luat o hîrtie de cinci şute, n-a fost decît una de-o sută, şi tu ascultaşi la geamuri!

— Da, una cenuşie de-o sută, şi scrie pe ea... Săndulescu !... Am greşit, nu e mama vinovată !...

— Unde e hîrtia ?

— Păi aia care o găsişi este !... Am pitit-o eu în ladă, făr să ştie mama !

Stan duse mîna la frunte. Lacrămile începură să-j curgă din ochi. Apoi luă pe fii-sa de gît şi-ncepu s-o sărute.

Fata nu mai ştia ce să creadă, tăcuse şi aştepta tremurînd.

— Vezi fa, vezi ? ! răcni el, uite îngerul! Tu Victoriţo, ai furat hîrtia, da ? ai furat-o...

— Iartă-mă, tăticule !

— Tu nu !... n-ai furat nimic, decît necazul lui tat-tău l-ai furat!... Tu, eşti înger!... Vezi, fa!... Vezi ? Şi samănă, nu ţie, care ai furat atîtea hîrtii şi eşti o păcătoasă vrednică de iad; samănă, nu mie, care sînt... ah!... cum m-au făcut şefii să fiu, ca să ne pricopsim toţi... un hoţ samănă, nu tatii, care furase găini, cînd fusese flăcău ; samănă numai sfintei mele mame, care îşi împărţea tutulor şi sufletul din oase !...

— Tu, Satana ce furi, ce juri, şi mai juri că altul a furat ce-ai furat tu !...

— Victoriţo!... îşi şterse iar ochii, cu mînicele cămăşei ei, tu n-ai furat!... uite hoaţa!... Şi nici Elvira, soru-ta, n-a furat !...

Na ţie hîrtia de cinci sute, şi să ştii că pentru tine mă bag rob să-ţi fac zestre mare !...

Şi el vîrî cu sila hîrtia de cinci sute în sînul fii-si..

HOTI DE CIMITIRE.

Zurliu ciupi de braţ pe Nae, acesta se opri din lucrul cu dalta. Amîndoi ascultară atenţi. Nu auziră nimic. Nori negri acoperiseră cerul .— totuşi furtuna nu sosise. Fulgera întruna spre miazăzi. Foile teilor şi ale castanilor de pe aleile cimitirului nu se mişcau.

— Ai aiizit ceva ? întrebă Nae la urechea lui Zurliu.

— Mi s-a părut un scîrţîit de pietriş pe alee.

— O fi trecut paznicul..

Tăcură şi ascultară. Nae ieşi din anticamera cavoului şi lipi. urechea de pămînt să asculte. N-auzea nimic. Se-ntoarse îndărăt.

-— Treci tu şi lipeşte urechea de pămînt, eu trebuie şă descojese ţimentul care nu s-o fi întărit el aşa de mult d-aseară pînă acum.

Zurliu ieşi la uşe şi se uită în toate părţile, dar nu văzu nimic.

Nae începu rîeîitul ţimentului dintre rostul pietrelor cioplite ce acopereau intrarea mormîntului porpriu-zis.

Ca o suflare uşoară, foile castanilor şi teilor începură să şoptească.

Nae veni lîngă Zurliu şi-i şopti:

— Hai să scoatem piatra.

Amîndoi puseră mîna pe belciugul pietrei centrale şi traseră. Piatra se mişcă în afară şi se auzi un zgrunţuit ca o scrîşnire de măsele. Se mai sforţară o dată şi piatra fu scoasă. Zurliu tremura.

— De ce tot bîţîi aşa ? îi şopti Nae.

— De...

— Mă tîmpitule, am văzut eu : ceas de aur, inele care sticleau în degete. Rochie scumpă de mătase şi geantă de mînă mă, şi geantă, probabil cu bani în ea, ca să aibă ce cheltui pe lumea... asta, ailaltă, nici eu nu pricep... Nu-ţi fie frică, că mortul e mort, e de o mie de ori mai bun ca cel mai bun dintre oamenii vii.

— Intri dumneata pe gaură...

— Cu tine.

— Ah unchiule, mai bine spărgeam un magazin de biciclete, de maşini de cusut, decît să spargem un mormînt.

Nae îl ciupi de mînă.

O umbră mare neagră părea că a venit în uşa cavoului. Rămaseră nemişcaţi ţinîndu-şi răsuflarea. Umbra părea că mişcă, căutînd să-i zărească pe ei în întunericul şi mai acline.

Nu e nimic. '

Foile pomilor d-afară acum şopteau şi mai tare.

Nae băga mîna în gaura făcută şi mai scoase o piatră. Apoi lărgi gaura, cît fusese de mare, de încăpuse pe ea coşciugul cu moarta. Puse pietrele alături.

— Haide năuntru.

— Unchiule, eu rămîi aici.

— Hai prostule năuntru... Acolo aprindem lanterna...

— Şi ce bruma vezi cu lanterna?...

— Vezi, pe dracu să te ia, vezi dacă nu s-a făcut strigoi ori stafie...

— Păi aprinde lanterna, bagă capul şi uită-te... Nae scoase lanterna electrică din buzunar, să dădu cu capul alături şi apăsă butonul. Un fascicol de raze izbi coşciugul şi toată borta coşciugului.

Zurliu îl ciupi iar. Nae slăbi apăsarea şi lanterna se stinse. - ~ *i*

Se vede lumina şi afară...

— Nu e nimeni, hai...

— Intră...

Nae aprinse lanterna,. vîrî mîna cu. ea înainte, apoi capul şi apoi intră de tot.

-— Intră Costică...

— Mă uit d-aici... trebuie să stau de pază.

— Intră, măgarule, aici, că nu e nevoie de tine acolo.

— Nu intru unchiule — să fie al dracului cine o intra acolo. Dar dacă vrei, bag mina şi-ţi ţin lanterna, ca să deşurubezi capacul.

Nae văzu că tremura şi el, ba i se păru că şi băierile de care atîrnă inima îi tremurau în piept.

— Costică, Costică, nu m-asculţi tu...

— Iţi ţiu lanterna şi bag capul.

— Hai ţine-o, dar sus, să văd pe de rînd.

Zurliu primi lanterna ce i se dădu de Nae, o clipă rămase stinsă.

— Apasă, tîmpitule, pe buton, ce vrei să... Lanterna se aprinse.

— Proaste sînt electricili astea... Carbidu, sireacu, e sfînt! Mai sus... Să ţii deştu mereu pe buton.

El scoase o şurubelniţă şi pipăi şurubul.

— Ad lanterna... e greu... şuruburile... of î...

Luă lanterna şi o puse pe capac, cu lumina spre el şi începu să deşurubeze...

— Zurliule ?

— Da...

— Să stai aci, ce-o fi o fi...

— Stau...

— Intră prostule năuntru.

— M-am dat dracului, nu intru.

— Da nu te ia dracu, n-ai grijă, că eşti aşa de prost, că n-are ce face cu tine.

— Nu intru.

Nae Puiu munci ca zece minute numai la şuruburi. Văzînd că moarta n-are gînd să-nvieze, prinsese curaj şi gîndea că aci s-ar putea culca să tragă şi un puişor de somn.

Luă lanterna şi cu mîna liberă împinse capacul alături. Moarta, îmbrăcată în haine albe şi preserată cu flori proaspete, cu ghirlanda de lămîiţă pe frunte, sta nemişcată şi cu obrajii rumeni...

— Zurliule, fir-ai al dracului, a-mbălsămat-o hoţii de doftori, de zici că e vie şi doarme... A-mpudrat-o, de zici că e gata să ne-ntrebe ce căutăm aici... Ia vin şi tu de te uită...

— Da ce-am draci !...

— Zău mă, parcă e vie !

— Ferească dumnezeu!...

— Hei domnişoară..., să-ţi luom geanta, geanta, că n-ai ce face cu ea... Cîrciumarul, tatăl dumitale, n-are decît să-ţi dea alţi bani de pomană.

Nae zgămuşi prin flori şi găsi geanta şi vru s-o ia. Dar degetele moartei se strînseră pe ea.

— Cos...tică !

— Ce-i ? !

— Mi se pare că...

— Că ? !

— Intră şi tu.

— Nici mort !

Nae proiectă lumina lanternei iar pe faţa rumenă a moartei. I se păru că pleoapele tremură şi vor să se deschidă.

— Cooo...

— Ce, nene, ce ? !

— Mă... parcă mişcă ! Intră şi tu !

— Nu, nu, nu !...

— Aaaaa ! Iîîî!... lanterna se stinse şi nu se mai auzi nimic. Zurliu o rupse la fugă, căzu, se sculă, căzu iar, iar se sculă şi ieşi pe alee. Aci fugi cît putu spre fundul cimitirului pe unde tăiaseră sîrmele ghimpate, de intraseră în cimitir. După ce ieşi afară, se opri s-asculte dacă nu cumva şi Nae, fratele lui tat-său, îşi venise în fire şi venea şi el în fugă. Nu se auzea nimic, decît foşnetul frunzelor. Ploaia nu sosise, ci se abătuse în altă parte.

—• Dacă l-o fi strîns de gît moarta, treaba lui, el a zis că e mai fără pericol a fura de la morţi decît de la vii.

O luă spre potecă uitîndu-se mereu îndărăt şi apoi spre oraş. In lăturea cerului dinspre miazănoapte începea să se însenineze. Luă poteca spre marginea oraşului.

Nu se luminase de ziuă, cînd „moarta" bătu la una din ferestrele casei părinţilor ei. Se spăimîntară mult cei dinăuntru, auzindu-i glasul şi văzînd-o în hainele albe *m* care o înmormîntaseră ; dar în cele din urmă deschiseră uşa... Ea le explicase d-afară, că nişte jefuitori de morminte stricaseră piatra şi o treziseră cu lumina lor îndreptată drept în ochi.

— Şi, hoţii aceia nu te-au ucis ?

— Unul a căzut acolo în locul meu, iar altul, ce-I simţeam afară, s-a dus. spăimîntat.

Cîrciumarul vesti vecinii şi curtea lui se umplu de lume mirată. Un vardist vesti poliţia care veni să .constate faptul şi apoi plecară la cimitir, să vază pe hoţul mort. Cînd ajunseră acolo, nu găsiră insă pe nimeni.

— Nu e nici unul aici!...

— Se vede că s-a trezit şi a luat-o şi el la picior...

Dacă morţii fug din cimitir, apoi viii, cum de n-ar face-o !

Se constată că într-adevăr fusese cineva acolo, căci rămăsese pe loc o daltă, p lanternă şi o şapcă, pe care le luară să cerceteze,..

Părinţii dădură un anunţ, ca hoţii să vie şi să fie răsplătiţi, că de nu erau ei, fiica lor rămînea moartă de-a binelea. Doi escroci veniră, dar arestaţi de poliţie şi cercetaţi, nu ştiură să spuie ce le-a rămas acolo şi cum era moarta. Mîncară cîte o bătaie bună şi tăie gustul şi la alţii să se mai facă clezgropători ele morţi.

Nae însă spunea :

— Eu dacă m-aş duce, aş şti sa le dovedesc c-am fost eu, dar o să afle poliţia şi ăia te-ntreabă şi te bate şi pentru morţii care nu i-ai dezgropat... Bodaproste, că atunci cînd s-a sculat moarta din tron, m-a călcat pfe burtă şi... hîc !... mi-am venit în fire... Dar socotind-o strigoi, am tăcut ca mort. Cînd am văzut că nu-nfige dinţii în mine şi iese şi ea pe gaură, am zis : bodaproste... Şi ce fugea ea, dar ce am tulit-o şi eu!... D-atunci m-am lăsat de morţi... Morţii sînt mai periculoşi ca vii.

VAMEŞUL

în bătătura lui Neacşu Răducu' se stfmsese lumea ca la urs. Se vedeau bărbaţi, femei şi copii de toate vîrstele. Lumea stătea strînsă Ciopor şi se auzeau cuvinte întretăiate, gălăgie, şi apoi deodată izbucneau strigăte speriata de femei *şi* copii : „Păziţi ! Păziţi !... au..."

Copii, băieţaşi cu cămăşuţe şi izmene albe, încinşi cu betiţe, cu capetele goale cu cîte o pleaşcă de pălărie; fetiţele, cu fustiţe roşii ori negre, cu codiţele scurte şi subţiri ca nişte nojiţe, şi toţi desculţi, se mişcau mai repede ca toţi. Ei ieşeau din amestecul de lume, se-mbrînceâu fugind, cădeau unul peste altul, răcneau, rîdeau...

Un unchiaş mărunţel, adus de spinare, ;cti capul gol, desculţ şi descins, era centrul acestei îngrămădiri de lume.

Privirea unchiaşului era aci blîndă, aci sperioasă, iar ochii îi rîdeau într-un moment şi i se umpleau de lacrimi in altul.

Moş Neacşu Răducului dăduse de mare necaz: venise veste la primărie că feciorul lui, sergentul Marin din Vînători, a murit pe front. Vestea asta. turburase mintea şi sufletul moşului.

„Cum, să moară singurul meu fecior, singurul meu fecior?!... Au ! Au ! Sergentul meu!... Feciorul meu!... Una, două, trei... nainte la magazie ! Marş!..."

Şi moşul o rupea la fugă la magazie. Atunci lumea ferea în lături; femeile strigau „păziţi", iar copiii fugeau, căzînd. Asta era toată pricina că se adunase lumea ca la urs.

Moşul înnebunise.

Lina, nevasta sergentului Marin, cu mîna la falcă şi cu un copilaş ca de doi ani în poală, stătea jos pe prispa casei şi tăcea. Vestea morţii soţului ei o lovise şi pe ea, dar nu aşa de grozav ca pe bietul moşneag.

Un om, Constantin Cerban, cu obrajii împliniţi, roşcovan, îmbrăcat în straie ţărăneşti mai bune, cu vestă, de postav, pe care se vedea atîrnînd lanţul nichelat al ceasornicului, îşi făcu loc prin lume şi ajunse aproape de unchiaş.

Cu amîndouă mîinile proptite pe cureaua încinsă pe •deasupra brîului roşu, stătu răscrăcărat şi ţanţoş, privi şi nu zise nimic, şi nu-ntrebă nimic.

„Marin al meu!... Feciorul meu!... Sergentul meu!... Au ! Una, două, trei, la magazie, marş !"

Şi moşul iar o porni la fugă spre magazie, producînd aceleaşi ţipete, aceeaşi fugă spre magazie, aceeaşi mişcare de lume.

Ţăranul cel ţanţoş vorbi :

— Trebuie legat!

— Cu ce să-l legăm ? răspunse altul că n-are nici frînghie !...

Lina, de unde stătea pe prispă, se sculă cu copilul în braţe şi răspunse :

— Da de ce să-l legaţi ?

— Cum de ce să-l legăm ?... Tu nu vezi c-a-unebunit ?

— Şi sare în capul cuiva ?

— O să te strîngă de gît la noapte, că e nebun.

— Ce-ţi pasă dacă m-o strînge ? !...

Baba Sanfira, soţia lui moş Neacşu, se amestecă şi ea în vorbă :

— De ce să-l legaţi, Constandinică maică?... El doar atît zice şi doar atît face :

— Legea zice, babo, legea zice.

— Caută, fa Lino, o frînghie! îi zise altul.

— Da n-avem frînghie... De cînd ne-au luat caii în riehiziţie, ce era să mai facem cu frînghiile... Şi-apoi atît ar mai trebui, să vă dau frînghie să legaţi şi pe socru-, meu !

Moşu avea clipe şi mai potolite, dar iar începea:

„Feciorul meu !... Sergentul meu !... Una, două, trei, îa magazie, marş !"

S^re seară, curiozitatea lumii fiind potolită, se risipiră toţi pe la casele lor.

Baba Sanfira şi noru-sa, Lina, ţlnmd una cu amîndouă mîinile o mînă a moşului, iar cealaltă, tot cu amîndouă, mîna cealaltă, căutau să-l ţie pe loc şi prin vorbe să-l scoată nebunia din cap.

— N-a murit Marin al nostru, îi spuneau ele. Te-a •minţit primarul.

— Mi-a arătat hîrtie scrisă ! răcnea moşul.

— Te-a minţit de necaz că l-ai înjurat odată...

— Sergentul meu !... Feciorul meu !... Una, două, trei, la magazie, marş !

Şi pornea cu ele tîrîş spre magazie.

Gheorghiţă, copilaşul, parcă pricepînd şi el ceva, începea să răcnească, rămas în picioare lîngă stîlpul prispei.

Lina lăsa atunci pe socru-său de mînă şi se repezea să liniştească copilul, să nu se sperie mai rău...

Chinurile acestor două femei, rămase să lupte cu pornirea moşului şi să-ngrijească de el, ţinură pînă iarna tîrziu, cînd moşul se mai potoli, dar rămase tehui la cap, mai mult tăcut şi tot c-o ţandăra de nebunie.

n

E primăvară, prin mai.

în bătătura primăriei se strînsese lume multă.

înăuntru, cu ferestrele şi uşile deschise, să intre aer <curat şi să iasă fumul de tutun, de la ţigările supte pe furiş, cum şi mirosul de sudoare de oameni înghesuiţi, se afla „comisia de pămînt" :, judecătorul, un ofiţer, invalizi, învăţătorul, preotul şi alţi fruntaşi ai satelor. Comisia lucra de trei zile şi azi trebuia să sfîrşească lucrările.

După tabloul întocmit de primărie şi de perceptorul Richiţeanu, noul notar striga oamenii ; iar comisia cerceta pe fiecare; unde â luptat, cum se numeau ofiţerii, ce acte şi foaie de matricolă are ?... Pe alţii: de ce au căzut prizonieri, cu ce ofiţeri au căzut, în ce lagăr au fost închişi, ori de unde au fugit ?...

Oamenii, înţelegînd că de comisia asta atîrnă să lise dea ori nu pămfnt, stăruiau toţi, se înghesuiau toţi, se

rugau unii de alții să le acopere pe cele rele, că le sînt în joc copilaşii, mai amenințau pe ici-colea şi se apărau toți de cercetările comisiunii.

„Pe vremea asta, fraților, cățeaua trebuie să nu latre, c-o găsim apoi cu dinții rînjiți împuşcată în porumb!... A fost o nenorocire de care s-a apărat fiecare cum l-a tăiat dovleacul !..."

Comisia vedea că adevărul adevărat nu putea să-I scoată din gura lor şi încerca prin întrebări meşteşugite, prin apel la simțămîntul lor de dreptate, să spuie adevărul.

— Ai rămas fără o mînă, mă!... Tu ai venit acasă cu un picior de lemn!... Spuneți pe cei care s-au dat prizonieri, pe cei care s-au făcut polițişti prin sate şi au jefuit pe părinții şi soțiile voastre. Spuneți-i* să-i ştergem de la pămînt!

Invalizii se uitau la spate. Zăreau, printre mulțimea de capete, şi pe cei care le spusese toți c-au fost polițişti şi au denunțat bucatele ascunse, porcii tăiați la Crăciun, şi au deşertat lăzile de rufe, coşarele de vite şi ascunzătorile de bucate ca să le ia nemții, dar se gîndeau : „Comisia pleacă... trădătorii rămîn cu noi !..."

Cu capetele în jos şi resemnați, răspundeau :

— Noi am luptat pe fronturi... Noi nu ştim pe cei care au făcut aşa păcătoşii !

— Dar v-au spus soțiile voastre, părinții voştri!... Spuneți-i!...

— Nu-i ştim noi!

Comisia atunci striga pe cei mai bătrîni :

— Spuneți voi, cei rămaşi acasă, voi, cei care ați suferit !

— De... pe vreme de urgie dumnezeiască, cînd e război, cine mai poate.să fie bun ?!.... Să-i vază dumnezeu şi să le plătească! Ce-a fost a trecut şi noi am uit^t!

Comisia, dezgustată, trecea apoi pe tablou şi pe cei dubioşi, aşa cum fuseseră trecuți pe tabloul primăriei.

•

Spre seară, comisia a ieşit să plece. Cînd s-au aşezat 4n trăsuri, s-au pomenit toți membrii ocoliți de femei,

care se ghionteau una pe alta, si se-ndemnau zicînd : „Zi tu, fa !... Zi tu !... ba zi tu !..." '

Judecătorul, văzînd grămădeala lor şi lipsa de curaj, întrebă :

— Ei, dar cu voi ce e ?

— Bărbatul meu a murit pe front şi m-a lăsat cu şase copii! şi se opri aci.

— Al meu, zise alta, m-a lăsat cu patru şi n-am ce le da să mănînce !... şi se opri şi asta.

— Al meu a murit la Mărăşeşti... Copiii îmi sînt goi şi desculți !...

Perceptorul Richițescu se-nălță în vîrful ghetelor, ca să vază pe aceea care spusese asa. O văzu si răspunse el:

— E vară... pot umbla desculți !

Ofițerul se uită la el cam mirat, dar nu-i zise nimic.

— Eu am doi şi am pe cap şi pe socru-meu şi soacră-mea, bătrîni: cocliți!...

— Ăia, să-i laşi să moară, zise iar Richițescu, rîzînd. Şi-au trăit traiul, şi-au mîncat mălaiul.

Judecătorul se uită şi el înciudat la perceptor.

Lina, soția sergentului Neacşu Marin, ridică copilul în sus, dasupra capului tuturor şi strigă :

— Eu cu ăsta am rămas !... Socru-meu a-nnebunitde focu fii-său... e nebun şi acum! Soacră-mea n-are nici o putere... Pămînt n-avem !... Eu sînt bolnavă... Bărbatul meu a murit la Predeal!...

— Şi ce ridici copilul aşa ? se răsti la ea Richițescu. Curînd-curînd tu o să iei pămînt la popa...

— Domnule perceptor, nu te-amesteca, se cam răsti judecătorul.

— Şi ce vrei tu, femeie ?

— Ce vrea toată lumea : pămînt !...

— Nu spusei eu ? sări Richițescu cu ton întrebător.

— Domnule Richițescu, dumneata n-ai fost în război cu soțul meu. Ai stat acasă şi te-au făcut primar nemțesc ! Cu cinci oi m-ai ştiut, pe cîte cinci mi le-ai dat Etapei!...

Lina, cu copilul coborît acum din brațe, ieşi în față, cu ochii mari, duşi în cap, slabă şi pocîltită, dar cu privirea îndrăzneață şi sticloasă.

Judecătorul privi crunt spre Richițescu, iar ofițerul, izbindu-şi cizma cu cravaşa, întrebă :

— Cum, dumneata n-ai luat parte la război, domnule ?

— Perceptorii au avut ordine să stea pe loc î răspunse Richițescu.

— Şi nu ți-a ajuns numai atît, te-ai mai făcut şi primar ? îl întrebă în batjocură judecătorul.

— Ce primar ? întrebă el. Primar aşa a fost şi popa Bucur ! N-am depus nici un jurămînt, şi apoi m-au pus ei, cu sila... Eu, însă, am protejat satul meu!...

— Pe care i-a căşunat, ne-a lăsat în sapă de lemn ! răspunse o femeie, ciulindu-şi capul după spatele celorlalte, ca să nu fie văzută...

— Dumneata eşti scris la pămînt ? îl întrebă judecătorul.

— Eu am pămînt destul.

— Şi mai te afli şi acum perceptor ? îl întrebă judecătorul.

— Dacă am garanție şi n-am făcut puşcărie !?

— Păcat ! păcat că-ți mai stă capul pe umeri !... Primarule, de ce n-ai trecut femeile pe tablou, conform instrucțiunilor ?

— Eu abia iscălesc... domnu Richițescu a făcut singur, că el s-a priceput! răspunse primarul.

— Notarule ! ce ai păzit ?

— Eu am fost detaşat acum aici!... se scuză el.

Judecătorul se dădu jos cu grefierul şi ofițerul, şi din nou intrară în primărie.

— Toate femeile, strigă el, să intre şi să-şi spuie numele, copiii şi ce ştiu despre soții lor... Bărbați, lăsați-le să vie şi stați şi voi să ne dați informații...

Femeile umplură ele acum primăria şi se grămădiră la geamuri afară, cele ce nu-ncăpură-năuntru.

Comisia le cercetă reclamele lor prin grai, stabiliră văduvia lor, numărul copiilor, şi le trecură pe tablou... între ele, cu drept să i se dea pămînt, fu trecută şi Lina lui Neacşu Marin, sergentul de la Vînători, mort la Predeal în lupte...

III

„Guiic, guiic", se văita un purcel, jigărit de jep, care era legat de stîlpul casei lui Neacşu Răducu.

Căsuța mică, scundă şi veche ajunsese şi ea tot atît de jigărită ca purcelul. Pereţii se aplecaseră spre spate sub greutatea coşului iar din stîlpii din față, doi din patru scăpaseră din căței şi lăsaseră grinzile şi călcătorile să stea sau să alunece în voia lor.

Baba Sanfira văruise peretele din față, iar pe cei din lături şi din spate îi brezase cu dungi late de pămînt galben, pe unde astupase şi ea crăpăturile.

Moş Neacşu Răducu mai zileşte, dar nu prea îşi mai dă seama de aşa ceva. A rămas ca un copil prea mic, care nu ştie ce vrea, nu ştie ce spune şi nu poate face nimic. A rămas să-l ție baba şi ea să facă tot rostul casei. Lina, nora lor, nevasta sergentului Marin, a murit de vreo patru ani. Gheorghiță, acum copil de vreo unsprezece ani, e dus la şcoala satului. Baba Sanfira e singură în casă şi toarce unei femei nişte caiere de lînă. Stă cu spatele răzimată de soba mai mult rece. Afară începuse iarna. Căzuse un prăşeau de zăpadă de două degete, ce parcă amenința că are să se topească curînd-curînd, de n-o mai cădea altul.

Purcelul slab, flămînd şi zgribulit de frig, se învîrtise de la un timp împrejurul stîlpului pînă ajunsese să stea cu gîtul lipit de stîlp. în loc să se oprească, căuta să scape, se opintea să rupă, dar se strîngea de gît mai rău. Cîtva timp a mai gîjîit înăbuşit, dar apoi n-a mai putut şi s-a lăsat pe coadă şi a rămas aşa atîrnat.

O femeie, înfofolită la cap cu o broboadă cafenie şi cu o scurteică de casă neagră, în picioare cu nişte troaşe de ghete, venea pe drum, ținînd în brațe un copilaş înfăşurat într-o foaie albă de pătură.

în dreptul casei babei, trecu şanțul şoselei şi o luă drept la casă. Curte, porți sau garduri, nu se mai pomeneau de mult aici.

Femeia cînd ajunse la prispă şi văzu purcelul, gata-gata să-şi dea duhul, începu să strige :

— Mamă Sanfiro, mamă Sanfiro, purcelul!

Baba, cam surdă de bătrînețe, n-o auzi și nu-i răspunse.

Femeia, dacă văzu, lăsă degrabă copilul jos pe prispă, apucă purcelul și-ncepu să ocolească cu el pe sus stîipul, ca să dezvăluiască priponul. Cînd sfîrși, puse purcelul jos, care căzu mototol.

— A murit.

— Schiu ! strănută purcelul și începu să sufle.

— Ei lasă, că ai scăpat.

11 împinse cu piciorul, purcelul încercă să se scoale și abia putu.

Femeia își luă copilul în brațe și se duse cu el la ferestre. Ea ascultă s-auză ceva semne că se găsește cineva în casă. De moș Neacșu i-ar fi fost frică să intre.

— Mamă Sanfiro, mamă Sanfiro, ești acasă ? strigă ea tăricel.

— în casă, maică, în casă... Care ești, intră la maica, îi răspunse baba dinăuntru.

Femeia intră. Cu ochii plini de lumina soarelui de-afară, ce pe albeața zăpezii se reflecta în valuri orbitoare, aci în casă nu mai văzu nimic.

— Bună ziua, mamă Sanfiro.

— Bună ziua, maică, bună ziua... Treci la pat...

— Iartă-mă, măicuță, dar zău dacă văd... aici mî se pare întuneric.

— Aici, maică, aici... încet... of !... scăuneciul e în drum... Neacșule, dă-te la o parte.

Femeia, mai pe dibuite, nemeri pătuiacul și stătu jos.

— îți descurcai purcelul. Se-vîrtise de stîlp cu ștreangul, pînă nu mai sufla...

— Taci, maică !...

— Da ! Cînd a-nceput să sufle, a sughițat.

— Auzi, mă Neacșule, auzi ?...

— Ce, fa, ce ? răspunse moșul, strein de orice preocupare.

— Purcelul, tu n-auzi, purcelul ?

— Și dacă...

— Tot așa îi mai e ? întrebă femeia.

— Tot, maică, ...doar nu mai comandă ca la armată, da-ncolo nimic nu știe... și de mîncat, mănîncă!... Și

d-aia am dat și eu magazia de zid, pe care o aveam, lui domnu Richițescu, și ne-a dat și el purcelul ăsta!,.. Credeam că ne mai îndulcim și noi de Crăciun... Dar nu s-a-ngrășat deloc...

— Păi nu vezi că e plin de jep ? Și i-ați dat magazia numai pe el? întrebă femeia mirată.

— Păi ce era să facem ? Venise și peste noi altă belea... El a dat-o la spate și ne-a făcut mare bine !

— Orisicum, o magazie de zid p-o jepătură de purcel!...

— Ne-a dat la spate cu altele, maică... Dar crede-mă, maică, a cui ești ?... Că după gură te semui, dar după chip nu mai văd bine nici eu...

— Cum, mamă Sanfiro, nu mă mai cunoști ?

— Te cunosc, maică, te cunosc, vai de mine... dar bătrînețele... uite, nu știu de unde să te iau...

—• Sînt Leana lui Andrei!...

— Ptiu!... bată-te norocul, maică! Tu ești, Leano ?... Și la ce-ai venit tu la maica?...

—Uite, mamă Sanfiro... am dobîndit și eu un băiețaș... că m-am măritat în Odoaia Turcului... -

— Să-ți trăiască, pupa-te-ar maica, să^ți trăiască!

— Să dea dumnezeu !... Dar uite, nu știu ce tot are... Seara doarme un somn, și-odată: chiu!... și-ncepe să răcnească de parcă-l pui în țeapă...

— A murit vreunu în casa aia, maică, păcătos, și nu s-a mai putut sui mai sus... O fi duhul ăluia, care necăjește pe copil!...

—• Și noi tot așa ne-am gîndit, și d-aia am venit să-i descînți dumneata de sperietură...

— Vai de mine, măicuțule!... Păi n-ai auzit, că nu mai descînt ?

— N-am auzit; dar de ce să nu mai descînți?...

— Păi vezi, maică, asta e beleaua... După legile astea păgînești d-acuși, doftorii ne-a oprit să mai descîntăm ; iar stăpînirea a dat poruncă să ne puie la taxie de descîntătoare ! ..*De trei ani plătesc cîte o sută optzeci de lei pe an. Și acum mai mărindu-se dările, a venit poruncă să dau trei sute șaizeci de lei pe an!... Domnu Richițescu mi-a spus însă că mă dă la spate... scrie că nu mai descînt deloc și peste doi ani mă scade... Apoi

mi-a spus să nu descînt decît pe furiş; că dacă îi află pe el că m-a ascuns, îl pune de plăteşte înzecit... Şi d-aia, maică, i-am dat şi noi magazia, fiindc-a cerut-o.

— Cum, mamă Sanfiro, plăteşti dumneata taxă pentru descîntec ?

— Cum, maică, nu mă crezi ?... Uite p-asta că e cruce...

— Mamă Sanfiro, dar la noi nu e Baba Ioana care descîntă de deochi şi n-o apucă nimeni?...

— O fi, maică, dar dacă de mine şi-o fi lătrat cineva gura... Uite, eu plătesc, şi ea nu...

— Să nu fie şmecheria vameşului ăsta de Richiţescu ?...

— Nu e, maică, că cine nu plăteşte acuşi!... Ai o maşină de cusut în casă şi coşi soru-ti o rochie, trebuie să plăteşti şapte sute de lei ca croitoreasă!... Pui o coadă de topor la unu, plăteşti taxă de dulgher ori faci un patul lui domnu Richiţescu şi te scapă!... Şi-apoi el ne-a făcut şi alt bine... Linii noastre îi dăduse pentru băiat cinci pogoane de pămînt. Dar Lina a murit. Atunci a venit porunca să se ia pămîntu îndărăt, de la ăi care au murit... Domnu Richiţescu a venit la mine şi mi-a spus : „Ce e de făcut ?... Spui la stat c-a murit împrorprietărita, să vie poruncă să vă ia pămîntul, ori tac, pînă :se-nvecheste daravera si se face băiatul mare si i-1 dau lui ?"

— Păi să taci, i-am zis noi...

— Atunci îl ar eu şi voi să spuneţi că mi l-aţi dat în parte !...

— Aşa spunem !

Şi el, maică, ţine şi pămîntul, pînă s-o face băiatu dă vîrstă, că încai să aibă şi el pămînt, atunci cînd o fi mare; că de, dacă n-a trăit noru-mea!...

— Pămîntul l-aţi plătit ?...

— Da, l-a plătit noru-mea din pensia ei.., Nu-i da nici un ban din ea, oprea tot pentru pămînt!... şi atunci murind ea, ne-a luat şi carnetul de pensie, că dacă noi n-avem drept, ce să facem?... Şi d-aia spui, maică, nu mai descînt, că mă află lumea şi mă spune.

— Să nu-mi descînţi dumneata mie, mamă Sanfiro, care mi-ai dat viaţă, că şi mie mi-ai descîntat cînd am

fost mică?! Nu se poate!... Nu te las, măicuţă!... Lasă vameşul ăsta, păcătosu, c-o să-şi tragă el păcatele odată ! Am auzit şi noi ce face el prin sate... Cum împarte cu el pensia văduvele de război, sub cuvînt că ale de mai au ibovnici pierd dreptul la pensie!... Lasă-1, mamă Sanfiro, lasă vameşul, că n-o să afle !.,. Spunea dascălul Manoie din Creţuleşti că era păcat în legea veche să dea cineva mîna cu vameşii, ori să mănînce la masă cu ei, ori să se rudească cu ei!... Ăsta vameş d-ăia este!... E spurcat şi te spurci cînd îi dai mîna, ori te uiţi în crucea lui de om!... Descîntă copilaşul meu, că n-o să spui la nimeni !...

— Maică, maică ! dacă m-o afla ?

— Nu te spui nici mamei !...

Baba Sanfira, după ce se mai vaită niţel, luă copilul în braţe, se duse cu el şi îl înălţă în faţa icoanei din peretele dinspre răsărit. Suflă deasupra lui de trei ori, îngenunche şi începu să descînte încetişor :

— Cum îl cheamă ?

—• Ionică.

Baba descîntă iar. Leana îi şopti :

— Eşti bătrînă, de ce nu vrei să-ţi fur descîntecul, să fac şi eu bine altora, cînd n-ai mai fi dumneata ?

— Aşa e... încearcă să prinzi şi să ţii minte cele ce auzi...

Baba Sanfira descîntă acuma tare :

Maica Domnului şi-a noastră,
în palatul ei din rai,
Iese-acuma la fereastră,
C-auzi cînd o chemai...

Uite pruncul Ionică...
D-un duh rău e supărat...
Pune-i paznic pe un înger,
Că e prunc nevinovat !...

Maica Domnului şi-a noastră,
în palatul ei din rai,
Rîde-acuma la fereastră,
Pruncul cînd i-l arătai. '

Dreapta-ntise peste dînsul.
îngerul sosi-ntr-o clipă,
Ionică stă ca puiul
învelit d-a lui aripă !

Nu mai plînge noaptea-n somn,
Duhuri rele fug de el ;
Ionică creşte mare,
Sănătos şi frumuşel !...

Baba sfîrşi descîntecul, închină pruncul şi-l dădu mamei sale în braţe.

Femeia mulţumi şi deznodă dintr-o batistă o monetă de doi lei şi o azvîrli babei jos ca să aibă leac pruncul.

— Să nu mă spui, pupa-te-ar maica f

— Mamă Sânfiră... nil sînt copilă!

Femeia plecă petrecută de babă pînă pe prispă. Aci baba se duse la purcel, care tot mai era cărăui de ce păţise, şi-ncepu să-l scarpine şi să-i vorbească :

— Ghiţică al maichii, Ghiţică... O să te bag şi-n tindă, să-mi mai spargi şi p-acolo d-ale străchini !...

IV

— Doamne, Doamne, cînd ne-i mai scăpa de Richiţescu ? se văita o femeie ce venea pe o potecă de eleată, tocmai dintr-un sat, de la o depărtare de vreo patru kilometri.

De ce-l mai rabzi, Doamne, cînd nimănui nu mai e folositor ; cînd la toţi face rău, cînd de toţi îşi bate joc ? Ce ţi-am făcut noi, păcătoasele de muieri, de ne ţii hoţul pe cap ?...

Ea mergea bombănind din gură şi căznindu-se să vadă poteca pe unde mai este, să nu se mai pomenească pe alături de arătură. Se întunericise, căci soarele apusese de cînd era ea plecată din deal. La hoaga Ciobanului se-ntîlni cu vreo şase-şapte cheferişti, ce se duceau la haltă să apuce trenul — cursa lucrătorilor — şi să se ducă la Bucureşti. Cheferiştii mergeau înşiruiţi pe potecă şi, văzînd în faţa lor pe Cîrstina, ca o momiie care nu se dă în lături, feriră ei, şi unul întrebă :

— Dar care eşti asta de te-a apucat noaptea p-aici ?

— Eu, leică, eu sînt: Cîrstina...

— Şi de unde vii ?

— Păi din deal, leică. Fusei la Richiţescu, credeam că mi-o da pensia... Mă tot minte mereu... Carnetul mi l-a luat de doi ani şi d-atunci îmi dă şi mie cîte un pol, doi... Zice că s-a desfiinţat pensia şi că d-aia ne-a luat carnetele... că le-a strîns, leică, la toate... Şi-i muncim la sapă, la dărăcit, îi coasem cămăşi cu flori, că cică se roagă el de ăia mari să ne mai dea cîte ceva... Unele, care-i mai rid, care de... nu prea se dă aşa în lături de la ce vrea el de la noi, mai apucă cîte ceva : dar mie îmi spune : „Urîtă eşti, uf !" — de, prăpădi-l-ar dumnezeu, ce are cu mine ? Auzi că d-aia s-a lăsat bărbatu-meu să moară pe front, fiindcă mă ştia pe mine ciumă acasă!... Rîîîde de mine... Cică, nici să-i torc nu sînt bună, că n-am un ochi !...

Cheferiştii, mai mult tineri, începură şi ei să rîză. Pe Cîrstina o ştiau ei cum este : avea un ochi alb, era buburoasă pe faţă şi moale în mişcări. Ea se uită la ei cu ochiul zdravăn şi plecă apoi, bombănind iar tare :

— Apoi ce, voi sînteţi niscaiva poame mai bune ? Dacă nu eraţi şi voi suflete rele, apoi nu vă trimitea dumnezeu p-aici prin iadul pămîntului... Tot ai dracului sînteţi şi voi...

— Ca şi dumneata, lea Cîrstino, îi întoarse altul vorba mai din urmă.

Cheferiştii, dueîndu-şi fiecare cîte un coşuleţ de papură, în care-şi aveau mîncarea, trecură de ea şi nu se mai văzură în întuneric. Cîrstina mergea înainte, dibuind acum poteca şi cu cotorul nuielii ce o avea în mînă şi simţind-o bătută şi cu talpa picioarelor desculţe.

în capul Bucuroaii de pe linia Ţigăniei, săriră cîinii Neceştilor. Ea începu să lovească pămîntul într-un loc cu nuiaua ce-o avea în mînă şi să zică : „Nii, nii, nii!..."

Cîinii, pesemne înţelegînd cît este de fricoasă, o ocoliră, iar unul se repezi şi-o apucă de fustă şi trase zdravăn.

— Nii, hoo !... Aoleo !... Aoleo !... Mă mănîncă, săriţi ! începu ea să strige.

Clinele fugi, însă cu o fîşie din fustă ; altul sări iar şi-o apucă şi el de fustă, din partea celaltă, şi rupse altă fîşie.

— Aoleo... Aaa... săriţi!... Niii! Mă mănîncă! Şi, zăpăcită de frică şi mai tare, izbea tot pămîntul într-un loc, iar cîinii veneau pe lîngă nuiaua ei şi îi smulgeau fusta în fîşii.

Un ţigănuş veni pe fuga şi izbi cîinii, care fugiră chelălăind.

— Aoleo, a!... mi-au rupt fusta, uite; de nu era fusta largă, ajungeau la picioare cu gura şi mă împărţeau bucăţele !

— Dumneata eşti, lele ?... Da de ce nu dai cu nuiaua, că văd că e de sînger şi destul de groasă ?

— Păi, n-am dat?... Da sînt lupi!... Ţineţi lupiii la bătătură... Să-mi plăteşti fusta acuşi, că vai de păcatele mele cum am cumpărat-o.

— Să-ţi plătesc eu fusta?... Da ce, ţi-am rupt-o eu?

— Tu, tu mi-ai rupt-o !... Cîinii tăi mi-au rupt fusta.

—• Da apără-te, lele, că d-aia ţi-a lăsat dumnezeu mîini... Dacă stai în mînă cu baritai nuiaua şi nu dai cu ea în cîini, apoi treaba dumitale — dar dacă nu te aperi, apoi te mănîncă şi gîscanii, nu numai cîinii...

— Eu nu ştiu, să-mi plăteşti fusta, că te dau în judecată.

— Pe mine, lele ?

— Pe tine, mă.

— Taci, că să fiu..., acuşi zic „sau pe ea, Bismark", şi te-mparte de nici nu mai am cu cin să mă judec. ***Ce***, sînt cîinii mei ?...

— Păi, ai tăi sînt.

— Taci, c-acuşi zic „luaţi-o"... Venii să te scap şi vrei să-mi capăt beleaua?...

— Legaţi-vă cîinii, ori împuşcaţi-i, se mai răsti ea.

— Ce fel, frate, că vii dumneata să-mi păzeşti găinile de hoţi ?... Ia ia-o din loc, c-apoi te dau să te împartă cîinii... Scurt ! îi asmut, de te mănîncă de tot !

Cîrstina tăcu şi porni înainte. Ţiganul o petrecu pe departe. Acuşi fusta şofilită lăsa să i se vadă cămaşa albă. De frică nu mai bombăni deloc din gură şi trecu linia fără s-o mai simtă vreun cîine.

Pe podul de la Prodan se opri însă şi începu iar să bombănească. Aci era o distanţă între şirurile de case.

•— Pă toţi i-ai făcut ai dracului, pă toţi, Doamne ! Nu puteai să omori toţi cîinii de pe pămînt, şi să laşi numai pisicile?... Da, că şi ei sînt răi... Ooof !... dă ce nu murii eu în locul lui Soare al meu?!... Ai dracului cîini, al dracului Richiţescu, ai dracului ţigani, ai dracului rumâni!... Doamne, pîrleşte barim pe Richiţescu, că el mă poartă p-aici, să mă sfîşie şi cîinii! Jupoaie-l, sfîntuleţule, cum ne jupoaie şi el. Fă barim atîta lucru şi tu !...

Cîinii lui Dumitru Mihalache o simţiră şi începură să latre. Cîrstina se opri în loc. Văzînd că ei o pornesc la poartă, să iasă în drum, Cîrstina se întoarse îndărăt pe pod, tremurînd.

— Doamne, ce să fac eu acuşi ? şopti ea. Aici mă mănîncă cîinii!...

Începu să se jelească încet. Cîinii zăuteau acum a lup! Un băieţandru venea fluierînd dinspre primărie. Pe pod văzu şi el o mogîldeaţă neagră, îmbrobodită cu o broboadă groasă, de-i făcea capul cît o ciutură de puţ. Băieţandru se opri şi se uită s-o cunoască. Credea că-i vreo fată, care vine de la puţ cu doniţele cu apă, şi-a dat norocul peste el. Se aplecă la ochii-i:

— Care eşti, neicuţule ?

— Eu sînt, leică, eu, Cîrstina lu Soare...

Băiatul se strîmbă şi se dădu trei paşi în lături.

— Dar pe cine aştepţi aici ?

— N-aştept pe nimeni, leică, dar mi-e frică de cîini... Uite, cîinii Neceştilor mi-au rupt fusta... Ăştia mă-mpart acum de tot... Îmi găsesc mîine oamenii ciolanele roase pe sub pod !...

— Păi văz că ai nuia straşnică în mînă...

— Ce să fac cu ea, leică, ce să fac cu ea, că nu se sperie de nuia?... Sînt cîini ai dracului, răi!...

— Eu merg cu mîinile în buzunar şi nu se dau la mine...

— Păi eşti cruce de voinic, leică, şi d-aia... Ştiu ei cu cine au d-a face.

— Hai să te petrec eu.

— Hai, leieuţule, hai... să te trăiască dumnezeu, că tu nu eşti hoţ pe pămînt.

Şi Cîrstina plecă cu băieţandrul. Mergind, ea avea acum cu cine să bombănească. Gîndurile ei, care de obicei parcă l se strigau în cap, ieşeau acuşi pe gură cu glas şi mai tare...

— Uite, pîrli-l-ar dumnezeu — pînă acuşi mă ţinu... îi torsei cîlţi de procov ; dar banii — pensia — tot nu mi-o dădu ; cică săptămînă asta o să se roage el să ne mai dea ceva...

— Ai scăpat nebătută ? o întrebă băieţandrul.

—• Chipurile, am scăpat.

— Păi ţaţa Pătiţa spuse că dumneata n-ai scăpat, ci numai ea.

— Păi, proastă ca ea cine mai e ?...

— Nu e proastă dacă a scăpat nebătută.

— Minte, leică... Păi, dacă e vorba să spui eu drept... I-a dat şi ei cîţiva pumni, că-i rînjea lui în faţa nevesti-si. Ea, ştii, ce-a zis el, a zis şi ea şi avea curaj. Femeia lui, de... auzise de mult!... Şi se uita la ea s-o-nghită ! Dealtfel, a lui se uită rău la toate văduvele de război, că e calic, leică calic din partea muierilor, de parcă e paşă — iar ea îl ştie ce poamă este. Pînă nu i-a zis : „Ce tot rînjeşti, fa, fasulea aici?" Ştii, ca să-l facă p-al dracului în faţa neyesti-si. „N-am bani... Eşti ştearsă, fiindcă ai ibovnic. Toate femeile cu ibovnici, e ordin să le şterg de la pensie şi să le ţie ibovnicii ; iar nu stătu." Şi de, i-a dat vreo cîteva, d-aia a venit ea mai devreme... Dar nu i-a dat tare, că de...

Cînd i-am zis şi eu astă-seară : „Isprăvii cîlţii, a asfinţit soarele... E rost de bani ?"... „Ce rost ? N-are statul bani ! Voi aţi pîrlit statul !..." „Păi, ce-ai zis ieri, cînd mi-ai zis să viu la cîlţi?" „Ce a murit ieri s-a îngropat azi... N-am bani! Eu am batoză de plătit, vapor de plătit, moară de plătit !... Nu-mi arde mie de voi!" Şi doar mi-a făcut un brînci...

— Lelea Pătiţa zicea că ţi-a dat şi cîţiva pumni în spinare.

— Minte, leică, minte!... Nu m-a durut deloc. Şi-apoi ea nici nu văzuse, că plecase de mult înaintea mea... Dar a dracului proastă, de ce să mă facă ea de rîs în sat, că am mîncat bătaie ?!...

Ajunseră în capul dinspre apus al Bucuroaiii. Aci se isprăvea satul şi deci şi cîinii. Băieţandrul se opri şi-i spuse rîzînd :

— Ţaţa Pătiţa n-a spus nimic, da zisei eu aşa, ca să aflu ce-ai păţit pe-acolo.

Cîrstina se opri în loc mirată. Se uită să vază unde e ajunsă. Era în dreptul cimitirului. Băiatul îi spuse :

— în Foleşti nu merg — du-te acum şi singură.

Băiatul o rupse la fugă îndărăt. Cîrstina, văzîndu-l plecat, iar începu să bombăne singură :

— De, Doamne, de... credeam că ăsta o fi al tău ; că l-ai fi brodit mai bun; cînd colo, nici ăsta... hoţ şi el!... O să mă facă de ocară la toţi, că ne bate Richiţescu ca pe vaci... Ooof, of!... Numai eu sînt proastă pe lume... Ce căutai eu să-i spui hoţului ce am păţit?!... Doamne, pîrleşte barim pe Richiţescu, fă şi tu atîta lucru!...

Femei şi bărbaţi, strînşi mulţi dinaintea primăriei. Primarul vestise lumea că cineva mare de la Bucureşti vine în anchetă contra lui Richiţescu. Să fie cu toţi prezenţi la primărie.

Femeile vorbeau :

— Eu zic să-l spunem, surioare, ce-o să ne facă ?

— Şi să cerem să ne dea carnetele de pensie.

— S-arătăm chitanţele. Mie mi-a luat o hîrtie de cinci sute de lei şi-n chitanţă scrie o sută optzeci... Restul l-a păpat.

— Dar mie mi-a trecut cinci cîini la bir... Şi am numai trei, s-amestică şi un ţigan în vorbă.

— Ei, cîinii nu e lucru mare... Că-ţi păzeşte casa şi bătătura şi de, dacă trebuie să plătească şi ei bir, să plătim noi pentru ei, dacă ne trebuie cîini.

— Păi am trei, n-auzi ?... Şi plătesc pentru cinci...

— Lasă să dai, sări Cîrstina cu gura, că poate cîinii tăi mi-o fi rupt fusta într-o seară cînd veneam din deal...

Să dai şi o sută de lei de cîine, că fusta mea făcea trei sute !

— Hodoronc-tronc şi tu !...

Ţiganul se supără şi ieşi din ceata femeilor unde intrase nepoftit.

— Mă, ce hoţie şi cu izlazu ăsta!... A-nvoitără, vere, peste cinci sute de oi din alte sate şi două sute patruzeci de vaci... Banii dă-nvoială îi încasează şi nu-i trece in condici, zice că e ordin, şi-i împarte ei între ei... ŞI izlazu îl lasă tot dator la stat, şi tot plin de scaieţi.

— Ştii, te-aude primarul, vorbeşte mai încet.

Ţăranii tăcură.

— Mă, pe care l-ai pune în sat tot hoţ se face. Are pornirea fiarei care, îndată ce vede mîncarea, se repede s-o şi-nhaţe. Sîntem prea sălbateci.

— Păcate...

— Da cum încolţim noi acum pe Richiţescu, asta e asta ?... Că dacă ieşim la faţă, şi nu-l mută cu slujba d-aci, am datară de dracu... ne persecută, ne secfesteşte, ne-nchide la arest şi ne umple ceafa de pumni ; dracu-l vede în arest cînd te umflă !

— Ei, eu zic că de ţinem toţi cu gura, îl mută... Sîntem un sat, mă... şi un sat o avea crezare !

— Ce să-l mute, mă ? !... Care e măcelarul ce-si bate cîinii care-i prind porcii şi i-i ţine să-i înjunghie ?...

— Aşa e...

— Păi vedeţi!...

— Am dat-o şi acuşi!...

— Da cine l-o fi reclamat?... Te pomeneşti că zice că noi... şi să vezi belea!...

— Mai ştii!...

— Da dacă ţinem, îl mută, mă, îl mută...

— Are şi proptele, mă, are proptele ţepene !... Eu nu-nţeleg nici pe boierii ăştia... Cum s-apucă ei să puie cuvînt bun pentru un hingher ca Richiţescu ?... Curcani, gîşte, unt, ouă — da dă-4e în Han-Tătar încolo, şi vezi, oţul, merită să-ţi pui tu, cogeamite boieru, obrazul pentru un vameş ?

— Păi ei ce sînt, mă ?

— Aşa e. Eu m-am dus la coconu Sică, să i-l reclam. După ce tocai eu ce aveam pe suflet, ca o piatră de moară, începu conu Sică, răstit la mine :

— „Jelbi, jelbi, nu mai ştiţi decît să faceţi jelbi!

— Mai răsuflăm şi noi prin ele!... Plesnim altfel!

— Birurile trebuiesc date, mă, scurt; trebuie să plătiţi!... Şi dacă nu v-o mai îndemna şi el cu cîteva palme, voi uitaţi că mai sînteţi şi cetăţeni...

— Păi a trecut în recipisă o sumă, şi eu am dat mai mult...

— Gogoşi, pleacă d-aci !".

Şi am plecat, bodaproste... să-l facă şi pe el dumnezeu vreodată Stan Pătrunjel ca pe mine!... Să aibă limbă, şi să nu ştie ce spune cu ea ; să aibă dreptate, şi să nu i-o dea nimeni !

— Ei şi-acuşi. O să dărîmăm noi vameşul din scaun ? Şi-apoi tu ţi-ai plătit lotul definitiv ?

— Nu mi s-a întîmplat, că-l plăteam...

— Ei, he, e nevoie, e nevoie şi de cîte unul să ne mai scarpine la ceafă, răspunse altul.

— Aşa e, mă ; da ştii cum ieşi dintr-o bătaie ?... Dezgustat, obosit, fără curaj, prost şi te simţi mic, mă, mic de tot. Vedeţi voi frunza aia? Ca o frunză ruptă, mă !... Unde mai e mîndria ta de om, de fiu al lui dumnezeu !...

— Crescut p-aici în sînul dracului! completă altul, rîzîncl.

— Tu eşti un măscărici.

— Şi tu ceva mare de tot, frati-meu.

Se puseră toţi pe rîs. Apoi altul spuse :

— Noi rîdem şi nevoia jupoaie tei să ne lege !

— Staţi, fraţilor, să lămuresc pe Ion, că mă făcu măscărici. Bine, mă, spui tu că pierzi mîndria după ce mănînci bătaie. Aşa o fi ; dar nu simţi tu c-a strîns-o el şi a pus-o pe el ?... Din puţinică mîndrie ce-o mai avem şi noi, îşi adună el p-a lui... Nu-l simţi obraznic, îngîmfat şi fără nici o milă ?... Cînd dă şi tu stai, nu se simte el că e puternic şi grozav?... Milă lui nu-i trebuie.

— Păi dacă lua mila de la noi, avea milă, răspunse altul.

— Mila e dar ceresc, şi ce-ţi dă dumnezeu nu prea pot să-ţi ia oamenii... aşa că lui nu i-a dat dumnezeu

mîndria cea bună, şi atunci bate şi el pe unu ca noi şi ia mîndria noastră, şi o face să fie în el obrăznicie şi îngîmfare !... Ştiţi voi că numai albinele ling flori şi leapădă miere ; celelalte mănîncă miere şi leapădă altceva ; albina este sfîntă, însă. Ea cînd înţeapă, atunci şi moare î Nu-i este îngăduită ei facerea de rău. Cînd produce suferinţă cuiva, atunci moare ea de suferinţa ce şi-a făcut-o ei şi mai mare.

Richiţescu cum o să guste flori şi o să lapede miere ?

Este un biet păcătos, pus staroste peste păcătoşi, asta e el.

— Şi să-l pîrîm ?

— Dacă vă mănîncă pielea, pîrîţi-1!... Dar cuconu Sică îl protejează. Gardul cu proptele nu cade...

— Nu-1 protejează, mă, că spunea Ticnafes din curte că l-a înjurat mai deunăzi de l-a spurcat.

— Pentru ce ?

— Ticnafes nu ştia.

•— Ei, atunci, fraţilor, e rost. Dacă nu-1 propteşte boierul, îl suflăm. Spunem toţi care ce ne-a făcut. Mie mi-a luat cinci trimestre într-un an.

Richiţescu ieşi afară din primărie, cu capul gol, cu condeiul pus peste ureche, privi crunt peste toţi şi strigă,:

, — Neci!

— Ordopaţi ! răspunse un ţigănuş mărunt, scăpat în primăvara aia de armată, căci „statul nu-l găsise bun nici de tobă".

— Du-te cu scrisoarea asta la cuconaşul Sică... Dacă nu poate veni, să-ţi dea scrisoarea ce i-am cerut-o eu aseară, că vine prietenul dumnealui în anchetă... Dar ia vin încoa...

Ţiganul îl urmă în chilia unde se ţineau dosarele vechi. Acolo îi şopti, de n-auzi nimeni nimic, şi apoi afară îi dădu un plic mare galben.

— Neci, Neci, stai... De masă să-i spui, că domnul inspector e la mine! Repede!... Le arăt eu golanilor!

Intră în primărie ţanţoş.

Oamenii începură să-şi dea cu coatele :

— Auzirăţi, mă, auzirăţi ?... Este ce vă spusei eu ? 11 susţine cuconu Sică ? Ne luăm după spusele lui Ticnafes, o cioară proastă !

— Şi eu am fost de părere să-l lăsăm în plata lui dumnezeu, rosti altul.

•— Da, mă, şi dumnezeu nu mai poate... Parcă simte el suduielile şi hoţiile perceptorului?.,. Ce-1 doare pe el?... Ce-1 doare, mă, pe dumnezeu, pielea noastră?...

— Mă, lasă-1 în plata lui dumnezeu, are el dumnezeu motivele lui ! Ştie el ce face !

—• Bine, o fi avînd dumnezeu motivele lui, da e vorba,, motivele lui sînt gîndite ; ale noastre sînt simţite. E rău aşa, e bine aşa — lesne de zis — dar una e cînd judeci cu gîndul şi alta e cînd simţi cu spinarea sau cu obrajii!... Motive gîndite şi motive simţite nu-i totuna, băieţi. Ei, uite, era să-l înjunghi cînd mă bătuse săptămînă trecută. El da şi eu gîndeam : „Uf!... acu dau şi eu ; dar îmi rămîn copiii pe drumuri... Pentru un hoţ ca ăsta, ocna mă mănîncă, pe cînd el, dacă m-ar ucide, îi dă un an, ori îl achită, că plăteşte la trei martori cîte o mie de lei şi jură că eu am vrut să-l omor, iar «bietul» ucigaş s-a apărat". Eu încă mai găseam motive cu gîndul dar, cînd am simţit că-mi vine să trag cu cuţitul, am rupt-o la fugă... Zic : „D-o mai veni după mine, păi dumnezeu să mă ierte!... decît cu popă la cap, mai bine cu jandarmi la spate !... Stau şi dau !"

— Nu mai scăpăm noi de ăsta ! vorbi Cîrstina.

— Aoleo, ce nenorocire ar fi să nu mai moară omul *l* vorbi alt rumân. Numai moartea curmează planuri grozave, şi nenorociri obşteşti. Vă amintiţi, ăştia mai bătrîni, ce păcătoşi ne sugeau în trecut!... Viermi erau şi viermii i-a mîncat...

— Pe tine o să te mănînce greierii.

— Pe mine furnicile şi rimele. Dar e aşa cum spui eu. Unde mai sînt percitorii ăia, care, cînd băteau din picior, tresărea copilul în mă-sa? Răi, beţivi, lacomi şi jefuitori. La cine să te plîngi ? Osă venea cu şase clopote la gîtul a şase telegari şi îngheţa satul: „Zapciul!" Şi cîţi jandarmi făloşi, pretenţioşi, care trăgeau beţi cu puşca în lungul satului!... Cîte unul, cîte unul au fost chemaţi de pămînt în coaja lui şi nu s-au mai întors... Eh!... O să fim chemaţi şi noi, noi ăştia: biruiţii, dăjduiţii, bătuţii de toţi... Eu nu mai stau la reelamaţie !... Să scoţ eu urîţii din ţară, cînd ei ne scot chiar pe noi

din sănătate?... Să vă dea dumnezeu izbîndă, băieţi. Eu îl las în judecata lui dumnezeu.

Ţăranul plecă.

Cîrstina şi Păscăloaia porniră şi ele.

— Ce facem ?

— Să mai stăm...

— Ca pentru ce ?

— Dacă ne-a zis primarul ?...

Descurajarea intră şi mai mult în ei. Femeile începură să plece cîte patru-cinci, cîte cinci-şase. După ele porniră şi bărbaţii. în zarea drumului nu se ivea nici o trăsură, nici o maşină venind.

Vătăşelul Neci se-ntorcea.

— Ce a zis boierul, i-a dat bilet ? îl ispiti un sătean.

— Uite-1... şi ţiganul clipi şiret din ochi.

— Hai, mă, că nu e rost ; nu ne-a nins nouă să nu ne degere. Scăpă el de bulibăşie, cînd îşi sparse casa de bani, de aruncă beleaua pe Marin al lui Barbu, de mîncă ăla moarte, c-o fi spart-o el... El cu cheia la el şi Marin — fără cheie — hoţul care i-a furat banii !

— Te bagă în puşcărie d-a dreptul, mă, răspunse Ionică Hîrcan. Pune nişte pîrliţi să jure că ai făcut cine ştie ce năzbîtie şi te curăţă dintre cinstiţi, îmi rămîn copiii arătaţi cu deştiul.

— Vorba Cîrstinei mai bine : „Să-i pîrlească dumnezeu", zise altul.

Richiţescu ieşi pe prispa primăriei şi spuse tare:

— Neci, du-te şi spune coconaşului c-a anunţat la telefon domnu inspector că vine mîine !... Scăpară azi golanii, d-ai regulez eu mîine.

Intră iar în primărie.

Oamenii acum plecară cu toţii.

— Are noroc şi pace !

— E omul dracului, mă, şi vede dracu de el !...

Dracu nu-i ca dumnezeu : „Ia, lasă, că veniţi voi la mine ; vă răsplătesc eu de ce aţi îndurat pe pămînt". Dracu-şi vede, nene, de oamenii lui, nu se-ncurcă, căci el socoteşte p-aici împărăţia lui.

Bătătura primăriei rămase goală.

VI

La ora trei jumătate după-prînz, un automobil deschis se opri dinaintea primăriei. Un domn, bine îmbrăcat» roşcovan şi cu părul cărunt, se dădu jois şi, cu o geantă dă hîrtii în mînă, intră înăuntru. Pe bătătura primăriei nu mai era nimeni. Primarul, notarul şi Richiţescu ieşiră în uşa dintre săli şi statură drepţi.

— Bună ziua, domnilor.

— Să trăiţi, domnule inspector.

— Dar nu văz nici un om, nu i-aţi vestit ?

— Ba i-am vestit, dar... n-au nimic de reclamat.

— Cine e domnu primar ?

— Eu, domnule inspector.

— Ş-ai vestit dumneata oamenii din trei sate şi n-a venit nici unul ?

— Sînt ocupaţi cu căratul griului, domnule inspector.... Cît despre vreo jalbă contra domnului Richiţescu, n-au nici unul idee. Dumnealui e om cumsecade şi ne cere „concursul" mereu, iar noi i-1 dăm. Cine ştie ce nespălat...

— Te rog, destul.

— Păcat, domnule inspector, începu şi Richiţescu, să vă luaţi după gura duşmanilor, după a unuia, care a mîncat — pardon — care vrea să-mi ia pîinea de la gură ! Eu, fiind activ în serviciu, supăr pe toţi; iar dacă dumneavoastră vă luaţi după toţi, eu ce prestigiu mai am... Rătanii de ţărani sînt rătani. Nu vor să plătească de bunăvoie. Eu, dacă îmi fac datoria, caz rău !

— Să vorbeşti cînd te-oi întreba.

Jandarmul sosi şi el, gîfîind.

— Domnilor, uite legitimaţia, sînt inspector financiar... Te rog, domnule şef, şi pe dumneata, domnule primar, să mergeţi cu mine prin sat, pe la casele oamenilor. Haideţi...

Autorităţile începură să se scarpine în cap. Richiţescu nălbi oleacă ; la asta nu se aşteptase.

Inspectorul scoase din geantă o hîrtie şi citi un nume :

— Mergem la Tudora Păscăloaia, apoi la... vă spun acolo... Sui-te lîngă şofer, domnule şef, şi arată drumul.

Dumneata, domnule primar, lingă mine, dumneata, domnule Richițescu, în fața noastră. Arată **drumul.**

Maşina porni.

— Şofer, să mergi mai încet.

La podul de la şcoală se-ntîlniră cu **un** şir de care încărcate cu snopi de grîu, ce-i ducea la arie. Şoferul merse încet, ca să nu intre cu maşina în şanț. Țăranii mergeau pe lingă care. **RiehițeiSicu** zise tare, ca să fie auzit :

— Nu prindem pe nici unul acasă!... Toți sînt la treabă.

Vorba **asta** de „prindem" nu scăpă neauzită.

Țăranii minară mai repede şi se strînseră să **vor**bească, speriați. D-aci alții şi mai cu seamă femeile **por**niră în sat să' ducă „vestea grozavă" că cineva, cu jandarmul şi cu Richițescu şi cu primarul, umblă să prinză pe cei bănuiți c-au reclamat pe Richițescu, omul **cuco**nului Sică.

Maşina merge însă mai repede decît vestea şi inspectorul se opri în drum la podişca Păscăloaiei. Cîteva femei torceau cîlți pe podişcă, din cele care n-aveau grîu de cărat.

— Femeilor, femeia Tudora... şi inspectorul căută în servietă hîrtia. Richițescu făcu un gest să fugă.

— Păscăloaia...

— Da, răspunse o femeie din ele, care, sculate în sus, nu ştiau cum să fugă.

— Stă aici ?

— Da, aici, dar nu e acasă, răspunse femeia lui Costea.

— Ştii bine ?

— Păi, sînt vecină.

Primarul făcu semn de mulțumire abia simțit.

— Să jumule buruian pentru **vacă,** minți alta.

— Am spus eu că nu prindem, **nu** prindem, zise Richițescu iar.

Păscăloaia venea din casă de la **a** lui Costea, c-o strachină cu boabe de porumb fierte. A lui Costea îi făcu semn să stea acolo. Primarul şi jandarmul se făcură că n-o văd.

— Da femeia Cîrstina lui Soare ?

— O, aia are o judecată la Tîrgovişte...

— Smaranda lui Sulă... haideți la ea.

Smaranda, care vorbise pînă aci, răspunse :

— Asta barem o ştiu, e dusă peste Argeş...

Jandarmul, ca să-şi ție rîsul, se frichini la nas. Primarul se uită în sus la un salcîm, îar Richițescu se amestecă iar :

— Au prins de veste, ce spui eu !

— Ce-au prins, domnule, de veste, n-au prins de nici o veste ! Nu le-a vestit nimeni. întoarce, şofer !

Automobilul fu întors îndărăt, căci nainte, din pricina unui pod stricat de la război, nu se mai putea merge.

Automobilul se duse, stîrnind acum praful,

— Ați văzut, surioarelor, din ce scăparărn? se vaită Smaranda lui Sulă către celelalte.

— Păi, ce zici, dacă are ragele!... Tot pe noi vin cu jandarmii să ne lege de acasă...

— Săracu jandarmu ! mă vedea, şi nu spunea că eu sînt vinovata !

Păscăloaia venea şi ea acum, cu strachina cu boabe.

— Ăla era, fa surioarelor ?

— Ăla, făă... Pe tine te scotea Ncihipercea în frunte. Primarul — ce om bun — mi-a făcut semn din sprincene să spunem că nu sîntem... Şi Richițescu, cit îi el de rău, acuşi ne-a pus parte !... Vorbea cu mine, fă, şi nu mă spunea că eu sînt Smaranda.

— Fă, cînd e vorba, Richițescu de hoț, e boț: dar cînd e să dai de belea, pune umărul şi te saltă. Nu-1 credeam, zău, dacă îl credeam în stare... Omul nostru, făă, omul nostru... E hoț şi el, de, că cine nu e hoț azi ? Şi pe cine o să-nşele şi el, pe dracu, nu pe noi? Da eu, de... nu l-am reclamat... Mi-este necaz; îl ocărăsc şi-1 blestem eu cînd nu-mi dă nimic din pensie, şi mai mă-njură, şi mai îmi aminteşte şi de bărbat, cu patru-cinci pumni, că zău de la moartea bărbatului dacă am mai fost bătută decît de el — dar ca să-1 dau pe mîna jepilor ăi marî n-o fac... Bate femeile !... Ei şi?... Fleaşe... fleaşc — zici: „Uite, mă, al dracului, încai nu mă ia şi pe mine de nevastă la el, să ştiu de ce mă bate..."

Cîrstina venea c-o legătură de buruian în cap de la cîmp. în dreptul lor se opri.

— Făă, făă, din ce scăpaşi şi tu !
— Din ce, fă ?...
— Păi nu venise să ne lege...
— Cine?!...
— Un ăla mare de la Bucureşti... cu jandarmi, faa, cu primarul făă, cu notarul făă !
— Nu era, fa, notarul.
— Ai, nu era?
— Nu era.
— Parcă fu, fa ?
— Ai, fuse, fa ?
— Eu n-am luat seama; dar mi se pare că era!... Şi, fetică, Richiţescu, percictorul, se strîmbă, să nu spunem, să nu spunem că sîntem noi alea căutate... De tine a spus că eşti... Ori unde spusei, fa ?
— Că e la Tîrgovişte...

Femeile începură să mănînce boabe fierte şi să vorbească nainte „din ce scăpară ele".

Vestea în sate se răspîndi acum repede. Fiecare om, în frica lui mai adăuga cîte ceva de la el, şi venirea inspectorului se preschimba într-o grozăvie fără pereche pentru ei.

— Conu Sică, conu Sică a dat ordin !... Cine a făcut jalba să fie dat în judecată de calomnie... Cu ce să te judeci cînd n-ai nimic ? Te bagă hoţu la fund !,.. Mai bine : nu ştiu, n-am văzut! Judicată?... Ce e judicată ? Hăţişurile legilor, în care te rătăceşti şi te-ncurci de ieşi de-acolo jupuit gata.

— A venit vremea d-apoi : ieşiţi, morţi, să intrăm noi, spuse altul.

Toţi povăţuiră copiii, că d-o veni jandarmul şi o întreba, să spuie că nu e tat-său acasă.

La primărie însă inspectorul nu se lăsa tras pe sfoară.

— Trebuie, domnule perceptor, să-ţi dai demisia ; sînt ferm convins că eşti un escroc.
— Domnule inspector...
— Un escroc !...
— Nu vă luaţi după o anonimă...
— Domnule primar, astă-seară vom merge cu jandarmii din casă în casă şi vom lămuri oamenilor ce vrem de la ei si ce cerem de la ei... Dumneata, domnule, ai

delapidat şi ai escrocat, auzi?!... Ai trecut în recipise o sumă, în cotoare alta, şi ai încasat alta. Dumneata ai strîns carnetele de pensie ale văduvelor de război şi le-ai încasat sumele, iscălindu-te pe ele prin tragere de degete, iar nu prin amprente digitale. Dumneata stăpîneşti pămîntul văduvelor de război sub diferite motive. Mîine, constatînd astea la faţa locului, o să te ferec în lanţuri şi o să te trimit la parchet. Eşti hoţ, escroc, delapidator, trădător !...

— Poftiţi demisia, domnule inspector, dacă credeţi aşa... II aflu eu p-ăla de mi-a făcut floarea asta... N-o să-i fie bine la cap !... Om sînt şi eu, şi încă...

Richiţescu scoase din buzunar demisia şi o puse pe masă.

— O aveai scrisă gata ?
— Păi aflasem de ieri, c-am fost pe la minister, şi am şi eu oameni... Şi la urma urmelor nu numai eu fac d-astea !
— Escrocule !...
— Acuşi nu mai sînt perceptor, domnule inspector, poftiţi să sigilăm casa.
— Vei da în primire perceptorului trimis.

Inspectorul luă petiţia, scrise pe ea ceva şi o băgă în geantă. Primarul, sfios, întrebă :

— Mai mergem pe la oameni ?
— Nu, că le-am luat vameşul de pe cap. Bună ziua. Să spui oamenilor că le-am luat „vameşul din spinare".

Inspectorul ieşi şi se sui în maşină.

Richiţescu, crunt, vorbi:

— Aflu eu pe cel ce mi-a copt turta... Uuuf ! Ah... o să-l urmăresc şi o sută de ani!... Dar la urma urmelor ce zor am ?... Am moară, am maşini de treierat, am pămînt cumpărat !... Tot eu sînt mai tare !...

VII

Richiţescu rămăsese „demisionat" din percepţie. Oamenii se mirau cum de a plecat el aşa de bunăvoie şi fără ca ei să-l apese cu ceva. El însă spunea : „Tot eu sînt tare !... Am două garnituri de treierat şi n-avea cine să-mi

vază de ele, de aia am dat demisia. Da ştiu eu şi cine şi-a alergat gura. După treieriş îmi iau postul la ioc. Ii arăt eu lui! Le-arăt eu lor !..."

O maşină de treierat o adusese să treiere grîul arendaşului din Foleşti. Maşina veche, cum era la fel şi vaporul, urla şi fîsîia de dimineaţa pînă seara. Femeile, văduve de război, venite la clacă la „boier", îi ascultau fricoase laudele.

— Tot ale mele sînteţi şi voii... Ce dacă vi s-au dat carnetele ? Face Onaş pe mai cinstitu, ai ?... Dar nu-l ştiu eu cine e ?... O să-l mut... că şi el şi-a alergat gura !... Şi tocmai el, ai... de, de... El, car£ nu iscăleşte un certificat pînă nu i se dă o sută de lei !...

Femeile tăceau, ori se jurau că ele n-au făcut nici o „lăcrimaţie" pe nicăieri.

Richiţescu se îmbrăcase în nişte haine murdare, pline de ulei şi de praf de cărbune. Făcea pe mecanicul la „vaporul" lui.

Un ţigan de la Olaru îi slujea de focar şi de ungător. Ţiganul atunci văzuse şi el ungător de ulei în mînă. Muncise la maşină pînă aci, dar nu ca acum : conductor, ungător şi de toate... Vaporul vechi fîsîia şi pierdea aburul pe lîngă şuruburi, piston şi ţevărie. Richiţescu, crezînd că este el în stare să-i dea de rost, strîngea şuruburile, iar pe alte le izbea cu ciocanul, de le nituia acolo, ce mai trebuiau arce, resorturi...

La marea supapă de siguranţă, părîndu-i-se că resortul lasă prea uşor de iese aburul afară, a strîns mutelca pînă unde a mers şi apoi a turtit capul şurubului de tot. Supapa de siguranţă nu mai putea dar să funcţioneze. Sticla de nivel, plină de pămînt, depus în curbătura de jos, nu mai funcţiona nici ea, şi arăta că apă în cazan este destulă; iar presiunea rămăsese mereu la opt atmosfere — nici tubul manometrului nu mai funcţiona. Astea însă erau lucruri nepricepute şi vaporul umbla „în bobota", neştiindu-se nici presiunea vaporilor, nici apa din el, cîtă este, ori nu mai este.

Arendaşul isprăvise de treierat. Cîţiva oameni, socotiţi mai ai moşiei, sau din cei ce se aveau mai bine cu arendaşul, aduseseră şi ei grîul lor la aria „boierească" şi acum începuse treierul la ei.

Treierase pînă la prînz.

La prînz, Richiţescu se duse la circiumă, mîncase şi băuse cam mult. Aici iar se lăudase şi iar ameninţase, aşa în vînt, că are să se răzbune grozav pe cei ce l-au pîrît. „îi ştie el!"

După prînz se duse la maşină.

Ţiganul ungea maşina, pe unde se pricepea şi el.

Richiţescu strigă la el :

— Haide, flaşguştere, treci aici, să-i dăm drumul î Treceţi, măă, fiecare la locul lui... că n-am poftă să bîzîie maşina de pomană... Fetele de la boabe... Hei... acolo, la urma maşinii, unde curg paiele... coşarii sus î

Ţiganul veni.

— Ce-l ţii, mă, la 8 atmosfere?... Bagă paie şi ridică-l la 12... Să văz ici... douăsprezece.

— Fîsîie, zău, mînca-ţi-aş, din toate oasele... Pare ridicat mai mult de doisprezece!

— Carnaxi, guştere, nu crîcni în front! Şi-i trase o palmă.

Ţiganul se rezemă de roată şi zise :

— Apoi să fiu de nu l-oi face să zboare ; dacă mă baţi pe mine de pomană !...

— Mi-eşti slugă ?

— Apoi nu ca să mă baţi, ci ca să bag paie aici, na !...

— Nu spori, flaişguiştere... Hei!... gata, mă! şi puse mîna pe ţignal şi trase, şi apoi de manivelă.

Dar odată cu fluierul, se făcu un întuneric şi lumea se pomeni trîntită jos într-o beznă de aburi. Detunătura formidabilă, cei de aproape nici n-o percepură. Vaporul, ca o ghiulea uriaşă, zbură pe deasupra batozei ca la treizeci de metri mai sus de ea, şi căzu în urma ei ca la cincizeci de metri. Jos însă, nu stătu, ci făcu un alt salt, şi mai căzu de aci la douăzeci de metri. Roatele porniseră însă îndărăt şi se opriseră în gîrlă. Paiele ce fuseseră p-acolea erau măturate, de rămăsese locul curat ca pe piatra bisericii. O fată, într-o căruţă, începu să se vaiete: piciorul ei era rupt. Un ţigănuş ce ajuta focarului fusese azvîrlit cu paiele tocmai în gîrlă, dar nu suferise nimic. Ţiganul focar, izbit de roate, era trîntit pe spate şi murise. Oamenii se sculau de jos şi fugeau, închinîndu-se. Căruţele cu grîu se răsturnaseră, iar caii sforăiau în ha-

muri şi trăgeau să scape. Oamenii îşi mai veniră în fire. Un alt ţigan gemea în nişte paie. Se duseră şi găsiră pe o rudă a ţiganului focar.

— Ei, dar domnu Richiţescu unde e ?...

începură să-l caute.

Ţigănuşul ce fusese azvîrlit cu paiele se urca pe mal.

— Domnul Richiţescu e în gîrlă ?

— Nu ştiu.

Unul calcă cu piciorul pe nişte paie azvîrlite şi auzi gemînd dedesubt.

Căută în paie. Richiţescu era acolo.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă el zăpăcit şi trezit atunci.

Oamenii îl sculară în sus. El se uită şi nu mai văzu vaporul.

— Unde mi-e vaporul?! Cine mi-a luat vaporul?!

Ridică mîinile în sus, dar pielea odată căzu în jos ca nişte şorici jupuit.

— Domnule Richiţescu... pielea dumitale... esti opărit!

— Ce?! Eu?!

Se uită şi el şi se văzu.

— Auliu, m-am dus ! M-am isprăvit!

Vru cu mîna dreaptă să tragă pielea la loc pe mîna stingă, dar pielea căzu fleteici şi pe mîna dreaptă.

Oamenii îl ocoliră. Pielea pe piept îi plesnea şi parcă o şofilea cineva nevăzut, cum şofiliseră şi cîinii Neceştiior fusta Cîrstinii!...

— M-am dus, fraţilor, m-am dus... Adio !...

Se-mpletici să cază. Oamenii îl sprijiniră.

Arendaşul Metaxa sosi în fugă de-acasă, spăimîntat şi el de grozava bubuitură. Primarul, notarul şi jandarmul veniră şi ei. Sătenii apoi veneau din toate părţile cu femei şi copii.

— Repede, Sandule, trăsura, spuse arendaşul, să ducem opăriţii la gară, şi de-aci la spital.

Oamenii începură să revăşească paiele. Mai găsiră doi înşi opăriţi şi azvîrliţi leşinaţi ca la treizeci de paşi. Fură strînşi toţi. Richiţescu sta acum întins pe spate şi spunea că-l ustură puţin, că... o să scape... Peste o jumătate de oră, toţi răniţii fură porniţi la gară. Ţiganul mort fu declarat numai rănit şi lăsat apoi mort acasă la ţigancă, că... murise pe drum! Ce aîtea încurcături cu procuror, doctor, paznici...

Oamenii se-nchinau, iar Cîrstina, văzînd şi ea întîmplarea, şoptea :

— Păi, iartă-mă, Doamne, dacă te-ai fi luat şi de pe gura unei proaste ca mine!... De... nu l-am opărit eu!

Peste două zile veni vestea că Richiţescu a murit în spital a doua zi... Ceilalţi or să se vindece...

MOS GHEORGHE SCORUŞ

— Bună dimineaţa, moş Gheorghe.

— Bună dimineaţa, îmi răspunde moşul şi se gîndeşte cum să înceapă o vorbă mai lungă cu mine. Ochiul stîng îi e cam zgîit, dar cu dreptul priveşte aşa, că-ţi face părerea că e aidoma unui stăvilar, în dosul căruia sînt strînse o mare de gînduri gata să răbufnească. îl privesc şi eu şi apoi încep să ciugul cu două degete la boabe de struguri din via lui Costaforu, de la Berea.

— Domnule Iancu...

— Spune, moş Gheorghe.

— Ori pleci azi la Bucureşti ?

— D-abia am venit; dar de ce ?

— Am mare nădejde la dumneata.

Şi moşul se gîndeşte la un bacşiş din partea mea. Nu simte el că are a face cu un... scriitor, care de toate relele poate să aibă parte, numai de bani nu ? Nu-l mai întreb de nădejdea lui, că mi-era c-o rătunjeşte prin grai, şi-atunci, ce mă fac ?... trebuie să-i dau la plecare cel puţin zece lei! Moşul însă trebuie să dea cep stăvilarului lui de gînduri :

— Domnule Iancu, şitii că era să mor aseară ?

— Şi ţi-ai luat seama, mos Gheorghe ?

— Păi.

înţeleg că moşul n-are cine ştie ce de spus, dar vrea să mă facă atent şi la el, nu numai la strugurii pe care îi „păzeşte" el ca vier credincios al boierilor.

— De ce era să mori, moşule ?

— Hei !... Aseară se-ntunericise bine, da bine de tot... Ce mai, se vedeau stelele.

— Şi lună, că acum e lună, la 24 septembrie...

— Ei da, si lună.

— Şi?... '

— Auz prin vie : fîs ! fîs !... fîs !... Măi!...

— Hoţ ?

— Aşi.

— Vrun urs ?

— Nici.

— Vulpe ?!

•— Nu, domnule...

— Da ce ?

— Cucoana aia poloneza, care nu ştie româneşte Asta de la boieri...

— Şi?

— Tocmai p-aici pe sus, singură...

— Şi d~asta ai vrut să mori ?

— Păi zic : „Ce-o fi!?... Te pomeneşti c-au venit tîlharii ia struguri !..."

Mă uit la moş Gheorghe care se ţine departe de mine ca la cinci paşi şi-l pricep... E hoţ, moşul, nici nu mine la vie. Mîne el noaptea unde mîne, dar numai sus în vie, nu. Stratul de fin, culcuşul lui din covergă, e tot aşa cum l-am văzut în ziua dintîi. Nu s-a tăvălit în el trup de om adormit ; dar el vrea să spuie că mîne noaptea acolo, şi d-aia, ca păzitor straşnic al strugurilor, era să moară, fiindcă auzise prin vie: fîs! fîs! fîs!... Crede că eu o să spui boierilor : „Aveţi un straşnic vier... toată noaptea dîrdîie de frig sus pe deal, în vie !"

Moşul, cînd m-a văzut întîi, a crezut că şi eu sînt boier. Acum însă se-ndoieşte, fiindcă m-am sculat prea de dimineaţă şi am pornit-o-n vie. Mă „cercetează" cam ce-aş putea fi. Iau un ciorchin de strugure şi ies la margine şi stau jos pe dîmb, cu picioarele atîrnate.

— Şezi şi dumneata jos, moş Gheorghe.

—- Apăi că, dacă zici...

— Şi-ţi mai zice, cum ?

— Gheorghe Scoruş.

— Eşti d-aici din sat ?

— Aşi, sînt din Pîclele... Uite încolo... Colo e Dîlma... din dealul Dîlmii, Pîclele sînt devale.

— Ai copii ?

— Patru, doi cu baba d-acum ; doi cu baba dinainte.

— I-ai căpătuit ?

— Da... Diavolul ăsta mic : Costică, e militar ; da de frică să nu se mărite asta pe care a luat-o, s-a dus, a momit-o cu vorba, şi-a-nfipt mîna-n ea. „Chiu î Vai ! Hău!" n-a lăsat-o: „Taci grijania mă-ti, că te dătun! Ce, vrei să te ia altul ?" şi-a adus-o acasă !...

— Aşa cu sila ?

— Ce cu sila?... Femeia nu zice niciodată : da, totdeauna : ba. Nu ştii vorba ?... „Cînd o zice zău şi zău, ea atunci minte mai rău !" Chiuia şi ea, c-aşa e obiceiul să chiuie, ca să-i scoată ochii — hoaţă, taică — cînd o uita mămăliga nesărată: „Tu m-ai luat!... tu m-ai luat cu sila... că eu nu te luam!... Acuşi, de..." Hei, da dacă e şmecher : „Taci grijania ; nu mai scoate coarne că ţi le retez !..."

— Mă-sa, tat-său, ce-au zis ?

— Păi ce era să zică, aşa e obiceiul... Hei he... spunea profesorul că rumânii ai dintîi, de la Rîm, şi-au furat nevestele de la alţii : sabinii. Păi la noi, mai mult de jumătate aşa se-nsoară... le fură ca pe mieluşele.

— Şi sînt mulţi necununaţi la popa ?

— Dee, păi mai sînt; că nu să-ntîmplă bani, domnule Iancu... Nunta se face cu cheltuială... Naşii, lăutarii, popa, mesenii... Da aşa, o ia într-o seară, face casă şi copii cu ea şi s-a văzut căpătuit mai pe ieftin !...

— Jandarmii, zapciul, nu s-amestecă în însoţirile astea cu japca ?

— Ee... cîte o seacă de muiere -văduvă, cal fără frîu, şi tigvă în care urlă vîntul, mai face puţină gălăgie ; da tabără oamenii cu vorba, şi-i închide moara.

— Are fata, noră-ta, ceva zestre ?

— Păi are ceva...

— Da, bine moşule, dealurile astea ale Buzăului sînt prea golaşe... Mi se pare că e sărăcie pe la dumneavoastră...

— Ei taică, este, este, nu prea este sărăcie. Pămîntul e bun, e bun ca dumnezeu care l-a făcut! Oamenii sînt răi, ei îl fac să fie sterp şi să trăiască păcătoşi pe coaja lui sfîntă... Păi uită-te... Colo e dealul Dîlmii. A. fost secetă mare şi s-a uscat iarba. Dar tot e o iarbă mică roşie şi sărată!... Suge apă din ceaţa norilor!... şl pasc oile şi-şi fac o carne gustoasă, de nu te mai saturi de ea cînd o frigi. Valea de aci îi zice : Murătoarea, fiindcă e sărată, şi face poftă de mîncare la vite. Vine din deal de la Fierbături. Ai fost pe-acolo ?

— Am fost ieri.

— Ai văzut?,.. Iese din jos: polc-polc, un aer care arde cînd îi dai foc cu chibritu. Spune conu Nicu că dedesubt e pitrol. O fi, că d-aia ia foc la chibrit! Şi are fier, şi pucioasă, că să vindică ăia, care zac de „febră aftoasă" la picioare ca vacile... Zice că-i înjunghe pe os, mai mult noaptea şi cînd se strică vremea!... Pămîntu nu e rău, oricum o fi !... Uită-te şi vezi cum dealurile stau lungite cu faţa-n sus la soare. Se uită drept la dumnezeu sfîntuleţu, iar pe ele, puliberiş de oiţe, de rumâni, de vite, pomi, vii... viaţă d-a lui dumnezeu. De-ar fi oamenii toţi buni, muncitori şi ştiutori, apoi pămîntu de la un cap la altul ar fi rai, rai, domnule Iancu, rai curat!... De toate cresc pe pămînt dacă le pui şi orice se găseşte pe el, este bun de cîte ceva. Ai fost la via a mare a boierilor ?

— N-am fost.

— Să te duci... E colo în dosul mînăstirii Berea. Să vezi ce face munca dintr-un deal sterp!... Acolo e vie, d-asta bună, cu struguri boiereşti. Sînt nuci şi cîţiva pomi pe margini. Prin via de astă-primăvară, mică — căci abia peste trei ani rodeşte — sînt puşi pepeni şi sfecle de nutreţ. Sînt pepeni ca pietrile. O să vezi la alţii vii şi locuri cu porumb şi cu dovleci. O să vezi cireşi — nu e vorbă, n-au acum cireşe, dar au avut prin Cirişar — pruni tomnatici sau brumării, prune grase, meri şi peri. Orice deal şi coastă de deal, cu muncă şi cu pricepere, cu cinste şi cu dumnezeu într-ajutor să face un colţ de rai.

Uite colo e pădurea Banului. Sînt bursuci şi vulpi; iepuri nu prea sînt, că-i mănîncă vulpili de mici. Da de una bine le face, că rod coaja puilor de pomi iarna !...

în vale curge Sărăţica. Apa e sărată, că pe la Căneşti,, muntele e zid de sare. în grădina omului e zid de sare... stîncă de sare.

— Cred că oamenii d-acolo nu mai cumpără sare.

— Da de unde, domnule Iancu !... Vine jardaru şi le face inspecţie, şi de-i găseşte cu sare din grădină, îi dă în judecată, îi amendează, îi sărăceşte, îi bagă-n puşcărie î D-aia zic, că de-ar fi oamenii buni, ştiutori şi muncitori, tot pămîntul, tot, ar fi un rai!... Vine un marţafoi, care, dacă nu s-ar împarfoma, ar puţi ca hoitul, şi cere să-l alegem dipotat... După ce-l alegem face lege, că a iui e sarea pămîntului, al lui pitrolu pămîntului, al lui muntele ăla, care-i zice tot Dîlma, căci acolo e sare, că ai lui sîntem şi noi cu toţii! Şi e leneş şi e căzătură şi e îngîmfat, ca un nepriceput, care nu recunoaşte pe dumnezeu... De s-ar sui un marţafoi de ăştia în vîrful Dîlmii di, ici, nu al Dîlmii de colo, că ala-i munte, ar vedea altfel viaţa. Vîntul i-ar turbura freaza părului şi s-ar simţi că e mîngîiat de îngeri. Vîntul l-ar trage de haine şi i-ar spune: hai să zburăm pe dasupra văilor adinei, pe dasupra dealurilor înalte, cum face uliul ăla de colo, şi să vedem frumuseţea ţării rumânilor. Uite în vale, cum şerpuieşte apa Buzăului. Uite brazii de la conacu lui Iarca. Uite turnurile mînăstirii de maici Răteştii... Uite pe de rînd rumâni blînzi şi muncitori, cum fac dealurile, grădini d-ale raiului !... Vezi-i, iubeşte-i şi lasă-i să lucreze !... Îşi cresc copilaşii cum se pricep. Fetiţele sînt fragede ca florile. Băieţii sînt buni ca pînea caldă. Lasă-i în pace, marţaîoiuie, nu-i tîrî pe la judecătoria din Pîrscov, ori pe la tribunalul din Buzău, că au sărat mămăliga cu sare din grădina lor !... Fă-te muncitor, deşteptule, dacă eşti cu minte şi fă-ţi şi tu un colţ de rai. Sa-ţi văd căsuţa rîzînd la soare printre crăcile pomilor, ori în mijlocul viei!... Pune-ţi răzoare de flori, fă-te om înstărit şi nu mai turbura viaţa muncitorilor ! Nimenea nu te opreşte să fii un rumân cumsecade !... Nu mai trăi în spinarea creştinului cum trăieşte căpuşa în spinarea oii !... Dar nu se urcă d-alde ăştia pe dealuri şi pe munţi, ci stau la oraşe, să facă legi strîmbe, că doar-doar or face pămîntul iad, şi pe noi satani!... S-a stricat lumea, domnule Iancu, s-a stricat, şi s-a stricat parcă fără leac. Din an în an se fac legi rele, şi nici o lege din cele rele nu se desfiinţează, ba vine alta şi-o mai întăreşte în rele. Pînă în alegere, toţi să ne bage în sîn... dă păr!... „E, legea aia, a iepurilor, e rea !.„ spunem noi. O desfiinţăm!" „E rea legea aia a puştii, că nu ne dă voie s-avem şi noi un pistol în casă !... spune altu. O desfiinţăm !..." Şi-i votăm, ori nu-i votăm, că a dracului cutie — cutia dracului — tot ei ies din ea dipotaţi ! Şi nici o lege rea n-o desfiinţează. Fiecare se-ntrece cum să facă legi şi mai rele. Muncesc cu condeiele ziua şi noaptea cum să facă legi rele, ce nu sînt clecît lanţuri pentru noi! Vezi-i, Doamne, şi mută-i de pe pămînt cu tot neamul lor!... Ai? or ăi fi şi dumneata unul din ăia ?

— Nu moşule, eu sînt ca şi dumneata, un biet om...

— Ei, da, o fi..., şi moşul tăcu.

De mult ne sculasem şi urcasem vorbind, sus pe pisc. Moş Gheorghe, băgînd de seamă că şi-a luat avînt, măntrebă :

— Da dumneata, domnule Iancu, ce meserie ai ?

Mă scărpinai în ceafă şi zîmbii.

— Iiiii... eşti d-al nostru.

— După ce cunoşti ?

— Păi rumânu cînd nu-i vine să spuie că e rumân cum dă dumnezeu, se scarpină în ceafă... Da e vorba, ceva-ceva, tot trebuie dumneata să faci... altfel?... Ce faci ?

— Sînt d-ăia care scriu... cărţi.

— Cărţi?!... D-alea care învaţă copiii la scoală?

— Nu..'.

— Păi de care ?

— Hmî!... D-alelalte... basme..

— Aaaa!... Păi la ce folosesc basmele?

— Ele spun în pilde viaţa oamenilor...

— Şi cîştigi ceva cu munca asta ?... Eu cred că mai nimic...

— Mai nimic.

— Păi atunci de ce n-o laşi ?

— Păi dacă nu pot...

— Nu poţi ? Nu-nţeleg.

— Moşule ai auzit vreun lăutar cîntîndu-şi lui singur mai bine de cum cîntă la o mulţime de oameni?

— Am auzit.

— Ai auzit cum cîntă cîte o fată, încet şi singură, cîntîndu-şi ei, să se-auză ea, numai ea ?

— Am auzit.

— Ei, de ce îşi cîntă ăştia singuri ?... îşi cîntă lor, că le vine să-şi cînte ! Aşa şi eu, îmi scriu „basmele" mele, că-mi vine să le scriu ! Ce-mi pasă că le-o citi ori nu le-o citi nimenea! Eu prin ele mi-am răcorit sufletul, am spus cele ce am văzut şi-am simţit pe pămînt... Am spusu-mi mie, hîrtii ce mi-au păstrat spusele, şi celor care or vrea să afle ce mi-am spus eu mie. Le-o place, bine; nu le-o place, zor n-am ; eu am spus adevărul cum l-am simţit şi l-am gîndit eu.

— Păi ziseşi că spui basme ?

— Vorba vine, dar eu nu spui tocmai basme. Dacă vreodată s-o face mai mare dreptate între oameni, o să se vază că despre dreptatea mai dreaptă am vorbit eu...

— Aaa... înţeleg ce eşti dumneata... eşti ca doftorul ăla din Pîrscov: Vasile Voiculescu, care s-a mutat la Bucureşti şi a scris un basm : ***Fata Ursului...*** Ala are frate, soră, casă acolo în capul podului de dincoaci...

— A, nu... dar scriu şi eu tot ca doftoru ăla.

— Şi eşti doftor ?... Că uite am şi eu o durere ici...

— Rinichii?...

— Ştiu eu... mă taie dimineaţa cînd m-aplec.

— Bine, o să-ţi dau o reţetă.

— Să trăieşti, domnule doftor... Mi-o dai pe degeaba ? Să trăieşti, să trăieşti, domnule doftor... Uuu... ce bine !... Păi mîine, mergem prin Pîclele, să-mi vezi satul. Simţeam eu că eşti ceva şi dumneata...

PUTINICA CU MINCIUNI

Odată, în vremea de demult, cînd la o sută de oameni se găseau zece drepţi, iar nu ca acum, la zece mii de oameni abia se găseşte unul drept, trăia undeva, într-o ţară depărtată, un om, căruia unii îi ziceau Ion Mincinosul, iar alţii Ion Strâmbul. Dar Ion nu era nici cel mai mincinos dintre toţi şi nici cel mai strîmb ; ba dimpotrivă, el nu putea spune nici o minciună şi nu putea să facă nici o strîmbătate. Cum însă majoritatea oamenilor o formau şi atunci tot cei mincinoşi şl cei strîmbî, el rămînea întotdeauna în minoritate şi, dacă gura lui spunea adevărul, sute de alte guri spuneau că el minte şi că adevărul nu e cum îl spune el, un om singur, ci este cum îl spun ei : sutele şi miile de inşi. Ion însă era încăpăţînat, el nu se da bătut, ci spunea mereu ce ştia el că e adevărat şi drept. Din pricina asta ajunsese să trăiască între oameni ca o pisică într-o curte în care mai sînt şi zece dulăi. Ajunsese să poarte toate ponoasele şi să fie socotit că el face toate păcatele oamenilor în mijlocul cărora trăia. Ce făceau ei rele, spuneau că el, Ion, le-a făcut. Stăpînirea, care vede faptele oamenilor stăpîniţi cu ochii celor mai păcătoşi, îl luase la ochi, şi ca să nu turbure liniştea celor răi, umbla, nici mai mult nici mai puţin să le puie pe bietul Ion. De suferinţa şi de pedepse, Ion trebuise să plece din satul lui şi să caute alte locuri, cu oameni mai cinsiţi şi mai drepţi. Dar cura nu putea să-şi schimbe firea, adică îşi lua cu el şi năravul de a spune drept oricui şi oriunde, curînd era luat în ochi şi aci, încurca socotelile celor răi, li se părea că el le stă împotrivă şi iar trebuia să plece, urmărit de

aceeaşi stăpînire oarbă şi păcătoasă. Rătăcelile astea ale lui au mers pînă ce s-a dus vestea despre el şi în Sfatul vornicilor şi al marelui logofăt al împărăţiii.

Marele logofăt era într-adevăr un om nalt un stînjen şi o palmă şi era şi cel mai îngîmfat dintre toţi slujbaşii. Credea marele logofăt, că el singur cuprinde în capul lui toată mintea din capetele tuturor; că, dacă este el cu capul lui, apoi capetele celorlalţi sînt de prisos şi, dacă lui i se pare într-un fel, apoi chiar şi lui dumnezeu trebuie să i se pară tot aşa, doar el era marele logofăt.

Cum dar i-a intrat în cap ideea că trăieşte în împărăţie şi un om ca Ion Mincinosul, care spune că el spune drept, hai numaidecît să-i facă el de cap. Chemă pe vornicul trebilor dinlăuntru şi-i spuse să facă ce-o face şi să-nchidă pe aşa-numitul Ion Mincinosul că prea se plînge lumea de răutăţile ce le face, dar să-l închidă in aşa fel, ca să nu-l mai vază soarele niciodată.

Marele vornic dădu porunca armaşului şi acesta dibui prin împărăţie pe Ion, îl găsi, II prinse şi-l băgă într-o peşteră, în care cei bogaţi stăteau acolo pînă mureau şi putrezeau. Cînd vornicul spuse marelui logofăt că Ion Mincinosul e închis în peştera, marele logofăt zise : „Să se zidească şi gura peşterei, ca acolo să-i putrezească oasele !" Şi porunca asta fu ascultată, şi Ion Mincinosul fu închis ca să moară în peşteră.

Cum rămase Ion la întuneric şi cum văzu ce stînci mari formau zidul ce astupase gura peşterei, porni spre fundul ei, împiedicîndu-se, ba de. capăţîni şi de schelete de morţi, ba de cîte pietre şi fel de fel de oase. Merse mai departe, însă crezând, că, dacă oamenii s-au amestecat fără drept în viaţa lui, apoi se va amesteca şi dumnezeu cu drept şi el nu va pieri in peşteră.

Cît o fi mers el aşa, cît o fi cotit pe şerpuiturile unui izvor ce aci se ivea dasupra pietrilor, şi aci cădea printre ele şi pierea, n-a putut să-şi dea seama, că a obosit şi s-a culcat pe cojocul lung cu care fusese îmbrăcat din întîmplare cînd îl luaseră oamenii stăpînirii. L-a furat somnul şi iacă ce-a văzut în vis *

Un om negru sta în picioare iîngă el şi-l privea zîmbind. Ion s-a făcut că întreabă pe omul negru :

— Şi pe tine te-au închis mai-marii Pămîntului aici ?

— Mai-marele Pămîntului sînt eu şi deci nimeni nu mă poate închide pe mine, îi spuse omul negru.

— împăratul eşti dar ?

— Da, sînt împăratul.

— Ah, mărite împărate, strigă Ion, iacă ce mi-au făcut hoţii tăi... m-au închis fără vină !... Dă-mi drumul mie şi închide-i pe ei, că n-au in ei nici omenie, nici cinste, nici credinţă... întotdeauna te-am socotit împăratul cinstiţilor, iar nicidecum împăratul hoţilor, al tîlharilor şi al ucigaşilor !... Să mă crezi, măria-ta, că chiar doream să viu în faţă-ţi şi să mă plâng.

Omul Negru zîmbi şi-i spuse :

— Era bine de tine dacă făceai ca toţi, vorbeai ca toţi, credeai ca toţi... împotriva vintului e greu de mers; împotriva oamenilor e cu neputinţă de stat. Puterea lor e mai mare ca puterea vijeliii, ura lor e mai arzătoare ca focul, iar minciunile lor mai groaznice ca adîncurile oceanului !... Trebuia să-nţeiegi oamenii şi... între lupi să urli ca lupii !... să-ţi amesteci glasul cu cei ce laudă, cînd laudă; cu cei ce hulesc, cînd hulesc; să fii o parte din lumea în care trăieşti. Dar tu ce-ai făcut ? Te-ai deosebit de lume... ai spus drept cînd alţii minţeau ; ai ajutat omul, cînd alţii voiau să-l ucidă. Ai stat împotriva lumei şi de aceea ai ajuns aici în peşteră !

— Eu am vorbit Adevărul! Eu am fost Dreptul!

— Ei bine, bine, cei ca tine sînt sarea care opreşte de a nu se-mpuţi pămîntul de tot; iar popoarele au putrezit, sînt pulbere. Hoituri care umblă... Adevărul li Se pare minciună, şi minciuna adevăr. Sînt putrezi, Ioane, şi trebuie să nu te amesteci. Ştiu că cei ca tine sînt toată puterea de viaţă a lumei. Vrei să-ndrepţi lumea?... Trebuie să mori în suferinţe, să mori tu în locul păcătoşilor. Suferinţele sînt partea ta şi ponoasele sînt imnurile tale de laudă ! Tu eşti modelul adevăratului suflet de om şi ciocăniturile trebuie să le simţi, dar tăria ta sufletească trebuie să rămîie neclintită şi nezgîriată de nici o unghie de bestie, de nici o daltă de nemernic. Ţi-ai ales partea asta, suferă şi mori !

— Şi-adică nici tu, împăratul, nu-mi dai drumul d-aici?

— Nu!

— Şi trebuie să stau?

— Pînă vei muri...

— Eşti negru la chip, împărate, că eşti negru şi la suflet, răspunse Ion necăjit.

— Eh!... eh!... Sînt alţii albi la chip şi negri la suflet. Asta nu e un semn.

— Dă-mi drumul, măria-ta! se rugă Ion.

—- Nu pot!

— Atunci nu eşti împăratul!... Da, da, nu eşti împăratul, care poate tot. Ba văd... două cornițe ascunse-n părul negru, eşti Satana!

— Da, sînt Satana, îi răspunse omul negru, şi-mi pare bine că m-ai ghicit; dar tot eu sînt şi adevăratul împărat şi încă al pămîntului întreg!

— Rogu-te, zise Ion, fă-mi să-nţeleg: al cui e pămîntul, e al dumitale, cum spui, ori e al iui dumnezeu, cum cred eu?

— Pămîntul e al meu! şi toţi sînt ai mei, afară de tine, care nu vrei să fii! în puterea mea sînteţi însă toţi cei veniţi aici. Eu vă sînt dădacă, eu vă sînt ajutorul sau duşmanul. Eu sînt satana, copilul răzgîiat al lui dumnezeu şi mi-aţi fost daţi mie, ca nişte pui de vrabie în mîna copiilor. Ştii şi tu ce fac copiii puilor de vrabie. îi leagă de picioare cu cîte o aţă; le jumule din pene; le pun cîte un proţap în gură, cu un cuvînt; se joacă cu ei pînă-i omoară! Voi, şi tu, sînteţi în puterea mea ca şi un şoarice în gura pisoiaşului. Se joacă cu el pînă ce odată îl trosneşte în fălci şi-l mănîncă, neavînd milă de spasmurile şi chinul lui!

Ion rămase cu gura căscată de mirare.

— Şi adică dumnezeu n-are milă?

—• în împărăţia mea eu poruncesc!

— Dar ce-am făcut eu ca să am oamenii împotrivă, pe tine să te am de duşman, iar dumnezeu să stea neamesticat?... Ce-am făcut eu, ca să fiu dat ţie ca un şoarice în gura pisicei?

— Dar ce-a făcut un pui de vrabie, cînd e dat să se joace copiii cu el?

Ion se gîndi şi apoi întrebă;

— Ca să scap d-aici, ce trebuie să fac?

— Să te-nchini mie cu vorba şi fapta, adică să minţi cu socoteală, nu mereu, căci atunci nu te va mai crede nimeni; să fii strîmb, cînd vei simţi că strîmbătatea ta nu poate nimeni s-o priceapă; cu un cuvînt: să te pleci legii ce am dat-o eu pămîntului.

— Să mint eu?

— Să minţi, căci şi ăsta e un articol din legea mea.

— Şi care e legea?

— încresfîşierea! să vă mîncaţi unii pe alţii! Duşmăniţi-vă! Pîrîţi-vă! Furaţi-vă! Jefuiţi-vă! Ucideţi-vă!...

— Dar atunci care suflet va mai fi pîinea de sacrificiu, prescurea de făcut trupul şi sîngele Domnului pe altarul vieţei, dacă şi eu voi trece de partea ta?

—• Ce-ţi pasă cine?!... Nu poţi trăi bine decît făcînd rău!

— Nu pot!

— Nu poţi?... e vai de tine!

— Fie!... Hulească-mă lumea, vorbi Ion, ucidă-mă cu pietre chiar, eu rămîi acel ce-am fost şi acel ce simt că sînt: adevărul şi dreptatea. Te rog, Satano, cată-ţi în altă- parte omul!

— Suferă dar, după cum ţi-am spus: suferinţa e partea unuia ce face ca tine. E sarea pămîntului.

— Şi fără să vreau sufăr. Dar vezi? Eu sper într-o lume mai bună, cu o îndurare dumnezeiască mai mare, şi pentru speranţa mea, nesocotesc viaţa mulţumită ce mi-o făgăduieşti dacă fac ca ceilalţi.

— Vei rămîne cel păcălit...

— Treaba lui dumnezeu!

Omul cel negru, care-i spusese că e Satana, se făcu nevăzut. Ion zise:

— Duamne, nu îngădui să fiu ca un şoarice în ghearele răilor, ca un pui de vrabie în mîna copiilor. Fă-mă să-nţeleg ce e adevărat şi dă-mi puterea şi curajul să spui mereu adevărul, dar să-l spui în aşa fel, că nimeni să nu-l poată tăgădui... Amin!

Se-nchină şi iacă un flăcău în alb stătu în faţă-i.

— Ioane, vei merge încotro te-or duce paşii. Vei ţine

izvorul unde va fi deasupra : te vei ţine după urletul lui, unde va fi ascuns... Vei ieşi într-o rîpă... vei găsi acolo o căciulă albă. Cu ea nu te va vedea nimeni, cînd o vei purta pe cap... Cînd vei vrea să fii văzut, căciula s-o păstrezi în sin. Scoală-te, căci vei putea să spui adevărul cu mai multă putere.

Flăcăul se făcu nevăzut. Ion se pomeni deştept în întunericul peşterei. înţelese că ce-a văzut pînă acum a fost vis, se-nchină, se sculă în sus şi porni după şoaptele izvorului.

Merse Ion cine ştie cîte zile şi cîte nopţi, fiindcă în peşteră fiind întuneric beznă, el n-avea nici un semn cînd e ziuă ori cînd e noapte, şi se pomeni că zăreşte o mică licurice de lumină dasupra capului lui. Văzind asta, îngenunche jos şi începu să se roage. După ce se rugă, porni în lături, că doar o da de niscaiva stînci pe care să se urce pînă la lumină. Tot dibuind, observă că şi izvorul scobora tot d-acolo, începu să pipăie şi cu mare băgare de seamă să se urce în sus pe pereţii peşterei. Aci iar nu ştie cît s-a urcat, că a văzut o spărtură în stîncă, iar afară soarele bătea în perete şi azvîrlea înăuntru razele, cum le-ar azvîrli o oglindă.

închinîndu-se se vîrî pe spărtură si... ieşi afară. Se văzu la poalele unei prăpăstii şi sub stînca unui vîrf de munte, poate cel mai înalt munte din părţile acelea.

Ieşise la lumină şi afară în lume şi iar îngenunche şi se rugă lui dumnezeu. Cînd se sculă în sus, văzu o căciulă albă...

— Ah !... iată căciula din vis !

O luă şi o puse în cap.

Lîngă el, într-un scob de stîncă se strînsese apa ca pînă la brîu de adînea. Se duse şi se uită. în apă. Nu văzu nimic. îşi luă căciula din cap şi o vîrî în sîn, şi acum se văzu îngenuncheat pe marginea lacului. Scoase căciula şi nu se mai văzu. O luă şi o băgă în sîn şi iar se văzu. începu să strige bucurat: „Doamne, Doamnei... îngerul nu m-a minţit ! Căciula asta mă face nevăzut!"

Scoase căciula din sîn şi o puse în cap şi porni in jos.

„Ce aş fi făcut eu singur în peşteră şi fără nici o speranţă?... Am avut un tovarăş în întunericul meu. Credinţa că dumnezeu mă vede, mă ştie şi mă ajută... De nu l-aş fi avut, ce-aş fi făcut ?..."

Văzu un alun încărcat de alune.

Se duse să culeagă, să mănînce, ca să-i treacă foamea.

Un lup mare se afla dedesubt, cu urechile ţepure şi mirosind cu nasul în vînt.

Ion se opri tremurînd de frică.

îşi aduse aminte că el are căciula pe cap şi deci e nevăzut nici de lup. Ochi un pietroi, îl luă şi lovi cu el lupul, care sări aproape peste el şi o rupse la fugă devale în brădet.

Ion rîse şi-ncepu să-i dea chiote. Lupul nu se mai văzu şi Ion începu să mănînce alune.

După ce se sătură, porni devale gindindu-se în fel şi chip.

Merse pînă apuse soarele şi văzu o tîrlă de ciobani. Se duse acolo şi nevăzut stătu în preajma lor. Cîinii ciobanilor lătrau a om strein, miroseau, dar nu-i dau de rost, căci el intrase în tîrlă şi asculta la ce vorbeau ciobanii.

Se-ncredinţă că ciobanii erau oameni simpli, dar buni la suflet şi cînd puseră ei masa, se aşeză şi el nevăzut între putinile de brînză, luă un crod de mămăligă şi o felie de brînză şi mîncă încet, ca să nu i se auză cumva plescăiturile.

După ce mîncară ciobanii, se culcară risipiţi împrejurul oborului de oi, iar peste el închiseră uşa tîrlei şi el se culcă aolo fără nici o grijă.

Dimineaţa, cînd se deşteptară ciobanii, se deşteptă şi el; aşteptă pînă umplură o găleată de lapte dulce, bău ca o jumătate de oală, şi plecă de la tirlă mai departe.

•

Merse vreo săptămînă în şir, mîncînd nevăzut din mîncarea ce prisosea oamenilor şi văzîndu-le faptele lor cele mai ascunse, şi ascultîndu-le gîndurile ş< planurile lor cele mai tăinuite.

Intră apoi într-un tîrg mare.

Rămase în tîrg o lună de zile şi ieşi cu părul vîlvoi, îngrozit şi închinîndu-se, socotind în mintea lui că tre-

buie să fugă mai degrabă, ca dumnezeu să nu înceapă să plouă foc peste capetele atîtor păcătoşi spurcaţi.

Rătăci apoi prin multe alte sate şi tîrguri, dar pornea mai departe, îngrozit de cele ce vedea că sînt în stare să facă oamenii în ascuns.

•

Intr-o zi se odihnea la umbra unei sălcii pletoase, de pe marginea unui drum de olac. Căciula era lîngă el. Se vede că l-a furat puţin somnul, că s-a pomenit izbit de-un picior şi strigat :

— Hei, golane ! Scoală şi scoate apă să ne adăpi pe noi şi pe cai!

Cînd se uită, văzu doi călăreţi împărăteşti, îmbrăcaţi în fireturi.

Ion puse mîna pe căciulă şi şi-o puse în cap, hotărît să scoată apă pentru aceşti mari boieri, cînd îi auzi răcnind :

— Dracul î

— Cum? Ce?... Unde s-a dus? întrebă cellalt.

— Dracul!... S-a făcut nevăzut... Asta e semn rău ! vorbi unul.

— Ba e semn bun, îi răspunse cellalt.

•

„Oameni, gîndi Ion, cînd se face cineva nevăzut, zic că dracul este, iar nu vrun înger... Poate că au dreptate, îngerii nu se coboară nici în sufletul lor murdar, cum nici eu nu m-aş coborî în nişte murdării, şi nici împrejurul lor, cum nici eu n-aş sta pe lingă nişte hoituri. Dracu, se vede, stă mai des împrejurul lor şi de aia îl au în gură şi-n gînd."

— E semn rău, zise cel dintîi, pentru că ar putea să ne ucidă dorobanţii de pază ai diligenţii cu bani.

— Ba e semn bun, îi răspunse cel de al doilea, pentru că dracul, care ţine cu toţi cei necinstiţi şi.răi, ne-a ieşit în cale.

— Dar nu l-ai văzut că dormea ?

— L-am văzut, dar se făcea că doarme!

—• Atunci zici? întrebă celălalt.

— Zic, să alegem locul de pîndă... Colo în vale aşezăm o parte din haiducii noştri şi ici la puţ alta. Trece diligenta de puţ, aceia îi taie calea. Aceştia se fac că-i scapă... şi ucid totul... Banii sînt ai noştri... Dau poruncă să pornească vistiernicul de judeţ poimîine, şi-i dau o roată de o sută de călăraşi. Dar poimîine noapte, ii atacăm cu oamenii noştri şi aşa că banii trimişi nu mai ajung niciodată la vistieria împărătească.

— Dar dracul, dacă s-o amestică dracul ?

— Dracul? ţine cu noi... Nu e aşa jupîn drace? întrebă unul zîmbind.

— Aşa, aşa ! răspunse Ion.

Călăreţii se speriară şi o rupseră la fugă, închinîndu-se.

Ion se gîndi: „Măi, ce hoţi are şi-mpăratul pripăşiţi pe lîngă el !... Na !... au hotărît să-i fure banii!... Stăi, că am s-o văz şi p-asta."

Şi Ion hotărî să nu se depărteze mult de locul acesta, ca să vadă ce-o să se mai întîmple poimîine seară.

Poimîine seară, Ion fu iar la puţul cu salcia pletoasă din marginea drumului de olac. Văzu viind în murgul serei o ceată mare de oameni călări, oare descălicară şi ascunseră caii într-o pădure, ce era ca la două sute de paşi de acolea. îi văzu apoi că se despart în două cete şi că se culcă toţi pe burtă şi aşteaptă tăcînd.

Cînd era gata să răsară luna, nişte zgomote de clopote mari, nişte haituri puternice şi un tropot mare de cai se auzi venind dinspre apus. -

Era diligenta cu banii vistieriei de judeţ, căci o sumă de călăreţi cu armele la spinare, călăreau unii înaintea ei, alţii pe de laturi, iar alţii în urmă.

Ion le strigă :

— Gătiţi-vă puştile flăcăi, căci hoţii sînt ascunşi aci. Călăreţii nu prea auziră, dar hoţii auziră şi sloboziră armele în ei. Peste patruzeci de călăraşi căzură, unii răcnind, alţii gemînd în pulberea drumului. Surugiii de la diligentă minară mai tare, dar alte puşti le trîntiră caii din nainte şi diligenta se opri cu roatele în trupurile cailor care se zbăteau. Călăraşii începură să tragă şi ei, dar zăpăciţi, trăgeau orbeşte, iar din ei picau mereu. Cei treizeci de inşi rămaşi, o rupseră la fugă.

Hoţii ocoliră diligenta. Vistiernicul de judeţ era ucis, împreună cu doi surugii şi cu ofiţerul ce comandase pe ostaşi.

— înhămaţi trei cai d-ai noştri, porunci unul din hoţi şi repede cu diligenta la conac...

Hoţii aduseră şi înlocuiră pe cei trei ucişi cu alţii şi diligenta porni pe un drum spre pădure. Ion se urcă în codirla diligenţii şi merse şi el cu hoţii.

Ajunse la un mare conac boieresc ; diligenta fu băgată pe o poartă a ogrăzii, lăzile cu bani descărcate în iatacul boierului, care porunci :

— Ardeţi diligenta în cuptorul de pîine ; ucideţi caii ei şi-i îngropaţi şi faceţi să nu mai rămîie din tot ce a fost decît cenuşă.

— Aşa vom face, mărite ispravnic ! zise unul, şi Ion rămase mirat, înţelegînd că marele hoţ era chiar ispravnicul judeţului.

Apoi diligenta, cu hamurile ei, cu totul, fu arsă, caii înjunghiaţi şi îngropaţi în groapa gheţăriii şi nimic nu mai rămăsese decît cenuşă.

„Ei, Doamne, cum o să spui eu asta, cine o să mă crează, cînd hoţul nu e un biet pîrlit, care a plecat să fure, fiindcă n-avea avere!?..."

Pe la prînz, călăraşii rămaşi aduseră veste ispravnicului că 68 din ei au fost ucişi, că diligenta au furat-o haiducii; că ei au scăpat cu fuga.

— Nemernicilor !... răcni ispravnicul, o să vă bag în ocnă, că n-aţi păzit banii măriei-sale, că nu v-aţi luptat pînă la unul. ,

Şi porunci altor călăraşi să-i ducă pe toţi la închisoare.

— Ah! Ah!... Sfinte Doamne, multe rabzi pe spinarea altora, zise Ion, iată capul tîlharilor, mare judecător !

Stătu nevăzut la curtea ispravnicului mai multe zile, află numele tuturor hoţilor, din care vreo trei erau zapcii de plasă şi apoi hotărî să plece.

„Un lucru îl am de mîngîiere în toată viaţa asta ce-o duc pe mine nu mă vede nimeni, iar eu pe toţi îi văd. Şi apoi nu mai am grijă nici de mîncare şi nici de adăpost", gîndi Ion.

 Plecă iar în lume.

Odată, ajuns la o staţie de diligenţă, auzi că marele armaş şi cu marele spătar o să treacă pe-acolo.

„Ah !, gîndi Ion, omul care m-a zidit în peşteră, vreau să-1 văd."

Şi se opri să-1 vadă.

Cînd sosi diligenta, văzu că înlăuntrul ei mai era loc pentru alţi trei-patru ca să şadă, şi se sui năuntru şi plecă şi el cu cei sosiţi.

Pe drum, cei doi mari oameni împărăteşti vorbeau despre împărat şi anume : să-1 răstoarne.

Ion rămase şi de asta mirat.

Cum ? oamenii împăratului să-i fie aşa de necredincioşi?... N-aveau moşii destule, robi destui, bănet fără număr ?. Ce vroiau mai mult ?

Ion nu pricepea planuri şi chichiţe d-astea şi fără voia lui ascultă tot complotul lor.

„Ei, ei, gîndea el, se vede că cei mari sînt mai păcătoşi decît cei mici. împăratul şi-o fi meritînd oamenii ce-i ţine împrejuru-i şi cărora le-a dat caftane de boieri... Cum e turcul şi pistolul !"

Ajunse cu diligenta într-un tîrg mare, unde altădată fusese scaunul ţării. Se ţinu scai de cei doi boieri şi merse astfel la un general, care trebuia să vie cu oastea de sub comanda lui, şi într-o zi, cînd o fi de gardă, să puie mîna pe împărat şi să-1 inchidă.

în sfîrşit, ca Ion să vadă şi astea, stătu cît statură şi cei doi demnitari şi plecă şi el,

Ajuns la tîrgul de scaun, se gîndi ce trebuie să facă. Să spuie ce ştie, cine o să-1 creadă? Să-1 prindă numaidecît şi, ca să-i astupe gura, o să-i ucidă cît vor putea mai repede. Rămase dar nehotărât să vază ce-o mai fi Umblînd nevăzut prin fel de fel de palate, dormind oriunde-i plăcea, văzu lucruri şi fapte ce numai dumnezeu cel nevăzut le-o fi văzînd.

într-o zi, umblînd aşa hai-hui, nimeri şi în curtea palatului împărătesc... Ce-ar fi dacă ar vedea şi viaţa ascunsă a împăratului ?... Intră în palat şi colindă prin toate odăile. într-una văzu o femeie frumoasă, scriind la o masă. O fi împărăteasa, gîndi el, şi rămase acolo. Iacă

veni şi un bărbat tînăr şi se repezi la ea şi începu s-o sărute.

„Eh, eh ! gîndi el, o să-mi aducă aminte ăştia că trebuia să mă-nsor şi eu" şi rămase tot pe loc.

— Scumpul meu, zicea ea, de ce nu putem să ne iubim pe faţă? Ce soartă tristă aveţi şi voi împăraţii/Luaţi cîte o domniţă, fată de împărat, o femeie şi ea ca toate femeile, poate mai urîtă ca cea din urmă ţărancă şi lăsaţi frumuseţile pe seama supuşilor voştri.

— Aşa e, scumpa mea, dar ce-ţi pasă.

— îmi pasă, că aş vrea să domnesc eu şi nu ea, care e urîtă.

— Las-o în pace... Tu eşti frumoasă şi eşti bună de iubit, ea e înţeleaptă şi e bună de domnit.

Femeia frumoasă se strîmbă, dar în aşa fel că împăratul, căci el era bărbatul, nu-i văzu strînsul fălcilor.

„La urma urmelor, gîndi Ion, om şi împăratul şi poate fi şi el iubit sau urît de femeie... iar femeia, cînd nu iubeşte bărbatul, dar îi iubeşte culmea pe care s-a suit el în lume, îl amăgeşte şi-i încurcă drumurile vieţii."

— Trandafirul meu roşu ! o mingîie împăratul.

— Ah !... am auzit că ei îi zici : lăcrămioara mea de argint! Vreau să-mi zici mie aşa, iar ei să-i zici altfel...

— Un nume, ce e un nume, ce ţii la el atît ?...

— Să-i zici: ciulinele meu drăguţ, pămătuful meu de şters.

— Nu-ţi paie rău de ea.

— Mi-eşti drag... nu vrrau să auz c-o giugiuleşti... Mor de ciudă !

— Să nu mori, draga mea, căci atunci...

—• Ai umbla mult pînă să mai găseşti alta care să te iubească ca mine...

împăratul o strînse în braţe şi Ion se furişă pe uşă în sală.

*

Ion se duse în sala tronului împărătesc şi văzu acolo mulţime de generali strînşi.

Mai tîrziu, veni şi împăratul.

Marele spătar ceru aducerea generalului cutare în tîrgul de scaun, generalul ce primise să puie mîna pe împărat.

împăratul iscăli porunca să vie.

„Hait, gîndi Ion, tot îl răstoarnă... Dar adică ce am eu cu el ?... Am, căci e mai bun ca marele spătar, că poporul o să fie mai asuprit atunci... împăratul e om iubeţ şi oamenii iubeţi nu pot să fie răi la inima şi negri la suflet."

încercă să scape pe împăratul... Dar cum ? El, carte nu avea, el n-avea altă putere decît gura lui care nu se putea spurca cu minciuni.

Se duse în piaţa tîrgului, unde era o mare cruce de piatră înfiptă acolo de alt împărat şi se sui pe ea şi îşi luă căciula din cap, o vîri în sîn la spate şi începu să strige :

— Oameni seci, cinstiţi tîlbari, oameni de toată mîna, şi buni şi răi, şi-ai dracului şi ai lui dumnezeu, ascultaţi cuvîntul meu, căci multe păcate d-ale voastre vreau să vă spui... Oamenii se uitară în sus şi el începu să le spuie ce răi sînt, ce păcătoşi şi cum relele ce le îndură sînt doar de la ei şi nu de la dracu ori de la dumnezeu..

— E profet, spuneau uiiii.

—• E mincinos ! strigau alţii.

Dar el, strigînd şî mai tare, vorbea mereu, arătînd păcatele şi celor mici şi celor mari.

Cit vorbi de păcatele celor mici, cei mari ce se brodiseră p-acolea, rîseră ; dar cînd începu să vorbească şi despre păcatele lor, se încruntară şi începură să strige furioşi, să vie garda, să dea jos şi să ducă la-nchisoare pe acest golan ce batjocoreşte cu minciunile lui tot ce e mai mare în ţară.

Alţii plecară la Vornicie, alţii la Spătărie, alţii chiar la marele logofăt să se plîngă.

Ion însă, de pe braţele crucei de piatră, fulgera cu vorba lui mulţimea.

— Eu ştiu, spunea el, că profeţii n-au fost niciodată iubiţi de oameni; eu ştiu că ei în groapa leilor au fost azvîrliţi ; în cuptoare încinse au fost fripţi, în ştreanguri au fost legănaţi de vînt!... Ştiu că nu puteţi să mă iubiţi, şi nici eu nu pot iubi tîlharii şi ucigaşii; dar eu

iubesc omul cel bun, omul care trebuie să fie locuitorul fericit al pămîntului; eu ^ubesc ce e drept, ce e adevărat, pe cel ce-şi caută viaţa lui umblînd pe căile domnului... Păcătoşilor, cei mari ; armaşul, spătarul şi generalul cutare au hotărît uciderea împăratului!.. împăratul e om al dragostei ; cel ce iubeşte nu poate să fie cu totul rău... Ce-o să fie cînd spătarul va fi împărat?...

Lumea asculta acum mirată.

O trupă de călăreţi venea în goană.

Lumea fu împinsă şi gonită cu lovituri de lance.

Comandantul oastei striga :

— împăratul vrea să mergi la el să-i povesteşti şi lui despre ce vrea să-i facă marele spătar. Dă-te jos.

Ion crezu şi se dete jos.

Ostaşii puseră mîna pe el.

— Legaţi-1! strigă comandantul, şi la temniţă cu el, să-1 spînzurăm acolo...

— Dar eu vream să dau ochi cu împăratul! strigă el, căci eu adevărul îl vorbesc.

T— Să dai ochi cu împăratul, aşa ?... împăratul nu stă de vorbă cu un golan şi un mincinos ca tine... Cu tine o să stea de vorbă gîdele...

Ion oftă şi văzu că acum, cu toată căciula lui, i s-a înfundat, căci ea era în sîn, iar el, legat cu mîinile la spate. Fu mai mult tîrît, decît dus, spre marginea oraşului, unde era temniţa.

Cînd ajunse în faţa temniţei, iacă o trupă de călăreţi, iar în fruntea ei călare împăratul.

— împărate ! împărate, strigă el, eu sînt Ion Mincinosul, care spui adevărul, care am văzut multe şi ştiu multe... Ca să nu-ţi spui cum vor duşmanii să se scape de tine, mă duc să mă spînzure...

— Opriţi! strigă împăratul. Ce e cu acest om ?

— E un nebun, un mincinos, e — după cum aflarăm acum—- vestitul Ion Mincinosul, care a fost închis şi zidit în peştera osîndiţilor la moarte...

— Cine 1-a osîndit atunci ?

— Marele logofăt.

— Cine 1-a osîndit la spînzurătoare acum ?

— Marele spătar.

 — Ce-a făcut ?

— A minţit, batjocorind pe toată lumea...

— Dar el spune că eu am duşmani...

— Minte, că doar Ion Mincinosul este...

— Duceţi-1 la palat, închideţi-1 în beci, că mîine am să stau de vorbă cu el.

— împărate, strigă Ion, mîine o să fie prea tîrziu... La noapte tîlharii îmi fac de petrecanie... O să spuie că m-am spînzurat singur... doar marele spătar mi-e duş^manul meu şi-al tău...

— Armaşule, ia-1 în paza ta pînă mîine.

— Nu mă da pe mîna armaşului, că duşmanul tău şi al meu este şi el, strigă Ion.

— E nebun ! e nebun!... strigară toţi... Pe toţi îi pîrăşte !

— Da, ei pe mine toţi, şi eu singur pe ei toţi, dar ei mint, iar eu adevărul spui... Uite, boierul acela bătrîn să-mi fie paznic... In casa lui am fost. Faptele lui ascunse le-am văzut — cinstit şi credincios este...

Şi el arătă un om bătrîn, care era simplu sfetnic al împăratului.

— Boierul cutare să-mi fie paznic !...

— Ia-1 în primire, cinstite boier ! zise şi împăratul. Mîine mi-1 vei aduce la curte şi-1 vom asculta şi judeca.

Boierul porunci la oamenii lui, care luară între ei pe Ion şi-1 duseră cu ei, la casa boierului. împăratul îşi urmă drumul.

Aci, la casa boierului, fu dezlegat şi închis într-o odaie. Ion se simţi liber, putea acum să-şi puie căciula în cap şi să se facă nevăzut; dar acum se simţi legat de cinstea lui. Boierul paznic ar fi fost pedepsit de fuga-i. Putea să fie ucis un om cinstit din pricina necinstei lui.

Stătu în odaie ca şi cum n-ar fi putut face nimic.

Boierul îi trimise mîncare şi apoi veni să-1 întrebe.

Ion povesti de complot, de furtul banilor şi de cîte şi mai cîte. Boierul îl ascultă tăcînd. Apoi plecă şi-1 încuie în odaie, punînd paznic la uşă.

Dimineaţa, fu dus la curtea împărătească.

Văzu o spînzurătoare ridicată în bătătură şi o putină mare lîngă ea.

Ion începu să tremure de frică, dar se gîndi : „De nu m-or lega, tot scap. Or fi hotărîți, ca după ce m-or spînzura, să-mi facă carnea pastrama... altfel ce-ar face cu putina."

Curtea palatului fierbea de boierime. Vestea că Ion Mincinosul, n-a putrezit în peşteră şi că iar a ieşit în lume să mintă cîte în lună şi-n soare, se dusese pe de rînd.

Marele logofăt, intrat în iatacul împăratului, spunea :

— De ce urechile măriei-tale să se spurce ascultînd minciunile celui mai vestit dintre mincinoşi ?... Nu e faptă de împărat că asculți aşa golan. Porunceşte mai bine să fie spînzurat.

— Acest om e vestit, vorbi şi marele spătar, ca mincinos. Satul lui l-a izgonit de mult din pricina minciunilor ce le spunea... Trecutul lui de păcătos vă-ndreptă-r țeste să-l spânzurați fără să-l ascultați.

— Trecutul prepară prezentul, zise şi marele armaş. Pentru ce să-i dați atîta luare-aminte ?... Cînd a zis marele logofăt un cuvînt, a zis adevărul... Marele logofăt înlocuieşte toate judecățile şi toate capetele din lume... şi odată ce a hotărît moartea mincinosului, morții să fie dat... Capul marelui logofăt face de prisos capetele tuturor celorlalți... Pot să piară, numai al lui, nu!... Deci, ce valoare ar avea capul unui mincinos ?

— Mi-am dat cuvîntul să-l ascult... Dacă e cel mai mare mincinos, am hotărît să nu-l spînzur dacă ar fi în stare» să umple o putină cu minciuni... De aceea am poruncit să se puie lîngă spînzurătoare o putină mare.

— E pierdut!... zise armaşul.

— Foarte bine, împărate... Mincinosul tot al gîdelui este ! rosti marele logofăt. Cum o să umple el o putină cu. minciuni !

Ieşiră mulțumiți.

Ion, ocolit de paznicii boierului, sta în picioare cu călăul lîngă el şi lîngă putină.

Ieşi împăratul şi se sui pe scaunul ce fusese înălțat în fața podinii spînzurătorii.

Toată lumea îşi ținu răsuflarea.

împăratul privi mult pe Ion. Om ca toți oamenii.

— N-are coarne ! zise el către marele logofăt.

— N-are.

— Şi nici rău nu pare.

— Oh ! e cel mai rău dintre răi, căci fură cinstea oamenilor cu minciunile ce le spune. în toată lumea nu se găseşte unul mai răul ca el. Puteți ierta o mie de tîlhari, dar nu pe el !...

Împăratul începu cercetarea — de unde e, de ce a plecat din sat ?

Ion spuse tot, fără să ascundă nimic.

— Te-a dat satul afară ?

— Da, pentru că hoțului îi ziceam hoț, pungaşului : pungaş, mincinosului : mincinos, iar ei toți m-au poreclit pe mine Ion Mincinosul, că eu sînt hoțul, pungaşul, mincinosul.

— Uite ce e, Ioane... Nu numai satul tău ți-a dat numele de mincinosul, ci şi boierii țării... Am hotărît, că, dacă vei fi în stare să umpli putina de lîngă tine cu minciuni, scăpat să fii; dacă vor vedea ei că n-ai putut s-o umpli, călăul îți va face de petrecanie... Aşază-te, băiete, şi spune minciuni.

Ion se-nclină şi vorbi :

— E vremea cînd minciunile sînt socotite adevăruri, iar adevărurile socotite minciuni... Iată minciunile mele ! şi el începu să povestească, cum l-a dat afară din sat sătenii lui, şi cînd sfîrşi zise : „ptiu minciună în putină".

Spuse apoi cum a ajuns într-un tîrg, cum a fost bătut şi dat afară şi d-acolo, şi iar : „ptiu minciună, în putină !"

Spuse cum un ispravnic de județ a jefuit visteria, a ucis casierul şi a cerut apoi pedepsirea soldaților ce-au scăpat neucişi de el... şi: „ptiu, minciună în putină!..."

Boierii începură să tremure.

Spuse apoi despre complotul boierilor, cu amănunte, cu rosturi întocmai pe tocmai, că marele spătar strigă :

— Pune-i, călăule, ştreangul de gît ! Asta e cea mai mare minciună ce s-a putut spune...

— Opreşte-te călău, strigă şi împăratul, minciuna asta încape în putină !... Minte înainte, mincinosule. Ion făcu iar : „ptiu, minciună în putină".

Ion povesti altele şi: „ptiu, minciună în putină !"

Apoi spuse de general, de stăruința celorlalți ca să

fie adus, de tot ce s-a plănuit, şi : „ptiu, minciună în putină!"

— Spînzură-l, călăule ! strigă şi marele logofăt, caci şi de mine minte, că eu am fost un gură-cască şi n-aş fi priceput aceste uneltiri...

— Stai, călăule, aici eu judec ! strigă împăratul. Minte, mincinosule ! Minte mereu...

Ion începu zîmbind. Căciula o avea în mînă.

— Şi era un împărat drăguţ şi blînd şi iubeţ de femei frumoase... Amanta lui, care se făcea că-l iubeşte pentru el, iar nu pentru că e împăratul, îl sucea cu vorba fel şi chip... „Eu sînt mai frumoasă ca ea... De ce să fie ea împărăteasa şi nu eu ?" „Ea e înţeleaptă, e bună de domnit; tu eşti frumoasă, eşti bună de iubit!..."

„Trandafirul meu cel roşu", îi zicea el. Ea îi zicea : „Nu mai zice nevestii tale : lăcrămioara mea de argint ! Zi ciulinele pămîntului meu..."

— Ho-ho... mincinosule, strigă împăratul, c-ai umplut putina! Opreşte-te, că nu ne-a fost vorba să-mi umpli şi bătătura cu minciuni.

— Ptiu minciună, în putină ! zise Ion.

— Pleacă Ioane !... Sînt prea puternici duşmanii. Eşti drept, dar... şi eu te dau afară din împărăţie.

— Să trăieşti, împărate, că eu mi-am făcut datoria.

— Trăieşte şi tu, Ioane, dar afar din ţara mea...

Ion scobori treptele spînzurătorii şi privi prin lume... Cînd fu neobservat, puse căciula în cap şi se făcu nevăzut...

D-atunei nu mai ştie nimeni pe unde şi prin ce ţară o mai fi rătăcind Ion Mincinosul...

Gazeta Noastră Cooperativă

O conferinţă la Radio despre „Minunile Cooperaţiei" ţinută Ba...

Duminică 25 Octombrie 1936 de scriitorul I. C. Vissarion

Oameni buni,

Conferinţă ţinută la radio, în 1936, publicată în „Gazeta noastră cooperativă", din care se vede dorinţa lui Vissarion de a ridica viaţa, din trecut, a satului.

ULTRAJ

Bagă de seamă martor : ai jurat pe sfînta cruce să spui adevărul, vorbi judecătorul.

— Numai adevărul îl spun, domnule judecător.

— Pe unde sînt înfipţi bulumacii reclamantului ?

— Pe locul reclamantului, adică pe locul lui Nae Ion.

— Are laţi bătuţi pe bulumaci ?

— Are trei laţi, unul jos, altul mai spre jumătate şi altul mai spre capul de sus al bulumacilor.

— Cînd te-ai uita de sus în jos,. în rasul laţilor bătuţi, unde cad ei, p-al cui loc ?

— Tot p-al lui Nae Ion.

— Domnu avocat al inculpatului are vreo întrebare de făcut martorului ?

— Da.

— Puneţi-o.

— Sînt îngrădite printre laţi nuiele puse în picioare, adică cotorul în jos şi vîrful în sus ?

— Da, sînt îngrădite, că altfel toate păsările ar fi trecut ele colo pînă colo.

— Unde cad cotoarele nuielilor, p-al cui loc ?

— Domnule judecător, laţul de jos resfira cotoarele nuielilor aşa : un cotor pe locul reclamantului şi altul pe locul inculpatului, adică jumătate şi jumătate.

— Bun ! zice avocatul. Aduce pagubă clientului meu : Ion Ciuciu ?

— Pagubă... nu-i aduce.

— Cum, cum?! Auziţi, domnule judecător minciună? Cade cotorul nuielilor lui pe locul meu şi mi-l umbreşte, nu creşte iarbă, nu mă pot folosi de locul meu!... Păi

tocmai fiindcă face pagubă, clientul meu a stricat acea împrejmuire a reclamantului; iar reclamantul îi face numaidecât proces de distrugere! Capul nuielilor resfirate sînt la noi, deci chiar acest martor mincinos, fiindcă e al .reclamantului, aici spuse adevărul!

— Da eu nu mint, domnule avocat...

— Nu polemiza cu mine! Odată ce spui că nu produce pagubă, eşti mincinos, martor mincinos!

— Domnule judecător, întreb martorul, da el: Ion Ciuciu, n-a arat locul niciodată?

— Nu.

— Ce creşte pe loc?

— Pe el? păi de: bătătură ţigănească, creşte pe ea scaieţi, bozii, ce credeţi că pune flori?

— Auziţi, domnule judecător, cum îmi insultă clientul, îl face ţigan, fiindcă e negru!

— Păi, domnule 'judecător, tat-său bătrîn şi mă-sa bătrâna au fost robi boiereşti, i-a dezrobit Iliad!

— Auzi, auzi!? Ştie şi el de Iliad!

— Eşti rom? întrebă judecătorul pe inculpat.

— Nu sînt rom, domnule judecător, eu sînt ţigan, dar dacă sînt ţigan, ce am ţigănit pe masa lui, să mă poreclească ţigan?

— E lăutar, domnule judecător.

— E artist, domnule judecător, e muzicant! sări avocatul.

— Ce dracu le tai aşa gogonate, domnule avocat? el nu e muzicant, e ţambalagiu, n-a cîntat cu muzica de cînd e el.

— Poftiţi, domnule judecător, mă face mincinos!...

— Păi ţambalagiul ăsta are casa peste trei case de mine şi nu-l ştiu eu ce e el, şi-l ştiţi dumneavoastră tocmai d-aici?

— Polemizezi cu mine?

— Eu nu... polemizez cu dumneata, dar eu am jurat să spun adevărul... Asta a stricat gardul reclamantului — dacă vreţi să ştiţi — ca să intre găinile reclamantului în bătătura lui. Acolo el pune o copaie cu gura în jos şi o sprijină într-un băţ, c-un cap în sus. Băţul e legat la jumătate c-o aţă lungă; el pune boabe sub copaie, găinile,

puii reclamantului intră sub copaie să ciugule boabele, el stă în tindă, şi cînd au intrat găinile sub copaie, zvîc de aţă, copaia cade, şi-apucă găinile dedesubt. El le prinde, le taie şi le mănîncă ca p-ale lui!

— Da, domnule judecător, toate găinile, p-ale mele, p-ale vecinilor, aşa ni le prinde, spune şi reclamantul. D-aia mi-a stricat gardul despre el, că nu mai veneau găinile la el — şi acum mi l-a şi ars, să-şi facă mămăligă!

— Domnule judecător, începu avocatul, aveţi o răbdare prea mare. Aici nu e vorba de furt, şi declaraţia asta mincinoasă, nu face obiectul procesului. O putem considera ca neexistentă. Noi ne judecăm pentru o distrugere, pe care n-am făcut-o, pentru că, cotorul nuielilor cădeau pe locul nostru.

Adică, n-am eu drept să dau la o parte de pe locul meu un obiect al dumitale, pe care l-ai azvîrlit aşa, să-mi faci pagubă? Ba am, chiar cînd acel obiect se numeşte gard! Dar vedeţi dumneavoastră, că atît reclamantul, cît şi martorul, sînt nişte oameni răi, certaţi cu codul penal... Au făcut puşcărie!

— Am făcut eu puşcărie?! întrebă mirat reclamantul. Eu, domnule?

— Da.

— Cînd?

— Tu ştii, dar eu aşa am auzit.

— Nu e adevărat, domnule judecător!...

— Nu e adevărat?

— Nu!

— Da martorul tău a făcut puşcărie trei luni pentru furt — l-am apărat eu!

— Nu e adevărat, domnule judecător, sări şi martorul. Eu n-am făcut puşcărie pentru furt.

— N-ai venit tu, mă, legat de la Tîrgovişte, cu alţii doi hoţi, să vă judecaţi aici?

— Eram în privinţă, domnule judecător. La lăsatul secului de brînză, s-a-mbătat nişte oameni şi s-au luat la bătaie. Eu şi cu alţi doi am sărit să scăpăm pe cel care îl răzbiseră doi cumnaţi care-l băteau. Pe-ntuneric, nu ştiu cine a dat în capul unuia, că lovitul s-a făcut că moare şi pierde graiul. Nevasta lui a spus că noi l-am lovit şi domnu procurai ne-a trîntit în puşcărie, că, dacă

moare lovitul, să ne aibă prinşi gata. Lovitul n-a avut însă nici pe dracu şi aturici, la trei luni, ne-a adus aici să ne judecăm. Domnu judecător a dat ordin să ieşim din puşcărie ; dar domnu procurol nu s-a lăsat şi a făcut apel şi iar ne-a ţinut în puşcărie, pînă a zis şi domnu trebunal să ieşim afară, că ne-ajunge ! Domnu procurol mai vrea să facă şi la Bucureşti apel, da noi am plîns nainte-i şi-a zis : „hai, duceţi-vă... vă pun în libertate !" Şi ne-a pus... Asta a fost puşcăria mea !...

— Şi la judecătorie n-aţi fost condamnaţi ? întrebă avocatul clipind din ochi.

— Am fost, tocmai atîtea zile cîte am stat în privinţă, ca să nu tragem statul în judecată, că ne-a ţinut la puşcărie de pomană ! Nu ne-ai apărat dumneata şi nu ne-ai spus aşa, dumneata ? Duceţi-vă acasă băieţi, că trei luni şi atîtea zile nu le mai faceţi, fiindcă vi se ţine în seamă privinţa.

— Aşadar, eşti puşcăriaş !?

— Ba nu, că alt avocat ne-a făcut apel şi sîntem în apel.

— Eşti puşcăriaş ! Eşti condamnat! Vedeţi, domnule judecător, cu ce fel de martori vine reclamantul, să dovedească o distrugere care nu există !... Reclamantul are, în viaţa lui şi el o osîndă... e şi el puşcăriaş : mi-aduc eu aminte bine.

— Neam de neamul meu n-a fost în puşcărie ! spune reclamantul. De ce rîzi de mine ?

— Mi se pare mie că te-am apărat eu, odată î

— Am fost tot reclamant, cînd îmi furase tot ăsta trei găini din coteţ şi le-am găsit şi fulgii şi picioarele, cu semnul meu, la el în vatră.

— Şi te-a condamnat, domnule rom ?

— Domnule judecător... picior de găină ăla, picior de găină ălălalt. Cine a jurat că m-a văzut pe mine cînd ie luam din coteţ ? Am fost achitat.

— Mi le-a plătit, spuse reclamantul.

— Ca să scap de gura lui, că blestema mereu, domnule judecător, de credea lumea că i-am furat cel puţin o vacă !

— Da Nae Ion ăsta, tu ca vecin, nu ştii, a făcut vreodată puşcărie ? întrebă avocatul pe clientul său.

— Dibaci tare ! De cîte ori a fost găsit cu trifoi, cu fin, cu grîu crud să dea la cai, ori cu porumb să-ngraşe porcul, a scăpat... Om cu noroc !

— Auziţi, domnule judecător, ce specimen este şi reclamantul : e şi el un hoţ, cum este şi puşcăriaşul ăsta pe care 1-a pus martor !

— Domnule judecător, de ce lăsaţi pe domnul avocat să spună atît de multe minciuni pe socoteala noastră ? întrebă martorul.

— Mă faci pe mine mincinos ?! sări avocatul.

— Păi dacă minţi, cum să nu te fac ?

— Mint eu ?

—- Minţi, dă n-am pomenit alt mincinos, mai mincinos ! Dă-o dracului, minte mai puţin !... Fii cu obraz !...

— Domnule judecător, eu mă formalizez, cer să le dresaţi proces pentru ultraj... Amîndoi m-au făcut mincinos ! Eu ca om al legii sînt lezat în prestigiul meu!...

— Da eu nu ţi-am zis nimic, domnule avocat, că ştiu eu că tot lupului i se dă dreptate... Ţi-ai bătut joc de mine cum ai vrut... Dacă legea, făcută de dumneavoastră, vă dă drept ca să ne batjocoriţi cum vă vine la gură şi nouă nu ne dă drept să ne ştergem de noroiul ce ni-1 azvîrliţi în ochi, noi tăcem. Eu am tăcut şi tac... Dar dacă ştiam că oi păţi ocara asta, ai dracului să fie cine mai făcea proces !... Acuşi are dreptate numai cine are avocat...

— Domnu avocat, sări martorul, mă face hoţ şi puşcăriaş şi dacă-i spun că minte, vrea să-mi facă proces ! Păi dreptate e asta ? Dreptatea scrisă în lege nu se găseşte întocmai ca ceea pe care ne-a scris-o dumnezeu în inimă şi-n minte ? Cum adică : numai noi hoţi, şi avocaţii cinstiţi ?

— Domnule judecător, mă formalizez ! î-am atras atenţia să nu polemizeze cu mine. L-am făcut atent să răspundă cuviincios la întrebările pe care legea îmi dă drept să le fac. Un avocat are drept să scormonească antecedentele oricărui om care vine la bara justiţii. Numai cunoscîndu-le antecedentele, justiţia va şti pe cine are în faţă şi va judeca ! Mi-am exercitat dreptul meu, iar martorul — cum te cheamă mă — a... Ion Zăvoi, m-a ultragiat !... Cer să suspendaţi şedinţa şi imediat să-i fa-

ceti proces de ultraj şi tot imediat să fie judecat. Mă constitui cu cinci mii de lei parte civilă.

— Cum, cum ?! să-ţi dau eu cinci mii de lei ? Da pă ce ? Ce, aici e la colnic ? Eşti hoţ, dumneata ?

— Auziţi, domnule judecător ?

— Martor, te declar inculpat... Suspend şedinţa. Aprod... cheamă jandarmul să-l ţină arestat pînă la judecată ! rosti judecătorul.

Martorul rămase cu gura căscată. Se făcu o tăcere completă. Oamenii după bănci rămaseră ca încremeniţi să audă mai bine şi nici nu mai suflau. Un jandarm, care se brodise afară martor, intră înăuntru.

— Treci la spatele dumnealui, e declarat arestat.

— Doamne, Doamne, şi dacă s-o amîna procesul iar ajung în puşcărie la Tîrgovişte! se vaită martorul.

Ion Zăvoi se bătu cu palmele peste obraji. Începu să tremure şi ochii i se umplură de lacrimi.

— Adică tot eu, tot eu ! se vaită el.

— Nu vorbi ! se răsti judecătorul.

Grefierul scrise după dictare şi procesul fu încheiat. Avocatul iscăli, fu pus şi Ion să iscălească şi jandarmul şi grefierul.

— Deschid şedinţa... Aprod strigă : Ion Zăvoi !

— Prezent.

— Avocat Pişcot.

— Prezent.

— Ion Matache, grefier.

— Prezent.

— Eşti învinuit, Ion Zăvoi, că în şedinţa publică, ai ultragiat cu vorbe necuviincioase, ca mincinos, hoţ, pe domnul avocat Pişcot, în chiar exerciţiul funcţiunii de avocat şi în sala de şedinţă. Ce ai de zis ?

— Nimic !

— Domnul reclamant ?

— Cer un leu despăgubiri civile, ca să ştie că un avocat este un magistru ; cer să fie pedepsit, dar cu minimum de pedeapsă.

— Inculpat, mai ai ceva de zis ?

— Nimic.

— Judecata — pentru motivele ce se vor vedea — condamnă pe inculpatul Ion Zăvoi la 250 de lei amendă. Cu apel. Hai, ieşi afară.

— Sînt liber ? întrebă el.

— Da, ieşi afară...

— Doamne! Liber! Şi porni spre uşă încet şi apoi ieşi.

— Aprod, strigă ; Ion Ciuciu.

— Prezent.

— Nae Ion.

— Prezent.

— Domnul avocat să-şi continue pledoaria.

— Cum vedeţi, onorate domnule judecător, noi n-am tăgăduit la cercetarea jandarmului că n-am dat la o parte gardul reclamantului. La o precedentă înfăţişare — nu mă pusese pe mine avocat — am declarat că i-am dat gardul jos. Un singur martor, al reclamantului — şi văzurăţi ce model de martor — declară că nuielile au fost pe proprietatea noastră. Eram, deci în drept să le luăm la o parte, ceea ce am şi făcut. Prin urmare unde e vina noastră ? Ea nu există ! Cerem dar achitarea şi condamnarea reclamantului la portul citaţiilor, onorar de avocat şi despăgubiri civile — cît socotiţi să ne daţi...

— Reclamantul mai are ceva de zis ?

— Nimic.

— Judecata : achită ! strigă altul.

Ion Ciuciu ieşi rîzînd în urma avocatului.

CÎND ÎŞI VÎRĂ DRACUL COADA...

Un hoţ şi un pungaş neavînd de lucru — că soiul acesta de oameni sînt cam tot şomeri, fiindcă nu le place munca — mergeau pe drum vorbind. Ei între ei se socoteau doi vînători fără permis şi căutau ponturile, sau vînatul, sau fraierul.

Ajunseră într-o mahala in dreptul unor case curăţele, ce arătau de departe că locuitorii din ele n-ar fi tocmai săraci.

— Cam ce-am putea vîna d-aci? întrebă pungaşul.

— Să luăm seama ! răspunse hoţul.

Din curte ieşi tocmai atunci un domn borţos în vîrstă ca de patruzeci de ani, ce semăna a dascăl sau a paracliser de biserică. Aci locuia se vede dascălul mahalalei. El îi privi crunt, căci îi văzuse uitîndu-se lacomi în curtea lui şi-i întrebă răstit :

— Pentru ce priveaţi în curtea mea ?

— Pentru ca să vedem dacă n-ai pus la uscat vreun colac pe gard ! răspunse pungaşul.

—- Sîmbătă se vine la cerşit, azi e joi.

— Golanii mănîncă şi joia ! îi întoarse vorba hoţul.

— Ştergeţi-o, puşlamaielor... N-am colaci, n-am nimic să vâ dau ! La muncă, nu la şomeriîc ! Oameni să sfărîme pietre în mîini umblă după cerşit !...

Dăscăliţa, care, se vede, auzise glasul răstit al soţului ei, veni la poartă, privi şi ea cu dispreţ pe cei doi şi apoi zise :

— Să le alegi mari, să nu-ţi dea hoţu de băcan cine ştie ce ghiuciuri. Cu cît mărul e mai mare şi mai frumos, cu atît plăcinta iese mai gustoasă.

— Lasă că mâ pricep eu.

Hoţii ciuliră urechile şi o luară pe partea cealaltă a străzii şi merseră şoptind şi nepăsători.

Intră dascălul la un băcan ce avea şi fructe şi alese optsprezece mere mari şi frumoase...

— Le iau pentru plăcintă, neică... Să vezi ce plăcintă ştie să facă dăscăliţa mea...

— Ştie...

— Ia vezi-le cît cîntăresc...

Băcanul le cîntări :

— Un kil jumate, dascăle.

— Bine, neică, bine...

Puse merele într-o basma, plăti şi plecă spre casă.

Pungaşul alesese şi el de la negustorul de alături optsprezece cepe, care trăsesără tot un kilogram şi jumătate, le pusese prin buzunare şi porni după dascăl.'

Ajuns lîngă el, începu să-şi facă meşteşugul : îi lua un măr şi-i punea "o ceapă, îi lua un măr'şi-i punea o cea pă — pînă la poartă, dascălul avea în basma optsprezece cepe. Pungaşul, rămas afară şi pe partea cealaltă a străzii, schimbă haina cu a hoţului şi rămase în aşteptare.

Intră dascălul în casă.

— Am cumpărat năpuroşnia neichii, nişte mere să le mănînci cu ochii ! O să iasă o plăcintă minunată... Ia-tă-le şi desfăcu basmaua. Dar rămase şi el mirat.

— Ha-ha-ha, rîse dăscăliţa. Te trimit la foc, tu-mi aduci busuioc ; te trimit la mere, uiţi de ce te-am trimis şi-mi cumperi cepe !... Halal !...

— AaaL. Iată ce şi-a închipuit hoţu de băcan!... Apoi nu-i dau voie să glumească cu mine. Am să-i trag un zavrac...

Şi strînse basmaua cu cepele şi porni la băcan. Pe drum pungaşul — căci de aia era pungaş — ia-i o ceapă, pune-i un măr, ia-i o ceapă, pune-i un măr, pînă cînd în basma se găseau la loc cele optsprezece mere.

— Da bine, domnule băcan, cum îndrăzneşti dumneata să faci glume nesărate cu mine? Eu, fruntaşul mahalalei ?...

— Eu, dascăle ?! Dar ce-am făcut, ce fel de glumă am făcut, vai de mine?!

— Mi-ai dat, în loc de optsprezece mere, alese de mine, optsprezece cepe! ... Asta nu se face, domnule, asta e obrăznicie ! Poftim !

Şi dascălu desfăcu basmaua pe tarabă, dar rămase iar mirat... In basma erau cele optsprezece mere alese.

— Ce înseamnă asta, domnule dascăl ? întrebă acum supărat băcanul. Vii, c-o falcă în cer şi cu alta-n pămînt, să mă-nghiţi, nu altceva, că ţi-am dat ceapă în loc de mere — şi mă faci obraznic ! Nu sînt astea mere, ce sînt ?

— Ei a dracului năpuroşnie... pardon : nevasta şi-a bătut domnule joc de mine ! Ea a făcut, ce dracu o fi făcut... Iartă-mă domnule, că nevasta e hoaţa.

— Altă dată să-ţi masori vorbele, că de... Eu sînt negustor cinstit şi-mi servesc muşterii cum trebuie, doar ne ştim.

Dascălul strînse basmaua cu merele şi porni iar acasă. Pe drum pungaşul iar : ia-i un măr, pune-i o ceapă; ia-i un măr, pune-i o ceapă, ia-i un măr, pune-i o ceapă, pînă cînd dascălul avea în basma iar cepe în loc de mere.

Intră dascălul în casă.

— Să ştii de la mine, toanto şi tîmpito, că de azi încolo îţi tai pofta să mă mai pui în ceartă cu negustorii mei! Nu se fac astfel de glume şi mai cu seamă cu mine, faţă bisericească... De ce îmi arăţi cepele tale, cînd bietul om mi-a dat mere ? Poftim mere ! Şi desfăcu basmaua.

— Mere sînt astea, tontule ? Astea-s mere, năucule ?... Mă faci pe mine toantă, căscăundule ? Mere sînt astea ? Ai orbu găinilor ? Mai trăseşi vrun ţoi pe undeva ?... Vii cu ochii turburi să mă faci chioară pe mine, fiindcă eşti orb şi nu vezi tu ?... Na mere, mere, mere d-astea... Taie, gustă, de vezi, mere sînt ?

Dascălul rămase acum ca năucit. Luă cepele în mînă, le mirosi şi muşcă una din îndemnul dăscăliţei.

— Mere sînt, ori cepe ?

— Cepe !

— Te leagă la gard hoţul, se vede că te-a simţit că tot îi mai tragi clopotele bacăniţei! Păi nu se mai uită la tine, că e mai tînără.

— Aaaa! făcu dascălul, asta întrece orice glumă!... Pungaş !... Asta-i bătaie de joc. Mă duc să-i azvîrl cepele în cap !

Strînse legătura cu cepele şi plecă iar la băcan.

Pe drum pungaşul iar începu: ia-i o ceapă, pune-i un măr; ia-i o ceapă, pune-i un măr — şi dînd de ceapa muşcată, muşcă şi el un măr — şi îl puse în basma. Ei dar o să ziceţi, dar dascălu, nu simţea ? Păi nu simţea, că pungaşul d-aia e pungaş, să şterpelească punga, sau portofelul, şi omul habar să n-aibă. Şi-apoi pungaşul meu era regele pungaşilor, altfel nu i-aş fi povestit chiar eu isprava, ci aş fi lăsat-o pe seama altuia. Eu nu mă încurc cu povestiri mici şi neînsemnate!...

Intră dascălul la băcan.

— Ia ascultă, domnule !... Eu n-am ştiut că dumneata mai înainte de a te face negustor, ai fost scamator de bîlci, de ăia, care mănîncă vată şi scoate ouă ; înghite cîlţi şi scoate panglici de mătase, îi dai în mînă ceasornicul şi-ţi arată un porumbel ce zboară !... Mănîncă-ţi dumneata merele dumitale... că astea numai mere nu sînt !

Dar — iar rămase dascălul uimit. Cepele din basma semănau acum a mere curate !...

— Domnule dascăl ! Ai avut azi vrun praznic ! zise băcanul. Nu sînt astea mere ?... Astea ? Uite, chiar ai muşcat unul!...

Dascălul luă mărul, muşcă iar şi zise :

— Zău dacă mărul ăsta nu mi s-a părut acasă că e ceapă ! nu înţeleg, m-a obrocit nevasta, m-a fermecat şi pace !

— Mănîncă un măr întreg de vezi ce e.

Dascălul declară că e mar bun şi încă ce măr.

— Atunci care e scamatorul, dascăle ?

— Dăscălița, ori chiar dracul, totuna e.

Strînse dascălul basmaua şi plecă acasă...

Pe drum pungaşul : ia-i mărul, pune-i ceapa, ia-i mărul, pune-i ceapa... şi văzînd că găseşte numai şaptesprezece mere, puse şi el numai şaptesprezece cepe.

Ajunse dascălul iar acasă.

— Le-ai schimbat ?

— Nu ştiu !

Şi lăsă legătura pe masă.

— Şi astea sînt mere, ai ? începu ea cu mîinile în şolduri.

Dascălul privi la ele, le numără, găsi şaptesprezece, se-nchină, se ciupi de nas, muşcă altă ceapă şi simțind că--l ustură, şezu pe scaun prostit.

— Ce sînt astea, tontule ?

— Nu ştiu, năpuroşnia neichii !

— Sînt mere, or sînt cepe ?

— Nu mai văd nimic !

— Nu le guşti, că sînt cepe ?

— Nu gust nimic î

— Unde e una din ele ?

— Păi am mîncat-o fiindcă mi s-a părut măr î

Mă duc, mă duc la părintele Nae să-mi citească de căpială... Şi-a vîrît dracul coada... Trebuie să-l gonim, altfel nu ştiu ce se mai poate întîmpla.

Dăscălița îl lăsă în pace şi el porni la popa.

Pungaşul vîzînd că dascălul a ieşit fără basma, veni din partea cealaltă şi-ntrebă :

— Tot n-ai pus la uscat vrun colac.

Dascălul se uită şi nu-i răspunse.

Pungaşul şi hoțul mîncară merele crude, fără să ie mai facă plăcintă.

NOTE

Draci şi strigoi — Legendele fantasmelor populare, broşură tipărită la Bucureşti, Editura Librăriei H. Steinberg, 1899, cu prilejul împlinirii vîrstei de 20 de ani.

Are următoarea *Prefață :*

Toate	Astea sînt	Poveşti
Sînt	născociri	bătrîneşti
Glume	sau istorii	de demult

I. C. Vissarion

comuna Costeşti, jud. Dîmbovița

astfel alcătuită încît se poate citi şi în diagonală şi pe verticală pentru a se evidenția ideea că narațiunile sînt glume, născociri, poveşti, istorii. Ilustrația este realizată realist. Cuprinde : *Miaza Nopții, Ielele, Zburătorul, Strigoii, Stafia, Ovidinioasa sau Cața, Toartele, Dracul, Spiriduşul, Şoimanele, Nagodile, Pricolicii sau Vîrcolacii, Căpcăunii sau Ciapcăunii, Joimărițele* — pagini de mitologie românească pe care Vissarion o cunoştea suprinzător de bine, cum rezultă din *Căpcăunii.*

Valoarea acestor creații este inegală ; am reținut în cuprinsul acestor *Note* legenda *Căpcăunii,* pentru a ilustra viziunea şi stilul scriitorului din momentul debutului :

Departe, în nişte pustietăți, erau odată — dacă n-or mai fi şi acum — nişte bădărani de oamenii nalți de cîte paisprezece şi cincisprezece palme domneşti. Soiul ăsta de oameni nu era ca noi. Capul lor era cu două fețe ; o față, cu toate ale ei, era unde avem noi ceafa, iar alta în

față. Aveau două guri mari ; dinții lați și tari. Buzele groase și lăbărțate, ca cele de prepelicar.' Ochii mari și sperioși, iar nasul turtit pe buze. Aceștia erau ceapcînii. Locuința lor era în pustietăți, aproape de smîrcurile mărei. Dînșii mîncau numai oameni, pe care-i frigeau în cuptoare, cum frigem noi mieii. Pe o gură îmbucau omul cu totul, iar pe cealaltă scoteau oasele.

Demult, de cînd erau păduri mai multe, niște fete plecaseră după alune.

Mergînd ele prin pădure și tot căutînd alune, se pomeniră înconjurate de patru căpcăuni. Doar că nu muriră de frică. Căpcăunii le legară de mîini, le luară în spinare și porniră cu ele. Merseră ei ce merseră și ajunseră la un colnic ; acolo alți doi căpcăuni păzeau șease cai. Căpcăunii aruncară fetele pe oblîncurile șelii, le legară la ochi, încălecară lîngă ele și porniră la drum. Ajunseră la malul unui rîu lat. Acolo se puseră în caice și trecură într-un ostrov. Cînd fură dezlegate la ochi, fetele se văzură în curtea unor case făcute din bulumaci de brazi tăiați și încheiați ca vizdurile de puț. Fură închise într-o odaie. De mîncare li se da numai pîine amestecată cu miez de nucă și prăjită în unsori.

Fură ținute așa două luni de zile. Se îngrășară deabia mai puteau deschide ochii.

Cînd veni vremea sa plece căpcăunii la vînătoare, iar căpcăunoaicele să culeagă ghindă pentru porci, fetele rămaseră numai cu o căpcăună bătrînă. Aceasta încinse cuptorul și chemă pe fata cea mai grasă, li zise :

— Pic, maică, pe lopată !

Fata șezu pe lopată și căpcăuna o aruncă în cuptorul încins. Tovarășele ei văzînd că nu mai vine, întrebară pe bătrîna despre dînsa. Căpcăuna le răspunse că i-a dat drumul din robie, fiindcă i-a gătit niște bucate cum n-a mîncat ea de cînd e.

Fetele bănuiră ceva, dar nu ziseră nimic.

In ziua următoare, baba veni iar și chemă pe una din ele :

— Hai maică, să-mi gătești și tu un fel de mîncare ca-n\ țara voastră, și dacă mi-o plăcea îți dau drumul și ție.

— Surioară, surioară, zise cea rămasă, jură-mi că te vei reîntoarce înapoi după ce vei fi gătit mîncarea, să-mi spui și mie cînd pleci.

—• De, surioară, să vedem ce fel de bucate îmi cere ; dar orișicum, tot viu să-mi iau ziua bună.

Căpcăuna ieși cu ea și, ajungînd la cuptor, îi zise ca și celeilalte :

— Pic, maică, pe lopată !

Fata se așeză pe lopată și fu aruncată în cuptor. După ce o fripse bine, baba o mîncă și pe dînsa.

în ziua următoare veni și la cea de-a treia și-i zise :

— Hai măicuță de-mi gătește și mata, și-ți dau drumul.

— Da surata de ieri ce s-a făcut ?

— Ei, ce s-a făcut!? Ia s-o dus ca-n zbor pe sus. Cum s-a văzut liberată, a pornit-o la drum tot hăulind și cîntînd și spre țara ei zorind. Hai acum și tu ca ea, să-mi gătești cum ei putea, să te duci în țara ta.

Roaba pricepu că surorile ei sînt pierdute, dar n-avu ce face și urmă pe căpcăună. Cum intră în odaie și simți căldura cuptorului, i se zburli cosițele. Căpcăuna luă lopata și zise iar :

— Pic, maică, pe lopată !
— Pic d-ta de-mi arată !

zise fata. Căpcăuna se lăsă pe lopată zicînd : „Uite-așa!" Dar fata o azvîrli repede în fundul cuptorului și trase capacul. Apoi se duse prin odăile căpcăunilor, luă cîți bani putu și fugi. Fugi, fugi, pînă la marginea ostrovului; dezlegă caicul, se azvîrli în el și trecu la mal. Cînd se dete jos, o luă razna prin trestie.

Căpcăunii, cînd veniră la prînz, începură a spune că miroase a maică coaptă și a țîță friptă. Uitîndu-se în cuptor, găsiră pe căpcăună neagră de prăjită. O scoaseră de acolo și-o luară la fugă prin ostrov. Luaseră după ei o droaie de copoi și de prepelicari. Aceștia găsiră urma fetei și ajunseră la marginea ostrovului. Dacă văzură căpcăunii că fugara a trecut deja dincolo, se azvîrliră în apă și trecură și ei la mal. Copoii începură să urle. Cînd auzi urletul, fata se vîrî în apă pînă la gît. Cînd trecură cîinii și căpcăunii, se dădu un minut la fund. Dacă văzură și

văzură aceştia că n-o găsesc, se întoarseră în ostrov. Atunci fata ieşi din apă şi o porni înainte, în ştirea lui dumnezeu. Taman se făcea noapte. Stelele apăreau una cîte una. Scăpată, o luă după Drumul robilor şi merse, merse, zile lungi şi călduroase, nopţi negre şi friguroase, pînă ajunse acasă. Aci spuse la toţi ce-a păţit, aşa c-am auzit şi eu şi v-am povestit şi d-voastră. In urmă s-a măritat cu un flăcău frumos şi a făcut o nuntă care-a ţinut trei zile încheiate. Am fost şi eu la ea şi am jucat pînă mi-am rupt cizmele. Mai mare paguba decît chefu !

Toate celelalte povestiri 'sînt scrise în acelaşi mod.
După informaţiile pe care le deţinem, această carte nu se păstrează la nici una din marile biblioteci, singurul exemplar pe care îl avem l-am aflat în biblioteca lui Vissarion.

•

CUVÎNT DE INTRODUCERE

Este prefaţa pregătită de Vissarion pentru un volum de proză ce urma să apară în 1944, care, însă, n-a mai apărut. Transcrierea s-a făcut după manuscrisul autorului aflat în posesia lui Victor Crăciun.

DIN VOLUME

MÎRLANII

Apare în „Biblioteca de popularizare a Cercului de editură socialistă «România muncitoare»", în 1912 (pe copertă 1911). Biblioteca publicase *Muncă salariată şi capital* de Karl Marx, *Karl-Marx — schiţe biografice, Femeia muncitorului, Votul universal* etc. ; tot aici apăruse *Spre ţărmul dreptăţii* de D. Th. Neculuţă.

La 31 decembrie 1910, I. C. Vissarion primeşte o scrisoare de la Theodor Iordănescu^ prin care este invitat să colaboreze la ziarul „România muncitoare". Cu redactorii acestei publicaţii făcuse cunoştinţă printr-un prieten, I. Dik-Diceseu (Isidor I. Kanton), cunoscut socialist în epocă, editor al revistei „Raţiunea", la care de asemenea colaborase. Din paginile revistei pătrunde

apoi în cercul de editură. Nuvela este astfel prefaţată de cunoscutul militant şi scriitor M. Gh. Bujor.

„Ţăran care-şi munceşte singur bucata de pămînt, tînăr înzestrat cu mult spirit de observaţie şi cu multă simţire^ Vissarion, care a suferit şi sufere, laolaltă cu ceilalţi robi ai pămîntului, aceleaşi greutăţi şi aceeaşi soartă vitregă, nu putea să nu fie izbit de una din plăgile cele mai noi, dar şi cele mai grozave, ce bîntuie ţărănimea : plaga jandarmului rural (...). Ţăranul simplu şi cumpătat ce e Vissarion a avut un mare şi nebiruit învăţător : natura, care l-a deprins să spună lucrurile de-a dreptul, fără întortocheri de fraze sau de gîndire, fără acel potop de vorbe şi de imagini fabricate spre a ascunde goliciunea fondului sterp, simplu cum e şi acest învăţător însuşi în redarea celor mai obişnuite ca şi a celor mai măreţe tablouri.

Simplitatea, necăutată, nesilită^ naturală, este una din însuşirile de căpetenie ale lui Vissarion. Ea se întîlneşte în toate lucrările lui — dintre care cele mai multe şi mai de seamă sînt încă în stare de manuscris (...).

Ca învoitor şi neoiobag el a venit în legătură cu semenii săi,, cu autorităţile, cu toată clădirea aceea nemăsurată, supra-omenească, nevăzută, cu mii şi mii de înfăţişări, ca un balaur din poveşti, ce se numeşte stat, şi care, fără milă, fără îndurare, apasă din ce în ce mai mult pe spinarea încovoiată a neoiobagilor şi le trimite peşcheş tot mai mulţi schingiuitori de trupuri şi de suflete, tot mai multe lipitori, şi lupi tot mai mulţi.

De aceea lucrările lui cuprind un mare fond de adevăr — şi, de aceea, şi un mare fond de milă şi de revoltă.

Citiţi *Mîrlanii.* La fiece rînd, la fiece pagină veţi simţi aceasta. Veţi simţi înduioşarea înmuindu-vă inimile şi umezindu-vă ochii, veţi simţi biciul indignării şi al revoltei arzîndu-vă şi trupul şi sufletul. Şi cînd veţi mîntui de citit această icoană dureroasă, atunci veţi avea oglinda vie a unui colţ din viaţa dusă de acest norod necăjit, umilit, batjocorit, călcat în picioare, adus în halul unui popor sălbatic (...).

Preocuparea de problemele sociale este, dealtfel, caracteristica lucrărilor lui Vissarion. Ea culminează în cele două lucrări mai mari şi inedite ale lui, în *Răsculaţii* — roman al cărui subiect îl formează răscoala din 1907 — şi în *Lupii,* piesă în care autorul pune în scenă lumea de durere, de nedreptate şi de umilire, căreia îi dau fiinţă raporturile dintre ţăran şi boier.

Pirin această legare strînsă a artei de viaţa contemporană cu toate nevoile, frămîntăriile şi idealurile ei, ţăranul nemanierat Vissarion dă dovadă că-şi dă seama care trebuie să fie misiunea înaltă a scriitorului şi rostul creaţiunii sale artistice şi dă şi o bună lecţie tuturor scriitorilor noştri de azi, care îşi cheltuiesc energia şi talentul — vorbesc de acei care îl au — în confecţionarea poemelor istorice, în construirea poeziilor menite să izbească nu prin cuprins sau valoare literară ci prin extravaganţa lor, în însuşirea nuvelelor şi romanelor fără viaţă, fără aldevăr, sortite să apară şi să dispară în aceeaşi tăcere de mormînt.

Ţăran în carne şi oase, Vissarion se deosebeşte în primul rînd de acei dintre scriitorii noştri pe oare critica îi numeşte «poporanişti» şi «ţărănişti» dar care, privind prin prisma altor interese şi altei clase viaţa de la ţară, nu-i zăresc decît partea superficială şi n-au comun cu dînsa decît doar sumanul şi numele eroilor"...

Scrierea demascatoare este recenzată călduros de Iosif Nădejde (în „Facla", din 27 mai 1913) care o caracterizează, „o pagină admirabil de bine prinsă din lungul martiriu pe care-l suferă ţărănimea de la această plagă modernă, numită ***jandarmul rural".***

Povestirea este reprodusă după broşura din 1911.

FĂRĂ PÎINE

Publicată de acelaşi Cerc de editură socialistă, în numărul 32 al colecţiei „Biblioteca «România muncitoare»", din 1912.

Nuvela a fost inclusă apoi în volumul ***Corvin*** (1928).

NEVESTELE LUI MOŞ DOROGAN

Nuvela cu acest titlu a apărut mai întîi în „Biblioteca literară «Germinai»" a Biroului de editură, expediţie şi librărie Cultura, din Bucureşti, în anul 1913, cu supratitlul ***Din farmecul dragostei libere.***

Cel dintîi recenzent, M. Sorbul („Rampa", 28 septembrie 1913), afirma : „Fără a avea pretenţia că lansez un nou scriitor, d. I. C. Vissarion fiind cunoscut şi apreciat în serioase cercuri literare, cred că noul poporanist va fi curînd, curînd, unul din scriitorii cei mai apreciaţi ai generaţiei mai tinere".

La riadul său Gala Galaction scria în „Viaţa românească" (nr. 10—12, 1914) :

„Mărturisesc că întîlnind pe Vissarion şi scrierile lui, mi-am zis : iată, în sfîrşit, un adevărat cunoscător al oamenilor şi al lucrurilor de la ţară ! Dar am căutat să analizez şi să drămuiesc impresiunea mea. De ce mi se pare mie că Vissarion descrie mai adevărat şi mai întocmit pe ţăranii noştri decît toţi ceilalţi care au încercat acelaşi lucru (lăsîndu-l la o parte pe de-a pururi pomenitul Creangă) ? Pentru că ţăranii printre care am trăit *eu,* pînă la doisprezece ani, semănau aidoma cu cei ai lui Vissarion... Ţăranii care apar, în puternicile viziuni literare ale lui Vissarion parcă sînt de la noi. Iată, mi-am zis eu, ce mă face să găsesc că Vissarion zugrăveşte pe ţărani ca nimeni altul."

împreună cu alte lucrări, nuvela va fi reeditată, cu acelaşi titlu, ***Nevestele lui moş Dorogan,*** în 1916, la Bucureşti, cu o ***Scrisoare*** a lui I. Al. Brătescu-Voineşti, pe care Vissarion o pune ca prefaţă :

„Dragă Vissarion,

Nu poţi să-ţi închipui în ce încurcătură m-ai pus prin cererea de a scrie o prefaţă la volumul dumitale de nuvele şi schiţe..

întîi m-am aşezat la masă, am luat condeiul şi, după ce l-am sucit şi l-am învîrtit timp de un sfert de ceas, am sărit în sus :

— Nu scriu ! N-am scris m viaţa mea prefeţe. Nu mă pricep. Şi apoi cărţile bune n-au nevoie de prefaţă. Numele lui Vissarion e destul de cunoscut din «Viaţa românească», din «Flacăra» şi din toate revistele. Şi chiar dacă n-ar fi publicat nici un rînd pînă azi, dacă numele I. C. Vissarion ar apare pentru întîia oară pe orizontul literaturii româneşti, volumul lui va avea şi fără prefaţă un mare succes. Cei dintîi doi-trei cititori, care-l vor cumpăra, vor vorbi de el, cu un entuziasm, care va hotărî şi pe alţii să şi-l procure ; aceştia vor hotărî prin admiraţia lor pe alţii şi în scurtă vreme o să fie nevoie de altă ediţie. Vissarion n-are nevoie de prefaţă. Nu scriu !

Plimbîndu-mă enervat prin casă, m-am pomenit gîndind :

«Aşa e : nuvelele lui Vissarion n-au nevoie de prefaţă, cum n-are nevoie de reclamă un cîntec frumos. Volumul iui, nefiind produsul unui suflet rafinat şi blazat, în căutare de ceva nou şi nemaifăcut şi care din această pricină să aibă nevoie de o

prealabilă inițiere a cititorului — se va impune de îndată prin farmecul irezistibil al unei povestiri simple, sincere și în același timp sclipitoare de vioiciune... Așa e. Ei ! Dar el își închipuie că i-ar fi de folos o prefață scrisă de tine. De ce să nu-i faci plăcerea ? Adu-ți aminte la apariția în cîte o revistă a unei nuvele de-a lui, cum, după ce o citeai o dată singur, iți aduniai entuziasmat familia, ori un cerc restrîns de prieteni și le-o citeai ; adu-ți aminte de hazul pe care-l făceați și de clipele de fericire pe care vi le-a procurat. Un elementar sentiment de recunoștință te obligă să nu-l refuzi — și iată că acum se mai .adaugă și recunoștința izvorîtă din măgulirea ce-ți pricinuiește o asemenea cerere, venită din partea celui mai fecund și mai talentat dintre scriitorii noii generații. Haide ! scrie-i prefața...»

M-am așezat din nou la masă, am reluat condeiul, l-am sucit, l-am învîrtit, am fumat țigară peste țigară și iar am sărit în isus :

— Nu știu să scriu prefețe ; nu știu si pace ! iar cît despre recunoștința ce datoresc lui Vissarion, pentru clipele de fericire ce mi-a procurat citirea nuvelelor lui, nu pot să i-o dovedesc mai bine decît lăsînd ca volumul lui să aibă un succes deplin, fără ajutorul unei prefețe scrisă de mine...

Dar iată că în clipa în care vreau să închei această scrisoare, rugîndu-te să mă ierți că te refuzai să primești o prietenească strîngere de mînă, îmi trece prin minte gîndul : ce-ar fi dacă ai publica aceste rînduri ?... ce zici?...

Cu dragoste,
loan Al, Brătescu-Voinești

12 noiembrie, 1915
București^

Volumul este primit favorabil iar Duiliu Zamfirescu face *Raportul* propunînd cartea pentru a i se acorda premiul „Năsturel", al Academiei. Schițele și nuvelele nu sînt însă premiate, preferîndu-se lucrarea lui Chiru-Nanov, *Pe căile profeților.*

De pe coperta broșurii din 1913, aflăm că la această dată, scriitorul avea în manuscris următoarele lucrări : *Lupii* (piesă de teatru), *Copilul întunericului* (piesă de teatru), Visul *grozav* (piesă de teatru), *Brebenel* (nuvele), *Vrăjitoarea* (nuvelă)^ *Jurnalul doftorului Ventuză* (memorii de slujbași), *Cu plosca* (schiță),

Dragostea lui Mărtăcel (schiță), *Domnul Titi* (roman), *Răsmlațiî* (roman), *Volentia* (studiu asupra zborului), *Senzațional* (roman științific), *Privighetoarea neagră* (roman), *Un spînztirat* (povestire).

Volumul de „nuvele și schițe", din 1916, cuprinde, pe lîngă *Nevestele lui moș Dorogan,* următoarele : *O întîmplare veche,. Judecata, Conu Alecu Jurubiță, Ileana, Un toi la bătrînețâ, SfîT-șit de manevră, Izlaz ieftin, Ciorbă de găină.* O parte din ele fuseseră publicate anterior și anume : *Izlaz ieftin* în „Flacăra", 1913, nr. 4, p. 34—35 ; *O întîmplare veche,* în „Viața romanească", 1914, nr. 10—12, p. 110—124 ; *Judecata,* în „Viața românească", 1914, nr. 20, p. 239—251 ; *Un toi la bătrînețe,* în „Viața românească", 1915, nr. 7—9, p. 39—55.

Referindu-se la această ediție^ C. G. Costa-Foru consemna (în „Adevărul", din 24 noiembrie 1916) : „îmi place cu deosebire să citesc pe Vissarion, cum îmi place să gust din apa limpede a izvoarelor de munte. Din sufletul său muncit de gînduri, țîșnesc puternice adevăruri, simțiri trăite sau prinse și înțelese, cugetări și întrevederi care, scrise cu un rar talent^ pătrund adînc în tainele inimilor. Pana sa răscolește cu o firească îndemînare, mai ales în viața celor mici și nebăgați în seamă. Vissarion trăiește el însuși într-un sat din Dîmbovița, unde,, din puțină carte românească, și-a format cultura și simțul literar. Cu atît mai curat și mai personal îi e darul scrisului."

Iar Victor Anestin (în *Universul, literar,* nr. 11, 1916) : „Vissarion are darul povestirii, cum rar găsești acest dar la scriitorii noștri tinerii Poate că știe să povestească frumos, tocmai pentru că nu a citit multe alte povești străine, a citit doar povești românești, dar materialul l-a luat chiar din jurul lui. A cunoscut, desigur, mai pe toți țăranii pe care~i descrie așa de bine, i-a cunoscut cu toată naivitatea și șiretenia lor, cu tot sentimentalismul și brutalitatea lor. I-a cunoscut și i-a descris apoi așa de bine pentru că i^a iubit, le-a înțeles nevoile, pentru că nevoile lor erau și ale
x) ' l u i -"

Același conținut are și ediția a II-a, publicată tot la București, în 1922, care cuprinde la început, din nou, scrisoarea-prefață a lui I. Al. Brătescu-Voinești, *Crezul meu asupra literaturii* de I. C. Vissarion, și *Raportul* lui Duiliu Zamfirescu pentru prezentarea cărții la Premiul „Năsturel".

Nuvela *Izlaz ieftin* apare șl într-un volum cu acest titlu, împreună cu *Isprăvi drăcești* (reluată din *Privighetoarea neagră)*

şi cu ***Pirmis*** în colecţia „Pagini alese din scriitorii români", Cartea românească, Bucureşti, 1924.

După ediţia din 1916, au fost reproduse: ***Nevestele lui moş Dorogan, O întîmplare veche*** (intitulată anterior ***Ileana), Judecata, Un toi la bătrîneţă, Izlaz ieftin.***

FLORICA ŞI ALTE NUVELE

Volumul este publicat în 1916, la Casa de editură „Librăria nouă", din Bucureşti, avînd 262 p.

Cuprinde : ***Florica, Tain de drum, Pirmis, Domnul care ciupeşte, Facerea Evei, Vizitiul subprefectului, Sufletul păcătosului, Cătălina, Starea de asediu, Isus şi tîlharul, Ispiteala lui Sima, Bubele rele se ard cu fierul roşu, Reclamaţie, Să nu dai suflet ucigaşului, în tren, Butoiaşul lui Corîie, pricoliciul, Tata Ioniţă.***

Volumul se bucură de un deosebit succes, epuizîndu-se în scurt timp din librării şi fiind apreciat de I. Al. Brătescu-Voineşti care îl şi propune, îndată după război, la unul din premiile Academiei. In urma ***Raportului de premiere,*** N. Iorga scria în „Neamul românesc" (nr. 123, din 1919) :

„Dar la Academie s-a auzit miercuri şi recunoaşterea deplină a unui foarte mare talent. E acela al d-lui Vissarion. Cartea lăudată de d. Brătescu-Voineşti, ***Florica,*** e într-adevăr ce s-a scris mai bun în povestirea românească de mai mulţi ani încoace. O nouă înfăţişare populară, şi totuşi de o extremă fineţe, a naturii noastre şi a fiinţei morale a poporului românesc...

Şi scrisul însuşi al d-lui Vissarion, care aducea făgăduielile cele mai frumoase încă de la apariţia cărticelei sale despre ***Draci şi strigoi,*** e unul din glasurile nouă, care se înmulţesc cînd avem atîta nevoie de ele."

Opera obţine Premiul „Adamachi" pe 1918 şi scriitorul este anunţat de aceasta printr-o adresă semnată de I. Negruzzi, datată 13 iunie 1919.

Premierea determină republicarea volumului, la Editura „Cartea românească" [f.a.], avînd 288 de pagini şi conţinînd încă patru povestiri : ***Acum... e prea tîrziu, Fluieră brîuleţul şi joacă hora, O potriveală ciudată, Să ne curăţăm casa.***

Pe coperta interioară este înscrisă menţiunea : Operă premiată de Academia Română.

Din această ediţie, revizuită de autor, au fost reproduse bucăţile : ***Florica, Tain de drum, Vizitiul subprefectului.***

PRIVIGHETOAREA NEAGRĂ

Anunţată încă din 1913, ca roman, ***Privighetoarea neagră*** Nuvele şi schiţe, apare la Institutul de arte grafice şi editură „Minerva", Bucureşti, 1916, cuprinzînd pe lingă nuvela care-i dă titlul, următoarele : ***Satul lui Sf. Petre, Viorele, Ţiganul popă, Buciumatu, Poziţia, Meşter, Capcana, Isprăvi drăceşti, Chirigiul Grosu.*** Lucrările fuseseră publicate anterior astfel,: ***Meşter,*** în „Flacăra", 1914, nr. 29, p. 234—237 ; ***Capcana,*** în „Flacăra", 1914, nr. 44—45, p. 358—361 ; ***Isprăvi drăceşti,*** în „Viaţia românească", 1915, nr. 1—3, p. 56—61 ; ***Chirigiul Grosu,*** în „Fla;-căra", 1915, nr. 2, p. 583>—586 ; ***Viorele,*** în „Flacăra", 1915, nr. 24, p. 218—<220 ; ***Satul lui Sf. Petre,*** în „Viaţa românească", 1915, nr. 4, p. 5—19 ; ***Privighetoarea neagră,*** în „Rampa", foileton, 1915.

După această ediţie au fost reproduse povestirile ***Meşter, Căpcana, Chirigul Grosu.***

In „Drum drept", (nr. 22, din 1916), N. Iorga recenza astfel volumul:

„Cea mai complicată literatură e cea mai simplă. Nu e un paradox, fiindcă literatura cealaltă, fabricată, pleacă de la reflexii şi teorii şi prin aceasta înlătură din nesfîrşitele componente ale sufletului sincer, setos de acea mărturisire care e literatura, atîtea elemente care pot fi tocmai cele esenţiale.

Şi complexitatea sinceră a operei literare, dacă nu e singura ei însuşire, e totuşi una din cele mai însemnate. Nu urmăreşti, ca în cazul fabricaţiilor teoretice, o problemă a cărei dezvoltare o înţelegi pas cu pas şi a cărei încheiere o presimţi, ci la fiecare întorsătură — şi sînt multe ! — natura te aşteaptă cu tot ce poate iscodi nou şi fraged.

A fost astfel o plăcere pentru mine să deschid ultima carte a d-lui Vissarion, pe care nu-l urmărisem prin junglele indiene ori prin pretenţioasele expoziţii de flori artificale care se fac a fi grozav de otrăvicioase. Nimic nu înştiinţa pe cititor că este ceva nou, şi, totuşi, noutatea izvora la fiecare pas, cu unde curate şi mai puţin curate, dar izvora şi nu mai avea sfîrşit.

Noutate în ce vrei şi în ce nu te-ai fi gîndit să vrei. Noutate in vocabularul rar, în formele cuvintelor, în zicale şi întorsături de frază. Noutate în ceva mai greu : datini şi obiceiuri, jocuri şi petreceri, viaţa populară sub toate aspectele ei, care, pe acest pămînt românesc, totuşi restrîns, e aşa de felurită nu numai de "la judeţ la judeţ, dar de la o vale la alta. Noutate în amintirile adevărate ale unui om care se spovedeşte, fără a te trage de mînecă, asupra lucrurilor extraordinare din trecutul său, aşa încît dumneata trebuie să furi cuvintele şoptite. Noutate, în sfîrşit, în singura rezervă de stil, fără nimic cumpărat de la prăvălia de critică din colţ, cu articole de import occidental."

MĂRIA DE ALTĂDATĂ

Apare în 1920, la „Cartea românească" şi conţine lucrări tipărite în presă, în special după război. (Este al zecelea volum al scriitorului şi al patrulea, compact^ de nuvele şi schiţe.)

Cuprinde : *Măria de altădată, Psaltirea, I-a căziît în vatră, Cu Cristos se pune el ? Plăvanii, Mama Safta îngropată de vie..., Zavergii, Neculae Brojbă, Başabuzucul, La militărie, O ceartă, Păţania lui Ion Nădrag, Bietu nenea Iancu, Strigoiul^ Cartea la 1848, Cioara bunicului, La 48, Pleacă-te rob, Nu e acasă, Vasile Scîrţău.*

Lucrările apăruseră astfel : *La 48,* in „Flacăra", 1914, nr. 48—49, p. 388—389 ; *Cu Cristos se pune el ?* în „Flacăra", 1915, nr. 2, ;p. 18—19 ; *Başabuzucul,* în „Flacăra", 1915, nr. 5, p. 56—58 ; *La militărie,* în „Flacăra", 1915, nr. 12—13, p. 80—82 ; *Plăvanii,* în „Flacăra", 1916, nr. 47, p. 551—553 ; *Zavergii,* în „Flacăra", 1919, nr. 36, p. 301—302 ; *Măria de altădată,* în „Luceafărul", 1919, nr. 3—4, p. 67—69 ; *Mama Safta îngropată de vie...,* în „Luceafărul", 1920, nr. 8—9, p. 111—114 ; *Păţania lui Ion Nădrag, în* „Roumanian Daily News", New York, 8 iulie 1933.

Au fost selectate povestirile : *Plăvanii, Mama Safta îngropata -de vie..., Başabuzucul, Păţania lui Ion Nădrag, Cartea la 1848, -Cioara bunicului.*

CORVIN

Apare în acelaşi an cu *Ber Căciulă împărat,* la 1928, Editura .„Cultura românească", avînd 207 pagini şi cuprinzînd : *Corvin,*

Din conced, Danţul dracului, Mieluşelul, Pentru un căţel, Afar din număr, O mîngîiere pe tîmple, Pe jupuite, Ştiu ei, Văru Ion, Şperaclu, Fără pîine, O boală cu nume poznaş, Averea răposatului, Altfel de pomană.

Se deschide cu aceste rînduri ale autorului :

„în diferite edituri am tipărit pînă acum paisprezece cărţi cu aceasta. Din aceste paisprezece cărţi, unele s-au epuizat şi nu s-au mai tipărit; altele s-au epuizat şi s-au retipărit cu adaose de bucăţi noi, înlăturîndu-se şi unele greşeli de tipar sau de stil prea boacăne ; s-au epuizat iar şi iar s-au tipărit, ajungînd pînă la a III-a ediţie. Apoi prin diferite reviste şi ziare am mai publicat diferite bucăţi din cînd în cînd. Cred, dar, că am fost citit pînă acum de o bună sumă de cititori. Dacă însă cititorii mei şi-ar fi procurat cărţile, nu numai de la librărie, ci le-ar fi cerut de la mine direct prin scrisoare şi mandat poştal, cred că numărul lor ar fi fost mai mare — vorbesc se-nţelege, de acei cititori cărora le plac scrierile mele şi care voiesc să lc aibă în 'bibliotecă.'

Librarii din provincie nu se prea ostenesc să ceară cărţile literare de la marile librării. Se mulţumesc să desfacă papetărie, cărţi poştale ilustrate pentru baluri, cărţi de scoală, ceva cărţi traduse şi prea puţine cărţi din autori români, dar şi acelea fiind scrise de autori care ştiu să bată toba cînd îşi pun cărţile în vînzare.

Cititorii, care nu văd cartea în vitrină ori pe mesele de desfacere ale librarilor, chiar dacă au auzit ceva despre carte^ sau au mai citit ceva din acel autor, uită s-o mai ceară.

Ca să micşorăm acest rău, ca să stimulăm interesul librarilor, ca cititorii să poată urmări mai de aproape şi mai repede acţiunea artistică a unui scriitor ce le-a plăcut, eu vestesc pe cititorii mei că, scrierile mele, cele încă neepuizate, se pot procura şi de la mine prin scrisoare şi mandat poştal.

Costul lor este acesta :

1. *Nevestele lui moş Dorogan* (nuvele), lei 30 volumul.
2. *Florica* (nuvele), lei 90 volumul.
3. *Măria de altădată* (nuvele), lei 25 volumul.

Ediţiile scrierilor mele sînt mai îngrijite în privinţa stilului şi ale greşelilor de tipar decît volumele apărute în prima ediţie, şi au şi noi bucăţi adăugate. *(N.a.)*

4. *Vrăjitoarea* (nuvele), lei 25 volumul.
5. *Petre Pîrcălabul* (roman), lei 30 volumul.
6. *Ber Căciulă* (povestiri), lei 120 volumul.
7. *Ber Căciulă împărat* (alte povestiri), lei 50 volumul.
8. *Sub călcîi* (note din timpul nemţilor), lei 20 volumul.
9. *Cîntecele lui Iancu* (versuri) două broşuri a o lei broşura.

în privinţa cărţilor mele, dacă nu le vedeţi lăudate prin gazete, apoi lăudaţi-le dumneavoastră pe la prieteni, *dacă v-au plăcut.* Prin procedura asta înlăturăm şi lăudătorii interesaţi şi nesinceri, precum şi pe cei de meserie. Aş mai vrea — din partea celor care nu socotesc asta pretenţie absurdă — să am şi părerile sincere ale cititorilor mei şi mijlocul ar fi : o carte poştală !... Pentru bucata din cartea *Florica* intitulată *Să ne curăţăm casa,* am primit scrisori insultătoare. Aş vrea să primesc şi scrisori fără insulte. Ei dar, prea multe vreau !...

Cu toată dragostea,
I, C. VISSARION

Corn. Costeştii din Vale, judeţul
Dîmboviţa, prin gara Titu"

Cele mai multe sînt incluse în volum fără să fie publicate în presă. în reviste apar doar fragmente din *Corvin,* în „Urlătoarea", nr. 3, 1923 ; *Din conced,* în „Veselia" nr. 6, 1926 ; *Danţul dracului,* în „Universul literar", XLIII, 1927, *Şpevaclu,* în „Revista copiilor şi a tinerimii", nr. 5, 1927.

Au fost incluse, în ediţia de faţă, după volumul din 1928 şi cu îndreptările făcute de scriitor: *Danţul dracului, Şperaclu, Pentru un căţel, Averea răposatului.*

ÎNVIETORUL DE MORŢI

Apare la Bucureşti, „Editura Fundaţiei", în 1935, în colecţia „Cartea satului", 120 p., cu ilustraţii (8 planşe) de A. Jiquidi.

Din numărul foarte mare de povestiri publicate şi păstrate în manuscris apar doar 11 : *învietorul de morţi, Satul lui Sf. Petre, Surica lui nenea Iancu, Cîrlanul de dar, Nu mai treceţi, măă /, Toane de nevastă, Cu caii în stricăciune, Dai ? N-ai!, Uite popa i nu e popa... Asta-i popa ?, La plimbare cu motocicleta, Cum m-am legat eu şi de sfinţi.*

Este ultimul volum de schiţe şi povestiri apărut în timpul vieţii scriitorului. I. C. Vissarion făcuse, după 1928, mai multe încercări de a-şi publica povestirile, propunînd următoarele titluri de volume pe care le avea terminate : *Vameşul, întrunire politică, Putinica cu minciuni, Pe drumuri cu jalba, Mieluşelul, Un vînt de tinereţe.*

Lucrările apăruseră astfel : *Satul lui Sf. Petre,* în „Viaţa românească", nr. 4, 1915 ; *Surica lui nenea Iancu,* în „Universul literar şi artistic", nr. 494, 1930 ; *Cîrlanul de dar,* în „Adevărul literar şi artistic", nr. 500, 1930 ; *Uite popa! nu e popa... Âsta-i popa ?,* în „Adevărul literar şi artistic", nr. 532, 1930 ; *Dai ? N-ai!,* în „Adevărul literar şi artistic", nr. 601, 1932.

DIN PERIODICE

în vara anului 1951, I. C. Vissarion îşi adună în mijlocul curţii cărţi, manuscrise, caiete de însemnări şi le dă foc. Gestul fusese premeditat, dar, cu toate acestea, vecinii şi familia au reuşit să salveze numeroase lucrări în special cele publicate în revistele şi ziarele : *Adevărul, Adevărul literar şi artistic, Albina, Almanahul „Adevărul" şi „Dimineaţa", America, Ancheta, Ardealul, Avîntul, Calendarul ilustrat pentru popor, Calendar politic dîmboviţean, Cele trei Crişuri, Cronica, Curierul, Cuvîntul liber, Dacia, Dimineaţa^ Drum nou. Facla, Farul, Flacăra, Foaia tinerimii, Gazeta cooperatorului, Gazeta noastră cooperatistă, Gazeta ţăranilor, Glasul săteanului, Graiul Dîmboviţei, Hazul satelor, Izbînda ilustrată, Lamura, Luceafărul, Micul agricultor, Ordinea, Păcală, Pămîntul, Poporul muncitor, Rampa, Ramuri, Răsăritul, Revista ' Fundaţiilor, Revista < învăţătoarelor şi învăţătorilor, România muncitoare, Satul, Sburătorul, Scena, Steluţa, Universul copiilor, Universul literar, Viaţa ' românească, Viaţa satelor, Viaţa satului, Viitorul social* etc. Multe din acestea erau publicaţii obscure de provincie, unele apărând chiar în comunele din judeţele Munteniei. Prin urmare, chiar dacă erau tipărite, circulaţia povestirilor era restrânsă. Să mai adăugăm că o parte din aceste colecţii nu se păstrează, sau sînt descompletate, la marile biblioteci, pentru a se observa că I. C. Vissarion este prea puţin cunoscut de publicul de astăzi. Multe din ele au

fost semnate cu pseudonimele : Iancu, Nenea Iancu, I. Constări-' tinescu, I. C. Vissarioneanoi, Ion Costeşteanu, Ion Trupeanu» V. Arion, Iccn Sivaris, Osiris C. Navi, Rozalbu, Ion Vernea, I. Ventuză, Ber Căciulă, Giovanini, Anago, Moş Dorogan, Ion Dorogan, I. Oorviniş, I. Cepeleae etc.

Menţionăm că cele mai mutlle din aceste tăieturi din presă au fost corectate, revizuite, adăugite, modificate de scriitor în vederea republicării, unele luînd de fapt o cu totul altă înfăţişare.

Alături de acestea se păstrează maldăre de manuscrise, care,, singure, dau imaginea unui scriitor prea puţin cunoscut : romanele *Răsculaţii, Copilul întunericului* şi *Cartea omului neînţeles,* povestirile care trebuiau să formeze volumele *Vameşul, Nina* întrunire politică, Snoave şi anecdote,* piesele de teatru *Ochii negri* şi *Visul grozav,* caietele de memorii, corespondenţa, jurnalul' de vise şi altele.

Povestirile din această secţiune au fost transcrise după cum urmează :

Epilogul Răscoalei, apărută mai întîi în „România muncitoare",, nr. 27—31, 1910, apoi în *Scrieri alese,* Bucureşti, ESPLA, 1959.

Hîrtia de 500 lei, apărută în „Satul", an. II, nr. 18, mai 1932..

Hoţi de cimitire..., apărută în „Satul", an. IV, nr. 47, octombrie 1934.

Vameşul, publicată mai întîi în „Revista Fundaţiilor", nr. 8,» 1936, apoi în *Scrieri alese,* Bucureşti, ESPLA, 1959 şi în volumul *Vameşul,* Bucureşti, „Cartea românească", 1976, ţinîndu-se seama şi de textul manuscrisului, aflat în păstrarea noastră.

Moş Gheorghe Scoruş, apărută în „Satul", an. IV, nr. 72, noiembrie 1936.

Putinica cu minciuni, apărută în „Satul", an. IV, nr. 73, decembrie 1936.

*Ultraj^* apărută în „Satul", an. VII, nr. 74, ianuarie 1937,, ţinîndu-se seama de modificările şi corecturile autorului.

Cînd îşi vîră dracul coada..., apărută în" „Satul" an. VII,, nr. 75, februarie 1937.

CUPRINSUL

Studiu introductiv
Tabel cronologic
Notă asupra ediţiei

DIN VOLUME

Cuvînt de introducere, de I. C. *Vissarion*

MÎRLANII (1911) . . . .
FĂRĂ PÎINE (1912) . . . .

NEVESTELE LUI MOŞ DOROGAN (1916)

Nevestele lui moş Dorogan
O întîmplare veche
Judecata . . . . • •
Un toi la bătrîneţă . . . .
Izlaz ieftin . . . .

FLORICA ŞI ALTE NUVELE (1916)

Florica . . . . . *
Tain de drum
Vizitiul subprefectului . . . .

PRIVIGHETOAREA NEAGRĂ (1916)

Meşter . - . . . . . .

MĂRIA DE ALTĂDATĂ (1920)

Plăvanii . . . ^
Mania Safta îngropată de vie . . . 25"
Raşabuzucul . . . 264
Păţania lui Ion Nădrag . . . 275
Cartea la 1848 . . . 282
Cioara bunicului . . . 288

CORVIN (1928)

Danţul dracului . . . 301
Pentru un căţel . . . 340
Şperaclu . . . 331
Averea răposatului . . . 346

ÎNVIETORUL DE MORŢI (1935)

învietorul de morţi . . . 355
Surica lui nenea Iancu . . . 365
La plimbare cu motocicleta . . . 375

DIN PERIODICE

Epilogul Răscoalei . . . 385
Hîrtia de 500 lei . . . 394
Hoţi de cimitire . . . 41.2
Vameşul . . . 417
Moş Gheorghe Scoruş . . . 448
Puţinioa cu minciuni . . . 455
Ultraj . . . 473
Cînd îşi vîră dracul coada . . . £80

Note . . . 485